

PŘEHLED
VÝZKUMŮ

67 / 1

- 2 0 2 6 -

ARJ3 Archeologický ústav
AV ČR, Brno

PŘEHLED
VÝZKUMŮ

67 / 1

Recenzovaný časopis
Ročník 67
Číslo 1

Peer-reviewed journal
Volume 67
Issue 1

Odpovědní redaktoři Editors-in-chief	Petr Škrdla, Šimon Ungerman
Výkonná redaktorka Managing editor	Martina Kudlíková
Redakční rada Editorial board	Jaroslav Bartík, Pavel Burgert, Eduard Droberjar, Gabriel Fusek, Orsolya Heinrich-Tamáská, Katarína Hladíková, Bibiána Hromadová, David Kalhous, Adrián Nemergut, David Parma, Rudolf Procházka, Renáta Přichystalová, Pavel Šlězár, Ivo Štefan, Marek Vlach
Technická redakce Technical editors	Hedvika Břínková, Jakub Knobloch, Zuzana Kopáčková
Editor přehledu výzkumů Editor of the overview of excavations	Paleolit / Paleolithic – Ondřej Herčík Neolit / Neolithic – Jaroslav Bartík Eneolit / Eneolithic – Lubomír Šebela Doba bronzová / Bronze Age – Zdenka Filipová Doba železná / Iron Age – Michaela Kmošková, Martin Golec Doba římská a doba stěhování národů / Roman Age and Migration Period – Michaela Kmošková
Jazyková redakce Language editor	Jitka Procházková
Překlady Translation	Klára Matulová, Sean Mark Miller
Korektury Proofreading	Sarah Brock, David Gaul, Sean Mark Miller
Sazba Typography	Milan Filip
Software Software	Adobe InDesign CC
Adresa redakce Address	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Čechyňská 363/19 602 00 Brno Česká republika IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: https://www.arub.cz/prehled-vyzkumu
Tisk Print	CCB, spol. s r. o. Okružní 19 638 00 Brno Česká republika

ISSN 1211-7250 (Print)
ISSN 2571-0605 (Online)

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně / Published twice a year.

Vydáno v Brně, červen 2026 / Issued in Brno, June 2026.

Časopis je indexován v citační databázi SCOPUS, v databázi EBSCO a na seznamu vědeckých časopisů ERIH PLUS.
Časopis je uveden na Seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.
The journal is indexed in the SCOPUS citation database, EBSCO database, and in the list of ERIH PLUS scientific journals.
The journal is listed on the List of non-impact peer-reviewed periodicals published in the Czech Republic.

Publikace je šířena pod licencí CC BY-NC-ND 4.0
The journal is published under the License CC BY-NC-ND 4.0

Copyright © 2026 Czech Academy of Sciences, Institute of Archaeology, Brno, and the authors.

Obsah

Content

Editorial

Studie, Articles

Lubomíra Kaminská

Sites with multiple settlement in the Stone Age near the Zemplín Hills

Lokality s viacnásobným osídlením v dobách kamenných z okolia Zemplínskych vrchov 11

Marc Händel

Reflections on the spatial organisation of a Gravettian occupation layer at Krems-Wachtberg

Úvahy o priestorovej organizácii gravettskej sídelnej vrstvy na lokalite Krems-Wachtberg 47

Philipp R. Nigst, Walpurga Antl-Weiser, Samuel Kasemann, Maximilian Piniel, Stéphane Pirson, Anna Wagner, T. Bence Viola, Marjolein D. Bosch

New research on the Gravettian site cluster of Grub-Kranawetberg, Austria: Research history, key findings and first results of fieldwork between 2021 and 2025

Nový výzkum gravettské lokality Grub-Kranawetberg v Rakousku: historie výzkumu, klíčové poznatky a první výsledky terénního výzkumu v letech 2021 až 2025. 67

Zdeňka Nerudová

Sledges and harnesses in the Upper Palaeolithic: On an unfound type of artefacts

Saně a spřežení v mladém paleolitu: příspěvek k nenalezanému typu artefaktů 93

Jan Eigner, Antonín Přichystal, Karel Žák

Mladopaleolitické osídlení před Krápníkovou jeskyní u Hostimi poblíž Berouna (střední Čechy, Česká republika)

The Upper Palaeolithic settlement at Krápníková Cave by Hostim near Beroun (Central Bohemia, Czech Republic) 103

Katarína Kapustka, Nikola Košťová, Karolína Pauknerová, František Adámek

The Na Skalici site near Měňany in the Bohemian Karst: Hunter-gatherer occupation during the Pleistocene/Holocene transition

Lokalita Na Skalici u Měňan v Českém krasu: osídlení lovců a sběračů v období přechodu mezi pleistocénem a holocénem. 113

Přehled výzkumů na Moravě a ve Slezsku 2025

Overview of excavations in Moravia and Silesia 2025

Paleolit, Palaeolithic

Brno (k. ú. Bohunice, okr. Brno-město)	129
Čermákovice (okr. Znojmo)	130
Kupařovice (okr. Brno-venkov)	130
Mikulčice (okr. Hodonín)	131
Mohelno (okr. Třebíč)	132
Mohelno (okr. Třebíč)	133
Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)	134
Ochoz u Brna (okr. Brno-venkov)	134

Neolit, Neolithic

Archlebov (okr. Hodonín)	137
Brno (k. ú. Holásky, okr. Brno-město)	138
Brno (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město)	138
Brno (k. ú. Sadová, okr. Brno-město)	138
Brno (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město)	139
Břeclav (okr. Břeclav)	140
Bulhary (okr. Břeclav)	141

Čermákovice (okr. Znojmo)	141
Dolní Újezd (k. ú. Dolní Újezd u Lipníka nad Bečvou, okr. Přerov)	142
Dyje (okr. Znojmo)	142
Havraníky (okr. Znojmo)	143
Ježov (okr. Hodonín)	143
Kuřim (okr. Brno-venkov)	143
Kyjovice (okr. Znojmo)	144
Lovčice (k. ú. Lovčice u Kyjova, okr. Hodonín)	144
Malešovice (okr. Brno-venkov)	145
Měrovice nad Hanou (okr. Přerov)	146
Měrovice nad Hanou (okr. Přerov)	146
Mohelno (okr. Třebíč)	147
Mouřínov (okr. Vyškov)	148
Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)	148
Nový Šaldorf-Sedlešovice (k. ú. Nový Šaldorf, okr. Znojmo)	149
Olomučany (okr. Blansko)	149

Ořechov (okr. Brno-venkov)	149
Ořechov (k. ú. Ořechov u Uherského Hradiště, okr. Uherské Hradiště)	150
Popůvky (k. ú. Popůvky u Brna, okr. Brno-venkov)	150
Pozořice (okr. Brno-venkov)	151
Prostějov (k. ú. Vrahovice, okr. Prostějov)	151
Prštice (okr. Brno-venkov)	151
Přerov (k. ú. Dluhonice, okr. Přerov)	152
Rataje (k. ú. Rataje u Kroměříže, okr. Kroměříž)	152
Rokytnice (k. ú. Rokytnice u Přerova, okr. Přerov)	152
Telnice (k. ú. Telnice u Brna, okr. Brno-venkov)	153
Tovačov (okr. Přerov)	153
Uničov (k. ú. Dolní Sukolom, okr. Olomouc)	154
Víceměřice (okr. Prostějov)	154
Víceměřice (okr. Prostějov)	155

Eneolit, Eneolithic

Beňov (okr. Přerov)	157
Bratčice (okr. Brno-venkov)	157
Brno (k. ú. Holásky, okr. Brno-město)	158
Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město)	158
Brno (k. ú. Slatina, okr. Brno-město)	159
Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město)	159
Brodek u Přerova (k. ú. Luková u Přerova, okr. Přerov)	160
Holasovice (okr. Opava)	161
Horní Bojanovice (okr. Břeclav)	161
Kelč (k. ú. Němetice, okr. Vsetín)	162
Kojetín (okr. Přerov)	162
Kojetín (okr. Přerov)	163
Kostelec na Hané (okr. Prostějov)	163
Laškov (okr. Prostějov)	163
Lešná (k. ú. Jasenice u Valašského Meziříčí, okr. Vsetín)	164
Litovel (k. ú. Rozvadovice, okr. Olomouc)	164
Měrovce nad Hanou (okr. Přerov)	165
Měrovce nad Hanou (okr. Přerov)	165
Měrovce nad Hanou (okr. Přerov)	166
Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)	166
Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)	167
Neplachovice (okr. Opava)	167
Olomouc (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc)	168
Ořechov (k. ú. Ořechov u Uherského Hradiště, okr. Uherské Hradiště)	169
Osek nad Bečvou (okr. Přerov)	169
Přerov (k. ú. Předmostí, okr. Přerov)	170
Přerov (k. ú. Újezdec u Přerova, okr. Přerov)	170
Příbor (okr. Nový Jičín)	171
Slatinice (k. ú. Slatinice na Hané, okr. Olomouc)	171
Vyškov (okr. Vyškov)	172

Doba bronzová, Bronze Age

Božice (okr. Znojmo)	175
Božice (k. ú. České Křídlovce, okr. Znojmo)	175
Bratčice (okr. Brno-venkov)	175
Brno (k. ú. Holásky, okr. Brno-město)	176
Brno (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město)	177
Brno (k. ú. Židenice, okr. Brno-město)	177
Brodek u Přerova (k. ú. Luková u Přerova, okr. Přerov)	178
Bulhary (okr. Břeclav)	178
Damnice (okr. Znojmo)	179
Holešov (okr. Kroměříž)	179
Holešov (okr. Kroměříž)	180
Hulín (okr. Kroměříž)	181
Kojetín (okr. Přerov)	181

Kojetín (okr. Přerov)	183
Kojetín (okr. Přerov)	183
Malešovice (okr. Brno-venkov)	184
Měrovce nad Hanou (okr. Přerov)	185
Měrovce nad Hanou (okr. Přerov)	185
Mirotslav (okr. Znojmo)	186
Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)	186
Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)	187
Opava (k. ú. Kylešovice, okr. Opava)	188
Opava (k. ú. Vávrovice, okr. Opava)	188
Ořechov (okr. Brno-venkov)	188
Ořechov (okr. Brno-venkov)	189
Ořechov (okr. Brno-venkov)	190
Osek nad Bečvou (okr. Přerov)	190
Otice (okr. Opava)	192
Přerov (k. ú. Předmostí, okr. Přerov)	192
Rokytnice (k. ú. Rokytnice u Přerova, okr. Přerov)	192
Stařechnovice (k. ú. Služín, okr. Prostějov)	192
Šumperk (okr. Šumperk)	193
Telnice (k. ú. Telnice u Brna, okr. Brno-venkov)	193
Těšetice (k. ú. Těšetice u Znojma, okr. Znojmo)	194
Tovačov (okr. Přerov)	195
Troubsko (okr. Brno-venkov)	195
Uničov (k. ú. Dolní Sukolom, okr. Olomouc)	195
Valtovice (okr. Znojmo)	196
Velký Týnec (okr. Olomouc)	196
Velký Týnec (okr. Olomouc)	197
Vrbátky (k. ú. Štětovice, okr. Prostějov)	197
Vyškov (k. ú. Dědice u Vyškova, okr. Vyškov)	198
Vyškov (okr. Vyškov)	198

Doba železná, Iron Age

Brno (k. ú. Bosonohy, okr. Brno-město)	199
Brno (k. ú. Bosonohy, okr. Brno-město)	200
Brno (k. ú. Holásky, okr. Brno-město)	200
Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město)	200
Dambořice (okr. Hodonín)	201
Drahanovice (k. ú. Luděrov, okr. Olomouc)	203
Habrůvka (okr. Blansko)	203
Hukvaldy (k. ú. Sklenov, okr. Frýdek-Místek)	204
Hustopeče (k. ú. Hustopeče u Brna, okr. Břeclav)	205
Kojetín (okr. Přerov)	205
Kralice na Hané (okr. Prostějov)	206
Kuřim (okr. Brno-venkov)	207
Kvasice (okr. Kroměříž)	207
Kyjovice (okr. Znojmo)	208
Lešany (k. ú. Lešany u Prostějova, okr. Prostějov)	209
Měrovce nad Hanou (okr. Přerov)	209
Měrovce nad Hanou (okr. Přerov)	210
Morašice (okr. Znojmo)	211
Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)	212
Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)	212
Ořechov (okr. Brno-venkov)	213
Racková (okr. Zlín)	213
Rataje (k. ú. Rataje u Kroměříže, okr. Kroměříž)	214
Rokytnice (k. ú. Rokytnice u Přerova, okr. Přerov)	216
Seloutky (okr. Prostějov)	216
Slatinice (k. ú. Slatinice na Hané, okr. Olomouc)	217
Sušice (k. ú. Sušice u Přerova, okr. Přerov)	218
Těšetice (k. ú. Těšetice u Znojma, okr. Znojmo)	218
Třebětice (okr. Kroměříž)	219
Uničov (k. ú. Dolní Sukolom, okr. Olomouc)	220
Velký Týnec (okr. Olomouc)	220
Víceměřice (okr. Prostějov)	220

Doba římská a doba stěhování národů,

Roman Age and Migration Period

Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město)	223
Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město)	224
Břeclav (okr. Břeclav)	225
Kojetín (okr. Přerov)	225
Kojetín (okr. Přerov)	225
Kojetín (okr. Přerov)	226
Malešovice (okr. Brno-venkov)	227
Měrovice nad Hanou (okr. Přerov)	227
Opava (k. ú. Kateřinky u Opavy, okr. Opava)	228
Přerov (k. ú. Kozlovice u Přerova, okr. Přerov)	229
Víceměřice (okr. Prostějov)	230

Přehled výzkumů na Moravě a ve Slezsku 2025 – seznam autorů

Overview of excavations in Moravia and Silesia 2025 – list of authors	231
--	-----

Varia

Balázs Komoróczy, Johana Malíšková, Pavla Růžičková

Návštěvnícké centrum Mušov – Brána do Římské říše v roce 2025

Visitor Centre Mušov – Gateway to the Roman Empire in 2025	234
--	-----

Tomáš Pavloň, Róbert Antal

Výroční setkání EAC v Altamiře

EAC Annual Meeting in Altamira	237
--	-----

Zuzana Holubová

Archeologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku v roce 2025

Archaeological excavations in Moravia and Silesia in 2025	239
---	-----

Zdenka Filipová

Nová koncepce soutěže Zlatý mamut a výsledky sedmého ročníku

A new concept for the Golden Mammoth Award and the results of its seventh edition	240
---	-----

Bohuslav Klíma jr.

Ze vzpomínek na otce

Memories of my father	243
---------------------------------	-----

Hedvika Břínková, Jiří Doležel

Za PhDr. Zorou Trnáčkovou, CSc. (1931–2026)	246
--	-----

Editorial

Vážení čtenáři a vážené čtenářky,

do rukou dostáváte další speciální číslo, které je tentokrát věnované dřívějšímu významnému badateli Archeologického ústavu Bohuslavu Klímovi seniorovi, od jehož narození v roce 2025 uplynulo 100 let. Při této příležitosti jsme na Archeologickém ústavu AV ČR, Brno, v. v. i., (ARÚB) ve dnech 26.–28. března 2025 uspořádali mezinárodní konferenci k připomenutí jeho celoživotního díla (Herčík, Kudlíková eds. 2025). Konference byla detailně prezentována na stránkách časopisů *Přehled výzkumů* a *Anthropologie*, proto v tomto editoriale nebudu zbytečně opakovat již publikované (Herčík 2025; Mlejnek 2025). Na základě přednesených příspěvků na zmíněné konferenci řada autorů připravila recenzované články do aktuálního čísla *Přehledu výzkumů*. Dalším, včetně mě, kteří by bývali rádi poskytli na konferenci přednesené příspěvky pro publikaci v tomto čísle, toto neumožňuje nastavená publikační etika časopisu (možný konflikt zájmů). Tímto konstatováním bych proto rád vysvětlil absenci příspěvků pracovníků Centra prehistorické archeologie ARÚB a členů Redakční rady *Přehledu výzkumů*. Nicméně i přes toto drobné omezení najdou čtenáři v aktuálním čísle zajímavé příspěvky týkající se střeoevropského paleolitu.

A nyní se podívejme na obsah. L'ubomíra Kaminská předložila příspěvek s názvem „Lokalita s viacnásobným osídlením v dobách kamenných z okolia Zemplínskych vrchov“, který, jak již název napovídá, obsahuje výčet lokalit ve studovaném prostoru včetně analýzy industrií. V následujících dvou studiích se přesouváme z jihovýchodního Slovenska do středního Podunají, konkrétně do Dolního Rakouska, odkud, budeme-li postupovat po proudu Dunaje, nejprve Marc Händel ve své studii nazvané „Úvahy o prostorové organizaci gravettské sídelní vrstvy v Krems-Wachtbergu“ prezentuje analýzu struktury gravettského osídlení lokality, a následně Philip R. Nigst s kolektivem autorů ve svém článku předkládá klíčové poznatky a první výsledky nového terénního výzkumu na lokalitě Grub-Kranawetberg z let 2021 až 2025. Následuje příspěvek Zdeňky Nerudové „Saně a spřežení v mladém paleolitu: příspěvek k nenalezanému typu artefaktů“. Autorka se na základě kombinace analýzy vybraných archeologických nálezů a etnografických dat zamýšlí nad možnostmi využití zvířat k transportu lidí i vybavení v mladopaleolitických kulturách. Další dvě studie nás prostorově přemísťují do Českého krasu a chronologicky na závěr mladého paleolitu. Nejprve autorský tým pod

vedením Jana Eignera v příspěvku „Mladopaleolitické osídlení před Krápníkovou jeskyní v Hostimi u Berouna (střední Čechy, Česká republika)“ předkládá detailní analýzu kolekce štípané kamenné industrie z prostoru Krápníkové jeskyně. V poslední studii prezentuje tým Kataríny Kapustky výsledky aktuálního výzkumu v lokalitě Na Skalici u Měňan v Českém krasu, který zachytil a datoval přítomnost člověka v této jeskyni od magdalenienu až po mezolit.

Za recenzovaným oddílem studií následuje obvyklý soupis archeologických aktivit oprávněných organizací i amatérských spolupracovníků realizovaných v roce 2025. Přehled je řazen jako obvykle chronologicky podle jednotlivých období od paleolitu až po dobu stěhování národů. Úbytek jistého typu příspěvků je způsoben rostoucím důrazem na transparentnost výzkumného procesu a příslušné zákonné normy (zejména nutnost zápisu v AMČR; viz Komoróczy et al. 2023; Komoróczy, Kudlíková 2025).

Oddíl Varia přináší pestrý přehled o aktuálním dění, konferencích a úspěšných popularizačních projektech. Ohlédnutí za vydanou sezónou 2025 v Návštěvnickém centru Mušov – Brána do Římské říše, která vedle bohatého programu pro školy i veřejnost vyvrcholila festivalem *Germania subacta*, nabízí Balázs Komoróczy se svými kolegyněmi. Tomáš Pavloň a Róbert Antal informují o 27. výročním zasedání Evropské archeologické rady (EAC) ve španělské Altamiře, které se zaměřilo na boj proti archeologické kriminalitě a moderní trendy v ochraně památek. Domácí scénu reflektuje zpráva Zuzany Holubové ohlédnutím za brněnskou konferencí *Archeologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku v roce 2025*, která v devatenácti příspěvcích shrnula výsledky záchranných i badatelských výzkumů. Nový koncept hodnocení a výsledky sedmého ročníku popularizační ceny Zlatý mamut přibližuje Zdenka Filipová. Celý blok pak uzavírá osobní vzpomínka Bohuslava Klímy juniora na jeho otce Bohuslava Klímu seniora, jehož stému výročí narození je dedikováno toto číslo *Přehledu výzkumů*.

Věříme, že v novém čísle *Přehledu výzkumů* najdete inspirativní čtení a přejeme příjemné letní dny.

V Brně, 29. června 2026
Za redakci Petr Škrdla

Literatura/References

- Herčík, O. 2025: Konference Klíma 100. *Přehled výzkumů* 66(1), 296–297. Available also from: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/PV-66_1_18.pdf.
- Herčík, O., Kudlíková, M. (eds.) 2025: *Klíma 100. 100th anniversary of Bohuslav Klíma's birth. Abstract book. March 26–28th 2025*. Brno: Czech Academy of Sciences, Institute of Archaeology, Brno. DOI: 10.47382/2025_Klíma100. Available also from: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/Klíma-100-Abstract-book_nahled_m.pdf.

- Komoróczy, B., Kudlíková, M. 2025: Důležité informace redakce / Important editorial information. *Přehled výzkumů* 66(1), 7, 9. Available also from: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/PV-66_1_00.pdf.
- Komoróczy, B., Škrdla, P., Ungerman, Š., Kudlíková, M. 2023: Editorial. *Přehled výzkumů* 64(2), 6–9. Available also from: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/PV-64_2_00-ok.pdf.
- Mlejnek, O. 2025: Klíma 100 Conference in Brno. *Anthropologie* LXIII(2), 119–123.

Dear readers,

You are receiving another special issue, this time dedicated to the former prominent researcher of the Institute of Archaeology, Bohuslav Klíma, Senior, whose birth was 100 years ago in 2025. On this occasion, we organised an international conference at the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, Brno (ARÚB) on 26–28 March 2025 to commemorate his lifelong work (Herčík, Kudlíková eds. 2025). The conference was presented in detail on the pages of the journals *Přehled výzkumů* and *Anthropologie*, so I will not unnecessarily repeat what has already been published in this editorial (Herčík 2025; Mlejnek 2025). Based on the contributions presented at the aforementioned conference, a number of authors have prepared peer-reviewed articles for the current issue of *Přehled výzkumů*. Others, including me, who would have liked to provide contributions presented at the conference for publication in this issue, are not allowed to do so by the publication ethics of the journal (a possible conflict of interest). With this statement, I would like to explain the absence of contributions from the staff of the Centre for Prehistoric Archaeology of the ARÚB and members of the Editorial Board of *Přehled výzkumů*. However, despite this minor limitation, readers will find interesting contributions related to the Central European Palaeolithic in the current issue.

And now let's look at the content. L'ubomíra Kaminská submitted a paper entitled 'Sites with multiple settlements in the Stone Age near the Zemplín Hills', which, as the title suggests, contains a list of sites in the study area, including an analysis of the industries. In the following two studies, we move from southeastern Slovakia to the Middle Danube Region, specifically to Lower Austria, from where, if we proceed downstream of the Danube, first Marc Händel in his study entitled 'Reflections on the spatial organisation of a Gravettian occupation layer at Krems-Wachtberg' presents an analysis of the structure of the Gravettian settlement of the site, and then Philip R. Nigst and his team present key findings and the first results of new excavation at the Grub-Kranawetberg site from 2021 to 2025 in his article. This is followed by Zdeňka Nerudová's paper 'Sledges and harnesses in the Upper Palaeolithic: On an unfound type of artefacts'. Based on a combination of analysis of selected archaeological finds and ethnographic data, the author reflects on the possibilities of using animals to transport people and equipment in the Upper Palaeolithic cultures. The next two studies spatially move us to the Bohemian Karst and chronologically to

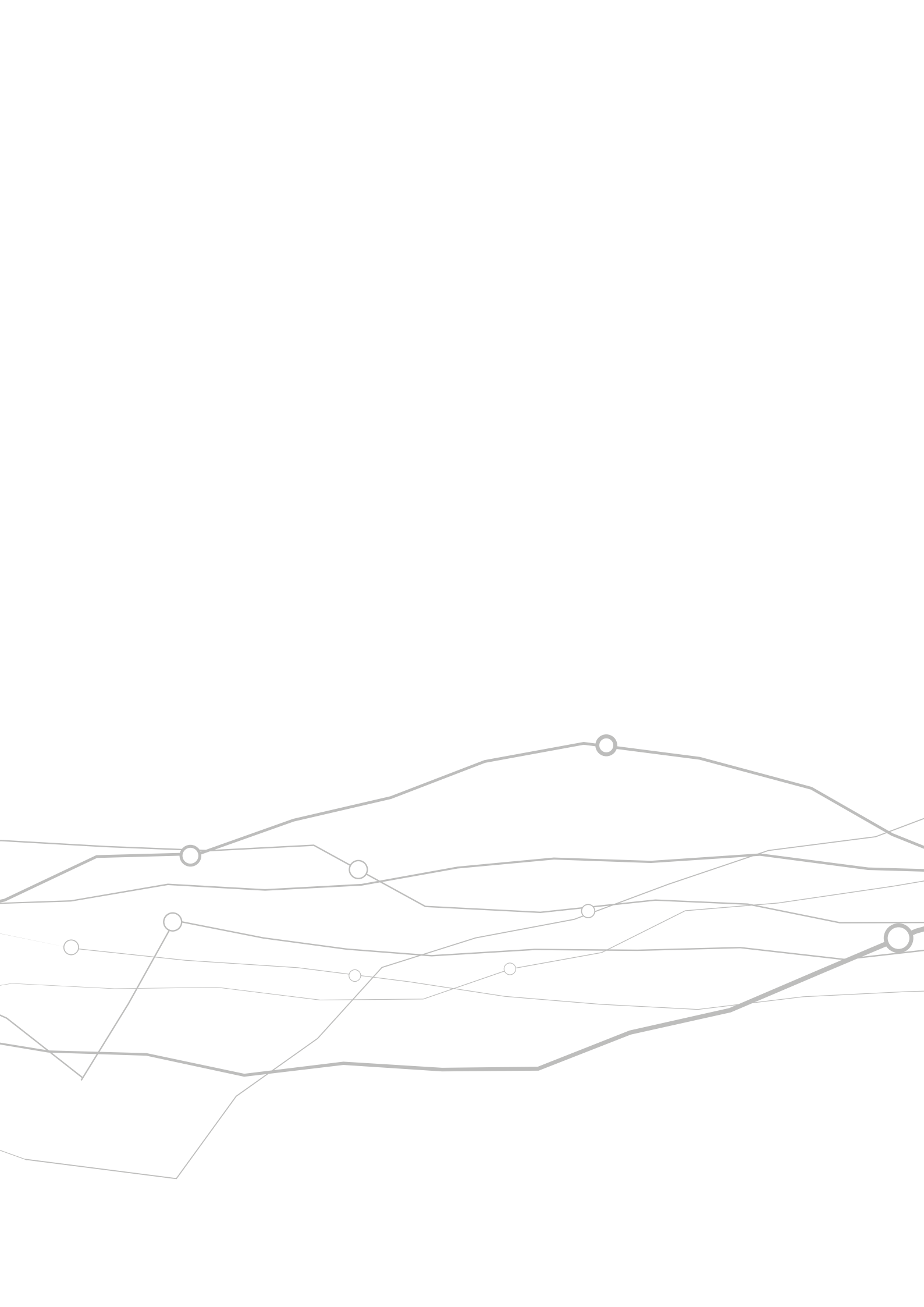
the end of the Upper Palaeolithic. First, the team of authors led by Jan Eigner in the article 'The Upper Palaeolithic settlement at Krápníková Cave by Hostim near Beroun (Central Bohemia, Czech Republic)' presents a detailed analysis of a collection of chipped stone industry from the Krápníková Cave area. In the last study, Katarína Kapustka's team presents the results of current excavation at the Na Skalici site near Měňany in the Bohemian Karst, which captured and dated the presence of humans in this cave from the Magdalenian to the Mesolithic.

The peer-reviewed section of studies is followed by the usual list of the archaeological activities of authorised organisations and amateur collaborators carried out in 2025. As usual, the overview is arranged chronologically according to individual periods from the Palaeolithic to the Migration Period. The decrease in a certain type of contributions is caused by the increasing emphasis on the transparency of the research process and the relevant legal norms (especially the necessity of registration with the AMCR; see Komoróczy et al. 2023; Komoróczy, Kudlíková 2025).

The Varia section brings a varied overview of current events, conferences, and successful popularisation projects. Balázs Komoróczy and his colleagues look back at the successful 2025 season at the Visitor Centre Mušov – Gateway to the Roman Empire, which, in addition to a rich programme for schools and the public, culminated in the *Germania subacta* festival. Tomáš Pavloň and Róbert Antal report on the 27th annual meeting of the European Archaeological Council (EAC) in Altamira, Spain, which focused on the fight against archaeological crime and modern trends in the protection of monuments. Zuzana Holubová's report reflects the domestic scene by looking back at the Brno conference 'Archaeological Research in Moravia and Silesia in 2025', which summarised the results of salvage and investigative excavation in 19 contributions. Zdenka Filipová presents the new evaluation concept and the results of the seventh year of the Golden Mammoth (Zlatý mamut) popularisation award. The entire block is then completed with a personal memory of Bohuslav Klíma, Junior, about his father, Bohuslav Klíma, Senior, to whose centenary of birth this issue of *Přehled výzkumů* is dedicated.

We believe that you will find the reading in the new issue of *Přehled výzkumů* inspiring, and we wish you pleasant summer days.

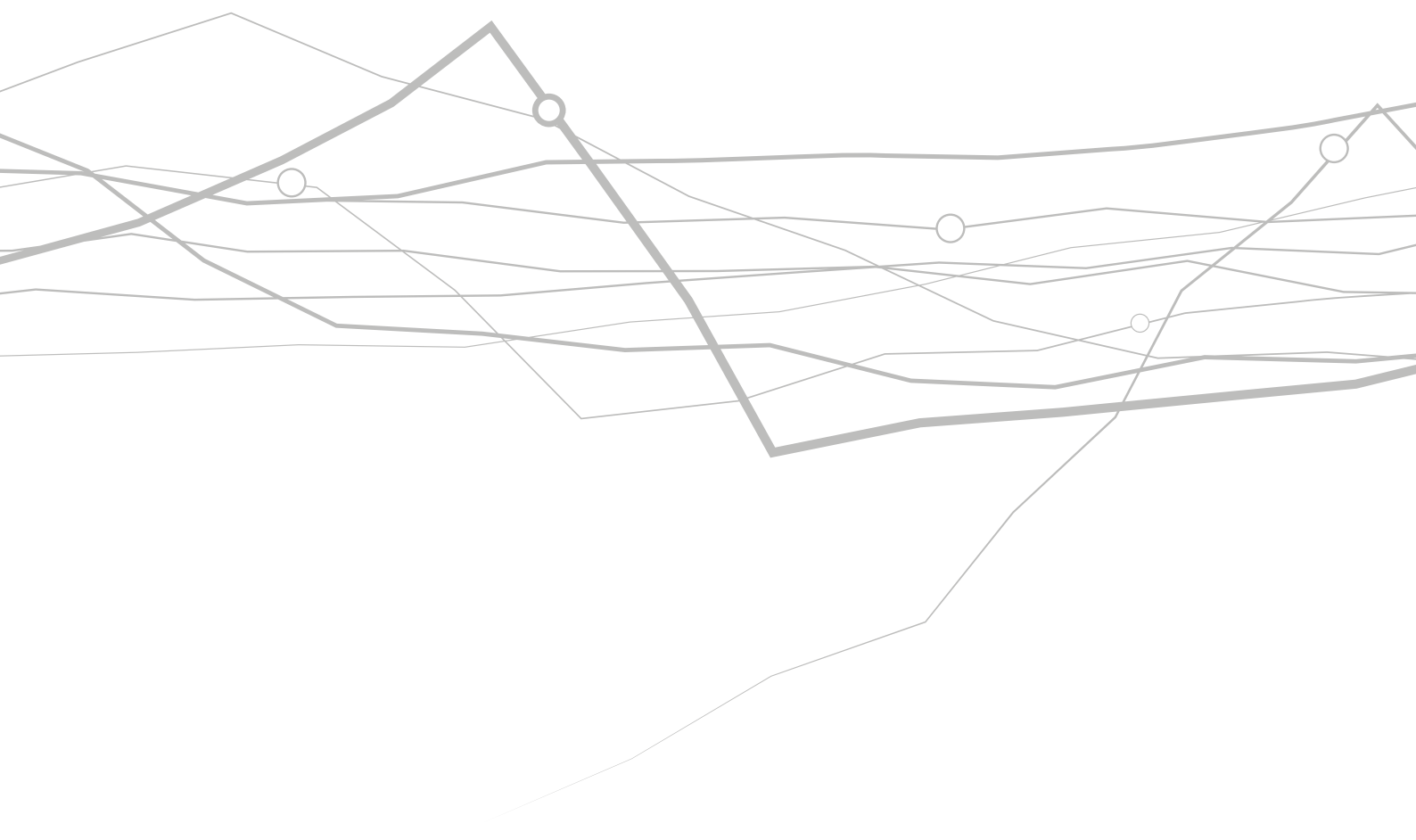
Brno, 29 June 2026
On behalf of the editors, Petr Škrdla

Studie Articles

Recenzovaná část

Peer-reviewed part

Sites with multiple settlement in the Stone Age near the Zemplín Hills

Lokality s viacnásobným osídlením v dobách kamenných z okolia Zemplínských vrchov

– *Lubomíra Kaminská** –

KEYWORDS

Zemplín Hills – Middle Palaeolithic – Upper Palaeolithic – Neolithic/ Eneolithic – chipped lithic industry – leaf points – Aurignacian – Epigravettian – surface collections

ABSTRACT

The chipped lithic industry from the territory west of the Zemplín Hills (Zemplínské vrchy) comes from surface collections and belongs to multiple Palaeolithic and post-Palaeolithic cultures. However, precise stratigraphic documents are lacking. The industry was evaluated on the basis of the technological analysis and the composition of the raw materials. The Middle Palaeolithic industry with leaf points belonging to the Late Mousterian from the sites of Veľká Trňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A and Čerhov II – Pod Hečkou B is the earliest. What is particularly noteworthy is the Upper Palaeolithic industry with carenoid and nosed scrapers from the sites of Luhyňa I, Luhyňa II, and Veľaty III, which is associated with the Middle Aurignacian. Industry from the Neolithic/Eneolithic up to Early Bronze Age was discovered at Veľká Trňa – Hečka, Luhyňa I and Veľaty III and included obsidian arrowheads with surface retouch.

1. Introduction

Archaeological monuments from the territory of the Zemplín Hills (Zemplínske vrchy) document its settlement since the Stone Age. It was a sought-after territory thanks to the raw material resources, favourable natural conditions and the relief allowing exploitation of the raw material sources from the territory of the lowland as well as the forest environment.

The article deals with selected sites from the area of the western part of the Zemplín Hills to the Roňava River, which creates the border with Hungary. We can mention various sites in the cadastral areas of the villages of Veľká Trňa, Čerhov, Luhyňa and Veľaty. Many sites are located at favourable areas which were repeatedly used. This resulted in polycultural sites with chipped lithic industry. However, no pottery sherds were found at any of them (Fig. 1).

Information on the settlement in the western part of the Zemplín Hills was first published by Š. Janšák (1935, 67, mapa 14). Among others, he was interested in the cadastral areas of the villages Veľká Trňa and Malá Trňa. He focused on collections exclusively on the eastern periphery of the Zemplín Hills' foothills. The space of the western periphery of the villages and further to the west, as far as the border with Hungary, or further to the north to the Slánské Hills (Slánske vrchy), remained unmonitored.

During collections in the area of the Zemplín Hills, K. Andel (1955) discovered industry which he identified as Palaeolithic; he found neolithic industry in the cadastral area of Malá Trňa. However, the sites were located closer to the foothills of Zemplín Hills. The sites like Čerhov, Veľká Trňa, Veľaty or Luhyňa are not mentioned in association with finds from the Palaeolithic–Neolithic. Several decades later, another collector – I. Smatana – carried out investigations of older as well as more recent sites, mainly in the cadastral area of Veľaty. The material which he collected at the site of Veľaty III is analysed in this article.

Our own investigations discovered relics from the Stone Age in the cadastral areas of Malá Trňa, Veľká Trňa and Veľaty (Kaminská 1985; Kaminská, Cheben 1983).

After 2000, repeated surveys are associated with M. Il'ko, then a student of History at the Faculty of Arts at the University of Prešov. He focused on Čerhov and the neighbouring villages of Luhyňa and Veľká Trňa. The finds were concentrated and administered by M. Vizdal at the Institute of History of the University of Prešov. After M. Vizdal had retired, he gave us several Palaeolithic to Eneolithic finds for processing. Some lithic artefacts were published by History graduate A. Vol'anská (2016).

* Corresponding author – E-mail address: kaminska@saske.sk

<https://doi.org/10.47382/pv0671-05>

Received 3 December 2025; received in revised form 27 April 2026.
Available online 29 June 2026.

Copyright © 2026 Czech Acad Sci, Inst Archaeology Brno, and the authors.
This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist.

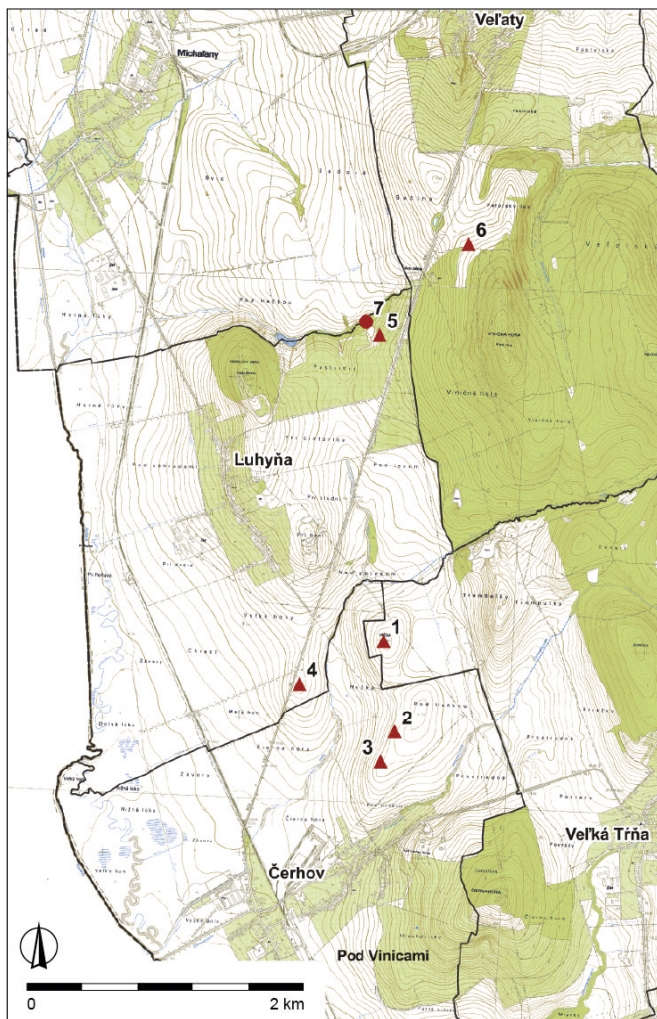

Fig. 1. Map of the western part of the Zemplín Hills with localities: 1 – Veľká Trňa – Hečka; 2 – Čerhov II – Pod Hečkou A; 3 – Čerhov II – Pod Hečkou B; 4 – Luhyňa I; 5 – Luhyňa II; 6 – Veľatý III; 7 – Luhyňa, source of opals/chalcedony. Authors L. Kaminská, P. Sopko.

Obr. 1. Mapa západnej časti Zemplínskych vrchov s lokalitami: 1 – Veľká Trňa – Hečka; 2 – Čerhov II – Pod Hečkou A; 3 – Čerhov II – Pod Hečkou B; 4 – Luhyňa I; 5 – Luhyňa II; 6 – Veľatý III; 7 – Luhyňa, zdroj opálov/chalcedónov. Autori L. Kaminská, P. Sopko.

2. Geology of the area and sources of the lithic raw materials

The investigated region is located in the territory of lowland hills and it is outlined by the Zemplín Hills in the east. The Eastern Slovak Hills (Východoslovenská pahorkatina) reach as far as the Slanské Hills in the west and are connected to the Eastern Slovak Flat (Východoslovenská rovina) (Atlas 1980, 54–55). Quaternary sediments consist of loess loams/loesses, mainly from the final glacial period, as well as fluvial sediments of low terraces. On the left bank of the Roňava River, there is a flat accumulation landscape with old aggradation mounds with mycelial carbonate chernozems, and forest-steppe. Further to the east, there is a hilly accumulation-erosion landscape with loess hills and brown earth to clay illuviated soils and thermophilic oaks.

Along with the predominant Upper Palaeolithic rocks, Tertiary volcanic rocks (Neogene volcanites) comprise the geological composition of the territory of the Zemplín Hills. Volcanic activity in the region started in the Early Badenian and continued until the Pannonian. Products of this activity are part of the Kochanovce and Tokaj stratum. Volcanic products are widespread on the surface mainly on their northeastern and

southwestern peripheries, where they form volcaniclastic rock positions, lava flows, extrusive and dike bodies of andesite, rhyodacite and rhyolite composition. Redeposited volcaniclastic rocks, mostly tuffs and tuffites, mainly rhyolite composition, are often transformed into bentonite (Kobulský et al. 2014, 10). Bentonite deposits are known from the cadastres of the municipalities of Veľatý, Michal'any, Kuzmice, Brezina and Byšta (Ďud'a et al. 1985). During the authigenic transformation of volcanic glass in rhyolite tuffs, the released/excess SiO_2 is deposited in bentonites in the form of opal, chalcedony or other low-thermal forms of SiO_2 , or it migrates to the marginal parts of bentonite deposits.

Opal usually forms in cracks and cavities of volcanic rocks as a low-temperature form of SiO_2 (Ďud'a, Ozdín 2012, 298–308). Limnosilicite is a sedimentary-chemogenic rock/mineraloid and is usually part of intravolcanic basins or occurs in the marginal parts of shallow lakes, where volcanic rocks are present in the immediate vicinity or wider environment. It is composed of several minerals, mainly quartz and opal and their varieties, as well as cristobalite and tridymite. Often in this environment other sediments are also silicified – clays, volcaniclastic rocks, etc. (Ďud'a, Ozdín 2012, 251).

The best-known sources of opal from the nearby surroundings of the examined region are found in the Slanské Hills. Opals there occur in various colours – yellow-white, yellow-brown, ochre, green-brown, striped, grey, grey-blue, etc. The Slanské Hills are also a source of expensive milky opal and glass opal. In addition to their massive texture, there is also lumpy and fluid, or even striped texture (Ďud'a 1996).

Limnosilicites and jaspers occur alongside opals, especially in the Slanské Hills. Vegetal remains are typical in the content of limnosilicites. They are macroscopically visible also in various colour varieties. Their structure documents association between limnosilicites and opals and chalcedony (Mišík 1975; Přichystal 2009, 112, 133).

2.1 Opals/chalcedony

Opals/chalcedonies are found in the part of the stream dividing the cadastral areas of Veľatý and Luhyňa (Fig. 1: 7; 3: 2). They originally outcropped and were accessible in pits in the form of veins, cortexes and nodules. In the past, it was possible to extract them from the pits; today, the stream banks are covered with soil and it is more difficult to find sources.

2.2 Obsidians

The Zemplín Hills are the best-known territory with the occurrence of obsidians, which were heavily used in the Stone Age. Obsidians are a result of rhyolite volcanism. Primary as well as secondary sources are located in the area of the Zemplín Hills.

Primary sources of obsidian can be found in the peripheral parts of the extrusive rhyolite body near Malá Bara and in several places in the cadastral area of Viničky. More detailed results of investigation and K/Ar dating have been published, related to these occurrences (Bačo et al. 2017).

Obsidians are found in their perlitic glassy parts. From those, they weathered into eluvial/diluvial deposits (Bačo et al. 2017, 215, Fig. 9). Obsidians from an identical environment are also found in vineyards near cellars (Bačo et al. 2017, Fig. 7: 2–3; 8). Currently found obsidian nodules reach sizes of 10–14 cm, although they are mostly smaller. The surface of obsidians is usually smooth. However, initial sculpture in the form of a rough surface and small dimples occurs on some exemplars (Bačo et al. 2017, Fig. 10; 11c). No distinct sculpture on the

surface of obsidians known from archaeological sites has been detected. Fluidal texture is visible on thin obsidian flakes from Viničky (Kaminská, Ďud'a 1985, 122; Kaminská 1991; Bačo et al. 2017, 216).

A secondary source of obsidians with sculpture was discovered in the fields southeast of the crossroads of Zemplín – Cejkov – Brehov (as far as the Ošva River), corresponding to the sites presented by Š. Janšák (1935, 56) as the area of frequent occurrence of obsidian. The site southwest of Brehov, in the cadastral area of Cejkov, called Cejkov – Žihl'avník (Přichystal, Škrdla 2014, 219) or Cejkov – Malé lúky – Žihl'avník (Bačo et al. 2017, 219) is crucial. They are currently covered by drifted sands or clays (Přichystal, Škrdla 2014, 217). It is assumed that obsidians arrived in the relevant area from the primary source as washed sediments or as part of gravel-sand deposits of local rivers.

Secondary sources of obsidian in the area of Brehov – Cejkov – Zemplín spread over an area of approx. 6 km² (Přichystal, Škrdla 2014, 224). They represent a newly detected source of the raw material used for the production of obsidian industry. Its primary site is probably found under andesites at Veľký vrch near Brehovo (Bačo et al. 2003; Přichystal, Škrdla 2014, 217; Bačo et al. 2017, 224).

Obsidian from the sources near the Zemplín Hills is indicated as Carpathian variant 1 (Williams-Thorpe et al. 1984). Carpathian variant 2 refers to obsidians from the Tokaj Mountain range in northeastern Hungary (Biró 1984) and Carpathian variant 3 comes from the Velikiy Scholles Ridge in Transcarpathian Ukraine (Rác 2013).

3. Archaeological sites

Chipped lithic industry from the Palaeolithic, Neolithic/Eneolithic and from the Early Bronze Age was found at sites recently discovered by M. Il'ko at Veľká Trňa – Hečka site, Čerhov II – Pod Hečkou A and B sites, Luhyňa I, and by I. Smatana at Veľaty III. We discovered the Luhyňa II site in 2023. The lithic industry was collected on the topsoil and it belongs to archaeological cultures of various periods (Fig. 1–3).

Certain discrepancies occur in terms of exact localisation of the finds. There are several sites in Čerhov. Čerhov I – Pod Vinicami site, is situated on the southern periphery of the village. Obsidian industry, which will be processed in another article, mostly comes from the Neolithic and Eneolithic. Palaeolithic artefacts do not occur there. Adriána Voľanská (2016, Fig. 3, Table 1.3.) reports one flint leaf point from this site. However, according to the finder, it comes from the site of Čerhov II – Pod Hečkou. Further in the text she only mentions the sites of leaf points as Veľká Trňa – Hečka and Čerhov – Pod Hečkou (Voľanská 2016, 10). It cannot be verified, as this artefact is missing in the assemblage of finds.

3.1 Veľká Trňa, Hečka site

There is mildly undulated landscape with adjacent hills divided by a small saddle which is indicated as the site of Hečka in the cadastral area of Veľká Trňa and Pod Hečkou site in the cadastral area of Čerhov. From the north, it is enclosed by the Hečka Stream and in the south, there is the Čerhovský Stream (Čerhovský potok). Both streams flow into the Roňava River west of the sites, on the border with Hungary. The view from Hečka westwards sees the Roňava River, the Slanské Hills and the Tokaj Hills in Hungary. The peak of Hečka Hill is 169 m a.s.l. Industry was discovered in the topsoil on the southern slope below the peak (Fig. 1: 1; 2). The Hečka site is currently used as arable land. Repeated collections from the topsoil obtained a small aggregate of lithic industry belonging to several archaeological cultures. No pottery was discovered.

3.1.1 Technological-typological composition of industries

The assemblage of chipped industry contains 32 specimens. With regard to raw materials, technological and typological composition, they are divided into three groups. Group 1 comprises 18 artefacts, including a leaf point. It belongs to the Middle Palaeolithic. Group 2 contains six artefacts and belongs to the Epigravettian. Eight artefacts were classified into the Neolithic/Eneolithic.

Middle Palaeolithic

The group contains 18 artefacts. It consists of three cores, 12 flakes and three tools (Tab. 1). The finds should include a flint leaf point (Fig. 1: 8 – Voľanská 2016, Fig. 3: 1). With the exception of a single tool from radiolarite, all artefacts are made from opal/chalcedony.

Opal/chalcedony is a raw material of varying quality. At the nearest source in Luhyňa, there are exemplars of various sizes (10 cm on average), with cracks and different inhomogeneities. Less glassy chunks represent a more solid mass usable for reduction of flakes. Chunks of raw material of uneven quality were also used at this site. The surfaces of the artefacts have differing degrees of white patina.

Raw material				
Technological groups	Opal/chalcedony	Radiolarite	Σ	%
Core		3	3	16.67
Flake	12		12	66.66
Tool	2	1	3	16.67
Σ	17	1	18	100.00

Tab. 1. Veľká Trňa – Hečka. Middle Palaeolithic. Composition of the collection according to technological composition and raw material.

Tab. 1. Veľká Trňa – Hečka. Stredný paleolit. Zloženie súboru podľa technologického zloženia a podľa suroviny.

Fig. 2. View of the sites Veľká Trňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A, Čerhov II – Pod Hečkou B, and Luhyňa I from the southeast. Photo by H. Gula.

Obr. 2. Pohľad na lokalitu Veľká Trňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A, Čerhov II – Pod Hečkou B a Luhyňa I od juhovýchodu. Foto H. Gula.

Fig. 3. View of the sites from the northeast: 1 – Luhyňa II; 2 – Luhyňa, source of opals/chalcedony. Photo by H. Gula.

Obr. 3. Pohľad na lokality od severovýchodu: 1 – Luhyňa II; 2 – Luhyňa, zdroj opálov/chalcedónov. Foto H. Gula.

Cores represent chunks of raw material in the initial stage of preparation. Negatives after reduction of several flakes point to the discoidal method. Two of them are small, with dimensions of 36 × 34 × 15 mm and 30 × 30 × 20 mm, one of them is large – 57 × 59 × 20 mm. Numerous cracks on the material made reduction of larger flakes which could be used for making tools impossible. The flakes are short, wide and considerably thin. Butts were preserved only on three of them; they were dihedral, faceted, and flat. Most flakes occur without cortex. There is only one completely and two partly covered with cortex.

Only three tools were discovered. The most important tool is a bifacial retouched leaf point from patinated opal, with dimensions of 47.8 × 26.4 × 9.3 mm (Fig. 4: 1a, b). The maximum width is below the mesial part of the tool. The point tip bears traces of impact. Transversal cross-section of the point is biconvex, as is the longitudinal cross-section.

The second tool is an endscraper on a flake from the lateral part of a red-brown radiolarite pebble with the original cortex (Fig. 4: 5). The tool has strong lateral retouch on both edges. The last tool is retouched flake made from opal/chalcedony (Fig. 4: 7).

Upper Palaeolithic, Epigravettian

Some artefacts are classified into the Epigravettian. They include six exemplars of industry (Tab. 2). Five of these artefacts are chipped from local obsidian and one comes from erratic silicite. There is a core, two flakes, and three blades.

The core comes from the initial stage of exploitation which began on the narrower side of the obsidian nodule with sculpture (35 × 34 × 18 mm). Several flakes were reduced in the parallel direction (Fig. 4: 6). Two obsidian flakes have half of their surface covered with the original cortex.

The basal portion of a regular blade from pale-blue patinated erratic silicite has also been preserved. It was broken, probably during ploughing, when its right edge might have been damaged as well (Fig. 4: 4). The transversal profile of the blade is triangular, its base is smooth, with a ledge. Damaged edges

Raw material				
Technological groups	Obsidian	Erratic flint	Σ	%
Core	1		1	16.67
Flake	2	1	3	50.00
Flake	2		2	33.33
Σ	5	1	6	100.00

Tab. 2. Vel'ká Trňa – Hečka. Epigravettian. Composition of the collection according to technological composition and raw material.

Tab. 2. Vel'ká Trňa – Hečka. Epigravettien. Zloženie súboru podľa technologického zloženia a podľa suroviny.

and a broken base can also be seen on a massive obsidian blade (Fig. 4: 2). The central part of a slim obsidian blade was also discovered. The obsidian blades have slightly patinated surface and the damage was rather recent.

Neolithic/Eneolithic

Eight Neolithic or Eneolithic tools were found. More exact classification into a particular culture is impossible as the tools are not specific and no pottery sherds were discovered. The artefacts were made from obsidian and limnosilicite. They include a small obsidian nodule without sculpture, three flakes, and four tools (Tab. 3).

Two obsidian flakes have the surface completely or partly covered with the original cortex; one of them also has a butt with cortex. They were reduced by a hard percussor, as was the limnosilicite flake with a flat butt.

As for tools, a short obsidian blade endscraper with an oblique front was found (Fig. 4: 3). From the two obsidian blades, one has been preserved complete, with retouched edges and a flat butt. The other one, with a retouched left edge, was broken. The flake with a notch was also made from obsidian.

Raw material				
Technological groups	Obsidian	Limnosilicite	Σ	%
Core – nodule	1		1	12.50
Flake	2	1	3	37.50
Tool	4		4	50.00
Σ	7	1	8	100.00

Tab. 3. Vel'ká Trňa – Hečka. Neolithic/Eneolithic. Composition of the collection according to technological composition and raw material.

Tab. 3. Vel'ká Trňa – Hečka. Neolit/eneolit. Zloženie súboru podľa technologického zloženia a podľa suroviny.

3.2 Čerhov II, Pod Hečkou site

The neighbouring hill, next to the site of Hečka in Vel'ká Trňa with altitude of 160 m a.s.l., belongs to the cadastral area of Čerhov. There are several sites in the cadastral area of Čerhov and this site called Pod Hečkou is indicated as Čerhov II. On the southern slope of the hill, below its peak, artefacts were collected from two concentrations indicated as A and B. It is possible that it is a single site from which ploughing transported artefacts to two places, as the distance between them is only 200 m down the slope. Pottery sherds were not found (or they were not collected?). Industry from both sites is not numerous, but contains several distinct artefacts whose analysis allowed their association with different cultures.

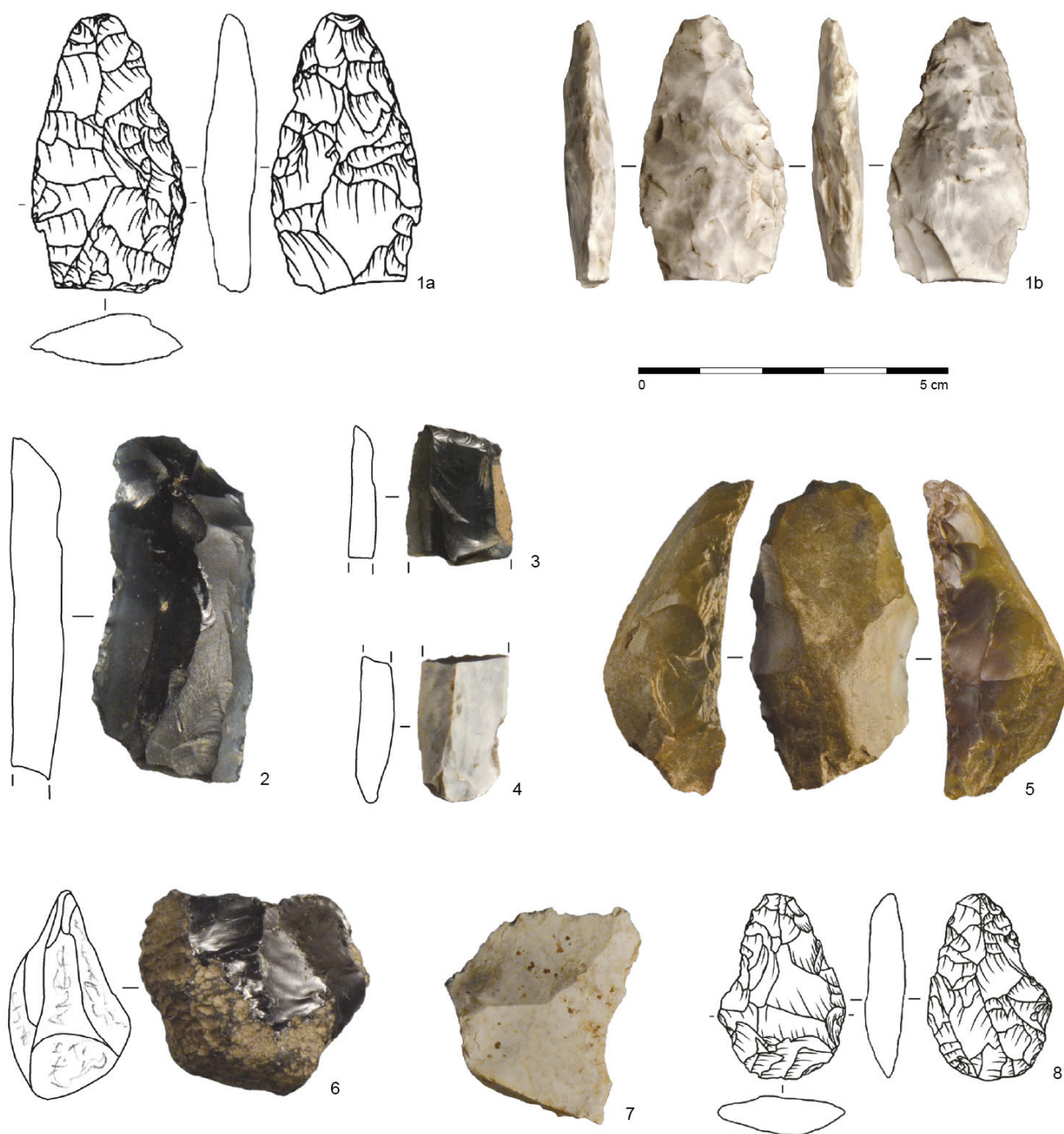

Fig. 4. Velká Tříňa – Hečka. Chipped stone industry. Middle Palaeolithic: 1a, b, 8 – leaf points; 5 – endscraper; 7 – retouched flake. Epigravettian: 2, 4 – blade; 6 – core. Neolithic/Eneolithic: 3 – blade endscraper. 1a, b, 7 – opal/chalcedony; 2, 3, 6 – obsidian; 4, 8 – erratic flint; 5 – radiolarite. Photo by A. Marková, drawing after A. Vol'anská 2016, Fig. 3: 1, 4.

Obr. 4. Velká Tříňa – Hečka. Štiepaná kamenná industria. Stredný paleolit: 1a, b, 8 – listovité hroty; 5 – škrabadlo; 7 – retušovaný úštep. Epigravettien: 2, 4 – čepeľ; 6 – jadro. Neolit/eneolit: 3 – čepeľové škrabadlo. 1a, b, 7 – opal/chalcedony; 2, 3, 6 – obsidián; 4, 8 – eratický pazúrik; 5 – rádiolarit. Foto A. Marková, kresba podľa A. Vol'anská 2016, Fig. 3: 1, 4.

3.2.1 Čerhov II, Pod Hečkou A site

Technological-typological composition of industries

The assemblage of industry composed of 73 artefacts comes from the site of Pod Hečkou A (Fig 1: 3; 2). The artefacts represent chipped industry from the Middle Palaeolithic and Upper Palaeolithic blade industry. Apart from them, one microlithic core from non-patinated chert was discovered; it could be classified into the Neolithic/Eneolithic.

Middle Palaeolithic

The chipped industry, 42 artefacts in total, was made from several raw materials (Tab. 4). Opal/chalcedony greatly prevails (37 pieces – 88.10%), it is followed by two exemplars (4.76%) from radiolarite. Flint, silicified sandstone, and jasper are represented by one exemplar (2.38%) each. Artefacts from opal/chalcedony have their surface covered with white patina of varying quality, often on the same exemplar. The raw material is of poor quality. Flakes sometimes occurred as a result of breaking of the raw material in its cracks or inhomogeneities.

Raw material

Technological groups	Opal/ chalcedony	Radiolarite	Erratic flint	Silicified sandstone	Jasper	Σ	%
Core - nodule	2				1	3	7.14
Flake	31					31	73.81
Tool	4	2	1	1		8	19.05
Σ	37	2	1	1	1	42	100.00

Raw material

Technological groups	Opal/ chalcedony	Radiolarite	Erratic flint	Silicified sandstone	Σ	%
Single convex sidescraper		1			1	12.50
Double convex-straight sidescraper				1	1	12.50
Splintered piece		1			1	12.50
Leaf point				1	1	12.50
Retouched flake	1				1	25.00
Tool fragment	1		1		2	25.00
Σ	4	2	1	1	8	100.00

Tab. 4. Čerhov II – Pod Hečkou A. Middle Palaeolithic. Composition of the collection according to technological composition and raw material.

Tab. 4. Čerhov II – Pod Hečkou A. Stredný paleolit. Zloženie súboru podľa technologického zloženia a podľa suroviny.

Tab. 5. Čerhov II – Pod Hečkou A. Middle Palaeolithic. Composition of tools by type and raw material.

Tab. 5. Čerhov II – Pod Hečkou A. Stredný paleolit. Zloženie nástrojov podľa typu a suroviny.

The industry consists of cores, flakes, tools, and their fragments. Flakes and fragments are most frequent (31 exemplars, 88.10%). They are followed by eight tools and their fragments and three cores. Butts of the flakes are flat or covered with cortex. One of the larger flakes from radiolarite has the surface of a nodule shaped by water.

The discoid core is made from opal/chalcedony. Its dorsal part is covered with cortex of the raw material. Other artefacts are a fragment of a jasper core and a thin plate with several test strikes made from opal/chalcedony covered with cortex.

Two artefacts with surface retouch are part of the assemblage (Tab. 5). A leaf point made from green radiolarite has a convex base, the maximum width of the artefact is below the mesial part of the tool, closer to the base. The point tip is chipped off. The longitudinal as well as transversal cross-section are biconvex and the dimensions are 56.4 × 27.9 × 12.1 mm (Fig. 5: 8a, b). The edges are worked with using alternate retouch. Another tool is a more massive artefact of oval shape, made from brown radiolarite, with the dorsal part covered with surface retouch. The ventral surface has partial surface retouch. It is a double convex-straight sidescraper rather than a roughly shaped leaf point. The transversal as well as longitudinal profiles are plano-convex. The artefact is broken into two parts and a part of it is missing. Its dimensions are 128.2 × 48.9 × 9.1 mm (Fig. 5: 6a, b).

Unifacial surface retouch covers a fragment of a tool made from patinated flint. Another fragment of a bifacially processed artefact is also made from patinated opal/chalcedony. Apart from them, a single convex sidescraper (Fig. 5: 3) and a splintered piece (Fig. 5: 4) from patinated opal/chalcedony were also found at the site. One retouched flake comes from silicified sandstone and one is made from patinated opal/chalcedony.

Upper Palaeolithic, Epigravettian

The assemblage of industry classified into the Epigravettian consists of 30 artefacts. The represented raw materials include obsidian (15 exemplars, 50%), patinated flint (13 exemplars, 43.34%); menilite chert and radiolarite are represented by one exemplar each. Obsidian is a local raw material from the sources in the Zemplín Hills (Kaminská, Ďud'a 1985; Bačo et al. 2017).

The preserved cortex residues of obsidians with sculpture document use of obsidians from the Zemplín – Cejkov – Brehov source (Přichystal, Škrdla 2014; Bačo et al. 2017). The surface of the obsidian artefacts is not patinated.

Menilite chert and radiolarite belong to local raw materials brought by rivers, mainly the Ondava and Torysa, from the areas of eastern Slovakia further to the north (Kaminská 1991; 2013). Sources of flints do not occur in Slovakia. They were imported from a remote territory outside the Carpathians. The exact identification of the flint is macroscopically impossible, mostly due to the patina. However, its blue-white colour suggests that it could be erratic flint from the territory of Silesia (Přichystal 2009).

Typologically, the assemblage consists of three cores, 21 flakes, and fragments of six tools. The flakes and fragments are from obsidian and patinated flint. Among the four flint flakes, one is partly covered with cortex. The flake butts are flat; one has cortex. Two flint flakes are tablets from the reduction of the striking platform. Fragments from obsidian have various dimensions. Flint fragments and chips are small and come from retouch of the artefacts. The presence of cores and flakes documents the production and shaping of tools at the site.

The blade single-platform core is from menilite chert, with traces of exploitation of parallel blades on the wider front side. The platform is modified by one reduction (Fig. 5: 7). Fissures and a fault in the material made further exploitation impossible. Another single-platform core is on a pebble from brown radiolarite with cortex which was used as a percussor. The platform was modified by a single reduction. The core was exploited on the narrower side and traces of several reduced blades and flakes are also visible on the wider front. Reduction was finished in the initial stage (Fig. 5: 9). Residues of an obsidian core with the original surface with sculpture has also been preserved.

As for tools, only retouched blades and flakes have been preserved. The shapes of butts suggest the use of a soft organic percussor (Pelegrin 2000). The mesial part of a regular blade with retouch on both edges, which is made from patinated flint (Fig. 5: 2). A basal part of a blade with retouch on the right edge is also made from patinated flint. The butt of the blade is linear and the blade base bears trace of slight dorsal abrasion

Fig. 5. Čerhov II – Pod Hečkou A. Chipped stone industry. Middle Palaeolithic: 3 – single convex sidescraper; 4 – splintered piece; 6a, b – double convex-straight sidescraper; 8a, b – leaf point. Epigravettian: 1, 2, 5 – retouched blades; 7, 9 – cores. 1, 2 – erratic flint; 3, 4 – opal/chalcedony; 5 – obsidian; 6a, b, 8a, b, 9 – radiolarite; 7 – menilite chert. Photo by A. Marková, drawing after A. Vol'anská 2016, Fig. 3: 3, 5. See the next page.

Obr. 5. Čerhov II – Pod Hečkou A. Štiepaná kamenná industria. Stredný paleolit: 3 – jednoduché oblúkovité driapadlo; 4 – odštepovač; 6a, b – dvojité oblúkovito-rovné driapadlo; 8a, b – listovitý hrot. Epigravettian: 1, 2, 5 – retušované čepele; 7, 9 – jadrá. 1, 2 – eratický pazúrik; 3, 4 – opál/chalcedón; 5 – obsidián; 6a, b, 8a, b, 9 – rádiolarit, 7 – menilitový rohovec. Foto A. Marková, kresba podľa A. Vol'anská 2016, Fig. 3: 3, 5. Pozri si ďalšiu stranu.

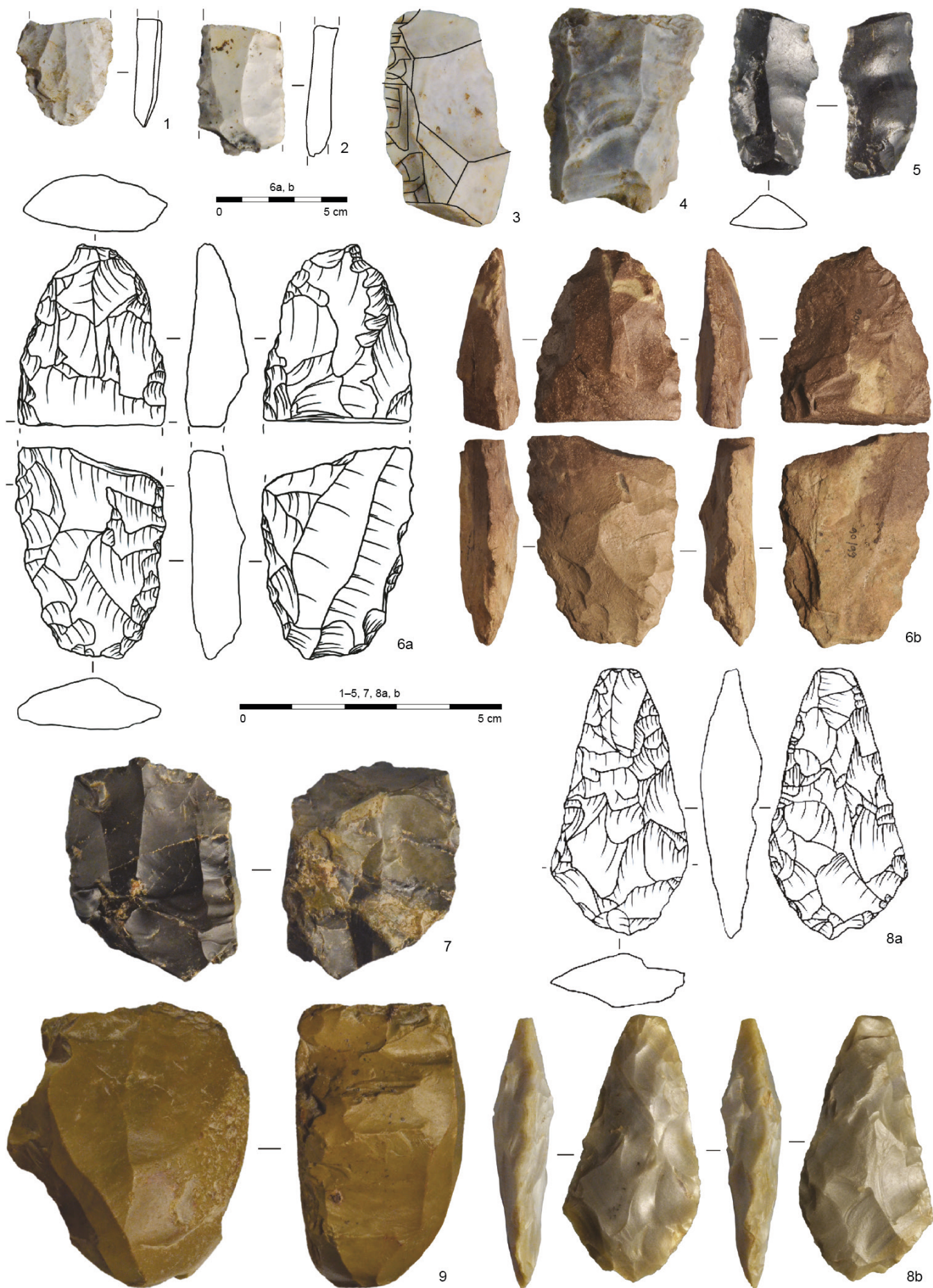

Fig. 5. Čerhov II - Pod Hečkou A. Chipped stone industry. See the previous page.

Obr. 5. Čerhov II - Pod Hečkou A. Štiepaná kamenná industria. Pozri predchádzajúcu stranu.

(Fig. 5: 1). A retouched flake is made from the patinated flint. A broken blade is made from obsidian with residues of cortex. Its left edge is retouched on the dorsal surface and the right edge is retouched on the ventral face (Fig. 5: 5). Two retouched flakes from obsidian with cortex residues were discovered as well.

3.2.2 Čerhov II, Pod Hečkou B site

Technological-typological composition of industries

The site of Pod Hečkou B is located on the southwestern side of the hill, 200 m far from site A (Fig. 1: 2; 2). The assemblage of industry consists of 58 artefacts; some of them belong to the Middle Palaeolithic and some of them can be dated to the Epigravettian from the Upper Palaeolithic.

Middle Palaeolithic

Industry comprises flakes made mainly from opal/chalcedony (43 exemplars, 93.48%). Two exemplars document patinated flint with radiolarite also occurring (Tab. 6; 7). In terms of the technology in the industry, cores, flakes, and tools are represented. Flakes from opal/chalcedony with various degrees of white patina are most frequent (37 pieces, 80.43%). A large chunk of opal/chalcedony with several test strikes is classified as a core. Numerous fissures disabled its use as a core. The second artefact is part of a pebble from green-brown radiolarite with several test strikes.

An artefact with modified surface representing a broken leaf point from erratic flint stands out among the seven tools. The base and part of the right edge are broken, which must have been done recently, possibly in association with ploughing, as the break is fresh (Fig. 6: 6a, b). The transversal and longitudinal cross-sections are plano-convex and the dimensions of the preserved part are 44.7 × 24.3 × 8.8 mm.

Three sidescrapers are also distinct types of industry. A double convex-straight sidescraper is made from patinated opal/chalcedony on a flake (Fig. 6: 11). A single convex sidescraper

Raw material					
Technological groups	Opal/chalcedony	Radiolarite	Erratic flint	Σ	%
Core + nodule	1	1		2	4.35
Flake	37			37	80.43
Tool	5		2	7	15.22
Σ	43	1	2	46	100.00

Tab. 6. Čerhov II – Pod Hečkou B. Middle Palaeolithic. Composition of the collection according to technological composition and raw material.

Tab. 6. Čerhov II – Pod Hečkou B. Stredný paleolit. Zloženie súboru podľa technologického zloženia a podľa suroviny.

Raw material				
Technological groups	Opal/chalcedony	Erratic flint	Σ	%
Double convex-straight sidescraper	1		1	14.29
Single convex sidescraper	1		1	14.29
Sidescraper on ventral face		1	1	14.29
Leaf point		1	1	14.29
Denticulate	1		1	14.29
Retouched flake	2		2	28.55
Σ	5	2	7	100.00

Tab. 7. Čerhov II – Pod Hečkou B. Middle Palaeolithic. Composition of tools by type and raw material.

Tab. 7. Čerhov II – Pod Hečkou B. Stredný paleolit. Zloženie nástrojov podľa typu a suroviny.

on a flake with a flat butt is made from the same raw material (Fig. 6: 10). A sidescraper on the ventral surface is shaped on a flake from white-blue patinated erratic flint. There were two retouched flakes from opal/chalcedony (Fig. 6: 1, 3) as well as a denticulate, also from opal/chalcedony (Fig. 6: 4).

Upper Palaeolithic, Epigravettian

The assemblage of Epigravettian industry comprises only 12 artefacts (Tab. 8; 9). They are mostly made from obsidian (8 pieces, 66.67%); opal/chalcedony, erratic flint and limnosilicite are also represented. The blade industry contains tools, blades, and flakes. The flakes include three small fragments from obsidian. There are also three blades, made from various raw materials. Regular shorter blades are made from patinated flint (Fig. 6: 9) and limnosilicite. A broken bladelet with finely retouched edges is made from obsidian (Fig. 6: 5). The flake has a point blade with traces of reduction made by a soft stone percussor (Pelegri 2000, Fig. 3).

Two endscrapers were found among tools. There is a flake endscraper on an obsidian flake with sculpture (Fig. 6: 8) and an indistinct atypical endscraper on a flake from opal/chalcedony (Fig. 6: 2). Burins were represented by two shapes. There was a burin on truncation from obsidian and an atypical burin on a flake from opal/chalcedony. The tools also include a retouched flake from obsidian with a cortex butt.

3.3 Luhyňa I

The site of Luhyňa I – Vel'ké hony is situated southeast of the village on the hill, 146.6 m a.s.l. (Fig. 1: 4; 2). The hill slopes south, its eastern border is delimited by the Hečka Stream. The actual site of Hečka lies 630 m further east, on the left bank of the stream. The area is currently used as arable land. It is a polycultural site with finds of chipped lithic industry from the Upper Palaeolithic, Neolithic/Eneolithic to the Early Bronze Age. A total of 384 artefacts come from the repeated collections by M. Il'ko.

Raw material						
Technological groups	Opal/chalcedony	Obsidian	Erratic flint	Limnosilicite	Σ	%
Blade			1	1	3	25.00
Flake			3		3	25.00
Tool	2	4			6	50.00
Σ	2	8	1	1	12	100.00

Tab. 8. Čerhov II – Pod Hečkou B. Epigravettian. Composition of the collection according to technological composition and raw material.

Tab. 8. Čerhov II – Pod Hečkou B. Epigravettien. Zloženie súboru podľa technologického zloženia a podľa suroviny.

Raw material				
Technological groups	Opal/chalcedony	Obsidian	Σ	%
Flake endscraper		1	1	16.67
Endscraper atypical	1		1	16.67
Burin atypical		1	1	16.67
Burin on truncation		1	1	16.67
Retouched bladelet		1	1	16.67
Retouched flake		1	1	16.67
Σ	2	4	6	100.00

Tab. 9. Čerhov II – Pod Hečkou B. Epigravettian. Composition of tools by type and raw material.

Tab. 9. Čerhov II – Pod Hečkou B. Epigravettien. Zloženie nástrojov podľa typu a suroviny.

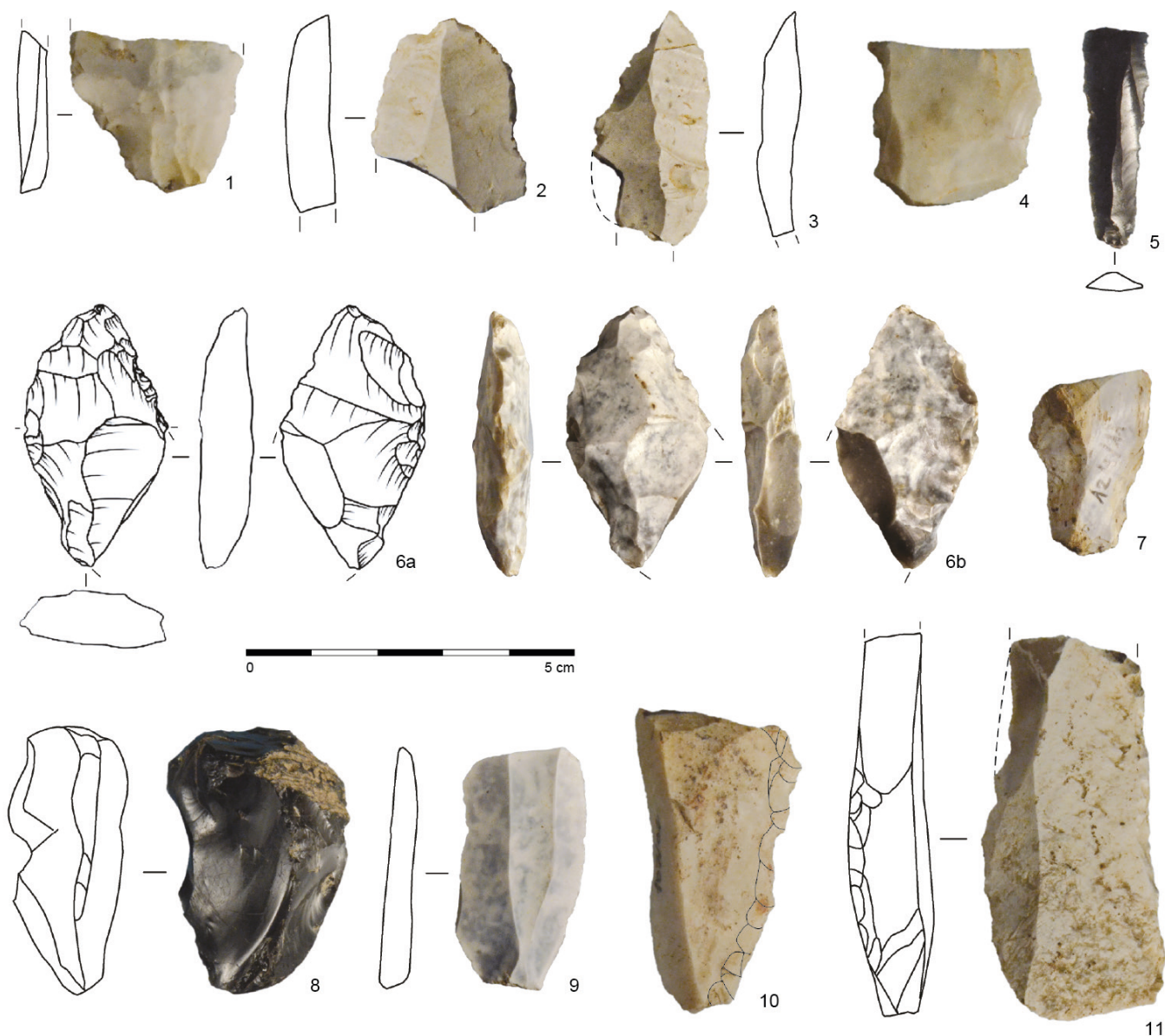

Fig. 6. Čerhov II – Pod Hečkou B. Chipped stone industry. Middle Palaeolithic: 1, 3, 7 – retouched flake; 4 – denticulate; 6 a, b – leaf-shaped point; 10 – single convex sidescraper; 11 – double convex-straight sidescraper. Epigravettian: 2 – endscraper atypical; 5 – bladelet; 8 – flake endscraper; 9 – blade. 1–4, 7, 10, 11 – opal/chalcedony; 5, 8 – obsidian; 6a, b, 9 – erratic flint. Photo by A. Marková, drawing after A. Voľanská 2016, Fig. 3: 2.

Obr. 6. Čerhov II – Pod Hečkou B. Štiepaná kamenná industria. Stredný paleolit: 1, 3, 7 – retušovaný úštep; 4 – zúbkovitý úštep; 6 – listovitý hrot; 10 – driapadlo oblúkovité; 11 – dvojité oblúkovito-rovné driapadlo. Epigravettien: 2 – nevýrazné škrabadlo; 5 – čepeľka; 8 – úštepové škrabadlo; 9 – čepeľ. 1–4, 7, 10, 11 – opál/chalcedón; 5, 8 – obsidián; 6a, b, 9 – eratický pazúrik. Foto A. Marková, kresba podľa A. Voľanská 2016, Fig. 3: 2.

Technological-typological composition of industries Upper Palaeolithic, Aurignacian

The most numerous finds of chipped lithic industry – 346 artefacts – bear distinct traces of the Aurignacian culture. Local opal/chalcedony prevails among the raw materials (296 pieces, 85.55%). Its source is located north of the site, approx. 2.5 km away. The opals/chalcedonies from the source in Luhňa are of poor quality. The largest chunk of roughly processed pre-core has dimensions of 93 × 64 × 61 mm. Most cores have fissures, inhomogeneities, and crystalline concretions in the mass. The opals/chalcedonies are most often grey-green, sometimes with shades of yellow and pale brown. Some chunks are glassy. The surface of the artefacts has white patina of varying intensity, even a different degree of patina on the sides of the same tool. Parts of rough cortex have been preserved on some chunks of raw material as well as some artefact.

Other raw materials were little or rarely represented – obsidian with 26 artefacts (7.51%), limnosilicite (13 exemplars, 3.76%), patinated flint (8 pieces, 2.31%), silicified sandstone (2 pieces, 0.58%) and jasper (1 piece, 0.29%). Obsidian is also a local raw material. One of the sources of obsidian with sculpture is situated on the eastern periphery of the Zemplín Hills within areas of the villages of Zemplín, Cejkov and Brehov – almost the same distance as the crow flies as Viničky on the southern periphery of the Zemplín Hills (Bačo et al. 2017). Obsidians with or without sculpture were used for the production of artefacts. The surface of obsidians shows various degrees of patina – from distinct to poor.

Limnosilicites and jaspers are associated with the same volcanic activity as opals/chalcedonies and can be found nearby (Brezina, Byšta, Zemplín – Kobulský et al. 2014). Patinated flints are silicites from distant territories. When it is possible to evaluate raw material macroscopically, white-blue patina is often found on erratic flint from Silesia.

In technological composition (Tab. 10), the cores and core fragments are represented (11 pieces, 3.76%). There are also flakes, fragments, and chips (276 pieces, 80.63%), blades (5 pieces, 1.45%) and tools (49 pieces, 14.16%). Their presence at the site proves the presence of a complete lithic production chain. It includes import of material, core preparation, reduction, and production of final tools as well as their reshaping after use.

Cores

In the industry assemblage, cores and their residues make up only 3.76% of the 13 cores, two are pre-cores with several flakes from obsidian nodules (Fig. 7: 1, 4). Another pre-core is

from opal/chalcedony. With its dimensions 93 × 63 × 61 mm, it is the largest core in the industry assemblage. The other ten cores are opal/chalcedony and are in the advanced stage of reduction or even worn out. Most of the seven single-platform cores were exploited for flakes (Fig. 7: 8); only two cores were used for blades (Fig. 7: 5). There is one double-platform core (Fig. 7: 6) and one multiplatform cores. The most common type is the flake core with one platform and the same opposite negatives on the debitage surface (Fig. 7: 7). In multiple cases, further reduction was stopped due to fissures in the mass of the raw material. The use of hard stone hammers was preferred.

Raw material

Technological groups	Opal/ chalcedony	Obsidian	Erratic flint	Limnosilicite	Silicified sandstone	Jasper	Σ	% of total
Core	7	2					9	2.60
Core fragments	4						4	1.16
ΣI	11	2					13	3.76
Flake	43		2				45	13.00
Fragments and chips	204	19		11			234	67.63
ΣII	247	19	2	11			279	80.63
Blade	2			1	2		5	1.45
Tool	36	5	6	1		1	49	67.63
In total	296	26	8	13	2	1	346	100.00
% of total	85.55	7.51	2.31	3.76	0.58	0.29		100.00

Raw material

Tool	Opal/ chalcedony	Obsidian	Erratic flint	Limnosilicite	Jasper	Σ	%	
Endscrapers								
Blade endscraper atypical		1				1	2.04	
Blade endscraper retouched		1	1	2		4	8.16	
Éventail endscraper			1			1	2.04	
Flake endscraper			1		1	2	4.08	
Carinated endscraper	2					2	4.08	
Carinated endscraper atypical	4			1		5	10.20	
Nosed-high endscraper	5					5	10.20	
Nosed-high endscraper atypical	2					2	4.08	
Nosed-flat endscraper	1			1		2	4.08	
Fragments		2				2	4.08	
Σ		18	3	4		26	53.04	
Combined								
Combined endscraper + burin				1		1	2.04	
Burins								
Dihedral burin	4					4	8.16	
Dihedral asymmetrical burin	2					2	4.09	
Transverse burin			1			1	2.04	
Σ		6	1			7	14.29	
Other tool types								
Borer				1		1	2.04	
Retouched blade unilateral	3					3	6.13	
Retouched blade bilateral	3					3	6.13	
Raclette					1	1	2.04	
Single convex sidescraper	3	1				4	8.16	
Single concave sidescraper	1					1	2.04	
Retouched flake	1					1	2.04	
Tool fragment	1					1	2.04	
Σ		12	1	1	1	15	30.60	
In total	36	5	6		1	1	49	100.00
% of total		73.47	10.20	12.25	2.04	2.04		100.00

Tab. 10. Luhyňa I. Aurignacian. Composition of the collection according to technological composition and raw material.

Tab. 10. Luhyňa I. Aurignacien. Zloženie súboru podľa technologického zloženia a podľa suroviny.

Tab. 11. Luhyňa I. Aurignacian. Composition of tools by type and raw material.

Tab. 11. Luhyňa I. Aurignacien. Zloženie nástrojov podľa typu a suroviny.

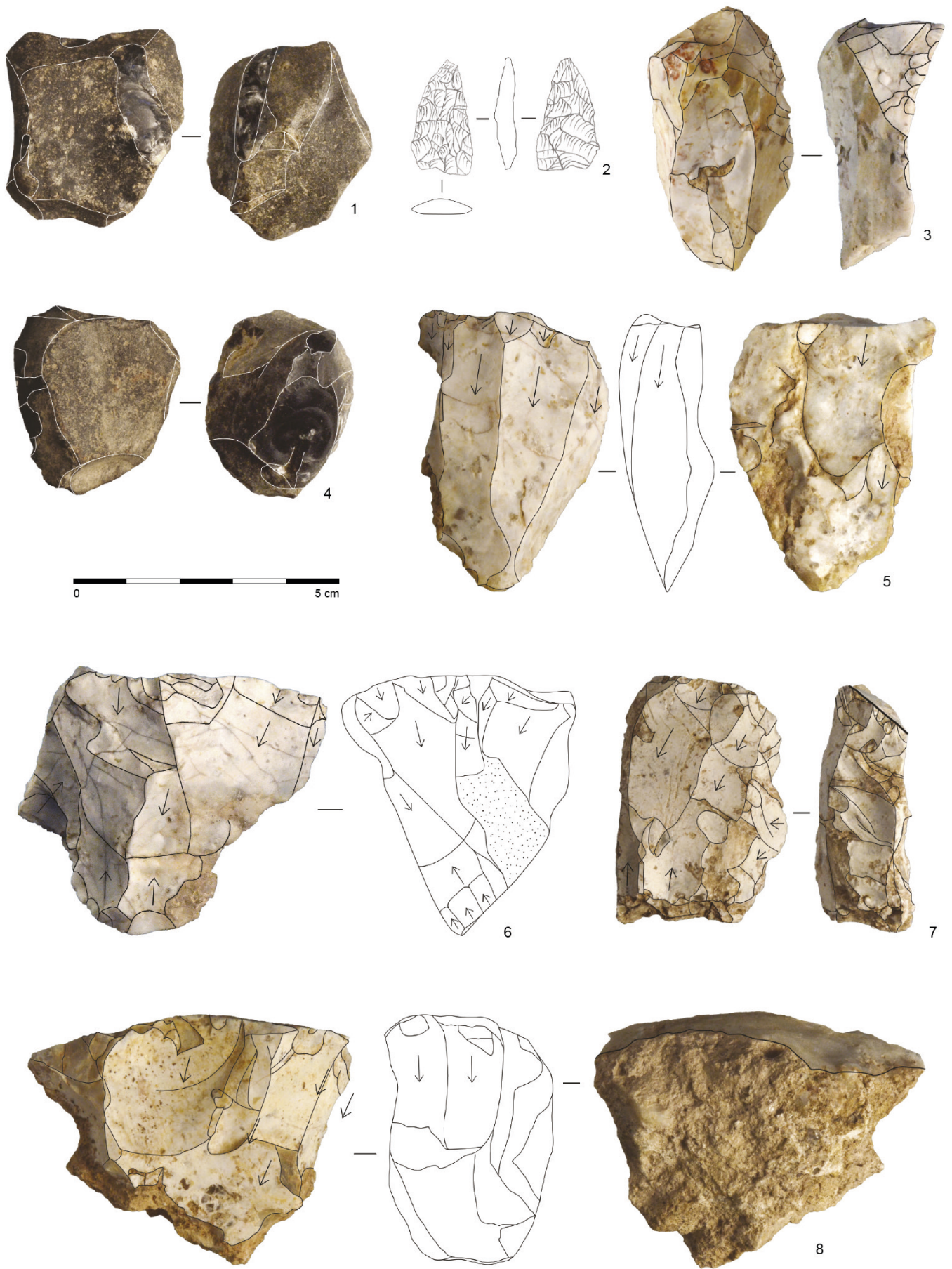

Fig. 7. Luhyňa I. Chipped stone industry. Aurignacian: 1, 4 – pre-cores; 3 – nosed-high endscraper; 5–8 – cores. Early Bronze Age: 2 – arrowhead. 1, 2, 4 – obsidian; 3, 5–8 – opal/ chalcedony. Photo by A. Marková, drawing by L. Kaminská.

Obr. 7. Luhyňa I. Štiepaná kamenná industria. Aurignacien: 1, 4 – počiatočné jadrá; 3 – vysoké vyčnelé škrabadlo; 5–8 – jadrá. Staršia doba bronzová: 2 – šípka. 1, 2, 4 – obsidián, 3, 5–8 – opál/chalcedón. Foto A. Marková, kresba L. Kaminská.

Flakes, fragments, and chips

The largest group of the lithic assemblage comprises flakes (45 pieces, 13.00%), fragments and chips (234 pieces, 67.63%), 80.63% in total. Most of them were made from opal/chalcedony (247 pieces), 19 exemplars were made from obsidian. There were also 11 pieces from limnosilicite and two pieces from erratic flint. Fourteen flakes with cortex and 57 flakes without cortex come from the initial core preparation. Further exploitation of a core and its repair is suggested by 15 flakes from the edge of a core and one tablet from the striking platform. A total of 234 fragments included five chips from trimming of tools. As far as the percussion technique is concerned, traces on flake butts suggest the use of soft stone as well as a hard stone hammer (Inizan et al. 1999; Pelegrin 2000).

Blades

Only five blades were discovered. One of them is neo-crest from opal/chalcedony and one basal part is made from the same material. Distal parts of two blades from silicified sandstone have been preserved as well (see below, Fig. 10: 8, 9). Only a short blade with a trapezoidal cross-section is made from patinated limnosilicite (see below, Fig. 10: 3).

Tools

The group of tools contains 49 artefacts. Endscrapers constitute more than a half of the tools (26 pieces, 53.06%) (Tab. 11). Most of them are made on thick flakes, mainly from opal/chalcedony. Other raw materials are represented in small numbers. A retouched blade endscraper is made from obsidian (Fig. 8: 4), another is made from opal/chalcedony and two others are made from erratic silicite. Two flake endscrapers are made from jasper (Fig. 8: 2) and obsidian (Fig. 9: 3). There is also an *éventail* endscraper from obsidian (Fig. 8: 5).

Nosed endscrapers (Fig. 7: 3; 8: 6, 7, 9; 10: 11) and carinated endscrapers (Fig. 8: 1, 10; 9: 1) from opal/chalcedony as well as fragments of two other endscrapers are typical Aurignacian tools. There was also a combined tool – a nosed endscraper combined with a dihedral burin made from erratic flint (Fig. 8: 3).

Burins are the second largest group (7 pieces; 14.29%). The types of mesial dihedral burins are characteristic of the Aurignacian (Fig. 8: 8; 9: 4, 6, 7) together with lateral dihedral burins (Fig. 9: 2, 5), often multifaceted, shaped on flakes, from opal/chalcedony, and one transverse burin from obsidian.

Retouched blades have only been preserved in fragments (6 pieces, 12.24%). Blades with unilateral retouch (Fig. 10: 2) and blades with bilateral retouch (Fig. 10: 1, 6) were made from opal/chalcedony.

There were five sidescrapers. Four were convex, three of them made from opal/chalcedony (Fig. 9: 8; 10: 7, 10) and one from obsidian. There was also a concave sidescraper (Fig. 10: 4) from opal/chalcedony.

Other tool types were only individually represented. There was a borer on an erratic flint flake (Fig. 9: 9), a raclette from limnosilicite (Fig. 10: 5), a retouched flake, and a fragment of a retouched tool from opal/chalcedony.

Neolithic /Eneolithic

The assemblage of 37 artefacts from non-patinated obsidian is classified into the post-Palaeolithic period. It consists of residues of cores, flakes, and fragments as well as several tools (Tab. 12). If the cortex has been preserved, it has sculpture. Obsidian artefacts are not patinated.

One core has been preserved together with one nodule and eight core fragments of small to miniature sizes. The core is flat and its dorsal surface is untrimmed, with the original surface.

Bladelets 2–5 mm in width were reduced from the wider ventral surface. The dimensions of the core are 17 × 22 × 13 mm. A nodule from obsidian with sculpture is smaller. Artefacts were most often reduced by a hard hammer. Seven fragments and a chip have been preserved. There were only two blades – one mesial and one basal part.

The assemblage of tools consisted of a flake endscraper, four retouched blades and 12 retouched flakes. The flakes with average dimensions of 12 × 22 × 2 mm had flat or damaged butts. Lateral retouch on flakes often overlapped on the artefact surface, with signs of surface retouch, mainly on the ventral face.

Raw material

Technological groups	Obsidian	Σ	%
Core + nodule	2	2	5.4
Core fragments	8	8	21.62
Fragments + chips	8	8	21.62
Blade	2	2	5.4
Tool	17	17	45.96
Σ	37	37	100.00

Tab. 12. Luhyňa I. Neolithic/Eneolithic. Composition of the collection according to technological composition and raw material.

Tab. 12. Luhyňa I. Neolit/eneolit. Zloženie súboru podľa technologického zloženia a podľa suroviny.

Early Bronze Age

A triangular obsidian bifacial arrow is a rare tool (Fig. 7: 2). Its left edge is slightly convex; the right edge is almost a plane. The base is partly plane, with one deeper reduction; its transversal cross-section is plano-convex and the artefact dimensions are 22 × 12 × 4 mm.

3.4 Luhyňa II

The site is located in the immediate vicinity of opal/chalcedony sources (Fig. 1: 5; 3: 1). It was discovered in 2023 during the survey of the raw material source and its surroundings. More finds were obtained from the collection in 2024.

Technological-typological compositions of industries

The industry consists exclusively of opal/chalcedony. It contains 161 pieces – cores, their residues, fragments with traces of percussion, chunks of raw material, and one tool. The raw material chunks are irregular, of various sizes, the material is not of high quality, many exemplars occur with fissures and inclusions. The surface of the raw material blocks is covered with uneven patina and residues of rough cortex.

Three prismatic single-platform cores were reduced from pieces of raw material of higher quality. Two of them have a more granular structure, one is glassier. The largest single-platform blade core has the platform created through a single large flake (Fig. 11: 4). The edges of the core are trimmed; the dorsal part is untrimmed (93 × 59 × 50 mm).

A similar single-platform blade core has the platform created through a single flake. The edges of the core are trimmed as well (Fig. 11: 1). The last single-platform core is made from glassy opal/chalcedony with the striking surface created through a single flake (Fig. 11: 3). Apart from the wider ventral part, edges of the core are trimmed as well.

The other seven exemplars are residual cores whose preparation was abandoned due to faults in the material, mainly fissures. Ten fragments with traces of reduction were discovered. Raw material of various sizes (from 2 to 14 cm) without traces

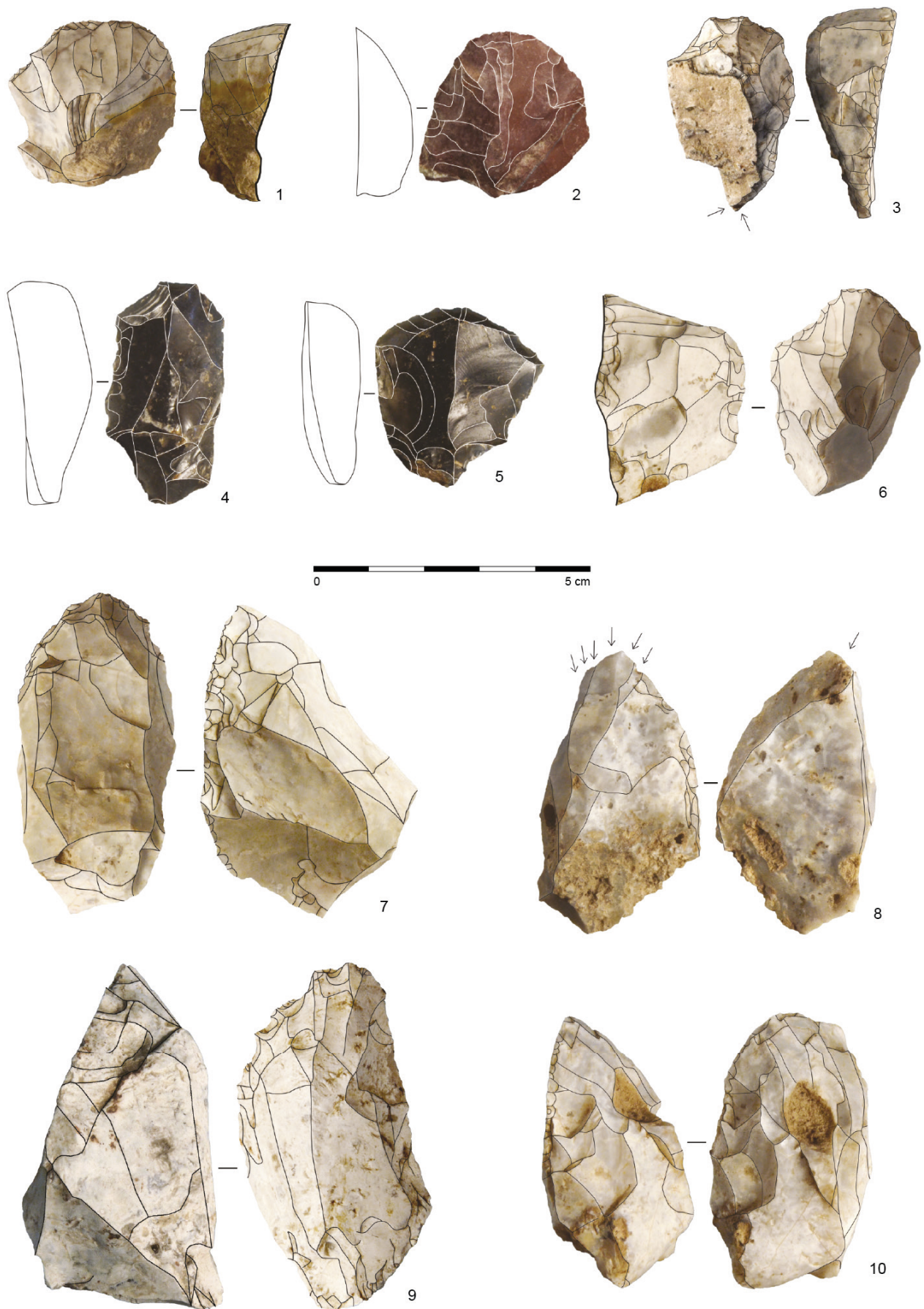

Fig. 8. Luhyňa I. Chipped stone industry. Aurignacian: 1, 10 – carinated endscrapers; 2 – flake endscraper; 3 – combined endscraper/burin tool; 4 – blade endscraper; 5 – *éventail* endscraper; 6, 7, 9 – nosed-high endscrapers; 8 – dihedral burin. 1, 6–10 – opal/chalcedony, 2 – jasper, 3 – erratic flint, 4, 5 – obsidian. Photo by A. Marková.

Obr. 8. Luhyňa I. Štiepaná kamenná industria. Aurignacien: 1, 10 – kýlovité škrabadlá; 2 – úštepové škrabadlo; 3 – kombinovaný nástroj škrabadlo/rydlo; 4 – čepeľové škrabadlo; 5 – vejárové škrabadlo; 6, 7, 9 – vysoké vyčnelé škrabalá; 8 – klínové rydlo. 1, 6–10 – opál/chalcedón, 2 – jaspis, 3, eratický pazúrik, 4, 5 – obsidián. Foto A. Marková.

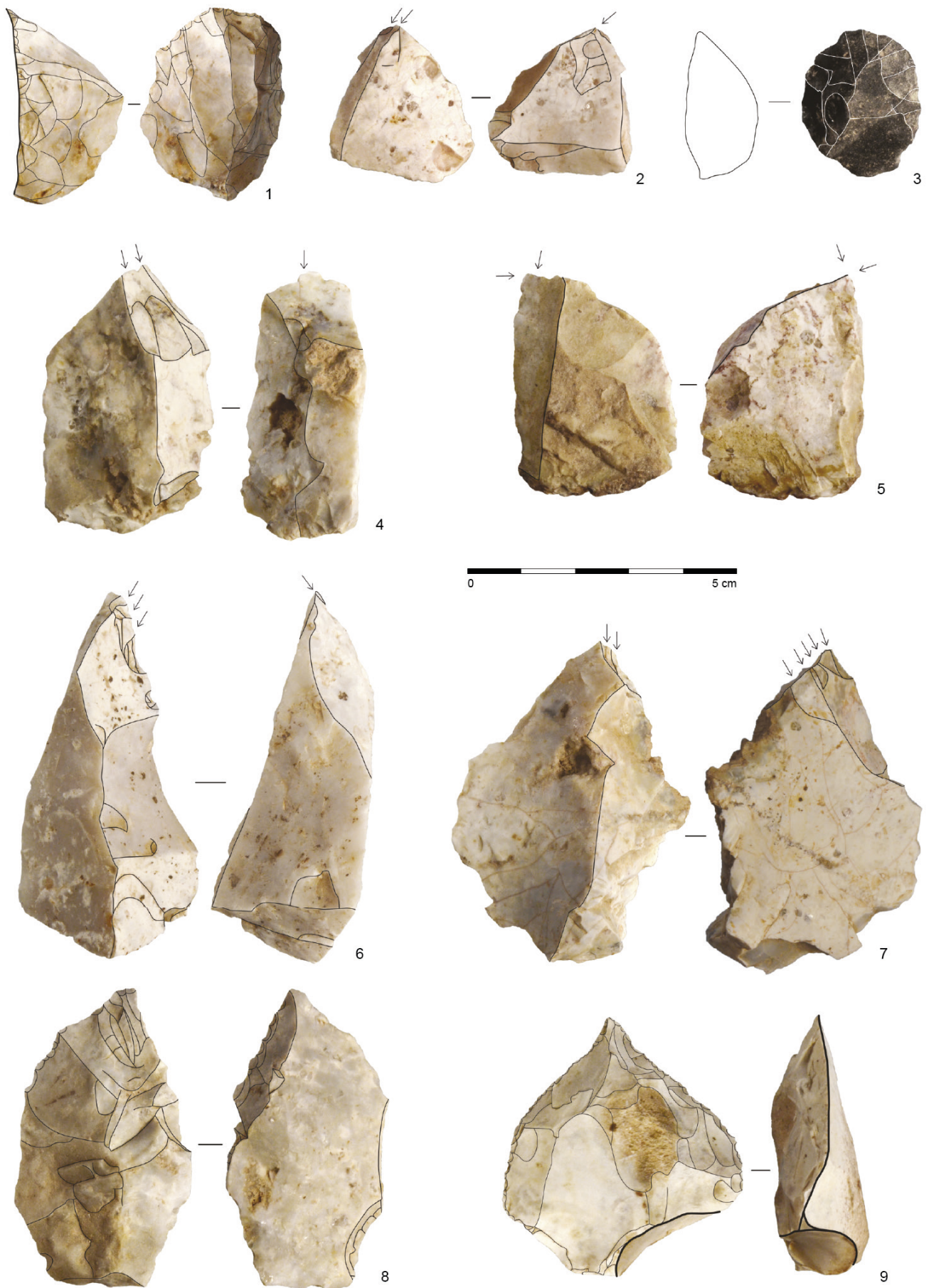

Fig. 9. Luhyňa I. Chipped stone industry. Aurignacian: 1 – carinated endscraper; 2, 5 – dihedral asymmetrical burin; 3 – flake endscraper; 4, 6–8 – dihedral burin; 9 – borer. 1, 2, 4–8 – opal/chalcedony, 3 – obsidian, 9 – erratic flint. Photo by A. Marková.
Obr. 9. Luhyňa I. Štiepaná kamenná industria. Aurignacien: 1 – kýlovité škrabadlo; 2, 5 – klínové rydlo bočné; 3 – úštepové škrabadlo; 4, 6–8 – klínové rydlo stredné; 9 – vrták. 1, 2, 4–8 – opál/chalcedón, 3 – obsidián, 9 – eratický pazúrik. Foto A. Marková.

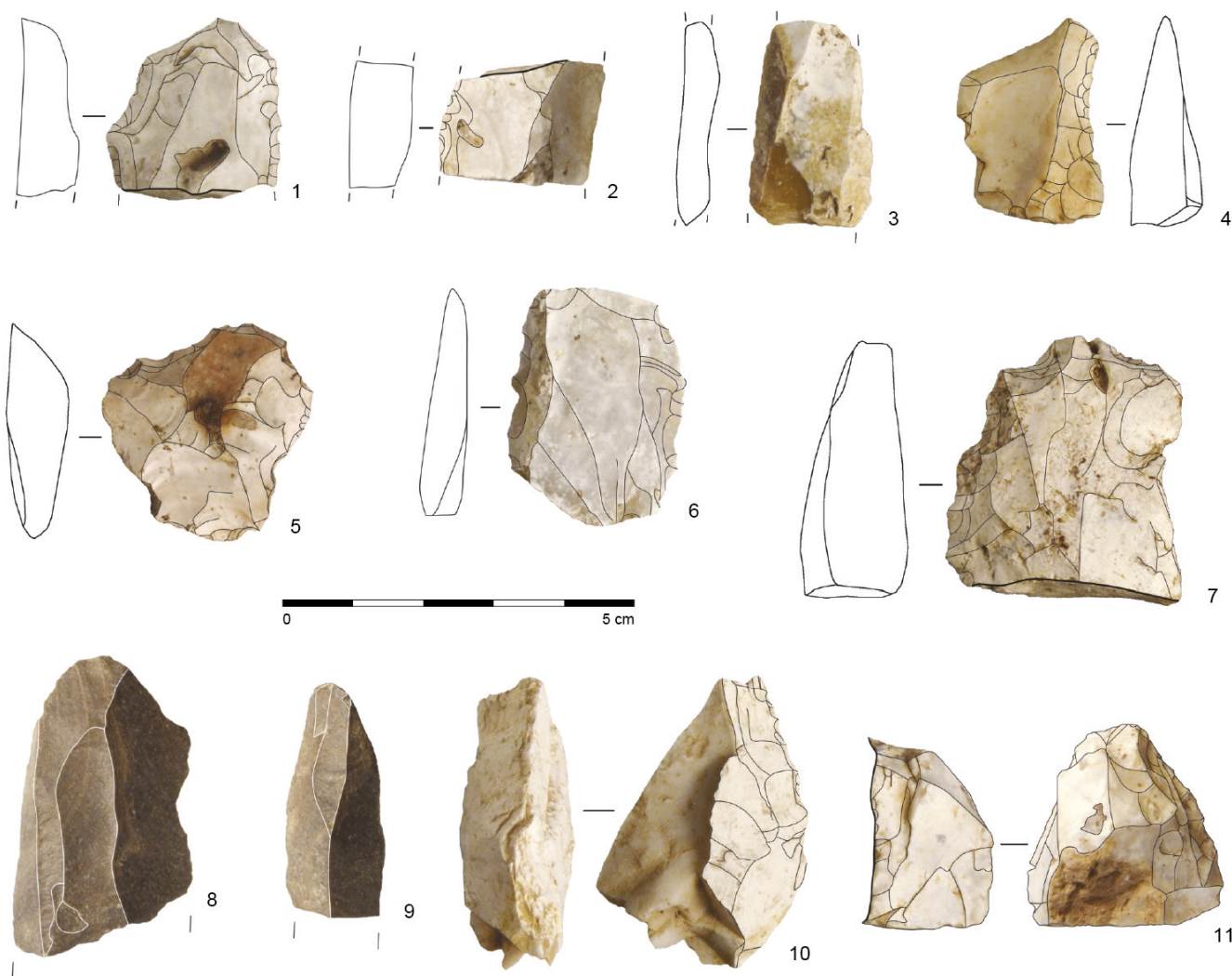

Fig. 10. Luhyňa I. Chipped stone industry. Aurignacian: 1, 2, 6 – retouched blade; 3, 8, 9 – blade; 4 – single concave sidescraper; 5 – raclette; 7, 10 – single convex sidescraper; 11 – nosed-high endscraper. 1–7, 10, 11 – opal/chalcedony, 8, 9 – silicified sandstone. Photo by A. Marková.

Obr. 10. Luhyňa I. Štiepaná kamenná industria. Aurignacien: 1, 2, 6 – retušovaná čepeľ; 3, 8, 9 – čepeľ; 4 – driapadlo vkleslé; 5 – oškrabovač; 7, 10 – driapadlo oblúkovité; 11 – vysoké výčnelé škrabadlo. 1–7, 10, 11 – opál/chalcedón, 8, 9 – prekremený pieskovec. Foto A. Marková.

of reduction is represented by 140 exemplars. The only tool is an atypical double carinated endscraper with formed ends of a thick flake (Fig. 11: 2).

Composition of the assemblage points to a workshop processing raw material at the source. The carinated endscraper and prismatic single-platform cores are typical shapes for the Aurignacian culture.

3.5 Veľaty III

The site of Veľaty III is northeast of the source of opal/chalcedonies (Fig. 1: 6). Veľaty I and II are settlements of the Epigravettian, north of Veľaty III. The lithic industry was obtained by I. Smatana, who collected it in a cultivated field and it belongs to Upper Palaeolithic and post-Palaeolithic cultures. It contains 113 artefacts. A total of 42 artefacts were classified into the Aurignacian, 14 exemplars belong to the Epigravettian, while 57 artefacts come from the Neolithic/Eneolithic to Early Bronze Age.

Technological-typological composition of industries Upper Palaeolithic, Aurignacian

There are 42 exemplars in the assemblage of Aurignacian artefacts from the early stage of the Upper Palaeolithic (Tab. 13). The share of obsidian among raw materials is 30 exemplars (71.42%), opal/chalcedony is represented by eleven exemplars (26.20%) and one artefact is made from patinated flint. The

obsidian artefacts have patina on the reduced surface. The cortex of obsidian cores occurs without sculpture, which suggests their possible origin in the obsidian source in Viničky (Bačo et al. 2017). Cores and flakes from opal/chalcedony have their surface covered with variously strong patina.

The largest technological group of industry contains flakes and fragments. A total of 22 of them are made from opal/chalcedony and eight are obsidians. Obsidian flakes have cortex butts, less flat. They were reduced by a hard hammer from the very edge of a nodule. The surface of flakes is often covered with cortex – from 25 to 100%. Flakes from opal/chalcedony have flat butts.

Raw material					
Technological groups	Opal/chalcedony	Erratic flint	Obsidian	Σ	%
Core	3		4	7	16.68
Flake	8		22	30	71.42
Tool		1	4	5	11.90
Σ	11	1	42	42	100.00
% of total	26,2	2,39	71,41		100.00

Tab. 13. Veľaty III. Aurignacian. Composition of the collection according to technological composition and raw material.

Tab. 13. Veľaty III. Aurignacien. Zloženie súboru podľa technologického zloženia a podľa suroviny.

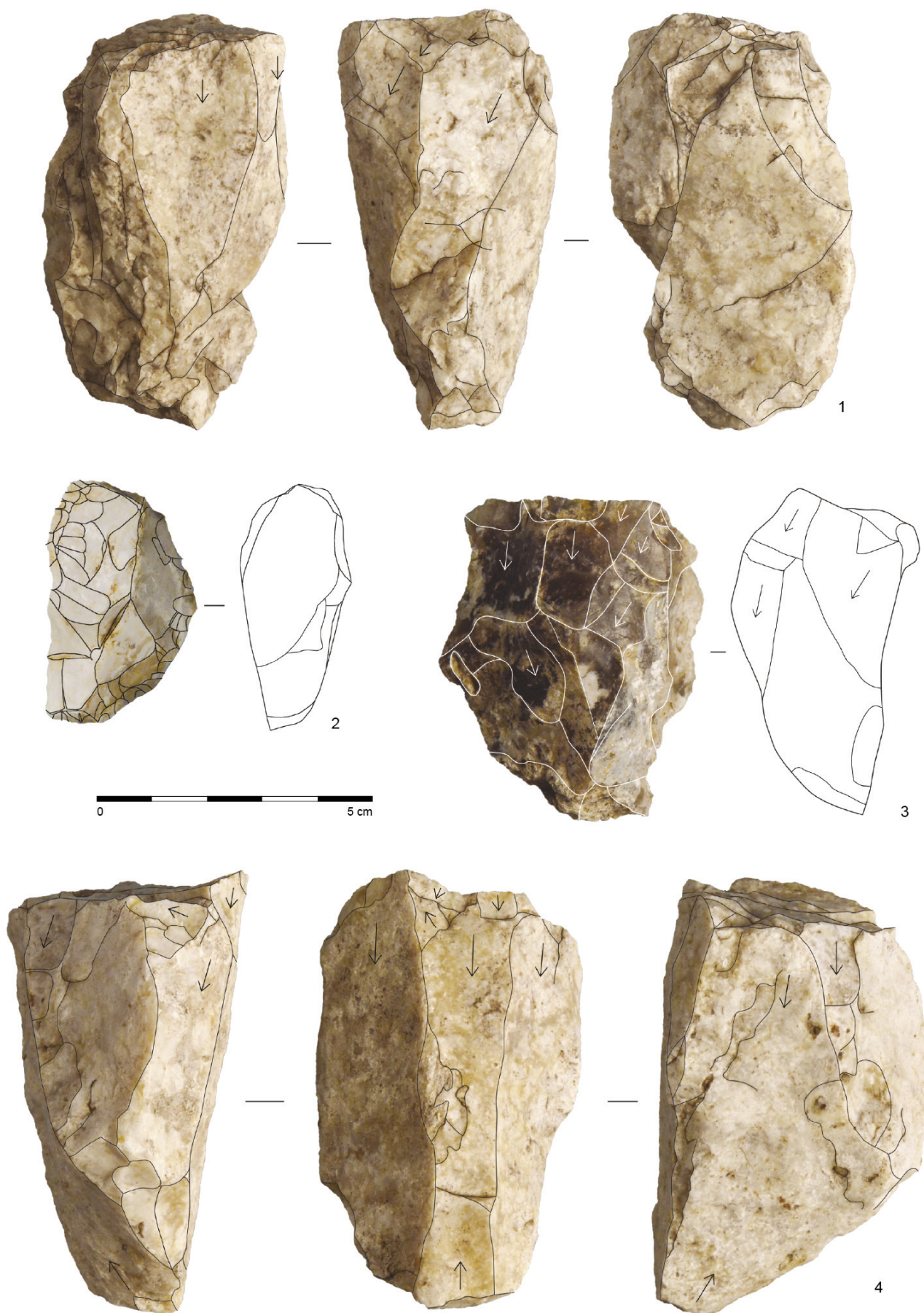

Fig. 11. Luhyňa II. Chipped stone industry. Aurignacian: 1, 3, 4 – core; 2 – double carinated endscraper. 1–4 – opal/chalcedony. Photo by A. Marková.
Obr. 11. Luhyňa II. Štiepaná kamenná industria. Aurignacien: 1, 3, 4 – jadro; 2 – dvojité kýlovité škrabadlo. 1–4 – opál/chalcedón. Foto A. Marková.

Cores

From seven cores, four were made from obsidian and three were made from opal/chalcedony. The bladelet prismatic single-platform cores have their dorsal surface covered with cortex without sculpture from patinated obsidian. The striking surface is trimmed by three reductions. Blanks were reduced from the frontal and lateral parts (see below, Fig. 13: 5). The other bladelet core from obsidian was exploited in the frontal part. Residues of cortex without sculpture remained on the left edge (see below, Fig. 13: 9). The remains of a flake single-platform core from patinated obsidian were also found. The fourth obsidian core was single-platform, in the initial stage of preparation with reduced flakes on the narrower side of the obsidian nodule, without a prepared reduction surface. The obsidian is strongly patinated, with sculpture (Fig. see below, 13: 14).

Opal/chalcedony cores were prismatic, double-platform. One of them is a prepared prismatic core for blades with a trimmed ventral part. The opal/chalcedony is patinated, with the exception of cortex residues on the dorsal part (Fig. 12: 5). Another core was used for flakes, with the striking platform showing several reductions (Fig. 12: 6). The last core is from patinated opal/chalcedony; it is a residue of a double-platform prismatic core for parallel blades.

Tools

The group of tools contains five artefacts, including one flake endscraper from obsidian (Fig. 12: 4) and three sidescrapers. Two sidescrapers, one simple convex (Fig. 12: 3) and the other double convex-straight (Fig. 12: 2), were made from obsidian. A double convex sidescraper from burned flint also occurred; it was damaged. There was also a patinated obsidian blade flake with retouched right edge (Fig 13: 6).

Upper Palaeolithic, Epigravettian

The Epigravettian industry includes 14 artefacts, most of which were made of obsidian (64.29%). Patinated flint, limnosilicite, and pre-quartz sandstone are also represented. The collection includes cores, flakes, tools, and blades (Tab. 14). The two flakes, which come from the edges of obsidian and sandstone cores, have flat butts and were reduced with a hard stone hammer.

Two single-platform obsidian blade cores (Fig. 13: 8, 12) have been preserved, mostly reduced from the front surface, while

the backs are covered with a cortex without sculpture. In both cases, the striking platform were created with a single strike.

Four neo-crested blades have been preserved, including two obsidian blades with 50% of cortex and with cortex butts. The other two blades are fragmentary, one representing the middle part and the other the proximal part of blades made of patinated flint. Among the tools, a flake endscraper with a re-touched right edge made of patinated limnosilicite (Fig. 13: 10) and three retouched blades were identified. One blade made of patinated flint has a broken base and a freshly broken distal end, with a pearl retouch on the left edge (Fig. 13: 4). Another blade made of obsidian has a damaged distal end, retouched edges, and a trapezoidal cross-section (Fig. 13: 2). The basal part of one blade made of obsidian is almost entirely covered with a sculpted cortex, with a retouched left edge and a butt with cortex (Fig. 13: 7). Two retouched obsidian flakes are partially covered with cortex (Fig. 13: 3, 11).

Neolithic/Eneolithic

Fifty-six artefacts were assigned to the Neolithic and Eneolithic periods, with obsidian being the dominant raw material (92.86%). Individual pieces of opal/chalcedony, flint, and limnosilicite are also represented (Tab. 15). Chips predominate, about half of which bear remnants of bark. In addition to seven cores and their remnants, two tools and one blade were also identified. Flakes dominate among the finds (46 pieces, 82.14%). There were 26 of them with cortex and 20 without.

Seven cores were found together with two tools and one blade. The single-platform core for obsidian blades has a striking surface created by a single strike (Fig. 13: 1). Another miniature core with a changed orientation is made of striped grey-black obsidian, and there is also a small single-platform core and opal flakes. The remains of a core with one striking surface made of opal and three fragments of single-platform cores made of obsidian with parts of the original surface have also been preserved.

Only one blade was found – a pointed blade made of light brown limnosilicite, originating from the edge of the core, with a faceted butt and traces of impact from a hard stone hammer (Fig. 13: 13). Among the tools is a blade endscraper with retouched edges made of unpatinated flint, probably of Krakow-Jurassic from Poland, and a retouched flake from the edge of an obsidian core with a sculpture.

Raw material

Technological groups	Obsidian	Erratic flint	Limnosilicite	Silicified sandstone	Σ	%
Core	2				2	14.29
Flake	1			1	2	14.29
Blade	2	2			4	28.57
Tool	4	1	1		6	42.85
Σ	9	3	1	1	14	100.00
% of total	64.29	21.43	7.14	7.14		100.00

Tab. 14. Veľ'aty III. Epigravettian. Composition of the collection according to technological composition and raw material.

Tab. 14. Veľ'aty III. Epigravettien. Zloženie súboru podľa technologického zloženia a podľa suroviny.

Raw material

Technological groups	Obsidian	Opal/chalcedony	Erratic flint	Limnosilicite	Σ	%
Core	2		1		3	5.35
Core fragments	3		1		4	7.14
Flake	46				46	82.14
Blade				1	1	1.79
Tool	1		1		2	3.58
Σ	52	3	1	1	56	100.00
% of total	92.86	3.58	1.78	1.78		100.00

Tab. 15. Veľ'aty III. Neolithic/Eneolithic. Composition of the collection according to technological composition and raw material.

Tab. 15. Veľ'aty III. Neolit/eneolit. Zloženie súboru podľa technologického zloženia a podľa suroviny.

Fig. 12. Veľaty III. Chipped stone industry. Aurignacian: 2 – single convex sidescraper; 3 – double convex-straight sidescraper; 4 – flake endscraper; 5, 6 – cores. Early Bronze Age: 1a, b – arrowhead. 1a, b – 4 – obsidian; 5, 6 – opal/chalcedony. Photo by A. Marková.

Obr. 12. Veľaty III. Štiepaná kamenná industria. Aurignacien: 2 – oblúkovité driapadlo; 3 – dvojité oblúkovito-rovné driapadlo; 4 – úštepové škrabadlo; 5, 6 – jadrá. Staršia doba bronzová: 1a, b – šípka. 1a, b; 4 – obsidián; 5, 6 – opál/chalcedón. Foto A. Marková.

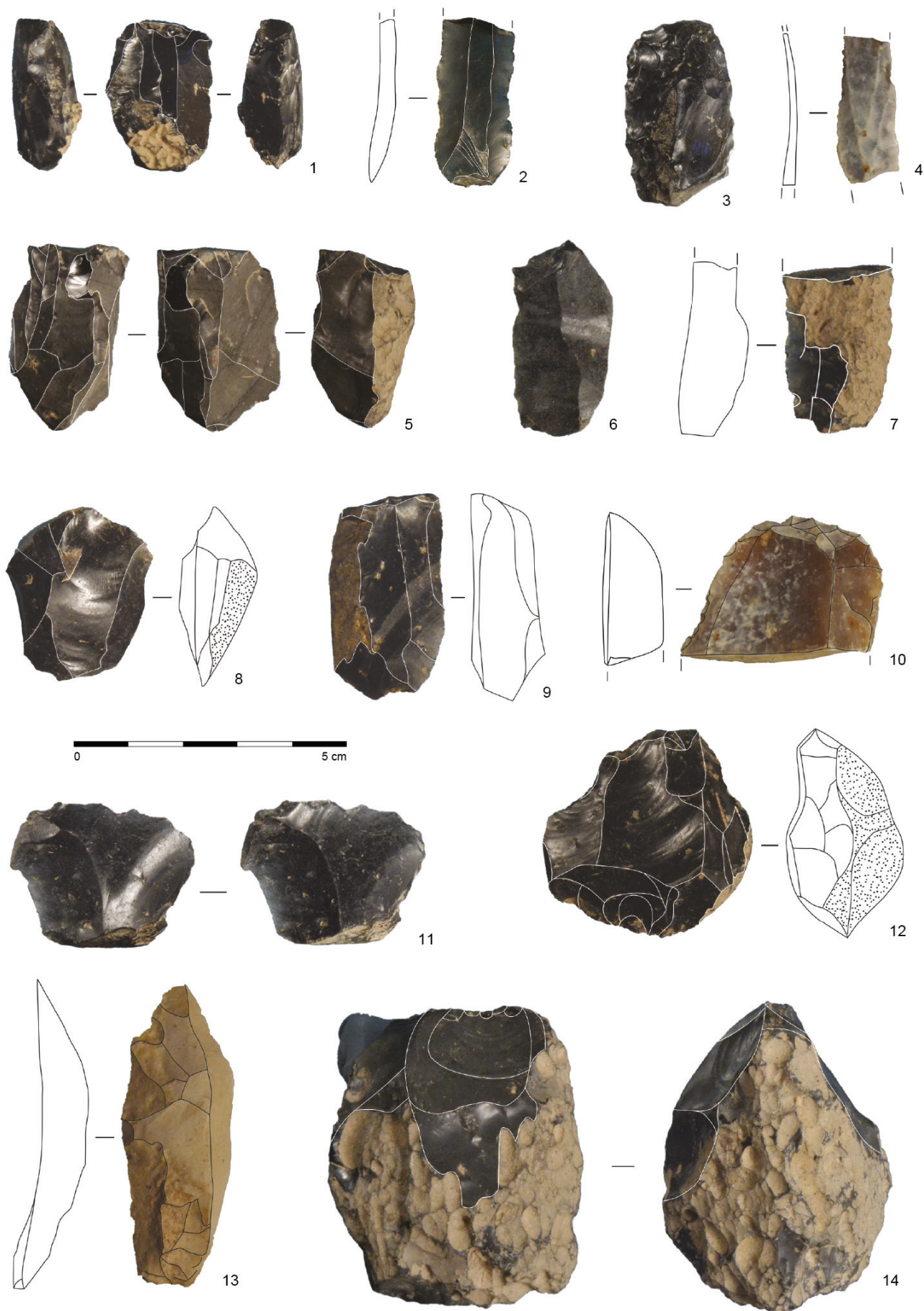

Fig. 13. Vel'aty III. Chipped stone industry. Aurignacian: 5, 9, 14 – cores; 6, 7 – retouched blade. Epigravettian: 2, 4, 10 – retouched blade; 3, 11 – retouched flake; 8, 12 – core; 14 – flake scraper. Neolithic/Eneolithic: 1 – core; 13 – blade; 15 – retouched flake. 1–3, 5, 8–12, 15 – obsidian; 4 – erratic flint; 6 – opal/chalcedony; 13, 14 – limnosilicite. Photo by A. Marková.

Obr. 13. Vel'aty III. Štiepaná kamenná industria. Aurignacien: 5, 9, 14 – jadro; 7 – retušovaná čepeľ. Epigravettien: 2, 4, 10 – retušovaná čepeľ; 3, 6, 11 – retušovaný úštep; 8, 12 – jadro; 14 – úštepové škrabadlo. Neolit/eneolit: 1 – jadro; 13 – čepeľ; 15 – retušovaný úštep. 1–3, 5, 7–12, 15 – obsidián; 4 – eratický pazúrik; 6 – opál/chalcedón; 13, 14 – limnosilicít. Foto A. Marková.

Early Bronze Age

Special attention should be paid to a flatly retouched triangular obsidian arrowhead with slightly convex edges and an almost flat base (Fig 12: 1). The upper side retains the remains of the original cortex with a sculpture, while the lower side is thinned with a single strike. The cross-section of the arrowhead is biconvex, measuring $23 \times 15 \times 5$ mm. Based on its shape and technological features, it can be assumed that this artefact dates back to the Early Bronze Age.

4. Comparison of assemblages

The assemblages of industries from five sites on the western side of the Zemplín Hills belong to several Palaeolithic or post-Palaeolithic cultures. Based on the technological-typological as well as raw material composition, they are attributed to the Middle Palaeolithic, the Upper Palaeolithic cultures of Aurignacian and Epigravettian, and to the post-Palaeolithic period including Neolithic/Eneolithic to the Early Bronze Age. The informational value of the industries is complicated by the fact that they come from collections and do not form a general content of individual cultures, only a part of it. None of the sites have been excavated by archaeologists.

4.1 Middle Palaeolithic

Chipped lithic industry from the Middle Palaeolithic was discovered at the sites of Veľká Trňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A and Čerhov II – Pod Hečkou B. There is no Aurignacian at the sites, only Epigravettian and post Palaeolithic cultures.

Mostly flakes and three discoid cores from opal/chalcedony were found at Veľká Trňa – Hečka site. A flake endscraper from radiolarite (Fig. 4: 5) and a leaf point from opal with bifacial retouch are exceptions (Fig. 4: 1a, b). Flakes from opal/chalcedony suggest that the raw material was transported to the site and processed locally.

The leaf point from opal with bifacial retouch is a significant tool. Such raw material is not found in the source in Luhyňa but might have been obtained from the sources of precious opals in the Slanské Hills (Ďud'a, Ozdín 2012, 298–308). Another leaf point from the site has been described. It is supposed that it is made from patinated flint (Voľanská 2016, Fig. 3: 1). However, the leaf point has been lost and we only have an illustration of it (Fig. 4: 8).

There are 42 exemplars of chipped industry from the site of Čerhov II – Pod Hečkou A. Besides the prevailing opal/chalcedony, artefacts were made from radiolarite, flint, silicified sandstone and jasper. A discoid core is made from opal/chalcedony. A jasper core residue was found as well as an opal/chalcedony plaque with cortex bearing traces of test strikes. Tools with surface retouch are represented by two tool fragments – one from opal/chalcedony and one from flint. A green radiolarite leaf point with bifacial retouch and a broken tip is a distinct tool (Fig. 5: 8 a, b). A massive sidescraper with surface retouch is made from brown radiolarite (Fig. 5: 6a, b).

A total of 43 specimens come from the site of Čerhov II – Pod Hečkou B. With the exception of two flints and one radiolarite, they are all made from opal/chalcedony – mainly flakes. A broken leaf point (Fig. 6: 6a, b) and a sidescraper on the ventral face are made from flint. The other two sidescrapers are made from opal/chalcedony – a straight and a complex convex-straight exemplars. They are significant Middle Palaeolithic tools. Flakes from the same raw material are associated with tool production at the site.

4.1.1 Discussion

The sites near the Zemplín Hills are situated on the hilltops at altitudes of 160–170 m a.s.l., on the interface of the lowland and forest environments. Their stratigraphic position or dating are unknown, as they come from collections on ploughed fields. That is why no animal bones or other organic material suitable for dating has been preserved. Other comparable Middle Palaeolithic sites are located on the terrace of the central Ondava River in Nižný Hrabovec I+II, at altitudes of 150–160 m a.s.l. Despite the excavation in Nižný Hrabovec I+II, no stratigraphic or chronological material for the dating of industries has been obtained (Kaminská et al. 2000).

The chipped industry from all three sites consists of flakes. It contains tools typical of the Middle Palaeolithic Late Mousterian. The lithic industry is mostly made from local opal/chalcedony. One of its sources is located north of Luhyňa, approx. 3.5 km from the sites. The chipped cores are made from a local raw material. Refuse flakes were made during their production. As for finished tools, there are sidescrapers. The production of artefacts at the sites was probably limited, as the number of artefacts is low.

It is typical of the Middle Palaeolithic sites that production of industries is focused on use of local rocks. It was quartzite in Hôrka – Ondrej (Kaminská 1995a; 1999), quartzite and andesite in Bojnice I – Prepoštská jaskyňa (Cave) and in Bojnice III – Hradná priekopa (Neruda, Kaminská 2013), opal/chalcedony and andesite in Prievidza (Bárta 1980, 47), but limnosilicite in Žiar nad Hronom (Bárta, Wiedermann 1980).

Regional raw materials of high quality, i.e. radiolarite, limnosilicite, jasper, and silicified sandstone, were used for production of retouched tools. Limnosilicites and jaspers are local raw materials from sources near the Zemplín Hills and in the nearby Slanské Hills (Ďud'a et al. 1985). Silicified sandstone can be considered a local raw material with a possible source in the sandstone-flysch formation in the mountain range (Žec 1997, 50). Another source is known in the Vihorlat-Gutin Volcanic Range in Ukraine (Rácz 2013, 134).

The source of radiolarite in eastern Slovakia is the klippen belt. The Torysa River runs through the area from which radiolarites arrive in its riverbed by means of weathering of limnic rocks (Kamenica, Kyjov, Milpoš) (Kaminská 2013, 100). Sometimes there were many of them and they created secondary sources on the Torysa's river terrace (Prešov, Veľký Šariš). The Ondava and Laborec rivers bring menilite chert and brown radiolarite chert – newly called silicified claystone (Přichystal 2009, 111) – from the territory of the Carpathian flysch (Michel 1971, 520; Vass, Elečko 1977, 43–66; Kaminská et al. 2000).

Imported raw materials are found at sites from the Middle Palaeolithic. They are mostly various types of flints from Poland or Transcarpathian Ukraine. Flints are most frequent, probably erratic flint from the sources in Silesia (Kozłowski, Pawlikowski 1989) and Volhynian flint from Ukraine (Konoplyta 1998). Andesite of the Korolevo type, which is now called vitrophyric dacite has been recently identified among the finds (Rácz 2013, 132).

In terms of technology, the discoid method of core flaking is the most frequently used method in the Middle Palaeolithic (Neruda 2011, 63; 2016, 200, Fig. 6.7), where sidescrapers and tools with notched retouch are the fundamental elements of the inventory (Valoch 1988; Neruda 2011, 49).

The Levallois method has not been detected. In eastern Slovakia, it is clearly documented only in the early stage of the Middle Palaeolithic at the travertine site of Hôrka – Ondrej, area B (Kaminská 2004, 194, Table 1–3). The Levallois method was

also applied in the Bohunician industry in Nižný Hrabovec I+II (Kaminská et al. 2009).

Backed knives typical of the Micoquian do not occur in the tool inventory of the evaluated sites. Only rare finds from eastern Slovakia are attributed to the Micoquian. They include the backed knife of the Prádník type in Plaveč (Bánész 1959a; Kaminská 2010a) and the disc-shaped handaxe from L'ubiša 2 – Meravá (Bárta 1986, 186). Backed knives are also present in the Late Mousterian at the travertine site of Hôrka – Ondrej area A (Kaminská 2004, 205), but not in their typical shape (Bosinski 1967). Sporadically, endscrapers are part of Middle Palaeolithic inventories. Two radiolarite endscrapers were found at Hôrka – Ondrej area A (Kaminská 1999, 22, Table 1).

Late Mousterian occupation of eastern Slovakia is concentrated in the area of Spiš travertines and on terraces of large rivers. Basins of the eastern Slovak rivers of Topľa, Ondava, Laborec and Latorica were important communication routes as early as the Middle Palaeolithic. Along them, the migration routes of Palaeolithic groups led to the Carpathian passes, which enabled contact between Slovakia and southern Poland as well as with Transcarpathian Ukraine. The importance of these routes is also documented by the Middle Palaeolithic artefacts, most often sidescrapers, which rarely occur on the river terraces. They were also found in Čertižné on the upper Ondava River, in Hrabovec on the upper Topľa (Bárta 1984, 443), in Soľ and Komárany (Bárta, Mačala 1990) as well as in Červenica on the lower Topľa (Harčár et al. 1995–1996, 10, obr. 4a). More intense Middle Palaeolithic settlement is documented in Nižný Hrabovec I+II and III on the middle Ondava River. The use of the local silicified claystone, regional limnosilicite, radiolarite and menilite chert is important, but mainly the rocks from remote areas, such as erratic flint from Kraków-Częstochowa Jurassic Plateau, Świeciechów flint, Volhynian flint, vitrophyric dacite from Korolevo. Cores are flaked by the discoid method. Among the tools, sidescrapers on thick flakes are significant. They included a sidescraper with surface retouch from menilite chert (Kaminská et al. 2000, Pl. 1: 1).

No Middle Palaeolithic finds from the area of the Zemplín Hills had been known before, if we do not take into account the single obsidian artefact discovered near the obsidian source at the site of Cejtkov – Žihľavník dated to the Middle Palaeolithic (Přichystal, Škrdla 2014, 223).

4.1.2 Problematics of leaf points

Finds of leaf points are often subject of debate. The reason is their considerable variability in shapes and occurrence in different cultures of the Middle Palaeolithic, in transitional industries and in cultures of the Upper Palaeolithic. Bifacial retouched leaf points from the sites of Veľká Trňa – Hečka and Čerhov II – Pod Hečkou A and B are shaped on flakes. They can be classified as semi-leaf points or sub-leaf points (Nerudová et al. 2011). They are symmetrical in their transversal as well as longitudinal cross-sections. The edges of the point from Čerhov II – Pod Hečkou A are worked with alternate (Mester 2010; 2014) type retouch ('wechselfeitig-gleichgerichtete Kantenbearbeitung', according to Bosinski 1967). The points have blunt distal ends as a result of impacts of fracture. They are made from opal, radiolarite and erratic flint. A sidescraper with surface retouch is also made on a thick radiolarite flake.

Surface retouch occurred on 15 artefacts from Middle Palaeolithic sites of eastern Slovakia, in the Late Mousterian, at Hôrka – Ondrej area A. Three of the artefacts are radiolarite leaf points (Kaminská 1999, 21, obr. 15: 12). The isolated finds from the surroundings are probably associated with the settlement in

the travertine area. We can mention a bifacially treated radiolarite artefact from Spišské Podhradie – Dreveník (Bánész 2000, 67, obr. 10) and a radiolarite leaf point from Levoča (Javorský 1980, 127, obr. 58). Two fragments of leaf points with bifacial retouch were published from the site of Bikoš VI in Veľký Šariš (Bánész, Vizdal 1995). However, they are not available now.

Erratic flint is documented also in Micoquian, at the site of Bojnica I – Prepoštská jaskyňa (Cave) (Neruda, Kaminská 2013, 57) and in Bojnica III – Hradná priekopa (Neruda, Kaminská 2013, Tab. 100). A strong enclave of Middle Palaeolithic settlement is located in the region of Trenčín. Most finds come from collections, but some of them were discovered during the excavation in 2007. Some finds from Trenčianska Turná belongs to the Micoquian, along with older artefacts from Zamarovce. The sites of Mníchova Lehota – Stráže and Mníchova Lehota – Biele hliny are classified into the Mousterian. The cultures with leaf points from Trenčianska Turná I and II, Trenčianska Turná – Hámre and Trenčianske Stankovce I are classified into the end of the Middle and the beginning of the Upper Palaeolithic (Kaminská et al. 2008). Most leaf points and sidescrapers with surface retouch were made from radiolarite, rarely from limnosilicite. One of the sidescrapers from Trenčianska Turná I was made from erratic silicite (Kaminská et al. 2008, 187, obr. 7: 5).

In Central Europe, bifacial tools and leaf points occur in the Middle Palaeolithic industries of the Mousterian and Micoquian (Bosinski 1967; Richter 1997; Jöris 2004), in the Early Upper Palaeolithic transitional industries of Bohunician (Svoboda, Bar-Yosef 2003; Škrdla 2017) and Szeletian (Oliva 1991; 2016; Valoch 2000; Neruda, Nerudová 2005; 2009) as well as Lincombian-Ranisian-Jerzmanowician techno-complexes (Chmielewski 1961; Flas 2011; Demidenko, Škrdla 2023) and, sporadically, also in the Aurignacian (Bánész 1968; Svoboda 2006). Most of these techno-complexes belong to the period of the extinction of Neanderthals and arrival of the anatomically modern human in Europe. The question of the anatomical affiliation of the bearers of these techno-complexes remains open (Jöris et al. 2022; Neruda 2021).

Besides the Middle Palaeolithic, a form of co-existence of the Szeletian and Aurignacian is important for eastern Slovakia. It is also associated with the topic of Bohunician, whose site was investigated in Nižný Hrabovec I+II (Kaminská et al. 2009). There, Levallois points were discovered, but no bifacial artefacts like those from the evaluated sites near the Zemplín Hills.

The question of the Szeletian has been widely and long discussed, especially by Hungarian researchers, but they do not find unity in the solution. This is primarily because even the finds from the eponymous site are not understood uniformly. The geological and archaeological context of the layers in the Szeleta Cave, together with radiocarbon dating (Ringer et al. 1995, 30; Ringer, Mester 2000; Ringer 2002; Adams, Ringer 2004; Allsworth-Jones 2004; Lengyel, Mester 2008; Ringer 2008–2009), does not offer a simple solution. Leaf points are also part of the Hungarian Mousterian and Micoquian – Bábonyian (Ringer 1983), which is also called the Bábonyian-Szeletian complex and the author assumes its direct development from the Middle to the Upper Palaeolithic (Ringer et al. 1995, 30).

The Szeletian remains in the forefront of interest as a typical industry of the transitional period between the Middle and Upper Palaeolithic (Mester et al. 2013; Mester 2018). New analyses focus mainly on the technological aspects of the production of leaf points (Mester 2010; 2014; Markó 2016). According to Mester (2021, 57); the leaf point itself is a typologically undefined tool, therefore he suggests not using the designation 'Szeletian leaf point' as a typological term.

The previously raised question of what the term Szeletian culture truly means (Simán 1990) persists, and several finds with leaf points or isolated leaf points are perceived as industry in a non-Szeletian context (Dobosi 2008–2009).

At three northern Hungarian sites, Vanyarc (Markó 2011), Galgagyörk (Markó et al. 2002) and Szécsénke (Péntek 2015) in the Cserhát Mountains, which have been excavated and documented, chipped lithic industry containing Middle Palaeolithic artefacts including leaf points, bifacial sidescrapers and knives, retouched flakes and endscrapers made on short and thick flakes with non-lamellar retouches, has been found (Zandler et al. 2021, 35, Table 4). The published OSL dates from Galgagyörk and Szécsénke are around 50,000–40,000 years (Zandler et al. 2021, 34). For this Late Middle Palaeolithic period with the lack of Upper Palaeolithic technological or ‘transitional’ trait, the authors propose to use the neutral term ‘leaf point industry’ or ‘Blattspitzenindustrie’ instead of Szeletian (Bohmers 1951; Bolus, Rück 2000; Bolus 2004) for the industry from sites in the Cserhát Mountains and perhaps also for Moravia and Slovakia (Zandler et al. 2021, 38).

The Middle Palaeolithic open-air sites and caves in north-eastern Hungary are geographically closest to the sites in the vicinity of the Zemplín Hills. Lithic assemblages, containing bifacial tools/leaf points have been found at three open-air sites in the region of Eger on the foothills of the Bükk Mountains – Egerszalók-Kővágó, Eger-Kőporos and Ostoros-Rácpa. Large industry comes from Egerszalók-Kővágó; it mostly comes from collections, less frequently from excavations (Kozłowski et al. 2009, 418–422). The industry belonging to the Middle Palaeolithic, typical of the Mousterian, was chipped from local raw materials and contained 24 pieces, mostly endscrapers and a discoid core (Kozłowski et al. 2009, 418). It is considered the first open-air site of the Middle Palaeolithic in the Bükk Mountains area and, by comparison with the finds from the 4th layer of the Bűdöspeszt Cave, it is considered to be dated to the period before 60 ka BP (Kozłowski et al. 2009, 446).

Other Middle Palaeolithic sites around Eger were known from collections and later from excavations. The Middle Palaeolithic industry from the Eger-Kőporos sites is classified into two Mousterian facies, i.e. the typical Mousterian and the Quina-type Mousterian and the Micoquian, which is represented by the Bábonyian in the Bükk Mountains area (Kozłowski et al. 2012, 457; Budek et al. 2013, 88).

Another open-air settlement from the Middle Palaeolithic is the workshop investigated at the open-air site of Andornaktálya-Marinka south of Eger at the foot of the Bükk Mountains. The chipped Middle Palaeolithic industry, flaked from local and regional raw materials, mainly quartz porphyry, is included in the Bábonyian due to the occurrence of leaf points and backed bifacial knives (Keilmesser; Kerekes et al. 2024).

4.1.3. Evaluation

The Middle Palaeolithic industry from Vel'ká Trňa – Hečka and from Čerhov II – Pod Hečkou A and B is not rich. Leaf points are rare as well. Opal/chalcedony is a local raw material, radiolarite and opal are regional materials, while patinated flint is a distant raw material. No Hungarian raw materials occurred at the site, which reduces the possibility that leaf points might have been associated with the Hungarian Szeletian.

Leaf points must have been imported to the site as finished products, as no flakes documenting their production or reparation at the site have been found. Only the associated industry consisting of sidescrapers made from opal/chalcedony was produced at the site. The territory at the foot of the Zemplín Hills

definitely provided an opportunity to use the steppe (lowland) and forest environment rich in sources of food and sources of lithic raw materials. It cannot be denied that the collected material from these three sites represents remains of hunting camps with several short-term occupations by human groups belonging to the same cultural tradition.

4.2 Upper Palaeolithic

Most of the chipped lithic industry from the five sites near the Zemplín Hills are from the Upper Palaeolithic, the Aurignacian and Epigravettian cultures.

4.2.1 Upper Palaeolithic, Aurignacian

Lithic industry with typical artefacts of the Aurignacian culture comes from Luhyňa I, Luhyňa II and Veľaty III. They are the first monuments of the Aurignacian from the surrounding area of the Zemplín Hills. This territory is known mainly for the Gravettian/Epigravettian settlement and post-Palaeolithic cultures. Lithic industry belonging to various cultures was discovered at almost all evaluated sites (with the exception of Luhyňa II). The industry was classified according to the raw materials used as well as the technical and typological characteristics. We cannot completely deny that some non-diagnostic types of artefacts could have been part of cultures other than those we have identified. The chipped lithic industry was found during surveys on agriculturally cultivated land without stratigraphic data and dating possibilities. Small tools, e.g. bladelets, which would contribute to the identification of individual cultures, may not have been found.

Luhyňa I is the largest assemblage of Aurignacian finds and consists of 346 artefacts (Tab. 10; 11). Local opal/chalcedony prevails among raw materials (296 exemplars, 85.55%). It most probably comes from a source near the site. Other local raw materials include obsidian, limnosilicite, jasper, and regional silicified sandstone while the distant raw materials might possibly include erratic flint from Silesia.

Numerous flakes, fragments and chips together with cores point to the production of artefacts in the settlement area. Single-platform cores prevail (Fig. 7: 5, 8); one exemplar was a double-platform core (Fig. 7: 7) and one was with changed orientation. Blades are rare (Fig. 10: 3, 8, 9).

Endscrapers prevail among tools (26 pieces, 53.06%). Most of them were carinated (Fig. 8: 1, 10; 9: 1) and nosed endscrapers on opal/chalcedony flakes (Fig. 7: 3; 8: 6, 7, 9; 10: 11). Other types of endscrapers are also present: blade retouched endscrapper (Fig. 8: 4), flake endscrapers (Fig. 8: 2; 9: 3) and éventail endscrapers (Fig. 8: 5). A flint endscrapper combined with a burin occurred as well (Fig. 8: 3).

Among seven burins, most of them were dihedral on flakes (including polyhedral) from opal/chalcedony (Fig. 8: 2, 5, 8; 9: 4, 6, 7). One transverse burin was made from obsidian. The assemblage is complemented with five sidescrapers; four of them are made from opal/chalcedony and one is from obsidian (Fig. 9: 8; 10: 4, 7, 10). An erratic flint borer (Fig. 9: 9), a raclette (Fig. 10: 5) and a retouched blade occurred individually (Fig. 10: 1, 2, 6).

Luhyňa II is a site in the immediate vicinity of the source of opals/chalcedonies. The composition of the industry suggests that the site was used for testing poor quality raw material to see if it was suitable for industry production. Three volumetric prismatic single-platform cores were reduced from chunks of a higher quality. In addition to the ventral surface, the edges of the cores are also modified (Fig. 11: 1, 3, 4).

The only tool is an atypical double carinated endscrapper, which has both ends of a thick flake formed (Fig. 11: 2).

The composition of the assemblage points to a workshop processing the raw material directly at the source. The carinated scraper and the prismatic single-platform cores are typical shapes of the Aurignacian culture.

At the site of Veľaty III, 42 artefacts are classified into the Aurignacian. Obsidian and opal/chalcedony prevail among raw materials. They are complemented with a single artefact from patinated flint (Tab. 13). More than half of the assemblage are flakes. From seven cores, four were made from obsidian and three were made from opal/chalcedony. Four small prismatic single-platform cores are very distinct. Two of them are used for reduction of bladelets (Fig. 13: 5, 9) and one for flakes (Fig. 13: 14). They are made from smaller obsidian nodules with and without sculpture. On the other hand, opal/chalcedony cores are volumetric double-platform cores for the reduction of parallel blades and flakes (Fig. 12: 5, 6).

The group of tools contains only two sidescrapers (Fig. 12: 2, 3) and one flake endscraper (Fig. 12: 4) were made from obsidian. A damaged double convex sidescraper from burnt flint and a retouched obsidian flake were found as well.

4.2.2. Discussion

The newly discovered Aurignacian sites near the Zemplín Hills complement our information on the spread of this Upper Palaeolithic culture. There are several distinct concentrations of the Aurignacian settlement in the region of eastern Slovakia (Bánész 1961). The longest-known ones come from the Košická kotlina Basin, the Hornád River basin in particular. The earliest excavations were conducted in Košice Barca I and II (Prošek 1955; 1956; Bánész 1968) and further to the south, on the border with Hungary, in Kechnec and Seňa (Bánész 1958a; 1959b; Chu et al. 2018; 2020). In the Eastern Slovak Flat, the settlement in Tibava was investigated (Bánész 1960a).

Before 2000, a significant concentration of Aurignacian settlement was found in the middle of the Ondava River basin, with the centre in Nižný Hrabovec. Only the settlement in Nižný Hrabovec I+II was investigated and documented (Kaminská et al. 2000). From other sites, i.e. Nižný Hrabovec III, Kladzany, Kučín, Poša, Nižný Hrušov, Sedliská, Ondavské Matiašovce (Kaminská 2003), lithic industry originating from collections was evaluated. A new concentration of settlement, which has not yet been analysed in more detail, was found in the Prešov area, in Medzany I and II (Demidenko et al. 2022, 234–241).

Aurignacian sites in the vicinity of the Zemplín Hills used local raw material sources, which were opal/chalcedony (Luhýňa I and II) as well as obsidian (Veľaty III), limnosilicite, and jasper. The silicified sandstone might come from the sandstone-flysch formation in the Vihorlat Mountains (Žec 1997, 50). The surface of the opal/chalcedony artefacts is unevenly patinated. Obsidian artefacts also have patinated surfaces. Most obsidian cores and a few artefacts have preserved their original surface with sculpture, which would indicate the use of obsidian sources from Cejkov-Brehov (Přichystal, Škrdla 2014); however, some obsidians have cortex without sculpture and they might come from sources in Viničky, i.e. from Carpathian source 1 (Bačo et al. 2017). Detailed analyses have not been performed, so we cannot prove this with certainty. The strongly patinated obsidian tools from Tibava have been analysed and their origin has been determined to be the Tokaj mountain range in Hungary, i.e., Carpathian Group 2a obsidian (Williams-Thorpe et al. 1984, 195). Obsidian tools from the sites in Košice – Barca I and II (Bánész 1968) and from Kechnec (Bánész 1959b, 210) are also patinated.

It is interesting that obsidian was also found at the Aurignacian site of Andornaktálya I at the foot of the Bükk Mountains and is thought to have come from Slovak source 1 (Mester et al. 2021, 41). Obsidian is also found at Aurignacian sites in the Cserhát Mountains, namely at the Acsa – Rovnya settlement (Dobosi 2008, 157) and at the Nagyréd 2 settlement in the Mátra Mountains (Lengyel et al. 2006).

Patinated flint, probably erratic flint from Silesia, is a distant raw material. Erratic flint also occurred in a smaller set of Aurignacian finds from Bardejov – Kopytovka (Tunia 2008, 45). It is also occasionally documented at the Acsa – Rovnya settlement (Dobosi 2008, 157). It is the second most abundant raw material at the settlement in Nagyréd 2 (Lengyel et al. 2006, 81).

Technologically, the assemblages from the vicinity of the Zemplín Hills are characterised by blade and flake debitage. In terms of typology, we can evaluate the industry as the Middle Aurignacian, whose typical tools include carinated endscrapers and dihedral burins made on thick flakes. There are also blade and flake scrapers. Endscrapers prevail over burins at Luhýňa I. At Luhýňa II and Veľaty III, endscrapers have been found, but burins have not been recorded.

Blades make up a small part of the inventories. They are also joined by more numerous endscrapers. Borers, raclettes, and retouched chips occur in small quantities.

The reduction of artefacts directly at the settlements is evidenced by numerous flakes, fragments, and chips as well as cores and their residues, or raw material.

Comparing the features of the lithic assemblage from the sites near the Zemplín Hills, similar industries come from the Košická kotlina Basin. At all sites, a local raw material with origin in the Slanské Hills prevails. It was originally identified as chert (Bánész 1968). The surface of the artefacts is covered with yellow-white patina. Other rocks occur in smaller numbers – mainly radiolarite and obsidian, quartzite, silicified sandstone, rarely quartz porphyry from the Bükk Mountains and Świeciechow flint from Poland (Košice-Barca I).

The settlement in Košice – Barca I is characterised by numerous endscrapers. However, carinated exemplars are rare (Bánész 1968, 13, Abb. 24: 23; 25: 4). The burins were of various types – on truncation as well as dihedral burins (and also multifaceted shaped burins). Other types of tools were also represented, including borers and sidescrapers (Bánész 1968).

Similar composition of industry can be observed in Košice – Barca II, where endscrapers prevail over burins. There were also carinated and nosed endscrapers, although most endscrapers are on flakes and blades. Burins, mostly dihedral, occurred as well, along with retouched blades, notched pieces, splintered pieces, and sidescrapers (Bánész 1968).

The lithic assemblage from the settlement of Kechnec I is represented by industry from collections. It was chipped mainly from limnosilicites (91.58%); radiolarite and obsidian were less frequent and quartz porphyry from the Bükk Mountains occurred rarely. There were many cores of various types: single-platform and double-platform cores, cores with changed orientation as well as pyramid-shaped for reduction of thin blades and bladelets. Endscrapers prevailed over burins. Most of them were on blades and flakes, but carinated and nosed exemplars were present as well. Burins of various types were the second largest group of artefacts, including dihedral burins (and multifaceted shaped). Retouched blades and other types of artefacts, such as sidescrapers and borers, were more frequent (Bánész 1959b).

Almost complete industry from Seňa I was made from patinated limnosilicites (98.92%), the rest was radiolarite, rarely silicified sandstone. Endscrapers prevailed over burins. The

Aurignacian types of carinated endscraper and dihedral burin were less common (Bánész 1958a). Three prismatic cores, a thick nosed endscraper and various forms of endscrapers, burins and retouched flakes come from the excavation at the site of Seňa I in 2016 (Chu et al. 2018, 172, 173).

An Aurignacian settlement was excavated on the periphery of the Eastern Slovak Flat, in Tibava (Bánész 1960a). Silicified sandstone was the main raw material. It might have come from the sandstone-flysch formation in the Vihorlat Mountains, between Ruská Bystrá and Beňatina, approx. 15–20 km from Tibava (Žec 1997, 50). Another source is known in the Vihorlat-Gutin Volcanic Range in Ukraine (Rácz 2013, 134). Smaller numbers of obsidian, limnosilicite, opal, and other raw materials as well as Świeciechow flint from Poland have been documented.

Typologically, endscrapers – including carinated and nosed exemplars as well as retouched blade endscrapers – predominate. Strongly patinated obsidian endscrapers on thick and discoid flakes are particularly distinct. Among burins, burins on truncation prevailed over dihedral burins. Retouched blades, notches and bladelets were also represented by multiple exemplars.

The Aurignacian sites in the middle of the Ondava River stream are different from the ones near the Zemplín Hills and those in the Košická kotlina Basin with their richer composition of raw materials in lithic assemblages. The largest assemblage comes from Nižný Hrabovec I+II, where local silicified claystone prevails (as the site is located near a secondary source of this raw material) and is followed by regional raw materials, such as menilite chert, limnosilicite, radiolarite, obsidian, and jasper. Distant raw materials include quartz porphyry from the Bükk Mountains, Volhynian flint from Ukraine, and chocolate flint from southern Poland. Cores were single-platform and double-platform exemplars as well as ones with changed orientation. Blades were rather frequent, some of them were crested blades. Endscrapers, including carinated specimens, were most common among the tools. There were also burins on truncation and dihedral burins (Kaminská 2003; Kaminská et al. 2000).

The chipped industry from the settlements of Nižný Hrabovec III, Poša I and II, Kučín, Kladzany is reduced predominantly from limnosilicites, but the same regional raw materials and raw materials from distant sources appear there as in the case of Nižný Hrabovec I+II. Only in Kladzany did they also include vitrophyric dacite from Korolevo in Ukraine. The tool composition is also similar to the lithic assemblage from Nižný Hrabovec I+II (Kaminská 2003; Kaminská et al. 2000). Volhynian flint also occurred at the Andornaktálya 1 and 2 sites from the Bükk Mountains in Hungary (Kozłowski, Mester 2003–2004; Mester et al. 2021; Zandler 2012).

Leaf points

In association with the Aurignacian lithic assemblages of eastern Slovakia, we also need to mention the occurrence of leaf points in their inventories. Although they were not found at the Luhyňa I, Luhyňa II and Veľaty III sites, the regional proximity of the Szeletian from the Bükk Mountains also raises this question, especially due to the occurrence of leaf points in Veľká Trňa – Hečka and in Čerhov II – Pod Hečkou A and B. We consider them to be Middle Palaeolithic, but we do not know their more precise chronological and stratigraphic position.

Artefacts with unifacial retouch appear in small quantities in the Aurignacian in the Košická kotlina Basin. They are found in Košice – Barca I, where unifacial retouch was applied mainly to sidescrapers (Bánész 1968, 128, 142, Abb. 21: 12; 31: 1, 5), and also sporadically in Košice-Barca II (Bánész 1968, 164–170, Abb. 46: 16). The occurrence of quartz porphyry from the Bükk

Mountains is documented at the above-mentioned sites. More numerous artefacts with bifacial retouch also come from Kechnec I. Not a single complete tool with surface retouch has been preserved; these are fragments of artefacts, most often endscrapers made from patinated limnosilicite (Bánész 1959b, 214, Fig. 10: 1; 11).

Distinct leaf points with bifacial retouch come from Čečejovce in the western part of the Košická kotlina Basin. They were discovered during surveys at the site of Vinohrady, together with Aurignacian finds. They were both made from quartz porphyry (Šiška, Császta 1980, 208, obr. 116: 1; Kaminská 1990, obr. 3: 8).

Veľký Šariš is also known for a discovery of a leaf point. The leaf point was made from green radiolarite (jasper) and was discovered near a clay pit (Bánész 1960b, obr. 109). Its stratigraphic position in the clay pit is unclear. The associated industry is indistinct, most probably Aurignacian. A radiolarite leaf point associated with blade industry comes from Petrovany (Kaminská 1985).

Leaf points are also known from Tibava. During the excavation at the Aurignacian Hrun za cintirom site, the basal part of a tool with surface retouch on the dorsal portion was found (Bánész 1958b, obr. 175: 2). A complete point was found near the examined area. It is a tool with surface retouch on its dorsal portion; the ventral portion has surface retouch covering only its edges (Bánész 1958b, obr. 175: 1). A completely worked leaf point from silicified sandstone was the first find from Tibava, but it came from the site of Krivaky (Andel 1955, 146) near the excavated area (Bánész 1958b, obr. 174).

An older find of a radiolarite leaf point comes from Poša on the middle Ondava River (Bárta 1965, 112, tab. XIX: 3). New finds confirm Aurignacian settlement in this area (Kaminská et al. 2000).

Isolated leaf points remain culturally unclassified. They include an old find from the cave of Domica in Kečov. It is a voluminous leaf point whose both tips are pointed and is made from quartz porphyry. It is considered to be Szeletian also thanks to the raw material (Bárta 1965, 113, tab. XIX: 4). Its analogy is an isolated point from the Hungarian site of Aszód, also made from quartz porphyry. Nevertheless, this exemplar is not considered Szeletian (Dobosi 2008–2009, 75, Fig. 2).

Each of the above-mentioned leaf points differs in its shape and the raw material used. Apart from the points from Čečejovce and Domica, which are made from quartz porphyry, most points are made from the local radiolarite. If they were discovered accompanied by other industry, it usually contained Aurignacian artefacts. Such a situation, if we do not take Hungary into account, also exists in Moravia, where leaf points occur in Aurignacian assemblages (Oliva 1991; Valoch 1990; 2000), especially in the Aurignacian of the Miškovice type (Oliva 1991; 2021; Svoboda 2006). A comparison of the technology of leaf point production processes in the Bohunician, Szeletian and Aurignacian shows various strategies of their preparation (Neruda, Nerudová 2005).

Traditionally, especially in the case of eastern Slovakia, their occurrence was considered a consequence of the contacts of the Szeletian and Aurignacian (Prošek 1953; Bárta 1965; Bánész 1960b), of their mutual influence. This cannot be denied, because the dating of the Middle Aurignacian and Early Szeletian partially overlap, as shown by the latest dating of the Hungarian Early Szeletian from the Szeleta Cave, from layers 2–4 (Hauck et al. 2016) with dates of between 46 and 36 ka uncalBP, which is accepted (Mester 2018, 34). The extent of mutual contacts cannot be fully clarified for now, but the existing contacts between the regions are confirmed by the finds of quartz porphyry

artefacts from the Bükk Mountains at Middle Aurignacian sites from eastern Slovakia. On the other hand, the assumption that leaf points in unstratified Aurignacian assemblages could be understood as intrusions from the stays of a group of people or individuals at the same location at a different time has not been ruled out (Jöris et al. 2022, 30).

Dating

Only a small amount of data comes from the sites in eastern Slovakia.

Charcoals from pit 2 in Košice-Barca I were dated. The result is 29,680±250 years BP (GrA 16,157), the calibrated age is 33,673–34,277 years BP or 32,025±302 years BC (Verpoorte 2002, 316, tab. 9), or 34±3 ka cal BP (Chu 2018, 130).

The attempt to date charcoals from pit 7 (complex II) from Košice-Barca was not successful. The charcoals came from a Palaeolithic pit, in which burials of the Piliny culture from the Middle Bronze Age were later deposited. The dating results yielded ages for the burials of the Piliny culture (Kaminská et al. 2024).

During the excavation in Seňa I in 2016, samples for OSL dating were also taken. The result of dating 33.5±2.4 ka (Chu et al. 2020, 92) can be considered relevant for most of the Aurignacian settlement in the Košická kotlina Basin and for industries with diagnostic Aurignacian tools, such as carinated and nosed endscrapers and dihedral burins. It also refers to the Aurignacian settlement on the middle of the Ondava River stream. The Aurignacian industries from Luhyňa I and II and from Veľaty III near the Zemplín Hills might also fall in the same chronological frame, i.e. the Middle Aurignacian.

Based on the partial analysis of the radiolarite tool kit from Medzany 1 and 2, this new industry is also considered Middle Aurignacian, along with Nagyréde I and II (Demidenko et al. 2022).

The dating of the sites from the Košická kotlina Basin is in accord with the new dating of the Middle Aurignacian in the Carpathian Basin defined mainly according to the dated Moravian sites, which falls to the period between 36–35 ka – 33–32 ka cal BP (Demidenko et al. 2017, 33; Demidenko et al. 2022, 246).

Aurignacian finds from Tibava were considered the later stage of the Middle Aurignacian due to the blade industry predominating over flakes (Bánesz 1961, 46). Based on the new analysis, Tibava was re-classified into the proto-Aurignacian along with Ukrainian sites of Berehovo I, Korolevo I, Korolevo II and Sokirnica (Tkachenko 2003; Usik et al. 2014; Demidenko et al. 2020).

The occurrence of obsidians and Hungarian quartz porphyry at the sites in eastern Slovakia suggests contacts between the two regions. Several datings are now available for Aurignacian sites from northern Hungary. The layers of the Istállóskő and Peskő caves, where the lithic industry is accompanied by Aurignacian bone points, may indicate occurrence of the Aurignacian in the Bükk Mountains region between 35 and 28 ka BP (Adams, Ringer 2004; Ringer 2002; Markó 2016).

Open-air sites from the Bükk Mountains compared with the Aurignacian of the Košická kotlina Basin have similar dates. These are the sites of Andornaktálya 1 (Zúgó), where the Aurignacian finds belong to the layer which appears in the Interpleniglacial soil AMS dated to 30,180±330 BP (Kozłowski, Mester 2003–2004, 118–120). At the Andornaktálya 2 (Gyilkos) site, the dating is not entirely clear, but the stratigraphic position of the artefacts in soil from the interpleniglacial confirms ages of 24 and 38 ka BP (Mester et al. 2021; Zandler 2012).

Some typical Aurignacian elements appear in surface collections from two other sites. Aurignacian industry was found in Egerszalók-Kővágó, where endscrapers – among them carinated

and nosed – predominate in the typological spectrum, (Kozłowski et al. 2009, 426–431). From the collections in Eger-Kőporos, several artefacts belong to the Aurignacian (Kozłowski et al. 2012, 457). Sedimentological analysis and radiometric dating showed that the archaeological material at the sites was deposited in colluvial sediment redeposited around 30 ka BP (Budek et al. 2013).

Other sites from northern Hungary whose typological composition corresponds to the Aurignacian of the Košická kotlina Basin include the Nagyréde 1 and 2 sites in the Mátra Mountains (Lengyel et al. 2006). In the Cserhát Mountains, they are joined by the Acsa-Rovnya sites (Dobosi 2008–2009), Galgagyörk (Markó et al. 2002) and also Csécse-Szőlős-domb (Péntek et al. 2024).

4.2.3 Evaluation

Aurignacian sites near the Zemplín Hills were discovered based on occurrence of lithic industry and subsequent collections. We do not have any stratigraphic material or organic material suitable for dating, as excavations were not carried out.

Chipped lithic industry from the sites suggests various strategies in raw material management. Opal/chalcedony is predominant at the site of Luhyňa I, while obsidian is much more frequently used at Veľaty III.

Human activities can be derived from the analysis of lithic tools. As for the composition of tools, they are mostly common domestic tools. At Luhyňa I and Veľaty III, there were seasonal campsites with industry produced in the areas of the sites. Luhyňa II, which is located just at the source of the raw material, was a workshop – judging by the industry composition.

The occurrence of erratic flint in the industries from Luhyňa I and Veľaty III points to contacts in the northern direction. The more diverse composition of raw materials from settlements on the middle Ondava as well as findings from northern Slovakia point to more intensive contacts through the basins of the Ondava, Laborec and Topľa rivers, which connected eastern Slovakia with the territories above the Carpathian arc near the Carpathian passes. The basins of the Latorica and Uzh rivers, flowing into the Ondava from the east, created conditions for contacts with the areas above the upper Tisza. Routes leading south to northeastern Hungary were also opened and used. Long-term knowledge and use of movement routes is reflected in a good assessment of the possibilities in the given territory, because of the knowledge and adaptation of Palaeolithic people to the existing natural environment.

4.3 Upper Palaeolithic, Epigravettian

Part of the industry from collections at the sites of Veľká Třňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A, Čerhov II – Pod Hečkou B and Veľaty III was classified into the Epigravettian culture.

Only six artefacts come from the site of Veľká Třňa – Hečka. The industry contains five obsidian artefacts and one made from erratic flint (Tab. 2). There is an obsidian pre-core (Fig. 4: 6), two obsidian flakes, and three blades. The middle part of a blade and a blade with a chipped-off base are made from obsidian with slightly patinated surface (Fig. 4: 2). The basal part of a patinated flint blade has also been preserved (Fig. 4: 4).

The assemblage of Epigravettian industry from Čerhov II – Pod Hečkou A consists of 30 artefacts. Half of them are made from obsidian; patinated flint was also rather frequent (13 exemplars, 43.34%). Menilite chert and radiolarite are represented by one artefact each. In the technological composition, there are three cores, 21 flakes and six tools. The menilite chert (Fig. 5: 7) and radiolarite cores (Fig. 5: 9) were single-platform with traces of the reduction of parallel blades. Residue of an obsidian core with the original surface with sculpture was also discovered.

As for tools, only parts of two retouched blades (Fig. 5: 1, 2) and a patinated flint flake with retouch were found. A broken retouched blade (Fig. 5: 5) and two retouched flakes were made from obsidian.

At Čerhov II – Pod Hečkou B, 12 artefacts were classified into the Epigravettian. They are mostly from obsidian; opal/chalcedony, flint and limnosilicite are also represented. The industry contains tools, blades and flakes (Tab. 8; 9). Three blades are made from different raw materials – patinated flint (Fig. 6: 9), limnosilicite, and obsidian.

As for tools, a flake endscraper made from obsidian was discovered (Fig. 6: 8) along with an atypical endscraper from opal/chalcedony (Fig. 6: 2). Two burins are an edge burin on an obliquely retouched obsidian blade and an atypical burin on an opal/chalcedony flake. Tools also include a broken bladelet with finely retouched edges made from obsidian (Fig. 6: 5) and a retouched obsidian flake.

Fourteen artefacts from the site of Veľaty III belong to the Epigravettian. The range of raw materials contains mainly obsidian, less frequently patinated flint; limnosilicite, and silicified sandstone are represented by one exemplar each (Tab. 14).

The industry assemblage consists of cores, flakes, tools, and blades. Flakes from core edges document industry production at the site, using imported raw materials. Blades were reduced from single-platform cores. Two of them were preserved, both made from obsidian (Fig. 13: 8, 12). Four blades include two obsidian and two fragmentary patinated flint blades.

The tool types are represented only by a single flake endscraper from patinated limnosilicite (Fig. 13: 10). The middle part of a retouched blade was made from patinated flint (Fig. 13: 4) and parts of two retouched blades were made from obsidian. There are also two obsidian flakes with retouch (Fig. 13: 3, 11).

4.3.1. Discussion

The assemblages of Epigravettian industry from the evaluated sites of Veľká Trňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A, Čerhov II – Pod Hečkou B and Veľaty III are atypical and contain few tools. They are chipped mainly from local obsidians with cortex bearing sculpture; it most probably comes from the source in Cejkov – Brehov (Přichystal, Škrdla 2014; Bačo et al. 2017). Most obsidian artefacts have a fine patina on the surface, which was also found on tools from the upper layer in Kašov I (Bánesz et al. 1992, 16). Obsidian is a typical predominant raw material of Epigravettian assemblages in eastern Slovakia (Bánesz et al. 1992, 8; Kaminská 1995b). Limnosilicite and opal/chalcedony are also local raw materials. Silicified sandstone is a regional rock. Menilite chert and radiolarite are among the regional raw materials that reach the southern regions of eastern Slovakia in the beds of the Ondava and Torysa rivers from the northern parts (Kaminská 1991; 2013). These local and regional raw materials were also used at other Epigravettian sites around the Zemplín Hills (Kaminská 1986a, Tab. 5).

Macroscopically evaluated patinated flints are considered to be erratic flint from the Silesian region only because of the blue-white patina (Přichystal 2009). Erratic flint occurs in the environment of the eastern Slovak Epigravettian and is even more significantly present at some sites – Hrčel' – Nad Baňou, where it makes up 6.03% (Bánesz, Kaminská 1984, 257) or Kašov I – upper layer (2.33% – Bánesz et al. 1992, 9).

The technological composition of the industries includes cores, fragments, blades, and tools. Cores represent single-platform shapes for blades and bladelets, core residue, or core with testing scars. The production of artefacts took place at the site, as evidenced by a blank rejuvenating flaking surface

of obsidian cores and fragments with cortex. There were also erratic flint tablets from Čerhov II – Pod Hečkou A (2 pieces) and in Veľaty III from silicified sandstone. However, the cores of these raw materials are absent. In Čerhov II – Pod Hečkou A, there were also four fragments and two chips from erratic flint. There was a menilite chert and radiolarite cores as well, but flakes or tools were not found.

Blades from obsidian, erratic flint, and limnosilicite have been mostly fragmentarily preserved. Two neo-crested blades from obsidian which were found in Veľaty III are exceptions.

The group of tools is poorly represented. There were only two flake endscrapers in Čerhov II – Pod Hečkou B – one from obsidian and one from opal/chalcedony – and one flake endscraper from limnosilicite in Veľaty III. Two burins occurred in Čerhov II – Pod Hečkou B – one on truncation from obsidian, one atypical from opal/chalcedony. Retouched blades included two made from patinated flint and one from obsidian in Čerhov II – Pod Hečkou A and two from obsidian as well as one from patinated flint in Veľaty III. An obsidian bladelet with pearl retouch on both edges with a broken distal end comes from Čerhov II – Pod Hečkou B (Fig. 6: 5). Retouched flakes – two from obsidian and one from erratic flint – were found in Čerhov II – Pod Hečkou A. Two retouched obsidian flakes come from Veľaty III.

The industry from the evaluated sites consists of blades. Single-platform cores are similar to those from other Epigravettian sites in the vicinity of the Zemplín Hills. Similar types of cores occurred in the assemblages from Veľaty I and II, which are located north of Veľaty III (Kaminská 1986a, 602, obr. 3: 12), as well as at the Hrčel' – Pivničky site (Kaminská 1995b, obr. 18: No. 502). In Kašov I – upper layer, cores were the most numerous finds (Bánesz et al. 1992, 11).

The toolkit is not very distinctive. Flake endscrapers are part of the inventories of all Epigravettian assemblages (Bánesz, Kaminská 1984, 257; Bánesz et al. 1992, 12, Tab. 3: 35) as well as burins on truncation (Kaminská 1986b, 222; Bánesz et al. 1992, Tab. 5: 18, 19).

Backed bladelets were not found at the sites. Only in Čerhov II – Pod Hečkou B was a blade with pearl retouch of the edges found. This is perhaps because small-shaped tools are more difficult to find. They were not frequent even in the excavations of Epigravettian sites. The presence of backed bladelets was low in Kašov I – the upper layer, it was only 0.12% (Bánesz et al. 1992, 9), in Hrčel' – Nad Baňou there were only two (Bánesz, Kaminská 1984, 258). Retouched blades and flakes also occur at all sites.

4.3.2. Evaluation

Chipped lithic industry from the sites of Veľká Trňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A, Čerhov II – Pod Hečkou B and Veľaty III has essential features of the Upper Palaeolithic. Raw material and technological-typological composition allow its comparison with Epigravettian sites in the region. The relatively small number of artefacts at individual sites partly corresponds to the conditions of their recovery – by collecting from ploughed fields. Another possible reason might be the fact that the sites were seasonal campsites with a short existence of groups of people doing housework who took part of the industry with them when they left.

4.4. Neolithic/Eneolithic – Early Bronze Age

Industry from the Neolithic/Eneolithic – Early Bronze Age was discovered at the sites of Veľká Trňa – Hečka, Luhyňa I and Veľaty III. Its more precise classification into one of the cultures is impossible as no pottery sherds were discovered.

In the settlement of Veľká Trňa – Hečka eight exemplars of industry from the Neolithic/Eneolithic to Early Bronze Age were found. The artefacts were made from obsidian and limnosilicite (Tab. 3). They include an obsidian nodule, three flakes and four tools.

Tools were represented by a short obsidian blade endscraper with an oblique front (Fig. 4: 3), two retouched obsidian blades, and a notched obsidian flake.

The assemblage of 37 artefacts from non-patinated obsidian was classified into the post-Palaeolithic period from the settlement in Luhyňa I (Tab. 12). It consists of core residues, flakes, and several tools. As for tools, only one flat bladelet core, one nodule, and eight residues of small to miniature cores have been preserved. There were only two blades.

The toolkit contained a flake endscraper, four retouched blades, and 12 retouched flakes. Lateral retouch on the flakes often overlapped on the surface of the artefact with suggested surface retouch, mainly ventral. Apart from these tools, an arrowhead with surface retouch made from obsidian also appeared (Fig. 7: 2).

In the settlement of Veľaty III 56 artefacts were classified into the Neolithic/Eneolithic-Early Bronze Age. Obsidian significantly prevails over other raw materials; two exemplars are made from opal/chalcedony. Flint and limnosilicite are represented by one exemplar each (Tab. 15). Flakes prevail among the finds. There were seven cores and their residues. They are complemented with two tools and a blade.

A single-platform bladelet core is on an obsidian flake (Fig. 13: 1). Another miniature core has a changed orientation. There are also two single-platform cores from opal and two residues of obsidian single-platform cores.

One limnosilicite neo-crested blade occurred (Fig. 13: 13). Tools include a retouched blade endscraper from non-patinated flint, probably Krakow-Jurassic from Poland, and a retouched obsidian flake. An obsidian arrowhead occurred too.

4.4.1. Discussion

Chipped lithic industry from the evaluated sites is almost exclusively made from obsidian. The three limnosilicite flakes from Veľká Trňa – Hečka are an exception. In Veľaty III, two artefacts were made from opal/chalcedony, one from flint and one from limnosilicite. Obsidians, limnosilicites, and opal/chalcedony are local raw materials. Only the flint, probably Krakow Jurassic flint, is of Polish origin.

In total, 15 cores were found. They include a flat core for blades, a single-platform core for obsidian bladelets, two single-platform from opal, one with a changed orientation from obsidian, and ten residues from single-platform obsidian cores.

Only three blades were found, one of them is made from limnosilicite; it is larger than other two obsidian exemplars. Tools are represented by two retouched blade endscrapers, one flake endscraper, six retouched obsidian blades, 13 retouched flakes from obsidian and one notch made from obsidian.

Obsidian industry contains miniature shapes and appears to be Mesolithic industry. However, we have not yet identified typical Mesolithic tools, so its classification into the Mesolithic seems unlikely. A more precise classification into individual cultures is made difficult by the absence of pottery material, which either did not occur at the site or was not collected.

The presence of obsidian nodules, cores, and their residues as well as flakes – often with cortex residues – and fragments of blades indicates the production of artefacts from imported raw material at the site. Obsidian was the main raw material of industries in Neolithic and Eneolithic cultures of eastern

Slovakia (Kaminská 2018; 2021), with the exception of cultures of the Polgár sphere, where it was replaced by Volhynian flint – at settlements (Kaczanowska 1985, 166; Kaminská 1987) as well as burial grounds (Šiška 1968; Vizdal, 1977). Among Neolithic cultures, obsidian makes up the vast majority of the raw material of the Bükk culture from the Middle Neolithic. Apart from common blade industry, large pyramidal cores for blades from the site of Kašov – Čepegov I are known from its environment (Bánesz 1991). It is assumed that they became the subject of raw material trade and thus they reached western Slovakia and neighbouring countries (Šiška 1991; 1998). A detailed technological analysis of core and blade production revealed that they were debited by indirect percussion (Allard et al. 2017). In the neighbouring villages of Veľká Trňa and Malá Trňa, there are settlements with the Bükk culture where obsidian is predominant (Janšák 1935, 67–69; Kaminská, Cheben 1983).

In the Upper Neolithic, in the environment of the Csószhalom – Oborín, Hrčel' – Nad Baňou site, obsidian makes up almost 75% of industry (Kaminská, Pelisiak 1991, tab. 1). Obsidian core residues were small (Kaminská, Pelisiak 1991, obr. 2: 12; 3: 14; 5: 15; 9: 12). Thirteen flake endscrapers were found among 91 retouched artefacts (Kaminská, Pelisiak 1991, tab. 3). A miniature exhausted core was also found in Oborín, in the material of the Csószhalom – Oborín group (Vizdal 1970, tab. V: 24).

In the environment of the Baden culture discovered at Hrčel' – Nad Baňou site (Kaminská 1987, 503–505), at Hrčel' – Pivničky (Kaminská 1995b, 62) and in the neighbouring village of Veľaty I (Kaminská 1995b, 79), obsidian industry prevailed as well.

Residues of miniature cores and flakes with suggested surface retouch are closest to the finds from Čičarovce – Veľká Moľva. The site was repeatedly settled and one of its parts belonged to the Eneolithic/Early Bronze Age. Finds of the proto-Tiszapolgár stage of the Polgár culture from feature 36/98 included a miniature single-platform obsidian core for thin bladelets (Kaminská 2010b, 21, tab. VI: 15). The proto-Tiszapolgár settlement is dated (VERA 2094) 5,745±35 BP, calibrated 4,607±55 BC (Stadler et al. 2000; Kaminská 2010b, 28). Miniature single-platform obsidian cores also come from the environment of the Tiszapolgár culture, the site of Čičarovce – Veľká Moľva (Kaminská 2010b, 33, obr. VII: 5). Even more of them occurred in features of the Nyírség-Zatín culture from the turn of the Eneolithic and the Early Bronze Age, from feature 26/98, but mostly from feature 34/98 and from the collection near the features (Kaminská 2010b, 43, 51, 57, tab. VII: 4, 10). Retouched flakes and parts of blades with suggested surface retouch or retouch on the ventral portion were discovered with them (Kaminská 2010b, 57, 63, 64, tab. VII: 6–9, 12, 13, 14).

Obsidian industry is also known from the environment of Neolithic and Eneolithic cultures of western and southern Slovakia, where, however, it is not very frequent (Kaczanowska, Kozłowski 1991). Remarkable discoveries include the assemblage of chipped lithic industry uncovered at the settlement of the Classic Lengel culture from the Late Neolithic, the site of Kiarov – Veľké ortovisko in southern Slovakia in 2023. In the raw material composition of the industry, obsidian is represented by 62%, which consists of 388 artefacts. A special feature of the assemblage is 37 miniature cores for bladelet production. Most of them were single-platform cores. Obsidian blades debited from larger cores were also found (Popovičová, Beljak Pažínová 2025). A lithic industry containing a miniature obsidian core was found at the settlement of Nitra-Selenec, belonging to the Ludanice group of the Lengyel culture from the beginning of the Eneolithic (Nemergut et al. 2022, 197).

There are many sites with obsidian artefacts in Poland. Let us mention at least one example from the Malice culture, where several miniature cores belonging to a set of 585 obsidian artefacts were discovered at the settlement in Targowisko 11 (Wilczyński 2010).

From the later period, from the beginning of the Bronze Age, chipped lithic industry from features and collections, mostly made from obsidian, also occurs at Polish sites with Orawa type industry (Valde-Nowak 1986). Small artefacts, bifacially retouched with several series of retouches (Kopacz, Valde-Nowak 1987, 75), are most numerous. They are similar to the obsidian artefacts of the Nyírség-Zátin culture at Vel'ká Mol'va site in Čičarovce.

Arrowheads with surface retouch

Triangular obsidian arrowheads with bifacial surface retouch from Luhyňa I (Fig. 7: 2) and Vel'aty III (Fig. 12: 1a, b) are independent tools. Surface retouch on the arrowheads was made by pressure (Pelegriin 2000). With their shapes they are most similar to the obsidian arrowhead from the site of Sárča, west of Sírnik (Janšák 1935, 55, mapa 4: f, g, Tab. XXVII: 21).

Arrowheads with surface retouch are distinct Eneolithic or Early Bronze Age tools. The exemplars in eastern Slovakia whose affiliation to a specific culture was determinable belong to the Košťany and Otomani-Füzesabony cultures. Several exemplars are known from burial grounds in the Košická kotlina Basin – from Košice (Pástor 1969), Valaliky-Všechsvätých (Pástor 1978) or Valaliky-Košťany (Pástor 1962). In the environment of the Otomani-Füzesabony culture in Nižná Myšľa, they were found in burials (Olexa, Nováček 2013, 49–50) and in settlement features (Olexa et al. 2021, 232).

The most recent finds of obsidian arrowheads with concave bases were uncovered in 2023 during the excavation of the Eneolithic Yamnaya culture tumuli in Michal'any-Gačina near the sites of Vel'aty III and Luhyňa I. Obsidian arrowheads with wings were found in burials of the Košťany culture which were sunken in the perimeter of tumuli 1 and 2 (Horváthová, Jarosz 2023; Jarosz et al. 2024, 45). Obsidian arrowheads from Luhyňa I and Vel'aty III might be associated with the Košťany or Otomani-Füzesabony cultures (Kaminská 2025).

4.4.2. Evaluation

Numerous finds of chipped lithic industry at the sites of Vel'ká Trňa – Hečka, Luhyňa I and Vel'aty III are from the Neolithic/Eneolithic – Early Bronze Age. Their exact classification is complicated by the lack of further information, mainly absent pottery material. It is rather probable that the industries belong to multiple cultures and were created by their later mixing. Some shapes, mainly miniature cores and flakes with partial surface retouch, shift them to the Eneolithic rather than the Neolithic.

The presence of cores, cortex and other flakes from exhausted cores and tools shows their production from imported raw materials at the site. The tool types belong to those artefacts associated with housework. The purposeful preference of small obsidian nodules for production of bladelets – probably used as arrowheads or parts of compound tools – is rather specific. We come across this phenomenon from the end of the Neolithic to the beginning of the Early Bronze Age not only in eastern Slovakia, but also in more remote regions (western Slovakia, Poland), where obsidian was imported.

5. Conclusion

In the territory of hills west of the Zemplín Hills, as far as the Roňava River, which creates the border with Hungary, many sites with lithic industry have been discovered. They are various

localities in the cadastral areas of the villages of Vel'ká Trňa, Čerhov, Luhyňa and Vel'aty. Many of these are at favourable sites which were settled repeatedly. This resulted in polycultural sites with chipped lithic industry from the Palaeolithic and from post-Palaeolithic cultures. Pottery sherds have not been found at any of them. Finds come from collections carried out by M. Il'ko and I. Smatana at Vel'ká Trňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A, Čerhov II – Pod Hečkou B, Luhyňa I, Luhyňa II and Vel'aty III.

5.1 Geology of the region and sources of raw materials

The territories of the Zemplín Hills as well as the Slanské Hills further to the west are famous for the occurrence of suitable raw materials which were widely used in the Stone Age. There were mainly obsidians, which are products of Tertiary rhyolitic volcanism. Obsidians are concentrated in two sources. One of them is Viničky with small obsidians, mostly without sculpture (Bačo et al. 2017). The second source is located in the Cejkov-Brehov area, where obsidians with sculpture occur (Přichystal, Škrdla 2014). Besides obsidians, opals/chalcedonies, limnosilicates, and jaspers were used (Ďud'a, Ozdín 2012).

5.2 Middle Palaeolithic

Chipped lithic industry from the Middle Palaeolithic was discovered at the sites of Vel'ká Trňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A and Čerhov II – Pod Hečkou B. Chipped lithic industry from all three sites – consists of flakes. It contains tools typical of the Middle Palaeolithic Late Mousterian. Lithic industry is mostly made from the local raw material – opal/chalcedony. One of its sources is situated north of Luhyňa. Chipped cores produced by discoid method are made from the local raw material.

The blanks for the bifacially retouched leaf points from the sites of Vel'ká Trňa – Hečka and Čerhov II – Pod Hečkou A and B are flakes and can be classified into semi-leaf points or sub-leaf points (Nerudová et al. 2011). They are symmetrical in their transversal as well as longitudinal cross-sections. The edges of the point from Čerhov II – Pod Hečkou A are worked with an alternate type of retouch (Mester 2010; 2014) ('wechselseitig-gleichgerichtete Kantenbearbeitung' according to Bosinski 1967). The points have backed distal ends as a result of impact or fracture. They are made from opal, radiolarite, and erratic flint. A sidescraper with surface retouch is also on a thick radiolarite flake. No Hungarian raw materials occurred at the site, which makes the connection between the leaf points and the Hungarian Szeletian less probable.

Leaf points must have been imported to the site finished, as there are no flakes documenting their production or reparation at the site. Only associated industry consisting of sidescrapers made from opal/chalcedony was produced at the site.

5.3 Upper Palaeolithic, Aurignacian

Lithic industry with typical artefacts of the Aurignacian culture comes from Luhyňa I, Luhyňa II and Vel'aty III. They are the first monuments of the Aurignacian from the vicinity of the Zemplín Hills. Luhyňa I is the largest assemblage of Aurignacian finds, consisting of 346 artefacts.

Aurignacian sites used local sources of raw materials – opal/chalcedony (Luhyňa I and II) as well as obsidian (Vel'aty III), limnosilicate, or jasper.

Technologically, the assemblages are characterised by blade and flake debitage. Single-platform cores prevail; they include two prismatic single-platform bladelet cores. Volumetric double-platform cores and cores with changed orientation were less frequent. In terms of typology, the industry can be classified

as the Middle Aurignacian, whose typical tools are carinated endscrapers and dihedral burins made on thick flakes. Blade and flake endscrapers appear as well. Endscrapers outnumber burins in Luhyňa I. Most dihedral burins on flakes, including polyhedral, were made from opal/chalcedony. They are complemented with transverse burins from obsidian.

Endscrapers are present in Luhyňa II and Veľaty III, but burins were not recorded. Blades are only a small portion of the inventories. More frequent sidescrapers are also found. Borers, raclettes, and retouched blades occur in small numbers. The reduction of artefacts at settlements is demonstrated by many flakes, fragments, and chips as well as cores and their residues or raw material. The sites of Luhyňa I and Veľaty III were seasonal campsites producing industry in their areas.

Luhyňa II is a site in the immediate vicinity of opal/chalcedony sources. According to the composition of the industry, the site was used for testing raw materials of poor quality to find out whether they are suitable for production of industry. The industry contains mainly cores, their residues, fragments with striking scars, and chunks of raw material. Three volumetric prismatic single-platform cores were reduced from raw material chunks of higher quality. An atypical double carinated endscraper is the only tool found. The composition of the assemblage suggests a workshop processing the raw material right at its source.

No organic material suitable for dating has been obtained from the sites. The composition of the inventories is close to those from the Košická kotlina Basin (Chu et al. 2018). Samples for OSL dating were taken from the site of Seňa I, with the result of 33.5 ± 2.4 ka (Chu et al. 2020, 92). This dating can be considered relevant for most of the Middle Aurignacian settlement in the Košická kotlina Basin and for industries with diagnostic Aurignacian tools from Luhyňa I and II and from Veľaty III near the Zemplín Hills.

5.4 Upper Palaeolithic, Epigravettian

The assemblages of Epigravettian industry from the sites of Veľká Trňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A, Čerhov II – Pod Hečkou B and Veľaty III are indistinct and contain few tools. They are made mostly from local obsidian, which is a typically prevailing raw material in the Epigravettian assemblages in eastern Slovakia (Bánész et al. 1992, 8; Kaminská 1995b). Local limnosilicite and opal/chalcedony are documented in small numbers; as for regional raw materials, there are silicified sandstones, menilite cherts, and radiolarites. The patinated flints are probably erratic flints from the territory of Silesia (Přichystal 2009).

The technological composition of the industries includes cores, flakes, blades, and tools. The cores are represented by single-platform shapes for blades and bladelets. The blades have mostly been preserved in fragments. The exceptions are two neo-crested blades from obsidian found at Veľaty III. There were few tools discovered. There were only three flake endscrapers and two burins – one on truncation made from obsidian and one atypical, made from opal/chalcedony. There were also six retouched blades. A bladelet with pearl retouch on both edges, with a broken distal end, was also discovered. It was made from obsidian and was found at Čerhov II – Pod Hečkou B.

The raw material as well as technological-typological composition of the industry allows its comparison with Epigravettian sites in the region. The relatively small number of artefacts at individual sites partly corresponds to the conditions of their recovery by collection from ploughed fields. It might have also been caused by the fact that the sites were seasonal campsites with a very short presence of a group of people carrying out housework and taking part of the industry with them as they left.

5.5 Neolithic/Eneolithic – Early Bronze Area

The industry from the Neolithic/Eneolithic to the Early Bronze Age was found at the sites of Veľká Trňa – Hečka, Luhyňa I and Veľaty III. Its more precise classification into any of the cultures is not possible, because pottery sherds were not found.

The blade chipped stone industry is almost entirely made of obsidian. In small quantities, opal/chalcedony, limnosilicite and flint, probably Krakow Jurassic flint from Poland, were found.

A total of fifteen single-platform cores or their residues made of obsidian were found.

There were only three blades. The toolkit is represented by two retouched blade endscrapers and one flake endscraper, retouched blades, obsidian flakes and one obsidian notch.

The obsidian arrowheads from Luhyňa I and Veľaty III with surface retouch, shaped by pressure, might be associated with the Košťany or Otomani-Füzesabony cultures.

It is possible that the artefacts belong to multiple cultures and were a result of their later mixing. Several shapes, mainly miniature cores and flakes with partial surface retouch shift them to the Eneolithic rather than Neolithic.

Acknowledgement

This article was supported by the project VEGA 2/0056/22 ‘Strategy of settlement of eastern Slovakia in the context of the prehistoric development of northern Tisza region’.

Translation by Viera Tejbusová

References

- Adams, B., Ringer, Á. 2004: New C¹⁴ dates for the Hungarian Early Upper Palaeolithic. *Current Anthropology* 45, 541–550. DOI: 10.1086/423499. Available also from: <https://doi.org/10.1086/423499>.
- Allard, P., Klaric, L., Hromadová, B. 2017: Obsidian blade debitage at Kašov-Čepegov I (Bükk culture), Slovakia [online]. *Be-Ja Bulgarian e-Journal of Archaeology* 7, 17–35. DOI: 10.57573/be-ja.7.17-35. [Accessed 2026-02-11]. Available from: <https://be-ja.org/index.php/journal/article/view/be-ja-7-1-2017-17-35>.
- Allsworth-Jones, P. 2004: The Szeletian revisited. *Anthropologie XLIII*(3), 281–296. Available also from: http://puvodni.mzm.cz/Anthropologie/downloads/articles/2004/Allsworth-Jones_2004_p281-296.pdf.
- Andel, K. 1955: Výsledok archeologického prieskumu na Zemplínsko-užskej nížine v rokoch 1953/54. *Vlastivedný zborník* I, 144–171.
- Atlas 1980: *Atlas Slovenskej socialistickej republiky*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, Slovenský úrad geodézie a kartografie.
- Bačo, P., Baláž, P., Čechovská, K., Derco, J., Fischerová, R., Kovaničová, L., Repčiak, M., Turček, L., Vancáková, M. 2003: *Obsidiánová industria – prehistorické sídliská Hraň, Cejkov, Zemplín*. 45. Fórum pre nerudy. Sprievodca. Košice, Viničky.
- Bačo, P., Kaminská, L., Lexa, J., Pécskay, Z., Bačová, Z., Konečný, V. 2017: Occurrences of neogene volcanic glass in the Eastern Slovakia – raw material source for the stone industry. *Anthropologie LV*(1–2), 207–230. Available also from: http://puvodni.mzm.cz/Anthropologie/downloads/articles/2017/Baco_2017_p207-230.pdf.
- Bánész, L. 1958a: Mladopaleolitické objekty v Seni I (Výsledky zisťovacieho výskumu r. 1955). *Slovenská archeológia VI*(1), 5–20. Available also from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1958_1.pdf.
- Bánész, L. 1958b: Listovité hroty z Tibavy. *Archeologické rozhledy X*(4), 461–465. Available also from: <https://lurl.cz/EeGQA>.
- Bánész, L. 1959a: Problematický stredopaleolitický nález zo severovýchodného Slovenska. *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 3, 131–132. Available also from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/SZ_03.pdf.

- Bánész, L. 1959b:** Paleolitické stanice pri Kechneci. *Slovenská archeológia* VII(2), 205–240. Available also from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1959_2.pdf.
- Bánész, L. 1960a:** Die Problematik der paläolithischen Besiedlung in Tibava. *Slovenská archeológia* VIII(1), 7–58. Available also from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1960_1.pdf.
- Bánész, L. 1960b:** K otázke listovitých hrotov z Veľkého Šariša. *Archeologické rozhledy* XII(3), 313–318. Available also from: <https://lurl.cz/seGWJ>.
- Bánész, L. 1961:** Prehľad paleolitu východného Slovenska. *Slovenská archeológia* IX(1), 33–48. Available also from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1961_1_2.pdf.
- Bánész, L. 1968:** *Barca bei Košice – Paläolithische Fundstelle*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Bánész, L. 1991:** Neolitická dielňa na výrobu obsidiánovej industrie v Kašove. *Východoslovenský pravek* III, 39–68. Available also from: <https://lurl.cz/CelWS>.
- Bánész, L. 2000:** Recherches en Préhistoire au pied du Haut-Tatra. In: Z. Mester, A. Ringer (eds.): *À la recherche de l'Homme Préhistorique*. ERAUL 95. Liège: Service de Préhistoire, Université de Liège, 55–68.
- Bánész, L., Hromada, J., Desbrosse, R., Margerand, I., Kozłowski, J. K., Sobczyk, K., Pawlikowski, M. 1992:** Le site de plein air du Paléolithique supérieur de Kašov I en Slovaquie orientale. *Slovenská archeológia* XL(1), 5–28. Available also from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1992_1.pdf.
- Bánész, L., Kaminská, L. 1984:** Výskum archeologickej lokality v Hrčeli. *Historica Carpatica* 15, 255–281.
- Bánész, L., Vizdal, M. 1995:** Poznámky k interpretácii listovitých hrotov z Veľkého Šariša. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1993*. Available also from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/AVANS_v_roku_1993.pdf.
- Bárta, J. 1965:** *Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Bárta, J. 1980:** Stredopaleolitické nálezy na Mariánskom vršku v Prievidzi. *Horná Nitra* 9, 31–51.
- Bárta, J. 1984:** Nové paleolitické nálezy zo severovýchodného Slovenska. *Archeologické rozhledy* XXXVI(4), 443–445. Available also from: <https://lurl.cz/3eGTy>.
- Bárta, J. 1986:** On problems of the Middle Palaeolithic in Slovakia. *Slovenská archeológia* XXXIV(2), 279–291. Available also from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1986_2.pdf.
- Bárta, J., Mačala, P. 1990:** Ojedinelé stredopaleolitické artefakty z vranovského okresu. *Historica Carpatica* 21, 101–106.
- Bárta, J., Wiedermann, E. 1980:** Nové stredopaleolitické nálezisko v Žiarskej kotline. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979*, 32–33. Available also from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/AVANS_v_roku_1979.pdf.
- Biró, K. T. 1984:** Distribution of obsidian from the Carpathian sources on Central European Palaeolithic and Mesolithic sites. *Acta Archaeologica Carpathica* 23, 5–42.
- Bohmers, A. 1951:** *Die Höhlen von Mauern I. Kulturgeschichte der Altsteinzeitlichen Besiedlung*. Paleohistoria 1. Groningen: University of Groningen Press. Available also from: <https://ugp.rug.nl/Paleohistoria/article/view/24760/22208>.
- Bolus, M. 2004:** Der Übergang vom Mittel zum Jungpaläolithikum in Europa. Eine Bestandaufnahme unter besonders Berücksichtigung Mitteleuropas. *Germania* 82(1), 1–54. DOI: 10.11588/ger.2004.69198. Available also from: <https://doi.org/10.11588/ger.2004.69198>.
- Bolus, M., Rück, O. 2000:** Eine Blattspitze aus Wittislingen, Lkr. Dillingen a. d. Donau (Bayern). Zur südwestlichen Verbreitungsgrenze spätmittelpaläolithischer Blattspitzeninventare. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 30(2), 165–172.
- Bosinski, G. 1967:** *Die mittelpaläolithische Funde im westlichen Mitteleuropa*. Fundamenta A/4. Köln: Universität zu Köln, Institut für Ur- und Frühgeschichte.
- Budek, A., Kalicki, T., Kaminská, L., Kozłowski, J. K., Mester, Z. 2013:** Interpleniglacial profiles on open-air sites in Hungary and Slovakia. *Quaternary International* 294, 82–98. DOI: 10.1016/j.quaint.2012.02.022.
- Chmielewski, W. 1961:** *Civilisation de Jerzmanowice*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolinskich.
- Chu, W. 2018:** The Danube Corridor Hypothesis and the Carpathian Basin. Geological, Environmental and Archaeological Approaches to Characterizing Aurignacian Dynamics. *Journal of World Prehistory* 31(2), 117–178. DOI: 10.1007/s10963-018-9115-1. Available also from: <https://doi.org/10.1007/s10963-018-9115-1>.
- Chu, W., Kaminská, L., Klasen, N., Zeeden, C., Lengyel, G. 2020:** The Chronostratigraphy of the Aurignacian in the Northern Carpathian Basin Based on New Chronometric/Archeological Data from Seňa I (Eastern Slovakia). *Journal of Palaeolithic Archaeology* 3, 77–96. DOI: 10.1007/s41982-019-00044-2. Available also from: <https://doi.org/10.1007/s41982-019-00044-2>.
- Chu, W., Lengyel, G., Zeeden, C., Péntek, A., Kaminská, L., Mester, Z. 2018:** Early Upper Palaeolithic surface collections from loess-like sediments in the northern Carpathian Basin. *Quaternary International* 485, 167–182. DOI: 10.1016/j.quaint.2017.05.017.
- Demidenko, Yu. E., Rácz, B., Nemergut, A. 2020:** Proto-Aurignacian unique site cluster in Europe. Logistic Settlement Pattern with a Base Camp and a Series of Supply Chain Loci at Raw Material Outcrops in Transcarpathia (Ukraine). *Slovenská archeológia* LXVIII(2), 193–218. DOI: 10.31577/slovarch.2020.68.10. Available also from: <https://doi.org/10.31577/slovarch.2020.68.10>.
- Demidenko, Yu. E., Škrdla, P. 2023:** The Lincombian-Ranisian-Jerzmanowician with new sites in South Moravia and the Initial Upper Palaeolithic record of East-Central Europe. In: A. Király (ed.): *From tea leaves to leaf-shaped tools. Studies in honour of Zolt Mester on his sixtieth birthday*. Budapest: Lithic Research Roundtable, Institute of Archaeological Sciences. ELTE Eötvös Loránd University, 95–119. DOI: 10.23898/litikumsi02a05. Available also from: <https://doi.org/10.23898/litikumsi02a05>.
- Demidenko, Yu. E., Škrdla, P., Béres, S., Rácz, B., Nemergut, A. 2022:** The Middle Aurignacian in the Carpathian Basin of Eastern Central Europe. *Slovenská archeológia* LXX(2), 189–255. DOI: 10.31577/slovarch.2022.70.11. Available also from: <https://doi.org/10.31577/slovarch.2022.70.11>.
- Demidenko, Yu. E., Škrdla, P., Nejman, L. 2017:** Aurignacian in Moravia. New geochronological, lithic and settlement data. *Památky archeologické* CVIII, 5–38. Available from: <https://lurl.cz/heGjH>.
- Dobosi, V. T. 2008:** Acsa: New open-air Aurignacian site in Hungary. In: J. Sulgostowska, A. J. Tomaszewski (eds.): *Man – Millennia – Environment. Studies in honour of Romuald Schild*. Warszawa: Institut of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences, 151–159.
- Dobosi, V. 2008–2009:** Leaf points in non-szeletian context. *Praehistoria* 9–10, 71–79.
- Đud'a, R. 1996:** Slovenské opály. *Minerál* IV, 254–258.
- Đud'a, R., Ozdín, D. 2012:** *Minerály Slovenska*. Praha: GRANIT.
- Đud'a, R., Peterec, D., Bačo, P. 1985:** *Slovensko – drahé a ozdobné kamene*. Manuscript of excavation report No. 178/86. Stored in: Regionálna geologická služba, Spišská Nová Ves.

- Flas, D. 2011:** The Middle to Upper Paleolithic transition in Northern Europe. The Lincombian-Ranisian-Jerzmanowician and the issue of acclimation of the last Neanderthals. *World Archaeology* 43(4), 605–627. DOI: 10.1080/00438243.2011.624725.
- Harčák, J., Kaminská, L., Kazior, B., Kaczanowska, M., Kozłowski, J. K., Nowak, M., Pawlikowski, M., Vizdal, M. 1996:** Lithic Raw Materials from the Slanské Mountains, Eastern Slovakia. *Acta Archaeologica Carpathica* 33, 5–23.
- Hauck, T. C., Rethemeyer, J., Rentzel, P., Schulte, P., Heinze, S., Ringer, Á., Richter, J., Chu, W., Lehmkuhl, F., Vogels, O. 2016:** Neanderthals or Early Modern Humans? A revised ¹⁴C chronology and geoarchaeological study of the Szeletian sequence in Szeleta Cave (Kom. Borsod-Abaúj-Zemplén) in Hungary. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 46(3), 271–290.
- Horváthová, E., Jarosz, P. 2023:** *Michaľany: Gačina, Mohyla 1 a 2.* Manuscript of excavation report No. 21040. Stored in: Archív nálezových správ, Archeologický ústav SAV Nitra.
- Inizan, M. L., Reduron-Ballinge, M., Roche, H., Tixie, J. 1999:** *Technology and Terminology of Knapped Stone.* Préhistoire de la Pierre Taillée 5, Nanterre: Crep.
- Janšák, Š. 1935:** *Praveké sídliská s obsidiánovou industriou na východnom Slovensku.* Bratislava: Tlačou Jána Pociska a spol.
- Jarosz, P., Horváthová, E., Szczepanek, A. 2024:** Výzkum mohyl z Východoslovenské nížiny v letech 2023–2024. In: P. Schindlerová et al. (eds.): *Otázky neolitu a eneolitu našich zemí. 43. ročník odborné archeologické konference, Praha, 25. 9. – 27. 9. 2024. Kniha abstraktů.* Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 45–46.
- Javorský, F. 1980:** Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Archeologického ústavu SAV na Spiši. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978*, 123–131. Available from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/AVANS_v_roku_1978.pdf.
- Jöris, O. 2004:** Zur chronostratigraphischen Stellung der spät-mittelpaläolithischen Keilmessergruppen. Der Versuch einer kulturgeographischen Abgrenzung einer mittelpaläolithischen Formengruppe in ihrem europäischen Kontext. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 84, 51–153.
- Jöris, O., Neruda, P., Wiśniowski, A., Weiss, M. 2022:** The Late and Final Middle Palaeolithic of centrale Europe and Its Contributions to the Formation of the Regional Upper Palaeolithic. A Review and a Synthesis [online]. *Journal of Paleolithic Archaeology* 5, article no. 17, 1–55. DOI: 10.1007/s41982-022-00126-8. [Accessed 2026-02-15]. Available from: <https://doi.org/10.1007/s41982-022-00126-8>.
- Kaczanowska, M. 1985:** *Rohstoffe Technik und Typologie der neolithischen Feuersteinindustrien im Nordteil des Flussgebietes der Mitteldonau.* Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kaczanowska, M., Kozłowski, J. K. 1991:** *Spaltindustrie der Lengyel-Kultur aus Svodín, Slowakei.* Kraków: Uniwersytet Jagiellońskiego.
- Kaminská, L. 1985:** Nový nález listovitého hrotu z východného Slovenska. *Archeologické rozhledy* XXXVII(2), 195–197. Available from: <https://lurl.cz/WeGjP>.
- Kaminská, L. 1986a:** Doklady mladopaleolitického osídlenia Veľat. *Archeologické rozhledy* XXXVIII(6), 601–608. Available from: <https://lurl.cz/ReGjY>.
- Kaminská, L. 1986b:** Osídlenie Hrčel'a v staršej dobe kamennej. *Historica Carpatica* 17, 217–241.
- Kaminská, L. 1987:** Príspevok k osídleniu Hrčel'a v mladšej a neskorej dobe kamennej. *Archeologické rozhledy* XXXIX(5), 481–506. Available from: <https://lurl.cz/heGj8>.
- Kaminská, L. 1990:** Aurignacké stanice v Čečejevciach. *Archeologické rozhledy* XLII(1), 3–12. Available from: <https://lurl.cz/xeGjx>.
- Kaminská, L. 1991:** Význam surovínovej základne pre mladopaleolitickú spoločnosť vo východokarpatskej oblasti. *Slovenská archeológia* XXXIX(1), 7–58. Available from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1991_1_2.pdf.
- Kaminská, L. 1995a:** Archaeological data from the Middle Palaeolithic Locality at Hôrka-Ondrej. 128–131. In: J. Kovanda et al.: *The Skalka travertine mound at Hôrka-Ondrej near Poprad (Slovakia).* *Antropozoikum* 22, 113–140. Available also from: http://www.geology.cz/sbornik/antropozoikum/no22/22-4-The_skalka.pdf.
- Kaminská, L. 1995b:** *Katalóg štiepanej kamennej industrie z Hrčel'a - Pivničiek a Veľat.* Informátor Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, Supplement 4. Nitra: Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV a Archeologický ústav SAV.
- Kaminská, L. 1999:** Travertínová lokalita Hôrka v kontexte stredopaleolitického osídlenia Slovenska. *Slovenská archeológia* XLVII(2), 1999, 1–36. Available from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1999_2.pdf.
- Kaminská, L. 2003:** Úloha prírodného prostredia pri formovaní paleolitického osídlenia severného okraja Východoslovenskej nížiny. *Východoslovenský pravek* VI, 9–43. Available from: https://archeol.sav.sk/files/V%C3%BDchodoslovenk%C3%BD-pravek-6_zmenseny.pdf.
- Kaminská, L. 2004:** The Middle Palaeolithic settlements at the Skalka mound at Hôrka-Ondrej near Poprad (Slovakia). In: E. Fülöp, J. Cseh: *Die aktuellen Fragen des Mittelpaläolithikums in Mitteleuropa*. *Tudományos füzetek* 12. 20–23 October 2003. *Tudományos füzetek* 12. Tata: Komárom-Esztergom County Museum Directorate, 191–220.
- Kaminská, L. 2010a:** Príspevok k poznaniu micoquienu na Slovensku. In: I. Fridrichová-Sýkorová (ed.): *Ecce Homo. In memoriam Jan Fridrich.* Knižnice České společnosti archeologické. Praha: Krigl, 90–94.
- Kaminská, L. 2010b:** *Čičarovce – Veľká Moľva. Výskum polykultúrneho sídliska.* *Archaeologica Slovaca Monographiae* XII. Nitra: Archeologický ústav SAV.
- Kaminská, L. 2013:** Sources of raw materials and their use in the Palaeolithic of Slovakia. In: Z. Mester (ed.): *The lithic raw material sources and interregional human contacts in the Northern Carpathian regions. Papers for the project funded by the International Visegrad fund Standard grant no 21110211.* Kraków, Budapest: Polish Academy of Arts and Sciences, Institute of Archaeological Sciences of the Eötvös Loránd University, 99–110.
- Kaminská, L. 2018:** Use of obsidian from Palaeolithic to the Bronze age in Slovakia. *Archaeometria Műhely* XV(3), 197–212. Also available from: http://www.ace.hu/am/2018_3/AM-2018-3-LK.pdf.
- Kaminská, L. 2021:** Use of obsidian in Slovak prehistory. In: A. Némegut (ed.): *Fossile directeur. Multiple perspectives on lithic studies in Central and Eastern Europe.* Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV, Supplementum 2. Nitra: Archeologický ústav SAV, 231–250. DOI: 10.31577/szausav.2021.suppl.2.15. Available also from: https://www.sav.sk/journals/uploads/1220212015_Kaminska_zmenseny.pdf.
- Kaminská, L. 2025:** Obsidiánové hroty šípov z okolia Zemplínskych vrchov. *Zborník Slovenského národného múzea CXIX, Archeológia* 35, 35–44. DOI: 10.55015/JJSS5880. Available also from: https://www.archeologickemuzeum.sk/swift_data/source/archeologicke_muzeum/zborniky/z35/03-Kaminska.pdf.
- Kaminská, L., Cheben, I. 1983:** Výsledky prieskumov na Východoslovenskej nížine. *Archeologické nálezy a výskumy v roku 1982*, 128–130. Available from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/AVANS_v_roku_1982.pdf.

- Kaminská, L., Chu, W., Verpoorte, A. 2024:** Výsledky rádiokarbónového datovania uhlíkov zo starých výskumov v Košiciach-Barci I a Košiciach-Barci II. *Štúdijské zvesti Archeologického ústavu SAV* 71(1), 1–15. DOI: 10.31577/szausav.2024.71.1. Available also from: <https://doi.org/10.31577/szausav.2024.71.1>.
- Kaminská, L., Ďud'a, R. 1985:** K otázke významu obsidiárovej suroviny v paleolite Slovenska. *Archeologické rozhledy* XXXVII(2), 1985, 121–129. Available from: <https://iurl.cz/AeGdo>.
- Kaminská, L., Kozłowski, J. K., Kazior, B., Pawlikowski, M., Sobczyk, K. 2000:** Long term stability of raw materials procurement systems in the Middle and Upper Palaeolithic of Eastern Slovakia: a case study of the Topľa/Ondava river valleys. *Praehistoria* 1, 63–81.
- Kaminská, L., Kozłowski, J. K., Sobczyk, K., Svoboda, J. A., Michalík, T. 2008:** Štruktúra osídlenia mikroregiónu Trenčína v strednom a mladom paleolite. *Slovenská archeológia* LVI(2), 179–238. Available from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_2008_2.pdf.
- Kaminská, L., Pelisiak, A. 1991:** Štiepaná kamenná industria skupiny Tiszapolgár-Csöszhalom – Oborín z Hrčel'a. *Východoslovenský pravek* III, 26–38. Available from: https://archeol.sav.sk/files/V%C3%BDchodoslovensk%C3%BD-pravek-3_zmenseny.pdf.
- Kaminská, L., Škrdla, P., Kozłowski, J. K., Tomášková, S. 2009:** Nižný Hrabovec: a site with evolved Levallois technology in Eastern Slovakia. *Eurasian Prehistory* 6(1–2), 57–64.
- Kerekes, D., Cserpák, F., Mester, Z. 2024:** A Middle Palaeolithic workshop at Andornaktálya-Marinka site (Northeast Hungary). *Archaeologiai Értesítő* 149(1), 83–103. DOI: 10.1556/0208.2024.00085.
- Kobulský, J., Bačo, P., Maglay, J. 2014:** Základné informácie o geologickej stavbe Zemplínskych vrchov a ich okolia. In: J. Kobulský (ed.): *Spríevodca ku geologicko-náučnej mape Zemplínskych vrchov 1: 50 000*. Bratislava: Štátny geologický ústav Dionýza Štúra, Ministerstvo životného prostredia, 5–15.
- Konoplya, V. 1998:** Klasifikatsiya krem'yanoi sirovini zakhodu Ukraini. *L'vivsk'iy Istorichnyy Muzei – Naukovi Zapiski* 7, 139–157.
- Kopacz, J., Valde-Nowak, M. 1987:** Episznurowy przykarpacki krąg kulturowy w świetle materiałów kamiennych. *Archeologia Polski* 32, 55–92.
- Kozłowski, J. K., Pawlikowski, M. 1989:** Investigations into the Northern Lithic Raw Materials in Upper Silesia. In: J. K. Kozłowski (ed.): *Northern (erratic and jurassic) flint of South Polish origin in the Upper Paleolithic of Central Europe*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński Instytut Archeologii, 17–46.
- Kozłowski, J. K., Mester, Z. 2003–2004:** Un nouveau site su Paléolithique supérieur dans la région d'Eger (Nord-east de la Hongrie). *Praehistoria* 4–5, 109–140.
- Kozłowski, J. K., Mester, Z., Budek, A., Kalicki, T., Moskal-del Hoyo, M., Zandler, K., Béres, S. 2012:** La mise en valeur d'un ancien site éponyme: Eger-Kőporos dans le Paléolithique moyen et supérieur de la Hongrie du nord. *L'Anthropologie* 116(2), 405–465. DOI: 10.1016/j.anthro.2012.05.004.
- Kozłowski, J. K., Mester, Z., Zandler, K., Budek, A., Kalicki, T., Moskal, M., Ringer, Á. 2009:** Le Paléolithique moyen et supérieur de la Hongrie du nord: nouvelles investigations dans la région d'Eger. *L'Anthropologie* 113(2), 399–453. DOI: 10.1016/j.anthro.2009.04.005.
- Lengyel, G., Béres, S., Fodor, L. 2006:** New lithic evidence of the Auriignacian in Hungary. *Eurasian Prehistory* 4(1–2), 79–85. Available also from: <https://real.mtak.hu/3602/1/1071129.pdf>.
- Lengyel, G., Mester, Z. 2008:** A new look at the radiocarbon chronology of the Szeletian in Hungary. *Eurasian Prehistory* 5(2), 73–83.
- Markó, A. 2011:** Raw material use at the Middle Palaeolithic site of Vanyarc (Northern Hungary). *Praehistoria* 9–10, 183–194.
- Markó, A. 2016:** Consideration on the lithic assemblages from the Szeleta cave. *Communicationes Archaeologicae Hungariae*, 5–44. DOI: 10.54640/CAH.2016.5. Available also from: <https://doi.org/10.54640/CAH.2016.5>.
- Markó, A., Péntek, A., Béres, S. 2002:** Chipped stone assemblages from the environs of Galgagyörk (Northern Hungary). *Praehistoria* 3, 245–257.
- Mester, Z. 2010:** Technological analysis of Szeletian bifacial points from Szeleta Cave (Hungary). *Human evolution* 25(1–2), 107–124.
- Mester, Z. 2014:** Technologie des pièces foliacées bifaces du Paléolithique moyen et supérieur de la Hongrie. In: K. T. Biró et al. (eds.): *Aeolian scripts new ideas on the lithic world studies in honour of Viola T. Dobosi*. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 41–62.
- Mester, Z. 2018:** The problems of the Szeletian as seen from Hungary. *Recherches Archéologiques* 9, 19–48. DOI: 10.33547/RechACrac.NS9.02.
- Mester, Z. 2021:** What about the Szeletian leaf point as fossil directeur. In: A. Nemerget (ed.): *Fossile directeur. Multiple perspectives on lithic studies in Central and Eastern Europe*. Štúdijské zvesti Archeologického ústavu SAV, Supplementum 2. Nitra: Archeologický ústav SAV, 49–62. DOI: 10.31577/szausav.2021.suppl.2.4. Available also from: <https://doi.org/10.31577/szausav.2021.suppl.2.4>.
- Mester, Z., Kozłowski, J. K., Kalicki, T., Dobos, A., Frączek, M., Zandler, K., Gutay, M., Béres, S., Cserpák, F. 2021:** Nouveaux assemblages du Paléolithique supérieur ancien en Hongrie du nord dans le contexte de l'hypothèse du Couloir danubien [online]. *L'Anthropologie* 125(4), 102914. DOI: 10.1016/j.anthro.2021.102914. [Accessed 2026-02-15]. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0003552121001126?via%3Dihub>.
- Mester, Z., Szolyák, P., Lengyel, G., Ringer, Á. 2013:** Szelestra: új rétegtani kutatások a Szeletien kultúra névadó lelőhelyén. *Litikum – Journal of the Lithic Research Roundtable* 1, 60–65. DOI: 10.23898/litikuma0005.
- Michel, J. 1971:** Ložiská štrkopieskov na Slovensku. *Mineralia slovacica* 3, 513–524.
- Mišík, M. 1975:** Petrograficko-mikropaleontologické kritéria pre zisťovanie proveniencie silicitových nástrojov na Slovensku. *Folia Facultatis Scientiarum Naturalium Universitatis Brunensia XVI. Geologia* 27, 89–107.
- Nemerget, A., Cheben, M., Pyžewicz, K. 2022:** Kamenná industria z sídliska ludanickej skupiny v Nitre-Chrenevej, poloha Selenec. In: M. Gabulová (ed.): *Sídlisko ludanickej skupiny v Nitre-Chrenevej, poloha Selenec*. Nitra: Archeologický ústav SAV, v. v. i., 189–212. Available from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/NR_Selenec.pdf.
- Neruda, P. 2011:** *Střední paleolit v moravských jeskyních*. Dissertationes archaeologicae Brunenses/Pragensesque 8. Brno: Masarykova univerzita.
- Neruda, P. 2016:** *Čas neandertálců. Time of Neanderthals*. Brno: Moravské zemské muzeum, Ústav Anthropos.
- Neruda, P. 2021:** Deconstructing the Middle/Upper Palaeolithic transition in Moravia (Czech Republic). In: S. Gaudzinski-Windheuser, O. Jöris (eds.): *The beef behind all possible pasts. The Tandem-Festschrift in honour of Elaine Turner and Martin Street*. Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 157. Mainz: Römisch-Germanischen Zentralmuseum, 211–228. DOI: 10.11588/propylaeum.868.
- Neruda, P., Kaminská, L. 2013:** *Neanderthals at Bojnice in the context of Central Europe*. Studies in Anthropology, Palaeoethnology, Palaeontology and Quaternary Geology 36. Brno, Nitra: Moravské zemské muzeum, Ústav Anthropos.

- Neruda, P., Nerudová, Z. 2005:** The development of the production of lithic industry in the Early Upper Palaeolithic of Moravia. *Archeologické rozhledy* LVII(2), 263–292. Available from: <https://lurl.cz/NeGSD>.
- Neruda, P., Nerudová, Z. 2009:** *Moravský Krumlov IV – vícevrstvá lokalita ze středního a počátku mladého paleolitu na Moravě*. Studies in Anthropology, Palaeoethnology, Palaeontology and Quaternary Geology 29. Brno: Moravské zemské muzeum.
- Nerudová, Z., Neruda, P., Sadovský, P. 2011:** Srovnávací analýza paleolitických bifaciálních artefaktů. *Památky archeologické* CII, 21–58. Available from: <https://lurl.cz/guypr>.
- Olexa, L., Nováček, T. 2013:** *Pohřebisko zo staršej doby bronzovej v Nižnej Myšli. Katalóg 1 (hroby 1-310)*. Archaeologica Slovaca Monographiae. Catalogi. Tomus XIV. Nitra: Archeologický ústav SAV.
- Olexa, L., Olšav, Š., Szabová, T. 2021:** Vybrané doklady remeselnej činnosti na opevnenom sídlisku II v Nižnej Myšli. *Slovenská archeológia* 69(2), 217–257. Available from: https://arheol.sav.sk/files/SlA_2021_69_2.pdf.
- Oliva, M. 1991:** The Szeletian in Czechoslovakia. *Antiquity* 65(247), 318–325. DOI: 10.1017/S0003598X00079825.
- Oliva, M. 2016:** *Encyklopedie paleolitu a mezolitu českých zemí*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- Oliva, M. 2021:** Centrální mladopaleolitická stanice Miškovice I na východní Moravě. *Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales* 106(2), 177–224.
- Pastor, J. 1962:** Pohřebisko zo staršej doby bronzovej v Košťanoch. *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 9, 63–79. Available from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/SZ_09.pdf.
- Pástor, J. 1969:** *Košické pohrebisko*. Košice: Východoslovenské múzeum.
- Pástor, J. 1978:** *Čaňa a Valaliky – pohrebiská zo staršej doby bronzovej*. Košice: Východoslovenské múzeum.
- Pelegrin, J. 2000:** Les technique de débitage laminaire au Tardiglaciaire: critères de diagnose et quelques réflexions. L'Europe Centrale et Septentrionale au Tardiglaciaire. Table-ronde de Nemours, 13 - 16 mai 1997. *Mémoire du Musée de Préhistoire d'Ile de France* 7, 73–86.
- Péntek, A. 2015:** Open-air site complex with leaf-points at Szécsénke (Cserhát Mountains, Northern Hungary). *Litikum – Journal of the Lithic Research Roundtable* 3, 46–69. DOI: 10.23898/litikuma0012.
- Péntek, A., Zandler, K., Guba, Sz., Larsson, N. 2024:** Upper Palaeolithic site complex at Csécsé-Szölös-domb (Cserhátalja, Nógrád Country, Northern Hungary). Preliminary results. *Dissertationes Archaeologicae* 3(12), 41–69. DOI: 10.17204/DISSARCH.2024.41.
- Popovičová, L., Beljak Pažinová, N. 2025:** Obsidián treatment technology in the Lengyel culture. Case study on the settlement of Kiarov-Vel'ké ortovisko site (South Slovakia). *Dokumenta Praehistorica* 52, 2–17. DOI: 10.4312/dp.52.6. Available also from: <https://journals.uni-lj.si/DocumentaPraehistorica/issue/view/1442/1364>.
- Prošek, F. 1953:** Szeletian na Slovensku. *Slovenská archeológia* I, 133–194. Available from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1953_1.pdf.
- Prošek, F. 1955:** Paleolitické sídelní objekty na nálezšti Barca I. *Archeologické rozhledy* VII(6), 721–729. Available also from: <https://lurl.cz/2eG0M>.
- Prošek, F. 1956:** Paleolitická stanice Barca II. *Archeologické rozhledy* VIII(3), 305–311, 337–339. Available also from: <https://lurl.cz/deG0z>.
- Přichystal, A. 2009:** *Kamenné suroviny v pravěku východní části střední Evropy*. Brno: Masarykova univerzita.
- Přichystal, A., Škrdla, P. 2014:** Kde ležel hlavní zdroj obsidiánu v pravěku střední Evropy? *Slovenská archeológia* LXII(2), 215–226. Available from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_2014_2.pdf.
- Rácz, B. 2013:** Main raw materials of the Palaeolithic in Transcarpathian Ukraine: geological and petrographical overview. In: Zs. Mester (ed.): *The lithic raw material sources and interregional human contacts in the Northern Carpathian regions*. Kraków, Budapest: Polish Academy of Arts and Sciences, Kraków, Institute of Archaeological Sciences of the Eötvös Loránd University, 131–146.
- Richter, J. 1997:** *Sesselfsgrotte III: Der G-Schichten-Komplex der Sesselfsgrotte*. Quartär-Bibliothek 7. Saarbrücken, Köln: Universität zu Köln. Institut für Ur- und Frühgeschichte.
- Ringer, Á. 1983:** *Bábonyien. Eine mittelpaläolithische Blattwerkzeugindustrie in Nordostungarn*. Dissertationes archaeologicae. Ser. II, No. 11. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Ringer, Á. 2002:** The new image of Szeleta and Istállóskő caves in the Bükk Mountains: a Revision project between 1999–2000. *Praehistoria* 3, 47–52.
- Ringer, Á. 2008–2009:** Nouvelles données sur le Széletien de Bükk. *Praehistoria* 9–10, 21–34.
- Ringer, Á., Kordos, L., Krolopp, E. 1995:** Le complexe Bábonyien-Széletien en Hongrie du nord-est dans son cadre chronologique et environnemental. In: *Les industries à pointes foliacées d'Europe centrale: actes du colloque commémoratif international, Miskolc, 10-15 septembre 1991*. Paléo Revue d'Archéologie Préhistorique – Supplément 1. Miskolc: Université de Miskolc, 27–30. Available also from: https://www.persee.fr/doc/pal_1262-3075_1995_sup_1_1_1376.
- Ringer, Á., Mester, Z. 2000:** Résultats de la révision de la grotte Szeleta entreprise en 1999 et 2000. *Anthropologie* XXXVIII(3), 261–270. Available also from: http://puvodni.mzm.cz/Anthropologie/downloads/articles/2000/Ringer_2000_p261-270.pdf.
- Simán, K. 1990:** Considerations on the „Szeletian unity“. In: J. K. Kozłowski (ed.): *Feuilles de pierre. Les industries à pointes foliacées du Paléolithique supérieur européen. Actes du Colloque de Cracovie*. ERAUL 42. Liège: Université de Liège, 189–198.
- Šiška, S. 1968:** Tiszapolgárska kultúra na Slovensku. *Slovenská archeológia* XVI(1), 61–154. Available from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1968_1.pdf.
- Šiška, S. 1991:** Keramika a datovanie neolitickéj dielne v Kašove. *Východoslovenský pravek* III, 69–74. Available from: <https://lurl.cz/CelWS>.
- Šiška, S. 1998:** Obsidián v prostredí spoločenstiev doby kamennej na strednom a západnom Slovensku (súpis nálezísk). *Východoslovenský pravek* V, 63–90.
- Šiška, S., Császta, J. 1980:** Prieskum mikroregiónu v Čečejovciach. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979*, 207–209. Available from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/AVANS_v_roku_1979.pdf.
- Škrdla, P. 2017:** *Moravia at the Onset of the Upper Palaeolithic*. The Dolní Věstonice Studies 23. Brno: Academie of Sciences of the Czech Republic, Institute of Archaeology.
- Stadler, P., Draxler, S., Friesinger, H., Kutschera, W., Priller, A., Rom, W., Steiner, P., Wild, E. 2000:** *Status of the Austrian Science Funds Project P 12353-PHY „Absolute Chronology for Early Civilisations in Austria and Central Europe using 14C dating with Accelerator Mass Spectrometry“*. Manuskript. Stored in: Universität Wien.
- Svoboda, J. A. 2006:** The Aurignacian and after: chronology, geography and cultural taxonomy in the Middle Danube region. In: O. Bar-Yosef, J. Zilhão (eds.): *Towards a definition of the Aurignacian. Proceedings of the Symposium held in Lisbon, Portugal, June 25–30, 2002*. Trabahlos de Arqueologia 45. Lisboa: Instituto Português de Arqueologia, 259–267. Available also from: <https://www.bristol.ac.uk/archanth/staff/zilhao/ta452006.pdf>.

- Svoboda, J. A., Bar-Yosef, O. (eds.) 2003:** *Stránská skála. Origins of the Upper paleolithic in the Brno Basin, Moravia, Czech Republic.* American School of Prehistoric Research Bulletin 47. Dolní Věstonice studies 10. Cambridge: Peabody Museum of Archeology and Ethnology, Harvard University.
- Tkachenko, V. I. 2003:** *Pizniy paleolit Zakarpattya (pamyatky oriniaksoi tradytsiyi).* Kyiv: Shlyakh.
- Tunia, K. 2008:** Slowacko polskie archeologiczne badania powierzchniowe w górnym dorzeczu Topli, Słowacja. In: J. Machnik (ed.): *Archeologia i środowisko naturalne Beskidu Niskiego w Karpatach. Część II. Kurimská brázda.* Prace Komisji Prehistorii Karpat IV. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 41–138.
- Usik, V., Nigst, Ph., Haesaerts, P., Gerasimenko, N., Koulakovska, L., Rácz, B., Kromer, B., Hublin, J.-J. 2014:** New data on the Early Upper Palaeolithic of Western Ukraine: chronology, environment and human behavior at the Aurignacian site of Berehovo I. In: *The origins of Upper Palaeolithic in Eurasia. XVII. World UISPP Congress 2014. Burgos, 1–7 September. Abstract Book.* Burgos, 227–228.
- Valde-Nowak, P. 1986:** Inventare des Orawa-Typus und ihre Bedeutung in der Bezeichnung der Besiedlung aus der Frühbronzezeit in den Karpaten. In: B. Chropovský (ed.): *Urzeitliche und Frühhistorische Besiedlung der Ostslowakei in Bezug zu den Nachbargebieten.* Nitra: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, 115–123.
- Valoch, K. 1988:** *Die Erforschung der Kůlna-Höhle 1961–1976.* Anthropos. Studien zur Anthropologie, Paläoethnologie, Paläontologie und Quartärgeloge. Band 24, N. S. 16. Brno: Moravské muzeum, Anthropos Institut. Available from: <https://lurl.cz/2elWA>.
- Valoch, K. 1990:** La Moravie il y a 40 000 ans. In: C. Farizy (ed.): *Paléolithique moyent récent et Paléolithique supérieur ancien en Europe. Ruptures et transitions: examen critique des documents archéologiques.* Mémoires de Musée de Préhistoire d'Ile de France 3, Nemours: Ed. de A.P.R.A.I.F., 115–124.
- Valoch, K. 2000:** Das Szeletien Mährens – seine Wurzeln und Beziehungen. In: Z. Mester, A. Ringer (eds.): *À la recherche de l'Homme Préhistorique.* ERAUL 95. Liège: Service de Préhistoire, Université de Liège, 287–294.
- Vass, D., Elečko, M. 1977:** Tvar valúnov a genéza pozdišovskej štrkovej formácie. *Míneralia slovaci* 9(1), 43–65. Available form: <https://lurl.cz/Uelii>.
- Verpoorte, A. 2002:** Radiocarbon dating the Upper Palaeolithic of Slovakia: results, problems and prospects. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 32(3), 311–325.
- Vizdal, J. 1970:** Neskoroeneolitické nálezy z Oborína. *Slovenská archeológia* XVIII(2), 1970, 217–234. Available from: https://cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1970_2.pdf.
- Vizdal, J. 1977:** *Tiszapolgárske pohrebisko vo Veľkých Raškovciach.* Košice: Východoslovenské vydavateľstvo.
- Vofánská, A. 2016:** Leaf Point Finds from Zemplín Hills Area, Eastern Slovakia. *Litikum – Journal of the Lithic Research Roundtable* 4, 9–18. DOI: 10.23898/litikuma0015.
- Wilczyński, J. 2010:** The Techniques of Obsidian Treatment on the Malice Culture Settlement of Targowisko 11, Lesser Poland. *Przegląd Archeologiczny* 58, 23–37.
- Williams-Thorpe, O., Warren, S. E., Nandris, J., G., 1984:** The distribution and provenance of archaeological obsidian in Central and Eastern Europe. *Journal of Archaeological Sciences* 11(3), 183–212. DOI: 10.1016/0305-4403(84)90001-3.
- Zandler, K. 2012:** A paleolitikum kőiparai Eger környékén. *Gesta* XI, 3–54.
- Zandler, K., Markó, A. Péntek, A. 2021:** Szeletian or not Szeletian. Bifacial industries from open-air Middle Palaeolithic sites from the Cserhát Mountains (Northern Hungary). In: A. Nemergut (ed.): *Fossile directeur. Multiple perspectives on lithic studies in Central and Eastern Europe.* Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV, Supplementum 2, 31–47. DOI: 10.31577/szausav.2021.suppl.2.3. Available also from: https://www.sav.sk/journals/uploads/1220193603_Zandler_Marko.pdf.
- Žec, B. (ed.) 1997:** *Vysvetlivky ku geologickej mape Vihorlatských a Humenských vrchov. 1: 50 000.* Bratislava: GSSR.

Resumé

V oblasti pahorkatín na západ od Zemplínskych vrchov po rieke Roňavu, ktorá tvorí hranicu s Maďarskom, boli objavené početné lokality s kamennou industriou. Ide o rôzne polohy v katastroch obcí Veľká Trňa, Čerhov, Luhyňa a Veľaty (obr. 1–3). Mnohé náleziská sú situované na výhodných polohách, ktoré boli vyhľadávané opakovane. Výsledkom sú polykultúrne lokality so štiepanou kamennou industriou z paleolitu a z post-paleolitických kultúr. Na žiadnej z nich sa nenašli keramické črepy. Nálezy pochádzajú zo zberov M. Iľka a I. Smatanu na lokalitách Veľká Trňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A, Čerhov II – Pod Hečkou B, Luhyňa I, Luhyňa II a Veľaty III a našich zberov na lokalite Luhyňa II.

Geológia oblasti a zdroje kamenných surovín

Oblasť Zemplínskych vrchov aj západne ležiace Slanské vrchy sú známe výskytom vhodných surovín, ktoré boli hojne využívané v dobách kamenných. Dominantné postavenie majú obsidiány, ktoré sú produktmi treťohorného ryolitového vulkanizmu. Obsidiány sú sústredené v dvoch zdrojoch. Prvý predstavujú Viničky s obsidiánmi menších rozmerov a väčšinou bez skulptúry (Bačo et al. 2017). Druhý zdroj v oblasti Cejkov – Brehovo poskytuje obsidiány so skulptúrou (Přichystal, Škrdla 2014). Okrem obsidiánov došlo k vzniku opálov/chalcedónov, limnosilitov a jaspisov (Đuďa, Ozdín 2012).

Stredný paleolit

Štiepaná kamenná industria zo stredného paleolitu bola identifikovaná na lokalitách Veľká Trňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A a Čerhov II – Pod Hečkou B. Všetky súbory majú úštepový charakter a obsahujú nástroje typické pre stredo-paleolitický neskorý moustérien. Prevažuje lokálna surovina opál/chalcedón, ktorého jeden zo zdrojov sa nachádza severne od Luhyne. Z lokálnej suroviny sú jadrá štiepané diskovitou metódou.

Bifaciálne retušované listovité hroty z lokalít Veľká Trňa – Hečka (obr. 4: 1a, b; 8), Čerhov II – Pod Hečkou A (obr. 5: 8a, b) a Čerhov II – Pod Hečkou B (obr. 6: 6a, b), sú tvarované na úštepoch. Môžeme ich zaradiť k takmer listovitým tvarom alebo čiastočne listovitým hrotom (Nerudová et al. 2011). V priečnom aj v pozdĺžnom priereze sú symetrické. Hrot z Čerhova II – Pod Hečkou A je tvarovaný retušou typu „alternate“ (podľa Mester 2010; 2014), resp. „wechselseitig-gleichgerichtete Kantenbearbeitung“ (podľa Bosinski 1967). Distálne konce sú tupé následkom impaktu alebo zlomenia. Hroty sú z opálu, rádiolaritu a z eratického pazúrika. Driapadlo s plošnou retušou je štiepané na väčšom úštepe z rádiolaritu (obr. 5: 6).

Na lokalitách sa nevyskytli žiadne suroviny maďarského pôvodu, čo oslabuje možnosť súvisu s maďarským szeletienom. Listovité hroty museli byť na lokalitu prinesené už hotové, keďže sa nenašli úštepy dokladajúce ich výrobu alebo opravu. Iba sprievodná industria pozostávajúca z driapadiel z opálu/chalcedónu bola vyrábaná priamo na mieste. Lokality reprezentujú pravdepodobne zvyšky loveckých táborísk využívaných jednorazovo alebo opakovane v krátkych intervaloch skupinami ľudí s tou istou kultúrnou tradíciou.

Mladý paleolit, Aurignacien

Industria s charakteristickými artefaktmi aurignacienskej kultúry pochádza z Luhyne I, Luhyne II a z Veľat III. Ide o prvé známe pamiatky aurignacienu z okolia Zemplínskych vrchov.

Aurignacienské skupiny využívali hlavne lokálne suroviny – opál/chalcedón (Luhyňa I a II), obsidián (Veľaty III), limnosilicít, jaspis. Najpočetnejší súbor predstavuje Luhyňa I (346 artefaktov; tab. 10; 11).

Technologicky je industria charakterizovaná ako čepel'ovo-úštepová. Prevažujú jednopodstavové jadrá vrátane dvoch prizmatických jednopodstavových jadier na odbíjanie čepeľiek (obr. 13: 5, 9), v menšej miere sa vyskytli dvojpodstavové (obr. 12: 5, 6) a jadrá so zmenenou orientáciou. Z typologického hľadiska môžeme hodnotiť industriu ako stredný aurignacien, ktorého charakteristickými nástrojmi sú kýlovité (obr. 8: 1, 10; 9: 1) a vyčnievajúce škrabadlá (obr. 7: 3; 8: 6, 7, 9; 10: 11) a klinové rydlá (obr. 8: 8; 9: 2, 4–7) vyrobené na silných úštepoch z opálu/chalcedónu. Dopĺňa ich prične rydlo z obsidiánu. Vyskytujú sa aj čepel'ové a úštepové škrabadlá. V Luhyne I prevažujú škrabadlá nad rydlami. V Luhyne II a vo Veľatoch III sú škrabadlá, ale rydlá sme neobjavili.

Čepele tvoria menšiu časť inventárov, početnejšie sú driapadlá. Zriedkavejšie sa vyskytuje vrták, oškrabovač, retušované úštepy. Prítomnosť úštepov, jadier a zvyškov suroviny dokladá štiepanie priamo na lokalitách. Luhyňa I a Veľaty III predstavujú sezónne táboriská s výrobou industrie priamo v ich areáloch.

Luhyňa II je lokalitou v bezprostrednej blízkosti zdroja opálov/chalcedónov. Zloženie industrie poukazuje na testovanie málo kvalitnej suroviny na jej vhodnosť na výrobu artefaktov. Prevažujú jadrá, ich zvyšky, fragmenty so stopami úderov, kusy suroviny. Z kvalitnejších kusov suroviny boli štiepané tri prizmatické jednopodstavové jadrá (obr. 11: 1, 3, 4). Jediným nástrojom je dvojité atypické kýlovité škrabadlo (obr. 11: 2). Zloženie súboru poukazuje na ateliér na opracovanie suroviny priamo pri zdroji.

Organický materiál vhodný na datovanie sa nezachoval. Zloženie inventárov je blízke súborom z Košickej kotliny. Z lokality Seňa I pochádza OSL datovanie s výsledkom 33.5 ± 2.4 ka (Chu et al. 2019, 13), ktoré možno považovať za relevantné pre väčšinu stredoaurignacienského osídlenia v Košickej kotline aj pre industrie s diagnostickými aurignacienskými nástrojmi z Luhyne I a II a z Veľat III z okolia Zemplínskych vrchov.

Mladý paleolit, Epigravettien

Súbory epigravettienskej industrie z lokalít Veľká Tŕňa – Hečka, Čerhov II – Pod Hečkou A, Čerhov II – Pod Hečkou B a Veľaty III sú nevýrazné a nástrojovo skromné. Dominantnou surovinou je lokálny obsidián, ktorý je typickou surovinou epigravettienských súborov z východného Slovenska (Bánesz et al. 1992, 8; Kaminská 1995b). V menšom množstve sa objavuje lokálny limnosilicít, opál/chalcedón, z regionálnych surovín

je to prekremený pieskovec, menilitový rohovec a rádiolarit. Patinované pazúriky sú pravdepodobne eratické pazúriky z oblasti Sliezska (Přichystal 2009).

V technologickom zložení industrií sú zastúpené jadrá, úštepy, čepele a nástroje. Jednopodstavové jadrá na čepele a čepel'ky (obr. 13: 5, 9) sú typické. Čepele sa zachovali zväčša v zlomkovitom stave, výnimkou sú dve čepele z hrany jadra z obsidiánu z Veľat III.

Skupina nástrojov je slabo zastúpená. Vyskytli sa len tri úštepové škrabadlá a dve rydlá, z nich jedno hranové z obsidiánu a jedno atypické z opálu/chalcedónu, šesť retušovaných čepelí a čepel'ka s perličkovou retušou obidvoch hrán s odlomeným distálnym koncom z obsidiánu z Čerhova II – Pod Hečkou B (obr. 6: 5).

Surovinové aj technologicko-typologické zloženie zodpovedá epigravettienským lokalitám v regióne. Nízky počet artefaktov súvisí jednak so spôsobom získania zberom na oráčine, no zrejme aj so sezónnym charakterom krátkodobých táborísk skupiny ľudí, ktorá sa venovala domácim činnostiam a pri odchode si odniesla časť industrie.

Neolit/eneolit až staršia doba bronzová

Industria z neolitu/eneolitu až zo staršej doby bronzovej pochádza z lokalít Veľká Tŕňa-Hečka, Luhyňa I a Veľaty III. Jej presnejšie zaradenie k niektorej z kultúr nie je možné, pretože keramické črepy sa nenašli.

Čepel'ová štiepaná kamenná industria je takmer výlučne z obsidiánu. Sporadicky sa vyskytol opál/chalcedón, limnosilicít a pazúrik pravdepodobne krakovsko-jurský z Poľska.

Spolu sa našlo 15 jednopodstavových jadier alebo ich zvyškov z obsidiánu (obr. 13: 1).

Čepele sú zastúpené len tromi kusmi. Nástrojovú skupinu tvoria dve retušované čepel'ové a jedno úštepové škrabadlo, retušované čepele a úštepy z obsidiánu, ako aj jeden vrub z obsidiánu.

Obsidiánové šípky z Luhyne I (obr. 7: 2) a z Veľat III (obr. 12: 1a, b) s plošnou retušou robenou tlakom môžu súvisieť s koštianskou alebo otomansko-füzesabonyskou kultúrou.

Nedá sa vylúčiť, že artefakty patria viacerým kultúram a vznikli ich neskorším zmiešaním. Miniaturné jadrá a úštepy s čiastočnou plošnou retušou umožňujú skôr zaradenie do eneolitu než do neolitu.

Contact

L'ubomíra Kaminská

Slovak Academy of Sciences

Institute of Archaeology

Hrnčiariska 13

040 01 Košice

Slovakia

kaminska@saske.sk

ORCID: 0000-0003-4861-2017

Reflections on the spatial organisation of a Gravettian occupation layer at Krems-Wachtberg

Úvahy o prostorové organizaci gravettské sídelní vrstvy na lokalitě Krems-Wachtberg

– Marc Händel* –

KEYWORDS

Pavlovian – dwelling – activity areas – spatial organisation

ABSTRACT

Among the Upper Palaeolithic sites clustered around Krems in eastern Austria, the Gravettian site of Krems-Wachtberg 2005–2015 has gained particular prominence due to the discovery of two infant burials. Of equal importance is the exposure of an occupation layer that links these burials to other clearly identifiable settlement features, including hearths, pits, and postholes. Together with the archaeological and bioarchaeological finds, these features provide the material context for a wide range of both everyday and symbolic activities, which can be techno-culturally and chronologically attributed to the Early Pavlovian. The highest intensity and diversity of activities were documented in the area surrounding a large, multi-phased hearth.

Post-occupational sedimentary processes are responsible not only for the remarkable preservation of the site but also for the truncation of the occupation layer. This suggests that a considerable portion of the archaeological record is likely missing. Nevertheless, the preserved part allows for high-resolution intra-site analyses and provides valuable information on the spatial organisation of this particular occupation event. The absence of evidence for a dwelling must, however, be acknowledged. Any habitation structure may therefore have been located beyond the limits of the preserved occupation layer. It is thus highly probable that the full range of documented activities, both profane and symbolic, took place outdoors.

1. Introduction

Archaeological finds and findings represent only a part of the activities carried out in the course of an occupation at a site, and this share is usually inversely proportional to the occupants' mobility, even in the case of an optimal conservation of the record. For highly mobile hunter-gatherer societies of the Pleistocene, the overall record is sparse and the preservation of sites in most cases is incomplete. Often, we only encounter poorly organised find concentrations or layers which, in the best case, represent palimpsests of occupations that occurred in close chronological and/or cultural proximity, thus allowing only a general assessment of variables such as technology and subsistence. This applies both for explicit sediment traps such as caves with high success rates for finding Palaeolithic remains, as well as for open-air archives in extensive loess landscapes, where the density of anthropogenic traces is naturally much lower. While, in the case of multi-layered sites, caves often lack sedimentation rates high enough for separating individual occupations, identifying Palaeolithic open-air sites proved to be challenging partly due to the high sedimentation rates. On the other hand, open-air sites provide a higher potential for finding primary, i.e. *in situ*, contexts. However, this does not imply that palimpsests do not occur in loess landscapes. They are, in contrast, documented rather frequently given the apparent low probability of hunter-gatherer groups returning to the same place when considering the low population densities modelled for the Late Pleistocene (e.g. Tallavaara et al. 2015; Maier, Zimmermann 2017). Although palimpsests are the result of post-occupational sedimentary processes, a prerequisite is nevertheless repeated occupation at the same place. This can only be explained by preference, i.e. the strategic decisions of hunter-gatherer groups. It is highly likely that these decisions were made based on the groups' key requirements, and although we can today, at least in part, only speculate on the latter, it appears possible to deduce preferred topographic positions.

It is common practise in archaeology to obtain data on general mobility patterns of hunter-gatherer groups both on the basis of the campsites' distribution and information provided by the recovered finds. As such, state-of-the-art approaches include raw material provenance studies (e.g. lithics, colour pigments, fossils, marine shells, and other materials that have been introduced to a site) as well as using bioarchaeological material (e.g. faunal but also human remains) for obtaining data on habitats, environment, and migration. Together, these proxies provide information on off- and inter-site uses of space.

For the Gravettian in the Middle Danube Region, the most intensely and/or repeatedly occupied localities are often situated on mid to lower slopes of promontories or terraces at the

* Corresponding author – E-mail address: marc.haendel@oeaw.ac.at

<https://doi.org/10.47382/pv0671-04>

Received 6 March 2026; received in revised form 20 April 2026.
Available online 5 June 2026.

Copyright © 2026 Czech Acad Sci, Inst Archaeology Brno, and the authors.
This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist.

confluence of a major river and a tributary (e.g. Škrdla 2005; Boemke et al. 2022). These slopes often face easterly directions. This is also the case for the Gravettian site cluster in the Wachtberg area of Krems, which includes the Krems-Wachtberg and Krems-Hundssteig sites.

2. The Gravettian site cluster at Krems

The city of Krems (Krems an der Donau, Lower Austria) is located on the Danube's north bank, where the river exits the narrow Wachau valley and enters a wide alluvial plain, the Tullnerfeld basin (Fig. 1a, b). After cutting the southeast fringes of the Bohemian Massif, the Danube runs east north of the Alp's easternmost extent, and eventually to the southeast into the Carpathian Basin after passing through the Vienna gate. Krems and the Wachau valley are located at the westernmost extent of the east Austrian loess belt. Most of the Upper Palaeolithic sites at Krems are concentrated above the medieval town centre on the Wachtberg hill (Fig. 1c). These comprise the Krems-Wachtberg and Krems-Hundssteig sites. The spur-shaped Wachtberg hill is a promontory of the Bohemian Massif's southeast fringes and overlooks the Tullnerfeld basin further east. It slopes gently to the south in the direction of the Danube and descends steeply to the valley of its tributary, the Krams River, in the northeast. On the slopes to the valleys, the Bohemian Massif bedrock is covered by up to 20 m of loess sediments, which form the sedimentary matrix for the Upper Palaeolithic find layers (Händel et al. 2009a).

From a research historical perspective, the Krems sites (Fig. 1c) first became known for their Early Upper Palaeolithic collection. In the course of large-scale loess extraction at the turn of the 20th century, a large assemblage of mainly lithics, but also faunal remains and ornaments, were collected at Krems-Hundssteig (HU 1893–1904) and classified as Early Upper Palaeolithic (Strobl, Obermaier 1909). Later assessment showed, however, that the inventory cannot be considered technologically homogeneous, as it contains younger elements (Broglio, Laplace 1966). In fact, most Palaeolithic assemblages recovered from the Wachtberg area can be attributed to the Gravettian (Tab. 1). This includes a collection recovered in the course of a private excavation carried out by a local teacher, A. Kessendorfer, prior to the loess extraction. The excavation took place in the Krems-Hundssteig area, reportedly between 1890 and 1893; its exact location, however, remains unknown. The collection was transferred to the Natural History Museum Vienna in 1953 and later attributed to the Early Gravettian as represented by Willendorf II / layer 5 (Hahn 1972). In 1930, J. Bayer excavated a site further uphill on the Wachtberg promontory (Kießling 1934), which was later classified as Gravettian and named Krems-Wachtberg 1930 (WA 1930).

Modern research began to focus on the Wachtberg area in the 1990s with a reassessment of the old collections. This included documentation of loess profiles and core sampling, as well as processing of the material recovered by the J. Bayer excavation in 1930. The latter documented that Bayer had excavated part

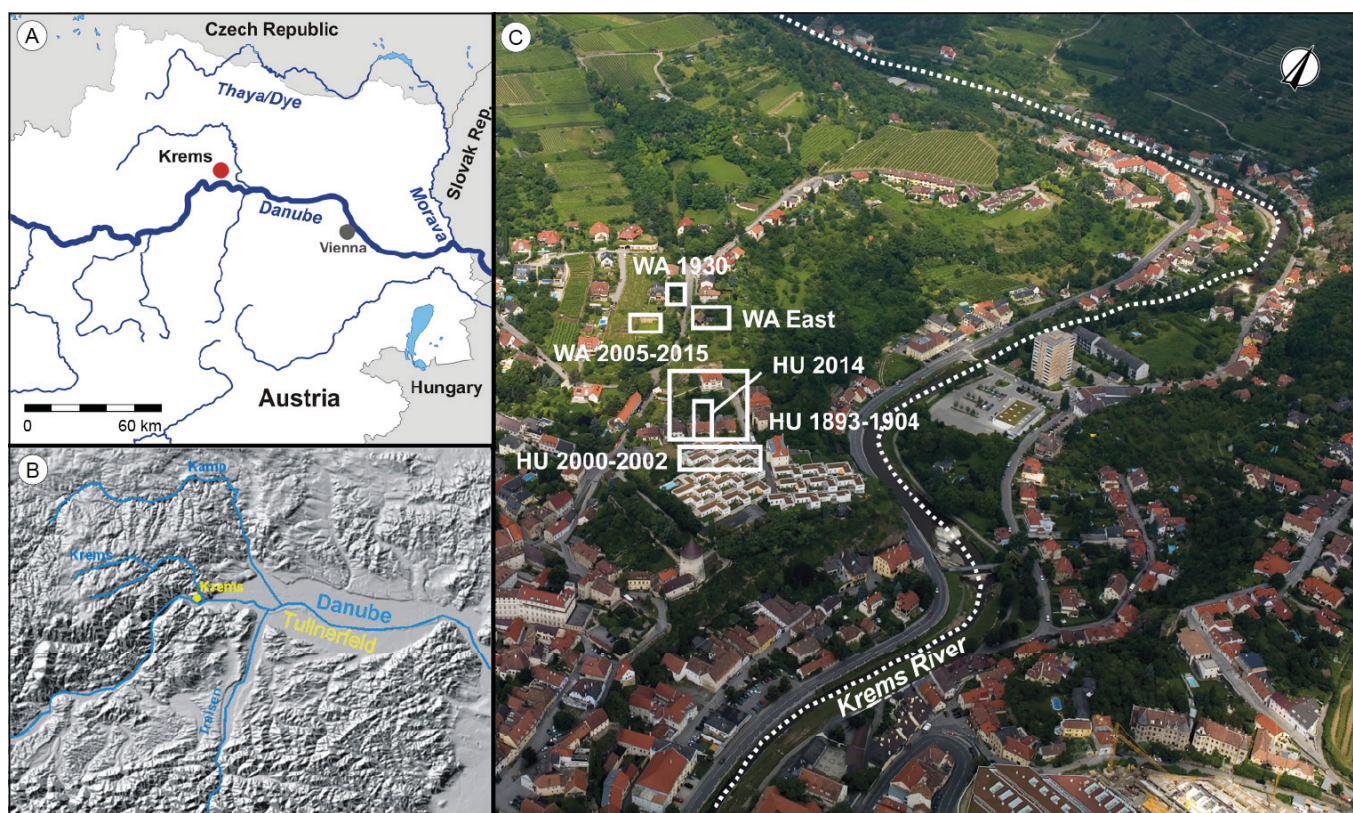

Fig. 1. Location of the city of Krems on the Danube, and the the Upper Palaeolithic site cluster in the Wachtberg area. A – map of northeast Austria (Map source: Dmaps; modified). B – topography of the area around Krems. Austrian Archaeological Institute of the ÖAW. C – aerial photograph of the Wachtberg area in Kremš from the southeast. The Hundssteig sites (HU) are located on the lower part of the promontory, whereas the Wachtberg sites (WA) are situated further uphill (Institute of Prehistoric and Historical Archaeology, University of Vienna).

Obr. 1. Poloha města Kremže (Krems) na Dunaji a koncentrace mladopaleolitických lokalit v oblasti Wachtbergu. A – mapa severovýchodního Rakouska (Zdroj mapy: Dmaps; upraveno). B – topografie oblasti v okolí Kremže (Österreichisches Archäologisches Institut der ÖAW). C – letecká fotografie oblasti Wachtberg v Kremži od jihovýchodu. Lokality Hundssteig (HU) se nacházejí na nižší části ostrožny, zatímco lokality Wachtberg (WA) jsou situovány výše ve svahu (Institut für Urgeschichte und Historische Archäologie, Universität Wien).

of a campsite with preserved evident structures such as a hearth and pits and can be attributed to the Pavlovian, a regional subgroup of the earlier Gravettian (Einwögerer 2000; Fladerer 2001). From 2000 to 2002, the Austrian Academy of Sciences conducted salvage excavations at Krems-Hundssteig (HU 2000–2002). These documented an almost 1 m sequence of multiple Early Mid-Upper Palaeolithic find layers with a total of five at least partly preserved hearths (Neugebauer-Maresch 2008a). Subsequent investigations resulted in long-term research excavations at Krems-Wachtberg (WA 2005–2015), which became well-known for the discovery of two infant burials (Einwögerer et al. 2006; 2008a), one of which is a burial of monozygotic twins (Teschler-Nicola et al. 2020). Important contextual information for the site cluster's stratigraphy was provided by salvage excavations at Krems-Wachtberg East 2012–2013 (WA East; Einwögerer et al. 2015) and Krems-Hundssteig 2014 (HU 2014).

The Gravettian site cluster at Krems provides evidence for multiple occupations in a timeframe of approximately 33,500 to 31,000 years ago. All sites of the cluster are located on the loess-covered southeast slope of the Wachtberg promontory. *In situ* contexts have been documented for WA 1930 (lower part of the so-called 'main layer' with hearth and pits), for HU 2000–2002 with five hearths, find scatters, and horizons with tree remains in the form of calcified wood (Neugebauer-Maresch 2008b), and for WA 2005–2015 with two infant burials, two hearths, as well as numerous pits, all connected by an occupation surface (Händel et al. 2008). In terms of material culture and chronology, the most extensive *in situ* remains of the site cluster, located at WA 1930 and WA 2005–2015, can be placed in the Early Pavlovian (Einwögerer 2000; Simon et al. 2014) while the HU 2000–2002 *in situ* contexts belong to at least two stratigraphically separate phases of the earlier Gravettian (Neugebauer-Maresch 2008a). The earliest of these corresponds stratigraphically and chronologically to a layer evidenced at the WA sites, which provided Early Gravettian pre-Pavlovian radiocarbon ages (Händel 2017), but where, in contrast to HU 2000–2002, anthropogenic inclusions are almost exclusively charcoal. Omnipresent at all sites of the cluster are horizons with redeposited finds (Einwögerer et al. 2014). These were formed by periglacial and slope processes, and, in most cases, apparently represent palimpsests of different occupations (Händel et al. 2009a). Layers with redeposited finds are always found at the top of the local sequences (Händel 2017).

3. Stratigraphy and chronology

Of utmost importance for comparing the stratigraphies for the different Gravettian sites on the Wachtberg promontory is the occurrence of an omnipresent marker horizon within the loess sediment sequence, referred to as 'double ash layer' (Händel 2017; Händel et al. 2021). In the earliest Gravettian layers, faunal remains are rare and often poorly preserved, suggesting low sedimentation rates and/or unfavourable soil chemistry. Anthropogenic features, however, are generally well preserved, despite two examples of partly eroded hearths at HU 2000–2002 and WA East (Neugebauer-Maresch 2008a; Einwögerer et al. 2015). The lower Gravettian layers are covered by loess sediments, accumulated by both aeolian sedimentation and slope processes. As such, aeolian processes dominate the lower part of this sequence while the upper part is clearly banded, suggesting a prevalence of small-scale slope processes such as run-off after precipitation and/or snow melts and solifluction. *In situ* remains of the subsequent Gravettian occupations are intercalated between and situated on top of the aeolian unit, while several of the bands on top contain redeposited anthropogenic material (Händel 2017; Händel et al. 2021). The marker horizon referred to as 'double

ash layer' is always situated on top of the Gravettian sequences, and must therefore be regarded as not only post-occupational but also posterior to the redeposition of Gravettian material. It consists of two thin layers of organic ash spaced about 2 cm apart. The two layers' wavy morphologies presumably indicate ripples of the former surface. The layers consist almost exclusively of organic ash with some microscopic charcoal fragments and very few larger charcoal pieces several millimetres in size. This marker horizon is evidenced in comparable stratigraphic positions at all excavated sites, documented profiles, as well as in a number of core samples from the Wachtberg promontory (Neugebauer-Maresch 2008a; Händel et al. 2009a; Einwögerer et al. 2014).

Stratigraphic assessment of the anthropogenic features and archaeological layers was used as the basis for dividing the Gravettian occupation on the Wachtberg promontory in three phases (Händel 2017). Therefore, occupation phase I is the earliest Gravettian occupation preserved *in situ* at the Krems-Wachtberg and Krems-Hundssteig sites. Occupation phase II took place during aeolian loess accumulation. Although slope processes were active during phase II, aeolian processes clearly dominate. Phase II contexts are only preserved *in situ* at HU 2000–2002. *In situ* remains of occupation phase III are situated directly on top of the sediment unit showing dominating aeolian sedimentation processes, and are only preserved at the Krems-Wachtberg sites. Techno-culturally, they represent the earlier Pavlovian. The *in situ* contexts are superimposed by a sequence of banded sediment layers. The 2–5-cm-thick bands show alternating colours from beige to greyish and slightly brownish, suggesting fluctuating environmental conditions. In addition, several of these bands contain redeposited archaeological material pointing at the erosion of *in situ* contexts uphill.

When the radiocarbon data are grouped according to these phases (Tab. 2), they show a chronological sequence in agreement with the stratigraphic placement (Fig. 2). The radiocarbon chronology places the Gravettian sequence at the Krems-Wachtberg and Krems-Hundssteig sites in the timeframe between c. 33,500 and 31,000 cal BP, and thus into the earlier part of the regional Gravettian (Jöris et al. 2010). According to the chronostratigraphic model, occupation phase I falls into stadial conditions between GI-6 and GI-5.2, while phase II appears to have been connected to GI-5.2. Occupation phase III with layer AH 4.4/4.3 falls into stadial conditions, and the 'double ash layer' seems to be connected to GI-5.1. This agrees with the sedimentary record showing that the entire AH 4 complex at WA 2005–2015, including both the occupation connected to AH 4.4/4.3 and the redeposition events marked by AH 4.11/4.01–4.22, which buried and truncated occupation layer AH 4.4/4.3 by a mix of sedimentary processes including solifluction, slope wash and aeolian deposition, occurred between two stable phases marked by tundra gleyic soils (Händel et al. 2021). Ages from layers with redeposited material reflect the entire occupation span.

Applying these data to the topography of the Wachtberg area suggests that there was no preference with regard to topographic position for phase I occupation, whereas phase II occupation was concentrated on lower mid-slope positions (HU 2000–2002), and phase III occupation preferred upper mid-slope positions (WA 1930 and WA 2005–2015). Judging from the calcified tree roots observed at HU 2000–2002 (Neugebauer-Maresch 2008b) but not at the WA sites, it seems that, during occupation phase I, a local 'tree line' could have run in between the lower (HU) and upper (WA) part of the site cluster. This could imply that a preference for camp location did not depend on vegetation. We should, however, not assume strict contemporaneity for

Context/Layer	Assessment	Pedogenesis	Evident anthropogenic structures	14C data	Lithics
HU 1890-1893	Collection biased by selection; lithics show high integrity	No data	Unclear (possibly a hearth - 30% lithics show fire influence; 1 charcoal Pinus)	No	Yes
WA 1930	<i>In situ</i> structures; stratigraphically mixed material; selection probably biased; stratigraphy like WA 2005-2015 and WA East	No data, but probably not	Hearth, pits, ditch?	Yes	Yes
HU 2000-2002					
HU-AH 3.1/3.23/3.24	Find layers with re-deposited material	No	No	Yes	Yes
HU-AH 3.21	Partly <i>in situ</i> ; hearth B with surrounding find scatter (surrounding finds presumably re-deposited)	No	Hearth	Yes	Yes
HU-AH 3.22	Partly <i>in situ</i> ; hearth D with surrounding find scatter	No	Hearth	Yes	Yes
HU-AH 3.34	Find layer with re-deposited material	No	No	Yes	Yes
HU-AH 3.43	<i>In situ</i> ; burnt log with surrounding find scatter	No	No	Yes	Yes
HU-AH 3.44	Find layer with re-deposited material	No	No	Yes	Yes
HU-AH 3.51	<i>In situ</i> ; hearth A with surrounding find scatter	(yes)	Hearth	Yes	Yes
HU-AH 3.54	<i>In situ</i> ; hearth C with surrounding find scatter	(yes)	Hearth	Yes	Yes
HU-AH 3.64	Unsure: <i>in situ</i> but heavily eroded; hearth E	Yes	Hearth	Yes	Yes
HU-AH 3.7	Unsure: palaeosol with significant amounts of calcified wood remains; many roots	Yes	No	Yes	No
WA 2005-2015					
WA-AH 4.11/4.01-4.22	Find layers with re-deposited material; palimpsest of different occupations (WA-AH 4.4 and earlier)	No	No	Yes	Yes
WA-AH 4.4/4.3	<i>In situ</i> ; occupation surface (living floor)	No	Hearths, pits, burials, postholes	Yes	Yes
WA-AH 5	<i>In situ</i> ; concentric charcoal scatter (= latent anthropogenic structure); calcified traces	Yes	No	Yes	Yes
WA East					
WA East-AH 101	Find layer with re-deposited material	No	No	Yes	Yes
WA East-AH 102	Unclear; layer looks disturbed but stratigraphic position corresponds to WA-AH 4.4	No	No	Yes	Yes
WA East-AH 103/104	Palaeosol with few calcified wood remains, ashy patches, heavily disturbed combustion feature	Yes	(yes)	Yes	Yes

Tab. 1. Gravettian contexts and/or layers documented at the Krems-Wachtberg (WA) and Krems-Hundssteig (HU) sites.

Tab. 1. Gravettské kontexty a/nebo vrstvy dokumentované na lokalitách Krems-Wachtberg (WA) a Krems-Hundssteig (HU).

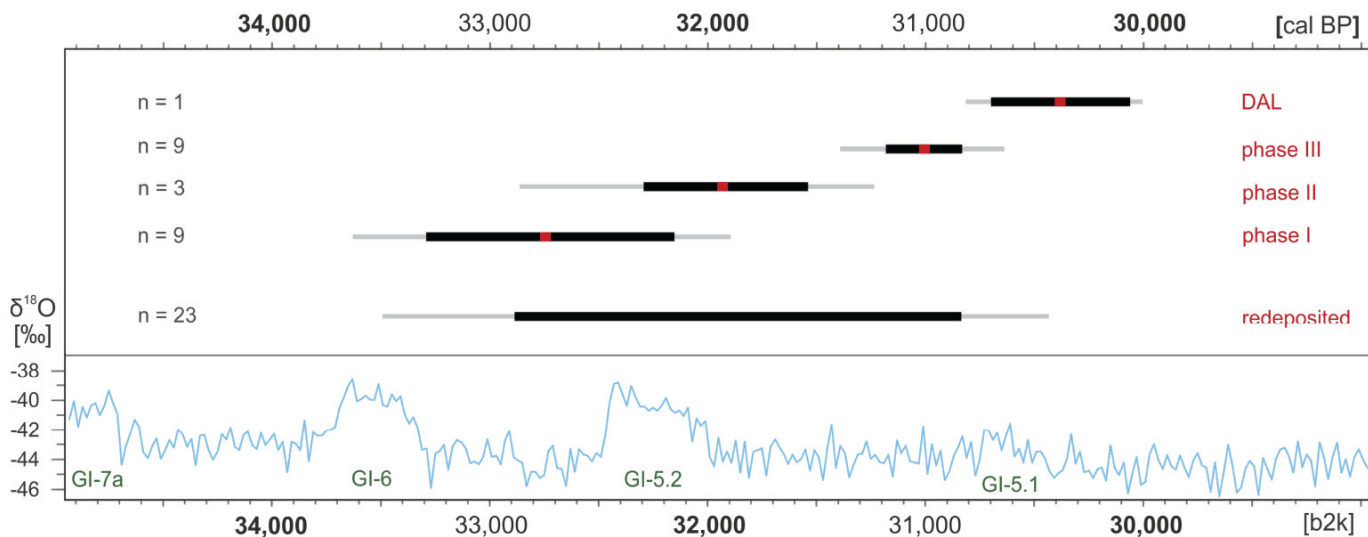

Fig. 2. Chronostratigraphic placement of the occupation floor WA-AH 4.4/4.3 within the Gravettian sequence at Krems. See the next page.

Obr. 2. Chronostratigrafické zařazení sídelního horizontu WA-AH 4.4/4.3 v rámci gravettské sekvence v Kremži. Viz další strana.

Fauna	Colour materials	Adornments	Art	Human remains	Main synoptic references
Yes (very few)	No	No	No	No (6 long bones are not Palaeolithic)	Hahn 1972
Yes	Yes	17 serpulides	2 ceramic zoomorphic figurines, 1 ceramic object	No	Einwögerer 2000; Fladerer 2001
					Neugebauer-Maresch 2008a
Yes	Yes	No	No	No	
Yes	Yes	No	No	No	
Yes	Yes	No	No	No	
Yes	No	No	No	No	
Yes	No	No	No	No	
Yes	No	No	No	No	
Yes	Yes	No	No	No	
Yes	Yes	No	No	No	
No	No	No	No	No	
Yes	No	No	No	No	
					Händel et al. 2009a; Simon et al. 2014; 2020
Yes	Yes	6 serpulides, 14 ivory pins, 6 pierced animal teeth, 1 pierced mollusk, 1 ivory bead	39 formed ceramic objects, 3 painted bone/ivory objects	Yes (1 rib, adolescent)	
Yes	Yes	2 serpulides, 10 ivory pins, 10 pierced animal teeth, 4 pierced mollusks, 53 ivory beads	1 ceramic zoomorphic figurine, 9 formed ceramic objects, 1 ivory fragment with incised herringbone pattern; 1 bone fragment with parallel incisions	Yes (3 infants)	
Yes	No	No	No	No	
					Einwögerer et al. 2015
Yes	Yes	No	No	No	
Yes	Yes	No	No	No	
Yes	Yes	No	No	No	

Fig. 2. Chronostratigraphic placement of the occupation floor WA-AH 4.4/4.3 within the Gravettian sequence at Krems. Graph of calibrated 14C dates (cal BP) from Gravettian contexts in the Wachtberg area. Groups were determined by stratigraphic and archaeological criteria, resulting in the identification of three Gravettian occupation phases I–III (Händel 2017). The date of the double ash layer (DAL; sample from layer WA-GH 25) represents the terminus ante quem for both the Gravettian occupation and the redeposition of Gravettian material. WA-AH 4.4/4.3 belongs to occupation phase III. Calibration was carried out using IntCal20 (Reimer et al. 2020). Calibrated ages are plotted in stratigraphic groups with average values (red), and 1- and 2-sigma error bars. The lower curve shows the GICC05 timescale (20 yr d¹⁸O) (Andersen et al. 2006); Greenland Interstadials (GI) follow the INTIMATE event stratigraphy (Rasmussen et al. 2014). See the previous page.

Obr. 2. Chronostratigrafické zařazení sídelního horizontu WA-AH 4.4/4.3 v rámci gravettské sekvence v Kremži. Graf kalibrovaných radiokarbonových dat (cal BP) z gravettských kontextů v oblasti Wachtbergu. Skupiny byly určeny na základě stratigrafických a archeologických kritérií, což vedlo k identifikaci tří fází gravettského osídlení I–III (Händel 2017). Stáří dvojité popelavé vrstvy (DAL; vzorek z vrstvy WA-GH 25) představuje terminus ante quem jak pro gravettské osídlení, tak pro redepozici gravettského materiálu. WA-AH 4.4/4.3 patří do fáze osídlení III. Kalibrace byla provedena pomocí křivky IntCal20 (Reimer et al. 2020). Kalibrovaná stáří jsou vynesena ve stratigrafických skupinách s průměrnými hodnotami (červeně) a s chybovými úsečkami 1 a 2 sigma. Spodní křivka ukazuje časovou škálu GICC05 (20ti leté rozlišení d¹⁸O) (Andersen et al. 2006); grónské interstadiály (GI) sledují eventovou stratigrafii INTIMATE (Rasmussen et al. 2014). Viz předchozí strana.

Phase	Context	Lab number	Field ID	Material	14C age [yr BP]	±
Gravettian – Phase I	HU-AH 3.51	VERA-2292	ID 60001	Charcoal	28780	270
Gravettian – Phase I	HU-AH 3.51	VERA-2293	ID 63012	Charcoal	28550	250
Gravettian – Phase I	HU-AH 3.54	VERA-3282	ID 121027	Charcoal	28250	280
Gravettian – Phase I	HU-AH 3.64	VERA-3283	ID 188007	Charcoal	28360	280
Gravettian – Phase I	HU-AH 3.64	VERA-3912	ID 188007	Charcoal	28110	270
Gravettian – Phase I	WA-AH 5	VERA-3939	ID 22156	Charcoal	28750	270
Gravettian – Phase I	WA-AH 5	VERA-3940	ID 22191	Charcoal	28470	280
Gravettian – Phase I	WA-AH 5	VERA-4535	ID 64186	Charcoal	28700	290
Gravettian – Phase I	WA East-AH 104	POZ-51492	ID 1687	Charcoal	28780	260
Gravettian – Phase II	HU-AH 3.21	VERA-3281	ID 225018	Charcoal	27970	270
Gravettian – Phase II	HU-AH 3.22	VERA-3279	ID 446001	Charcoal	27800	250
Gravettian – Phase II	HU-AH 3.43	VERA-3513	ID 413005	Charcoal	27860	270
Gravettian – Phase III	WA East-AH 102	POZ-51491	ID 1315	Charcoal	26660	210
Gravettian – Phase III	WA-AH 4.4	VERA-3935	ID 19771	Charcoal	27220	230
Gravettian – Phase III	WA-AH 4.4	VERA-3938	ID 22056	Charcoal	27000	220
Gravettian – Phase III	WA-AH 4.4	VERA-4536	ID 71968	Charcoal	26980	210
Gravettian – Phase III	WA-AH 4.4	VERA-3941	ID 23775	Charcoal	26870	220
Gravettian – Phase III	WA-AH 4.4	VERA-4532	ID 33435	Charcoal	26840	220
Gravettian – Phase III	WA-AH 4.4	POZ-12920	ID 9105	Charcoal	26580	160
Gravettian – Phase III	WA-AH 4.3	VERA-3819	ID 18075	Charcoal	26520	210
Gravettian – Phase III	WA-AH 4.3	OxA-18529	ID 15940.99	Bone; mammoth scapula	26980	210
Post-occupational	WA-GH25	VERA-4538	ID 100362	Charcoal	26050	200
Gravettian	HU 1893-1904	VERA-670	Old collection	Charcoal	27000	150
Gravettian	WA 1930	GrN-3011	Old collection	Charcoal	27400	300
Gravettian	WA 1930	Groningen	Old collection	Charcoal	27910	510
Gravettian	WA 1930	VERA-669	Old collection	Charcoal	27700	200
Gravettian	WA 1930	VERA-671	Old collection	Charcoal	27100	170
Gravettian	HU-AH 3.21	VERA-2291	ID 46008	Charcoal	27200	240
Gravettian	HU-AH 3.21	VERA-3280	ID 27005	Charcoal	27640	260
Gravettian	HU-AH 3.24	VERA-1615	ID 14017	Charcoal	27940	210
Gravettian	HU-AH 3.24	OxA-18525	ID 177020	Bone; mammoth vertebra	26600	150
Gravettian	HU-AH 3.44	VERA-3514	ID 235002	Charcoal	28070	240
Gravettian	HU-AH 3.44	VERA-3515	ID 261001	Charcoal	27630	230
Gravettian	HU-AH 3.44	VERA-3910	ID 239003	Charcoal	27820	270
Gravettian	HU-AH 3.73	VERA-3944	ID 436001	Charcoal	27900	230
Gravettian	HU-AH 3.74	VERA-3943	ID 369003	Charcoal	27790	250
Gravettian	WA-AH 4.11	VERA-3932	ID 8886	Charcoal	28300	270
Gravettian	WA-AH 4.11	VERA-3933	ID 17176	Charcoal	27420	240
Gravettian	WA-AH 4.11	VERA-3934	ID 17775	Charcoal	27190	230
Gravettian	WA-AH 4.11	VERA-4533	ID 39440	Charcoal	27230	230
Gravettian	WA-AH 4.11	VERA-4534	ID 40983	Charcoal	28000	250
Gravettian	WA-AH 4.11	VERA-5196	ID 10913	Bone; brown bear phalanx	26800	220
Gravettian	WA-AH 4	VERA-1767	RKS-B7/1a (re-named RKS-M7)	Charcoal	27470	200
Gravettian	WA-AH 4.4	VERA-3937	ID 21423	Charcoal	28240	270
Gravettian	WA East-AH 101	POZ-51490	ID 1073	Charcoal	27780	240

occupations grouped in one phase. In addition, due to their limited size, there is too little information on site function aspects of the documented findspots. More significant for the potential extent of phase I occupation in the Wachtberg area is the fact that radiocarbon data provided according ages for redeposited charcoals from the banded sequence superimposing phase III *in situ* deposits at WA 2005–2015 (see below). This implies that phase I occupation must have extended farther upslope. However, coring conducted upslope did not provide evidence of preserved Early Gravettian find layers (Einwögerer et al. 2014), suggesting these may be entirely eroded.

In contrast, the (15–25 m) lower elevations for phase II compared to phase III occupation could indeed represent preference, particularly because the WA sites exhibit the complete absence of anthropogenic traces in the stratigraphic position, where phase II occupation is evidenced at HU 2000–2002.

4. Site formation at WA 2005–2015

These general thoughts on Gravettian occupation in the Wachtberg area are based upon multidisciplinary investigations at HU 2000–2002, WA 2005–2015, and WA East, together with an extrapolation of the detailed site formation model developed for the main Gravettian horizon AH 4 at WA 2005–2015 (Händel et al. 2014). AH 4 consists of a lower part, AH 4.4/4.3, representing an *in situ* occupation surface with evident anthropogenic features, and a banded sequence of layers with redeposited finds, AH 4.11/4.01–4.22, placed immediately on top of it, i.e. without an intercalated layer of archaeologically sterile sediment. While the layer with *in situ* deposits is a direct result of human activities, the sequence with redeposited finds provides insights into post-occupational sedimentary processes. Most of occupation layer AH 4.4/4.3 was documented as AH 4.4, while the denomination ‘AH 4.3’ was initially used for areas in its

cal BP – CalAge P(68%)	Reference	Comment
33040 ± 550	Neugebauer-Maresch 2008a	<i>In situ</i> (hearth A)
32730 ± 460	Neugebauer-Maresch 2008a	<i>In situ</i> (hearth A)
32420 ± 460	Neugebauer-Maresch 2008a	<i>In situ</i> (hearth C)
32530 ± 460	Neugebauer-Maresch 2008a	<i>In situ</i> (hearth E)
32280 ± 460	Neugebauer-Maresch 2008a	<i>In situ</i> (hearth E)
33000 ± 550	Einwögerer et al. 2009	<i>In situ</i>
32650 ± 470	Einwögerer et al. 2009	<i>In situ</i>
32940 ± 560	Einwögerer et al. 2009	<i>In situ</i>
33040 ± 540	Einwögerer et al. 2014	<i>In situ</i>
32120 ± 470	Neugebauer-Maresch 2008a	<i>In situ</i> (hearth B)
31730 ± 290	Neugebauer-Maresch 2008a	<i>In situ</i> (hearth D)
31860 ± 360	Neugebauer-Maresch 2008a	<i>In situ</i> (burnt log)
30800 ± 250	Einwögerer et al. 2014	(<i>in situ</i>)
31320 ± 180	Einwögerer et al. 2009	<i>In situ</i>
31120 ± 130	Einwögerer et al. 2009	<i>In situ</i>
31100 ± 110	Einwögerer et al. 2009	<i>In situ</i>
31010 ± 140	Einwögerer et al. 2009	<i>In situ</i>
30980 ± 150	Einwögerer et al. 2009	<i>In situ</i>
30770 ± 230	Einwögerer et al. 2006	<i>In situ</i>
30710 ± 250	Einwögerer et al. 2009	<i>In situ</i> (burial 1)
31100 ± 110	Händel 2017	<i>In situ</i> (cover of burial 1)
30390 ± 260	Einwögerer et al. 2009	Double ash layer; steppe fire
31120 ± 70	Neugebauer-Maresch 2008a	Unknown
31440 ± 220	Vogel, Zagwijn 1967	Unsure
32160 ± 670	Heinrich 1973	Unsure
31590 ± 210	Einwögerer 2000	Unsure
31200 ± 110	Einwögerer 2000	Unsure
31310 ± 190	Neugebauer-Maresch 2008a	Re-deposited
31570 ± 240	Neugebauer-Maresch 2008a	Re-deposited
31930 ± 280	Neugebauer-Maresch 2003	Re-deposited
30790 ± 220	Händel 2017	Re-deposited
32230 ± 440	Neugebauer-Maresch 2008a	Re-deposited
31550 ± 220	Neugebauer-Maresch 2008a	Re-deposited
31790 ± 330	Neugebauer-Maresch 2008a	Re-deposited
31880 ± 290	Neugebauer-Maresch 2008a	Disturbance?
31720 ± 290	Neugebauer-Maresch 2008a	Disturbance?
32460 ± 450	Einwögerer et al. 2009	Re-deposited
31430 ± 190	Einwögerer et al. 2009	Re-deposited
31310 ± 180	Einwögerer et al. 2009	Re-deposited
31330 ± 180	Einwögerer et al. 2009	Re-deposited
32150 ± 450	Einwögerer et al. 2009	Re-deposited
30940 ± 170	Simon et al. 2014	Re-deposited
31440 ± 180	Ziehaus 2007	Core sampling
32410 ± 450	Einwögerer et al. 2009	Presumably intrusion from WA-AH 5
31700 ± 270	Einwögerer et al. 2014	Re-deposited

Tab. 2. Radiocarbon data of Gravettian occupations at the Krems-Wachtberg (WA) and Krems-Hundssteig (HU) sites sorted by occupation phases and archaeological context. The ages are given with 1-sigma deviations. Calibration was carried out using the IntCal20 calibration curve (Reimer et al. 2020) by application of the OxCal 4.4 tool (ORAU).

Tab. 2. Radiokarbonová data gravettského osídlení na lokalitách Krems-Wachtberg (WA) a Krems-Hundssteig (HU) seřazená podle fází osídlení a archeologického kontextu. Stáří jsou uvedena s odchylkami 1 sigma. Kalibrace byla prováděna pomocí kalibrační křivky IntCal20 (Reimer et al. 2020) za použití programu OxCal 4.4 (ORAU).

periphery where the occupational layer was not as well expressed. Within the redeposited sequence, only AH 4.11 extends over the entire area of excavation, while layers AH 4.01 to 4.22 represent only small-scale events of erosion and redeposition. These are separated from AH 4.11 by intercalated layers of archaeologically sterile sediment, indicating that these represent separate events. Nevertheless, although a subdivision of AH 4.01 to 4.22 is possible, this obviously does not imply that AH 4.11 represents only a single event. On the contrary, it is shown below that the layer allows for detailed discrimination of sequences of natural processes. Regarding the number of anthropogenic inclusions, layers AH 4.01–4.22 account for less than 3% of the redeposited assemblage. Therefore, for reasons of improved clarity, these layers are not considered in the site formation model (Fig. 3). The model shows that occupation layer AH 4.4/4.3 is preserved in an area with lower slope gradient, while AH 4.11 was documented

above and around it. Towards its edges, AH 4.4/4.3 decreases in thickness until it is eventually truncated by AH 4.11. It cannot be established how much of the original occupation deposits are missing, but it is likely that a considerable part of material was embedded in AH 4.11. This is suggested by a high degree of similarity of the assemblages, both of which can be classified as earlier Pavlovian (Simon et al. 2014) when applying the criteria discussed by Svoboda (1996, 2007), and is supported by refittings of lithics (Thomas, Ziehaus 2014; Thomas 2023). However, the find assemblages of AH 4.11 and AH 4.4/4.3 also show differences. Microlithic elements are more pronounced in the *in situ* layer (Thomas et al. 2016), and faunal remains show a higher degree of fragmentation because the bones were intentionally fractured to access marrow and bone fats (Fladerer et al. 2014). On the other hand, the faunal spectrum is broader in AH 4.11 and *Capra ibex* is more frequent (Händel et al. 2015).

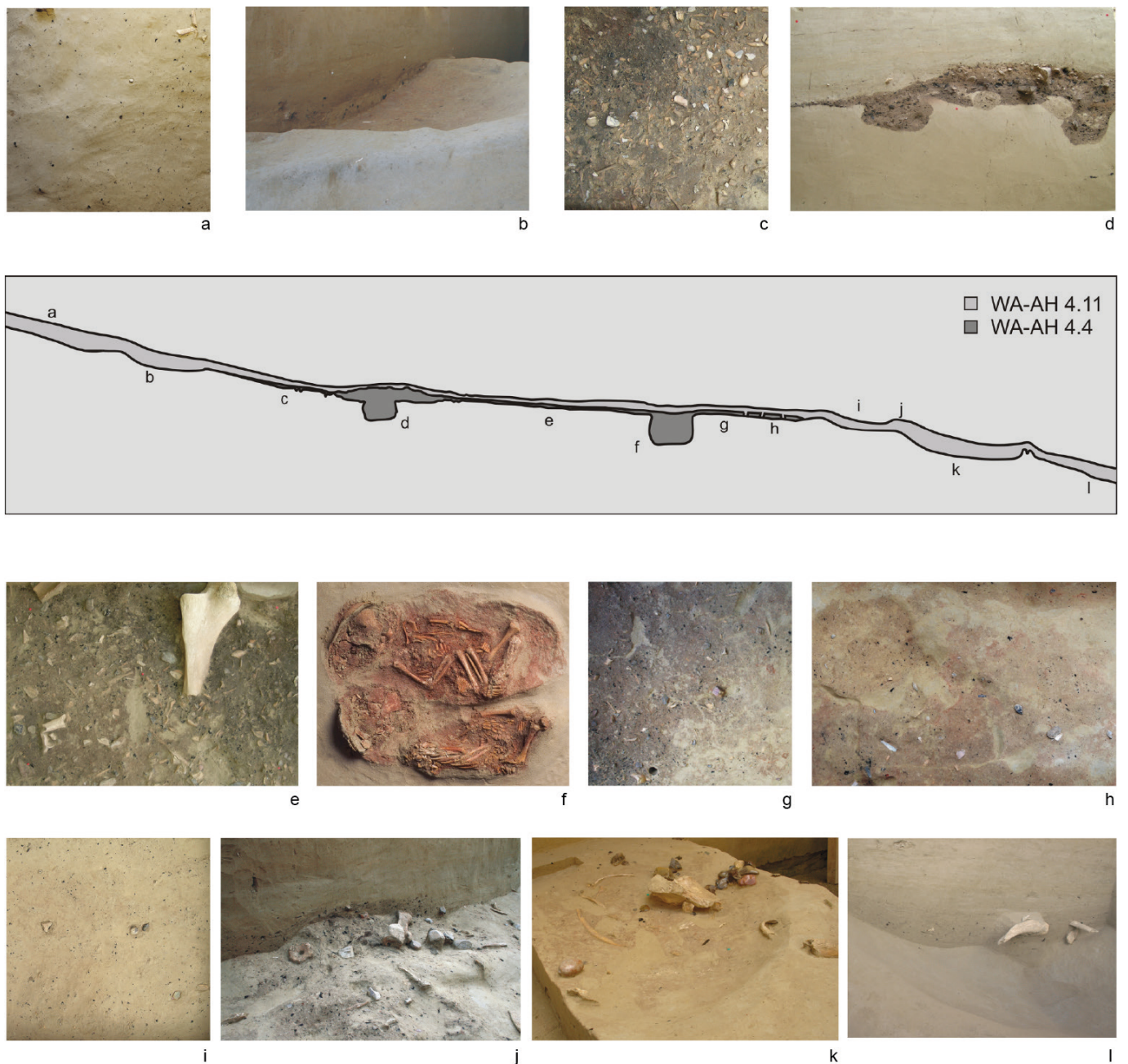

Fig. 3. Formation model of the main Gravettian layers AH 4.11 and AH 4.4/4.3. The model shows an idealised transect and corresponds to a distance of c. 12 m. The slope angles are realistic. Selected positions along the slope are illustrated by photographs: a – AH 4.11 contains redeposited archaeological material from an unknown position uphill; b – periglacial slope processes with alternating erosional and depositional events form shallow circular depressions; c–f – base of the occupation layer remained preserved in areas with reduced slope angle. AH 4.4/4.3 includes evident anthropogenic structures such as hearth 1 (d) and the infant burials (f); g, h – with increasing slope angle, AH 4.4 decreases in thickness, breaks up, and is eventually truncated by (i) WA-AH 4.11 which also includes redeposited material from the occupation layer. Increase in slope angle is connected to periglacial features like (j) stacks of sediment clods pushed together and (k) the shallow circular depressions which eventually break open into (l) erosional gullies. Photo a–e g–l: Austrian Archaeological Institute of the ÖAW; f: Natural History Museum Vienna.

Obř. 3. Model formování hlavních gravettských vrstev AH 4.11 a AH 4.4/4.3. Model ukazuje idealizovaný profil a odpovídá vzdálenosti cca 12 m. Úhly sklonu svahu jsou realistické. Vybrané pozice podél svahu jsou ilustrovány fotografiemi: a – AH 4.11 obsahuje redeponovaný archeologický materiál z neznámé pozice výše na svahu; b – periglaciální svahové procesy se střídáním erozních a akumulčních událostí vytvářejí mělké kruhové deprese; c–f – báze sídelní vrstvy zůstala zachována v místech s menším sklonem svahu. AH 4.4/4.3 zahrnuje zřetelné antropogenní objekty, jako je ohniště 1 (d) a pohřby kojenců (f); g, h – s rostoucím sklonem svahu se mocnost AH 4.4 zmenšuje, vrstva se rozpadá a nakonec je seříznuta (i) vrstvou WA-AH 4.11, která rovněž obsahuje redeponovaný materiál ze sídelní vrstvy. Zvýšení sklonu svahu je spojeno s periglaciálními jevy, jako jsou (j) nakupené hroudy sedimentu stlačené k sobě a (k) mělké kruhové deprese, které se nakonec otevírají do (l) erozních rýh. Foto a–e, g–l: Österreichisches Archäologisches Institut der ÖAW; f: Naturhistorisches Museum in Wien.

Looking at the colour pigments, red ochre is more dominant in the occupation layer, while graphite and yellow ochre are more frequent in AH 4.11 (Cappa et al. 2019). In addition, the radiocarbon ages in AH 4.11 have a wider range and include ages for local Gravettian occupation phase I, i.e. they significantly pre-date the *in situ* occupation layer (Einwögerer et al. 2009; Händel 2017). The redeposited sequence thus represents a palimpsest of materials derived from different archaeological layers

representing different occupations, some of which are earlier than AH 4.4/4.3. A range of natural periglacial features were documented in AH 4.11, which provide information about its formation. Short-range solifluction events are shown by stacks of sediment clods, in some cases pushed into each other. Shallow and more or less circular depressions with diameters between 0.7 and 1.5 m occur around the preserved occupation surface and correlate with an increase in slope angle. The features appear to

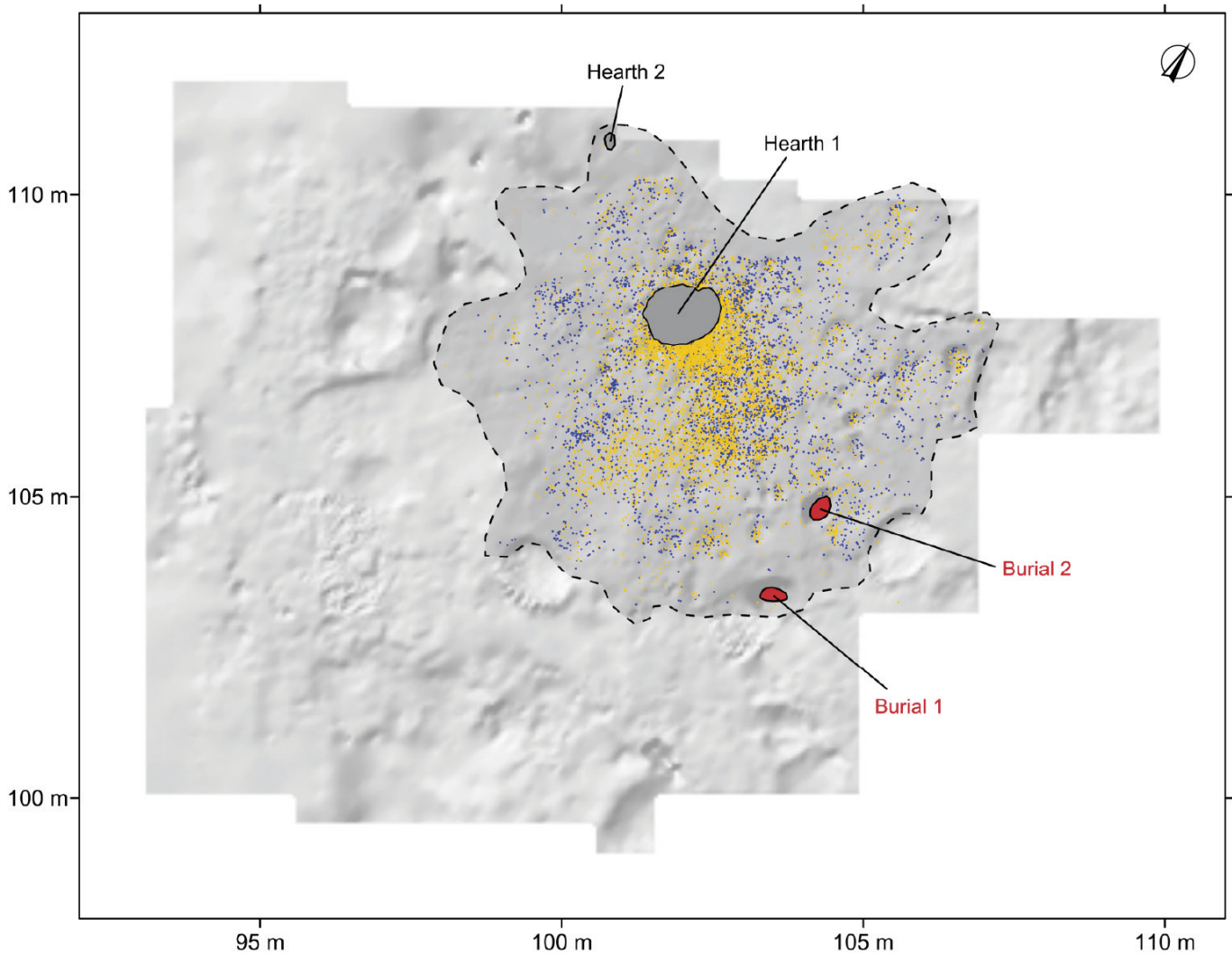

Fig. 4. Surface model of the excavated area at Krems-Wachtberg 2005–2015. Extent of AH 4.4/4.3 with main anthropogenic structures with the distribution of lithics and faunal remains. Author M. Händel.

Obr. 4. Povrchový model zkoumané plochy v lokalitě Krems-Wachtberg 2005–2015. Rozsah vrstvy AH 4.4/4.3 s hlavními antropogenními objekty a distribucí štípané industrie a zbytků fauny. Autor M. Händel.

represent a periglacial pattern of solifluction at the transition from sheet to rill erosion (Bertran et al. 2010). Downhill, as the slope angle increases further, these depressions open into small erosional gullies.

Not included in this model is Early Gravettian horizon AH 5, which is situated about 0.3 m beneath AH 4 and appears as concentric charcoal scatter with very few other finds.

The total sediment sequence with the Gravettian remains in the Wachtberg area increases downslope from about 0.7 m at WA 2005–2015 to around 1.2 m at HU 2000–2002, suggesting that redeposition of aeolian sediment by slope processes played a crucial role not only at WA 2005–2015 but for the entire site cluster in the Wachtberg area. It is, in fact, important to acknowledge that the combination of aeolian sedimentation and periglacial slope processes is not only responsible for the disintegration of Gravettian layers and features in some cases but also for the conservation and excellent preservation in others (Händel et al. 2009a).

5. Occupation layer AH 4.4/4.3

Any intra-site assessment of the specific occupation event connected to layer AH 4.4/4.3 should consider the implications of the formation model, in particular the conclusion that an

unknown part of the occupation surface is missing. A first glance at the extent of the occupation surface with its main features, the hearths and burials, together with the distribution of lithic artefacts and faunal remains suggests that activities took place around a large centrally positioned hearth (Fig. 4). At the same time, the two hearths seem grouped in the west, while the burials are placed in the east. It appears that the distribution of lithics and faunal remains is neither homogeneous nor congruent, both important indicators that the context is *in situ*. However, as shown above, it should be kept in mind that the occupation surface's area of c. 45 m² represents only the preserved extent, and that the limits are decisively influenced by natural, post-occupational formation processes. This particularly applies to the distribution of the finds in the preserved occupation surface's peripheral zones, where AH 4.4/4.3 is reduced to a very thin band with a reddish-brownish matrix and very few inclusions. Here, it is to be expected that most finds were eroded.

How much may be missing is illustrated by the large combustion feature, hearth 1 (Fig. 3d), which preserved a considerable depth of fill sediments. These are characterised by an ashy, reddish to dark brown matrix and include high amounts of charcoal and burnt faunal remains. The numerous sediments have been attributed to three main phases of use (Simon et al. 2014;

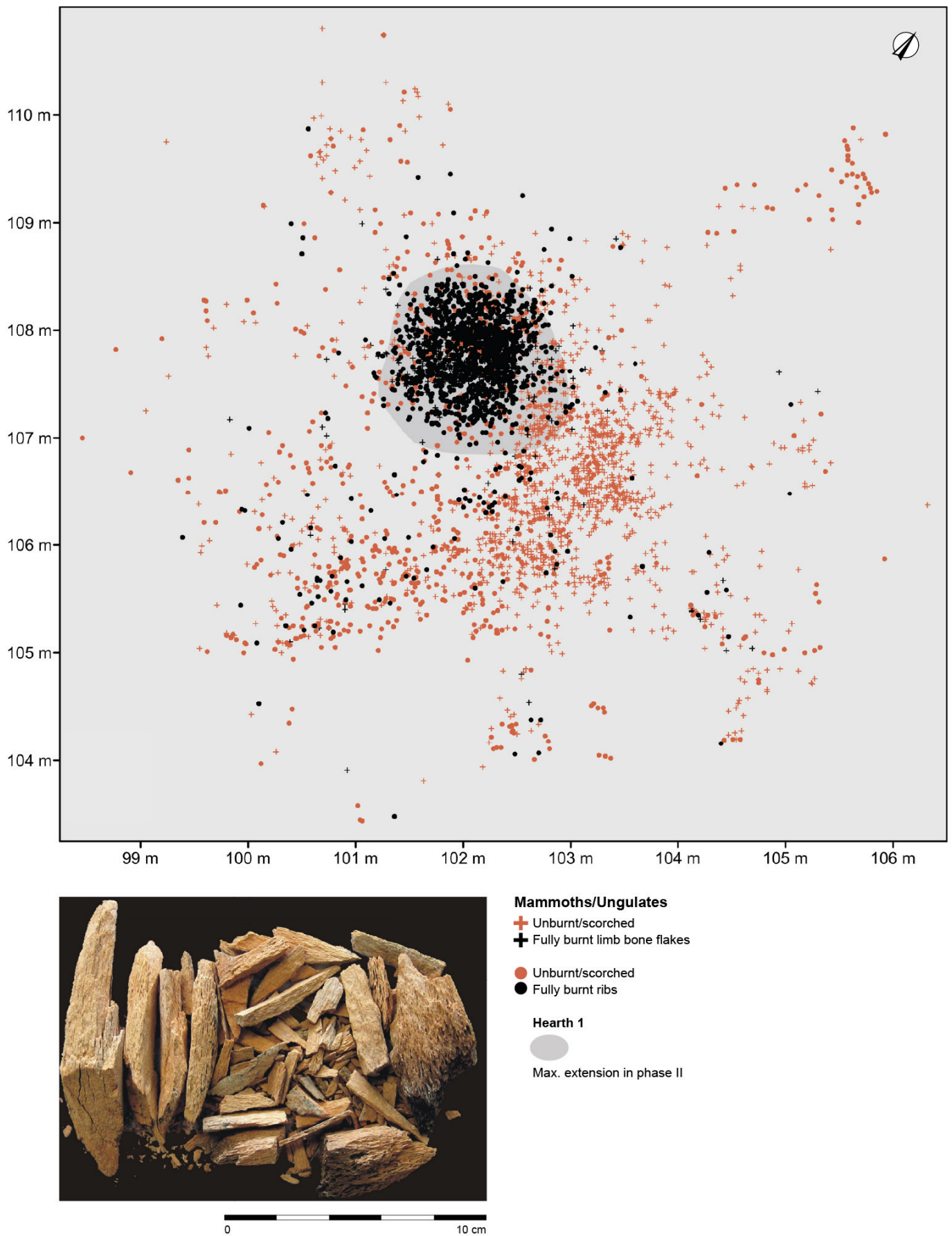

Fig. 5. Distribution of mammoth/ungulate limb bone flakes versus rib fragments in AH 4.4/4.3. Ribs of large herbivores were discarded in hearth 1, whereas unburnt limb bone fragments (photo) cluster to the east. Photo by Austrian Archaeological Institute of the ÖAW; graphic by M. Händel.

Obr. 5. Distribuce úštěpů z kostí končetin mamutů/kopytníků a fragmenty žeber ve vrstvě AH 4.4/4.3. Žebra velkých býložravců byla odhazována do ohniště 1, zatímco nespálené fragmenty kostí končetin (foto) se shlukují na východě. Foto Österreichisches Archäologisches Institut der ÖAW, grafika M. Händel.

Context	Total	Total	<i>Mammuthus primigenius</i>	<i>Cf. Coelodonta antiquitatis</i>	<i>Equus sp.</i>	<i>Cervus elaphus</i>	<i>Rangifer tarandus</i>	<i>Oribos moschatus</i>	<i>Capra ibex</i>	<i>Ursus arctos</i>	<i>Canis lupus</i>	<i>Vulpes vulpes/V. lagopus</i>	<i>Gulo gulo</i>	<i>Cf. Mustela sp.</i>	<i>Lepus timidus</i>	<i>Spermophilus sp.</i>	<i>Cricetus cricetus</i>	<i>Arvicola sp.</i>	<i>Microtus sp.</i>	<i>Aves spec. div.</i>	<i>Tetrao urogallus</i>	<i>Lagopus cf. Lagopus</i>	Reference
WA-AH 4.4/4.3	n	13301	3478	2	929	0	465	0	43	11	65	56	4	4	51	1	1	1	3	36	1	0	Fladerer et al. 2014
	MNI		22	2	1	2	0	2	0	1	1	3	1	1	2	1	1	1	1	1	0	0	Händel et al. 2015
WA-AH 4.11	n	21055	6296	6	585	4	335	0	307	124	378	375	32	14	130	34	5	1	12	47	0	2	Fladerer et al. 2014
	MNI		43	2	1	2	1	2	0	10	2	5	6	1	1	3	3	1	1	1	0	1	Händel et al. 2015
WA 1930	n	292	111	0	0	2	7	2	5	0	49	22	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Fladerer 2001
	MNI		28	8	0	0	1	2	1	2	0	6	5	3	0	0	0	0	0	0	0	0	Fladerer 2001

Tab. 3. Faunal remains (NISP and MNI) of occupation layer AH 4.4/4.3 and other Pavlovian contexts at Krems-Wachtberg (Fladerer 2001; Fladerer et al. 2014; Händel et al. 2015).

Tab. 3. Ostatky fauny (NISP a MNI) ze sídelní vrstvy AH 4.4/4.3 a dalších kontextů z období pavlovienu v lokalitě Krems-Wachtberg (Fladerer 2001; Fladerer et al. 2014; Händel et al. 2015).

Händel et al. 2015). The utilisation phases (not to be confused with the occupation phases) are defined by major alterations in the hearth's structure and allow for an approximate reconstruction of events: after the initial construction of a shallow pit, a fire was lit at least three times and put out at least twice. Three different (cooking?) pits were dug and used at different times, and the hearth was lined with flat stones at least twice. In addition, size and location of the hearth shifted between its phases of use. When the fire was put out or went out the first time, it was partly covered by archaeologically more or less sterile loess. This must have occurred after the embers cooled, because only the top of this sediment cover is baked, obviously from the later fire lit during the second phase of use. The second time the fire went out is not marked by sterile sediment but matrices and find compositions in the fill layers of the second and third phases are strikingly different. While the fill of the second phase is characterised by a brown ashy matrix, the third phase shows the reddish and much more compact structure of baked loess. It can therefore be concluded that it in fact represents not only a fill but at the same time the base of yet another phase of use, the actual fill of which was eroded (Händel et al. 2015). The degree of calcination is generally high among the faunal remains in the fills, suggesting high temperatures and prolonged exposure. This is particularly the case for the third utilisation phase. However, unburnt material is a component of all fills. This supports the observation that the fire must have cooled in between the burning events. This reconstruction suggests a duration of the occupation connected to AH 4.4/4.3 of not less than at least several days.

Another useful indicator for forming an image of the time depth of an occupation is seasonality. While Gravettian occupation of the Wachtberg promontory in general was not season-specific (Nývtova Fišáková 2013), the event represented by layer AH 4.4/4.3 provided evidence for one season only. This evidence, however, is very sparse, as it derives from a single specimen only, particularly when considering the size of the assemblage (Tab. 3). The carbonised ulna of a late foetal or newborn reindeer from the second utilisation phase of hearth 1 points to late spring or early summer (Fladerer et al. 2014). The sparse seasonality data is presumably connected to the nature of the faunal assemblage, as the great majority of the faunal remains are highly fragmented because the bones have been deliberately fractured, in particular the bones of large and medium-sized herbivores, apparently to access marrow and bone fats. While the vast majority of the fully burnt rib fragments, representing refuse presumably at least in

part resulting from rib meat consumption next to the fire, are concentrated inside hearth 1, waste from marrow extraction, i.e. unburnt and scorched limb bone flakes, are concentrated east of the hearth (Fig. 5).

In addition to hearth 1 and activities connected to the processing of hunted game, the chaînes opératoires of spatially defined activities can also be established for the infant burials. The burial of monozygotic twins (Fig. 3f) in particular is the result of a complex sequence of activities: the digging of the grave pit, the deposition of the first body, the application of red ochre, the sealing of the grave (probably already using the mammoth scapula), the re-opening of the grave, the deposition of the second body, the placement of the stringed ivory pendants, and finally the sealing of the grave with a mammoth scapula (Teschler-Nicola et al. 2020). Although the grave was not covered but instead backfilled, the single burial must have also demanded a complex sequence of activities (Einwögerer et al. 2006; 2008a).

Spatially delimited activities within occupation layer AH 4.4/4.3 are also evidenced by refittings of lithic artefacts (Thomas, Ziehaus 2014; Thomas et al. 2016, Thomas 2023). A compilation of all refit lines within AH 4.4/4.3 shows the highest concentration of short-distance refits immediately to the east of hearth 1 (Fig. 6). The concentration can be subdivided in two well-connected centres, located northeast and southeast of the main hearth. The area in which the refittings are concentrated is in accordance with the area of the highest sums of single lithic finds and débitage per square metre, and corresponds to the spatial distribution of recorded lithic single finds (Fig. 4). It does not, however, agree with the high density of lithics inside the hearth, where a comparatively low number of refittings are documented.

6. Connections between features and activity areas

Connections between activity areas and features in occupation layer AH 4.4/4.3 provide important information for an assessment of integrity, contemporaneity, and spatial organisation. A range of different types of connections can be attested between hearth 1 and the occupation floor, between the two hearths, and between hearth 1 and the burials.

We have already seen above that lithics and faunal remains show connections between different areas of the occupation surface, as well as between the occupation floor and hearth 1. In contrast to refittings of lithics, bone refitting has not yet been carried out systematically, as this is very time consuming

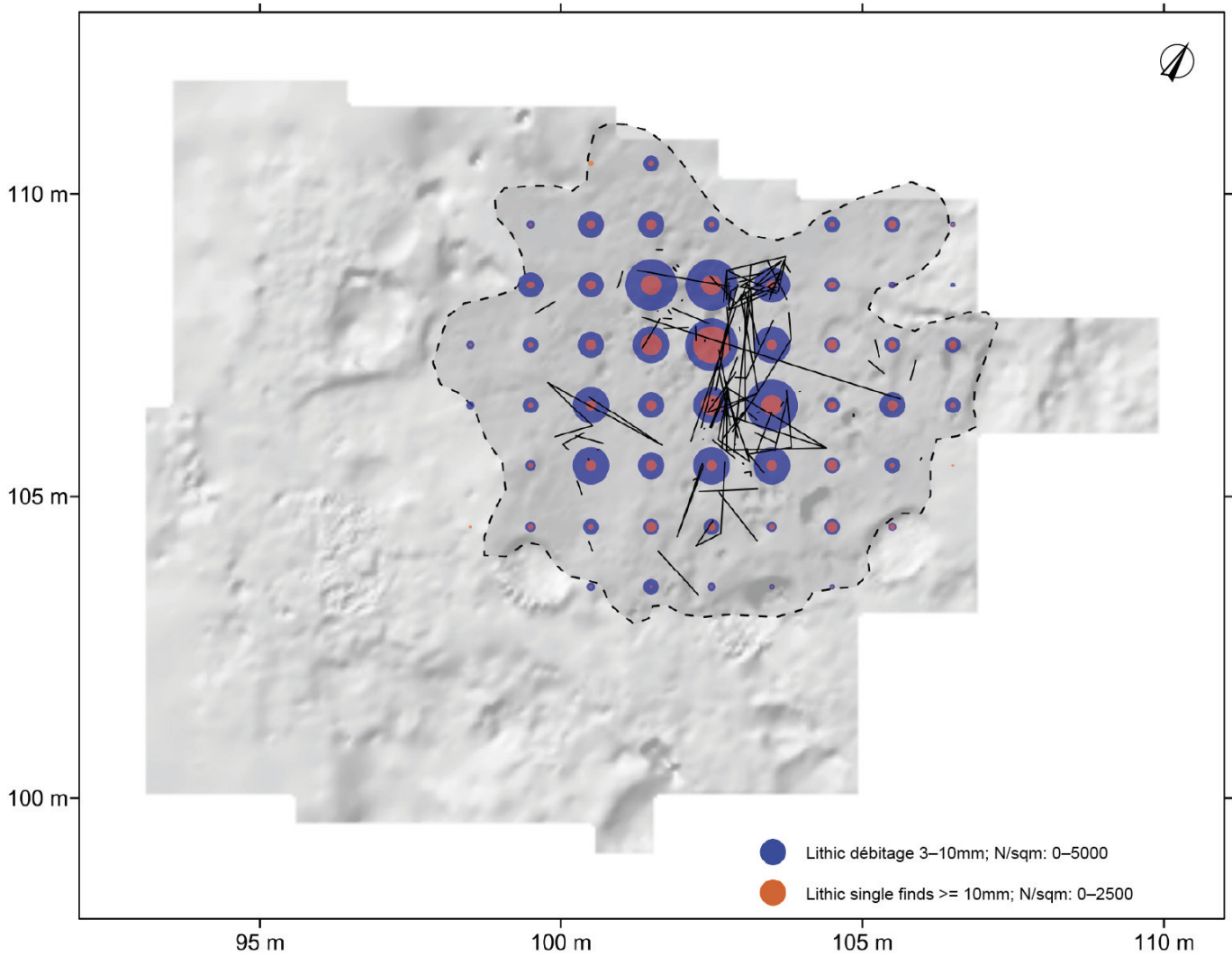

Fig. 6. Surface model of the excavated area at Krems-Wachtberg 2005–2015 and extent of AH 4.4/4.3 with lithic single finds and débitage quantified per m², and refit lines. Author M. Händel.

Obr. 6. Povrchový model zkoumané plochy v lokalitě Krems-Wachtberg 2005–2015 a rozsah vrstvy AH 4.4/4.3 s jednotlivými nálezy štípané industrie a debítáží s kvantifikací na m² a s liniemi zpětného skládání (remontáží). Autor M. Händel.

considering the high degree of fragmentation in the faunal inventory. It is therefore not possible to demonstrate a potential spatial pattern. One noticeable case, however, should be mentioned here: the refitting of two fragments of a horse pelvis (Fladerer et al. 2014), one of which is burnt and was recovered from hearth 1, while the unburnt part derives from the occupation floor south of the hearth (Fig. 7). Apparently, after removal and/or consumption of the meat, the pelvis was destroyed, perhaps to extract the marrow, after which part of the bone was disposed of into the fire and another was discarded onto the occupation floor.

Excellent charcoal preservation allowed for the construction of a floating dendrochronology of more than 500 years. Several subsets, i.e. groups of connected charcoal fragments, were established. It was not very surprising that multiple subsets include charcoal fragments from both hearth 1 and the surrounding occupation surface. Subset 12, however, also includes specimens from hearth 2 (Cichoński et al. 2014). In more detail, the subset includes charcoal fragments from the first utilisation phase of hearth 1, from hearth 2 (of which only the basal layer was preserved), from the occupation surface surrounding the hearth, and from AH 4.11, where post-occupationally redeposited material occurs.

Functional aspects and not refittings connect hearth 1 and the surrounding occupation floor with regard to the production of formed and fired objects made of sediment. A peculiarity of Pavlovian sites is the use of ceramic technology to produce anthropomorphic and zoomorphic figurines (Farbstein, Davies 2015; Svoboda et al. 2015). Gravettian sites of the Russian plain also exhibit this technology, but lack the production of figurines (Zheltova, Yanshina 2015). The sediment used for the production of ceramic objects at the Krems-Wachtberg sites and at Dolní Věstonice was of local provenance (Einwögerer 2000; Neruda et al. 2024). Both WA 1930 and WA 2005–2015 provided ceramic zoomorphic figurines as well as other formed fragments (Einwögerer 2000; Händel et al. 2009b). The sole zoomorphic figurine recovered from AH 4.4/4.3 was found beneath a stone plate at the base of hearth 1. In addition, nine other formed fragments were found in the same archaeological layer (Tab. 1), eight of which were found in hearth 1. Furthermore, dozens of amorphous angular fragments without clear forming traces, most probably fragmented débitage, have been found in and outside the hearth. It seems highly likely that the firing of these objects took place in hearth 1. A connection of this ceramic technology to hearth 1 is also suggested by the figurine's place of discovery beneath a stone at the base of the

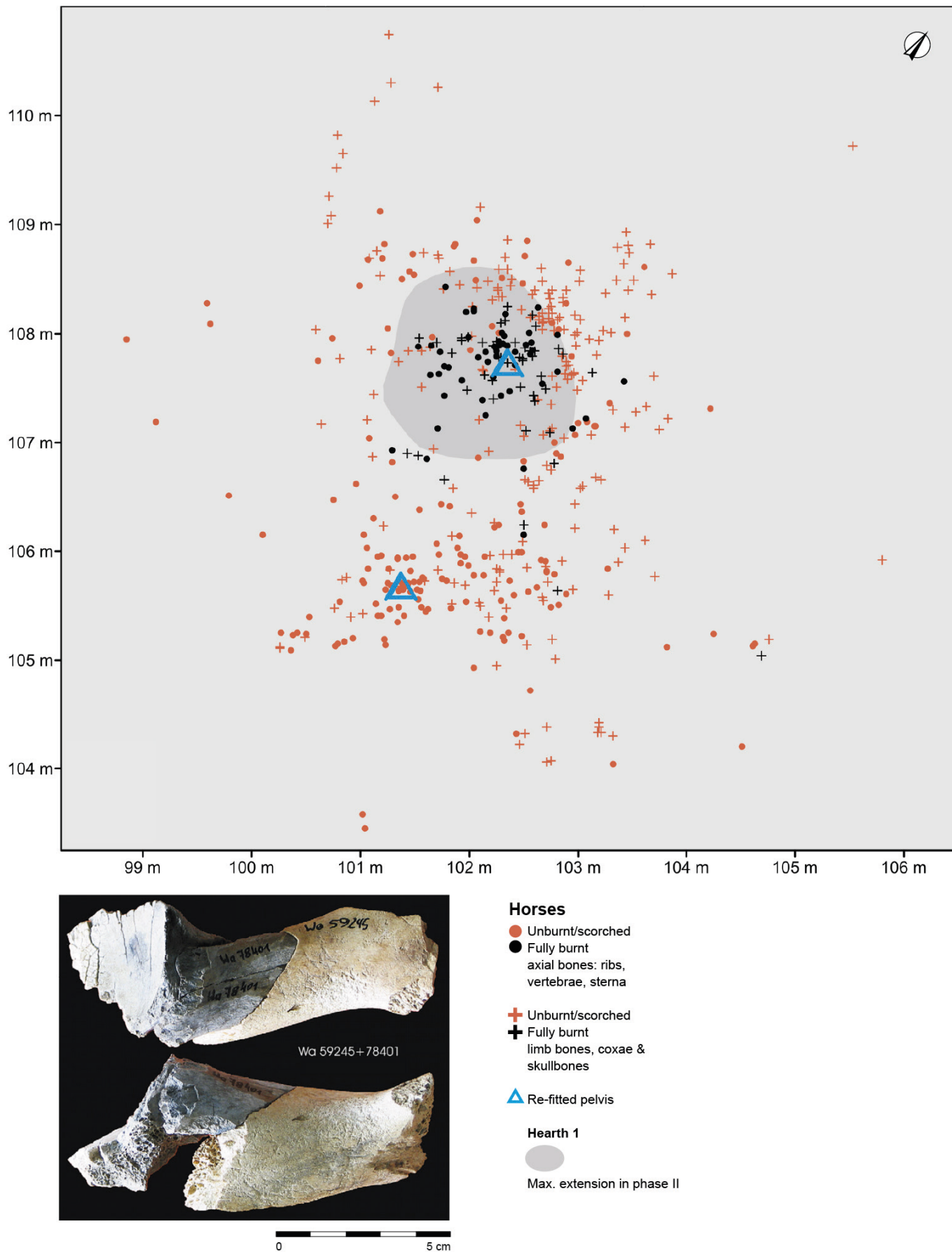

Fig. 7. Distribution of horse remains on occupation floor AH 4.4/4.3. Burnt horse remains are concentrated in hearth 1, and unburnt specimens to the south. A burnt fragment (from the hearth) and an unburnt pelvis fragment were refitted. Photo by Austrian Archaeological Institute of the ÖAW, graphic by M. Händel.

Obr. 7. Distribuce ostatků koně na sídelním horizontu AH 4.4/4.3. Spálené koňské ostatky jsou koncentrovány v ohništi 1, nespálené nálezy pak jižně od něj. Spálený úlomek (z ohniště) a nespálený fragment páneve byly zpětně složeny (remontovány). Foto Österreichisches Archäologisches Institut der ÖAW, grafika M. Händel.

hearth, which indicates that it may have been deposited (Fig. 8B). Noticeably, a fragment of yet another, different mobile art object was discovered in the lower hearth fill: a burnt ivory fragment with incisions in a herringbone pattern (Einwögerer et al. 2008b). In this case, however, it must be assumed that the object was disposed of into the hearth. With the exception of oval-shaped ivory beads, which are restricted to burial 1, the most frequent forms of adornments, perforated animal teeth (exclusively fox and wolf) and ivory pins are distributed throughout AH 4.4/4.3.

A functional connection between hearth 1 and the burials is provided by red colour material (Neugebauer-Maresch et al. 2013; Cappa et al. 2019; Simon et al. 2019). In general, colours occur in great variety in AH 4.4/4.3, and include red, yellow, brown, white, and grey pigments. Best documented, however, are red colour materials, which range from raw material pieces to ground powder. Production is evidenced by hammerstones and stone slabs; application by objects made of bone and ivory showing colour traces. Applied red pigments are also represented by large amounts of powdered red colour in the infant burials.

Physical-chemical investigations (XRD, XRF, Raman spectroscopy) of a numerically and spatially representative portion of the colour samples demonstrated that the occurrence of red colour samples containing exclusively the mineral magnetite is bound exclusively to hearth 1, while specimens with only hematite are found throughout AH 4.4/4.3. Samples showing signals for both magnetite and hematite are also found everywhere but occur concentrated in the ground red colour material applied in the burials. It therefore seems likely that the red colour material was brought to the site in the form of hematite, which was partly transformed to magnetite in hearth 1, at a high temperature and under a reducing flame.

7. Discussion

Summarising what has been presented above, it can be stated that occupation layer AH 4.4/4.3 at Krems-Wachtberg was undoubtedly originally created by anthropogenic activities. With very few exceptions, e.g. loess snails, remains of a few intrusive small rodents, and some mineral components of granule to small

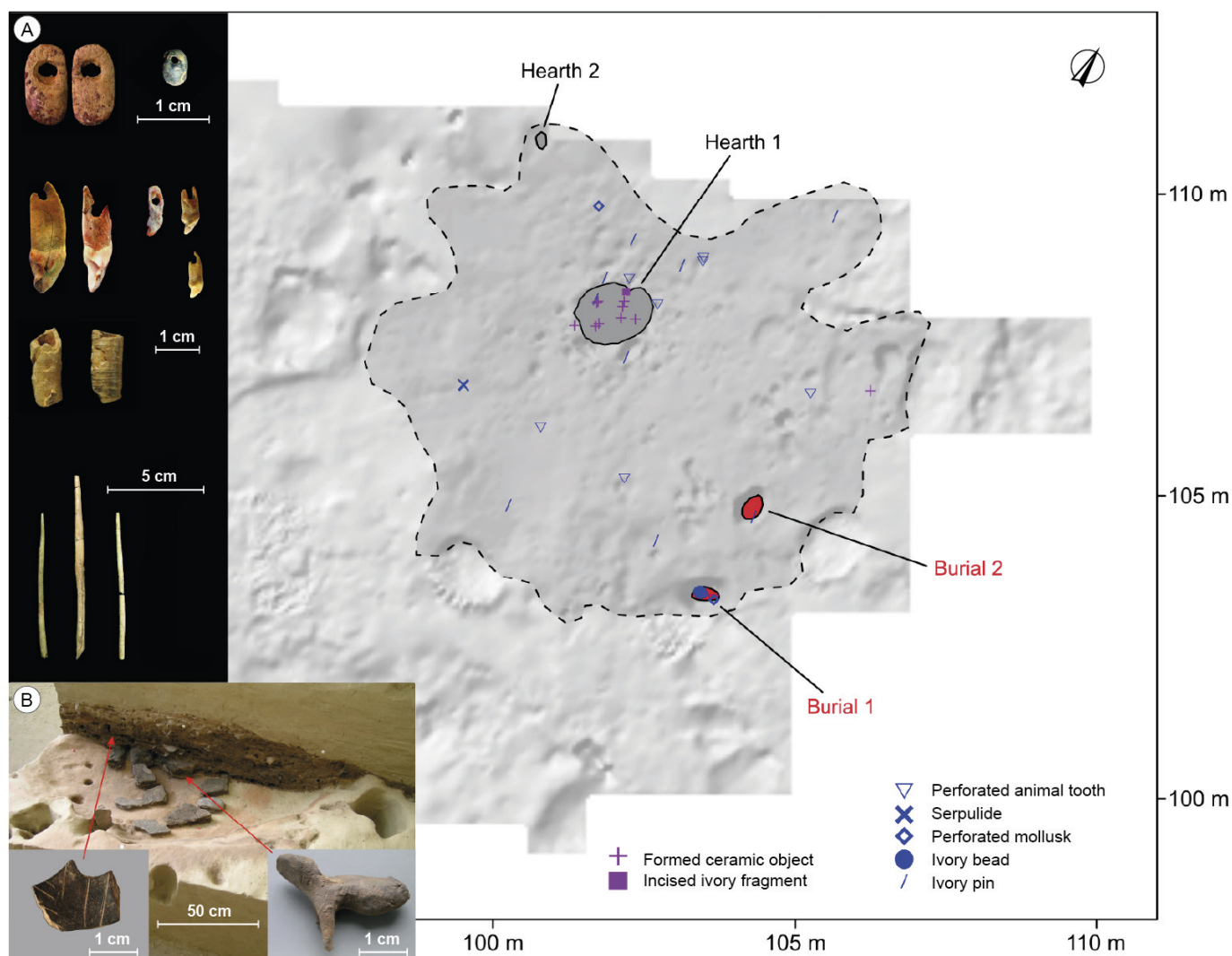

Fig. 8. Surface model of the excavated area at Krems-Wachtberg 2005–2015 and extent of AH 4.4/4.3 with distribution of adornments and mobile art. Ivory beads occur exclusively in burial 1 whereas formed ceramic objects are associated with hearth 1, with one exception. A – adornments include perforated objects, serpulids, and ivory pins. B – an ivory fragment with incisions and a zoomorphic figurine produced using ceramic technology were found in the lower utilisation phase of hearth 1. Photo by Austrian Archaeological Institute of the ÖAW, graphic by M. Händel.

Obř. Povrchový model zkoumané plochy v lokalitě Krems-Wachtberg 2005–2015 a rozsah vrstvy AH 4.4/4.3 s distribucí ozdob a projevů umění. Korálky z klů se vyskytují výhradně v pohřbu 1, zatímco tvarované keramické předměty jsou s jednou výjimkou spojeny s ohništěm 1. A – ozdoby zahrnují perforované předměty, serpulidy (schránky rounatců) a jehlice z klů. B – fragment klu s vrypy a zoomorfni keramická figurka byly nalezeny ve spodní fázi využívání ohniště 1. Foto Österreichisches Archäologisches Institut der ÖAW, grafika M. Händel.

pebble size, all objects, i.e. inclusions in the sediment's matrix, were selected and transported into the camp by humans: complete and partial carcasses of hunting prey, lithic raw material including stone slabs and larger pebbles (Brandl et al. 2014; Thomas 2023), wood, colour material, mollusc shells, and fossils. Comprehensive activities carried out on site resulted in the modification of these objects by manipulation of their physical and/or chemical properties: knapping, cutting, scraping, crushing, carving, and of course burning. In a number of cases, target and semi-finished products are documented together with debris, allowing for the reconstruction of the relevant chaînes opératoires. These can be reconstructed not only for lithic tools (Tab. 4), but also for products made of mammoth ivory, in particular adornments, beads and pins (Fig. 8A) and art (Fig. 8B), but also tools such as projectile points, spatulas, and a punch, which occur with tusk fragments and ivory shavings. The production of intense red colour and extraction of marrow and fat from animal bones were discussed above. To some degree exceptional is only the production of ceramic figurines, because it is based upon locally available raw materials (see above).

In addition, the occupation layer also displays constructed features. Foremost, these include the hearths, in particular hearth 1, for which a shallow pit was dug and which exhibits tiling with stone plates, as well as the burials, which show not only dug pits but also a more elaborated grave architecture in the case of the twin burial where the grave pit was sealed by a mammoth scapula. Other constructed features include a range of pits and postholes, some of which are connected to hearth 1.

Although the occupation layer is truncated and therefore obviously incomplete, integrating the evident anthropogenic features with large find objects and activity zones provides a basic understanding of the camp's spatial organisation (Fig. 9). Analyses of faunal remains and the chipped stone assemblage determined the main zones of lithic production, horse butchering, and marrow and/or fat extraction. The latter activity is supported by the presence of two large objects (Fig. 3e): a stone plate, hypothesised to have served as a working slab or anvil for bone fragmentation, and the proximal part of a mammoth ulna with impact marks suggesting that the extraction process was

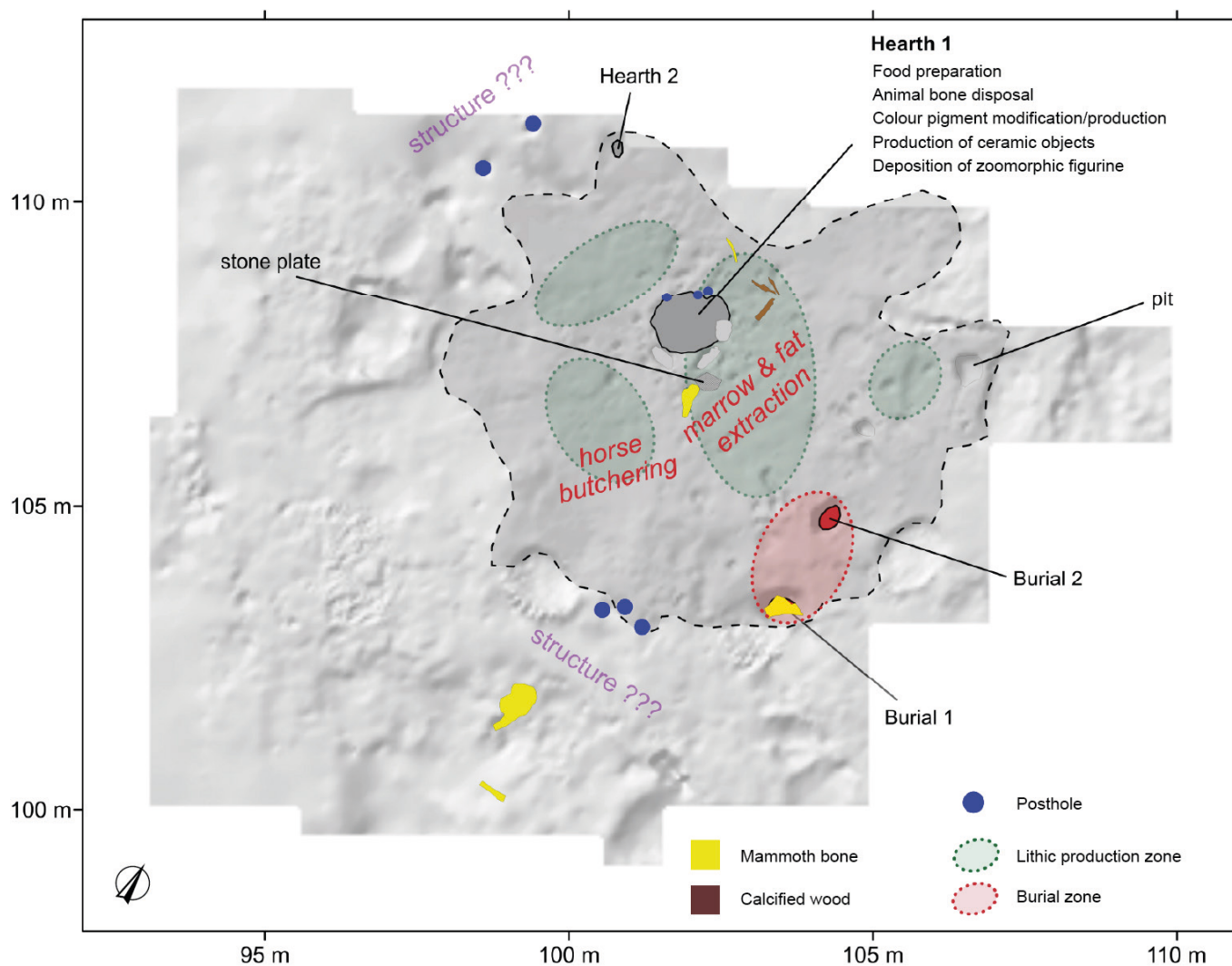

Fig. 9. Surface model of the excavated area at Krems-Wachtberg 2005–2015 and extent of AH 4.4/4.3. Shown are all evident anthropogenic structures (burials, hearths, pits and postholes) and large finds (mammoth bones, calcified wood, a stone slab) from the occupation layer and surrounding AH 4.11. It is highly probable that the postholes outside of AH 4.4/4.3's limits are connected to the same occupation. It is also likely that the mammoth skull did not move much from its original position, and is therefore also connected to the same occupation. Author M. Händel.

Obr. 9. Povrchový model zkoumané plochy v lokalitě Krems-Wachtberg 2005–2015 a rozsah vrstvy AH 4.4/4.3. Zobrazeny jsou všechny zřetelné antropogenní objekty (pohřby, ohniště, jámy a kúlové jamky) a velké nálezy (mamutí kosti, kalcifikované dřevo, kamenná deska) ze sídelní vrstvy a okolní vrstvy AH 4.11. Je vysoce pravděpodobné, že kúlové jamky mimo hranice vrstvy AH 4.4/4.3 souvisejí se stejným osídlením. Je také pravděpodobné, že se mamutí lebka příliš nevdálila od své původní polohy, a proto rovněž souvisí se stejným osídlením. Autor M. Händel.

Context	N > 1 cm	Modified	Gravette points	Point	Microgravette	Micродenticulate	Microlith	Backed bladelet	Pointed blade	Endscraper	Burin	Truncation	Retouched pieces	Notched piece	Combination tool	Splintered piece	Discard	Scraper	Dufour bladelets	Reference
WA-AH 4.4/4.3	9169	121	1	1	6	6	3	27	0	14	14	9	30	3	3	1	3	0	0	Thomas 2023
WA-AH 4.11/4.01-4.22	34008	684	11	6	24	22	7	105	4	45	113	65	245	14	8	4	11	0	0	Thomas 2023
WA 1930	1582	133	1	0	11	2	0	12	0	4	10	10	66	6	0	0	0	1	11	Einwögerer 2000

Tab. 4. Chipped stone artefacts of occupation layer AH 4.4/4.3 and other Pavlovian contexts at Krems-Wachtberg (Einwögerer 2000; Thomas 2023).

Tab. 5. Štípané kamenné artefakty ze sídelní vrstvy AH 4.4/4.3 a dalších kontextů z období pavlovienu v lokalitě Krems-Wachtberg (Einwögerer 2000; Thomas 2023).

not terminated. The close proximity of the two burials suggests a burial zone. Hearth 1 displays comprehensive insights in diverse and highly complex activities: food preparation and the disposal of animal bones, the production of high-intensity red-colour material, the production of figurative ceramic objects, and the deposition of a zoomorphic ceramic figurine. Food preparation is suggested by the three pits along the hearth’s east edge. Three larger pieces of calcified, i.e. unburnt, wood north of the hearth probably represent unused fuel. A tusk fragment to the west of the wood can be interpreted as unused raw material for the production of tools or ornaments. Unfortunately, little can be said about hearth 2 because the occupation layer is highly eroded here, so that only its base was preserved. It seems, however, that the hearth, unlike hearth 1, lacks the placement of stone slabs at its base, but it is unclear how much of the hearth is missing. It therefore remains unknown whether it functioned as a satellite to hearth 1 or had a high degree of complexity of its own, potentially with a different range of functions.

In total, more than two dozen small pits have been documented around hearth 1. Most of these do not qualify to be interpreted as intentionally dug: some look more like drip holes, other are probably crotovinas. Three small postholes (diameters 5–15 cm; depths 8–15 cm), however, include remains of wedges or burnt posts and run in a line along the northwest edge of the hearth. This suggests the former presence of a small superstructure such as a windscreen or smoking rack. Small pits in the immediate vicinity of hearths have been observed at more or less contemporaneous sites, like Grub-Kranawetberg (Antl-Weiser 2008) and Zaraysk (Lev 2002). While their interpretation is unclear at Grub-Kranawetberg, the features at Zaraysk can be interpreted as postholes based on regular morphology and an inclination towards the hearth. Tentatively, they could therefore support the idea of a smoking rack. At Krems-Wachtberg, the posthole positions suggest an alternative interpretation: they could also have supported a small windscreen, based on their position northwest of the hearth, and analyses of the silt particle orientation in the loess, which show a clear preferential northwest to southeast direction of the lineation supporting prevailing winds from the northwest (Zeeden et al. 2015).

Two pits with sizes similar to the burial pits and the presumable cooking pits at hearth 1 (max. extent 30–45 cm) are located in the northeast part of the preserved occupation layer on either side of a lithic production zone. Context and finds provide no indication of a potential function. Due to comparatively large sizes, it can be practically ruled out that they operated as postholes. Postholes with dimensions (diameters 10–20 cm; depths 12–20 cm) theoretically capable of securing posts large enough to carry a more substantial construction were only recorded at the fringes of and outside the occupation layer. Attribution to the same occupation as represented by AH 4.4/4.3

seems likely based on the composition of their fills, given that the top parts of the postholes were truncated by post-occupational sedimentary processes. Taking their positions on the slope into account, this appears plausible, based on the formation model.

The features most likely to be postholes are grouped in two sets: two are located west of hearth 2, and three very close together in the southern part of the excavated area. Noticeable is the proximity of the latter to an almost entirely preserved mammoth skull. The size and weight of the skull suggest that it was probably not moved (much) by post-occupational slope processes. The skull can therefore be taken as an indicator of the minimal extent of the original occupation surface to the south. Furthermore, refits of lithics between AH 4.4/4.3 and AH 4.11 under consideration of the natural slope to the south and southeast indicate that the occupation surface extended farther to the west and southwest, most probably beyond the limits of excavation.

Given the preserved occupation layer’s extent and lack of postholes in AH 4.4/4.3, it is highly unlikely that a superstructure requiring postholes could have extended across the entire preserved occupation layer. Such a structure would have had to span almost 10 m. Preliminary interpretations of the occupation layer at an early state of excavation had still considered the possibility that AH 4.4/4.3 represents the remains of an inside space, i.e. a dwelling (e.g. Händel et al. 2008). This initial interpretation was based on the excellent state of preservation and on the observation in a profile that the area may have been intentionally levelled (however, this observation could not be confirmed by excavation). The initial interpretation also relied on published observations made at contemporaneous Pavlovian sites in south Moravia such as Dolní Věstonice II and Pavlov I describing round- to oval-shaped features with hearths and/or find concentrations, both in depressions or on flat surfaces, with diameters of 4–6 m and sometimes marked by postholes or pits in circular arrangements. These structures were referred to as settlement units or more neutrally as depression features, and often interpreted as dwellings (e.g. Svoboda 1991; 2005; Klíma 1995; 1997a).

Some Pavlovian sites also have large (up to 0.5 m in size) spatula- or shovel-shaped objects made of mammoth bones that have been interpreted as tools used for digging (Klíma 1997b), although Brühl (2005) reports an absence of specific use traces. On the other hand, the morphology of some of the pits at Krems-Wachtberg does indeed suggest the use of such tools (Fig. 3d). Experiments demonstrated that such tools can be used for digging pits, and also for extracting grass sod. Based on the considerations that large quantities of hides would be required for covering a superstructure such as a tent or yurt, a dwelling type often reconstructed for Upper Palaeolithic sites, and that it is hardly plausible that such a high number of hides could have

been either transported over longer distances, or otherwise acquired in a short period of time by hunting, Einwögerer and Händel (2004) suggested the construction of a dwelling that does not require postholes and is made of an easily available and ubiquitous material: grass sod. Experimental reconstruction was carried out with a school class at the Niederösterreichisches Landesmuseum für Urgeschichte (MAMUZ Schloss Asparn/Zaya) in Lower Austria in 2003. Despite encountering a range of technical difficulties, the experiment demonstrated that the construction of a grass sod dwelling is feasible with the tools represented at Pavlovian sites, and that this can be accomplished within a realistic timeframe of only a few days. In order to support this idea, however, the archaeological record should show a shallow mound of allochthonous sediment, or remnants of it, atop an occupation layer, together with clear boundaries around it. This is not documented for Krems-Wachtberg and, according to the author's knowledge, neither for any other Upper Palaeolithic site. Grass sod dwellings in the Upper Palaeolithic, although technically feasible, remain without support.

The record thus suggests that the occupation layer most probably does not represent the inside of a dwelling. Even when considering the postholes in the southeast and west, a superstructure spanning the entire extent of the occupation layer would not be feasible without the use of one or more central posts stabilised by postholes. At the same time, there is no evidence for a free-standing construction: no allochthonous sediment atop the occupation layer and no structural elements such as large bones in the required quantity or meaningful arrangement. In addition, no latent dwelling structure can be reconstructed from the finds' distributions because AH 4.4/4.3 is truncated by post-occupational periglacial processes. Dwellings could therefore only have been located outside of the preserved occupation layer. The postholes identified to the west and south, the latter group with a mammoth skull nearby (Fig. 9), may suggest the former presence of superstructures of some kind. However, due to the limited preservation, this evidence allows only cautious speculation. Any hypothetical reconstruction of a dwelling would remain untestable and is therefore not pursued here.

Dwellings may have been located in other parts of the Wachtberg area, or they may not have been present at all. Alternative forms of shelter are also conceivable, particularly solutions that would have been effective in maintaining body warmth even under winter conditions. One possibility is the use of sleeping bags or bivouac-like coverings, which would have been economical and compatible with a highly mobile lifestyle. However, when considering the infants in the burials, especially the child who survived for three to four months and exhibited signs of poor health (Teschler-Nicola et al. 2020), it appears highly unlikely, at least from a modern perspective, that an infant could have survived several months during winter or early spring under stadial conditions without the protection of a more substantial habitation structure.

8. Conclusion

The Krems-Wachtberg record suggests that occupation layer AH 4.4/4.3 most likely represented an outdoor space, as there is no evidence indicating that it was enclosed within a dwelling. Consequently, all activities documented in this layer appear to have taken place in the open. This is remarkable, as the assemblage seems to encompass the full range of activities potentially represented by the material culture of this period, including both profane and symbolic practices. These activities show a spatially discrete distribution and can be attributed to different zones (Fig. 9).

The highest intensity, complexity, and diversity of activities are connected to Hearth 1 and its immediate surroundings. Spatial interpretations should consider that the occupation layer becomes increasingly truncated toward its edges (Fig. 3), a process that results in a progressive reduction of information at the margins. However, the distributions of faunal remains and lithic artefacts (Fig. 4), and particularly of ornaments (Fig. 8), indicate that the substantial loss of information likely affects only the outermost c. 0.5 m of AH 4.4/4.3. Despite this reduced information, the available data still allow the anthropogenic features located at the periphery, most notably burial 1 and hearth 2, to be connected with activity areas in the central part of the occupation layer.

Spatial differentiation is most evident in the burial zone, where an overlap with other activities is minimal. It is also notable that all three individuals were facing east. In the double burial, however, the infants' heads were positioned to the north, whereas the third individual in burial 2 had its head oriented to the south. Whether this orientation was intended to have the individuals facing towards something, such as the rising sun, or away from something, e.g. the activity areas of the living, cannot be conclusively determined. Nevertheless, it is clear that directional orientation was considered meaningful and likely played a role in structuring the spatial organisation of the camp.

Overall, the well-defined spatial patterning observed in occupation layer AH 4.4/4.3 suggests a duration of occupation that was long enough for this complex organisation to develop, yet not so prolonged that it was obscured by substantial spatial shifts in activity areas. Following this reasoning, repeated occupations can be regarded as highly unlikely for layer AH 4.4/4.3. Instead, the three utilisation phases identified for hearth 1 are better interpreted as an expression of internal complexity within a single occupation event rather than evidence for multiple occupations.

When considering all Pavlovian contexts documented in the Wachtberg area, namely Krems-Wachtberg 1930 and Krems-Wachtberg 2005–2015, or the local Early Gravettian occupation more broadly, it becomes evident that the pattern of sites and archaeological layers can only be explained as the result of multiple occupation events. The presence of a superordinate social system underlying these repeated occupations, at least for the Pavlovian contexts of the Wachtberg area, is suggested by site-specific and regional intra-site comparisons. This is suggested not only by the material culture associated with both profane and symbolic activities, but also by the results of ancient DNA analyses conducted on the human remains (Fu et al. 2016).

Since the regional archaeological record does not indicate a decline in human occupation during the later Pavlovian, the absence of an Upper Palaeolithic presence in the Wachtberg area after occupation phase III can most plausibly be explained by changing social preferences.

Acknowledgements

Research at Krems-Wachtberg was supported by the Austrian Science Fund (FWF P-17258, FWF P-19347, FWF P-21660, FWF P-23612). Additional funding was provided by the Government of Lower Austria and the Austrian Academy of Sciences.

References

- Andersen, K. K., Svensson, A., Johnsen, S. J., Rasmussen, S. O., Bigler, M., Rothlisberger, R., Ruth, U., Siggaard-Andersen, M. L., Steffensen, J. P., Dahl-Jensen, D., Vinther, B. M., Clausen, H. B. 2006: The Greenland ice core chronology 2005, 15–42 ka. Part 1. Constructing the time scale. *Quaternary Science Reviews* 25(23–24), 3246–3257. DOI: 10.1016/j.quascirev.2006.08.002. Available also from: <https://doi.org/10.1016/j.quascirev.2006.08.002>.

- Antl-Weiser, W. 2008:** Grub/Kranawetberg and Ollersdorf/Heidenberg (Lower Austria) – two Gravettian camp sites in Eastern Austria. *Wissenschaftliche Mitteilungen Niederösterreichisches Landesmuseum* 19, 59–78. Available also from: https://www.zobodat.at/pdf/WM_19_0059-0078.pdf.
- Bertran, P., Klaric, L., Lenoble, A., Masson, B., Vallin, L. 2010:** The impact of periglacial processes on Palaeolithic sites. The case of sorted patterned grounds. *Quaternary International* 214(1–2), 17–29. DOI: 10.1016/j.quaint.2009.10.021.
- Boemke, B., Einwögerer, T., Händel, M., Lehmkuhl, F. 2022:** Upper Palaeolithic site probability in Lower Austria – a geoarchaeological multi-factor approach. *Journal of Maps* 18(4), 610–618. DOI: 10.1080/17445647.2021.2009926. Available also from: <https://doi.org/10.1080/17445647.2021.2009926>.
- Brandl, M., Hauzenberger, C., Postl, W., Martinez, M. M., Filzmoser, P., Trnka, G. 2014:** Radiolarite studies at Krems-Wachtberg (Lower Austria). *Northern Alpine versus Carpathian lithic resources. Quaternary International* 351, 146–162. DOI: 10.1016/j.quaint.2013.01.031.
- Broglio, A., Laplace, G. 1966:** Études de typologies analytique des complexes leptolithiques de l'Europe centrale, I. Les complexes aurignacoïdes de la Basse Autriche. *Revista di Scienze Preistoriche* XXI(1), 61–121.
- Brühl, E. 2005:** The bone, antler, and ivory tools. In: J. A. Svoboda (ed.): *Pavlov I - Southeast. A Window Into Gravettian Lifestyles*. The Dolní Věstonice Studies 14. Brno: Academy of Sciences of the Czech Republic, Institute of Archaeology at Brno, Polish Academy of Sciences, Institute of Systematics and Evolution of Animals, 252–293.
- Cappa, F., Händel, M., Simon, U., Einwögerer, T., Hammer, V. M. F., Schreiner, M. 2019:** Composition of colour pigments at the Gravettian site Krems-Wachtberg, Lower Austria. In: C. Herm et al. (Hrsg.): *Archäometrie und Denkmalpflege 2019. Jahrestagung Wien, 11. – 14. September 2019*. Metalla. Sonderheft 9. Bochum: Deutsches Bergbau-Museum, 85–88. DOI: 10.46586/metalla.v.2019.i9. Available also from: <https://doi.org/10.46586/metalla.v.2019.i9>.
- Cichocki, O., Knibbe, B., Tillich, I. 2014:** Archaeological significance of the Palaeolithic charcoal assemblage from Krems-Wachtberg. *Quaternary International* 351, 163–171. DOI: 10.1016/j.quaint.2013.07.004.
- Dmaps:** Lower Austria. In: *D-maps* [online]. © D-maps, 2007–2026. [Accessed 2026-02-20] Available from: https://www.d-maps.com/carte.php?num_car=33844&lang=en.
- Einwögerer, T. 2000:** *Die jungpaläolithische Station auf dem Wachtberg in Krems, Niederösterreich. Eine Rekonstruktion und wissenschaftliche Darlegung der Grabung von J. Bayer aus dem Jahre 1930*. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 34. Wien: Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Einwögerer, T., Friesinger, H., Händel, M., Neugebauer-Maresch, C., Simon, U., Teschler-Nicola, M. 2006:** Upper Palaeolithic infant burials. Decorations on the bodies of newborns indicate that they were probably important in their community. *Nature* 444, 285. DOI: 10.1038/444285a.
- Einwögerer, T., Händel, M. 2004:** Ein Grasdach über dem Kopf. Experimente zu jungpaläolithischen Winterbehausungen. *Experimentelle Archäologie in Europa Bilanz* 2004(3), 85–89. Available also from: <https://www.pfahlbauten.de/wp-content/uploads/2021/03/Bilanz-2004-compressed.pdf>.
- Einwögerer, T., Händel, M., Neugebauer-Maresch, C., Simon, U., Steier, P., Teschler-Nicola, M., Wild, E. M. 2009:** 14C Dating of the Upper Palaeolithic site at Krems-Wachtberg, Austria. *Radiocarbon* 51(2), 847–855. DOI: 10.1017/S0033822200056150. Available also from: <https://doi.org/10.1017/S0033822200056150>.
- Einwögerer, T., Händel, M., Neugebauer-Maresch, C., Simon, U., Teschler-Nicola, M. 2008a:** The Gravettian Infant Burials from Krems-Wachtberg, Austria. In: K. Bacvarov (ed.): *Babies Reborn. Infant/Child Burials in Pre- and Protohistory*. BAR International Series 1832. International Union of Prehistoric and Protohistoric Sciences. Proceedings of the XV World Congress 24. Oxford: Archaeopress, 15–19.
- Einwögerer, T., Händel, M., Simon, U. 2015:** Krems-Wachtberg East – A new find spot in the Gravettian site cluster of Krems (Austria). In: S. Sázelová, M. Novák, A. Mizerová (eds.): *Forgotten times and spaces. New perspectives in paleoanthropological, paleoethnological and archeological studies*. Brno: Institute of Archeology of the Czech Academy of Sciences, Masaryk University, 161–168.
- Einwögerer, T., Händel, M., Simon, U., Neugebauer-Maresch, C. 2014:** Upper Palaeolithic occupation in the Wachtberg area of Krems. The evidence of surveys, sections and core samples. *Quaternary International* 351, 50–66. DOI: 10.1016/j.quaint.2014.01.011.
- Einwögerer, T., Simon, U., Händel, M. 2008b:** Neue Gravettienfunde vom Wachtberg in Krems an der Donau. *Das Waldviertel* 57, 171–175.
- Farbstein, R. A., Davies, W. 2015:** Rediscovering Paleolithic art: overlooked ceramic figurines from the Pavlovian. In: S. Sázelová, M. Novák, A. Mizerová (eds.): *Forgotten times and spaces. New perspectives in paleoanthropological, paleoethnological and archeological studies*. Brno: Institute of Archeology of the Czech Academy of Sciences, Masaryk University, 328–339.
- Fladerer, F. A. 2001:** *Die Faunaresten von Krems-Wachtberg, Ausgrabung 1930. Jagdwild und Tierkörpernutzung an der Donau vor 27.000 Jahren*. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 39. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Fladerer, F. A., Salcher-Jedrasiak, T. A., Händel, M. 2014:** Hearth-side bone assemblages within the 27 ka BP Krems-Wachtberg settlement: Fired ribs and the mammoth bone-grease hypothesis. *Quaternary International* 351, 115–133. DOI: 10.1016/j.quaint.2012.06.030.
- Fu, Q. Posth, C., Hajdinjak, M., Petr, M., Mallick, S., Fernandes, D., Furtwängler, A., Haak, W., Meyer, M., Mittnik, A., Nickel, B., Peltzer, A., Rohland, N., Slon, V., Talamo, S., Lazaridis, I., Lipson, M., Mathieson, I., Schiffels, S., Skoglund, P. et al. 2016:** The genetic history of Ice Age Europe. *Nature* 534, 200–205. DOI: 10.1038/nature17993.
- Hahn, J. 1972:** Eine Gravettien-Industrie von Krems-Hundssteig (Niederösterreich). *Homo* 23, 81–89.
- Händel, M. 2017:** The stratigraphy of the Gravettian sites at Krems. *Quartär* 64, 129–155. DOI: 10.7485/QU64_6. Available also from: https://doi.org/10.7485/QU64_6.
- Händel, M., Einwögerer, T., Simon, U. 2008:** Krems-Wachtberg – A Gravettian settlement in the Middle Danube Region. *Wissenschaftliche Mitteilungen Niederösterreichische Landesmuseen* 19, 91–108. Available also from: https://www.zobodat.at/pdf/WM_19_0091-0108.pdf.
- Händel, M., Einwögerer, T., Simon, U., Neugebauer-Maresch, C. 2009b:** New excavations at Krems-Wachtberg – approaching a well-preserved Gravettian Settlement Site in the Middle Danube Region. *Quartär* 56, 187–196. DOI: 10.7485/QU56_11. Available also from: https://doi.org/10.7485/QU56_11.
- Händel, M., Einwögerer, T., Simon, U., Neugebauer-Maresch, C. 2014:** Krems-Wachtberg excavations 2005–12. Main profiles, sampling, stratigraphy, and site formation. *Quaternary International* 351, 38–49. DOI: 10.1016/j.quaint.2013.02.024.
- Händel, M., Salcher-Jedrasiak, T. A., Fladerer, F. A. 2015:** Putting Gravettian hunters' behaviour under the microscope: The case of

- hearth 1 at Krems-Wachtberg. *Quaternary International* 359–360, 280–291. DOI: 10.1016/j.quaint.2014.06.015.
- Händel, M., Simon, U., Einwögerer, T., Neugebauer-Maresch, C.** 2009a: Loess deposits and the conservation of the archaeological record – the Krems-Wachtberg example. *Quaternary International* 198(1–2), 46–50. DOI: 10.1016/j.quaint.2008.07.005.
- Händel, M., Thomas, R., Sprafke, T., Schulte, P., Brandl, M., Simon, U., Einwögerer, T.** 2021: Using archaeological data and sediment parameters to review the formation of the Gravettian layers at Krems-Wachtberg. *Journal of Quaternary Science* 36(8), 1397–1413, DOI: 10.1002/jqs.3293.
- Heinrich, W.** 1973: *Das Jungpaläolithikum in Niederösterreich*. Manuscript of the dissertation. Universität Salzburg. Vor- und Frühgeschichte, Archäologie. Stored in: Universitätsbibliothek Salzburg.
- Jöris, O., Neugebauer-Maresch, C., Weninger, B., Street, M.** 2010: The radiocarbon chronology of the Aurignacian to Mid-Upper Palaeolithic transition along the Upper and Middle Danube. In: C. Neugebauer-Maresch, L. R. Owen (eds.): *New aspects of the Central and Eastern European Upper Paleolithic – methods, chronology, technology and subsistence. Symposium by the Prehistoric Commission of the Austrian Academy of Sciences, Vienna, November 9 - 11, 2005*. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 72. Wien: Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften. 101–137.
- Kießling, F.** 1934: Die Aurignacienstation am Wachtberge bei Krems an der Donau. In: F. Kießling: *Beiträge zur Ur-, Vor- und Frühgeschichte von Niederösterreich und Südmähren. Nebst Mitteilungen über mittelalterliche Burgen und Keramik. Mit besonderer Berücksichtigung des Waldviertels*. Wien: Roland, Verein nieder-österreichischer Altertumsfreunde, 35–39.
- Klíma, B.** 1995: *Dolní Věstonice II. Ein Mammutjägerrastplatz und seine Bestattungen*. The Dolní Věstonice Studies 3. Études et recherches archéologiques de l'Université de Liège 73. Liège: Institute of Archaeology, Academy of Sciences of the Czech Republic.
- Klíma, B.** 1997a: Excavation history, stratigraphy and context – Grabungsgeschichte, Stratigraphie und Fundumstände. In: J. Svoboda (ed.): *Pavlov I - Northwest. The Upper Paleolithic burial and its settlement context*. The Dolní Věstonice Studies 4. Brno: Academy of Sciences of the Czech Republic, Institute of Archaeology, 13–52. Available also from: <https://lurl.cz/RewDL>.
- Klíma, B.** 1997b: Bone industry, decorative objects, and art – Knochenindustrie, Zier- und Kunstgegenstände. In: J. Svoboda (ed.): *Pavlov I - Northwest. The Upper Paleolithic burial and its settlement context*. The Dolní Věstonice Studies 4. Brno: Academy of Sciences of the Czech Republic, Institute of Archaeology, 227–286. Available also from: <https://lurl.cz/RewDL>.
- Lev, S.** 2002: Kriterii khronologicheskogo raschleneniya ob'ektov kul'turnykh otlozhenii (ochagi zaraïskoï stoyanki). In: *Zaraïsk. Volume 2. Problem i perspektivy dukhovnogo i kul'turnogo razvitiya*. Moskva: Drevlekhranilishche Publ., 27–39.
- Maier, A., Zimmermann, A.** 2017: Populations headed south? The Gravettian from a palaeodemographic point of view. *Antiquity* 91(357), 573–588. DOI: 10.15184/aqy.2017.37.
- Neruda, P., Hamrozi, P., Patáková, Z., Pyka, G., Zelenka, F., Hladilová, Š., Oliva, M., Orságová, E.,** 2024: Micro-computed tomography of the fired clay venus of Dolní Věstonice (Czech Republic) [online]. *Journal of Archaeological Science* 169, 106034. DOI: 10.1016/j.jas.2024.106034. [Accessed 2026-02-23]. Available from: <https://www.sciencedirect.com/journal/journal-of-archaeological-science/vol/169/suppl/C>.
- Neugebauer-Maresch, C.** 2003: Erste Ergebnisse der neuen Grabungen in Krems-Hundssteig im Rahmen eines Projektes der Österreichischen Akademie der Wissenschaften (The Palaeolithic Project of the Austrian Academy of Sciences with some first results of the new investigations at Krems-Hundssteig). *Preistoria Alpina* 39, 165–173.
- Neugebauer-Maresch, C.** 2008a: *Krems-Hundssteig – Mammutjägerlager der Eiszeit. Ein Nutzungsareal paläolithischer Jäger- und Sammler(innen) vor 41.000– 27.000 Jahren*. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 67. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Neugebauer-Maresch, C.** 2008b: Eine besondere Fundkategorie: kalzifizierte Hölzer der gravettienzeitlichen Schichten von Krems-Hundssteig. *Quartär* 55, 143–150. DOI: 10.7485/QU55_09. Available also from: https://doi.org/10.7485/QU55_09.
- Neugebauer-Maresch, C., Hammer, V. M. F., Einwögerer, T., Händel, M., Simon, U.** 2013: Die gravettienzeitlichen Rötelngräber und die Farbstoffe des Fundplatzes Krems-Wachtberg/Niederösterreich. In: H. Meller et al. (Hrsg.): *Rot – Die Archäologie bekennt Farbe. 5. Mitteldeutscher Archäologentag vom 4. bis 6. Oktober 2012 in Halle (Saale)*. Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle 10. Halle: Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt, Landesmuseum für Vorgeschichte, 135–141.
- Nýlvtova Fišáková, M.** 2013: Seasonality of Gravettian sites in the Middle Danube Region and adjoining areas of central Europe. *Quaternary International* 294, 120–134. DOI: 10.1016/j.quaint.2011.08.017.
- ORAU:** OxCal. In: *Oxford Radiocarbon Accelerator Unit* [online]. © 23.02.2026. [Accessed 2026-02-24]. Available from: <https://c14.arch.ox.ac.uk/oxcal.html>.
- Rasmussen, S. O., Bigler, M., Blockley, S. P., Blunier, T., Buchardt, S. L., Clausen, H. B., Cvijanovic, I., Dahl-Jensen, D., Johnsen, S. J., Fischer, H., Gkinis, V., Guillevic, M., Hoek, W. Z., Lowe, J. J., Pedro, J. B., Popp, T., Seierstad, I. K., Steffensen, J. P., Svensson, A. M., Vallenga, P. et al.** 2014: A stratigraphic framework for abrupt climatic changes during the Last Glacial period based on three synchronized Greenland ice-core records: refining and extending the INTIMATE event stratigraphy. *Quaternary Science Reviews* 106, 14–28. DOI: 10.1016/j.quascirev.2014.09.007. Available also from: <https://doi.org/10.1016/j.quascirev.2014.09.007>.
- Reimer, P. J., Austin, W. E. N., Bard, E., Bayliss, A., Blackwell, P. G., Bronk Ramsey, C., Butzin, M., Cheng, H., Edwards, R. L., Friedrich, M., Grootes, P. M., Guilderson, T. P., Hajdas, I., Heaton, T. J., Hogg, A. G., Hughen, K. A., Kromer, B., Manning, S. W., Muscheler, R., Palmer, J. G. et al.** 2020: The IntCal20 northern hemisphere radiocarbon age calibration curve (0–55 cal kBP). *Radiocarbon* 62(4), 725–757. DOI: 10.1017/RDC.2020.41. Available also from: <https://doi.org/10.1017/RDC.2020.41>.
- Simon, U., Einwögerer, T., Händel, M.** 2020: Zwei bemalte Kunstobjekte aus dem Pavlovien von Krems-Wachtberg. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 50(1), 1–8. DOI: 10.11588/ak.2020.1.78119. Available also from: <https://doi.org/10.11588/ak.2020.1.78119>.
- Simon, U., Händel, M., Einwögerer, T., Neugebauer-Maresch, C.** 2014: The archaeological record of the Gravettian open-air site Krems-Wachtberg. *Quaternary International* 351, 5–13. DOI: 10.1016/j.quaint.2013.08.009.
- Simon, U., Händel, M., Einwögerer, T., Neugebauer-Maresch, C.** 2019: Der gravettienzeitliche Begehungshorizont der Freilandfundstelle Krems-Wachtberg (Niederösterreich). In: M. Baales, C. Pasda (Hrsg.): *„All der holden Hügel ist keiner mir fremd ...“*. Festschrift zum 65. Geburtstag von Claus-Joachim Kind. Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie 327. Bonn: Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH, 227–239.

- Škrdla, P. 2005:** *The Upper Paleolithic on the Middle Course of the Morava River*. The Dolní Věstonice Studies 13. Brno: Academy of Sciences of the Czech Republic, Institute of Archeology in Brno.
- Strobl, J., Obermaier, H. 1909:** Die Aurignacienstation von Krems (N.-Ö.). *Jahrbuch für Altertumskunde* 3(3–4), 129–148.
- Svoboda, J. 1991:** *Dolní Věstonice II. Western slope*. Études et recherches archéologiques de l'Université de Liège 54. Liège: Université de Liège, 5–56.
- Svoboda, J. 1996:** The Pavlovian. Typology and behaviour. In: J. Svoboda (ed.): *Paleolithic in the Middle Danube Region. Anniversary volume to Bohuslav Klíma*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 5. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 283–301. Available also from: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/Paleolithic_in_the_Middle_Danube_Region_m-1.pdf.
- Svoboda, J. 2005:** Pavlov I - Southeast. Location, stratigraphy, microstratigraphies, and features. In: J. A. Svoboda (ed.): *Pavlov I - Southeast. A Window Into Gravettian Lifestyles*. The Dolní Věstonice Studies 14. Brno: Academy of Sciences of the Czech Republic, Institute of Archaeology at Brno, Polish Academy of Sciences, Institute of Systematics and Evolution of Animals, 25–52.
- Svoboda, J. A. 2007:** The Gravettian on the Middle Danube. In: J.-J. Cleyet Marie (ed.): *Le Gravettien. Entités regionales d'une paléoculture européenne, Les Eyzies, juillet 2004*. Paléo 19. Spécial table ronde (1ère partie). Les Eyzies: SAMRA, 203–220. DOI: 10.4000/paleo.607. Available also from: <https://doi.org/10.4000/paleo.607>.
- Svoboda, J., Hladilová, Š., Horáček, I., Kaiser, J., Králík, M., Novák, J., Novák, M., Pokorný, P., Sázellová, S., Smolíková, L., Zikmund, T. 2015:** Dolní Věstonice IIa: Gravettian microstratigraphy, environment, and the origin of baked clay production in Moravia. *Quaternary International* 359–360, 195–210. DOI: 10.1016/j.quaint.2014.06.048.
- Tallavaara, M., Luoto, M., Korhonen, N., Järvinen, H., Seppä, H. 2015:** Human population dynamics in Europe over the Last Glacial Maximum. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 112(27), 8232–8237. DOI: 10.1073/pnas.1503784112. Available also from: <https://doi.org/10.1073/pnas.1503784112>.
- Teschler-Nicola, M., Fernandes, D., Händel, M., Einwögerer, T., Simon, U., Neugebauer-Maresch, C., Tangl, S., Heimel, P., Dobsak, T., Retzmann, A., Prohaska, T., Irrgeher, J., Kennet, D.J., Olalde, I., Reich, D., Pinhasi, R. 2020:** Ancient DNA reveals monozygotic newborn twins from the Upper Palaeolithic [online]. *Communications Biology* 3, 650. DOI: 10.1038/s42003-020-01372-8. [Accessed 2026-03-01] Available from: <https://doi.org/10.1038/s42003-020-01372-8>.
- Thomas, R. 2023:** *Das Jungpaläolithikum von Krems-Wachtberg. Die Steinartefakte der Ausgrabungen 2005–2015*. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 94. Wien: Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften. DOI: 10.1553/978OEAW92381.
- Thomas, R., Brandl, M., Simon, U. 2016:** The Gravettian lithic industry at Krems-Wachtberg (Austria). *Quaternary International* 406A, 106–119. DOI: 10.1016/j.quaint.2015.09.073.
- Thomas, R., Ziehaus, J. 2014:** Spatial and chronological patterns of the lithics of hearth 1 at the Gravettian site Krems-Wachtberg. *Quaternary International* 351, 134–145. DOI: 10.1016/j.quaint.2011.10.031. Available also from: <https://doi.org/10.1016/j.quaint.2011.10.031>.
- Vogel, J. C., Zagwijn, W. H. 1967:** Groningen radiocarbon dates VI. *Radiocarbon* 9, 63–106. DOI: 10.1017/S0033822200000485. Available also from: <https://lurl.cz/8ewXz>.
- Zeeden, C., Hambach, U., Händel, M. 2015:** Loess magnetic fabric of the Krems-Wachtberg archaeological site. *Quaternary International* 372, 188–194. DOI: /10.1016/j.quaint.2014.11.001.
- Ziehaus, J. 2007:** Die Silexindustrie der Gravettien-Fundstelle Krems-Wachtberg, Niederösterreich, Grabung 2005. *Archaeologia Austriaca* 91, 7–140. DOI: 10.1553/archaeologia91s7.
- Zheltova, M., Yanshina, O. 2015:** Ceramics and pigments from Kostienki-1 site: research results and perspectives. In: S. Sázellová, M. Novák, A. Mizerová (eds.): *Forgotten times and spaces. New perspectives in paleoanthropological, paleoethnological and archeological studies*. Brno: Institute of Archeology of the Czech Academy of Sciences, Masaryk University, 340–346.

Resumé

Studie se zaměřuje na prostorovou organizaci gravettské sídelní vrstvy na lokalitě Krems-Wachtberg (Dolní Rakousko; obr. 1), zkoumané v letech 2005–2015, která náleží k ranému horizontu pavlovienu a je chronostratigraficky zařazena do mladší fáze gravettien v intervalu přibližně 33500–31000 cal BP (obr. 2). Lokalita je mimořádně významná nejen objevem dvou dětských pohřbů, ale především zachováním *in situ* sídelní plochy propojující pohřby s dalšími jednoznačně identifikovatelnými strukturami, jako jsou ohniště, jámy a křulové jamky (obr. 3; 4). Tyto kontexty, spolu s bohatým archeologickým a bioarcheologickým materiálem, dokládají široké spektrum každodenních i symbolických aktivit.

Nejvyšší intenzita a diverzita činností byla soustředěna v okolí centrálního vícefázového ohniště 1, které představuje zásadní organizační prvek sídelní plochy (obr. 4; 9). Analýzy distribuce štípané industrie, jejích skládanek a pozůstatky zvířecího osteologického materiálu prokazují existenci funkčně diferencovaných zón, včetně dílenských prostorů a míst pro zpracování kořisti a extrakce tuku a morku (obr. 5–7). Výrazně oddělenou oblast tvoří pohřební areál se dvěma dětskými hroby, jejichž konečná podoba byla výsledkem komplexních rituálních sekvencí zahrnujících opakované otevření hrobu a použití červeného barviva (obr. 3f, 8).

Sídelní vrstva AH 4.4/4.3 byla částečně redukována postdepozicičními sedimentárními procesy, zejména periglaciálními svaňovými jevy a eolickou akumulací, které vedly k její fragmentaci a překrytí redeponovanými sedimenty (obr. 3). Tyto procesy jsou zároveň zodpovědné za mimořádně dobrý stav zachování lokality. Přestože část archeologického záznamu byla zřejmě ztracena, dochovaný segment umožňuje detailní analýzy.

Důležitým závěrem je absence dokladů pro existenci nadzemní obytné struktury v rámci zachované plochy. Distribuce struktur i nálezů nenaznačuje přítomnost obydlí, a proto je pravděpodobné, že veškeré identifikované aktivity probíhaly v otevřeném prostoru. Případné obytné struktury mohly ležet mimo hranice dochované vrstvy (obr. 9).

Celkové prostorové uspořádání nálezů ukazuje na jednorázovou, relativně krátkodobou, avšak intenzivní sídelní epizodu, během níž se rozvinula komplexní organizace prostoru zahrnující jak subsistenční, tak symbolické činnosti. Lokalita Krems-Wachtberg tak představuje klíčový pramen pro poznání sídelních strategií a sociální organizace populací pavlovienu ve středodunajské oblasti.

Contact

Marc Händel

Austrian Archaeological Institute, Austrian Academy of Sciences
Dominikanerbastei 16
1010 Vienna
Austria
marc.haendel@oeaw.ac.at
ORCID: 0000-0003-2472-4006

New research on the Gravettian site cluster of Grub-Kranawetberg, Austria: Research history, key findings and first results of fieldwork between 2021 and 2025

Nový výzkum gravettské lokality Grub-Kranawetberg v Rakousku: historie výzkumu, klíčové poznatky a první výsledky terénního výzkumu v letech 2021 až 2025

– Philip R. Nigst*, Walpurga Antl-Weiser, Samuel Kasemann, Maximilian Piniel, Stéphane Pirson, Anna Wagner, T. Bence Viola, Marjolein D. Bosch –

KEYWORDS

Upper Palaeolithic – Gravettian – Middle Danube region – Austria – fieldwork

ABSTRACT

The Grub-Kranawetberg site cluster is embedded in the rich Upper Palaeolithic landscape of the Middle Danube region. Here we present an updated list of the sites around the villages of Grub and Stillfried, summarise the setting of the Grub-Kranawetberg site cluster in the landscape and provide a detailed overview of the research history for the sites of Grub-Kranawetberg including an updated overview of the different excavation areas. This is followed by an overview of our new fieldwork activities since 2021 in the area including a surface survey on the Kranawetberg/Hönigsberg ridge and new fieldwork at both Grub-Kranawetberg I and Grub-Kranawetberg II. We summarise the findings of the surface survey and implications for understanding the extent and preservation of the archaeological deposits on the Kranawetberg/Hönigsberg ridge. The excavation at Grub-Kranawetberg I in 2021 produced a small assemblage of lithic artefacts and faunal remains, which is presented here for the first time. Overall, the lithic typology, the use of raw material and the faunal spectrum correspond well to previous excavations at the site. We also present our fieldwork and some preliminary results at the new site of Grub-Kranawetberg II, east of Grub-Kranawetberg I, which has been under excavation since 2022. We also discuss our new findings since 2021 in light of previous fieldwork at the site complex, compare them to the other sites in the region and discuss the Grub-Kranawetberg sites in the broader Middle Danube region context.

* Corresponding author – E-mail address: philip.nigst@univie.ac.at

<https://doi.org/10.47382/pv0671-03>

Received 19 November 2025; received in revised form 29 April 2026.
Available online 27 May 2026.

Copyright © 2026 Czech Acad Sci, Inst Archaeology Brno, and the authors.
This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist.

1. Introduction

The Middle Danube region in Central Europe is well known for its rich Upper Palaeolithic archaeological record, from the first appearance of modern humans in the region and the responses of human groups to the climatic downturn towards the Last Glacial Maximum (LGM), to human behavioural adaptations to cope with LGM conditions as well as the time after the LGM with rising temperatures and moisture levels.

The region has provided important data from a number of key sites for the discussion of modern human dispersal into and within Europe, the Neanderthal–modern human replacement and potential horizontal cultural transmission between the last Neanderthal and first modern human populations and the climatic

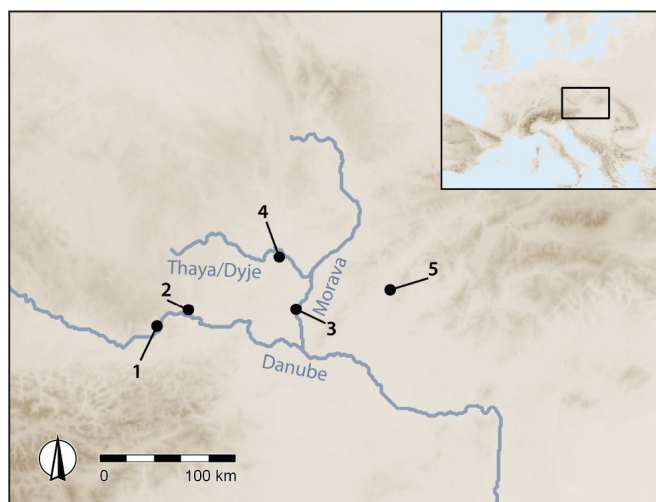

Fig. 1. Location of Stillfried-Grub microregion (3) and other microregions in the Middle Danube region and mentioned in the text. 1 – Willendorf microregion; 2 – Krems microregion; 3 – Stillfried-Grub microregion; 4 – Pavlov – Dolní Věstonice – Milovice microregion; 7 – Moravany microregion. Inset map shows European map and extent of main map. Map background (both for map and inset map): digital terrain model (DTM) of Europe (using WGS84/UTM grid system [northern hemisphere] [EPSG code 32600] as coordinate reference system). DTM source: GTOPO30 HYDRO 1k dataset from U.S. Geological Survey Earth Resources Observation and Science (EROS) Center, <https://doi.org/10.5066/F77P8WN0>. GIS and map by P. R. Nigst.

Obr. 1. Poloha mikroregionu Stillfried-Grub (3) a dalších mikroregionů ve středním Podunají zmíněných v textu. 1 – Mikroregion Willendorf; 2 – mikroregion Krems; 3 – mikroregion Stillfried-Grub; 4 – mikroregion Pavlov – Dolní Věstonice – Milovice; 7 – mikroregion Moravany. Vložená mapa zobrazuje mapu Evropy a rozsah zkoumaných regionů. Pozadí mapy (pro mapu i vloženou mapu): digitální model terénu (DTM) Evropy (s použitím souřadnicového systému WGS84/UTM [severní polokoule] [kód EPSG 32600] jako souřadnicového referenčního systému). Zdroj DTM: datová sada GTOPO30 HYDRO 1k z Centra pro pozorování a vědu o zemských zdrojích (EROS) americké geologické služby, <https://doi.org/10.5066/F77P8WN0>. GIS a mapa P. R. Nigst.

context of the various Early Upper Palaeolithic assemblages within the region, be they Bohunician or Aurignacian collections.

The region has also provided a wealth of information for the Mid-Upper Palaeolithic of Central Europe and human adaptations and responses to climatic and environmental change and associated variations in density and distribution of resources, nutrients and moisture. The number of stratified sites dated to the Mid-Upper Palaeolithic of the region is higher than for the Early Upper Palaeolithic and the Late Upper Palaeolithic (e.g. Svoboda et al. 1996). However, this picture changes when

also including surface collections (e.g. Škrdla 2017a; 2017b). Mid-Upper Palaeolithic site distribution includes a number of microregions with site clusters that have shaped much of how we currently conceive human occupation between 35,000 and 20,000 cal BP in the region. These include (but are not limited to) the microregions of Willendorf (e.g. Felgenhauer 1959; Haesaerts et al. 1996; Nigst et al. 2008; 2014), Pavlov – Dolní Věstonice – Milovice (e.g. Svoboda et al. 1996; 1999; 2011; 2019; Svoboda ed. 2005; Chlachula et al. 2025), Krems (e.g. Einwögerer 2000; Einwögerer et al. 2006; Neugebauer-Maresch 2008), Moravany

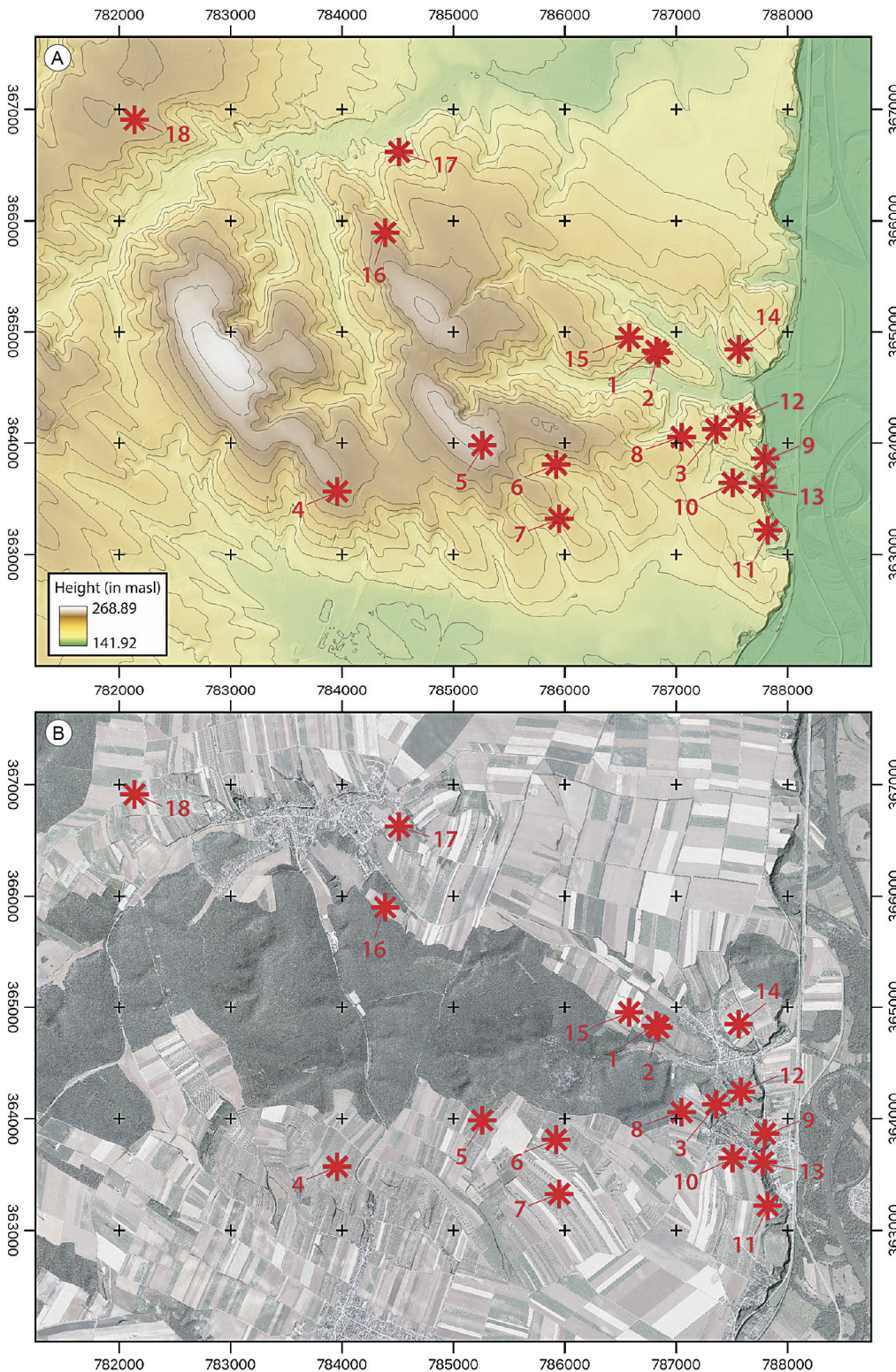

Fig. 2. Map showing the location of Palaeolithic sites (1–18) in the Stillfried-Grub region on top of a digital terrain model (A) and an orthophoto (B).
 1 – Grub-Kranawetberg I;
 2 – Grub-Kranawetberg II;
 3 – Stillfried-Steinschlägetalier;
 4 – Ollersdorf-Heidenberg;
 5 – Stillfried-Alte Kirchenried;
 6 – Stillfried-Hirschsprung;
 7 – Mannersdorf-Zwiefelhap;
 8 – Stillfried-Kirchenberg;
 9 – Stillfried-Keller Klotz;
 10 – Stillfried-Museumsgasse;
 11 – Stillfried-Ziegelei; 12 – Stillfried-Wagneracker; 13 – Stillfried-Profil Binder; 14 – Grub-Sonnberg;
 15 – Stillfried-Hönigsberg;
 16 – Ebenthal-Jägerwald;
 17 – Ebenthal-Sandbergen;
 18 – Ebenthal-Weintaläcker (Parzellen 2229/2 and 2231). Sources: Aerial images/orthophotos in (B): Land Niederösterreich; elevation, hillshade and 1-metre contour lines calculated from a digital terrain model with 1-metre resolution in (A): Land Niederösterreich; coordinate reference system for (A) and (B): MGI/Austria GK M34 [EPSG code 31259]. GIS and graphic by P. R. Nigst.

Obr. 2. Mapa zobrazující umístění paleolitických lokalit (1–18) v oblasti Stillfried-Grub na digitálním modelu terénu (A) a ortofotosnímku (B).
 1 – Grub-Kranawetberg I;
 2 – Grub-Kranawetberg II;
 3 – Stillfried-Steinschlägetalier;
 4 – Ollersdorf-Heidenberg;
 5 – Stillfried-Alte Kirchenried;
 6 – Stillfried-Hirschsprung;
 7 – Mannersdorf-Zwiefelhap;
 8 – Stillfried-Kirchenberg;
 9 – Stillfried-Keller Klotz;
 10 – Stillfried-Museumsgasse;
 11 – Stillfried-Ziegelei; 12 – Stillfried-Wagneracker; 13 – Stillfried-Profil Binder; 14 – Grub-Sonnberg;
 15 – Stillfried-Hönigsberg;
 16 – Ebenthal-Jägerwald;
 17 – Ebenthal-Sandbergen;
 18 – Ebenthal-Weintaläcker (parcel č. 2229/2 a 2231). Zdroje: Plošné snímky/ortofoto v (B): Land Niederösterreich; výškové, kopcovité a vrstevnicové linie v délce 1 m vypočítané z digitálního modelu terénu s rozlišením 1 m v (A): Land Niederösterreich; souřadnicový referenční systém pro (A) a (B): MGI/Austria GK M34 [kód EPSG 31259]. GIS a grafika P. R. Nigst.

(e.g. Hromada, Kozłowski eds. 1995; Polanská, Hromadová 2015; Hromadová et al. 2021), and Stillfried-Grub (e.g. Antl-Weiser et al. 2010; Nigst, Antl-Weiser 2012; Antl, Bosch 2015; Nigst et al. 2024; Bosch et al. 2025a) (see Fig. 1).

In this paper, we focus on the Grub-Kranawetberg site cluster in the Stillfried-Grub region, which is known for Upper Palaeolithic finds since the 19th century. In the Stillfried-Grub region more than 18 Upper Palaeolithic sites are known to date (Fig. 2). Sites in the microregion include those explored in recent excavations at Grub-Kranawetberg I (1993 to 2011 and in 2021; Antl-Weiser 2008; Antl-Weiser et al. 2010), Grub-Kranawetberg II (since 2022) and Ollersdorf-Heidenberg (2017, 2018 and 2022; Bosch et al. 2025a), but also Stillfried-Steinschlägeratelier (Felgenhauer 1980) excavated longer ago. About 13 sites are known only from surface collections.

The specific goals of this paper are: (1) presentation of the setting of the Grub-Kranawetberg site cluster; (2) detailed research history and summary of the previous work within the site cluster; (3) introduce for the first time the new site Grub-Kranawetberg II, which up to now has only been mentioned in unpublished reports to the Austrian Federal Monuments Authority; (4) present the results of our research since 2021 at the Grub-Kranawetberg site cluster including our survey in 2021, our excavation at Grub-Kranawetberg I in 2021 and our fieldwork at Grub-Kranawetberg II since 2022.

2. Setting of the Grub-Kranawetberg site complex

The Grub-Kranawetberg site complex is located approximately 30 km northeast of Vienna, close to the Morava (March) River valley, which forms the Austrian-Slovak border. The site complex occupies a position on the southeastern margins of the gently undulating hills defining the so-called Weinviertel region of northeastern Austria and where these hills meet the Morava valley and the Marchfeld plain, which is bounded by the Danube River to the south and the Morava River to the east (Fig. 3).

The archaeological occurrences of the Grub-Kranawetberg site complex comprising Grub-Kranawetberg I, Grub-Kranawetberg II

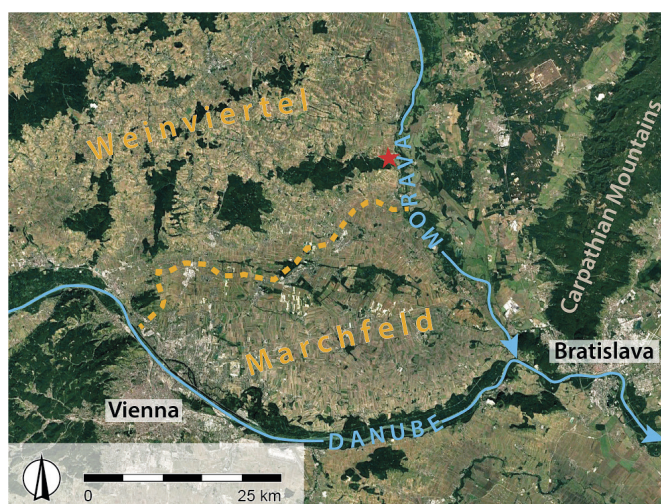

Fig. 3. Map showing the location of the Grub-Kranawetberg site complex (red star) close to the Morava valley, rolling hills of the Weinviertel region, the Marchfeld plain and Danube valley. Dashed line: boundary between the Marchfeld plain and rolling hills of Weinviertel. Background image: satellite image from Google Earth Pro, image by Landsat/Copernicus. Graphic by P. R. Nigst.

Obr. 3. Mapa znázorňující polohu komplexu nalezišť Grub-Kranawetberg (červená hvězda) v blízkosti údolí Moravy, zvlněného reliéfu regionu Weinviertel, Marchfeldské nížiny a údolí Dunaje. Přerušovaná čára: hranice mezi Marchfeldskou nížinou a pahorky Weinviertelu. Obrázek na pozadí: satelitní snímek z Google Earth Pro, snímek pořízený programem Landsat/Copernicus. Grafika P. R. Nigst.

and the surface finds to the west of them (Fig. 4) are found to the west of the village of Grub (cadastral community: Grub an der March, market town: Angern an der March, administrative district: Gänserndorf). They are situated on a ridge running west-northwest to east-southeast towards the village of Grub. The eastern half of the ridge is part of cadastral community of Grub an der March and has the field name Kranawetberg (also Kranawettberg or Kranebitter), while the western part belongs to the cadastral community of Stillfried and is known by the field-name Hönigsberg.

The ridge is approximately 1,200 m long, 180–200 m wide and its height varies between about 210 m (in its western part), about 200 m (in its central part) and around 180 m (in its eastern part). Due to its position, the site complex today offers a clear view to the east, overlooking the Morava valley and plain to the Carpathian Mountains. The views to the south, west and north are blocked by neighbouring ridges/hills.

At present, the majority of the ridge is under agricultural use. Only limited areas along its southern flank are covered by forest or consist of disused field terrace systems, which are now overgrown with dense vegetation, including mature trees (Fig. 4a). The terraced fields on the northern flank remain partly in cultivation. The top of the ridge supports a mosaic of viticulture, arable fields for a variety of crops, and areas of fallow land. Vineyards are concentrated predominantly on the eastern part of the ridge, whereas crop production is more characteristic of the western part. Fallow plots are primarily distributed in the central part of the ridge, indicating a patchwork pattern of land management.

The valleys north and south of the Kranawetberg/Hönigsberg ridge are dry valleys today. At present, the Morava River, a tributary of the Danube, is the nearest watercourse, flowing at a distance of roughly 1.5 km from the sites. The distance of the sites to the Morava during Marine Isotope Stages 3 and 2 remains unknown.

The two sites Grub-Kranawetberg I and II are located next to each other on the central part of the Kranawetberg/Hönigsberg ridge (Fig. 4). Excavated between 1993 and 2021, Grub-Kranawetberg I is comprised of Trench 1, 2, C South and 3, as well as Area A, B and C (Fig. 5). Grub-Kranawetberg II to the east and under excavation since 2022 is currently comprised of three trenches (Trench 1–3).

The top sedimentary deposits of the Kranawetberg/Hönigsberg ridge, on which the Grub-Kranawetberg site complex is located, are formed by loess-like sediments, mostly silt or sandy silt. Their maximum thickness at Grub-Kranawetberg I was estimated by a geoelectrical survey in 1997 to approximately 20 m (Antl, Verginis 1998). Later, in 2012, percussion drilling at Grub-Kranawetberg I showed a thickness of loess-like sediments of 11.54 m, overlying Neogene sediments (Antl, Peticzka 2012). Our own borings at Grub-Kranawetberg I in 2021, despite being limited to a maximum depth of 5.5 m (Antl-Weiser et al. 2024a; 2024b), are consistent with these results. At Grub-Kranawetberg II the maximum thickness documented thus far through borings is around 5.3 m (Bosch et al. 2025b). The above estimations of the minimum thickness of the loess-like sediment cover are valid only for the specific part of the ridge where the sites of Grub-Kranawetberg I and II are located, i.e. its central part. It is likely there is some variation in the thickness of the Pleistocene loess cover across the 1,200 m long Kranawetberg/Hönigsberg ridge. We should also note that in some areas towards the west of the ridge medium to coarse gravel-sized clasts appear on the surface, which might indicate that agricultural activities at times cut into non-loess-like deposits. The underlying sediments probably date to the Pannonian (Neogene).

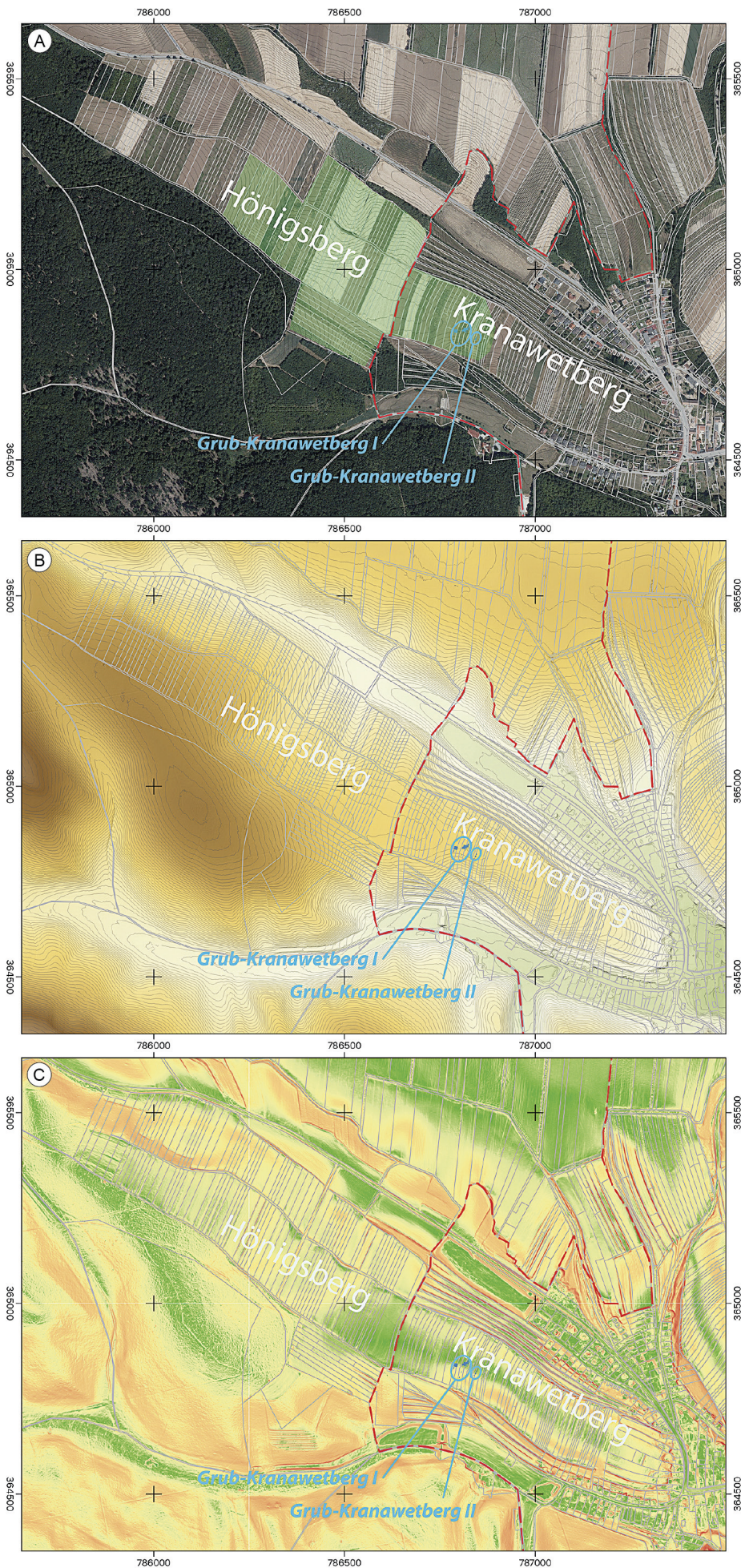

Fig. 4. Map showing the location of the sites of Grub-Kranawetberg I and II (blue), the field-walking survey area (green, only shown in A), two parts of the ridge called Hönigsberg and Kranawetberg, and the boundary between the cadastral communities of Stillfried and Grub an der March (red dashed line) on a map of the cadastral boundaries (grey) and a satellite image (A), digital elevation model (B) and slope angles (C). Sources: Cadastral map (Digitale Katastralmappe): Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen; areal images/orthophotos: Land Niederösterreich; digital elevation model: with 1 m resolution: Land Niederösterreich; hillshade calculated from a digital terrain model with 1 m resolution: Land Niederösterreich; coordinate reference system: MGI/Austria GK M34 (EPSG code 31259). GIS and graphics by P. R. Nigst.

Obr. 4. Mapa znázorňující umístění lokalit Grub-Kranawetberg I a II (modrá), oblast terénního povrchového průřezu (zelená, zobrazena pouze v A), dvě části hřebenu Hönigsberg a Kranawetberg a hranici mezi katastrálními obcemi Stillfried a Grub an der March (červená přerušovaná čára) na mapě katastrálních hranic (šedá) a satelitním snímku (A), digitálním modelu reliéfu (B) a na úhlech sklonu (C). Zdroje: Katastrální mapa (Digitale Katastralmappe): Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen; plošné snímky/ortofoto: Land Niederösterreich; digitální model reliéfu: s rozlišením 1 m: Land Niederösterreich; stín kopce vypočítaný z digitálního modelu terénu s rozlišením 1 m: Land Niederösterreich; souřadnicový referenční systém: MGI/Austria GK M34 (kód EPSG 31259). GIS a grafika P. R. Nigst.

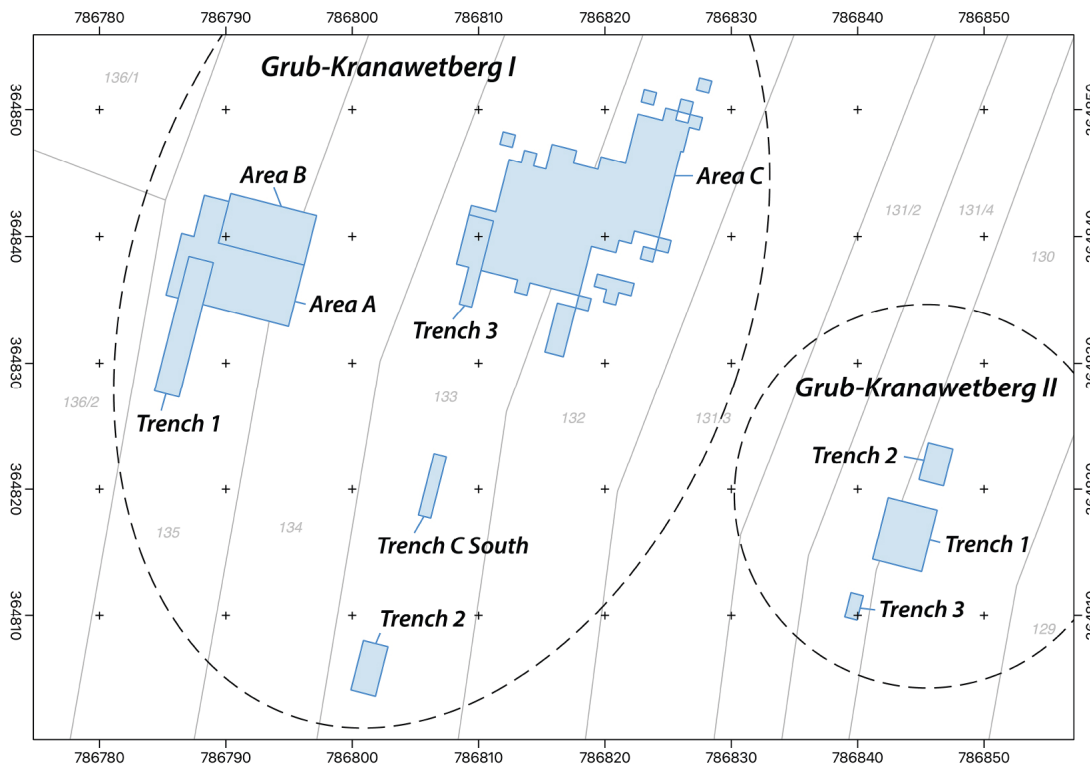

Fig. 5. Location of trenches excavated at the sites of Grub-Kranawetberg I and II on a cadastral map. Source cadastral map: Digitale Katastralmappe, Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen, Vienna, Austria. Coordinate reference system: MGI/Austria GK M34 (EPSG code 31259). GIS and Graphic by P. R. Nigst.

Obr. 5. Umístění sond vykopaných v lokalitách Grub-Kranawetberg I a II na katastrální mapě. Zdroj katastrální mapy: Digitale Katastralmappe, Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen, Vídeň, Rakousko. Souřadnicový referenční systém: MGI/Austrie GK M34 (kód EPSG 31259). GIS a grafika P. R. Nigst.

Regarding a reconstruction of the palaeorelief, especially in terms of elevation and slope gradient and orientation, we currently have limited information; however, the orientation and dip of the exposed deposits in the excavation trenches of Grub-Kranawetberg I and Grub-Kranawetberg II suggest that during the Gravettian occupations slope gradient and orientation were slightly different than the present-day terrain. For example, at Grub-Kranawetberg I, Trench 3 and Area C, the terrain at the time of human occupation sloped slightly towards the north(east) (cf. Antl 2013): AH 4 in Trench 3 (squares A7 to B10) was encountered 1.4 to 1.5 m below the surface (Antl-Weiser 1996a), while in the 2021 excavation (square P20/P21), AH 4 was observed at a depth of 2.15 to 2.2 m below the top surface (Antl-Weiser et al. 2024b).

3. Research history

The first Palaeolithic finds reported in the Stillfried-Grub microregion were those collected by M. Much in 1879 (Much 1881) in the village of Stillfried, though not in the Kranawetberg site cluster (Much 1881; see also Weiser 1978; Antl-Weiser 1996a). Nevertheless, they are the reason Stillfried-Grub has been known since then as a Palaeolithic find region.

To our knowledge the first records of Palaeolithic finds from the Grub-Kranawetberg site cluster are surface finds recovered on the Kranawetberg/Hönigsberg ridge and reported in the 1930s by Moßler (1935). These finds include a blade, flake and burin (Weiser 1978). The exact location of Moßler's finds on the ridge remains unknown.

Since the 1970s, more systematic surface collection efforts have been undertaken with varying intensity. These collections have proceeded intermittently, alternating between periods of heightened activity, reduced engagement, and occasional inactivity. Both professional archaeologists and local collectors, including F. Felgenhauer, W. Neugebauer, O. Lienhart, I. Peter and H. Preisl, have collected surface finds along the Kranawetberg/Hönigsberg ridge (Weiser 1978; Antl-Weiser 1996a). The survey work of W. Neugebauer in 1972 and the following years

established that the lithic surface finds on Kranawetberg continue to the east into the area of the ridge called Hönigsberg, which belongs to the village of Stillfried. Beginning in 1975, O. Lienhart collected numerous lithics on Hönigsberg ridge, mainly just west of the Kranawetberg/Hönigsberg divide, but also some finds further east on the Kranawetberg ridge. In 1978, F. Felgenhauer collected surface materials, among others, on the northern end of the field just south of the Grub-Kranawetberg I site, i.e. on cadastral parcel 82/8 (cadastral territory: Grub an der March). Until 2018, the fieldwalking of I. Peter produced a large collection of lithic artefacts collected on Kranawetberg between Grub-Kranawetberg I and the Kranawetberg/Hönigsberg divide to the west. Herbert Preisl began fieldwalking on the Kranawetberg/Hönigsberg ridge in 1993 and has continued his efforts to the present. While some of these surface collection assemblages remain in private ownership, others are housed in the local 'Stillfried – Zentrum der Urzeit' museum. In addition, surface finds on the entire Kranawetberg/Hönigsberg ridge have been collected by W. Antl-Weiser as part of the fieldwork at Grub-Kranawetberg I.

These surface collections are predominantly composed of lithic artefacts, though faunal remains are also represented (Weiser 1978; Antl-Weiser 1996a). Among the surface collection are Miocene shells used as personal ornaments. They are attributed to the bivalve *Anadara diluvia*, the gastropods *Mesohalina margaritacea* (Fig. 6: 1, 2), *Turritella gradata* (Fig. 6: 3), *Amalda glandiformis*, *Conus* sp., *Terebralia duboisi*, and *Cypreidae* indet. (Fig. 6: 4), and the scaphopod *Fissidentalium badense* (Bosch et al. 2026). Lithics include blades, flakes, and a number of formal tools including various burins, endscrapers, fragmented Gravette points, microgravette points, backed bladelets and retouched blades (Weiser 1978; Antl-Weiser 1996a) (Fig. 7). Most of the lithics are congruent with an attribution to the Upper Palaeolithic in general and to the Gravettian in particular (Heinrich 1974; Weiser 1978; Antl-Weiser 1996a), but the vast majority of the lithic artefacts (n > 5,000) collected by I. Peter remain unstudied.

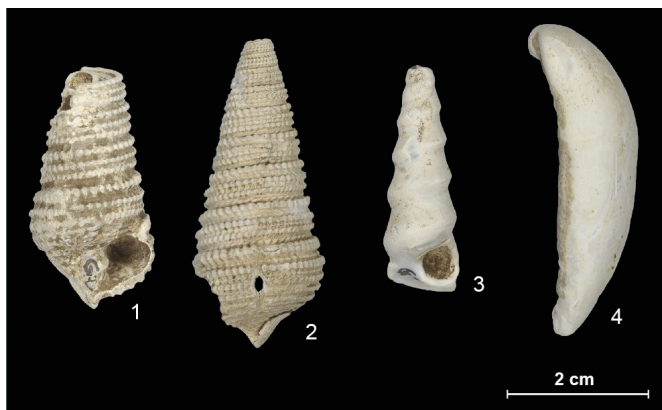

Fig. 6. Grub-Kranawetberg site complex, surface finds by local collectors: Selection of fossil mollusc taxa. 1, 2 – *Mesohalina margaritacea*; 3 – *Turritella gradata*; 4 – *Cypraeidae* indet. Photo by A. Kurzawska; graphic by M. D. Bosch and P. R. Nigst.

Obr. 6. Lokalita Grub-Kranawetberg, povrchové nálezy místních sběratelů: výběr fosilních taxonů měkkýšů. 1, 2 – *Mesohalina margaritacea*; 3 – *Turritella gradata*; 4 – *Cypraeidae* indet. Foto A. Kurzawska; grafika M. D. Bosch a P. R. Nigst.

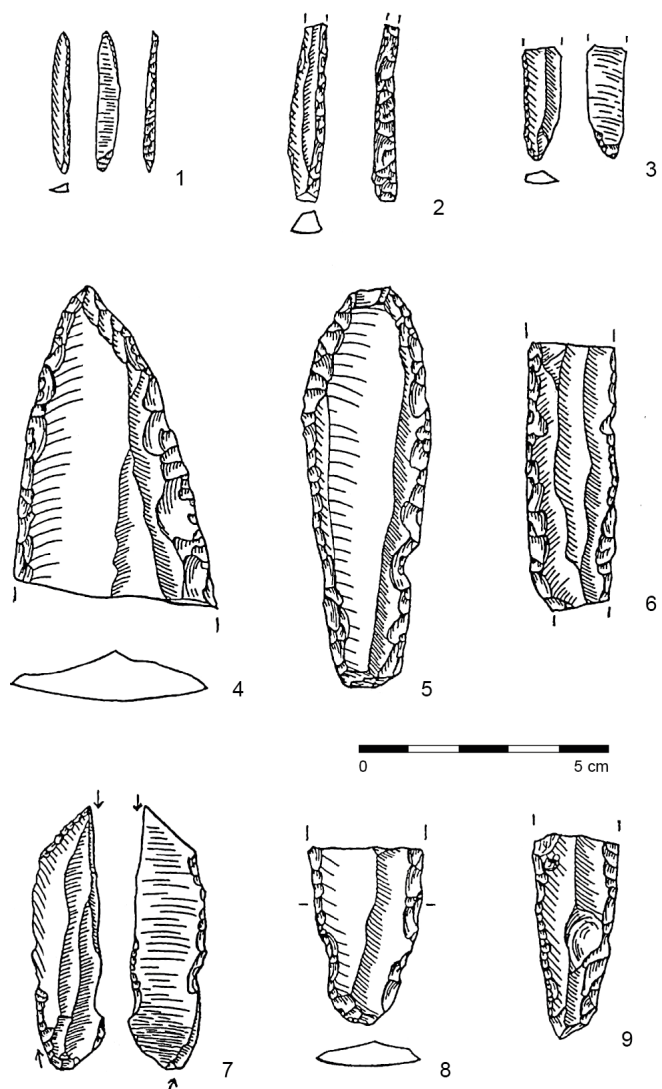

Fig. 7. Grub-Kranawetberg site complex, surface finds from the Kranawetberg/Hönigsberg ridge: Selection of lithics. 1 – Microgravette point; 2, 3 – fragments of backed bladelets; 4 – fragment of retouched pointed blade; 5, 6, 8, 9 – bilaterally retouched blades; 7 – burin. Drawing by W. Antl-Weiser (after Antl-Weiser 1996a).

Obr. 7. Lokalita Grub-Kranawetberg, povrchové nálezy ze hřebenu Kranawetberg/Hönigsberg: výběr kamenných artefaktů. 1 – Mikrogravetový hrot; 2, 3 – fragmenty čepelek s otupeným bokem; 4 – fragment retušované čepele s hrotem; 5, 6, 8, 9 – oboustranně retušované čepele; 7 – rydlo. Kresba W. Antl-Weiser (podle Antl-Weiser 1996a).

Due to their nature, most of these surface collections were unsystematic and we lack detailed spatial information. For some collections we have information on which part of the ridge they originate, but we rarely know the collection origin at the cadastral parcel or sub-parcel level. However, in the westernmost part of Kranawetberg and on Hönigsberg, the surface finds occur on top of the ridge (or on the slope to the north), while surface finds further east on Kranawetberg occur on the south-facing slope (Antl-Weiser 1996a; Nigst et al. 2024).

3.1 Grub-Kranawetberg I – fieldwork between 1993 and 2011

The next phase of research at the Grub-Kranawetberg site cluster began in 1993 and lasted (with interruptions in 2003, 2006 and 2008) until 2011. In this time window, W. Antl-Weiser directed excavations at the site of Grub-Kranawetberg I, which in publications prior to 2022 is labelled as Grub-Kranawetberg.

After turning a vineyard into farmland in spring 1993, large-sized remains of *Mammuthus primigenius* and lithic artefacts were exposed and a local collector (H. Preisl) reported these finds to W. Antl-Weiser. Soon after, a rescue excavation under Antl-Weiser's direction was launched. Trench 1 (10 × 2 m) provided an archaeological horizon with abundant highly fragmented large mammal bone remains, many of which showed traces of exposure to fire at varying intensity (Antl-Weiser 1994; 1995; 1996a; Bosch et al. 2012). In addition, remains of *Mammuthus primigenius*, including a molar, a fragmentary tusk and the spine of a vertebra, were recovered at the northern end of Trench 1. Two lithics were also recovered: a flake and, at a higher elevation and thus not associated with the faunal remains and representing a second, upper archaeological horizon, a retouched blade fragment (Antl-Weiser 1996a). In the southern two metres of Trench 1, the archaeological horizon was already destroyed by agricultural activities and, hence, no finds were recovered.

From 1994, a multi-year excavation by the Natural History Museum Vienna (Prehistoric Department) co-funded by the Austrian Science Fund [FWF] began, extending Trench 1 to the north and east (Area A, B), excavating Trench 2 and starting Trench 3 and Area C (Fig. 5; Tab. 1).

In Trench 1 and Area A and B altogether an area of about 93 m² was excavated until 1995 (Fig. 5; Tab. 1). As mentioned for Trench 1 above, this work exposed two archaeological horizons.

Fig. 8. Grub-Kranawetberg I, bone accumulation (Trench 1, Area A and B). A – view of the 1994 excavation (Area A; viewing direction towards northwest). B – Large faunal remains of *Mammuthus primigenius* in the lower archaeological horizon in Area A (excavation 1994; viewing direction towards southeast). Note the small distance between the top of the faunal remains and the bottom of the humic top soil. C – View of excavation 1993 in Trench 1 (northern part of Trench 1) while exposing faunal remains (highly fragmented in situ partly due to burning). Please note how close the archaeological horizon with the large faunal remains is to the humic top soil and agricultural activity (ploughing). D – Innominate of *Coelodonta antiquitatis* and thoracic vertebrae of *Mammuthus primigenius*. E – Innominate of *Mammuthus primigenius* overlying a partial skull of the same species. F – Upper molar of *Mammuthus primigenius*. G – *Mammuthus primigenius* partial skull after removal of the innominate shown in E. H – Innominate of *Coelodonta antiquitatis*. Photo by W. Antl-Weiser, Museum of Natural History Vienna.

Obr. 8. Grub-Kranawetberg I, akumulace kostí (sonda 1, oblast A a B). A – pohled na výzkum z roku 1994 (oblast A; směr pohledu na severozápad). B – pozůstatky velké fauny druhu *Mammuthus primigenius* ve spodním archeologickém horizontu v oblasti A (sonda 1994; směr pohledu na jihovýchod). Všimněte si malé vzdálenosti mezi horní částí vrstvy s faunou a spodní částí humózní ornice. C – pohled na výzkum z roku 1993 v sondě 1 (severní část sondy 1) s odkrytými pozůstatky fauny (vysoce fragmentované in situ, částečně kvůli spálení). Všimněte si, jak blízko je archeologický horizont s velkou faunou humózní ornici a zemědělské orbě. D – pánev druhu *Coelodonta antiquitatis* a hrudní obratle druhu *Mammuthus primigenius*. E – pánev druhu *Mammuthus primigenius* překrývající část lebky stejného druhu. F – horní stolička druhu *Mammuthus primigenius*. G – část lebky *Mammuthus primigenius* po odstranění pánve zobrazené na obrázku E. H – pánev druhu *Coelodonta antiquitatis*. Foto: W. Antl-Weiser, Naturhistorisches Museum, Vídeň.

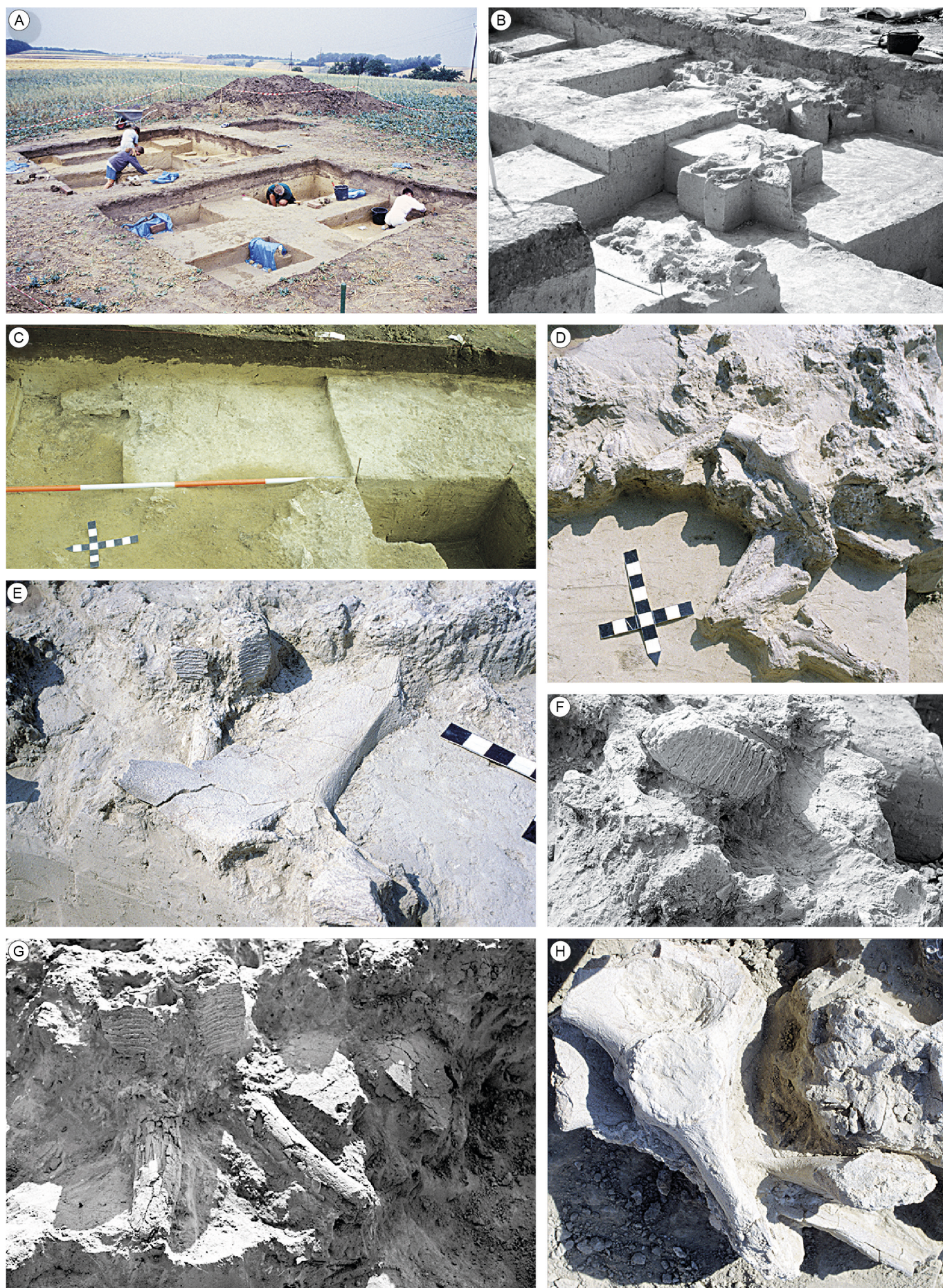

Fig. 8. Grub-Kranawetberg I, bone accumulation (Trench 1, Area A and B). See the previous page.

Obr. 8. Grub-Kranawetberg I, akumulace kostí (sonda 1, oblast A a B). Viz předchozí strana.

The upper archaeological horizon is a faint horizon of a few lithic artefacts, while the lower one presents an accumulation of large faunal remains (Fig. 8, 9), most notably the remains of the two megafaunal taxa, *Mammuthus primigenius* and *Coelodonta antiquitatis*, associated with a low number of lithics, stones and red ochre. While the upper archaeological horizon remains undated due to a lack of suitable material (bone or charcoal), the lower archaeological horizon is radiocarbon dated to 30,000–29,000 cal BP (charcoal; Tab. 2).

Based on the large faunal remains in the lower archaeological horizon, this area of the site has been labelled ‘bone accumulation’ (also ‘bone clusters’ or ‘dump zone’; ‘Knochenanhäufung’ or ‘Knochenhaufen’ in German) in publications (e.g. Antl-Weiser 1994; 1995; 1996a; 1996b; 2008; Antl-Weiser et al. 1997; 2010; Bosch et al. 2012; 2017). Besides *Mammuthus primigenius* and *Coelodonta antiquitatis*, a number of other taxa have been identified in the lower archaeological horizon, specifically *Rangifer tarandus*, *Equus* sp., *Megaloceros giganteus*, *Canis lupus*, *Ursus* cf. *arctos*, and *Lepus* cf. *timidus* (Fladerer 1997; Antl, Fladerer 2004; Bosch et al. 2012; 2017). The presence of butchery marks on remains of both megafaunal species indicates a human-accumulated assemblage. The absence of carnivore gnawing further suggests that

hunter-gatherers had first access to meat-rich skeletal elements. Evidence of interaction between humans using the eastern part of the site with Trench 3 and Area C and the faunal remains is demonstrated by the rearticulation of a left upper first molar of *Mammuthus primigenius* recovered in Trench 3 / Area C with its corresponding right first upper molar retrieved from the bone accumulation (Bosch 2009; 2012; Bosch et al. 2012). Additional characteristics of the deposit include multiple indications of fire, such as patches of burned sediment and numerous thermally altered faunal remains. The variation in bone colouration, together with reddened burned silty sediment, indicates exposure to a wide spectrum of fire temperatures including temperatures > 600°C. These findings support the interpretation that fire was deliberately employed as a strategy for waste disposal (Bosch et al. 2012; 2017).

Trench 2 (4 × 2 m) about 20 m to the southeast of Trench 1 (Fig. 5; Tab. 1) was excavated in 1994 to test for the presence of archaeological horizons in this area after bones were found on the surface by H. Preisl. The fieldwork in Trench 2, however, yielded no evidence of archaeological material.

In 1995, about 20 m to the northeast of Trench 1, a test trench (Trench 3; 9 × 2 m) was excavated (Fig. 5; Tab. 1). At a depth of

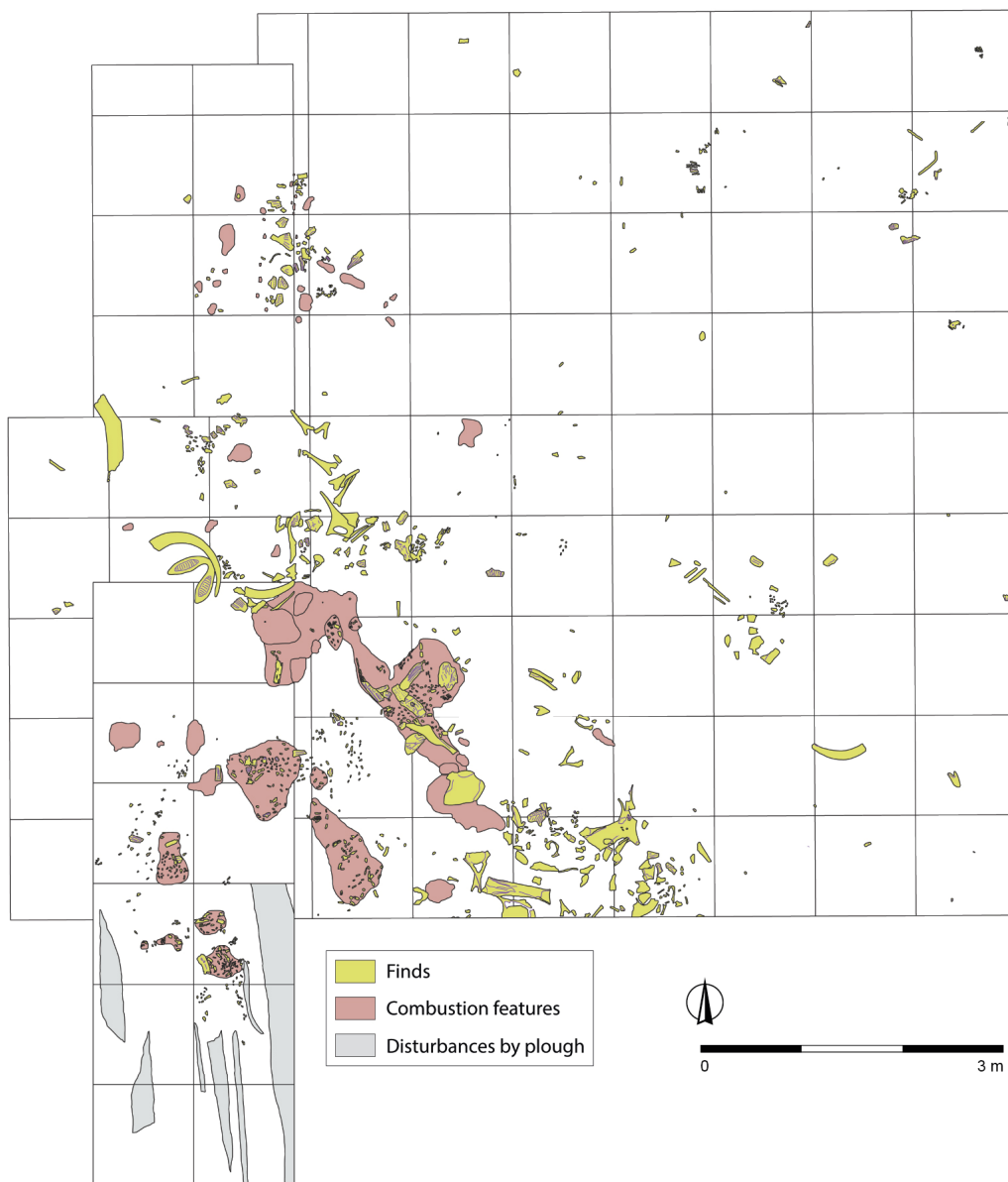

Fig. 9. Grub-Kranawetberg I, bone accumulation (Trench 1, Area A and B): Distribution of finds and fire features. GIS and graphic by P. R. Nigst.

Obr. 9. Grub-Kranawetberg I, akumulace kostí (sonda 1, oblast A a B): Rozložení nálezů a prvků ohnišť. GIS a grafika P. R. Nigst.

Site	Trench	Year(s) of excavation	Area (in m ²)	Evidence of archaeological remains	Number of archaeological horizons	
Grub-Kranawetberg I	'Bone accumulation'	Trench 1	1993	20	Yes	2
		Area A	1994	43	Yes	2
		Area B	1995	30	Yes	2
	'Campsite'	Trench 2	1994	8	No	-
		Trench 3	1995, 1996	20	Yes	1
		Area C	1996–2002, 2004–2005, 2007–2011, 2021	160	Yes	5
		Trench C South	1996	5	Yes	1
Grub-Kranawetberg II	Trench 1	2022–present	20	Yes	5	
	Trench 2	2023–present	7	Yes	3	
	Trench 3	2024–present	2	Yes	2	

Tab. 1. Trenches excavated at Grub-Kranawetberg I and II and their year(s) of excavation, area, and number of archaeological horizons. Area: is rounded to closest m². Numbers given for Grub-Kranawetberg II in columns area and number of archaeological horizons are preliminary as fieldwork is ongoing.

Tab. 1. Sondy vykopané v Grub-Kranawetberg I a II a rok(y) výzkumu, plocha a počet archeologických horizontů. Plocha: zaokrouhlena na nejbližší m². Čísla uvedená pro Grub-Kranawetberg II ve sloupcích a počty archeologických horizontů jsou předběžné, protože terénní práce stále probíhají.

1.4 m to 1.5 m below the surface an archaeological horizon rich in lithic artefacts (e.g. backed bladelets), faunal remains (e.g. molar and tusk fragments of *Mammuthus primigenius* and a fragmentary *Canis lupus* skull), charcoals and red ochre were discovered.

Trench C South with an area of 5 × 1 m is located about 10 m south of Trench 3 and 10 m north of Trench 2 (Fig. 5 and Tab. 1). It was excavated in 1996 to test for the presence of any archaeological horizons. Excavation showed areas affected by combustion, and it should be noted that it remains unclear whether this combustion is related to anthropogenic activities or represents a natural fire. Only one lithic artefact, a chip, was recovered from the entire trench.

In 1996, Trench 3 was extended by 1 m to the north and in the same year Area C, to the north and east of Trench 3, was started as a 7 × 4 m excavation trench. Until 2011, Area C was extended significantly, resulting in excavated area of about 160 m² (Fig. 5). This part of the Grub-Kranawetberg I site has been labelled in publications as the 'campsite' (e.g. Antl-Weiser et al. 1997; Antl-Weiser 2008; Antl, Fladerer 2004; Bosch et al. 2012; 2017) or 'dwelling structures' (e.g. Antl-Weiser et al. 2010).

The excavated sequence in this part of the site is up to about 4.5 m deep and contains four archaeological horizons. The four archaeological horizons are labelled (from bottom to top) AH 4, AH 3, AH 2 and AH 1 (Antl-Weiser 2008; 2016; 2019; Antl-Weiser et al. 2010). In addition, there are a few finds occurring a few centimetres below AH 4 in yellowish sandy silt, and since 2021 these are labelled AH 5 (Antl-Weiser et al. 2024b). Both AH 4 and AH 3 are associated with dark to light brownish bioturbated horizons, which are interpreted as anthropogenic soil formations or anthrosols (for AH 4 see Schilt et al. 2017) and probably hint at high occupation intensity. Explorations of occupation duration and of the degree to which AH 3 and AH 4 represent palimpsests are ongoing. AH 4 and AH 3 are radiocarbon dated to 30,000–28,200 cal BP (Tab. 2). The upper archaeological horizons, AH 2 and AH 1, are not associated with anthrosols and seem to be indicative of a much lower occupation intensity. AH 2 is radiocarbon dated to 26,900–25,600 cal BP (Tab. 2).

AH 4 is present more or less in the entire excavation surface of Trench 3 and Area C, while AH 3 is confined to the eastern part of Area C (e.g. Antl-Weiser 2016). AH 2, AH 1 and AH 5 are limited to the northeastern part of Area C.

AH 4: Two combustion features (CF I and CF II) and several small pits are documented (Antl-Weiser 2008; Nigst, Antl-Weiser 2012) in AH 4. CF I, an oval structure approximately 1.3 × 0.7 m, shows evidence of at least four burning phases

underlined by reddish sediment and stacked at more or less the same place, with sterile silt deposits in between (Antl-Weiser 2008; Nigst, Antl-Weiser 2012). CF II, approximately 1 m in diameter, is a pit structure with relatively steep borders around the perimeter. The yellowish sandy silt below has a reddish burnt colour.

Numerous small pits were observed around both CF I and CF II (Antl-Weiser 2008; Nigst, Antl-Weiser 2012). These small pits with different shapes and depths are confined to the surroundings of the two combustion features, i.e. a radius of about 2.5 m around the centre of the combustion features (Antl-Weiser 2008; 2016; Nigst 2006; Nigst, Antl-Weiser 2011; 2012).

The spatial distribution of piece-plotted finds around the combustion features has only been studied in detail for the western area around CF I. Philip R. Nigst (2006; Nigst, Antl-Weiser 2011; 2012) suggested that the pattern is congruent with a dwelling structure around CF I. No spatial analyses have yet been conducted for the area east of CF I and the area around CF II.

Faunal remains are abundant and mostly highly fragmented and of a rather small size. Taxa documented so far include *Mammuthus primigenius*, *Rangifer tarandus*, *Equus* sp., *Coelodonta antiquitatis*, *Canis lupus*, and *Lepus* cf. *timidus* (Fladerer 1997; Antl, Fladerer 2004; Antl-Weiser et al. 2010). *Mammuthus primigenius*, *Rangifer tarandus* and *Equus* sp. dominate in terms of NISP, MNE and MNI. A zooarchaeological analysis made it possible to connect the lower archaeological horizon of the bone accumulation of Trench 1 / Area A and B to AH 4 of Trench 3 / Area C by a re-articulation of the left upper first molar and the matching right upper first molar of an 8–10-year-old *Mammuthus primigenius* individual (Bosch 2009; 2012; Bosch et al. 2012).

Ivory specimens are a special feature of the AH 4 faunal remains. Worked ivory pieces include two pins, six pendants and > 260 beads of various shapes as well as ivory pieces representing the production process of the beads (Antl-Weiser 1999; 2019; Antl, Bosch 2015; Bosch et al. 2026). The bead types exhibit a relatively standardised range of sizes and shapes, yet display considerable diversity in the degree of final smoothing and modification (Antl-Weiser 1999; Bosch et al. 2026). Similarly, the extent of use-wear traces varies substantially, likely reflecting differences in the duration, intensity and type of use. Indicators of on-site production include ivory blanks and ivory rod fragments bearing multiple equidistant circular incisions (Antl, Bosch 2015; Bosch et al. 2026).

Additional personal ornaments are represented by shell beads, all made from Miocene shells including bivalves (4 taxa), gastropods (8 taxa) and scaphopods (1 taxon) (Bosch et al. 2026).

Trench/Area	Area	AH	Feature	Square	Laboratory number	14C age	14C SD	δ13C	Pretreatment	Material	Material detail	References	cal BP 1 sigma range	cal BP 2 sigma range
Trench 1 and Areas A, B	Area B	Lower AH		B1/B2	GrA-9062	25220	250	-	ABA	Charcoal	Indet.	Antl, Fladerer 2004	29792–29226	30020–29028
Trench 3 and Area C	Area C	AH 2		N19	OxA-18319	21800	280	-23,849	ABA	Charcoal	Indet.	Antl-Weiser 2019	26357–25853	26903–25604
	Area C	AH 3			GrA-28183	24780	140	-	ABA	Charcoal	Indet.	Antl-Weiser et al. 2010	29146–28877	29216–28744
	Area C	AH 3			GrA-28184	25640	160	-	ABA	Charcoal	Indet.	Antl-Weiser et al. 2010	30110–29816	30204–29325
	Area C	AH 3			GrA-28185	25010	150	-	ABA	Charcoal	Indet.	Antl-Weiser et al. 2010	29506–29052	29793–28888
	Area C	AH 4	Hearth I, second layer in hearth	E10	GrA-9066	24830	230	-	ABA	Charcoal	Indet.	Antl, Fladerer 2004	29228–28783	29746–28629
	Area C	AH 4	Pit/post hole	C9	GrA-9065	24930	240	-	ABA	Charcoal	Indet.	Antl, Fladerer 2004	29488–28814	29848–28722
	Area C	AH 4		C9	GrA-9063	24620	230	-	ABA	Charcoal	Indet.	Antl, Fladerer 2004	29120–28685	29262–28226
	Area C	AH 4		J15	VERA-364	25300	90	-	ABA	Charcoal	Indet.	Antl, Fladerer 2004	29783–29321	29893–29246
	Trench 3	350 cm below surface		A10	VERA-365	26700	120	-25,5	ABA	Charcoal	Indet.	Antl-Weiser et al. 2010	31078–30904	31149–30772

Tab. 2. Grub-Kranawetberg I: Radiocarbon ages. Calibration curve: IntCal20 (Reimer et al. 2020), calibrated with the R package rcarbon 1.5.0 (Crema, Bevan 2021).

Tab. 2. Grub-Kranawetberg I: radiokarbonové stáří. Kalibrační křivka: IntCal20 (Reimer et al. 2020), kalibrováno pomocí R package rcarbon 1.5.0 (Crema, Bevan 2021).

Human remains are represented by two deciduous teeth: a right first lower molar and a left lateral upper incisor (Antl-Weiser, Teschler-Nicola 2001; Teschler-Nicola et al. 2004). Based on their characteristic morphology, dimensions, and degree of attrition, Teschler et al. (2004) suggest that both teeth could have originated from the same individual.

Lithics are the most abundant find category, erratic flint the dominant raw material unit. Among tool types, backed bladelets of various types are most frequent and include microgravette points and fragments thereof. Other represented tool types are endscrapers, burins, borers, retouched blades and flakes (Antl, Fladerer 2004; Antl-Weiser 2008; Antl-Weiser et al. 2010).

AH 3: In contrast to AH 4, we have not been able thus far to identify any features such as combustion features or pits in AH 3. The fauna is highly fragmentary and dominated by remains attributed to *Mammuthus primigenius*, *Rangifer tarandus*, and *Equus* sp. (Antl-Weiser 2008; Antl-Weiser et al. 2010). Although no ivory beads have been documented thus far, numerous personal ornaments are made from Miocene shells including bivalves (3 taxa), gastropods (5 taxa) and scaphopods (1 taxon) (Bosch et al. 2026). Lithic artefacts are mainly made from radiolarites and various cherts (Antl 2013; Antl, Fladerer 2004; Antl-Weiser 2008; Antl-Weiser et al. 2010). Formal tools are dominated by backed bladelets including microgravette points and other types (Antl 2013; Antl-Weiser et al. 2010).

AH 2 and AH 1: While the lithic materials of AH 2 and AH 1 have not yet been studied in detail, there are preliminary faunal studies for AH 2 from square N19. AH 2 faunal remains from N19 are scarce but include specimens assigned to *Mammuthus primigenius*, *Rangifer tarandus*, *Canis lupus* and bird remains that have not been more precisely identified to date (Wagner 2023).

3.2 New fieldwork in 2021: Fieldwalking survey of the Kranawetberg/Hönigsberg ridge and excavation at Grub-Kranawetberg I

In 2021, W. Antl-Weiser, M. D. Bosch and P. R. Nigst re-launched fieldwork efforts at the Grub-Kranawetberg site complex with a survey (fieldwalking for surface collection) of the western and central parts of the Kranawetberg/Hönigsberg ridge and an excavation at Grub-Kranawetberg I.

The fieldwalking survey conducted in September 2021 over six days covered 55 cadastral parcels with a total of 126,097 m² of the Kranawetberg/Hönigsberg ridge (Fig. 10). The fieldwalking survey was the first at the Grub-Kranawetberg site complex using GNSS-tracking and recorded spatial information for each of the recovered finds allowing a detailed analysis of the spatial distribution of finds (Nigst et al. 2024). During the survey we only collected lithic artefacts and faunal remains including shells; we did not collect clearly Holocene archaeological material.

The excavation at Grub-Kranawetberg I was limited to the north-eastern corner of Antl-Weiser’s excavation Area C (Fig. 11). The intention was to expose the old sections and re-new the sections as necessary to (i) collect new samples for palaeoenvironmental reconstruction and site formation studies; (ii) collect a small new sample of lithics, faunal remains and charcoals; and (iii) conduct a new analysis of the exposed sections from a litho- and pedostratigraphic point of view and study sedimentary dynamics in detail.

We exposed about 9.5 m of sections: We pushed back and excavated 0.75 m of the northern section in O22 by 0.25 m and 2 m of the eastern section in P21 and P20 by 0.2 m. We exposed about 3.5 m of sections in the archaeologically sterile sediments overlying the archaeology-bearing deposits and studied them in

Fig. 10. Grub-Kranawetberg site cluster, survey 2021. Map showing the spatial distribution of finds (green: lithics, yellow: fauna, red: shell) in relation to the cadastral map (source cadastral map: Digitale Katastralmappe, Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen, Vienna, Austria). Surveyed cadastral parcels are shown in grey with red outlines. Trenches of Grub-Kranawetberg I and II are shown in blue for reference. Coordinate reference system: MGI/Austria GK M34 [EPSG code 31259]. GIS and graphic by P. R. Nigst.

Obr. 10. Lokalita Grub-Kranawetberg, průzkum 2021. Mapa znázorňující prostorové rozložení nálezů (zelená: artefakty, žlutá: fauna, červená: mušle) vztahu ke katastrální mapě (zdroj katastrální mapy: Digitale Katastralmappe, Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen, Vídeň, Rakousko). Zaměřené katastrální parcely jsou zobrazeny šedě, odlehle lokality červeně. Příkopy Grub-Kranawetberg I a II jsou pro referenci zobrazeny modře. Souřadnicový referenční systém: MGI/Austria GK M34 [kód EPSG 31259]. GIS a grafika P. R. Nigst.

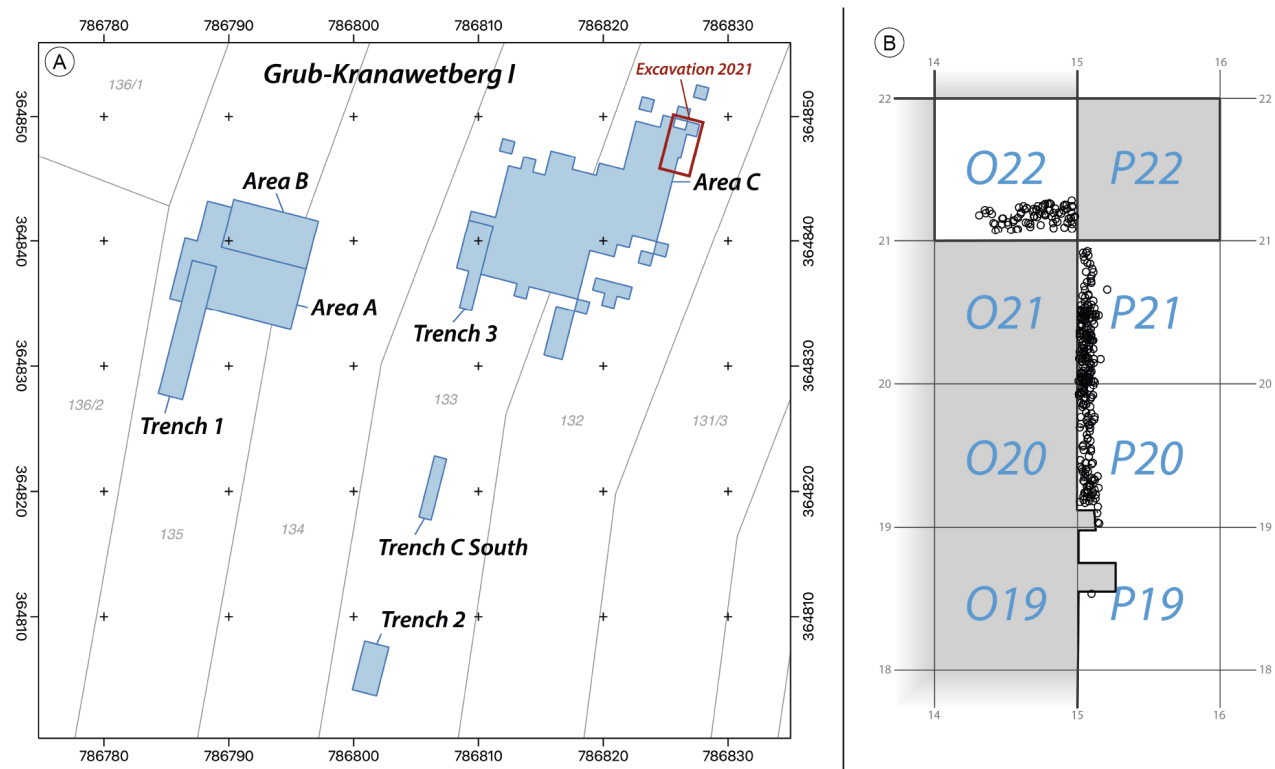

Fig. 11. Grub-Kranawetberg I: A – Location of the 2021 excavation area (dark red outline) at the northeastern corner of Area C. Basemap: Cadastral map. Source cadastral map: Digitale Katastralmappe, Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen, Vienna, Austria. Coordinate reference system: MGI/Austria GK M34 (EPSG code 31259). B – Enlarged 2021 excavation area in local grid. Finds piece-plotted during 2021 excavation are shown as black circles; previously excavated squares are shown in grey. Grid: 1 m. GIS and graphic by P. R. Nigst.

Obr. 11. A – poloha oblasti výzkumu z roku 2021 (tmavě červený obrys) v severovýchodním rohu oblasti C. Podkladová mapa: Katastrální mapa. Zdroj katastrální mapy: Digitale Katastralmappe, Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen, Vídeň, Rakousko. Souřadnicový referenční systém: MGI/Austria GK M34 (kód EPSG 31259). B – zvětšená oblast výzkumu z roku 2021 v lokální síti. Nálezy zakreslené během výzkumu v roce 2021 jsou zobrazeny jako černé kruhy; dříve vykopané čtverce jsou zobrazeny šedě. Síť: 1 m. GIS a grafika P. R. Nigst.

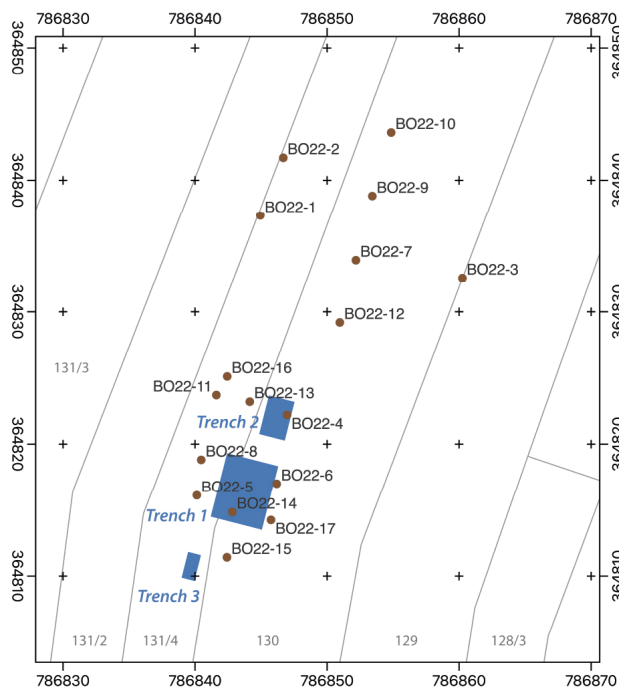

Fig. 12. Grub-Kranawetberg II: Map showing the location of the borings BO22-01 to BO22-17 (red) and the excavated Trench 1, 2 and 3 (blue) on the cadastral parcel 131/4 and 130. Source cadastral map: Digitale Katastralmappe, Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen, Vienna, Austria. Coordinate reference system: MGI/Austria GK M34 (EPSG code 31259). GIS and graphic by P. R. Nigst.

Obr. 12. Mapa znázorňující umístění vrtů BO22-01 až BO22-17 (červená) a vykopaných sond 1, 2 a 3 (modrá) na katastrální parcele 131/4 a 130. Zdroj katastrální mapy: Digitale Katastralmappe, Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen, Vídeň, Rakousko. Souřadnicový referenční systém: MGI/Austria GK M34 (kód EPSG 31259). GIS a grafika P. R. Nigst.

detail. Similarly, we exposed about 3 m of section in the archaeologically sterile sediments underlying the archaeology-bearing deposits and studied and sampled them. For the latter we used square O19, which had already been excavated to a deeper level during the 1995 to 2011 fieldwork campaigns.

3.3 New fieldwork at Grub-Kranawetberg II since 2022

In 2022, W. Antl-Weiser, M. D. Bosch and P. R. Nigst were joined by T. B. Viola and started new fieldwork to the east of the known site of Grub-Kranawetberg I. At this new site, Grub-Kranawetberg II, we conducted a survey campaign between May and July 2022 using boring (hand augers and percussion drilling) for prospection. After locating potentially interesting areas on cadastral parcel 130 and 131/4 of the village of Grub by means of boring, we started excavating Trench 1 in August 2022 (Tab. 1; Fig. 5, 12). In 2023, 2024 and 2025, excavation continued in Trench 1 and in 2023 we started exploring the area north of Trench 1 in a new trench (Trench 2). Trench 3, to the southwest of Trench 1, has been under excavation since 2024.

4. First results of fieldwork activities since 2021

4.1 Fieldwalking survey in 2021

During our fieldwalking survey we collected 359 finds, which were individually labelled and their position recorded with GNSS equipment. The finds comprise 290 lithic artefacts and 69 faunal remains (Nigst et al. 2024). In our study, we demonstrated that the state of the surveyed fields did not drive the number of finds per cadastral parcel and did not bias the find density per cadastral parcel.

Fig. 13. Grub-Kranawetberg site cluster, survey 2021: Map showing the spatial distribution of finds in relation to the slope (green [flat] to red [steep]); slope calculated from a digital terrain model with 1 m resolution; source: Land Niederösterreich) and elevation (1-metre contour lines; contour lines calculated from a digital terrain model with 1-metre resolution. Source digital terrain model: Land Niederösterreich). Surveyed cadastral parcels are shown in grey with red outlines. All cadastral parcel boundaries are shown as light grey lines (source cadastral map: Digitale Katastralmappe, Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen, Vienna, Austria). Trenches of Grub-Kranawetberg I and II are shown in blue for reference. Coordinate reference system: MGI/Austria GK M34 [EPSG code 31259]. GIS and graphic by P. R. Nigst.

Obr. 13. Lokalita Grub-Kranawetberg, průzkum 2021: mapa znázorňující prostorové rozložení nálezů ve vztahu ke svahu (zelená [plochý] až červená [strmý]); svah vypočtený z digitálního modelu terénu s rozlišením 1 m; zdroj: Land Niederösterreich) a nadmořské výšce (vrstevnice o šířce 1 m; vrstevnice vypočtené z digitálního modelu terénu s rozlišením 1 m; zdroj digitálního modelu terénu: Land Niederösterreich). Zaměřené katastrální parcely jsou zobrazeny šedě s červenými obrysy. Všechny hranice katastrálních parcel jsou zobrazeny světlými čarami (zdroj katastrální mapy: Digitale Katastralmappe, Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen, Vídeň, Rakousko). Sondy Grub-Kranawetberg I a II jsou pro referenci zobrazeny modře. Souřadnicový referenční systém: MGI/Austria GK M34 [kód EPSG 31259]. GIS a grafika P. R. Nigst.

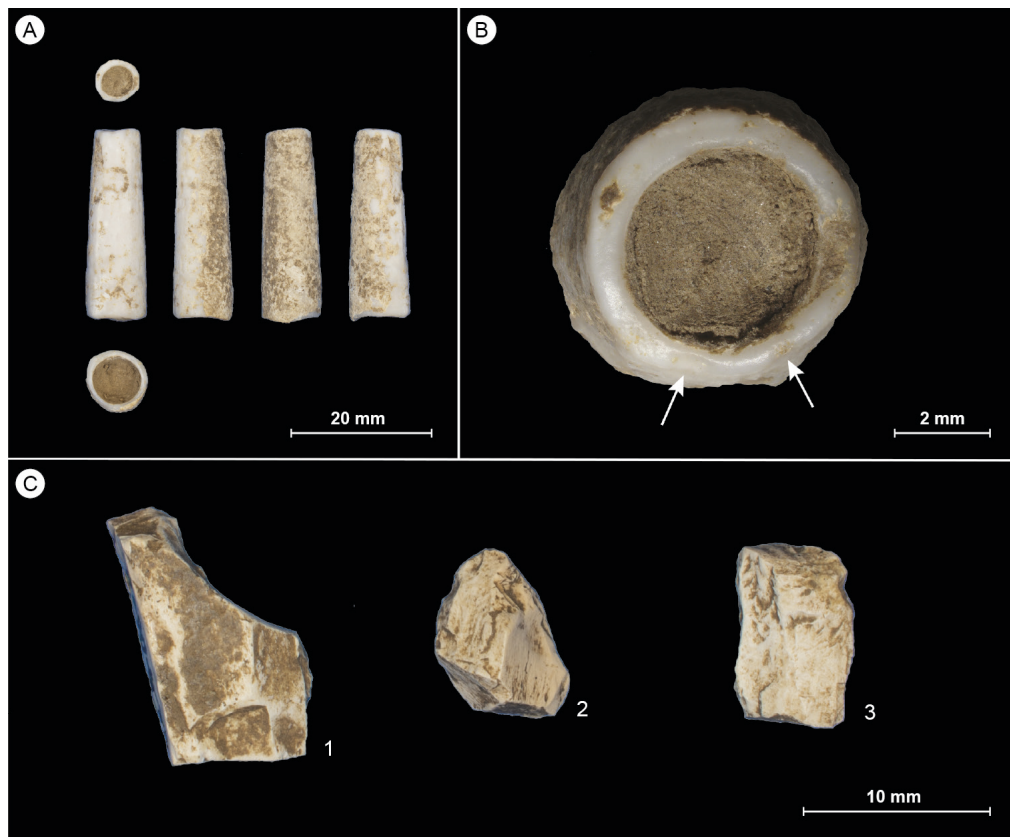

Fig. 14. Grub-Kranawetberg site cluster, survey 2021: Pleistocene faunal remains. A – *Fissidentalium badense* (GK-2-71) (Photo and graphic by M. D. Bosch and P. R. Nigst). B – Enlarged apical view of the *Fissidentalium badense* (GK-2-71) with the two notches highlighted (arrows) (Photo by A. Kurzawska; graphic by M. D. Bosch and P. R. Nigst). C – Fragments of mammoth ivory: 1 – GK-4-61b; 2 – GK-3-41; 3 – GK-1-40. Photo and graphic by M. D. Bosch and P. R. Nigst.

Obr. 14. Grub-Kranawetberg, průzkum 2021: pozůstatky pleistocenní fauny. A – *Fissidentalium badense* (GK-2-71) (Foto a grafika M. D. Bosch a P. R. Nigst). B – zvětšený apikální pohled na *Fissidentalium badense* (GK-2-71) se dvěma zvláštními zářezy (šipky) (Foto A. Kurzawska; grafika M. D. Bosch a P. R. Nigst). C – fragmenty mamutí slonoviny: 1 – GK-4-61b; 2 – GK-3-41; 3 – GK-1-40. Foto a grafika M. D. Bosch a P. R. Nigst.

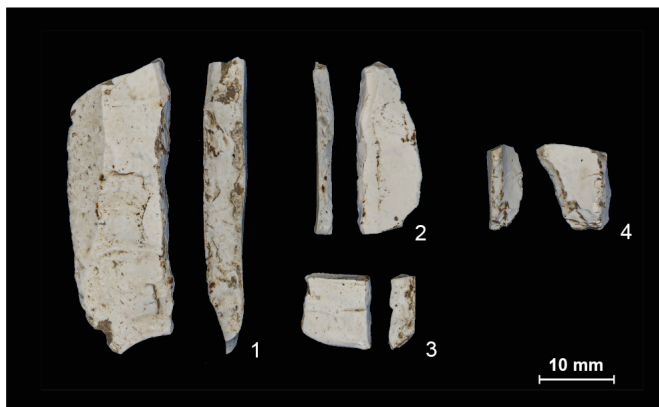

Fig. 15. Grub-Kranawetberg site cluster, survey 2021: Selected retouched tools. 1 – Backed blade (GK-2-81); 2 – backed bladelet fragment (GK-5-14); 3 – backed blade (GK-2-32); 4 – backed piece (GK-2-46). Photo and graphic by M. D. Bosch and P. R. Nigst.

Obr. 15. Grub-Kranawetberg, průzkum 2021: vybrané retušované nástroje. 1 – Čepel s otupeným bokem (GK-2-81); 2 – fragment čepele s otupeným bokem (GK-5-14); 3 – čepel s otupeným bokem (GK-2-32); 4 – otupený bok (GK-2-46). Foto a grafika M. D. Bosch a P. R. Nigst.

The detailed spatial recording of the finds during the field-walking allowed spatial analysis and showed interesting patterns with regard to the position of the finds in relation to the slope. In the eastern part, finds (mainly lithics) did not occur at the top of the hill/ridge but rather on the southward slope (Fig. 13). On the other hand, in the western part finds were concentrated on top of the hill/ridge or the shallow northern-facing slope, a pattern congruent with the observations described by Antl-Weiser (1996a). These differences in the spatial distribution of finds in relation to the slope angle suggests that in the western area destruction of the archaeological horizon(s) through agricultural activities is much more severe.

The faunal remains (n = 69) collected include the following taxa: *Mammuthus primigenius*, *Bos* sp., *Capreolus capreolus*, *Sus scrofa*, *Lepus* sp. and *Fissidentalium badense* (Nigst et al. 2024). About 45 specimens could only be assigned to body-size classes or remained unidentifiable. Only a handful of remains could be assigned to the Pleistocene, comprising three *Mammuthus primigenius* ivory fragments (Fig. 14C: 1–3) and an anthropogenically modified scaphopod (*Fissidentalium badense*) fragment (Fig. 14A, B), while the remaining faunal assemblage is probably rather recent.

The lithic assemblage (n = 290) is dominated by flakes, but cores, core tablets, crested blanks, blades, bladelets and chips are also represented (Nigst et al. 2024). About 18% of the lithic assemblage exhibits some retouch including retouched blades and bladelets, retouched flakes, splintered pieces and various backed pieces (on bladelet and blade blanks) (Fig. 15). Overall, the typological characteristics are congruent with an attribution to the Gravettian in line with previously collected materials (see above in section 3 and for further discussion in Nigst et al. 2024) as well as the excavations at Grub-Kranawetberg I and II.

4.2 Grub-Kranawetberg I: first results of 2021 fieldwork

The sequence exposed in 2021 in the northeastern corner of the Area C excavation is similar to what has been described earlier for Trench 3 and Area C (Antl-Weiser et al. 2010). We documented five archaeological horizons (AH 5 to AH 1) in a sequence of about 5.5 m of sandy silt deposits (about 4.45 m exposed through excavation, a further 1.05 m explored through boring with a hand-auger). The archaeology can be found at a depth of 1.75 to 2.25 m below the surface (i.e. absolute height 194.00–194.50 m). Two archaeological horizons, AH 4 and AH 3, are associated with dark brownish horizons congruent with an interpretation as anthrosols, as was shown for AH 4 about 10 m to the southwest of our 2021 observations by Schilt et al. (2017). The deposits bearing AH 5 to AH 1 are affected by some

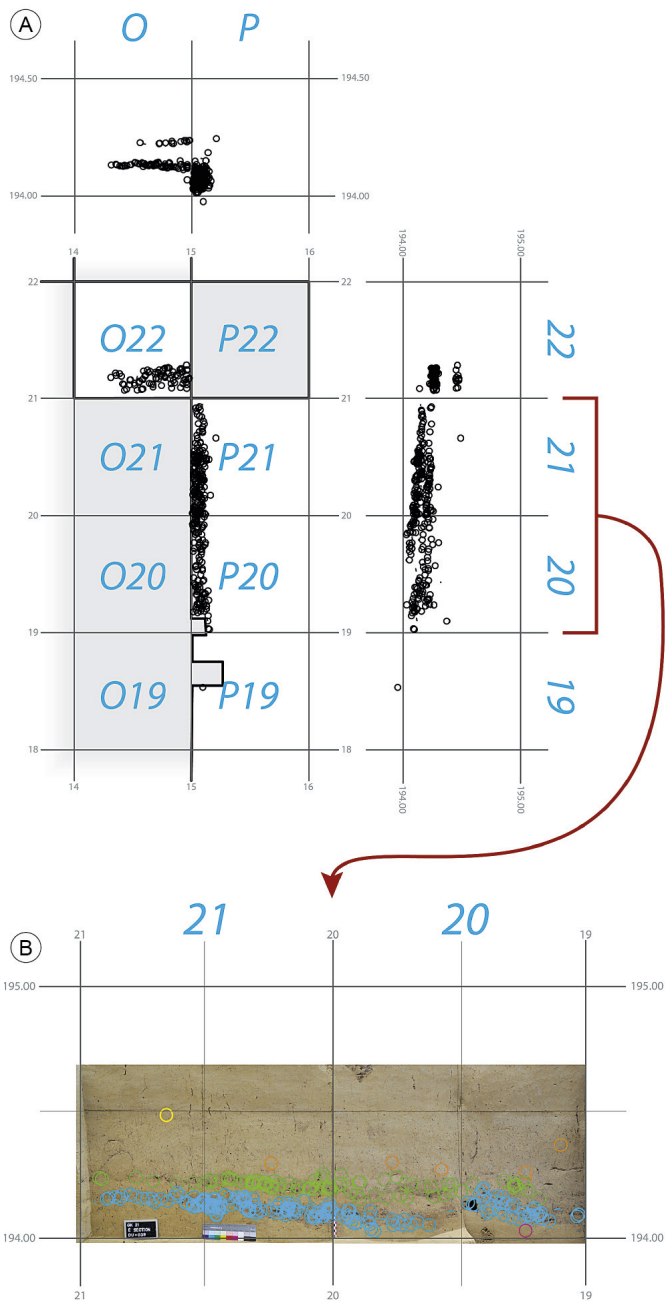

Fig. 16. Grub-Kranawetberg I, Area C, 2021 excavation: A – Excavation area in local grid. Finds piece-plotted during 2021 excavation are shown as black circles; previously excavated squares are shown in grey. Grid: 1 m. B – Vertical distribution of piece-plotted finds projected on section photos. Colours: Yellow: AH 1, Orange: AH 2, Green: AH 3, blue: AH 4, purple: AH 5. Local excavation grid. GIS and graphic by P. R. Nigst.

Obř. 16. Grub-Kranawetberg I, oblast C, výzkum 2021: A – výzkum v lokální síti. Nálezů zaznamenané během výzkumu v roce 2021 jsou zobrazeny jako černé kruhy; dříve vykopané čtverce jsou zobrazeny šedě. Síť: 1 m. B – vertikální rozložení nálezů zaznamenaných na fotografiích profilů. Barvy: žlutá: AH 1, oranžová: AH 2, zelená: AH 3, modrá: AH 4, fialová: AH 5. Místní síť výzkumu. GIS a grafika P. R. Nigst.

post-depositional processes typical for periglacial environments including solifluction leading, among others, to the undulation of AH 4 and AH 3 (piece-plotted finds) and the dark brown anthrosol horizons associated with them, as can be seen along the eastern section documented in P20 and P21 (Fig. 16B).

We piece-plotted 387 finds in five archaeological horizons (AH) (Tab. 3); the material recovered from wet-sieving is not yet fully studied and, therefore, we focus here on the piece-plotted finds. Only one lithic artefact was recovered from the lowermost AH 5. The overlying AH 4 and AH 3 are much richer, with 184 and 185 finds, respectively. AH 2 is poorly represented with six finds, including five lithic artefacts and one charcoal. The same is true for AH 1 (n finds = 9) with four lithic artefacts, one stone and four charcoals.

The sole lithic artefact in AH 5 was recovered from yellowish sandy silt about 5 cm below the dark brownish anthrosol associated with AH 4. The lithic artefact is a fragmented flake with no modification/retouch (Fig. 17: 8). It is made on erratic flint with no remaining natural surface.

AH 4 comprises 93 lithic artefacts, 21 faunal remains, 61 charcoals, six pieces of red ochre and three stones. The fauna recovered in AH 4 amounts to 21 pieces comprising two specimens of *Mammuthus primigenius* (both tusk fragments), one specimen assigned to ungulate size class 4–5, one to size class 2 and 17 unidentified specimens (Tab. 4). The majority of the fauna is burned (61.9%, n = 13) including two specimens that are calcined and 12 specimens that are carbonised (Tab. 5). The majority of the lithics are flakes (n = 52). There are 23 chips, seven blades (Fig. 18: 1-3, 5, 9-11), one bladelet (Fig. 18: 4), five burin spalls or burin bladelets and five pieces classified as shatter (Tab. 6). Four lithics (4.3%) are thermally altered (Tab. 7) and ten specimens carry parts of the cortex/natural surface (Tab. 7). With 66.7% (n = 62), a larger part of the lithic artefacts of AH 4 are fragmented (Tab. 7). There is only one modified lithic artefact (edge retouch). The majority (64.5%, n = 60) of lithic artefacts are made from erratic flint (Fig. 18: 2–13). Cherts make up 29% (n = 27) (Fig. 18: 1), while only a few pieces are made of radiolarite (Tab. 8).

In AH 3 we piece-plotted 54 lithic artefacts, 30 faunal remains, 83 charcoals, nine pieces of red ochre and nine stones (Tab. 3). Among the lithic artefacts, two specimens were thermally altered (Tab. 7) and five specimens have remnants of cortex or other natural surfaces (Tab. 7). With 30 pieces, more than half of the lithic artefacts are fragmented (Tab. 7). The assemblage is comprised of 19 flakes, 23 chips, one blade (Fig. 19: 8), four bladelets (Fig. 19: 1–4), one burin spall (Fig. 19: 5), one core (Fig. 19: 6), one core tablet (Fig. 19: 7) and four specimens classified as shatter (Tab. 6). There are seven lithic artefacts that are retouched, five of which have simple edge retouch, while two bladelets are backed (Fig. 19: 1, 2). Both backed bladelets are made of radiolarite with potential Carpathian or northern Alpine origin. All together there are 40 lithic artefacts made of radiolarite, two specimens of erratic flint, 11 specimens of chert and one lithic artefact of an unknown raw material (Tab. 8).

AH	No. lithics	No. fauna	No. charcoal	No. red ochre	No. stone	No. total
AH 1	4	0	4	0	1	9
AH 2	5	0	1	0	0	6
AH 3	54	30	83	9	9	185
AH 4	93	21	61	6	3	184
AH 5	1	0	0	0	0	1

Tab. 3. Grub-Kranawetberg I, Area C, excavation 2021: Piece-plotted find categories per archaeological horizon (AH).

Tab. 3. Grub-Kranawetberg I, oblast C, výzkum 2021: kategorie nálezů vykreslených v grafu podle archeologického horizontu (AH).

Fig. 17. Grub-Kranawetberg I, Area C, excavation 2021: Selection of lithic artefacts of the AH 1 (1–2), AH 2 (3–7) and AH 5 (8). 1 – GK21-394, flake, medial fragment, radiolarite (potential source: Danube); 2 – GK21-303; flake, complete, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 3 – GK21-24, flake, distal fragment, radiolarite (potential source: northern Alpine); 4 – GK21-7, flake, distal fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 5 – GK21-3, bladelet, distal fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 6 – GK21-30, burin spall/bladelet, complete, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 7 – GK21-8, blade, medial fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 8 – GK21-116, flake, medial fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate). Photo by C. Bieber; graphic by S. Kasemann.

Obr. 17. Grub-Kranawetberg I, oblast C, výzkum 2021: výběr kamenných artefaktů z AH 1 (1, 2), AH 2 (3–7) a AH 5 (8). 1 – GK21-394, úštěp, mediální fragment, radiolarit (potenciální zdroj: Dunaj); 2 – GK21-303; odštěpek, celý, eratický pazourek (potenciální zdroj: Moravská brána); 3 – GK21-24, úštěp, distální fragment, radiolarit (potenciální zdroj: severní Alpy); 4 – GK21-7, úštěp, distální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 5 – GK21-3, čepel, distální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 6 – GK21-30, rydlový úštěp/čepel, celá, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 7 – GK21-8, čepel, mediální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 8 – GK21-116, úštěp, mediální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána). Foto C. Bieber; grafika S. Kasemann.

	AH 4	AH 3
Species	No.	No.
Mammuthus primigenius	2	–
Equus sp.	–	1
UNG4-5	1	–
UNG3	–	2
UNG2	1	–
NID	17	27
Total	21	30

Tab. 4. Grub-Kranawetberg I, Area C, excavation 2021: Taxonomic classification of piece-plotted fauna in AH 3 and AH 4.

Tab. 4. Grub-Kranawetberg I, oblast C, výzkum 2021: taxonomická klasifikace fauny ze zaznamenaných oblastí AH 3 a AH 4.

AH	No. flakes	No. chips	No. blade	No. bladelet	No. burin spall/bladelet	No. core	No. core tablet	No. shatter	No. lithics
1	2	1	0	0	0	0	0	1	4
2	2	0	2	0	1	0	0	0	5
3	19	23	1	4	1	1	1	4	54
4	52	23	7	1	5	0	0	5	93
5	1	0	0	0	0	0	0	0	1

Tab. 6. Grub-Kranawetberg I, Area C, excavation 2021: Basic categories of lithics in AH 1 to AH 5.

Tab. 6. Grub-Kranawetberg I, oblast C, výzkum 2021: základní kategorie kamenné industrie v AH 1 až AH 5.

Burning stage	AH 4		AH 3	
	Number	Percentage	Number	Percentage
0 - unburned	8	38.1	16	53.3
Carbonised	11	52.4	8	26.7
1 - spot (<1/2) burnt	2	9.5	1	3.3
2 - slight carbonization (>1/2)	6	28.6	4	13.3
3 - fully black	3	14.3	3	10.0
Calcined	2	9.5	6	20.0
4 - calcined spot (<1/2)	1	4.8	–	0.0
5 - very calcined (>1/2)	1	4.8	4	13.3
6 - fully calcined = white	–	0.0	2	6.7
total	21	100.0	30	100.0

Tab. 5. Grub-Kranawetberg I, Area C, excavation 2021: Burning exposure of piece-fauna in AH 3 and AH 4.

Tab. 5. Grub-Kranawetberg I, oblast C, výzkum 2021: stopy působení ohně na zvířecích kostech v AH 3 a AH 4.

We collected 30 faunal specimens in AH 3 comprising one specimen assigned to *Equus* sp., two specimens assigned to ungulate size class 3 and 27 unidentified specimens (Tab. 4). The majority of the fauna is unburned (53.3%, n = 16). Among the burned specimens are six specimens that are calcined and eight specimens that are carbonised (Tab. 5).

The assemblage of AH 2 comprises five lithic artefacts (Fig. 17: 3–7) – two flakes, two blades and one burin spall (Tab. 6) – and one charcoal (Tab. 3). The lithics show no thermal alteration (Tab. 7). Four lithics are fragmented (Tab. 7). The lithic assemblage includes one blade with intense edge retouch. One lithic specimen is made from radiolarite of northern Alpine origin;

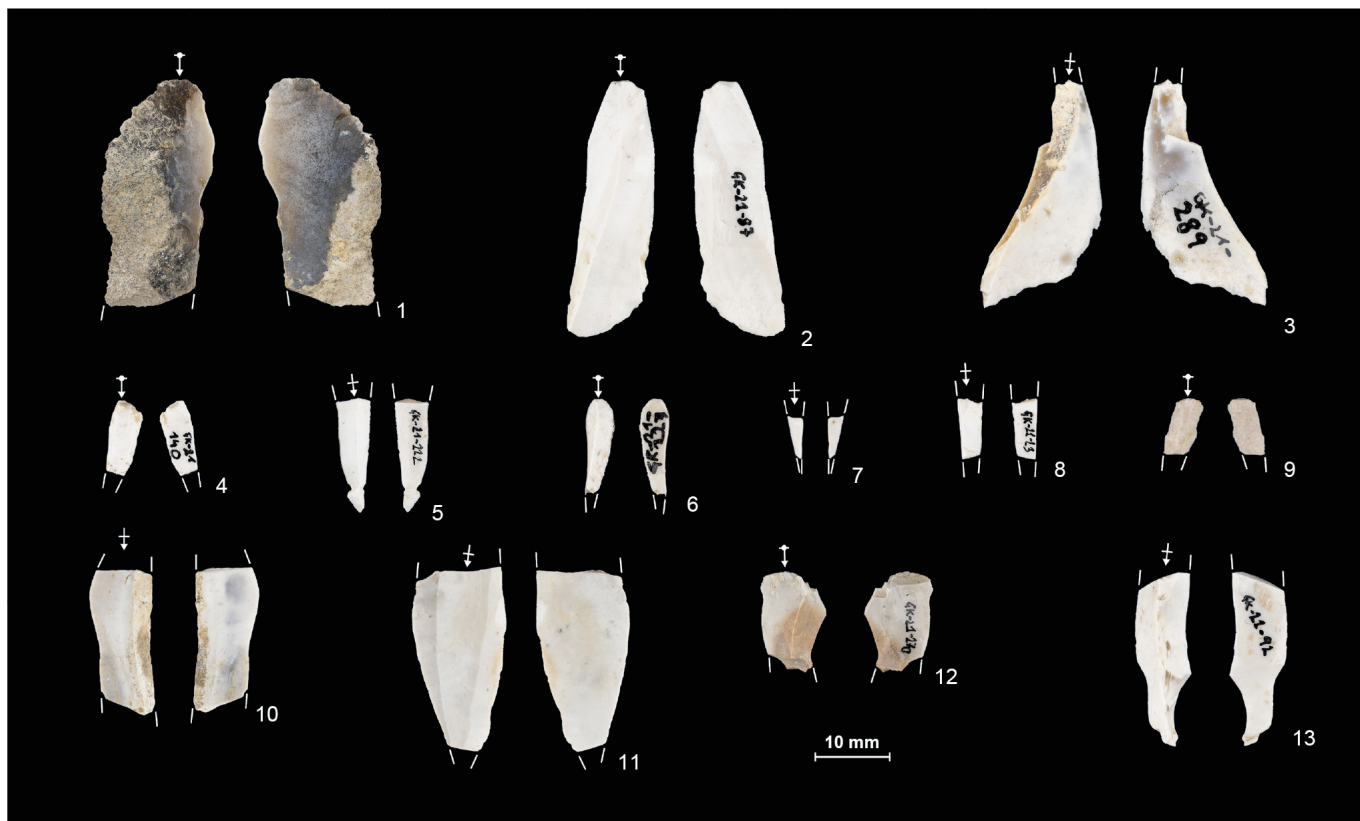

Fig. 18. Grub-Kranawetberg I, Area C, excavation 2021, AH 4: Selection of lithic artefacts. 1 – GK21-37, blade, proximal fragment, chert (potential source: Danube), remains of natural surface deriving from riverine environments; 2 – GK21-87, blade, complete, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 3 – GK21-289, blade, complete, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 4 – GK21-140, bladelet, proximal fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 5 – GK21-222, blade, distal fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 6 – GK21-227, burin spall, proximal fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 7 – GK21-137, burin spall, medial fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 8 – GK21-23, burin spall, medial fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 9 – GK21-274, blade, proximal fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 10 – GK21-43, blade, medial fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate), remains of natural surface deriving from moraine environments; 11 – GK21-240, blade, medial fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 12 – GK21-270, burin spall, proximal fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate); 13 – GK21-92, burin spall, distal fragment, erratic flint (potential source: Moravian Gate). Photo by C. Bieber; graphic by S. Kasemann.

Obr. 18. Grub-Kranawetberg I, oblast C, výzkum 2021, AH 4: výběr kamenných artefaktů. 1 – GK21-37, čepel, proximální fragment, rohovec (potenciální zdroj: Dunaj), zbytky přirozeného povrchu pocházející z říčního prostředí; 2 – GK21-87, čepel, celá, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 3 – GK21-289, čepel, celá, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 4 – GK21-140, čepel, proximální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 5 – GK21-222, čepel, distální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 6 – GK21-227, rydlový úštěp, proximální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 7 – GK21-137, rydlový úštěp, mediální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 8 – GK21-23, rydlový úštěp, mediální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 9 – GK21-274, čepel, proximální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 10 – GK21-43, čepel, mediální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána), zbytky přirozeného povrchu pocházejícího z morénového prostředí; 11 – GK21-240, čepel, mediální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 12 – GK21-270, rydlový úštěp, proximální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána); 13 – GK21-92, rydlový úštěp, distální fragment, eratický silicit (potenciální zdroj: Moravská brána). Foto C. Bieber; grafika S. Kasemann.

AH	Thermal alteration				Natural surface				Fragmentation			
	Yes		No		Yes		No		Yes		No	
	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%
1	1	25.0	3	75.0	0	0.0	4	100.0	1	25.0	3	75.0
2	1	20.0	4	80.0	0	0.0	5	100.0	4	80.0	1	20.0
3	2	3.7	52	96.3	5	9.3	49	90.7	30	55.6	24	44.4
4	4	4.3	89	95.7	10	10.8	83	89.2	62	66.7	31	33.3
5	0	0.0	1	100.0	0	0.0	1	100.0	1	100.0	0	0.0

Tab. 7. Grub-Kranawetberg I, Area C, excavation 2021: Basic categories of lithics in AH 1 to AH 5.

Tab. 7. Grub-Kranawetberg I, oblast C, výzkum 2021: tepelná změna, přirozený povrch / kůra a fragmentace kamenných artefaktů v AH 1 až AH 5.

AH	Raw material units							
	Radiolarite		Flint		Chert		N/A	
	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%
1	2	50.0	1	25.0	0	0.0	1	25.0
2	1	20.0	4	80.0	0	0.0	0	0.0
3	40	74.1	2	3.7	11	20.4	1	1.9
4	3	3.2	60	64.5	27	29.0	3	3.2
5	0	0.0	1	100.0	0	0.0	0	0.0

Tab. 8. Grub-Kranawetberg I, Area C, excavation 2021: Raw materials of lithic artefacts in AH 1 to AH 5.

Tab. 8. Grub-Kranawetberg I, oblast C, výzkum 2021: suroviny kamenných artefaktů v AH 1 až AH 5.

the remaining four pieces are erratic flint (Tab. 8). These were potentially sourced in the glacial moraines of southern Poland. However, no natural surfaces were preserved.

The small assemblage of AH 1 includes four lithic artefacts, one stone and four charcoals among the piece-plotted materials (Tab. 3). The lithic assemblage comprises two flakes (Fig. 17: 1, 2), one chip and one shatter (Tab. 6), none of which are modified, and one is fragmented (Tab. 7). One of the flakes and the chip are radiolarites (Tab. 8), which can potentially be sourced to the gravels of the Danube. The second flake is erratic flint that was potentially sourced in the moraines of the Saale and Elster glaciations in southern Poland. There were no remains of a natural surface on these pieces.

Fig. 19. Grub-Kranawetberg I, Area C, excavation 2021, AH 3: Selection of lithic artefacts. 1 – GK21-9, backed bladelet, radiolarite (potential source: Danube / old river gravels of Lower Austria); 2 – GK21-438, backed bladelet, radiolarite (potential source: Carpathian Mountains); 3 – GK21-419, bladelet, medial fragment, radiolarite (potential source: Carpathian Mountains); 4 – GK21-344, bladelet, medial fragment, radiolarite (potential source: northern Alpine); 5 – GK21-440, burin spall, medial fragment, (potential source: northern Alpine); 6 – GK21-414, core, flake and blade removals, radiolarite (potential source: northern Alpine); 7 – GK21-16, core tablet, complete, radiolarite (potential source: Danube/ old river gravels of Lower Austria); 8 – GK21-327, blade, proximal fragment, radiolarite (potential source: northern Alpine). Photo by C. Bieber; graphic by S. Kasemann.

Obr. 19. Grub-Kranawetberg I, oblast C, výzkum 2021, AH 3: výběr kamenných artefaktů. 1 – GK21-9, čepel s otupeným bokem, radiolarit (potenciální zdroj: dunajské / staré říční štěrky Dolního Rakouska); 2 – GK21-438, čepel s otupeným bokem, radiolarit (potenciální zdroj: Karpaty); 3 – GK21-419, čepel, mediální fragment, radiolarit (potenciální zdroj: Karpaty); 4 – GK21-344, čepel, mediální fragment, radiolarit (potenciální zdroj: severní Alpy); 5 – GK21-440, rydlový úštěp, mediální fragment (potenciální zdroj: severní Alpy); 6 – GK21-414, jádro, negativy úštěpových a čepelových odběrů, radiolarit (potenciální zdroj: severní Alpy); 7 – GK21-16, odražená podložka jádra, celá, radiolarit (potenciální zdroj: Dunaj / staré říční štěrky Dolního Rakouska); 8 – GK21-327, čepel, proximální fragment, radiolarit (potenciální zdroj: severní Alpy). Foto C. Bieber; grafika S. Kasemann.

Sample-ID	AH	Taxon
GK21-18	AH 4	Conifer
GK21-38	AH 4	Conifer
GK21-42	AH 4	<i>Larix/Picea</i>
GK21-68	AH 4	<i>Pinus</i>
GK21-189	AH 4	<i>Larix/Picea</i>
GK21-190	AH 4	<i>Larix/Picea</i>
GK21-198	AH 4	<i>Pinus</i>
GK21-204	AH 4	Conifer
GK21-206	AH 4	<i>Pinus</i>
GK21-209	AH 4	<i>Larix/Picea</i>
GK21-232	AH 4	<i>Pinus</i>
GK21-244	AH 4	<i>Pinus</i>
GK21-268	AH 4	<i>Larix/Picea</i>
GK21-288	AH 4	<i>Pinus</i>
GK21-290	AH 4	<i>Larix/Picea</i>
GK21-291	AH 4	<i>Larix/Picea</i>
GK21-392	AH 4	<i>Larix/Picea</i>

While most analyses (including site formation studies, organic biomarker analysis, malacological and anthracological analyses, radiocarbon dating, etc.) are in progress, we can present here some initial results. Anthracological studies of the charcoals piece-plotted during our fieldwork for AH 4 at the present state of analysis suggest that the assemblage comprises exclusively conifers, with identified taxa including *Pinus* and *Larix/Picea* (Tab. 9).

Tab. 9. Grub-Kranawetberg I, Area C, excavation 2021: Identified taxa in sample of charcoals of AH 4.

Tab. 9. Grub-Kranawetberg I, oblast C, výzkum 2021: určené taxony ve vzorku uhlíku v AH 4.

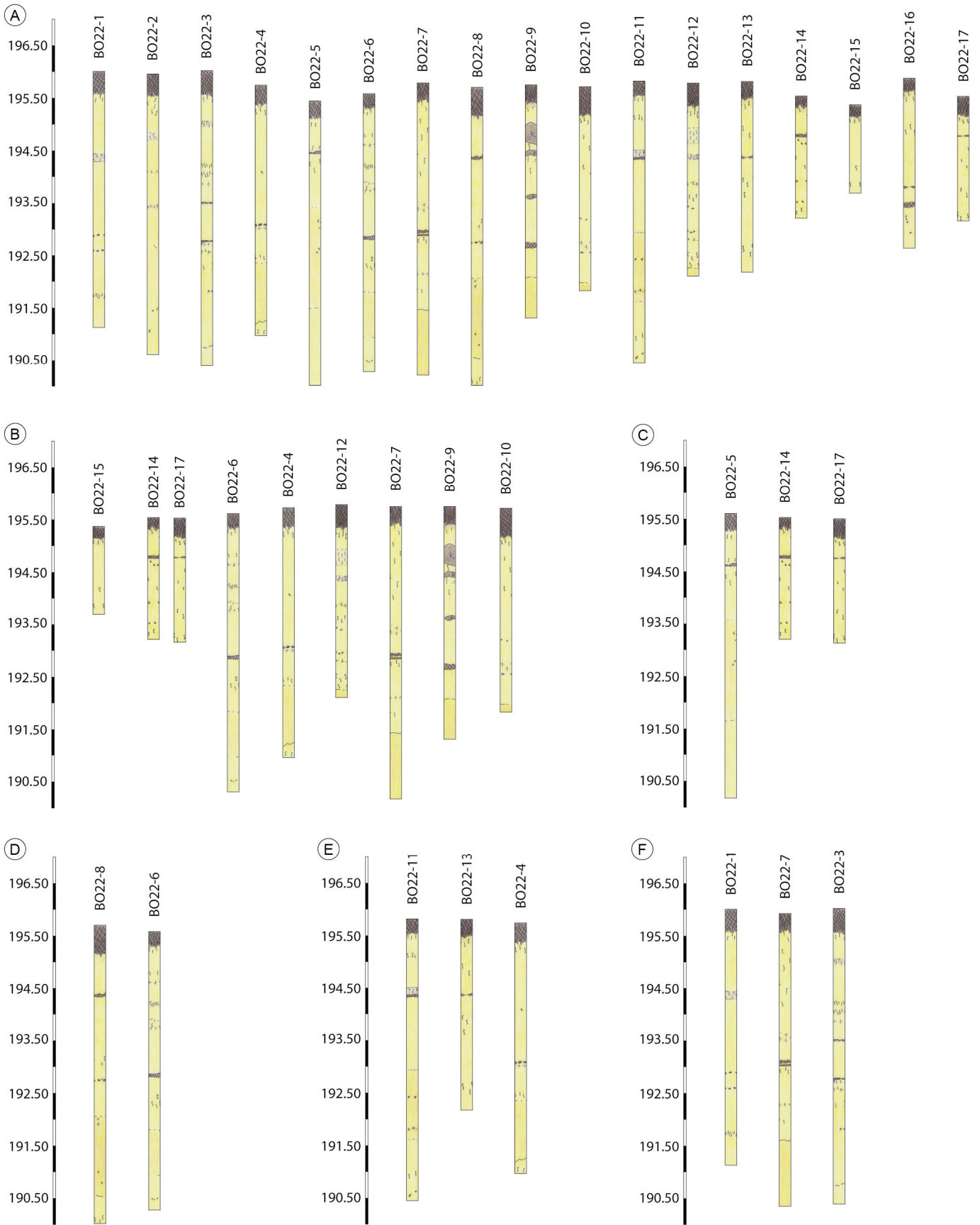

Fig. 20. Grub-Kranawetberg II, boring survey 2022: A – Stratigraphic logs of borings BO22-1 to BO22-17. B – Stratigraphic logs of south–north transect of borings BO22-15, BO22-14, BO22-17, BO22-6, BO22-4, BO22-12, BO22-7, BO22-9 and BO22-10. C – Stratigraphic logs of west–east transect of borings BO22-5, BO22-14 and BO22-17. D – Stratigraphic logs of west–east transect of borings BO22-8 and BO22-6. E – Stratigraphic logs of west–east transect of borings BO22-11, BO22-13 and BO22-4. F – Stratigraphic logs of west–east transect of borings BO22-1, BO22-7 and BO22-3. For location of the borings please refer to Figure 12. Fieldrecord, drawing and graphic by P. R. Nigst.

Obř. 20. Grub-Kranawetberg II, vrtný průřez 2022: A – stratigrafické karotáže vrtů BO22-1 až BO22-17. B – stratigrafické karotáže jiho-severního transektu vrtů BO22-15, BO22-14, BO22-17, BO22-6, BO22-4, BO22-12, BO22-7, BO22-9 a BO22-10. C – stratigrafické karotáže západovýchodního transektu vrtů BO22-5, BO22-14 a BO22-17. D – stratigrafické karotáže západovýchodního transektu vrtů BO22-8 a BO22-6. E – stratigrafické karotáže západovýchodního transektu vrtů BO22-11, BO22-13 a BO22-4. F – stratigrafické karotáže západovýchodního transektu vrtů BO22-1, BO22-7 a BO22-3. Umístění vrtů viz obr. 12. Záznam z terénu, kresba a grafika P. R. Nigst.

4.3 Grub-Kranawetberg II: first results from 2022–2025 fieldwork

The boring campaign comprising 17 borings conducted between May and July 2022 provided a look into the deposits of cadastral parcels 130 and 131/4 (Fig. 12). The boreholes ranged from 1.61 to 5.3 metres in depth below the surface (Fig. 20). All boring documented exclusively silt deposits, mostly sandy silt below the humic top soil. In borings BO22-03, -04, -05, -06, -07, -08, -09, -11, -13, -14, -16, and -17, light brownish sediments, in some cases containing charcoal fragments, were documented at various depths (Fig. 20). Two lithic artefacts were recovered from boring BO22-14 at a depth of 0.75 m below the surface and were associated with a light brownish horizon with a thickness of around 7 cm.

Trench 1 (5 × 4 m) (Fig. 12) was positioned based on the results of boring BO22-5, BO22-6, BO22-8, BO22-14, BO22-15 and BO22-17 showing light brownish horizons (Fig. 20) and has been under excavation since 2022. In addition, two more trenches, Trench 2 and Trench 3 (Tab. 1; Fig. 5, 12), were started north and south of Trench 1.

Here we focus on Trench 1 because it has been under excavation for four years now and has therefore provided more information. The northern end of Trench 1 is affected by an ice wedge, which is visible in the find distribution in square F11 to I11 (Fig. 21). The deposits are affected by post-depositional processes including solifluction; the degree and extent of this post-depositional alteration of the deposits containing the archaeological horizons is currently under study.

The sequence in Trench 1 documented thus far is 2.3 m deep. The entire exposed sequence comprises sandy silt and includes (at a depth of 1.15–1.35 m below the surface) two light to dark brownish horizons interpreted as anthrosols, like those associated with AH 4 and AH 3 at Grub-Kranawetberg I (Schilt et al. 2017). The two light to dark brownish horizons in the Trench 1 sequence are also associated with two of the five archaeological horizons documented in Trench 1 up to now, AH Luc and AH Michi. A detailed geoarchaeological study is in progress. From bottom to top, the following archaeological horizons have been observed thus far: AH Kristof, AH Morgan, AH Luc, AH Michi and AH Chase.

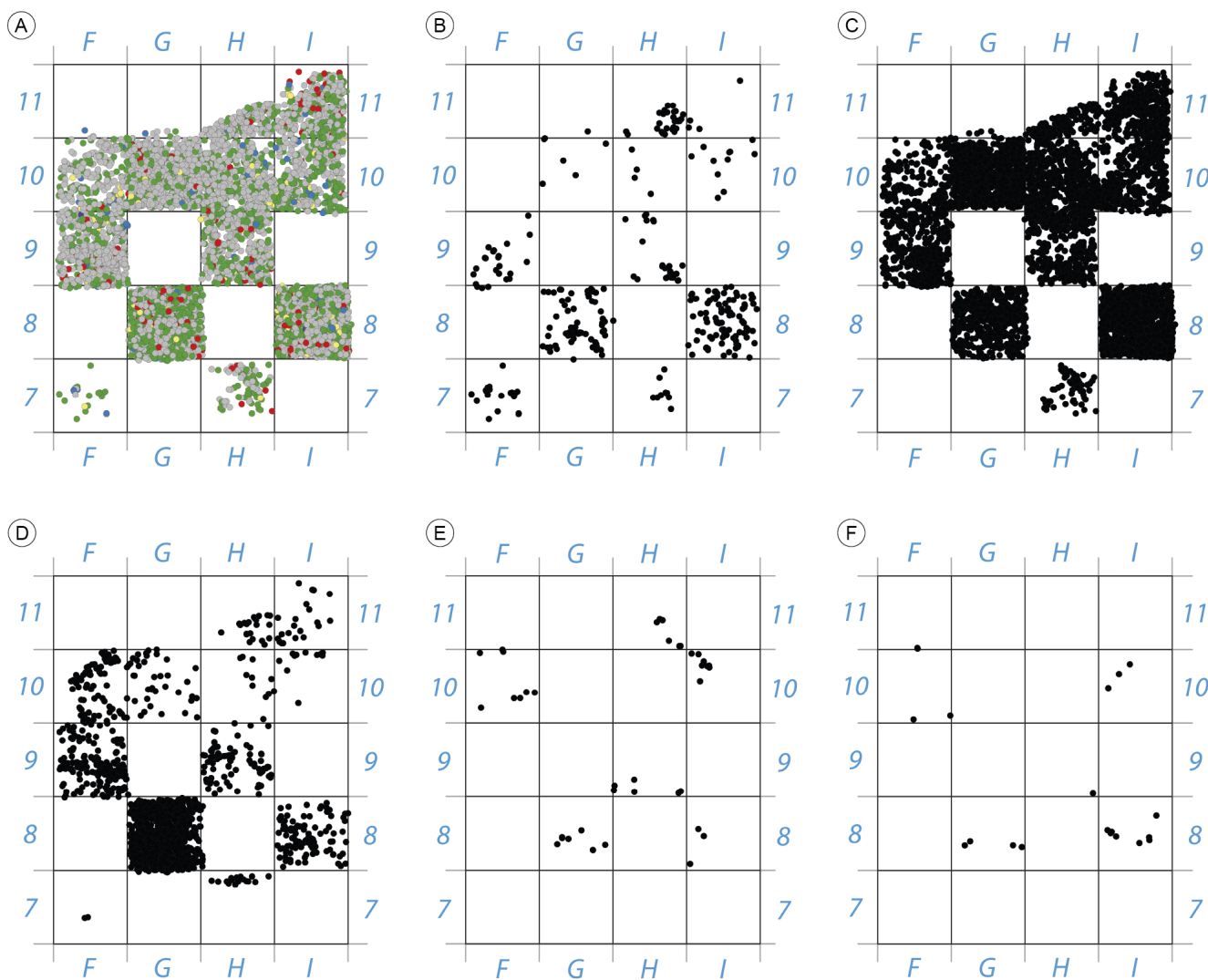

Fig. 21. Grub-Kranawetberg II, Trench 1 (excavation 2021–2024): Spatial distribution of piece-plotted (i.e. > 5 mm) finds. A – All finds (green: lithic, yellow: fauna, blue: stone, grey: charcoal, red: ochre, purple: shell) in all archaeological horizons. B – AH Chase find distribution. C – AH Michi find distribution. D – AH Luc find distribution. E – AH Morgan find distribution. F – AH Kristof find distribution. Please note that not all squares are excavated completely. Squares F11, G11, H11 and I11 are in part affected by an ice wedge. Squares are 1 × 1 m. GIS and graphic by P. R. Nigst.

Obr. 21. Grub-Kranawetberg II, sonda 1 (výzkum 2021–2024): Prostorové rozložení nálezů (tj. > 5 mm). A – všechny nálezy (zelená: kamenné artefakty, žlutá: fauna, modrá: kámen, šedá: uhlíky, červená: barvivo, fialová: mušle) ve všech archeologických horizontech. B – rozložení nálezů AH Chase. C – rozložení nálezů AH Michi. D – rozložení nálezů AH Luc. E – rozložení nálezů AH Morgan. F – rozložení nálezů AH Kristof. Upozorňujeme, že ne všechny čtverce jsou vykopány kompletně. Čtverce F11, G11, H11 a I11 jsou částečně ovlivněny ledovým klínem. Čtverce mají rozměry 1 × 1 m. GIS a grafika P. R. Nigst.

Find category	AH Chase	AH Michi	AH Luc	AH Morgan	AH Kristof
Charcoal	78	2311	565	11	8
Fauna	6	152	19	2	1
Lithic	183	2022	582	18	6
Ochre	11	198	45	1	–
Shell	1	9	3	–	–
Stone	20	128	16	–	–
Total	299	4820	1230	32	15

Tab. 10. Grub-Kranawetberg II, Trench 1: Find categories of the piece-plotted objects (2021 to 2024 fieldwork).

Tab. 10. Grub-Kranawetberg II, sonda 1: kategorie zaznamenaných nálezů (terénní práce z let 2021 až 2024).

The absolute number of finds differs substantially between the five AHs, with AH Luc and AH Michi being the richest two archaeological horizons (Tab. 10). Figure 21 shows the spatial distribution of finds per archaeological horizon in Trench 1 based on piece-plotted data of the excavations in 2021–2024.

The AH Michi lithic assemblage is dominated by cherts and radiolarite as the raw material and retouched tools include backed bladelets, while the AH Luc assemblage shows a dominance of erratic flint as the raw material and microgravette points as the dominant tool type. The following taxa have been identified to date among the faunal remains of AH Michi and AH Luc: *Mammuthus primigenius*, *Equus* sp., *Rangifer tarandus* and cf. *Canis lupus*. These remains include a partial maxilla of an adult *Mammuthus primigenius* in AH Michi. The fossil shells used as personal ornaments comprise one bivalve and four gastropods.

5. Discussion

While research and analyses are ongoing, we can use the results obtained thus far to shed light on some questions regarding the different parts of the Grub-Kranawetberg site cluster. In particular, we can explore when in the Late Pleistocene the site cluster located on the Kranawetberg/Hönigsberg ridge was utilized by hunter-gatherers. All evidence to date points to an exclusively Upper Palaeolithic use; we have no evidence of any earlier – Lower or Middle Palaeolithic – use or hominin presence. When considering the evidence pointing towards the Upper Palaeolithic, one has to note that to date not all surface finds have been studied systematically, which is especially true for the Peter collection, which is available for research only since it was recently donated to the local museum in Stillfried. While we cannot rule out Early or Late Upper Palaeolithic presence on the ridge, we must stress the fact that most diagnostic finds, both from excavations as well as from surface collections, point towards a Mid-Upper Palaeolithic, i.e. Gravettian, use of the Kranawetberg/Hönigsberg ridge. The retouched tools from the various surface collections as well as our survey material and the excavated materials all are congruent with an attribution to the Gravettian.

To date we cannot differentiate specific phases of the Gravettian within the surface collection materials, in contrast to the excavation materials, where we see differences especially between Grub-Kranawetberg I AH 4 and AH 3 in terms of the retouched bladelet types and the major raw material units as mentioned above. Based on the excavation materials, one can propose the chrono-cultural positioning of the AH 4 and AH 3 assemblages of Grub-Kranawetberg I at the end of the Middle and the start of the Late Gravettian in the region, with fewer microgravette points and a greater number of other backed bladelets in the latter, congruent with patterns described for Moravia and Slovakia (cf. Polanská, Hromadová 2015; see also below).

However, we have to stress the fact that, despite the clear Gravettian signal from both surface as well as excavation collections, the Upper Palaeolithic occupations on the Kranawetberg/Hönigsberg ridge are likely a palimpsest of many occupations, potentially of different chronological positions or chrono-cultural attributions, even within the Gravettian. Currently, we cannot correlate any of the surface materials with specific excavation materials, either based on chrono-culturally diagnostic pieces or on raw material representation. We should also note here that most of the lithic artefacts collected on the surface, both in the older surveys as well as in our 2021 survey, are made on whitish patinated erratic flint, most probably of southern Polish origin (from secondary sources). Only a few lithic artefacts are made of radiolarite or chert varieties of probable regional origin. For example, among the collection of our survey in 2021, only 5.5% are radiolarites and 2.1% are cherts, while the vast majority (85.9%) of lithic artefacts can be assigned to whitish patinated erratic flint (Nigst et al. 2024). We should keep in mind that this low percentage of cherts and radiolarites in the surface-collected materials might also be (at least in part) an effect of better visibility of whitish patinated lithic artefacts during surface collection activities. Therefore, we should not use raw material representation in surface collections as an argument to connect surface materials to any specific archaeological horizons of the excavated areas of the site. Additionally, the spatial distribution of the surface materials speaks against a connection to GK I and/or GK II, as most of the surface material (at least in our 2021 survey) originates from areas west of the two excavated sites. It is most likely connected to another site(s) on the western part of the Kranawetberg/Hönigsberg ridge.

We can connect some of the areas excavated within Grub-Kranawetberg I. As mentioned above, a re-articulation of the left upper first molar and the matching right upper first molar of an 8–10-year-old *Mammuthus primigenius* individual allows us to correlate the lower archaeological horizon of the bone accumulation of Trench 1 / Area A and B to AH 4 of Trench 3 / Area C (Bosch 2009; Bosch et al. 2012).

At the present state of analysis, a correlation of the sequence of GK I and GK II is not possible. However, we should mention the fact that the two richest archaeological horizons at GK II – AH Luc and AH Michi – resemble AH 4 and AH 3 of GK I both in terms of the main retouched bladelet types as well as the major raw materials used, and this needs to be explored in greater detail in the future when radiometric, zooarchaeological and geoarchaeological data become available.

5.1 Other sites in the Stillfried-Grub microregion

While fieldwork activities in the last three decades have nearly entirely focused on the Grub-Kranawetberg site complex, many sites have been known in the Stillfried-Grub microregion for a long period of time (Fig. 2). One of those sites, Ollersdorf-Heidenberg, was also excavated recently by our team (Bosch et al. 2025a; see also Antl-Weiser et al. 2019a; 2019b; 2020a; 2020b), after it was originally a rescue excavation (Antl 1998; 2007; Antl-Weiser 2008). The only other excavated sites are Stillfried-Steinschlageratelier (Felgenhauer 1980) and Ebenthal-Weintaläcker (Cadastral parcels 2229/2 and 2231) (Szilasi, Draganits 2022). All of the other 13 sites are known from surface collections or observations during construction activities. Other sites like Stillfried-Museumsgasse go back to finds during house and cellar construction (Weiser 1978).

While most of the surface collections point to a Mid-Upper Palaeolithic or Gravettian attribution, there are also reports suggesting a potential (Late) Aurignacian presence at Stillfried-Alte

Kirchenried (Preis, Schmitsberger 2012b). The rescue excavation at Ebenthal-Weintaläcker (Cadastral parcels 2229/2 and 2231) was reported by Szilasi and Draganits (2022) to point towards an early phase of the Aurignacian, which seems congruent with the assessment of the surface finds from Spannberg-Hohes Eck just to the north reported by Preis and Schmitsberger (2012a). Those classifications as Aurignacian need re-assessment through detailed studies of the techno-typological characteristics and *chaînes opératoires*.

5.2 Putting the local Upper Palaeolithic record in a wider perspective

The excavated assemblages in the Stillfried-Grub microregion point towards a Mid-Upper Palaeolithic or Gravettian (Grub-Kranawetberg I, Grub-Kranawetberg II, Ollersdorf-Heidenberg, and Stillfried-Steinschlägeratelier) and Early Upper Palaeolithic or Aurignacian (Ebenthal-Weintaläcker) (Cadastral parcels 2229/2 and 2231) presence. To date, absolute-chronological ages are available only for Ollersdorf-Heidenberg and Grub-Kranawetberg I through the radiocarbon dating of high-quality conifer charcoals. For Grub-Kranawetberg II, charcoal identification and the radiocarbon dating of charcoal samples is in progress, while both Stillfried-Steinschlägeratelier and Ebenthal-Weintaläcker (Cadastral parcels 2229/2 and 2231) remain without absolute chronological age estimations.

Within Grub-Kranawetberg I, AH 4 and AH 3 of the ‘campsite’ area as well as the lower AH in the ‘bone accumulation’ area provided ages congruent with the end of the Middle Gravettian and the onset of the Late Gravettian in the region, i.e. between 30,000 and 28,000 cal BP (e.g. Lengyel et al. 2026), while AH 2 is dated to 26,900–25,600 cal BP and, hence, is slightly younger (Tab. 2). The ages of AH Anna and AH Viola at Ollersdorf-Heidenberg (Bosch et al. 2025a) as well as from the rescue excavations in 1998 (Antl-Weiser 2008; see also Bosch et al. 2025a) point to the same age window between 30,000 and 28,000 cal BP. These ages overlap with the established chronostratigraphic position of Willendorf II, AH 9 (Austria) (Haesaerts et al. 1996; Nigst et al. 2014), the age range of Trenčianske Bohuslavice, Layer A2-3 (Slovakia) (Wilczyński et al. 2020), Milovice IV 2021 excavation-AH II (Chlachula et al. 2025) and the Milovice IV 2009 excavation (Svoboda et al. 2011). According to the dated charcoal samples from the middle part of the brownish archaeological horizon, Pavlov VI is slightly older (Svoboda et al. 2009). The dating at the older excavations at Pavlov I, Dolní Věstonice I and II and the Moravany sites is more complex. Sites like Moravany nad Váhom-Podkovic (Hromádová et al. 2021) and Dolní Věstonice II, Unit A/K10 (Polanská, Novák 2014), seem to be younger.

6. Conclusion

The Grub-Kranawetberg site cluster is embedded in the rich Upper Palaeolithic landscape of the Stillfried-Grub microregion with a long research history. After a detailed description of the setting of the Grub-Kranawetberg site cluster and the research history, we present an overview of the new fieldwork since 2021 in the area, including a surface survey on the Kranawetberg/Hönigsberg ridge, new fieldwork at Grub-Kranawetberg I and Grub-Kranawetberg II. The latter site is described for the first time.

The archaeological data from the Grub-Kranawetberg site cluster fits well in the Middle and Late Gravettian record of the region. More detailed studies will be necessary on all aspects, starting with site formation processes, geoarchaeology, stratigraphy and chronology of the assemblages at both Grub-Kranawetberg I and Grub-Kranawetberg II. The rich lithic and faunal collections from the archaeological horizons at both

sites will provide data for detailed studies of the raw material economy, technological organisation and resource use.

Acknowledgements

Many thanks to our volunteers and student excavators of the field schools of the University of Vienna and the University of Toronto. We are grateful to Timothy Canessa, Miriam Feichtinger, Carolina Mallo, William Chase Murphree, Lucia Pribilovic-Leierer, Emilia Spier, Anna Szinovatz, and Domnika Verdianu for their assistance in the field and lab. We thank Florian Fladerer for discussions on the fauna of Grub-Kranawetberg I. We would like to acknowledge the assistance provided by Michael Brandl and discussions with him on the lithic raw materials of Grub-Kranawetberg I and II. Many thanks to Caroline Posch and Karina Grömer for access to the Grub-Kranawetberg I collections in the Department of Prehistory, Natural History Museum Vienna. For our excavations since 2021, we are grateful to the landowners (the Klotz family for GK I and the Staringer family for GK II) for permission to conduct our fieldwork on their property. We would like to acknowledge the help and support by the Museumsverein Stillfried (Chair HR Mag. G. Antl). We would like to acknowledge the help of Aldona Kurawska (Faculty of Archaeology, Adam Mickiewicz University, Poznan, Poland) in taking the microscope photo of GK-2-71 and the photos of the four shells found on the surface.

Fieldwork since 2021 has been funded by grants to P. R. Nigst (Land Niederösterreich, Abteilung Wissenschaft & Forschung under Project No. K3-F-530/005-2021]; Land Niederösterreich, Abteilung Kunst & Kultur [Project No. K1-WF-1163/004-2025]; the Dean’s Office of the Faculty of Historical and Cultural Studies, University of Vienna) and by grants to T. B. Viola (Social Sciences and Humanities Research Council SSHRC Insight, Faculty of Arts and Sciences, University of Toronto, Research Excursion and Bridge Funding Programs). Fieldwork equipment was funded by grants to P. R. Nigst by the Rectorate of the University of Vienna and the Dean’s Office of the Faculty of Historical and Cultural Studies. M. D. Bosch was funded by a Seal of Excellence Fellowship (‘TechnoBeads’ Project No. 101061287; 2022–2024) of the Austrian Academy of Sciences, hosted at the Austrian Archaeological Institute, Department of Prehistory and West Asian/Northeast African Archaeology. Since 2026, M. D. Bosch’s research is funded by an European Research Council Starting Grant (project COPE, project No. 101222225).

Fieldwork since 2021 has been conducted under the following permits by the Bundesdenkmalamt: 06008.21.01, 06008.21.02, 06008.22.01, 06008.22.02, 06008.23.03, 06008.24.01 and 06008.25.01, all issued to M. D. Bosch and P. R. Nigst.

CRediT authorship contribution statement

Philip R. Nigst: Conceptualisation, Data curation, Formal analysis, Funding acquisition, Investigation, Methodology, Project administration, Visualization, Writing – original draft, Writing – review and editing.

Walpurga Antl-Weiser: Data curation, Formal analysis, Funding acquisition, Investigation, Project administration, Writing – review and editing.

Samuel Kasemann: Formal analysis, Investigation, Visualisation, Writing – review and editing.

Maximilian Piniel: Formal analysis, Investigation, Writing – review and editing.

Stéphane Pirson: Formal analysis, Investigation, Visualisation, Writing – review and editing.

Anna Wagner: Formal analysis, Investigation, Writing – review and editing.

T. Bence Viola: Funding acquisition, Formal analysis, Investigation, Project administration, Writing – review and editing.
Marjolein D. Bosch: Conceptualisation, Data curation, Formal analysis, Funding acquisition, Investigation, Methodology, Project administration, Visualisation, Writing – review and editing.

References

- Antl, W. 1998:** KG Ollersdorf. *Fundberichte aus Österreich* 37, 676.
- Antl, W. 2007:** KG Ollersdorf. *Fundberichte aus Österreich* 46, 609–610.
- Antl, W. 2013:** The inventories of archaeological horizons 4 and 3 and the loess section of Grub/Kranawetberg, a Gravettian site in Lower Austria. *E&G Quaternary Science Journal* 62(2), 120–126. DOI: 10.3285/eg.62.2.03. Available also from: <https://egqsj.copernicus.org/articles/62/120/2013/egqsj-62-120-2013.pdf>.
- Antl, W., Bosch, M. D. 2015:** The use of ivory at the Gravettian site Grub/Kranawetberg, Lower Austria. *Anthropologie* LIII(1–2), 233–244. Available also from: http://puvodni.mzm.cz/Anthropologie/downloads/articles/2015/Antl_2015_p233-244.pdf.
- Antl, W., Fladerer, F. A. 2004:** Outlook to the East: the 25 ky BP Gravettian Grub/Kranawetberg Campsite (Lower Austria). In: J. A. Svoboda, L. Sedláčková (eds.): *The Gravettian along the Danube. Proceedings of the Mikulov Conference, 20–21. November, 2002*. The Dolní Věstonice Studies 11. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 116–130. Available also from: https://arub.cz/wp-content/uploads/The_gravettian_along_the_Danube_web_n.pdf.
- Antl, W., Peticzka, R. 2012:** *Rammkernsondierung am Kranawetberg in Grub*. Unpublished report of fieldwork, submitted to Bundesdenkmalamt.
- Antl, W., Verginis, S. 1998:** Geoelektrische Untersuchungen an einem Lagerplatz des Gravettien in Grub bei Stillfried (Niederösterreich). *Préhistoire Européenne* 12, 59–70.
- Antl-Weiser, W. 1994:** KG Grub an der March. *Fundberichte aus Österreich* 32, 643–644.
- Antl-Weiser, W. 1995:** Die Paläolithstation am Kranawetberg in Grub bei Stillfried, Niederösterreich (Vorbericht). *Fundberichte aus Österreich* 33, 25–30.
- Antl-Weiser, W. 1996a:** Die paläolithischen Funde vom Kranawetberg in Grub bei Stillfried a.d. March, NÖ. In: J. Svoboda (ed.): *Paleolithic in the Middle Danube Region. Anniversary volume to Bohuslav Klíma*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR v Brně 5. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 81–91. Available also from: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/Paleolithic_in_the_Middle_Danube_Region_m-1.pdf.
- Antl-Weiser, W. 1996b:** Grub/Kranawetberg, ein jungpaläolithischer Fundplatz. *Préhistoire Européenne* 8, 117–123.
- Antl-Weiser, W. 1999:** Paläolithischer Schmuck von der Gravettienfundstelle Grub/Kranawetberg bei Stillfried, Niederösterreich. *Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien. Serie A für Mineralogie und Petrographie, Geologie und Paläontologie, Anthropologie und Prähistorie* 101 A, 23–41. Available also from: https://www.zobodat.at/pdf/ANNA_101A_0023-0041.pdf.
- Antl-Weiser, W. 2008:** Grub/Kranawetberg and Ollersdorf/Heidenberg (Lower Austria) - two Gravettian camp sites in Eastern Austria. *Wissenschaftliche Mitteilungen aus dem Niederösterreichischen Landesmuseum* 19, 59–78. Available also from: https://www.zobodat.at/pdf/WM_19_0059-0078.pdf.
- Antl-Weiser, W. 2016:** Lagerplatz mit Aussicht. Siedlungsstrukturen des älteren Gravettien in Niederösterreich am Beispiel der Fundstelle von Grub/Kranawetberg bei Stillfried. *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* CLVI, 1–10.
- Antl-Weiser, W. 2019:** Schmuck der Horizonte 3 und 4 von Grub/Kranawetberg bei Stillfried, Niederösterreich, im Vergleich zu den übrigen Paläolithfundstellen in Ostösterreich. In: M. Baales, C. Pasda (eds.): „All der holden Hügel ist keiner mir fremd ...“. *Festschrift zum 65. Geburtstag von Claus-Joachim Kind*. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 327. Bonn: Verlag Dr. Rudolf Habelt, 241–254.
- Antl-Weiser, W., Bosch, M. D., Nigst, P. R. 2019a:** Bericht zur Grabung Ollersdorf-Heidenberg 2017. *Fundberichte aus Österreich* 56, D2370–D2402.
- Antl-Weiser, W., Bosch, M. D., Nigst, P. R. 2019b:** Bericht zur Prospektion Ollersdorf-Heidenberg 2017. *Fundberichte aus Österreich* 56, D2347–D2369.
- Antl-Weiser, W., Bosch, M. D., Nigst, P. R. 2020a:** Bericht zur Grabung Ollersdorf-Heidenberg 2018. *Fundberichte aus Österreich* 57, D2497–D2526.
- Antl-Weiser, W., Bosch, M. D., Nigst, P. R. 2020b:** KG Ollersdorf, MG Angern an der March. *Fundberichte aus Österreich* 57, 210. Available also from: <https://www.bda.gv.at/themen/publikationen/fundberichte-aus-oesterreich/fundberichte-aus-oesterreich-57.html>.
- Antl-Weiser, W., Bosch, M. D., Nigst, P. R. 2024a:** Bericht zur Prospektion (Survey/Oberflächenbegehung) Grub-Kranawetberg 2021. *Fundberichte aus Österreich* 60, D3500–D3513.
- Antl-Weiser, W., Bosch, M. D., Pirson, S., Nigst, P. R. 2024b:** Bericht zur Ausgrabung Grub-Kranawetberg 2021. *Fundberichte aus Österreich* 60, D3514–D3535.
- Antl-Weiser, W., Fladerer, F. A., Peticzka, R., Stadler, F. C., Verginis, S. 1997:** Ein Lagerplatz eiszeitlicher Jäger in Grub bei Stillfried. *Archäologie Österreichs* 8(1), 4–20.
- Antl-Weiser, W., Fladerer, F. A., Nigst, P. R., Verpoorte, A. 2010:** Grub/Kranawetberg (Lower Austria) – Insights into a Gravettian Micro-region in Eastern Austria. In: C. Neugebauer-Maresch, L. R. Owen (eds.): *New Aspects of the Central and Eastern European Upper Palaeolithic - methods, chronology, technology and subsistence. Symposium by the Prehistoric Commission of the Austrian Academy of Sciences, Vienna, November 9–11, 2005*. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 72. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 231–243.
- Antl-Weiser, W., Teschler-Nicola, M. 2001:** Die menschlichen Zahnfunde von der Gravettienfundstelle Grub/Kranawetberg bei Stillfried an der March, Niederösterreich. *Archaeologia Austriaca* 84–85, 201–212.
- Bosch, M. D. 2009:** *Age-at-death profiles of mammoth molars in the mid-Upper Palaeolithic in the Middle Danube region*. Manuscript of the Master dissertation. University of Leiden. Faculty of Archaeology.
- Bosch, M. D. 2012:** Human–Mammoth dynamics in the mid-Upper Palaeolithic of the middle Danube region. *Quaternary International* 276–277, 170–182. DOI: 10.1016/j.quaint.2012.05.024.
- Bosch, M. D., Antl-Weiser, W., Kurzawska, A., Harzhauser, M., Nigst, P. R. 2026:** Wearing Narratives of Identity at the Mid Upper Palaeolithic Site Complex of Grub-Kranawetberg (Austria). In: G. Longhitano et al. (eds.): *Weaving and Wearing Identity. Personal Adornment in Past Societies*. Cham: Springer, 23–47. DOI: 10.1007/978-3-032-03906-4_2.
- Bosch, M. D., Nigst, P. R., Fladerer, F. A., Antl-Weiser, W. 2012:** Humans, bones and fire. Zooarchaeological, taphonomic, and spatial analyses of a Gravettian mammoth bone accumulation at Grub-Kranawetberg (Austria). *Quaternary International* 252, 109–121. DOI: 10.1016/j.quaint.2011.08.019.
- Bosch, M. D., Nigst, P. R., Fladerer, F. A., Antl-Weiser, W. 2017:** The Megafauna Bone Accumulation of Grub-Kranawetberg, Austria. In: V. Chirica, C. Ichim (eds.): *Les Gravettiens: Leur Création Matérielle et Spirituelle. Actes du Colloque international de Iași (13–17 mai 2017)*. Bibliotheca archaeologica Iassiensis 29. Iasi: Editura Pim, 106–132.

- Bosch, M. D., Pirson, S., Damblon, F., Jambriña-Enríquez, M., Mallol, C., Pryor, A., Murphree, W. C., Viola, B. T., Antl-Weiser, W., Nigst, P. R. 2025a:** A First Look at the Gravettian Open-Air Site Ollersdorf-Heidenberg (Austria). Recent Fieldwork and First Results on Stratigraphy, Chronology, Organic Preservation and Combustion Activity [online]. *Journal of Paleolithic Archaeology* 8, 10. DOI: 10.1007/s41982-025-00210-9. [Accessed 2026-05-06]. Available from: <https://doi.org/10.1007/s41982-025-00210-9>.
- Bosch, M. D., Viola, B. T., Verdianu, D., Nigst, P. R. 2025b:** Bericht zur Bohrprospektion Grub-Kranawetberg 2022. *Fundberichte aus Österreich* 61, D2718–D2741.
- Chlachula, D., Marko, A.-M., Moník, M., Cristiani, E., Gregar, F., Hamrozi, P., Marko, J., Novotný, J., Pluháček, T., Zupancich, A., Novák, M. 2025:** Tracking the Hunter. A Study of the Personal Gear of a Gravettian Hunter-Gatherer from Milovice IV. *Journal of Paleolithic Archaeology* 8, 24. DOI: 10.1007/s41982-025-00228-z. Available also from: <https://doi.org/10.1007/s41982-025-00228-z>.
- Crema, E. R., Bevan, A. 2021:** Inference from large sets of radiocarbon dates: Software and methods. *Radiocarbon* 63(1), 23–39. Available also from: <https://doi.org/10.1017/rdc.2020.95>.
- Einwögerer, T. 2000:** *Die jungpaläolithische Station auf dem Wachtberg in Krems, Niederösterreich. Eine Rekonstruktion und wissenschaftliche Darlegung der Grabung von J. Bayer aus dem Jahre 1930.* Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 34. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Einwögerer, T., Friesinger, H., Händel, M., Neugebauer-Maresch, C., Simon, U., Teschler-Nicola, M. 2006:** Upper Palaeolithic infant burials. *Nature* 444, 285. DOI: <https://doi.org/10.1038/444285a>.
- Felgenhauer, F. 1959:** *Willendorf in der Wachau. Monographie der Paläolith-Fundstellen I-VII.* Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 8/9. Wien: Rohrer.
- Felgenhauer, F. 1980:** Ein jungpaläolithisches Steinschlägeratelier aus Stillfried an der March, Niederösterreich: Zur Herstellungstechnik von Microgravettespitzen. *Forschungen in Stillfried* 4, 7–41.
- Fladerer, F. A. 1997:** Tierreste und Paläoökonomie. *Archäologie Österreichs* 8(1), 8–12.
- Haesaerts, P., Damblon, F., Bachner, M., Trnka, G. 1996:** Revised stratigraphy and chronology of the Willendorf II sequence, Lower Austria. *Archaeologia Austriaca* 80, 25–42.
- Heinrich, W. 1974:** Paläolithische Funde aus Stillfried an der March. *Forschungen in Stillfried* 1, 53–53.
- Hromada, J., Kozłowski, J. K. (eds.) 1995:** *Complex of Upper Palaeolithic sites near Moravany, Western Slovakia 1, Moravany-Žakovska (excavations 1991-1992).* Uniwersytet Jagielloński. Varia CCXLI. Krakow: Jagellonian University Press.
- Hromadová, B., Nemerget, A., Klaric, L., Moravcová Ábelová, M., Vlačíky, M. 2021:** Výsledky revízného výskumu mladopaleolitickej lokality v Moravanoch nad Váhom-Podkovicí (Slovenská republika). *Přehled výzkumů* 62(1), 11–28. DOI: 10.47382/pv0621-07. Available also from: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/62_1_01.pdf.
- Lengyel, G., Kovács, J., Kufel-Diakowska, B., Lisztes-Szabó, Z., Moskal-del Hoyo, M., Újvári, G., Wilczyński, J. 2026:** The Early-Middle Upper Palaeolithic transition in Eastern Central Europe across MIS3–2 and the Bodrogkeresztúr-Henye site, NE Hungary [online]. *Quaternary Science Reviews*, 376, 109810. DOI: 10.1016/j.quascirev.2026.109810. [Accessed 2026-05-06] Available from: <https://doi.org/10.1016/j.quascirev.2026.109810>.
- Moßler, K. 1935:** Stillfried, GB Matzen, VB Gänserndorf: Ried „Kranebitter“. *Fundberichte aus Österreich* 2(1), 29.
- Much, M. 1881:** Über die Zeit des Mammut im allgemeinen und über einige Lagerplätze von Mammutjägern im besonderen. *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* XI, 18–54.
- Neugebauer-Maresch, C. 2008:** *Krems-Hundssteig – Mammutjägerlager der Eiszeit. Ein Nutzungsareal paläolithischer Jäger- und Sammler(innen) vor 41.000–27.000 Jahren.* Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 67. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Nigst, P. R. 2006:** Eine Behausung aus dem Gravettien? Vorläufige Ergebnisse der GIS-basierten Analyse der räumlichen Verteilung der Fundobjekte in Grub/Kranawetberg, Niederösterreich I. *Archaeologia Austriaca* 88, 29–66. DOI: 10.1553/archaeologia88s29.
- Nigst, P. R., Antl-Weiser, W. 2011:** Intrasite Spatial Organization of Grub/Kranawetberg: Methodology and Interpretations - Insights into the Spatial Organization of Gravettian Sites in Eastern Central Europe. In: S. Gaudzinski-Windheuser et al. (eds.): *Site-internal spatial organization of hunter-gatherer societies. Case studies from the European Palaeolithic and Mesolithic. Papers submitted at the session (C58) »Come in ... and find out: Opening a new door into the analysis of hunter-gatherer social organisation and behaviour«, held at the 15th U. I. S. P. P. conference in Lisbon, September 2006.* RGZM-Tagungen 12. Mainz: Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, 11–29.
- Nigst, P. R., Antl-Weiser, W. 2012:** Les structures d'occupation gravettiennes en Europe centrale. Le cas de Grub/Kranawetberg, Autriche. *L'Anthropologie* 116(5), 639–664. DOI: 10.1016/j.anthro.2012.09.001.
- Nigst, P. R., Antl-Weiser, W., Bosch, M. D. 2024:** Exploring the Surrounding of a Gravettian Site. The Case Study Grub-Kranawetberg, Austria. *Archaeologia Austriaca* 108, 201–224. DOI: 10.1553/archaeologia108s201. Available also from: <https://austriaca.at/Oxc1aa5572%200x003f2ff4.pdf>.
- Nigst, P. R., Haesaerts, P., Damblon, F., Frank-Fellner, C., Mallol, C., Viola, B., Götzinger, M., Niven, L., Trnka, G., Hublin, J.-J. 2014:** Early modern human settlement of Europe north of the Alps occurred 43,500 years ago in a cold steppe-type environment. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111(40), 14394–14399. DOI: 10.1073/pnas.1412201111. Available also from: <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1412201111>.
- Nigst, P. R., Viola, T. B., Haesaerts, P., Trnka, G. 2008:** Willendorf II. *Wissenschaftliche Mitteilungen aus dem Niederösterreichischen Landesmuseum* 19, 31–58. Available also from: https://www.zobodat.at/pdf/WM_19_0031-0058.pdf.
- Polanská, M., Hromadová, B. 2015:** Réflexion autour des industries gravettiennes «post-pavloviennes» de Slovaquie occidentale et de Moravie (25,500/24,500–22,000 BP non calibré). In: S. Sázelová, M. Novák, A. Mizerová (eds.): *Forgotten times and spaces. New perspectives in paleoanthropological, paleoethnological and archeological studies.* Brno: Institute of Archeology of the Czech Academy of Sciences, Masaryk University, 132–154.
- Polanská, M., Novák, M. 2014:** Dolní Věstonice II. A Complex of Sites with Different Chrono-cultural Occupations: Preliminary Results of the Study of Lithic Assemblages. In: S. Sázelová, A. Hupková, T. Mořkovský (eds.): *Mikulov Anthropology Meeting.* Brno: Academy of Sciences of the Czech Republic, Institute of Archeology, Masaryk University, Department of Anthropology, 85–88.
- Preisl, H., Schmitsberger, O. 2012a:** KG Spannberg. *Fundberichte aus Österreich* 50, 329–331. Available also from: <https://www.bda.gv.at/themen/publikationen/fundberichte-aus-oesterreich/fundberichte-aus-oesterreich-50.html>.
- Preisl, H., Schmitsberger, O. 2012b:** KG Stillfried. *Fundberichte aus Österreich* 50, 331–332. Available also from: <https://www.bda.gv.at/themen/publikationen/fundberichte-aus-oesterreich/fundberichte-aus-oesterreich-50.html>.

- Reimer, P.J., Austin, W.E.N., Bard, E., Bayliss, A., Blackwell, P.G., Bronk Ramsey, C., Butzin, M., Cheng, H., Edwards, R.L., Friedrich, M., Grootes, P.M., Guilderson, T.P., Hajdas, I., Heaton, T.J., Hogg, A.G., Hughen, K.A., Kromer, B., Manning, S.W., Muscheler, R., Palmer, J.G., Pearson, C., van der Plicht, J., Reimer, R.W., Richards, D.A., Scott, E.M., Southon, J.R., Turney, C.S.M., Wacker, L., Adolphi, F., Büntgen, U., Capano, M., Fahrni, S.M., Fogtmann-Schulz, A., Friedrich, R., Köhler, P., Kudsk, S., Miyake, F., Olsen, J., Reinig, F., Sakamoto, M., Sookdeo, A., Talamo, S. 2020: The IntCal20 Northern Hemisphere Radiocarbon Age Calibration Curve (0–55 cal BP). *Radiocarbon* 62(4), 725–757. Available also from: <https://doi.org/10.1017/rdc.2020.41>.
- Schilt, F., Verpoorte, A., Antl, W. 2017: Micromorphology of an Upper Paleolithic cultural layer at Grub-Kranawetberg, Austria. *Journal of Archaeological Science: Reports* 14, 152–162. DOI: 10.1016/j.jasrep.2017.05.041.
- Škrdla, P. 2017a: *Moravia at the Onset of the Upper Paleolithic*. The Dolní Věstonice Studies 23. Brno: Czech Academy of Sciences, Institute of Archaeology, Brno.
- Škrdla, P. 2017b: Middle to Upper Paleolithic transition in Moravia. New sites, new dates, new ideas. *Quaternary International* 450, 116–125. DOI: 10.1016/j.quaint.2016.07.029.
- Svoboda, J. A. (ed.) 2005: *Pavlov I - Southeast. A Window into the Gravettian Lifestyles*. The Dolní Věstonice Studies 14. Brno: Academy of Science of the Czech Republic, Institute of Archeology at Brno, Polish Academy of Sciences, Institute of Systematics and Evolution of Animals.
- Svoboda, J. A., Bocheňski, Z. M., Čulíková, V., Dohnalová, A., Hladilová, S., Hložek, M., Horáček, I., Ivanov, M., Králík, M., Novák, M., Pryor, A. J. E., Sázellová, S., Stevens, R. E., Wilczyński, J., Wojtal, P. 2011: Paleolithic hunting in a southern Moravian landscape. The case of Milovice IV, Czech Republic. *Geoarchaeology* 26(6), 838–866. DOI: 10.1002/gea.20375.
- Svoboda, J. A., Klíma, B., Jarošová, L., Škrdla, P. 1999: The Gravettian in Moravia. Climate, behaviour and technological complexity. In: W. Roebroeks et al. (eds.): *Hunters of the Golden Age. The Mid Upper Palaeolithic of Eurasia 30,000–20,000 BP*. *Analecta praehistorica Leidensia* 31. Leiden: University Press, 197–217.
- Svoboda, J., Králík, M., Čulíková, V., Hladilová, Š., Novák, M., Nývltová Fišáková, M., Nývlt, D., Zelinková, M. 2009: Pavlov VI. An Upper Palaeolithic living unit. *Antiquity* 83(320), 282–295. DOI: 10.1017/S0003598X00098434. Available also from: https://web.natur.cuni.cz/~kfggsekr/rggg/pdf/Svoboda_etal_09.pdf.
- Svoboda, J., Krejčí, O., Krejčí, V., Dohnalová, A., Sázellová, S., Wilczyński, J., Wojtal, P. 2019: Pleistocene landslides and mammoth bone deposits. The case of Dolní Věstonice II, Czech Republic. *Geoarchaeology* 34(6), 745–758. DOI: 10.1002/gea.21740.
- Svoboda, J. A., Ložek, V., Vlček, E. 1996: *Hunters between East and West. The Paleolithic of Moravia*. Interdisciplinary contributions to archaeology. New York: Plenum Press.
- Szilasi, A. B., Draganits, E. 2022: KG Ebenthal. *Fundberichte aus Österreich* 59, 195–196. Available also from: <https://www.bda.gv.at/themen/publikationen/fundberichte-aus-oesterreich/fundberichte-aus-oesterreich-59.html>.
- Teschler-Nicola, M. E., Antl-Weiser, W., Prossinger, H. 2004: Two Gravettian human deciduous teeth from Grub/Kranawetberg, Lower Austria. *Homo* 54(3), 229–239. DOI: 10.1078/0018-442X-00074.
- Wagner, A. 2023: *Analysis of the faunal assemblage from N19 of the Grub-Kranawetberg I site, with a focus on burning*. Manuscript of the Bachelor dissertation. Universität Wien. Stored in: Department of Prehistoric and Historical Archaeology.
- Weiser, W. 1978: Die Paläolithischen Funde von Stillfried a. d. March 1879–1977. *Forschungen in Stillfried* 3, 5–14.
- Wilczyński, J., Žaár, O., Nemergut, A., Kufel-Diakowska, B., Hoyo, M. M. del., Mroczek, P., Páll-Gergely, B., Oberc, T., Lengyel, G. 2020: The Upper Palaeolithic at Trenčianske Bohuslavice, Western Carpathians, Slovakia. *Journal of Field Archaeology* 45(4), 270–292. DOI: 10.1080/00934690.2020.1733334.

Resumé

Oblast středního Podunají je důležitou oblastí pro porozumění chování lidí z období mladého paleolitu, zejména adaptací moderních lidí na klimatické změny vedoucí k poslednímu glaciálnímu maximu (LGM). Region se vyznačuje vysokou hustotou stratifikovaných lokalit z poloviny mladého paleolitu (MUP), datovaných přibližně mezi 35000 a 20000 cal BP. Klíčové mikroregiony, včetně Willendorfu, Pavlova-Dolních Věstonic, Krems a Moravan (obr. 1), poskytují kontext pro mikroregion Stillfried-Grub, který obsahuje více než 18 známých lokalit z období mladého paleolitu (obr. 2). V klastru Grub-Kranawetberg byly nedávné výzkumy zaměřeny především na dokumentaci nových lokalit a zpřesnění historie osídlení prostřednictvím systematického průzkumu a vykopávek.

Grub-Kranawetberg zahrnuje skupinu lokalit, které se nacházejí přibližně 30 km severovýchodně od Vídně na jihovýchodním okraji pahorkatiny Weinviertel s výhledem na údolí řeky Moravy (obr. 2, 3). Lokality skupiny Grub-Kranawetberg se nacházejí na hřebeni – přibližně 1200 m dlouhém a 180–200 m širokém – který se táhne od západu-severozápadu k východu-jihovýchodu. Tento hřeben je rozdělen do dvou katastrálních obcí: Stillfried-Hönigsberg na západě a Grub-Kranawetberg na východě (obr. 4).

Hřeben je pokryt sprašovými nebo písčity usazeninami. Geoelektrické průzkumy a vrty v Grub-Kranawetberg I (GK I) naznačují, že tyto sprašové sedimenty se liší svou mocností, v některých oblastech dosahují až 20 m a překrývají neogenní (panonské) sedimenty. V Grub-Kranawetberg II (GK II) vrty zdokumentovaly maximální mocnost sprašového krytu 5,3 m. Pozorování ve výkopových rýhách naznačují, že paleoreliéf z doby gravettien se lišil od moderního povrchu výraznou orientací svahů, která ovlivnila zachování a rozšíření archeologických materiálů.

Zájem o paleolit v oblasti Stillfried-Grub sahá až do konce 19. století, přičemž první zaznamenané nálezy z hřebene Kranawetberg se objevily ve 30. letech 20. století. Systematické povrchové sběry od 70. let 20. století, které provedli profesionální i amatérští sběratelé, zaznamenaly přes 5000 kamenných artefaktů, včetně rydel, škrabadel, hrotů Gravette/mikrogravette a čepelí s otupeným bokem (obr. 7). Mezi povrchovými nálezy jsou pozoruhodné miocenní mušle používané jako osobní ozdoby (obr. 6).

Grub-Kranawetberg I (1993–2011) (obr. 5, tab. 1): Vykopávky pod vedením W. Antl-Weisera začaly v roce 1993 jako záchranné operace poté, co hluboká orba odhalila pozůstatky mamutů a kamenné artefakty. Tyto víceleté kampaně identifikovaly dvě primární funkční zóny: (1) Akumulace kostí (sonda 1, oblasti A a B; obr. 8, 9): Spodní archeologický horizont datovaný do 30000–29000 cal BP (tab. 2), obsahující vysoké koncentrace pozůstatků megafauny (*Mammuthus primigenius* a *Coelodonta antiquitatis*) spolu s menšími taxony, jako je *Rangifer tarandus* a *Equus* sp. Stopy po řezání a absenci okusování od masožravců poukazují na akumulaci lidskou činností, zatímco ohněm načernalý sediment naznačuje, že lokalita byla využívána k likvidaci odpadu spalováním. (2) Takzvané „tábořiště“ (sonda 3, oblast C): Sekvence hluboká až 4,5 m obsahující čtyři primární archeologické horizonty (AH 1 až AH 4). AH 4 a AH 3 (datované 30000–28200 cal BP; tab. 2) jsou spojeny s tmavě hnědými antropogenními půdami (anthrosoly), což odráží vysokou intenzitu osídlení.

Klíčové nálezy v GK I:

- AH 4 objekty: Dva objekty zasažené působením ohně (možné ohniště?) (CF I a CF II) obklopené četnými malými jamkami. Prostorová analýza CF I naznačuje obytnou strukturu.
- Osobní ozdoby: více než 260 korálků z mamutoviny různých tvarů, špendlíky z mamutoviny a polotovary svědčící o výrobě na místě; navíc jsou zde korálky vyrobené z miocénních mušlí.
- Lidské ostatky: v AH 4 byly nalezeny dva mléčné zuby, pravděpodobně od stejného jedince.
- Kamenná industrie: dominuje zde eratický silicit a radiolarity, přičemž nejčastějšími typy nástrojů jsou čepelky s otupeným bokem a mikrogravetské hroty.

Výzkum byl obnoven v roce 2021 s cílem integrovat předchozí poznatky s moderními prostorovými záznamy a geoarcheologickými metodami.

Terénní průzkum 2021: Průzkum prováděný pomocí GNSS pokrýl 126 097 m² a bylo nalezeno 359 předmětů. Prostorové rozložení ukázalo, že artefakty ve východní oblasti hřebene se vyskytují primárně na jižním svahu, zatímco v západní oblasti jsou nálezy koncentrovány na vrcholu hřebene (obr. 10, 13). To naznačuje, že zemědělská destrukce archeologických vrstev je závažnější v západní části zkoumané oblasti hřebene. Soubor kamenných artefaktů (n = 290) je typologicky shodný s atribucí gravettien (obr. 14, 15).

Grub-Kranawetberg I (výzkum 2021): terénní výzkum v severovýchodním rohu oblasti C (obr. 11, 16) odhalil 5,5 m sekvenci, kde bylo vyčleněno pět archeologických horizontů (AH 1 až AH 5; obr. 17–19; tab. 3–9). AH 5 je nově identifikovaný horizont nacházející se pod antrosolem AH 4, kde byl nalezen jeden ústěp (obr. 17).

Grub-Kranawetberg II (výzkum od roku 2022): prospekce pomocí vrtů identifikovala nové naleziště GK II východně od GK I (obr. 12, 20). Výzkum v sondě 1 odhalil 2,3 metrovou sekvenci obsahující pět archeologických horizontů (zdola nahoru): AH Kristof, AH Morgan, AH Luc, AH Michi a AH Chase. AH Michi a AH Luc jsou nejbohatší horizonty (tab. 10). AH Michi je charakterizován rohovci a radiolarity s čepelkami s otupeným bokem, zatímco AH Luc se vyznačuje eratickými silicity a mikrogravetskými hroty. Fauna zahrnuje fragmenty maxily mamutů, pozůstatky sobů a koní. Na severním konci sondy 1 byl zdokumentován ledový klín, který ovlivnil rozložení nálezů (obr. 21).

Současný stav vědění naznačuje, že člověk využíval hřeben Kranawetberg/Hönigsberg výhradně v období mladého paleolitu. Žádné důkazy o dřívější přítomnosti hominidů nebyly zjištěny. Diagnostické nálezy z povrchových sběrů i vykopávek poukazují převážně na gravettien. Soubory AH 4 a AH 3 z GK I se nacházejí na přechodu mezi středním a pozdním gravettienem. Mezi nimi vidíme posun v typech retušovaných nástrojů a využívání surovin. Skupina lokalit Grub-Kranawetberg spolu s blízkými lokalitami, jako jsou Ollersdorf-Heidenberg a Stillfried-Steinschlägeratelier, podtrhuje intenzitu osídlení tohoto mikroregionu ve středním mladém paleolitu. Výzkum stále probíhá a současně úsilí se zaměřuje na antrakologickou analýzu, radiokarbonové datování a podrobné geoarcheologické studie s cílem objasnit procesy formování lokalit a dopady periglaciálního prostředí.

Contacts:

Philip R. Nigst

Department of Prehistoric and Historical Archaeology
University of Vienna
Franz-Klein-Gasse 1
1190 Vienna
Austria
philip.nigst@univie.ac.at
ORCID: 0000-0001-7330-8768
&
Human Evolution and Archaeological Sciences (HEAS)
University of Vienna
Djerassiplatz 1
1030 Vienna
Austria

Walpurga Antl-Weiser

Department of Prehistory
Natural History Museum Vienna
Burgring 7
1010 Vienna
Austria
walpurga.antl@nhm.at
ORCID: 0000-0003-4600-2979

Samuel Kasemann

Vienna Institute for Archaeological Science
University of Vienna
Franz-Klein-Gasse 1
1190 Vienna
Austria
samuel.kasemann@univie.ac.at
ORCID: 0009-0005-5169-6233

&
Human Evolution and Archaeological Science (HEAS)
University of Vienna
Djerassiplatz 1
1030 Vienna
Austria
&
Universität für Weiterbildung Krens
Zentrum für Museale Sammlungswissenschaften
Dr. Karl Dorrek Strasse 30
3500 Krens
Austria

Maximilian Piniel

Archaeological Sciences – Bioarchaeology Lab
Austrian Archaeological Institute
Austrian Academy of Sciences
Dominikanerbastei 16
1010 Vienna
Austria
maximilian.piniel@oeaw.ac.at
ORCID: 0000-0003-1208-9500
&
Human Evolution and Archaeological Sciences (HEAS)
University of Vienna
Djerassiplatz 1
1030 Vienna
Austria

Stéphane Pirson

Agence Wallonne du Patrimoine (AWaP)
Service Public de Wallonie
Direction d'appui Scientifique et Technique
1 rue des Brigades d'Irlande
5100 Jambes
Belgium
stephane.pirson@awap.be
ORCID: 0000-0003-2955-0383
&
European Archaeometry Centre and Department of Geology
University of Liège
19, Allée du six août (B5a) and 14, Allée du six août (B18)
4000 Liège
Belgium

Anna Wagner

Archaeological Proteomics Laboratory
Department of Archaeology
Whiteknights Campus
University of Reading
Reading RG6 6AB
United Kingdom
a.wagner@pgr.reading.ac.uk
ORCID: 0000-0003-1859-2297

T. Bence Viola

Department of Anthropology
University of Toronto
19 Ursula Franklin Ave
M5S 2S2 Toronto, ON
Canada
ORCID: 0000-0001-8052-707X

Marjolein D. Bosch

Vienna Institute for Archaeological Science
University of Vienna
Franz-Klein-Gasse 1
1190 Vienna
Austria
marjolein.d.bosch@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2829-3832
&
Prehistoric Identities research group
Department of Prehistory and West Asia /
North African Archaeology
Austrian Archaeological Institute
Austrian Academy of Sciences
Dominikanerbastei 16
1010 Vienna
Austria
&
Human Evolution and Archaeological Sciences (HEAS)
University of Vienna
Djerassiplatz 1
1030 Vienna
Austria
&
Department of Prehistory
Natural History Museum Vienna
Burgring 7
1010 Vienna
Austria

Sledges and harnesses in the Upper Palaeolithic: On an unfound type of artefacts

Saně a spřežení v mladém paleolitu: příspěvek k nenalézanému typu artefaktů

– Zdeňka Nerudová* –

‘During the greater part of the year the only passable road is that afforded by the ice and snow; therefore sledges (qamuting) of different constructions are used in traveling (Boas 1888, 529).’

KEYWORDS

Gravettian – Magdalenian – transport – sledge – harness components

ABSTRACT

On a theoretical level, the presented article analyses the possible existence and hypothetical methods of cargo transportation in the Upper Palaeolithic (Gravettian, Magdalenian). Using ethnological observations and further studies concerning Late Pleistocene and Early Holocene finds originating from Arctic regions, the author describes the character of potential finds and the possibilities of their differentiation. In this context, she draws attention to three specific finds from the Moravian Gravettian of unclear function, which theoretically could be parts of a sleigh harness, and compares them with similar objects stored in some foreign ethnological collections. The aspect of harnesses used in the Upper Palaeolithic could also be interesting in discussions regarding the first domesticated wolves (dogs) in the Gravettian, or the question of the existence of tamed reindeer. From an archaeological point of view, interesting finds in this context are depictions of horse heads with some kind of halters.

1. Introduction

While specific human activities are challenging to detect in archaeological collections, it is evident that the prehistoric population was engaged them. One such topic is the identification of artefacts related to the transport of cargo and humans. Emma Vitale and her colleagues revived the discussion by publishing an article focused on the identification of a dog sledge in an archaeological context (Vitale et al. 2023). Based on this article, we can ask whether it is possible to find an object in the Palaeolithic material that could – purely hypothetically – be considered part of a harness. Since the possibilities of identifying a sledge are, as far as materials are concerned, highly limited, we can focus on ‘small Palaeolithic mobile art’. The purpose of this study was not a comprehensive search of all known finds, analogies and ethnological sources, but only a random identification of suitable objects.

2. Hunter-gatherer mobility

Represented by hunter-gatherers, the Palaeolithic way of life is directly linked to movement (Lee, DeVore eds. 1968; Sahlins 1972; Kelly 1992; Hitchcock 2004). One of the many questions that we can ask in this context is how people moved from place to place. The repeated and persistent movement of people and/or commodities in the Palaeolithic certainly occurred, as is evident not only in the context of the migration of our ancestors from Africa, which eventually resulted in the settlement of practically the entire world and the rapid transfer of technologies (archaeological cultures) and genetic information between populations. Human mobility was very high, and, especially in the Upper Palaeolithic period, contacts were made over considerable distances, as can be observed, for example, in imports of raw materials in the Aurignacian or Gravettian, carried out over a distance of several hundred kilometres (Féblot-Augustins 1997; Oliva 2001; 2002; Moník et al. 2025). Some of the hunting groups could move up to 17 times during the calendar year as part of their hunting strategies (for example, the Yukaghirs living in the Lena River area near the East Siberian Sea; Kirby et al. 2016; D-PLACE_online). Therefore, based on ethnological analogies, we can assume that movements in the Palaeolithic were also carried out somewhat regularly, in connection with changing seasons, hunting strategies or social needs (Kelly 1992; Burch 1998; Abe 2005; Binford 2012).

Practically every work on the mobility of Palaeolithic populations mentions walking as a means of moving from place to place (Kelly 1992). Walking is one of the oldest and most widespread means of movement (Murdock 1967), and it is not a problem to cover considerable distances in a few days.

* Corresponding author – E-mail address: znerudova@mzm.cz

<https://doi.org/10.47382/pv0671-01>

Received 24 October 2025; received in revised form 25 February 2026.
Available online 28 April 2026.

Copyright © 2026 Czech Acad Sci, Inst Archaeology Brno, and the authors.
This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist.

Nevertheless, this method of transport somewhat limits the weight and volume of transported commodities, especially if there are no containers available in which to place the objects intended for transport (Gould 1978). Long-distance journeys (for example, in the bush) are usually carried out with the least (lightest) equipment possible, since their purpose is typically social contact or informational round-trips rather than the transport of heavier loads over longer distances (Lee, DeVore eds. 1968). In some indigenous societies, a factor called transport efficiency has even been observed, which decreases significantly with the increasing weight of the transported catch. For example, the Hadza people weigh the advantages and disadvantages (efficiency versus nutritional value) of transporting their catch with respect to distance and weight (O'Connell et al. 1988). A second limitation, especially in the Palaeolithic, could be the reduced mobility of a walker carrying an excessive load. Although contemporary high-altitude porters are capable of carrying extremely heavy loads per person,¹ the weight of the load (and possibly their equipment) limits their mobility and ability to quickly respond to unexpected situations, such as an attack by a dangerous animal, sudden illness, or accident.

3. Transport options

Not only the aforementioned example of transporting raw materials, but also the transport of, for example, catches or immobile people (children, seniors, etc.) forces us to think about how the transport of various commodities could have been carried out in the Palaeolithic. We are looking for a reliable and functional² method of transporting people and goods that could be applied during the Upper Palaeolithic period. As considerations of using the water network for transport would form the subject of a whole separate article,³ we therefore set them aside here; then, in addition to the aforementioned walking,⁴ one of the assumed means of movement and transport in the Upper Palaeolithic could be sledges (Fig. 1), so typical for the

original inhabitants of the Arctic regions (Nordenskiöld 1882; Boas 1888; Nansen 1894; Bogoras 1904; Czapliczka 1914, etc.) up to the present day (Svoboda 2015; 2020). Their knowledge and use are even one of the arguments in the discussion of the rapid settlement of the North American Arctic (Ameen et al. 2019). Although sledges have undergone some development, from sledges without skids to those with skids, their construction was straightforward and their production and shape have practically not differed from their modern variants for decades and centuries (Nordenskiöld 1882; Bogoras 1904; Jochelson 1905; Svoboda 2015; 2020).

Nevertheless, sledges are probably not the oldest means of transport; that was the travois, a simple A-frame structure used to drag loads over land, most notably by the Plains Indians of North America (see References in Bennett et al. 2025). The load was then attached between the poles in the middle (Lips 1960), or the load could simply be dragged (Rasmussen 1922). Both the sledge and the travois had to be propelled in some way: in addition to human power, animals were used, i.e. dogs, reindeer, horses, and other animals suitable for pulling.

4. Possibilities for identifying a team

When searching for evidence of the existence of a team/sledge in the Palaeolithic, we can rely on several sources: archaeological finds of the sledges and teams themselves and ethnological analogies. Somewhere on the border between both types of information are images and three-dimensional objects from the Palaeolithic age, which are interpreted as a representation (rendering) of the team's harness.

4.1 Archaeological finds with a clear function: sledges and dog teams

Since we cannot be satisfied with only (relatively late) analogies, we are looking for the oldest possible direct evidence of sledge use in climatically suitable areas (especially the Arctic

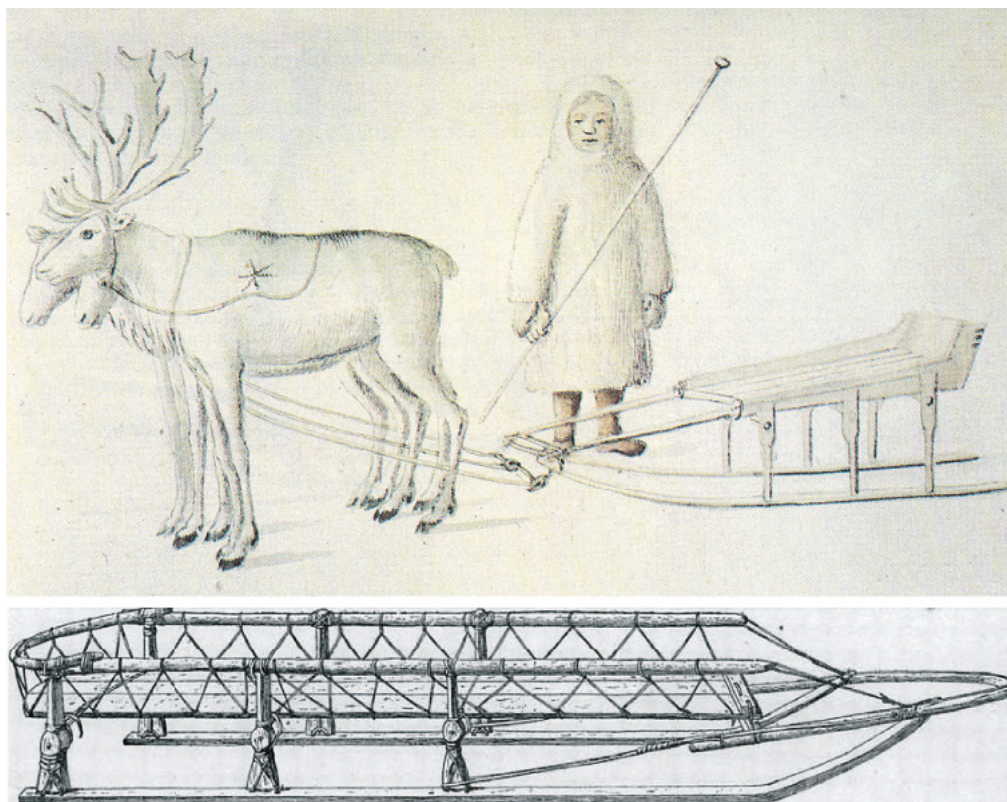

Fig. 1. Two examples of high 'built-up sledges'. Top: variant documented among the Nentsi, visiting Riga in 1786, in an illustration by Johann Christopher Brotze. Source: Wikimedia Commons. Bottom: Tungus sledge depicted by Bogoras (1904). High sleds have sideboards on each side and are usually intended for transporting smaller (lighter) items, such as clothing; they were used with dog teams in Alaska and Siberia. Various sources consistently state that one family could own up to 15 different sledges depending on their purpose: female, hunting, sacred, cargo, travel, etc. (Boukal 2003, 52; Golovnev et al. 2018, 82, 198).

Obr. 1. Dva příklady tzv. vysokých (built-up sledge) saní. Nahoře varianta zdokumentovaná u Něnce, pobývajícího roku 1786 na návštěvě v Rize na obrázku Johanna Christophera Brotze. Zdroj: Wikimedia commons. Dole tunguzské saně, vyobrazené Bogorasem (1904). Vysoké saně mají na každé straně bočnici a jsou obvykle určeny pro přepravu menších (lehčích) předmětů, například oblečení; se psím spřežením se používaly na Aljašce a na Sibiři. Různé zdroje shodně uvádějí, že jedna rodina mohla vlastnit i 15 různých saní podle jejich účelu: ženské, k lovu, posvátné, nákladní, cestovní, aj. (Boukal 2003, 52; Golovnev et al. 2018, 82, 198).

regions). These are much more common Early Holocene finds, less common Late Pleistocene finds and relate exclusively to dog teams, as only their remains have been found in archaeological contexts thus far. However, these finds are considered by researchers to be more indirect evidence that could indicate the use of sledges in a particular context and region. Therefore, some basic research criteria have been established, which, depending on the degree of fulfilment, indicate the degree of probability (from zero to very likely) of the use of sledge teams. The following three features are considered reliable criteria for identification, which should ideally occur together in the archaeological material (Vitale et al. 2023): 1. the presence of sledges or their parts, 2. the presence of dog equipment (objects used directly with the attachment and control of dogs during sledding), and 3. parts of dog bodies (including excrement, parts of fur or their bones). It is clear from the description that, unfortunately, these are mostly types of materials (parts) that can be preserved only in some regions (Pitulko, Kasparov 2017; Vitale et al. 2023), or rather, in many areas, it will probably be possible to find only a fragment (only one) of the required features.

From an archaeological point of view, a unique find is two Late Pleistocene sledges from eastern North America, which were probably used for funerary purposes (Gramly, Harrod 2023). The second oldest evidence of the sleds includes the discovery of a part of a sled (fragments of a sledge) from the Zhokhov site (Novosibirsk Islands area), dated to the Holocene (7900 BP); other wooden objects from the same site, unfortunately not directly related to sleds, also show older dates (Pitulko, Kasparov 1996; Vitale et al. 2023). The analysis of the morphology and morphometry of preserved sledge runners and composite platform supports presumes two types of sledge construction – small light sledges and relatively large ‘cargo’ sledges (Pitulko, Pavlova 2024). As for sledges themselves, their oldest known depictions are considered to be those from the pyramid builders in ancient Egypt, dating from around 3000 BC. Some of the petroglyphs in northern Bohuslän in Sweden likely depict men with sledges; another depiction comes from the Kalnes site in Norway. The scenes are dated to the Scandinavian Bronze Age, i.e. between 1700 and 500 BC (BF online). Decorated examples of three sledges were found during the discovery of a richly furnished Viking grave and ship at Oseberg in Norway; the boat was built around 820 AD (OMCH_online). The lists given are random, but they illustrate well the various forms of finds and at the same time demonstrate the knowledge of the production and use of sledges over a relatively long period.

4.2 Archaeological finds/representations of unclear function

The Moravian Gravettian (Pavlovian) is characterised not only by the uniqueness of the finds or the complexity of the uncovered settlements, but also by the many innovations or technological procedures that the bearers of this culture mastered (Oliva 2007; Oliva et al. 2009; Svoboda 2016; 2020). In addition to the industry of hard animal tissues, which is rich in numbers and types, serving in many cases practical purposes, the Gravettians also made objects whose purpose is unknown to us, or which we classify as artistic or decorative due to their representation. The following three specific artefacts also belong to this group.

A pendant or clasp in the shape of spectacles (probably not entirely complete – Fig. 2: 1) comes from the Předmostí I site; made of mammoth bone, it measures 165 × 29 × 9 mm. The central hole was not completed; traces of a dent are visible on one side, and the other side is damaged by exfoliation. The object

Fig. 2. Gravettian objects from Předmostí I (1) and Pavlov I (2, 3). A bone object 35 cm long from Greenland, described as a harness part. Currently housed in the ethnographic collections of the Anthropos Institute, Moravian Museum (4). The original inventory number from 1926 belongs to the Umlauff Museum in Hamburg. Identical objects, found for example in the National Museum of the American Indian (Smithsonian) database, are interpreted as bag handles, originating from Alaska from the Iñupiaq Eskimos (NMAI_online). Photo sources: 1 – After Oliva 2015; 2, 3 – after Valoch, Lázníčková-Galetová eds. 2009; 4 – photo and overall graphics by Z. Nerudová.

Obř. 2. Gravettienské předměty z Předmostí I (1) a Pavlova I (2, 3). Kostěný předmět o délce 35 cm, původem z Grónska, byl popsán jako součást postroje. V současnosti se nachází v etnografických sbírkách Ústavu Anthropos, Moravské zemské muzeum (4). Původní inventární číslo z roku 1926 patří Museum Umlauff Hamburg. Identické předměty, které lze nalézt například v databázi National Museum of the American Indians (Smithsonian), jsou interpretovány jako rukojeti (madla) tašek, původem z Aljašky od Iñupiaq Eskymáků (NMAI_online). Zdroje fotografií: 1 – podle Oliva 2015; 2, 3 – podle Valoch, Lázníčková-Galetová eds. 2009; 4 – foto a celková grafika Z. Nerudová.

was probably first published in 1918 (Absolon 1918). The shape of the object itself evoked its name and function, which was to have been a clothing clasp (Klíma 1990). Two decorated rings called ‘owls’ were found at the Pavlov I site during excavations by Bohuslav Klíma. Both are made of mammoth ivory. The first object (Fig. 2: 2) was found by Klíma during the excavation seasons of 1952 and 1953 (Klíma 1954), the second in 1956 (Fig. 2: 3).

The maximum length of the first object is 40 mm, while the dimensions of the second object are 42.7 × 36.6 × 7.3 mm and the weight is 6 g. The surfaces of the second ‘owl’ show traces of blanding and polishing, and a series of parallel lines is visible on one of the edges (Fig. 2: 3; García Díez 2005). The striking shape, in the case of the object in Fig. 2: 2, perhaps with hints of some protrusions (according to Klíma representing feathers, with a large beak in the middle), gave the name to both objects, which could perhaps have served, according to some interpretations, as decorative ornaments on clothing (Klíma 1954, 728).

Some Upper Palaeolithic (Magdalenian) representations, for example, in the French caves of Niaux, La Marche, Erberua or Oxocelhaya, depict horses with a kind of simple halter tied around the nostrils and behind the animal's head (summarised by Clifford, Bahn 2022, 123). Among the artistic finds, it is necessary to mention an object carved from reindeer antler depicting a horse's head, probably with a halter, from Mas d'Azil, or a carving of a horse's head with geometric decoration evoking a halter from the Saint-Michel Cave (France; Fig. 3).⁵

Some of the so-called batons ('bâtons-percés') are considered as a part of the harness in some discussions, probably based on their similarity to horse harnesses, as we know them mainly from ceremonial masks. One of them is depicted on the frontispiece of the 2nd edition of R. F. Spencer's publication from 1976 (Spencer 1976), or from the recent period from Sardinia (Clifford, Bahn 2022, 125, Fig. 4).

We can probably attribute the rare finds of fragments of twisted ropes to purely utilitarian objects. Five fragments of braided rope, two of which were impressions of a cord in cave sinter, come from Lascaux Cave. Among them was a triple-braided cord, 30 cm long, 7–8 mm in diameter, probably braided from plant fibres (Breuil 1955; Glory 1959).

Fig. 3. Horse head from Mas D'Azil site (1) and horse head carving from Aruda, Saint-Germain Cave (2). Photo sources: 1 – Wikimedia Commons; 2 – Musée d'Archéologie nationale – Domaine national du château de Saint-Germain-en-Laye (MAN_online).

Obr. 3. Hlava koně z lokality Mas D'Azil (1) a řezba hlavy koně z Arudy, jeskyně Saint-Germain (2). Zdroje fotografií: 1 – Wikimedia Commons; 2 – Musée d'Archéologie nationale – Domaine national du château de Saint-Germain-en-Laye (MAN_online).

What is particularly interesting about the cited finds is the fact that they come from the same time period, the same area, and that they depict horses or objects that are, or can be, associated with horses.

4.3 Ethnological analogies

Any mention, depiction or evidence of the existence of sledges and the way they were used is of a relatively recent dating and generally connected with the modern exploration of the polar regions (Nordenskiöld 1882; Boas 1888; Bogoras 1904; Czapliczka 1914; Rasmussen 1922). The preserved finds and photographs show that the actual harnesses (of dogs, reindeer) were made of leather (as were the shoes of the dogs) and equipped with bone, wooden or antler (possibly ivory) eyelets (Fig. 4), which secured the harness straps and harness. They were essentially identical for both dogs and reindeer (cf. Fig. 4C, 5). The differences were in the way the draft animals were tied. The reindeer had a simple halter around their heads, sometimes also around their muzzles, while the harness for the dogs depended on the type of area: the Palaeo-Inuit (Eskimo) land is characterised by its lack of vegetation. The dog team is therefore tied in a fan shape, and the dogs can have a very heavy load; it is said that they can carry up to 1,500 kg. On the contrary, thickets and forests are typical for Indigenous people (First Nations in Canada) who lived south of the tree line. The dog team must therefore be narrow; the dogs (6–7 dogs) are tied in a line behind each other. They pull light, flexible sledges, and their load can be a maximum of 300–400 kg, including the hunter (Frison-Roche 1972; Irimoto 1980).

The oldest information about the existence and use of sledges is probably a copy of a fragment of the Kungur Chronicle (late 16th century), which states that during the Siberian campaign led by the Cossack Yermak Timofeevich (which was supposed to have begun around 1581), people living near Siberian rivers used reindeer sledges for transportation in the winter (Nordenskiöld 1882, 521). From about the 17th century, sledges pulled by reindeer or horses began to appear more frequently in various artistic depictions in Russia or Finland, usually as a means of social pastime; for example, an engraving of a dog sled on the handle of a knife found at the Ust'-Poluy site in the Ob River region is dated to 1700–1900 (Pitulko, Kasparov 1996).

5. Zooarchaeological evidence – Use of animals for pulling: dogs, reindeer and horses

Parts of dog (in the case of the Palaeolithic period, more likely wolf) skeletons, as well as remains of reindeer and horses, are relatively common in our Upper Palaeolithic material; however, these finds alone are not sufficient evidence for identifying sledges in the Palaeolithic. Furthermore, the preference for a concrete type of animal can differ according to the period, region, or, for example, preferences.

In animals that have been used for pulling heavy loads for a long time, changes in the postcranial skeleton or pathological changes in the bones may be noticeable. However, these arise only with a particular type of harness and in the case of systematic (not just occasional) use for pulling. In this context, unfortunately, changes in the skeleton of dogs (domesticated wolves) have not been recorded for Palaeolithic finds, probably due to the incompleteness and taphonomy of animal skeletons.

The oldest dogs used for pulling sledges, whose remains were found in the Arctic regions, were dated to around 9000 years BP (Pitulko, Kasparov 2017); numerous other finds are significantly younger (Vitale et al. 2023). The dog (*Canis lupus familiaris*) was the most common and also probably the earliest animal used for pulling in subarctic regions. Dogs were primarily used in

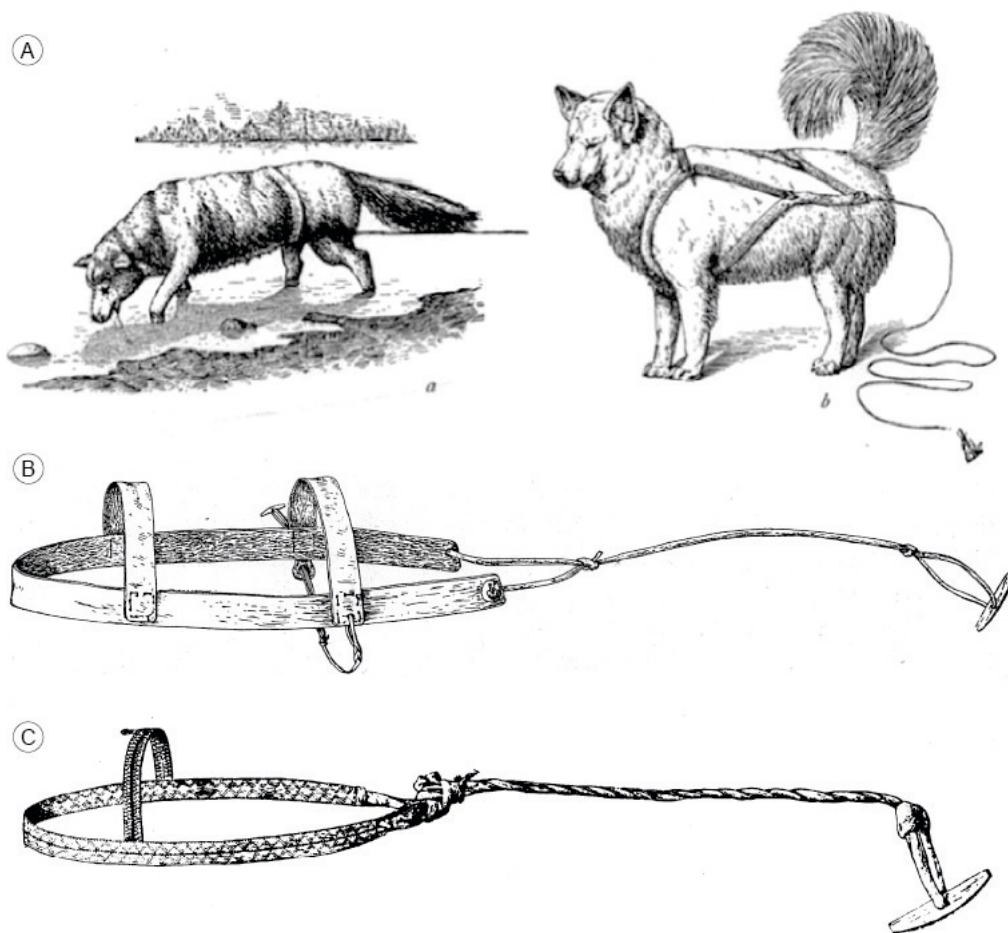

Fig. 4. Three different types of dog harnesses after Bogoras 1904 and Boas 1888 (A), the middle and bottom according to Jochelson 1905. A – West Siberian type. A less functional harness where the dog can only pull with its hind part; B – a more common harness where the dog's front legs are placed in loops connected by crossing straps between the shoulders and across the chest; C – East Siberian (arch, oblique), which has only one short strap over the shoulders. This type of harness is mainly used in Kamchatka and the Amur basin. Due to the construction, where one of the arches is fixed around the dog's neck used for pulling, the animal can easily be strangled. The last type of harness is the ancient Kamchatdal type, consisting of a single loop without cross straps, placed over the head and the left front leg, leading to the dog pulling with its right shoulder (Nordenskiöld 1882; Boas 1888; Jochelson 1905).

Obr. 4. Tři různé typy psího úvazu podle Bogoras 1904 a Boas 1888 (A); prostřední a spodní podle Jochelson 1905. A – tzv. západosibiřský typ. Méně funkční úvaz, při kterém pes může táhnout pouze zadní částí těla; B – častější způsob úvazu, při němž jsou přední nohy psa umístěny ve smyčkách, které jsou spojeny křížícími se pásy mezi lopatkami a napříč hrudníku; C – východosibiřský (obloukový, šikmý) typ, který má pouze jeden krátký pásek přes lopatky. Tento typ úvazu používají hlavně na Kamčatce a v Amurské pánvi. Vzhledem ke konstrukci, kdy je jeden z oblouků upevněn okolo krku psa, který je takto používán k tahání, může velmi snadno dojít k uškrcení zvířete. Posledním typem postroje je starověký typ Kamchadal, který se skládá z jediné smyčky bez příčných popruhů, umístěné přes hlavu a levou přední nohu, což vede k tahu psa za pravé rameno (Nordenskiöld 1882; Boas 1888; Jochelson 1905).

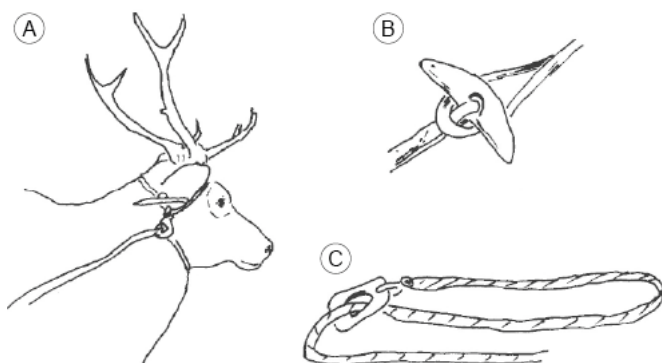

Fig. 5. Details of harness attachment. A – an ethnological document from Greenland; B – detail of the dog harness; C – reindeer harness. Drawing by Z. Nerudová according to Bogoras 1904; Pitulko, Kasparov 2017.

Obr. 5. Detaily upnutí postroje. A – etnologický doklad z Grónska; B – detail průvleku lana psího postroje; C – detail sobího postroje. Překresba Z. Nerudová podle Bogoras 1904; Pitulko, Kasparov 2017.

North America, especially since the breeding of domesticated reindeer began there only after 1890 with the import of the first live animals from Siberia (Jackson 1894; Olson 1969). It is of some interest that genetic analyses indicate that dogs, or rather the predecessors of modern draft dogs, were used for pulling much earlier than their Late Pleistocene – Early Holocene finds indicate (Sinding et al. 2020).

The second animal historically used for pulling was the reindeer (*Rangifer tarandus*; Fig. 1). Reindeer, as a draft and riding animal, was and still is, to a lesser extent, used primarily in Siberia (Abe 2005). For the Sami and other indigenous peoples of Siberia, reindeer-drawn sledges are a traditional means of transport, and the Nenets rode them on the swampy tundra even in the summer (Svoboda 2020; Svoboda, Nerudová 2023). Other people, such as the Evenks, Yakuts, and Tuvinians, use reindeer to carry loads, strong castrated males for riding. Numerous skeletal remains of reindeer have been preserved at many Upper and Late Upper Palaeolithic sites.

Here, it is again necessary to recall the method of tying a draft animal, which under certain circumstances does not affect the skeletal system (Fig. 4, 5) and in this context has probably

never been analysed on palaeontological material. Foreign studies on this topic are relatively numerous and supplemented, among other things, by genetic analyses, while the intensive use of reindeer for draft purposes is usually simultaneously associated with their domestication (Nomokonova et al. 2021; Salmi 2023; Salmi et al. 2021, with other references).

A separate chapter is the possible use of horses, as indicated by their depictions from the French Magdalenian. Horses were commonly hunted, especially in the Magdalenian, but it is not thought that humans could have tamed them in the Palaeolithic (Librado et al. 2021).

We have mentioned that the halter was tied around the nostrils from the outside of them, similar to what we know of reindeer (no bit was used), which will not leave marks on the skull/teeth. What may interest us is the question of why horses were depicted and not, for example, dogs (wolves) or reindeer. Were people at that time already able to capture and tame the selected animal, which therefore became significant for the depiction? Or is the explanation more pragmatic, reflecting the different seasonality of horse and reindeer hunting, with horses being hunted in the summer months and reindeer in the winter? Are the depictions of horses with halters evidence that they were used in the summer months? In terms of nutritional advantages, reindeer far surpass horses in terms of usable energy and fat (Pryor 2008).

Unlike the Arctic regions, we still lack reliable evidence for this type of transport in our lands during the Gravettian and the end of the Upper Palaeolithic. The remaining possible alternative that could theoretically have been preserved is some parts of the traction harness: buckles and pins, which served to secure the harness straps (Fig. 5). Their existence has been documented in some Late Palaeolithic and Early Holocene finds, especially from the Arctic regions of Siberia, Alaska, Canada and Greenland (Pitulko, Kasparov 2017; Vitale et al. 2023), and these finds are identical to those known from ethnological publications or preserved period photographs.

6. Discussion

If we want to respect the methodological procedure defined by Vitale et al. (2023), we should ideally have all three types of finds (sledge, harness and dogs) in one find context at the same location. Unfortunately, this is not the case. The Palaeolithic evidence is both widely scattered and at the same time somewhat heterogeneous in time and geography (Gravettian, Magdalenian, Moravia, France).

The depicted Moravian Gravettian art objects were not chosen by chance from the plethora of Upper Palaeolithic small mobile art: they were selected for their shape, size and the existence of a hole.

The two objects referred to as ‘owls’ stand out because they are almost identical; it can be said that they were found at the same site as a pair. What we consider essential is that analogies can be found for them in foreign collections, based on which it would be possible to connect them with a part of a dog harness, specifically with the toggle part of a dog harness. In terms of dimensions and shape, both objects from Pavlov fall entirely within the variational range of the mentioned objects. Analogies originating from various regions of North America and Siberia can be found in the on-line database of objects of the National Museum of the American Indians (Smithsonian; Collection search, dog harness; NMAI_online), as well as in the on-line database of the British Museum (The British Museum, Collection, dog harness; TBM_online), among the Digital collections of the American Museum of Natural History (AMNH_online),

Fig. 6. Two examples of the toggle part of a dog harness. A – musk ox horn; B – bone. Both pieces Netsilingmiut Inuit (Netsilik), collected between 1913 and 1916; King William Island and Boothia Peninsula; Kitmeot Region (Qitirmiut); Nunavut; Canada. Source: National Museum of the American Indian (NMAI_online), Copyright: CC0.

Obř. Dva příklady přehazovaček psího postroje. A – rohovina pižmoně; B – kost. Obojí Netsilingmiut Inuit (Netsilik), získané v letech 1913 až 1916, oblast Ostrov Krále Viléma a poloostrov Boothia, oblast Kitmeot (Qitirmiut), Nunavut, Kanada. Zdroj: National Museum of the American Indian (NMAI_online), Copyright: CC0.

and also on the website of the National Museum of Denmark (NMD_online, and here cf. Fig. 6).

The first described object from Předmostí (Fig. 2: 1) is somewhat atypical, and, unfortunately, due to surface damage, it is not possible to perform a more detailed observation, especially the determination of possible use-wear traces or polishes. Nevertheless, the idea that it could not be used as a part of a harness cannot be rejected outright. In this context, I would like to refer to the variability of these objects, or the personal invention of the creator of such a component, and point out a very atypical object of rectangular shape with four longitudinal holes (see NMAI_online_143458), which also served as the toggle part of a dog harness.

If we summarise the available facts, we can evaluate what objective arguments we have for the use of sledges in the Palaeolithic:

- High mobility of people over long distances, transport of various commodities (raw materials, hunted game).
- The presence of animals usable for pulling without the need for their domestication,⁶ with genetic analyses of some of them indicating their much earlier draft use than we would assume from the archaeological finds themselves.
- The existence of depictions demonstrating knowledge/use of halters.

- Supporting positive arguments may be:
- Long-term modern knowledge of sledge use (throughout the Holocene), and also that the oldest known evidence of sledges dates back to the end of the Pleistocene.
- The similarity of some small Palaeolithic art objects with ethnological finds of harness components.

Given the postulate that ‘absence of evidence is not evidence of absence (non-existence)’, arguments against the use of sledges in the Palaeolithic are limited to stating that:

- Finds of sledge parts or harnesses are not older than the end of the Pleistocene / beginning of the Holocene.
- We do not yet know skeletal finds of animals with skeletal pathologies caused by harnessing.

7. Conclusion

The presented study draws attention to the possible existence of a difficult-to-prove method of transport in the Upper Palaeolithic, which would be the use of sledges.

Although there are rich archival and ethnological sources (photographic, travelogue, diaries) on this topic, archaeological finds are either non-existent or mostly scarce, regionally limited to Arctic territories and temporally limited from the Late Pleistocene / Early Holocene to the present. Although sporadic objects appear in our Gravettian material that could theoretically be considered parts of harnesses (Fig. 2: 1–3), their functionality in this respect has not been studied in any detail. Palaeontological research could focus on examining possible deformities of dog (wolf) and reindeer or horse skeletons from Upper and Late Palaeolithic contexts, to see if any evidence of the use of these animals for draft purposes could be found. Any positive findings would be particularly valuable to the debate over the domestication of the first dogs in the Gravettian, as they would, in addition to genetic and isotopic analyses (different dietary requirements of dogs versus wolves), more strongly support the argument for domestication.

Acknowledgements

This article was created based on institutional support for the long-term conceptual development of a research organisation provided by the Ministry of Culture (DKRVO, MK000094862). I would like to thank P. Neruda for the discussion and interesting suggestions during the creation of this article, and to the reviewers for their valuable comments.

Notes

- 1 The record holder was Ladislav (Laco) Kulanga, who repeatedly carried above-limit loads in the High Tatras (Slovakia), his maximum being 207 kg (LK_online).
- 2 Travelers who used sledges for transportation usually did not write about them as a fast method of transportation. Documented observation records indicate that while the average speed of a hunter on foot in the field was 4 km/h, a reindeer sledge travelled at an average speed of 8 km/h (Abe 2005, Tab. 5.48), a dog sledge about 9 km/h (Irimoto 1980), depending on the terrain, weather, amount of snow and weight of the load.
- 3 The control of waterways, even over long distances, undoubtedly existed in the Palaeolithic, as evidenced by human fossils, e.g. from Australia, dated to 70,000 years ago (Thorne et al. 1999), cave paintings from Borneo, which are said to be up to 50,000 years old (Aubert et al. 2018), and cave paintings from Sulawesi, which are perhaps up to 40,000 years old (Aubert et al. 2014).

- 4 Extreme running, for which some groups of ultrarunners are known (e.g. Tarahumara), is much more demanding in terms of energy, fitness, and logistics than regular walking, not to mention the infeasibility of transporting more material things (in general, on current endurance running: McDougall 2022; on the endurance running of our predecessors, Bramble, Lieberman 2004; Lieberman et al. 2007; Hora et al. 2022; on energy, e.g. Loskot 2022).
- 5 For the sake of completeness, it must be stated that not everyone agrees with the interpretation that the images show horse halters. This idea was particularly supported by G. P. Bahn (1982), and E. Clifford and P. Bahn (2022) also argue in this sense in their work. Some researchers point out that the images document only a different morphological type of horse (e.g. Corchón, Rivero 2013).
- 6 It is necessary to distinguish between domestication and taming, which are two different processes.

References

- Abe, Y. 2005: *Hunting and Butchery Patterns of the Evenki in Northern Transbaikalia, Russia* [online]. Manuscript of the dissertation. Stony Brook University. Stored in: Paleoanthropology Society. [Accessed 2026-01-15]. Available from: <https://paleoanthro.org/media/dissertations/yoshiko%20abe.pdf>.
- Absolon, K. 1918: *Předmost, eine Mammutjägerstation in Mähren*. Sonderabdruck aus H. Klaatsch, A. Heilborn: Der Werdegang der Menschheit und die Entstehung der Kultur. Berlin: Bong & Co, 357–373.
- Ameen, C., Feuerborn, T. R., Brown, S. K., Linderholm, A., Hulme-Beaman, A., Lebrasseur, O., Sinding, M.-H. S., Lounsbury, Z. T., Lin, A. T., Appelt, M., Bachmann, L., Betts, M., Britton, K., Darwent, J., Dietz, R., Fredholm, M., Gopalakrishnan, S., Goriunova, O. I., Grønnow, B., Haile et al. 2019: Specialized sledge dogs accompanied Inuit dispersal across the North American Arctic. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences* 286(1916), 20191929. DOI: 10.1098/rspb.2019.1929. Available also from: <https://doi.org/10.1098/rspb.2019.1929>.
- AMNH_online: *American Museum of Natural History* [online]. © 2022. [Accessed 2024-06-03]. Available from: <https://digitalcollections.amnh.org/>.
- Aubert, M., Brumm, A., Ramlı, M., Sutikna, T., Saptomo, E. W., Hakim, B., Morwood, M. J., van den Bergh, G. D., Kinsley, L., Dosseto, A. 2014: Pleistocene cave art from Sulawesi, Indonesia. *Nature* 514, 223–227. DOI: 10.1038/nature13422.
- Aubert, M., Setiawan, P., Oktaviana, A. A., Brumm, A., Sulistyarto, P. H., Saptomo, E. W., Istiawan, B., Ma'rifat, T. A., Wahyuono, V. N., Atmoko, F. T., Zhao, J.-X., Huntley, J., Taçon, P. S. C., Howard, D. L., Brand, H. E. A. 2018: Palaeolithic cave art in Borneo. *Nature* 564, 254–257. DOI: 10.1038/s41586-018-0679-9.
- Bahn, P. G. 1982: Homme et Cheval dans le Quaternaire des Pays de l'Adour. In: *Les Pays de l'Adour, Royaume du Cheval. Exposition organisée par l'académie de Béarn et le Musée Pyrénéen de Lourdes*. Lourdes: Musée pyrénéen, 21–26. Available also from: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t54644508m/f5.item>.
- Bennett, M. R., Urban, T. M., Bustos, D. F., Reynolds, S. C., Jolie, E. A., Strehlau, H. C., Odess, D., Springer, K. B., Pigati, J. S. 2025: The ichnology of White Sands (New Mexico). Linear traces and human footprints, evidence of transport technology [online]? *Quaternary Sciences Advances* 17, 100274. DOI: 10.1016/j.qsa.2025.100274. [Accessed 2026-19-02]. Available also from: <https://doi.org/10.1016/j.qsa.2025.100274>.

- BF_online:** *Bradshaw foundation* [online]. [Accessed 2024-10-03]. Available from: <https://www.bradshawfoundation.com/scandinavia/sweden/index.php>.
- Binford, L. R. 2012:** *Nunamiut Ethnoarchaeology*. Foundations of archaeology. New York: Percheron press.
- Boas, F. 1888:** *The Central Eskimo*. Sixth Annual Report of the Bureau of Ethnology. Washington: Smithsonian Institution.
- Bogoras, W. 1904:** *The Chukchee - Material Culture. Part I*. Memoirs of the American Museum of Natural History XI. Leiden, New York: E. J. Brill, G. E. Stechert & Co. Available also from: <http://hdl.handle.net/2246/5745>.
- Boukal, T. 2003:** *Torava. Lovci severozápadní Sibíře, příroda a lidé*. Ethnos 24. Praha: Dauphin.
- Bramble, D. M., Lieberman, D. E. 2004:** Endurance running and the evolution of *Homo*. *Nature* 432, 345–352. DOI: 10.1038/nature03052. Available also from: <https://doi.org/10.1038/nature03052>.
- Breuil, H. 1955:** Découverte par M. l'abbé Glory de débris de corde paléolithique à la grotte de Lascaux (Dordogne). *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* 99(2), 194. Available also from: https://www.persee.fr/doc/crai_0065-0536_1955_num_99_2_10431.
- Burch, E. S. J. 1998:** *The Iñupiaq Eskimo Nations of Northwest Alaska*. Fairbank: University of Alaska Press.
- Clifford, E., Bahn, P. 2022:** *The Everyday Life in the Ice Age. A New Study of Our Ancestors*. Archaeopress Archaeology. Oxford: Archaeopress Publishing.
- Corchón, S. M., Rivero, O. 2013:** The Horse Morphotype in the Middle Magdalenian Portable Art of Las Caldas Cave (Asturias, Spain). Technical and Formal Analysis [online]. *Palethnologie* 5, 1427–1442. DOI: 10.4000/palethnologie.4914. [Accessed 2025-17-10]. Available from: <https://doi.org/10.4000/palethnologie.4914>.
- Czapliczka, M. A. 1914:** *Aboriginal Siberia. A study in social anthropology*. Oxford: Clarendon Press.
- D-PLACE_online:** *Database of Places, Language, Culture and Environment* [online]. [Accessed 2024-09-08]. Available from: <https://d-place.org/>.
- Féblot-Augustins, J. 1997:** *La circulation des matières premières au Paléolithique. Tome II*. ERAUL 75. Liège: Service de préhistoire, Université de Liège.
- Frison-Roche, R. 1972:** *Kočovníci Arktidy. Ze života kanadských Indiánů a Eskymáků*. Praha: Olympia. Available also from: <https://lurl.cz/veJE2>.
- García Diez, M. 2005:** Decorative patterns on the organic objects. In: J. A. Svoboda (ed.): *Pavlov I Southeast. A Window Into the Gravettian Lifestyles*. The Dolní Věstonice Studies 14. Brno: Academy of Science of the Czech Republic, Institute of Archeology at Brno, Polish Academy of Sciences, Institute of Systematics and Evolution of Animals, 209–373.
- Glory, A. 1959:** Débris de corde paléolithique à la grotte de Lascaux (Dordogne). *Mémoires de la Société Préhistorique Française* 5, 135–169.
- Golovnev, A. V., Kukanov, D. A., Perevalova, Y. V. 2018:** *Arktika. Atlas kočevykh tekhnologii*. Sankt Peterburg: MAE RAS. Available also from: <https://lib.kunstkamera.ru/files/lib/978-5-88431-359-0/978-5-88431-359-0.pdf>.
- Gould, R. A. 1978:** The anthropology of human residues. *American Anthropologist* 80(4), 815–835. DOI: 10.1525/aa.1978.80.4.02a00030.
- Gramly, R. M., Harrod, J. B. 2023:** Late Pleistocene, Upper Palaeolithic Sleds from eastern North America [online]. *L'anthropologie* 127(2), 103117. DOI: 10.1016/j.anthro.2022.103117. [Accessed 2024-10-8]. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0003552122001315>.
- Hitchcock, R. K. 2004:** Mobility, Sedentism, and Intensification. Organizational Responses to Environmental and Social Change Among the San of Southern Africa. In: A. L. Johnson (ed.): *Processual Archaeology. Exploring Analytical Strategies, Frames of Reference, and Cultural Process*. Westport: Bloomsbury Publishing, 95–133.
- Hora, M., Pontzer, H., Struška, M., Entin, P., Sládek, V. 2022:** Comparing walking and running in persistence hunting [online]. *Journal of Human Evolution* 172, 103247. DOI: 10.1016/j.jhevol.2022.103247. [Accessed 2024-10-08]. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0047248422001075>.
- Irimoto, T. 1980:** *Ecological Anthropology of the Caribou-Eater Chipewyan of the Wollaston Lake Region of Northern Saskatchewan* [online]. Manuscript of the dissertation. Simon Fraser University. Department of Sociology and Anthropology. Stored in: Summit Research Repository of Simon Fraser University. [Accessed 2026-01-10]. Available from: <https://summit.sfu.ca/item/3235>.
- Jackson, S. 1894:** *Report on introduction of domesticated reindeer into Alaska* (Reprint). Washington: Government Printing Office.
- Jochelson, W. 1905:** *The Koryak, Part II. Material culture and social organization*. Memoirs of the American Museum of Natural History VI. Leiden, New York: E. J. Brill, G. E. Stechert & Co. Available also from: <http://hdl.handle.net/2246/27>.
- Kelly, R. L. 1992:** Mobility/Sedentism. Concepts, Archaeological Measures, and Effects. *Annual Review of Anthropology* 21, 43–66. DOI: 10.1146/annurev.an.21.100192.000355.
- Kirby, K. R., Gray, R. D., Greenhill, S. J., Jordan, F. M., Gomes-Ng, S., Bibiko, H.-J., Blasi, D. E., Botero, C. A., Bowern, C., Ember, C. R., Leehr, D., Low, B. S., McCarter, J., Divale, W., Gavin, M. C. 2016:** D-PLACE: A Global Database of Cultural, Linguistic and Environmental Diversity [online]. *PLOS One* 11(7), e0158391. DOI: 10.1371/journal.pone.0158391. [Accessed 2024-08-19]. Available from: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0158391>.
- Klíma, B. 1954:** Pavlov, nové paleolitické sídliště na jižní Moravě. *Archeologické rozhledy* VI(6), 721–728, 753–758. Available also from: <https://lurl.cz/XeJXA>.
- Klíma, B. 1990:** *Lovci mamutů z Předmostí*. Praha: Academia.
- Lee, R. B., DeVore, I. (eds.) 1968:** *Man the Hunter*. Chicago: Aldine de Gruyter.
- Librado, P., Khan, N., Fages, A., Kusliy, M. A., Suchan, T., Tonasso-Calvière, L., Schiavinato, S., Alioglu, D., Fromentier, A., Perdereau, A., Aury, J.-M., Gaunitz, C., Chauvey, L., Seguin-Orlando, A., Sarkissian, C. D., Southon, J., Shapiro, B., Tishkin, A., Kovalev, A. A., Alquraishi, S. et al. 2021:** The origins and spread of domestic horses from the Western Eurasian steppes. *Nature* 598, 634–640. DOI: 10.1038/s41586-021-04018-9. Available also from: <https://doi.org/10.1038/s41586-021-04018-9>.
- Lieberman, D. E., Bramble, D. M., Raichlen, D. A., Shea, J. J. 2007:** The evolution of endurance running and the tyranny of ethnography. A reply to Pickering and Bunn (2007). *Journal of Human Evolution* 53(4), 439–442. DOI: 10.1016/j.jhevol.2007.07.002.
- Lips, J. 1960:** *O původu věcí. Věda a život*. Praha: Orbis. Available also from: <https://lurl.cz/3eJOW>.
- LK_online:** Ladislav Kulanga. In: *Wikipédia* [online] 14. Január 2024. [Accessed 2024-03-10]. Available from: https://sk.wikipedia.org/wiki/Ladislav_Kulanga.

- Loskot, P. 2022:** Srovnání kalorických nároků při různých aktivitách. In: *Aktin* [online] 14.3.2022, © 2026 Vilgain s.r.o. [Accessed 2024-10-09]. Available from: <https://aktin.cz/trasa-10-km-spalite-vice-kalorii-chuzi-behem-na-kole-nebo-na-inlajnech>.
- MAN_online:** *Musée d'Archéologie nationale – Domaine national du château de Saint-Germain-en-Laye*. [online]. [Accessed 2024-10-09]. Available from: <https://www.photo.rmn.fr/archive/99-003612-2C6NU0X9J4AW.html>.
- McDougall, C. 2022:** *Born to run / Zrození k běhu. Zapomenutý národ a tajemství nejlepších a nejšťastnějších běžců světa*. Praha: Mladá fronta.
- Moník, M., Nerudová, Z., Gregar, F., Pluháček, T., Součková, J., Hamrozi, P. 2025:** Chemical fingerprinting of European radiolarites and raw material economies from the Moravian Aurignacian [online]. *Journal of Paleolithic Archaeology* 17, 22. DOI: 10.1007/s12520-024-02128-9. [Accessed 2025-10-17]. Available from: <https://doi.org/10.1007/s12520-024-02128-9>.
- Murdock, G. P. 1967:** Ethnographic Atlas. A Summary. *Ethnology* 6(2), 109–236. DOI: 10.2307/3772751.
- Nansen, F. 1894:** *Eskimo life*. London, New York: Longmans, Green.
- NMAI_online:** *National Museum of the American Indians (Smithsonian)* [online]. © Smithsonian Institution. [Accessed 2024-08-20]. Available from: <https://americanindian.si.edu/>.
- NMAI_online_143458:** *National Museum of the American Indians (Smithsonian)* [online]. © Smithsonian Institution. [Accessed 2024-08-20]. Available from: https://americanindian.si.edu/collections-search/object/NMAI_143458.
- NMD_online:** *National museum of Denmark* [online]. [Accessed 2024-08-20]. Available from: <https://en.natmus.dk/>.
- Nomokonova, T., Losey, R. J., Fedorova, N. V., Gusev, A. V., Arzyutov, D. V. 2021:** Reindeer Imagery in the Making at Ust'-Polui in Arctic Siberia. *Cambridge Archaeological Journal* 31(1), 161–181. DOI: 10.1017/S0959774320000414.
- Nordenskiöld, A. E. 1882:** *The Voyage of the Vega round Asia and Europe*. New York: Macmillan and Co. Available also from: <https://www.biodiversitylibrary.org/item/41878#page/9/mode/lup>.
- O'Connell, J. F., Hawkes, K., Blurton-Jones, N. 1988:** Hadza Hunting, Butchering, and Bone Transport and Their archaeological Implications. *Journal of Anthropological Research* 44(2), 113–161. DOI: 10.1086/jar.44.2.3630053.
- Oliva, M. 2001:** Gravettianská sídliště u Pavlova. K otázce využívání silicítů krakovské jury. *Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales* LXXXVI(1–2), 45–99.
- Oliva, M. 2002:** Využívání krajiny a zdrojů kamenných surovin v mladém paleolitu českých zemí. *Archeologické rozhledy* LIV(3), 555–581. Available also from: <https://lurl.cz/OeJXm>.
- Oliva, M. 2007:** *Gravettien na Moravě*. Dissertationes archaeologicae Brunenses/Pragensesque 1. Brno: Masarykova univerzita. Available also from: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127359>.
- Oliva, M. 2015:** *Umění moravského paleolitu. Atlas sbírky Ústavu Anthropos Moravského zemského muzea*. *Anthropos* 38 (N. S. 30). Brno: Moravské zemské muzeum.
- Oliva, M. et al. 2009:** *Sídliště mamutího lidu u Milovic pod Pálavou. Otázka struktur s mamutími kostmi*. *Anthropos* 27 (N. S. 19). Brno: Moravské zemské muzeum.
- Olson, D. F. 1969:** *Alaska Reindeer Herdsmen. A Study of Native Management in Transition*. Alaska: Institute of Social, Economic and Government Research. Available also from: <https://scholarworks.alaska.edu/bitstream/handle/11122/13409/1969-AlaskaReindeer.pdf>.
- OMCH_online:** *Oseberg, Museum of Cultural History* [online]. [Accessed 2024-08-20]. Available from: <https://web.archive.org/web/20210227124435/https://www.khm.uio.no/english/visit-us/viking-ship-museum/exhibitions/oseberg/index.html>.
- Pitulko, V. V., Kasparov, A. K. 1996:** Ancient Arctic hunters: material culture and survival strategy. *Arctic Anthropology* 33(1), 1–36.
- Pitulko, V. V., Kasparov, A. K. 2017:** Archaeological dogs from the Early Holocene Zhokhov site in the Eastern Siberian Arctic. *Journal of Archaeological Science: Reports* 13, 491–515. DOI: 10.1016/j.jasrep.2017.04.003.
- Pitulko, V. V., Pavlova, E. Y. 2024:** Zhokhov site sledges as a part of the land transportation system of the East Siberian Arctic dwellers 9000 years ago. *Camera Praehistorica* 2(13), 52–71. DOI: 10.31250/2658-3828-2024-2-52-71. Available also from: <https://lurl.cz/WeJO6>.
- Pryor, A. J. E. 2008:** Following the Fat. Food and Mobility in the European Upper Palaeolithic 45,000 to 18,000 BP. *Archaeological Review from Cambridge* 23(2), 161–179. Available also from: <https://eprints.soton.ac.uk/365074/>.
- Rasmussen, K. 1922:** *In der Heimat des Polarmenschen. Die zweite Thule-expedition 1916-1918*. Leipzig: Brockhaus.
- Sahlins, M. D. 1972:** *Stone Age Economics*. Chicago: Aldine de Gruyter.
- Salmi, A.-K. 2023:** The Archaeology of Reindeer Domestication and Herding Practices in Northern Fennoscandia. *Journal of Archaeological Research* 31(4), 617–660. DOI: 10.1007/s10814-022-09182-8. Available also from: <https://doi.org/10.1007/s10814-022-09182-8>.
- Salmi, A.-K., van der Berg, M., Niinimäki, S., Pelletier, M. 2021:** Earliest archaeological evidence for domesticated reindeer economy among the Sámi of Northeastern Fennoscandia AD 1300 onwards [online]. *Journal of Anthropological Archaeology* 62, 101303. DOI: 10.1016/j.jaa.2021.101303. [Accessed 2024-06-18]. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.jaa.2021.101303>.
- Sinding M.-H. S., Gopalakrishnan, S., Ramos-Madriral, J., de Manuel, M., Pitulko, V. V., Kuderna, L., Feuerborn, T. R., Frantz, L. A. F., Vieira, F. G., Niemann, J., Samaniego Castruita, J. A., Carøe, C. N., Andersen-Ranberg, E. U., Jordan, P. D., Pavlova, E. Y., Nikolskiy, P. A., Kasparov, A. K., Ivanova, V. V., Willerslev, E., Skoglund, P. et al. 2020:** Arctic-adapted dogs emerged at the Pleistocene–Holocene transition. *Science* 368(6498), 1495–1499. DOI: 10.1126/science.aaz8599. Available also from: <https://doi.org/10.1126/science.aaz8599>.
- Spencer, R. F. 1976:** *The North Alaskan Eskimo. A study in Ecology and Society*. 2nd unabridged edition. Bulletin 171. New York: Dover Publications.
- Svoboda, J. A. 2015:** *Terra nostra. Krajiny, lidé a architektura v antropologické perspektivě*. *Anthropologia Integra*. Series Monographica 5. Brno: Masarykova univerzita.
- Svoboda, J. A. 2016:** *Dolní Věstonice - Pavlov*. Praha: Academia.
- Svoboda, J. A. 2020:** *Dolní Věstonice - Pavlov. Explaining Paleolithic Settlements in Central Europe*. College Station: Texas A&M University Press.
- Svoboda, J. A., Nerudová, Z. 2023:** Editorial. Ethnoarchaeology today. *Anthropologie* LXI(3), 221–228. Available also from: http://puvodni.mzm.cz/Anthropologie/downloads/articles/2023/Svoboda_2023_p221-228.pdf.
- TBM_online:** *The British Museum* [online]. © 2024 The Trustees of the British. [Accessed 2024-10-09]. Available from: <https://www.britishmuseum.org/>.
- Thorne, A., Grün, R., Mortimer, G., Spooner, N. A., Simpson, J. J., McCulloch, M., Taylor, L., Curnoe, D. 1999:** Australia's oldest human remains. Age of the Lake Mungo 3 skeleton. *Journal of Human Evolution* 36(6) 591–612. DOI: 10.1006/jhev.1999.0305.
- Valoch, K., Lázničková-Galetová, M. (eds.) 2009:** *Nejstarší umění střední Evropy | The Oldest Art of Central Europe*. Brno: The Moravian Museum, The Archaeological Institute of the Czech Academy of Sciences, Brno.

Vitale, E., Rasmussen, J. A., Grønnow, B., Hansen, A. J., Meldgaard, M., Feuerborn, T. R. 2023: An ethnographic framework for identifying dog sledding in the archaeological record [online]. *Journal of Archaeological Science* 159, 105856. DOI: 10.1016/j.jas.2023.105856. [Accessed 2024-18-06]. Available also from: <https://doi.org/10.1016/j.jas.2023.105856>.

Resumé

Předkládaný příspěvek v teoretické rovině rozebírá eventuelní možnosti způsobů přepravy nákladu v mladém paleolitu (gravettien, magdalénien) a s nimi spojenou případnou existencí (znalost používání) saní. Tématem se v nedávné době zabývala Emma Vitale s kolegy (2023), která postulovala kritéria týkající se kladné identifikace používání záprahu saní v paleolitu. Tento příspěvek na citovanou práci tematicky navazuje.

Paleolitický způsob života lovců-sběračů je přímo svázán s pohybem (Lee, DeVore eds. 1968; Sahlins 1972; Kelly 1992; Hitchcock 2004). Jednou z mnoha otázek, kterou si můžeme v této souvislosti položit, je, jakým způsobem se lidé přesouvali z místa na místo. K opakovanému a vytrvalému pohybu lidí a/nebo komodit v paleolitu bezpečně docházelo, jak je zjevné nejen v kontextu migrace našich předchůdců z Afriky. Mobilita lidí, zejména v mladém paleolitu, byla velmi vysoká; etnologické zdroje uvádějí, že některé skupiny lidí se mohly v průběhu jednoho kalendářního roku přesunout až 17krát (Kirby et al. 2016; DPLC online). Téměř každá práce cituje chůzi jako jeden z nejběžnějších, nejstarších a nejspolehlivějších způsobů přesunu i na dlouhé vzdálenosti (Murdock 1967; Kelly 1992), dalším tématem je však transport objemných nebo těžkých komodit, který není při dlouhých pochůzkách prioritou (Lee, DeVore eds. 1968; O'Connell et al. 1988).

Jedním ze způsobů přepravy nákladu a/nebo osob mohl být smyk (Bennett et al. 2025 s další literaturou). Další spolehlivé a funkční řešení pohybu a přepravy ve vrcholném mladém paleolitu mohly představovat saně (obr. 1), tak typické pro původní obyvatele arktických oblastí (Nordenskiöld 1882; Boas 1888; Nansen 1894; Bogoras 1904; Czaplizka 1914, aj.) až do současnosti (Svoboda 2015; 2020).

Při hledání důkazů existence záprahu/saní v paleolitu se můžeme opírat o několik zdrojů: archeologické nálezy samotných saní a záprahů (k metodologii viz Vitale et al. 2023) a etnologické analogie. Někde na pomezí mezi oběma typy informací se nacházejí vyobrazení a trojrozměrné objekty paleolitického stáří, které jsou interpretovány jako ztvárnění úvazu záprahu.

Mezi archeologické nálezy s jasnou funkcí musíme počítat saně (či spíše jejich fragmenty), úvazy nebo součásti spřežení a strojů včetně pozůstatků tažných zvířat. Takovéto doklady byly nalezeny v klimaticky vhodných (polárních) oblastech. Jejich datování spadá do časného holocénu, případně do závěru pleistocénu (Pitulko, Kasparov 2017; Vitale et al. 2023; Gramly, Harrod 2023). K dalším archeologickým nálezům patří vyobrazení saní stavitelů pyramid ze starého Egypta nebo petroglyfy znázorňující lovce a saně z oblasti Bohuslän ve Švédsku nebo Norsku. Petroglyfy jsou datovány do doby bronzové (BF_online; OMCH_online).

Z moravského gravettien známe několik drobných předmětů nejasné funkce (obr. 2). Z některých francouzských jeskyní pocházejí vyobrazení koňských hlav s ozdoubou okolo nozder evokující ohlávku (Clifford, Bahn 2022), unikátním je trojrozměrný předmět znázorňující hlavu koně s naznačenou ohlávku (obr. 3). Také magdalénienské, tzv. velitelské hole (bâton-percé) jsou někdy spojovány se záprahem, podobně jako fragmenty krouceného provazu nalezené v jeskyni Lascaux (Breuil 1955; Glory 1959).

Absence dochování předmětů sloužících jako součásti spřežení a/nebo úvazu je dána materiály, z nichž byly vyráběny (obr. 4), které se v našich podmínkách, na rozdíl od polárních oblastí nedochovávají. Výjimku mohou představovat součástky stroje/záprahu vyrobené z odolnějších materiálů, jako je kost, mamutovina nebo třeba sobí paroží (obr. 5). Z etnologických dokladů víme, že způsoby úvazu byly shodné pro psí i sobí spřežení a obdobně byly také používané komponenty.

Přestože zooarcheologická evidence psích (respektive vlčích), stejně jako sobích nebo koňských koster je v paleolitu poměrně početná, prozatím na těchto nálezech nebyly studovány patologie, které by mohly souviset s využitím těchto zvířat k tahu. Nelze také vyloučit, že způsob záprahu nezanechával na kostech rozpoznatelné stopy (obr. 4, 5) nebo že zvířata byla k tahu používána jen příležitostně.

Srovnáme-li zmíněné drobné paleolitické předměty moravského gravettien (obr. 2) s etnologickými příklady – drobnými součástkami psího stroje nazývanými přehazovačky (obr. 6), je patrná jejich morfologická podobnost. Současně je v dostupných on-line kolekcích zřejmá vysoká variabilita tohoto předmětu (Smithsonian; Collection search, dog harness; NMAI_online; The British Museum, Collection, dog harness; TBM_online; AMNH_online; NMD_online).

Pokud shrneme dostupná fakta, mezi objektivními argumenty pro využití saní v paleolitu musíme jmenovat:

- vysokou mobilitu lidí na velké vzdálenosti, transport různých komodit (kamenné suroviny, ulovená zvěř)
- přítomnost zvířat využitelných k tahu (kůň, sob, vlk) bez nutnosti jejich domestikace, přičemž u některých z nich genetické analýzy naznačují jejich časnější využití k tahu, než bychom předpokládali ze samotných archeologických nálezů (pleistocenní předchůdci dnešních tažných psů)
- existence vyobrazení dokládajících znalost/použití ohlávky.

Podpůrnými kladnými argumenty mohou být:

- dlouhodobá novodobá znalost v používání saní (po celý holocén) a také to, že nejstarší doklady saní jsou známy již ze závěru pleistocénu
 - podobnost některých drobných uměleckých předmětů paleolitického stáří s etnologickými nálezy součástek strojů.
- Vzhledem k postulátu, že „absence důkazů není dokladem nepřítomnosti (neexistence)“, jsou argumenty proti používání saní v paleolitu omezeny na konstatování, že:
- nálezy součástí saní a/nebo úvazu spřežení nejsou starší než konec pleistocénu či počátek holocénu
 - zatím neznáme kosterní nálezy zvířat s patologiemi skeletu způsobenými záprahem.

Author

Zdeňka Nerudová

Centre for Cultural Anthropology

Moravian Museum

Zelný trh 6,

659 37 Brno

Czech Republic

znerudova@mzm.cz

ORCID: 0000-0001-9654-7411

Mladopaleolitické osídlení před Krápníkovou jeskyní u Hostimi poblíž Berouna (střední Čechy, Česká republika)

The Upper Palaeolithic settlement at Krápníková Cave by Hostim near Beroun (Central Bohemia, Czech Republic)

– Jan Eigner*, Antonín Přichystal, Karel Žák –

KEYWORDS

The Upper Palaeolithic – Magdalenian – Krápníková Cave – Bohemian Karst – lithics

ABSTRACT

The Krápníková Cave (in the Hostim u Berouna cadastral area) is located high above the Berounka Valley in the Bohemian Karst. On a small plateau in front of its narrow entrance, the remains of an Upper Palaeolithic settlement were excavated in the 1940s. In the loess layer above the bedrock, the previously published remains of a hearth were uncovered, alongside less certain traces of other sunken features. The article presents an analysis of the chipped stone industry made from various imported and regional raw materials (mostly silicites), with a predominance of erratic silicites and including long-distance imports (radiolarites). Among the 86 pieces, there is a high proportion of tools (10.5%), laterally retouched and backed bladelets, end-scrapers, and burins; however, the settlement was likely of episodic nature. Based on the techno-typological characteristics, the industry belongs to the Magdalenian. Radiocarbon dating was unsuccessful.

* Corresponding author – E-mail address: jan.eigner@nm.cz

<https://doi.org/10.47382/pv0671-06>

Received 16 March 2026; received in revised form 7 May 2026.
Available online 29 June 2026.

Copyright © 2026 Czech Acad Sci, Inst Archaeology Brno, and the authors.
This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist.

1. Úvod

Mladopaleolitické osídlení Českého krasu je v rámci Čech relativně hojně doloženo v první řadě pro mladší fázi uvedené období kulturně reprezentovanou tzv. magdalénienem (např. Vencel 1995; Verpoorte, Šída 2009, Fig. 1; Svoboda a kol. 2025, 430–434). Při bližším pohledu je evidentní, že převažují početné nevelké kolekce nálezů, převážně vázané na prostory jeskyní – nejbližšího okolí vchodu spíše než samotného vnitřku (J. Svoboda uvádí, že magdalénien se nachází v 3,3 % všech jeskyní Českého krasu; Svoboda 2000, 183). Nejdůležitější magdalénské naleziště, zkoumané ponejvíce S. Venclem z Archeologického ústavu tehdejší ČSAV v Praze, se nacházelo na katastru Hostimi u Berouna, pod širým nebem v poloze Šanův kout – Hostim 1 (Vencel 1995). Nedaleko od něho, asi 75 metrů jihovýchodním směrem, najdeme svým vchodem nenápadnou jeskyni zvanou Krápníková v Šanově koutě (obr. 1; též uváděna v literatuře jako

Obr. 1. Poloha Krápníkové jeskyně (bod) a lokality Hostim 1 (hvězdička) na mapě východního okolí Berouna. Mapový podklad: © ČÚZK; grafika J. Souček.

Fig. 1. Location of the Krápníková Cave (dot) and the Hostim 1 site (star) on a map of the eastern vicinity of Beroun. Map source: © ČÚZK; graphic by J. Souček.

jeskyně V Kozle, Šanový Kozel, Pšanový kout, dále jen Krápníková jeskyně; v paleolitické literatuře číslována jako Hostim 2; Vencel 1995, Fig. 1; 2007, 88; souřadnice WGS-84: 49.95392N, 14.11613E).

Před Krápníkovou jeskyní kopal už v letech 2. světové války F. Prošek (k němu a jeho činnosti naposledy Eigner et al. 2022). Na rozdíl od sousedící lokality 1 zevrubná publikace nálezů z výzkumu u jeskyně schází, k jeskyni samotné však disponujeme souhrnným zpracováním (Hejna et al. 2020 s lit.). Předběžnou zprávu orientovanou na vyhodnocení odkryté terénní situace F. Prošek dopsat ještě stihl (Prošek 1959, výtah posmrtně v Prošek 1961, 72, 74), ta ale neobsahuje analýzu ani vyobrazení artefaktů, o kterých se jen slovně zmínil. Rovněž pozdější přehledy paleolitu Českého krasu postrádají rozbor kamenné industrie a opisují podobně, sumární údaje (Fridrich, Sklenář 1976, 46–47; Vencel 1995, 230–231). Chybí bližší popis a vyobrazení zvláště nástrojů, které nebyly dostupné zjevně nejpozději už v 70. letech minulého století, ačkoli prošly inventarizací v archeologické sbírce Národního muzea. Po „znovuobjevení“ všech 20 chybějících artefaktů v minulém desetiletí nebylo třeba celkovou publikaci lokality dále odkládat. Přichází v době oživeného zájmu o sousedící magdalénské osídlení lokality Hostim 1 (Kapustka et al. 2023), která ji významem daleko přesahuje.

2. Terénní situace

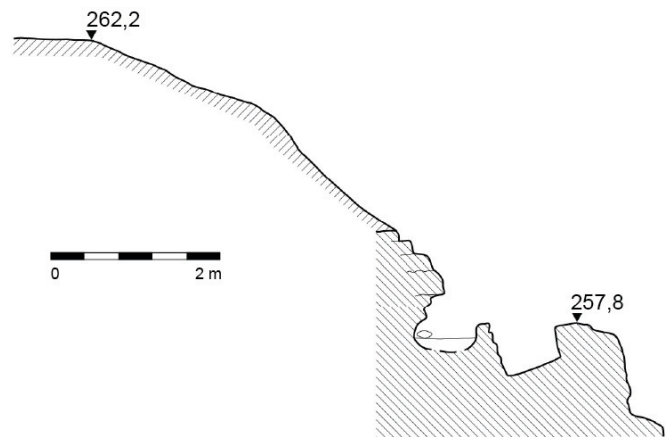
Krápníková jeskyně je systém mnohokrát se větvících chodeb a menších síní vytvořený v hrubozrnných bioklastických vápencích motolského souvrství siluru. Vchod jeskyně v nadmořské výšce 256,8 m se nachází na levém břehu řeky Berounky, při horní hraně skalních stěn kaňonovitého údolí řeky, 45 m nad úrovní její běžné hladiny (obr. 2). Jeskyně se přibližuje povrchu na více místech ve své jihozápadní části. Směrem k severovýchodu prostory jeskyně klesají zhruba v souladu s úklonem vrstev vápenců. Jeskyni charakterizují mimo jiné uzavřené okruhy členitých chodeb. Celkových 302 m délky jejich prostor je stěsnáno na půdorysu menším než 50 × 50 m. Dnešní interpretace vysvětluje vznik jeskyně mnohokrát opakovaným natlačováním povodňových říčních vod do puklin ve skalním masivu, zejména ve starší části středního pleistocénu.

V pravěku byla zřejmě přístupná pouze zhruba 10 m dlouhá Vstupní chodba jeskyně, která má dnes výšku jen do 1 m. Soudíme tak podle toho, že v navazující Hlavní chodbě jsou na stěnách blízko u stropu zbytky sintrové polohy, která byla někdy

Obr. 2. Šanův kout v pohledu z druhého břehu řeky Berounky od Tetína, poloha Krápníkové jeskyně vyznačena šipkou. Foto R. Hylský 1949, upraveno (Fotoarchiv ČGS).

Fig. 2. Šanův kout as seen from the opposite bank of the Berounka River at Tetín; the location of the Krápníková Cave is marked with an arrow. Photo by R. Hylský 1949, modified (Fotoarchiv ČGS).

Obr. 3. Hostim, Krápníková jeskyně. Profil terémem vedený od západní části plošiny před jeskyní po okraj terasy nad ní. Měřítka je přibližné. Kresba a měření F. Prošek (?), upraveno.

Fig. 3. Hostim, Krápníková Cave. A profile across the terrain from the western part of the plateau in front of the cave to the edge of the terrace above it. The scale is approximate. Drawing and measurements by F. Prošek (?), modified.

v minulosti uměle vylámána a sediment pod ní vykopán. Stalo se tak dříve, než se o jeskyni začali zajímat novodobí jeskyňáři. Vladimír Homola (1943) podle nálezů dlaždic a železného čakanu v jeskyni odhaduje výkop sedimentů Hlavní chodby na polovinu 18. století a soudí, že důvodem mohlo být vytvoření úkrytu v době válek. Ve druhé polovině 18. století je doloženo, že se o širší oblast zajímali hledači pokladů a zlata (dopisy a dokumentace v Archivu Národního muzea; též Seydlova kronika města Berouna – Seydl 1828). Do jejich jihovýchodních částí ležících těsně pod povrchem se mohly různé materiály dostávat ve středověku i novověku také gravitačně, případně v souvislosti s činností jezerců nebo lišek ukloněnými chodbami, dnes zcela zaplněnými sedimenty. K nálezů lidské lebky v Příkré chodbě viz níže.

Samotná plošina před vchodem jeskyně, místo Proškova výzkumu, je zhruba 7 m dlouhá a nejvýše 4 m široká, jedná se tedy o prostor poměrně malý. Plošina zřejmě původně erozního říčního původu byla podstatně dotvořena v souvislosti s ústupem hrany svahů a mrazovou destrukcí vchodové části jeskyně v pleistocénu. Místo je k sídlení vhodné, má jihozápadní orientaci, skvělý výhled do údolí řeky Berounky, a kromě řeky je zdrojem vody pramen v rokli vzdálené od jeskyně jen necelých 300 m chůze.

Nad plošinkou před jeskyní následuje malá skalní stěna a krátký strmý svah až ke svahu říční terasy mírně ukloněnému k jihovýchodu, který je převýšen o 5 m (obr. 3).

3. Historie výzkumu

V roce 1940 začali sondovat J. Petrbok, F. Prošek a V. Homola bezvýsledně na více místech uvnitř jeskyně (Homola 1943, 22). Jako paleolitická lokalita byla plošina před jeskyní objevena na počátku roku 1942. Citujeme-li F. Proška, ten uvádí „... při prohlubování vchodu do jeskyně „Krápníkové“ na vrcholu „Šanova kouta“, ve které jsme pracovali společně s Jar. Petrbokem a Vl. Homolou, našel jsem dne 4. ledna 1942 několik pazourkových čepelí. Později byl celý úsek před jeskyní prokopán...“ (Prošek 1942). Podle všeho proběhl další výzkum – na tomto místě publikovaný – během července až října téhož roku (obr. 4, 5). Pracovali na něm výše uvedení badatelé – Jaroslav Petrbok (1881–1960), František Prošek (1922–1958) a Vladimír Homola (1922–2014), o dalších účastnících nevíme. Podle deníku V. Homoly byl výkop před vchodem dokončen 18. října 1942 (ve stejné době byl F. Prošek povolán k nástupu na nucené práce v Německu).

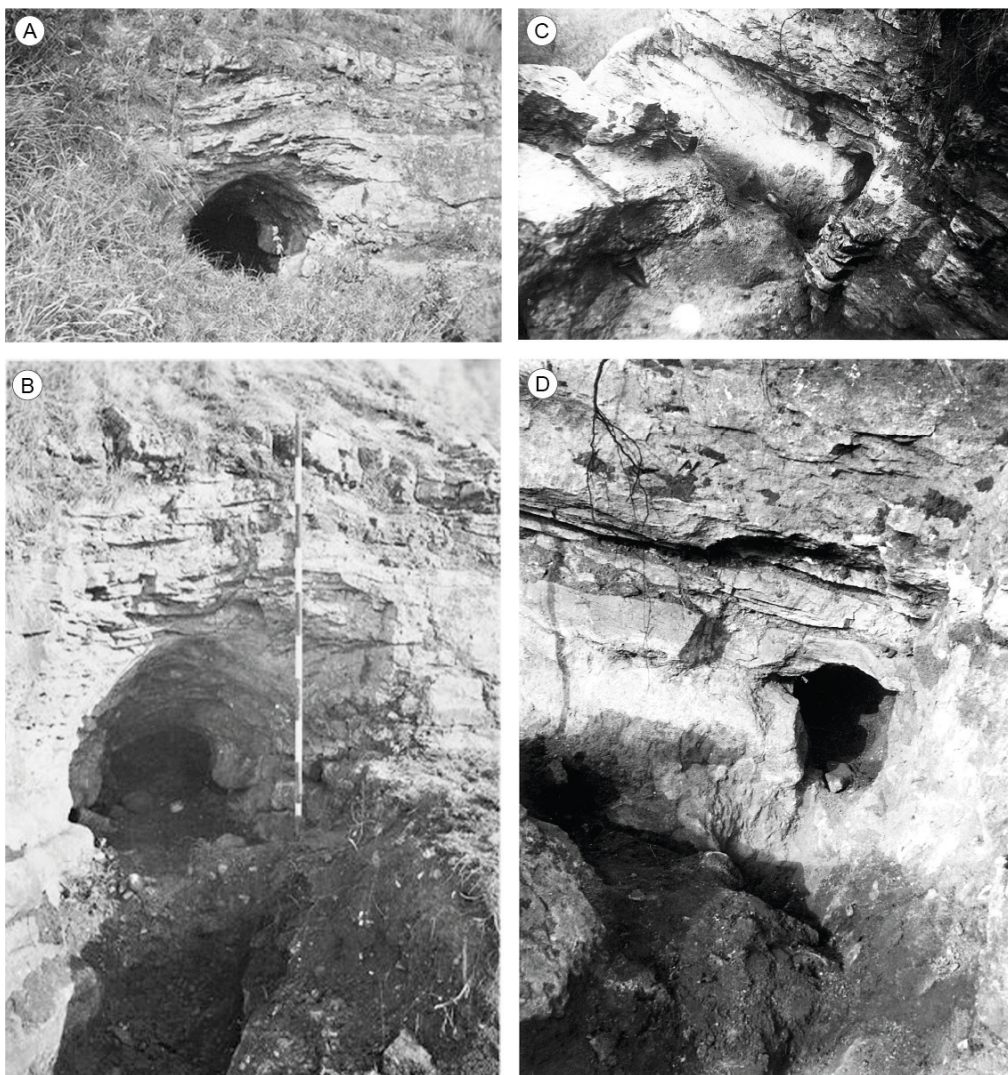
Obr. 4. Hostim, Krápníková jeskyně. J. Petrbock (vlevo) a F. Prošek při výzkumu před jeskyní. Foto neznámý autor, nejspíše 1942 (Vencel 1975).

Fig. 4. Hostim, Krápníková Cave. J. Petrbock (left) and F. Prošek excavated in front of the cave. Photo by an unknown author, likely 1942 (Vencel 1975).

Téměř celá plošina byla prozkoumána sondou o rozměrech $7 \times 3,5$ m, zhruba jedna pětina plochy umístěné směrem k jižnímu okraji byla poškozena (obr. 6; F. Prošek uváděl lámáním kamene, což se nám nejví pravděpodobným; Prošek 1961, obr. 14). Propokány byly sedimenty o mocnosti až 1,7 m (obr. 5, 6). V povrchové části ležela hnědá až hnědošedá humózní hlína obsahující

středověké a novověké nálezy, při spodní hranici s ohništěm (Sklenář, Matoušek 1994, 41) směrem dospodu tmavla, místy až k černé. Nasedala převážně na červenavou mezivrstvu, pod níž ležela světlá písčité výplň krytá původně sintrem. Níže pokračovala mocnější, snad žlutavě až rezavě hnědá jílovitá (asi sprašová?) hlína/sediment s množstvím velkých klastů, na jejíž bázi se nacházel náleznový horizont. Probíhal těsně nad úrovní zahloubených struktur, ve kterých se vyskytly další artefakty (obr. 6B). Tento sediment přecházel v tmavě žlutý s úlomky hornin, označitelný rovněž za sprašovou hlínu. Níže následovala zvětralá skála.

Terénní plán výzkumu F. Proška byl už vícekrát publikován a popsán (Prošek 1959; 1961, 72, 74; s minimální úpravou Fridrich, Sklenář 1976, Abb. 15–16; zde obr. 5). Autor výzkumu v něm vycházel z vlastní originální, vícekrát jím mírně upravované kresebné dokumentace. Na tomto místě k němu doplňujeme překresbu tří dosud nepublikovaných profilů jdoucích na různých místech od okraje plošiny ke skalní stěně (obr. 7); je na nich zřejmá stratigrafie a úklon vrstev směrem od skály k hraně i kolísání mocnosti jednotlivých vrstev spolu s nárůstem podílu kamenů směrem k bázi profilu. K zahloubenému ohništi téměř kruhového půdorysu (s průměrem 57–62 cm) měly podle autora výzkumu směřovat dva zahloubené přírodní kanálky. K dalším objektům a intencionálním strukturám mohla patřit zídka na jihozápadě zachovaná v délce 1 m a výšce 0,4 m (na obr. 5B, 6) a hlavně tři nevelké jamky až 50 cm hluboké, částečně upravené kameny (Fridrich, Sklenář 1976, Abb. 16).

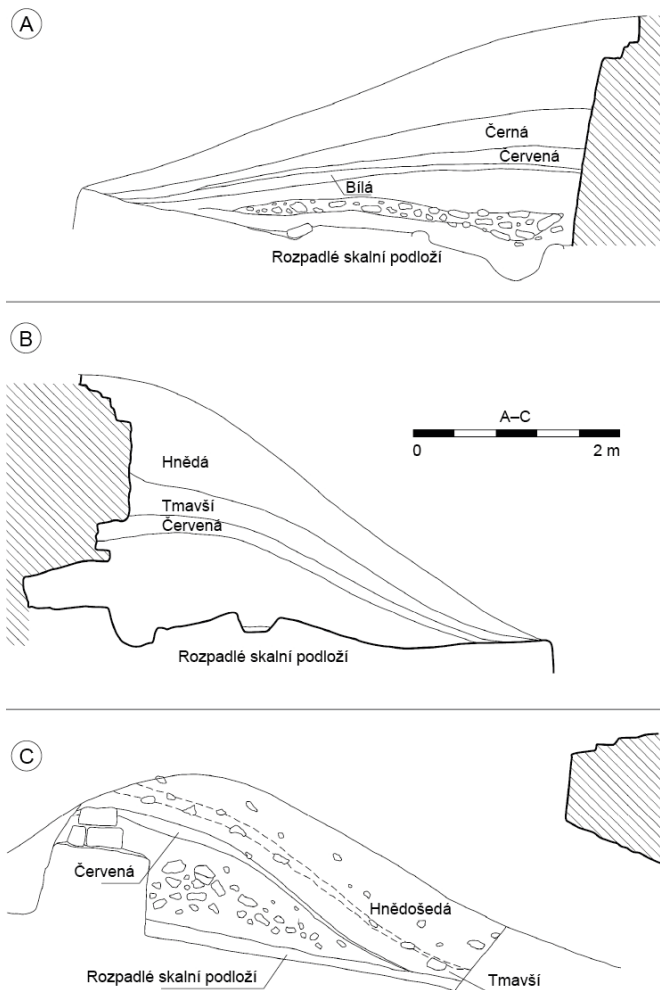
Obr. 5. Hostim, Krápníková jeskyně. A – vchod do jeskyně před výzkumem. Foto V. Homola 1941. B – vchod do jeskyně po výzkumu. Foto V. Homola 1942. C – pohled na vykopanou plošinu před jeskyní. Foto F. Prošek (?) 1942, upraveno. D – detail výkopu před jeskyní s prostorem hlavní koncentrace nálezů v prohlubni před skalním výklenkem. Foto V. Homola 1942 (Vencel 1975).

Fig. 5. Hostim, Krápníková Cave. A – cave entrance before excavation. Photo by V. Homola, 1941. B – cave entrance after excavation. Photo by V. Homola 1942. C – view of the excavated platform in front of the cave. Photo by F. Prošek (?) 1942, modified. D – detail of the excavation in front of the cave showing the area of the main concentration of finds in the depression in front of the rock niche. Photo by V. Homola 1942 (Vencel 1975).

Obr. 6. Hostim, Krápníková jeskyně. Odkrytá terénní situace s osídlením před jeskyní. Místo nálezové koncentrace s ohništěm a možnou kamennou zdílkou jižněji, s vyznačením lokalizace profilů (A, B, C). Kresba F. Prošek (Vencel 1975); úprava J. Eigner, J. Ždímera.

Fig. 6. Hostim, Krápníková Cave. Excavated terrain in front of the cave. Area of find concentration with a hearth and a possible stone wall further south, with profile locations marked by letters (A, B, C). Drawing by F. Prošek (Vencel 1975); modified by J. Eigner, J. Ždímera.

Obr. 7. Hostim, Krápníková jeskyně. Profily souvrstvím. Kresba F. Prošek, úprava J. Eigner, J. Ždímera.

Fig. 7. Hostim, Krápníková Cave. Stratigraphic sections. Drawing by F. Prošek, edited by J. Eigner, J. Ždímera.

Paleolitické nálezy se koncentrovaly v okolí ohniště na malém prostoru před drobným výklenkem/kavernou ve skalní stěně (či dalším neprůlezným vstupem do jeskynního systému; obr. 5D, 6), a to v hloubce kolem 1,7 m od tehdejšího povrchu (snížení je dobře patrné na obr. 5B). Tamtéž měla mít sídlištní vrstva se štípanou industrií mocnost 5–7 cm (Prošek 1959; Friedrich, Sklenář 1976, 46).

Poslední drobnou akci uskutečnila na lokalitě v dubnu 2022 K. Kapustka (Archeologický ústav AV ČR, Praha, v v. i.) za pomoci J. Eignera, K. Žáka a dalších (Kapustka 2022). Podnětem se staly nelegální výkopy ve vchodové části jeskyně, které zasáhly plochu o rozměrech asi 3 × 1 m. Intaktní situace začištěním zachyceny nebyly, výkop probíhal ve zjevně přemístěné hlíně s ostrohrannými kameny a říčními valouny. Nad jeskyní zčásti vyneseny sedimenty neobsahovaly při prohlédnutí žádnou kamennou industrii, pouze drobné střípky pozdně novověké keramiky a střešní krytiny, které mohly být spláchnuty i z původních polí nad jeskyní.

Ještě připomeňme, že přímo uvnitř jeskyně v Příkré chodbě (lokalizace Hejna et al. 2020) došlo v roce 1966 k objevu, který nakrátko rozvířil diskusi a vedl k drobné záchranné akci v únoru a červenci 1966 tamtéž (S. Vencel, J. Fridrich, za účasti E. Vlčka; hlášení Archiv AÚ v Praze, 1404/66; Vencel 1967). Šlo o nález částí zlomků lidské kostry, z níž se dochovaly pouze části lebky, hrudní obratel a článek prstu ruky. Příslušnost postkranálních kostí jinému jedinci ovšem nelze vyloučit. Jde o pozůstatky dospělého jedince, který zemřel nejspíše ve věku vyšším třiceti let (30–50 let?). Pohlaví nebylo možné určit, mírně převažují mužské kranální znaky (Velemínský 2026). Radiouhlíkové datování dosud provedeno nebylo, paleolitické stáří je ale velmi nepravděpodobné (názor P. Velemínského i E. Vlčka dle P. V.). Předpokládáme, že člověk pronikl, nebo jeho tělo se do jeskyně dostalo spíše druhotně z povrchu některým z přímých, dnes sedimentem zaplněných vstupů do této části jeskyně.

4. Nálezy

Soubor celkem 86 štípaných artefaktů z lokality je uložen ve sbírce Národního muzea v Praze pod inv. č. H1-72929–73017. V tomto intervalu čísel se kromě mladopaleolitické štípané industrie nacházejí ještě další neštípané kameny v podobě tří destiček, dále pět zvířecích kostí a čtyři pseudoartefakty z křemene i buližníku. Rovněž valoun zřejmě ordovického křemence se mohl na místo dostat přirozenou cestou shora. V rámci inv. č. H1-73456–73460 jsou zapsány nálezy z vrcholného středověku získané nejspíše při stejné akci, k nimž bližší horizontální polohové údaje neznáme (Sklenář, Matoušek 1994, 41).

Je třeba poznamenat, že S. Vencl (1975) původně upozornil na možnost nekontrolovatelného pomíšení jednotlivých artefaktů ze tří předneolitických lokalit v Šanově koutu, a to jednak nerozlišováním poloh F. Proškem, a hlavně manipulací, přesuny v jeho pozůstalosti. V publikovaných údajích (hlavně Vencl 1970; 1995) se k tomu v tom smyslu nevyjádřil, přesto si problém zaslouhuje komentář. Na rozdíl od Proškových nálezů z dalších hostimských lokalit byly nálezy z Krápníkové jeskyně předány, resp. prodány jím už v roce 1949 do Národního muzea, kde byly zapsány (bez uvedení počtu kusů) pod přírůstkovým číslem 16/1949 s přípisem „Šanův Kout u Hostim, vchod do jeskyně“, označeny v inventurní knize však pouze jako „Šanův kout“ (k tomu také Friedrich, Sklenář 1976, 47), v pozdější muzejní evidenci vedeny jako „Hostim, Krápníková jeskyně“. Naproti tomu nálezy z Hostimi 1 uložené v Národním muzeu (NM) pod inv. č. H1-72292–72323 a H1-72325–72326 pocházejí ze sběrů J. Petrbocka a označovány byly jím preferovaným názvem „Šanův kout, V dolíku“ (nálezy F. Proška v téže poloze zůstávaly v jeho pozůstalosti v Archeologickém ústavu AV ČR v Praze – např. Vencl 1995, 32).

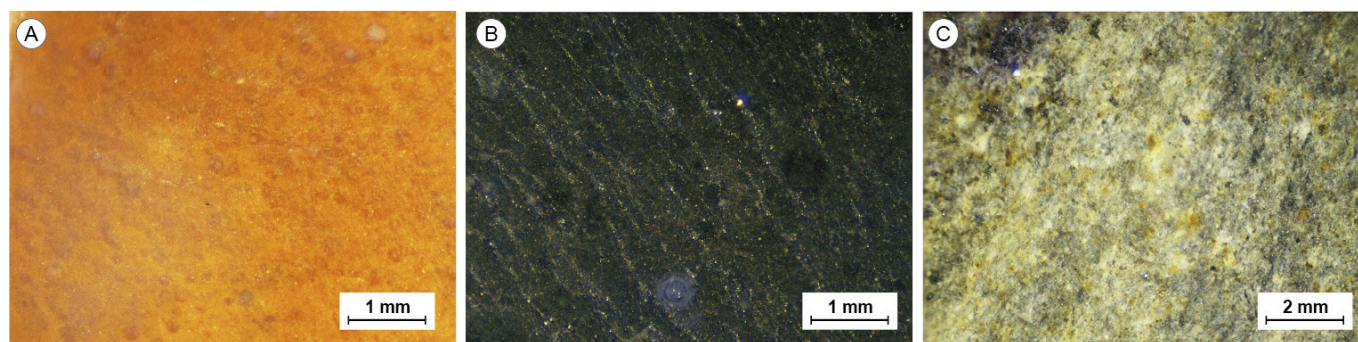
Domníváme se, že eventualita pomíchání se štípanou industrií z jiných lokalit v Šanově koutu není na místě (původ od jeskyně dokládá i zlomek stalaktitu, inv. č. H1-73008), a to i pro poněkud odlišný charakter obou souborů. Zásadní je jak uvedený zápis v přírůstkové knize, tak hlavně Proškův stručný, stále přejímaný popis v publikaci o Krápníkové jeskyni (Prošek 1959, 245), odkud uvádí přibližně 80 artefaktů, mezi nimi mj. „čtyři škrabadla, jádrové škrabadlo, dvě hranová rydla, 3 čepelky otupeného boku...“ (další stručné informace z pohledu surovin uvedl i Prošek 1947, 139). Tomu odpovídá surovinová, a hlavně tvarová struktura zde popisovaného souboru. Rozdíl v celkovém počtu artefaktů (6 kusů) vysvětlit nelze, snad plyne z předběžného charakteru původní zprávy, případně aktuálního započtení křemenných a kvarcitových/křemencových položek. Kolekce štípané industrie byla vyhodnocena (tab. 1) souhrnně už proto, že k jednotlivým nálezům postrádáme propojení s plánem, na němž se označení čtverečných metrů několikrát měnilo a přepisovalo (občasné značky na artefaktech se nedaří spolehlivě propojit s dokumentací).

Kolekce (tab. 1) sestává surovinově z celkem osmi materiálů, poněkud silicitů (94,2 %), jen ojediněle minerálů SiO₂, kláskových sedimentů a metamorfitů. Převládá silicit glacienních sedimentů (dále SGS), z poloviny nepatinovaný, jinak patinovaný v odstínech od nevýrazného nádechu po málo zastoupenou mléčně bílou. Přinesen byl ze severního směru a vzdálenosti min. 100 km. Početně je na druhém místě radiolariový rohovec typu Český kras (8 ks, 9,3 %, ve smyslu Přichystal 2009, 55–56) pocházející ze stejnojmenné oblasti, do vzdálenosti nejvýše cca 20 km. Ostatní suroviny mají jen stopové zastoupení. S nejistotou určený rohovec a silicifikovaná tmavá hornina mohou

Kategorie	Počet	%	Surovina										Přepálení	Opotřebení	
			SGS	Radiolarit	Rohovec typu Český kras	Silicifikovaná břidlice	Rohovec	Silicit	Křemen	Křemeneček	Kvarcit	Jaspisoid			Neurčeno
Úštěp	35	40,7	27	2	2				1	1	1		1	1	
Čepel	33	38,4	27		4				1		1			2	2
Retušovaný kus	3	3,5	3												
Nástroj	9	10,5	7	1	1										1
Jádro	1	1,2				1									
Odpad (úloemek, odštěpek)	5	5,8	2	1			1					1			
Počet	86		66	4	7	1	1	1	1	2	1	1	1	3	3
%			76,7	4,6	8,1	1,2	1,2	1,2	1,2	2,3	1,2	1,2	1,2	3,5	3,5

Tab. 1. Hostim, Krápníková jeskyně. Základní údaje k souboru štípané industrie.

Tab. 1. Hostim, Krápníková Cave. Basic data of the chipped stone industry.

Obr. 8. Hostim, Krápníková jeskyně. Suroviny štípané industrie ve vodní imerzi pod binokulárním mikroskopem. A – jurský radiolarit typu Szentgál (?); B – silicifikovaná břidlice s radiolariemi typu Kieselschiefer; C – silicifikovaná jemnozrná břidlicová hornina. Foto T. Janek.

Fig. 8. Hostim, Krápníková Cave. Raw materials of the chipped stone industry in water immersion, photo under a binocular microscope. A – Jurassic radiolarite of the Szentgál type (?); B – silicified slate with radiolarians of the Kieselschiefer type; C – silicified fine-sedimentary rock. Photo by T. Janek.

mít podobný či též původ, případně determinaci jako rohovec typu Český kras, určení ale komplikuje atypičnost a malá velikost artefaktů. Daleké importy dále představují paleozoická silicifikovaná břidlice s radiolariemi i jurský radiolarit. V prvním případě bychom jeho zdroj hledali nejspíš v severozápadním sousedství Čech, kde mohl být sebrán společně s pazourky v glacienních sedimentech (v Německu se označuje termínem Kieselschiefer; obr. 8B), ve druhém může jít o kombinaci dvou typů. Červený a zelenohnědě zbarvený jurský radiolarit pochází z Podunají či západního okraje Slovenska, zato skořicově hnědý až masově červenohnědý (Munsell 10R 4/6 – 5YR 4/4) radiolarit připomíná typ Szentgál (ze severního okolí Balatonu, vzdálenost 410 km; obr. 8A). Jedním kusem je zastoupen silicifikovaný jemnozrnný klastický sediment – asi břidlice (obr. 8C), v jejíž hmotě se střídají světlejší a tmavší vrstvy. Tyto mají v Českém krasu vícero zdrojů (a to i v blízkosti lokality), kde se jejich kvalita a štípatelnost značně liší i v rámci jednoho výchozu. Křemenný valoun, šedý kvarcit, případně cukrovitý červenavý křemenec pocházejí z regionu – Českého krasu, resp. říčních štěrků Berounky na jejím středočeském úseku, možná přímo z okolí lokality. Jaspisoid s ohlazeným povrchem mohl mít původ ve štěrcích Labe, resp. Jizery či severněji položených oblastí, jinými možnostmi jsou geograficky bližší strašické vulkanické pásmo nebo naopak vzdálené horní Poohří. Přepáleny byly tři artefakty.

Pazourková surovina byla přinesena na místo již v připravené formě, neboť dekortikační úštěpy a jiné produkty s kůrou chybí. Schází však i větší množství odštěpů a výrobního odpadu z lokálních surovin. Z jedné z nich, konkrétně silurské břidlice, pochází jediné jádro (obr. 9: 8) představující metricky největší artefakt celé kolekce. Dochovala se na něm preparační hřebenová úprava, pravděpodobně po neplánovaném podélném odštípnutí bylo jádro otočeno tak, aby z užší hrany šlo získat alespoň trochu pravidelné, byť kratší čepelky (takže připomíná vysoké škrabadlo). Zbytky upravených hran na čtyřech nekompletních čepelích patří alespoň zčásti primární hřebenové preparaci jader (obr. 9: 2, 3). Jindy to nelze bezpečně rozhodnout, neboť může jít o jiné úpravy během exploatace jádra či úpravy boků (obr. 9: 4; 10: 11). S výrobou rydel by mohla souviset jedna drobná pazourková čepelka (17 × 4 × 3 mm).

Čepelová produkce probíhala soudě dle negativů na čepelích spíše z jednodostavových (ovšem nenalezených) jader. U některých nástrojů na dlouhých čepelích přirozeně netušíme, zdali nebyly na místo už přineseny. Na dvou čepelích (šířka 12 a 17 mm) se objevují náznaky patek *en éperon* (obr. 9: 5, 6) implikující úpravu hrany podstavy a těžní plochy pro odrazení organickým otloukačem. Nejde ale o typické příklady, možná i proto, že v jednom případě se čepel neodštípla v zamýšlené (užší) šířce (obr. 9: 6).

Typologickému spektru dominují se čtyřmi kusy spíše tenké čepelky s jemnou až strmou otupující laterální retuší, šířky 5–8 mm (obr. 10: 1–4). Retuš někdy přechází až v otupený bok (obr. 10: 1), jednou naopak v šikmou úpravu (obr. 10: 4). Početně následují škrabadla a rydla. Škrabadla byla vyrobena na velké čepeli s upravenou hranou ze SGS (obr. 10: 11) a na kratší čepeli z téže suroviny (obr. 10: 10). Rydla jsou hranová (obr. 10: 7, 8), u nichž byl veden úder na laterálně upravenou hranu, a rydla tak mají hrotitou podobu. Zároveň představují jediné nástroje, pro které nebyl využit eratický silicit, nýbrž rohovec typu Český kras (obr. 10: 7) a paleozoická břidlice s radiolariemi (obr. 10: 8). Dále se vyskytl boční vrták na čepeli strmě příčné retušované (obr. 10: 9), na dvou čepelích vidíme náběh retuše na tupý zobec („bec“, obr. 10: 5, 6). Kromě uvedených případů se na jediném kusu – semikortikálním úštěpu ze SGS – objevila nesouvislá jemná laterální retuš.

Průměrná váha artefaktu je 3,1 g, pro samotné odštěpy (retušované i neretušované čepelky a úštěpy, při zahrnutí odštěpků kratších 10 mm) činí 2,4 g. Celkem osm kompletních čepelí má délku mezi 10 až 78 mm (průměr 28 mm, medián 22 mm), délka 25 celých úštěpů se pohybuje v intervalu 10 až 41 mm (průměr 22, medián 19). Přítomnost drobných artefaktů ukazuje na pečlivost výzkumu, skládky se ale provést nepodařilo.

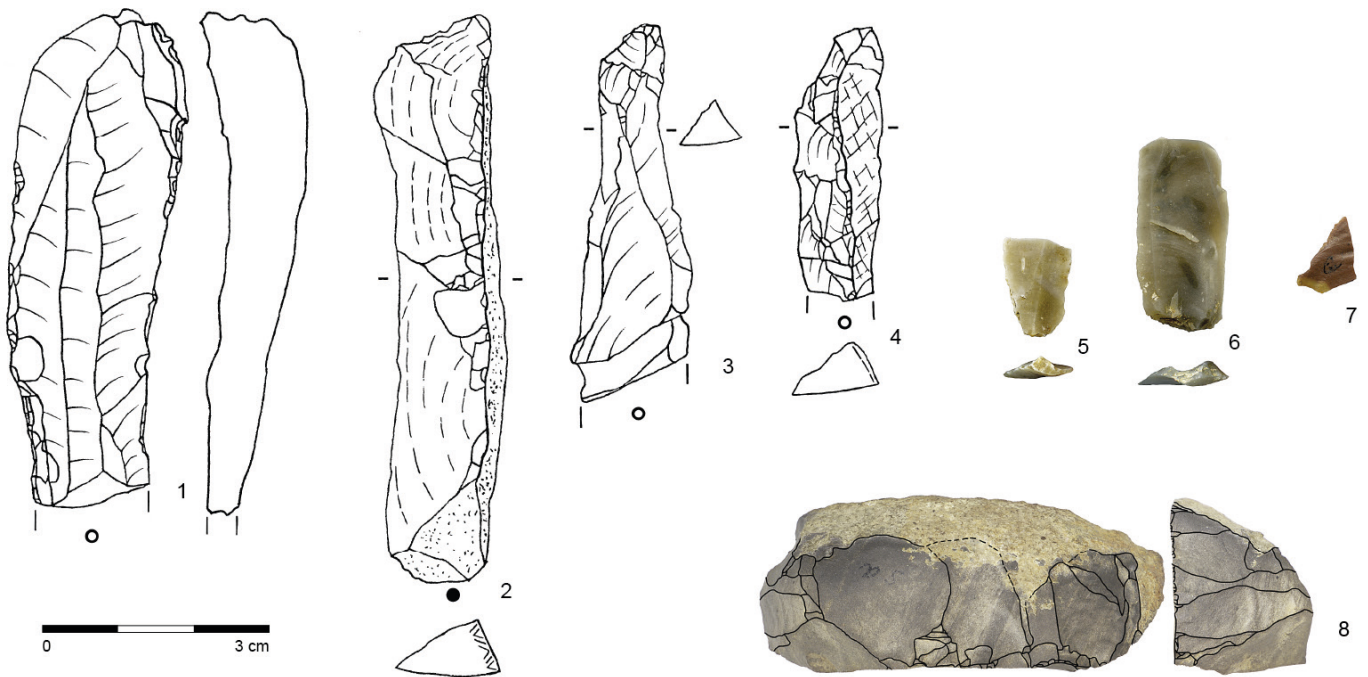
Popis vybraných nálezů:

1. čepelkovo-úštěpkové jádro se změněnou orientací využívající pro podstavu rovné plochy velkého úštěpu či úlomku. Delší úderová plocha připomínající i hřebenovou úpravu jádra vystřídaná těžbou kratších, pravidelnějších odštěpů z užší hrany; jemnozrnná silicifikovaná klastická hornina nejspíše silurského stáří, 82 × 35 × 26 mm (obr. 9: 8)
2. proximální zlomek tenké mikročepelky s jemnou pravolaterální retuší; částečně bělavě patinovaný SGS, 14 × 6 × 2 mm (obr. 10: 2)
3. podélně zlomená čepel s částečnou levolaterální šikmou retuší; nepatinovaný SGS, 27 × 7 × 3 mm (obr. 10: 4)
4. proximálně odlomená rovná čepel s částečnou pravolaterální jemnou strmou retuší až otupeným bokem; SGS s nádechem patiny, 33 × 7 × 3 mm (obr. 10: 1)
5. drobná hrotitá mikročepel s částečnou jemnou strmou pravolaterální retuší, patka plochá, úprava dorzální redukcí; SGS s nádechem patiny, 20 × 5 × 2 mm (obr. 10: 3)
6. škrabadlo na dlouhé čepeli s částečně upraveným hřebenem; SGS s množstvím mikrofosilií, 108 × 21 × 9 mm (obr. 10: 11)
7. škrabadlo na čepelce s upravenou patkou; SGS s nádechem patiny, 39 × 15 × 5 mm (obr. 10: 10)
8. hranové rydlo na čepeli s laterální kůrou, upravena šikmou strmou retuší; rohovec typu Český kras, 40 × 15 × 7 mm (obr. 10: 7)
9. hranové rydlo na bilaterálně strmé a jemně retušované čepeli, špička odlomena, lomená patka; silicifikovaná břidlice s radiolariemi (Kieselschiefer), 40 × 14 × 4 mm (obr. 10: 8)
10. boční vrták na šikmé příčné strmé retuši vytvořený na místně bilaterálně retušované čepeli; SGS s nádechem patiny, 52 × 23 × 8 mm (obr. 10: 9).

Soubor drobných zvířecích kostí tvoří jen pět kusů, dle určení R. Kyselého šlo upřesnit jen fragment metapodia koně (spíše metatarsus nežli metakarpální kost?), o rozměrech 57 × 42 × 26 mm. Za součást nálezového spektra lze považovat i dva až tři manuporty v podobě fragmentů destiček z vápnité břidlice (oba kusy jsou slepitelné) a blíže neurčeného zvětralého vulkanitu (?), o síle 6–8 mm.

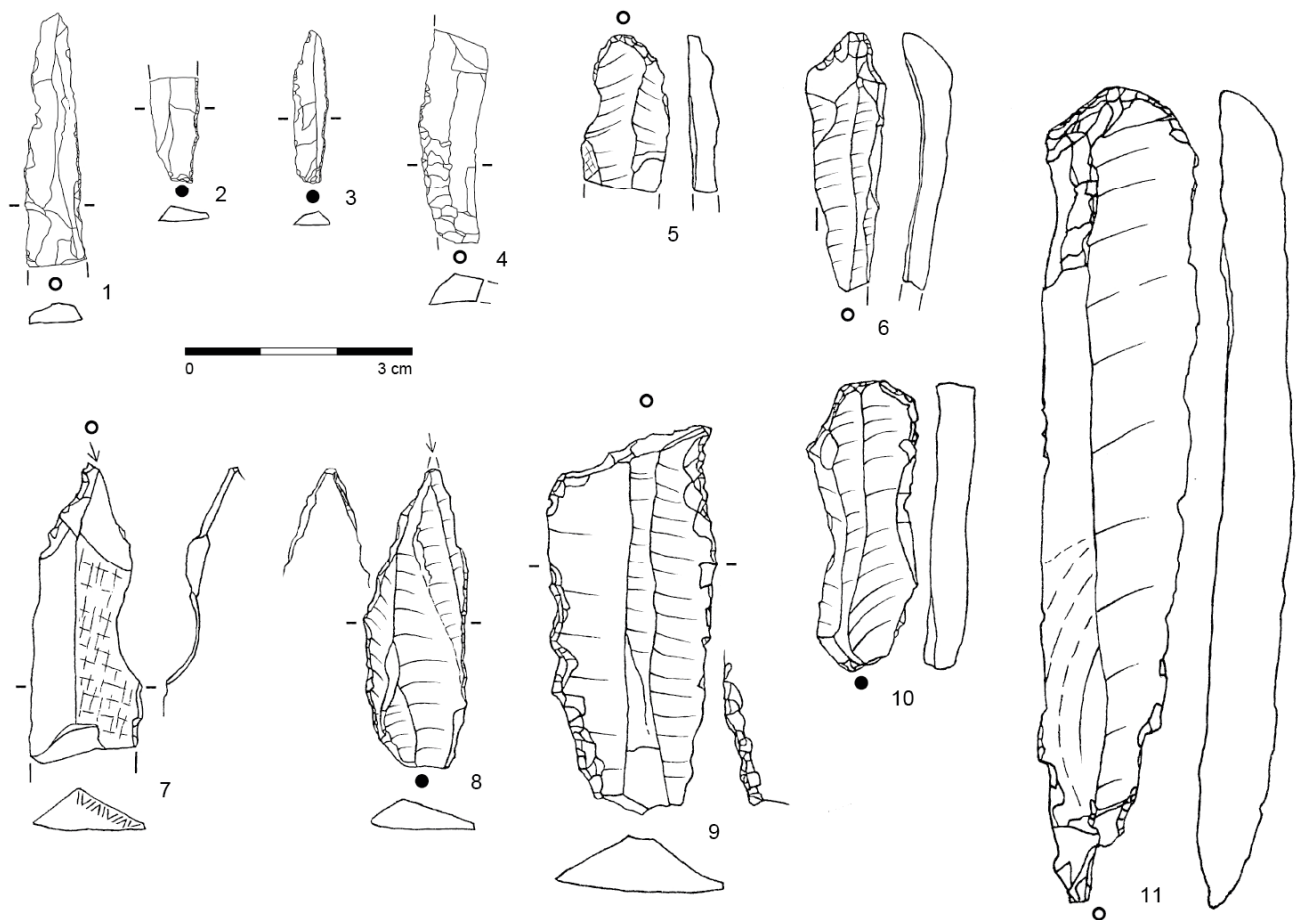
5. Diskuse

Paleolitické osídlení Krápníkové jeskyně kladl F. Prošek do gravettien (Prošek, Ložek 1954, 54; Prošek 1959). Za nejspíše magdalénské je označil S. Vencl (1966, 27) a tato klasifikace se udržuje dosud (např. Vencl 1995, 230–231; Verpoorte, Šída 2009, 327; Svoboda a kol. 2025, 432–433). Datování do magdalénienu odpovídají stratigrafická situace a technotypologická struktura štípaných artefaktů, spolu s výskytem kostí koně a kamenných destiček. Tuto kulturní klasifikaci preferujeme, přestože mezi štípanými artefakty absentují některé typologické magdalénské prvky (např. rydla typu Lacan, vícenásobné vrtáky). To lze snad přičíst na vrub nepočetnosti kolekce. Pro zařazení k magdalénienu vypovídají artefakty zdaleka nejpravděpodobněji (spektrum nástrojů včetně laterálně otupených čepelí – jakkoli ty nejsou chronologicky specifické, navíc scházejí obdelníčky), možná i výskyt patek

Obr. 9. Hostim, Krápníková jeskyně. Štípaná industrie: vybrané surovinné a technologické prvky industrie. 1 – opotřebovaná čepel; 2–4 – čepele s úpravou hran; 5, 6: čepele s patkou en éperon (?); 7 – úštěpek z radiolaritu typu Szentgál; 8 – jádro ze silicifikované břidlice. Kresba a foto J. Eigner, J. Souček.

Fig. 9. Hostim, Krápníková Cave. Chipped stone industry: Selected raw materials and technological features. 1 – blade with use-wear traces; 2–4 – lateral retouched blades; 5, 6 – blades with an en éperon butt (?); 7 – small flake from Szentgál-type radiolarite; 8 – core from silicified sedimentary rock. Drawing and photo by J. Eigner, J. Souček.

Obr. 10. Hostim, Krápníková jeskyně. Štípaná industrie: nástroje a retušované artefakty. 1–4 – laterálně retušované a otupené čepelky; 5, 6 – čepelky s hrotitou tupou retuší; 7, 8 – rydla; 9 – vrták; 10, 11 – škrabadla. Kresba J. Eigner.

Fig. 10. Hostim, Krápníková Cave. Chipped stone industry: Tools and other retouched artefacts. 1–4 – laterally retouched and backed blades; 5, 6 – blades with rounded retouch on the edge; 7, 8 – burins; 9 – borer; 10, 11 – end scrapers. Drawing by J. Eigner.

typu *en éperon* (blíže k problematice v kontextu našeho území Nerudová 2021 s lit.), nehledě k topografické situaci a blízkosti lokality Hostim 1. Výskyt kostí koní a kamenných destiček nemá v mladém paleolitu střední Evropy úzké chronologické vymezení, ale magdalénské stáří osídlení spíše podporuje (mj. koně byli nejpočetnější na vedlejší lokalitě 1, Fejfar 1995, odkud známe rovněž stovky přinesených kamenných desek a destiček se stopami i beze stop využití).

Surovinové spektrum se podobá dalším magdalénským lokalitám v Českém krasu (Hostim 1: Vencl 1995, Tmaň – Děravá jeskyně: souhrnně nepublikováno, malá část Šída 2007), ale třeba od lokality 1 se procentuálně odlišuje. Glacigenního silicitu je méně (76,7 % oproti 99,2 % na lokalitě 1), zato jiných dálkových importů (radiolaritů) vyšší podíl (4,6 % vůči 0,1 % na lokalitě 1). Spíše to odráží ne tak intenzivní produkci artefaktů na místě. Druhou nejhojnější surovinou jsou kvalitou variabilní radiolariové rohovce typu Český kras lokálního původu (8,1 %, na lokalitě 1 jen 0,1 %). Pozoruhodný je různý směr šíření radiolaritů, z nichž by zvláště maďarský radiolarit typu Szentgál představoval v českém magdalénienu raritu (daleké šíření v této kultuře dosvědčuje např. výskyt v Hošťálkovicích u Ostravy: Nerudová et al. 2023, 66, či v jeskyních Moravského krasu – Balcarka: Nerudová a kol. 2023, 69, det. A. Přichystal, a Ochozská jeskyně: Přichystal 2002, 227–228, byť v druhém případě autor nevyklučoval možnost mladší intruze).

Dříve provedené radiouhlíkové datování dvou zvířecích kostí iniciované P. Šídou poskytlo nereálné, příliš mladé výsledky (9065±50 a 2730±35 uncal BP) ovlivněné nízkým množstvím uhlíku (Verpoorte, Šída 2009, 329, Tab. 1). Nové datování téhož materiálu zadané (2025) v CRL Praha se nezdařilo pro malou velikost dodaného vzorku.

Osídlení podobného a o málo většího rozsahu před jeskyněmi a v nich se ve středoevropském magdalénienu počítají na tucty. Polohou vysoko nad řekou a malými rozměry nachází Krápníková jeskyně analogie na některých lokalitách na Moravě (v Moravském krasu spíše nad drobnými toky, např. jeskyně Adlerova či Hadí; souhrnně Svoboda a kol. 2002 s lit.) či Bavorsku (např. Tunnelhöhle u Sinzingu; Steguweit, Händel 2010). Otázkou existence přístřešku, který by se v daném prostoru nabízel, tak jak jej podle možného intencionálního seskupení kamenů navrhoval F. Prošek (Prošek 1961, obr. 14; Sklenář 1977, 89), ponecháváme otevřenou a sotva prokazatelnou. Přítomnost menšího ohniště ve sníženině je doložena spolehlivě (obr. 6). Určeními uhlíků z něj nedisponujeme a intencionalitu dvou přírodních kanálků k němu vedoucích je obtížné v nerovném terénu verifikovat.

Soubor štípané industrie z prostoru před Krápníkovou jeskyní patří k nepřilíš početným. Představuje-li výsledek jednorázového, či opakovaného osídlení ale nelze rozhodnout. Současné studie na dané téma (pro mladý paleolit např. Bicho, Cascallheira 2021) zapojují řadu parametrických údajů a vypovídají proti zjednodušenému označování lokalit s vysokým počtem retušovaných artefaktů v malém souboru za specializované, krátkodobé osídlení. Skutečně velkých souborů artefaktů nepochází z českého magdalénienu mnoho, a to z jeskyní i otevřených lokalit (z alespoň částečně publikovaných Hostim – Šanův kout 1, Vencl 1995: 17255 kusů, Putim – Pikarna; Vencl 2004 s lit.: 3851 kusů jen v prostoru odkryvu M. Mazálka, Tmaň – Děravá jeskyně; Prošek 1952; Šída 2007: kole 1800 kusů). Budoucí pokrok v poznání magdalénienu Čech spočívá hlavně v detailní víceborové analýze různých typů lokalit a jejich komparaci vedoucí rovněž k zpřesnění chronologie (revizi by si zasloužil pojem epimagdalénien).

6. Závěr

V případě Krápníkové jeskyně nedaleko Berouna známe jen mladopaleolitické osídlení těsně před vchodem do jeskyně, která nebyla podle stávajících znalostí obývána, zřejmě pro její nevhovující rozměry a přístupnost. Přímý vztah k mnohem bohatší a informačně významnější lokalitě 1 (pod širým nebem, v Šanově koutu) by mohly přímo prokázat jen skládky artefaktů mezi oběma místy. Štípaná industrie se ovšem vzájemně mírně liší, hlavně větší surovinovou pestrostí v Krápníkové jeskyni. Zvláště výskyt různých typů radiolaritů je překvapivý. Datování do magdalénienu se jeví nejpravděpodobnějším (využití suroviny, technologické i typologické prvky štípané industrie, stratigrafická pozice), byť jej radiouhlíkové datování nepotvrdilo. Ačkoli jsou v Českém krasu osídlení, resp. stopy různých aktivit postmezolitických kultur ještě hojnější nežli v paleolitu, Krápníková jeskyně se podle všeho vzhledem k malým rozměrům vstupní chodby vyhnuly (Sklenář, Matoušek 1994, 41).

S ohledem na nečetnost nálezů lze předpokládat nanejvýš opakované kratší pobyty malých skupin lovců („task site“) na malém prostoru před jeskyní, k jehož výhodám patřil vynikající výhled do údolí řeky a ochrana před větrem oproti pláni nad ní. Těchto předností ostatně využilo i vedlejší, rozsáhlejší magdalénské sídliště. Soudobé osídlení Českého krasu si nadále zasluhuje pozornost kvůli prohloubení poznání jeho chronologie i prstorových vazeb; nesporně by přispěla dosud chybějící analýza větší části nálezů z Děravé jeskyně na Kotýzu (např. Prošek 1952; Svoboda a kol. 2025, 433).

CRedit authorship contribution statement

Jan Eigner: Writing – original draft, Documentation.

Antonín Přichystal: Writing – review & editing, Raw material determination.

Karel Žák: Writing – review & editing.

Poděkování

Materiály k lokalitě poskytl doc. S. Vencl (+) (originály dokumentace byly po sepsání této práce odevzdány do archivu Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.). Za další informace děkujeme M.A. A. Adaileh, dr. K. Kapustce (která navíc zajistila digitalizaci dokumentace), dr. R. Kyselému, doc. Z. Nerudové, dr. P. Velemínskému; za technickou pomoc Mgr. T. Jankovi, Mgr. J. Součkoví a J. Ždimerovi, za svolení k publikaci fotografie České geologické služby.

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/17.I.c, 00023272). Práce A. Přichystala byla podpořena institucionálním projektem PŘF MU v Brně č. 2222/315010.

Poznámky

- 1 Třetí lokalita v Šanově koutu – Hostim 3 – se nachází 150 m východoseverovýchodně od Krápníkové jeskyně, za bezvodým údolím, v mělkém sedle za sousedícím skalním masivem (Vencl 1970, 643–647; 1995, Fig. 1).
- 2 Za možnost uveřejnění této informace děkujeme K. Kapustce (Archeologický ústav AV ČR Praha, v. v. i.).
- 3 Šanův kout (Hostim 1) byl opakovaně prosbíráván hlavně díky tehdy ještě existujícímu políčku na terasovaném svahu, a to J. Petrbohem, F. Proškem či paleontologem M. Šnajdrem (1930–1989; jeho sbírka není dostupná).
- 4 Na obtížnosti rozlišování tmavých silicifikovaných hornin se v Českém krasu podílí jejich značná variabilita a další problémy (předběžně Žák et al. 2025).

- 5 V podobné kombinaci se stejná surovina – dokonce v jediném kusu a na lokalitě výjimečném hrotu – objevila v epigravettských Stadicích (Oliva, Vencl 2021, 19, obr. 17: 8, určil A. Přichystal).
- 6 Vzhledově stejné, šedé až šedomodravé kvarcity známe jako surovinu středopaleolitické industrie např. z Hlásné a Zadní Třebaně na dolní Berounce (nepublikováno).
- 7 Kus odpovídá Proškovu „jádrovému škrabadlu“ (cf. Prošek 1959, 245), podobně na tomto místě uvažované zobce zařadil Prošek nejspíš mezi škrabadla.

Literatura

- Bicho, N., Cascallheira, J. 2021:** Use of Lithic Assemblages for the Definition of Short-Term Occupations in Hunter-Gatherer Prehistory. In: J. Cascallheira, A. Picin (eds.): *Short-Term Occupations in Paleolithic Archaeology. Definition and Interpretation*. Springer Nature, 19–38.
- ČÚZK:** Geoprohlížeč. In: *Geoportál ČÚZK* [online]. © ČÚZK. [Cit. 2026-20-02]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.gov.cz/geoprohlizec/>.
- Eigner, J., Prekop, F., Starcová, M., Žák, K. 2022:** Sto let od narození archeologa Františka Proška (* 20. 9. 1922 – † 26. 7. 1958). *Český kras* XLVIII, 42–50.
- Fejfar, O. 1995:** Faunal Remains. In: S. Vencl: *Hostim. Magdalenian in Bohemia*. Památky archeologické. Supplementum 4. Prague: Institute of Archaeology, 180–182, 184–185.
- Fotoarchiv ČGS:** Hylský, R. 1949: Tetín. ID 10195. In: *Fotoarchiv České geologické služby* [online databáze]. Praha: Česká geologická služba [cit. 2026-03-10]. Zpřístupněno pod licencí CC BY-NC-ND 4.0. Dostupné z: <https://fotoarchiv.geology.cz/cz/search/?fulltext=10195>.
- Fridrich, J., Sklenář, K. 1976:** *Die paläolithische und mesolithische Höhlenbesiedlung des Böhmisches Karstes*. Fontes Archaeologici Pragenses 16. Prague: Museum Nationale Prague.
- Hejna, M., Jakovenko, M., Žák, K. 2020:** Nová mapa Krápníkové jeskyně v Šanově Koutě u Berouna a stručný přehled historie mapování a výzkumu jeskyně. *Český kras* 46, 37–44.
- Homola, V. 1943:** Jeskyně zvaná „Krápníková“ na Šanovém koutě u Berouna. *Příroda* XXXVI(1), 19–23.
- Kapustka, K. 2022:** *Nálezová zpráva k archeologické akci Dokumentace poškození v Krápníkové jeskyni v Šanově koutě (k.ú. Hostim), 2022* [online]. Rkp. nálezové zprávy, č. j. C-TX-202200499 [cit. 2026-05-13]. DOI: 10.60585/C-TX-202200499. Dostupné z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://doi.org/10.60585/C-TX-202200499>.
- Kapustka, K., Košťová, N., Kovačiková, L., Zazvonilová, E., Floriánová, S. 2023:** The Magdalenian site of Hostim, Czech Republic, Central Europe. New insights into the old Record: Seasonality within the Bohemian Magdalenian. *Journal of Archaeological Science: Reports* 51, 104117. DOI: 10.1016/j.jasrep.2023.104117. Dostupné také z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2352409X23002924>.
- Nerudová, Z. 2021:** Can we identify any fossile directeur in the Epigravettian? In: A. Nemergut et al. (eds.): *Fossile directeur. Multiple perspectives on lithic studies in Central and Eastern Europe*. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. Supplementum 2. Nitra: Archeologický ústav SAV, 163–174. DOI: <https://doi.org/10.31577/szausav.2021.suppl.2.11>. Dostupné také z: https://www.sav.sk/journals/uploads/1220204211_Nerudova.pdf.
- Nerudová, Z., Neruda, P. 2010:** Technologický a typologický rozbor kamenné štípané industrie z jeskyně Balcarky. In: Z. Nerudová (ed.): *Jeskyně Balcarka v Moravském krasu. Interdisciplinární studie*. Anthropos. Studies in Anthropology, Palaeoethnology, Palaeontology and Quaternary Geology 31, N. S. 23. Brno: Moravské zemské muzeum, 67–82.
- Nerudová, Z., Neruda, P., Lisá, L., Vaněček, Z., Doláková, N., Přichystal, A., Pyžewicz, K., Moskal, P., Goszlar, T., Světlík, I. 2023:** Hoštálkovic II – Hladový vrch (Ostrava, Czech Republic) – New Results of the Archaeological Excavation (the Magdalenian Horizon). *Hugo Obermeier Gessellschaft, 64th Annual Meeting in Aarhus, April 11th – April 15th 2023*. Aarhus: Aarhus University, Moesgaard Museum, 66–67.
- Oliva, M., Vencl, S. 2021:** Pozdněglaciální osídlení u Stadic v severozápadních Čechách. *Památky archeologické* CXII, 5–70. DOI: <https://doi.org/10.35686/PA2021.1>. Dostupné také z: <https://www.arup.cas.cz/knihovna/publikace-on-line/pamatky-archeologicke/pa2021-1/>.
- Prošek, F. 1942:** *Nová paleolitická stanice na „Šanovém koutě“ u Berouna*. Rkp. nedokončeného článku. Uloženo Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.
- Prošek, F. 1947:** Paleolitické osídlení Čech ve světle novějších výzkumů. *Časopis Národního musea, řada věd společenských* CXVI(2), 129–141.
- Prošek, F. 1952:** Výzkum Děravé jeskyně na Kotýzu u Koněprus. *Archeologické rozhledy* IV(2), 97–100, 113, 182, 187. Dostupné také z: <https://lurl.cz/9elRm>.
- Prošek, F. 1959:** Nový tip paleolitičeského očaga iz stojanki Šanov-kout II u s. Gostim. *Sovetskaja archeologija* 1959(1), 243–245.
- Prošek, F. 1961:** Mladopaleolitická obydlení v Československu. *Památky archeologické* LII(1), 57–75. Dostupné také z: <https://lurl.cz/1elRy>.
- Prošek, F., Ložek, V. 1954:** Stratigrafické otázky československého paleolitu. *Památky archeologické* ILV(1), 35–74. Dostupné také z: <https://lurl.cz/tuOOh>.
- Přichystal, A. 2002:** Výzkum surovin štípaných artefaktů magdalénského osídlení z Ochozské jeskyně. In: J. Svoboda (ed.): *Prehistorické jeskyně. Katalogy, dokumenty, studie*. Dolnověstonické studie 7. Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno, 226–228. Dostupné také z: https://arub.cz/wp-content/uploads/2020/11/Prehistoricke_jeskyne.pdf.
- Přichystal, A. 2009:** *Kamenné suroviny v pravěku východní části střední Evropy*. Brno: Masarykova univerzita.
- Seydl, J. A. 1828:** *Kronika královského města Berouna. Kronika čili úplné a obšírné popsání všech památností královského krajského města Berouna, sepsána Josefem Antonínem Seydlem, děkanem tohotéž královského města 1828*. M. Garkisch, M. Tošnerová (eds.). Beroun: Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Beroun 2003.
- Sklenář, K. 1977:** *Nejstarší lidská obydlení v Československu*. Průvodce pravěkem 3. Inventáře a nálezové zprávy Národního muzea v Praze. Řada A; svazek 1. Praha: Národní muzeum.
- Sklenář, K., Matoušek, V. 1994:** *Die Höhlenbesiedlung des Böhmisches Karstes vom Neolithikum bis zum Mittelalter*. Fontes Archaeologici Pragenses 20. Prague: Museum Nationale Prague.
- Steguweit, L., Händel, M. 2010:** Ein jungpaläolithischer Fundkomplex aus der Tunnehöhle bei Sinzig. In: E. J. Greipl, C. S. Sommer (eds.): *Das Archäologische Jahr in Bayern 2009*. Stuttgart: Theiss, 11–13.
- Svoboda, J. 2000:** The Eastern Magdalenian: Hunters, Landscapes, and Caves. In: G. L. Peterkin, H. A. Price (eds.): *Regional Approaches to Adaptation in Late Pleistocene Western Europe*. BAR International Series 896. Oxford: Archaeopress, 179–189.
- Svoboda, J. (ed.) 2002:** *Prehistorické jeskyně. Katalogy, dokumenty, studie*. Dolnověstonické studie 7. Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno. Dostupné také z: https://arub.cz/wp-content/uploads/2020/11/Prehistoricke_jeskyne.pdf.
- Svoboda, J., Horáček, I., Horáčková, J., Hošek, J., Juříčková, L., Macholán, M., Pokorný, P., Schafstall, N. B., Vondrák, D. 2025:** *Paleolit českých zemí. Proměny přírody, lidí a kultur*. Praha: Academia.

- Šída, P. 2007: Kamenná industrie získaná J. Petrbohem v Děravé jeskyni (k. ú. Tmaň). *Archeologie ve středních Čechách* 11(1), 9–18. Dostupné také z: <https://lurl.cz/7elaJ>.
- Velemínský, P. 2026: *Hostim, Šanův kout, Krápníková jeskyně. Výzkum S. Vencl 1966*. Rkp. antropologické zprávy. Uloženo: Archiv Oddělení antropologie Národního muzea.
- Vencl, S. 1966: La station magdalénienne de Hostim près de Beroun (Bohême). In: J. Filip (éd.): *Investigations archéologiques en Tchécoslovaquie*. Prague: Academia, 26–27.
- Vencl, S. 1967: Hostim, okr. Beroun. *Bulletin záchranného oddělení* 4, 1966, 11.
- Vencl, S. 1970: Mesolitické osídlení Českého krasu. *Archeologické rozhledy* XXII(6), 643–657, 739. Dostupné také z: <https://lurl.cz/eeHMN>.
- Vencl, S. 1975: *Hostim, okr. Beroun. Osídlení před jeskyní Krápníkovou – magdalénien*. Rkp. nedokončené nálezové zprávy. Uloženo: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.
- Vencl, S. 1995: *Hostim. Magdalénien in Bohemia*. Památky archeologické. Supplementum 4. Prague: Institute of Archaeology.
- Vencl, S. 2004: K interpretacím magdalénienských nálezů z Putimi 1951–1952. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 17. Jubilejní sborník k 70. narozeninám PhDr. Antonína Beneše, 9–23.
- Vencl, S. 2007: Mladý paleolit. In: S. Vencl (ed.), J. Fridrich: *Archeologie pravěkých Čech 2. Paleolit a mezolit*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, 50–103.
- Verpoorte, A., Šída, P. 2009: The Magdalénien colonisation of Bohemia (Czech Republic). *Archäologisches Korrespondenzblatt* 39(3), 325–332.
- Žák, K., Eigner, J., Šreinová, B. 2025: *Posouzení fyzikálních aspektů vybraných kusů před-magdalénienské štípané industrie z jeskyní Českého krasu*. Rkp. zprávy. Uloženo: Oddělení archeologie Národního muzea.

Summary

Krápníková Cave (257 m a.s.l.) near Beroun is located in the Bohemian Karst, directly above the left bank of the Berounka River, which cuts through the area (Fig. 1). In a side valley not far from it, there is a much more important and well-known open-air site – Hostim 1 (Vencl 1995, Kapustka et al. 2023). František Prošek's (1942) excavation was conducted on a small plateau in front of the cave; the cave itself was not inhabited, according to current knowledge, likely due to its unsuitable size and accessibility. The artefacts were concentrated in the lower part of the stratum (Fig. 7), where a sunken hearth and three pits were also uncovered (Fig. 6, Fridrich, Sklenář 1976, Fig. 16).

Although Palaeolithic settlement in the Bohemian Karst has received repeated attention (e.g. Fridrich, Sklenář 1976; Vencl 1995), there had not been a study of the lithics (86 pieces) from Krápníková Cave. Apart from these lithics, the research had yielded only three fragments of stone plates and five small fragments of animal bones, including horse bones. Repeated radiocarbon dating of these samples did not yield reliable results (Verpoorte, Šída 2009, 329, Tab. 1; dating at the Czech Radiocarbon Laboratory in Prague 2025).

In the chipped stone industry (Tab. 1), there are more blades than flakes; only a single core was found (Fig. 9: 8). In the diverse assemblage of raw materials, erratic silicites (76.7%) are more common than local materials (radiolarite chert of the Bohemian Karst type, silicified sedimentary rock, quartz, quartzite ad.). A surprising finding is that there is an isolated occurrence of various types of radiolarites among the long-distance imports (Fig. 8A, B, 9: 7).

The tools included both blades with lateral and backed retouch (Fig. 10: 1–4), as well as end-scrapers on the blade (Fig. 10: 10–11), edge rounded retouched pieces (Fig. 10: 7, 8), and a side borer (Fig. 10: 9).

A Magdalénien dating appears most likely (based on the raw material and techno-typological composition of the lithics, as well as the stratigraphic position). A direct relationship to the Hostim 1 site with more finds and greater complexity remains unknown; only a refittings between the two sites could directly prove such a connection. The lithics, however, differ slightly from one another, mainly due to the greater variety of raw materials at Krápníková Cave. Given the scarcity of finds, one can assume at most repeated short-term stays of small groups of hunters (a ‘task site’) in a small area in front of the cave, whose advantages included an excellent view of the river valley (Fig. 2, 4) and protection from the wind as compared to the plain above it.

Contacts

Jan Eigner

Národní muzeum
Vinohradská 1
110 00 Praha 1
Česká republika
jan.eigner@nm.cz
ORCID: 0000-0002-8874-0278

Antonín Přichystal

Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity
Ústav geologických věd
Česká republika
Kotlářská 2
611 37 Brno
Česká republika
prichy@sci.muni.cz
ORCID: 0000-0001-6653-0416

Karel Žák

Muzeum Českého krasu, p. o.
Husovo náměstí 87
266 01 Beroun
Česká republika
karel.zak.geo@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9021-5456

The Na Skalici site near Měňany in the Bohemian Karst: Hunter-gatherer occupation during the Pleistocene/Holocene transition

Lokalita Na Skalici u Měňan v Českém krasu: osídlení lovců a sběračů v období přechodu mezi pleistocénem a holocénem

– Katarína Kapustka*, Nikola Košťová, Karolína Pauknerová, František Adámek –

KEYWORDS

Mesolithic – Late Palaeolithic – radiocarbon dating – lithics – Pleistocene/Holocene transition – Bohemian Karst

ABSTRACT

The Bohemian Karst (Central Bohemian Region) represents a key area for understanding human adaptation during the Pleistocene/Holocene transition in Central Europe. Despite its high palaeoenvironmental significance, systematic archaeological study of hunter-gatherer activity has long been limited. This paper presents new results from the Na Skalici site near Měňany, where an unique stratified record is preserved covering a period from the Late Upper Palaeolithic to the Mesolithic. Excavations undertaken between 1989 and 2016 within a biostratigraphic framework, and renewed archaeological research initiated in 2025, revealed well-preserved cultural layers containing lithic assemblages, faunal remains, and charcoal concentrations interpreted as hearths. Radiocarbon dating of small vertebrate bones defines three major phases of human presence: the first during the Late Glacial period (c. 13900–13100 cal BC), Early Holocene (c. 8500 cal. BC) and the second in the Middle Holocene (c. 5500–5000 cal BC). Stratigraphic and palaeoecological data indicate intermittent, recurrent human use of the site in response to climatic and environmental shifts. The lithic assemblage, dominated by local cherts with supplementary erratic flint and minor exotic materials, reflects flexible raw material procurement typical of postglacial foragers. Na Skalici thus provides one of the most complete and securely dated sequences of late hunter-gatherer occupation in the Bohemian Karst and offers valuable evidence for settlement dynamics and adaptive strategies in Central Europe.

* Corresponding author – E-mail address: culakova@arup.cas.cz

<https://doi.org/10.47382/pv0671-02>

Received 17 November 2025; received in revised form 17 March 2026.
Available online 22 May 2026.

Copyright © 2026 Czech Acad Sci, Inst Archaeology Brno, and the authors.
This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist.

1. Introduction

The aim of this study is to present and interpret new archaeological, stratigraphic, and radiocarbon data from the Na Skalici site near Měňany in the Bohemian Karst (Czech: Český kras), Czech Republic. The research examines human occupation during the transition from the Late Pleistocene to the Holocene and investigates how hunter-gatherer groups adapted to climatic and environmental changes in this karstic landscape. By integrating stratigraphic evidence, radiocarbon chronology, and lithic analysis, the study seeks to establish Na Skalici as a key reference spot for understanding Late Glacial and Mesolithic settlement dynamics within Central Europe and to contribute to broader discussions on mobility, resource procurement, and adaptive strategies of postglacial forager communities.

The article is structured as a comprehensive site study, presenting archaeological materials which were obtained during the 1989–2016 field seasons of the biostratigraphic research.¹ First there is the description of the Bohemian Karst and then the Na Skalici site is situated within the broader archaeological and environmental context of the Bohemian Karst (Fig. 1; Tab. 1). This is followed by a detailed description of the site and its stratigraphy, including the excavation methods and sediment analysis. Then we present the archaeological materials, focusing mainly on the lithic assemblage. The radiocarbon dating results and their interpretation then establish the site's chronological framework. Finally, the paper offers a discussion and synthesis comparing Na Skalici with other sites in the vicinity, and concludes with interpretations of human activity, environmental adaptation, and settlement patterns during the Late Glacial and Mesolithic periods.

1.1 Landscape settings

The Bohemian Karst is situated in the southwestern part of Central Bohemia and covers an area of approximately 130 km², making it the largest continuous limestone region in Bohemia. It is underlain by Silurian and Devonian limestones with frequent intercalations of nonkarstic rocks such as volcanic diabase, volcanoclastic tuffs, shales and siltstones (Žák et al. 2014). Climatically, the area lies within a relatively warm, moderately dry zone by Central Bohemian standards, with mean annual temperatures ranging between 7.5 and 9°C depending on altitude and exposure, an average annual precipitation of about 550–600 mm (Žák et al. 2014). The surface relief is highly variable, with elevations ranging from approximately 200 to 500 m a.s.l., divided by deep valleys formed by the Berounka River and its tributaries. Karst hydrology is strongly influenced by the solubility of the limestone bedrock, resulting in an underground drainage system, springs (often located along lithological boundaries), caves, and sinkholes.

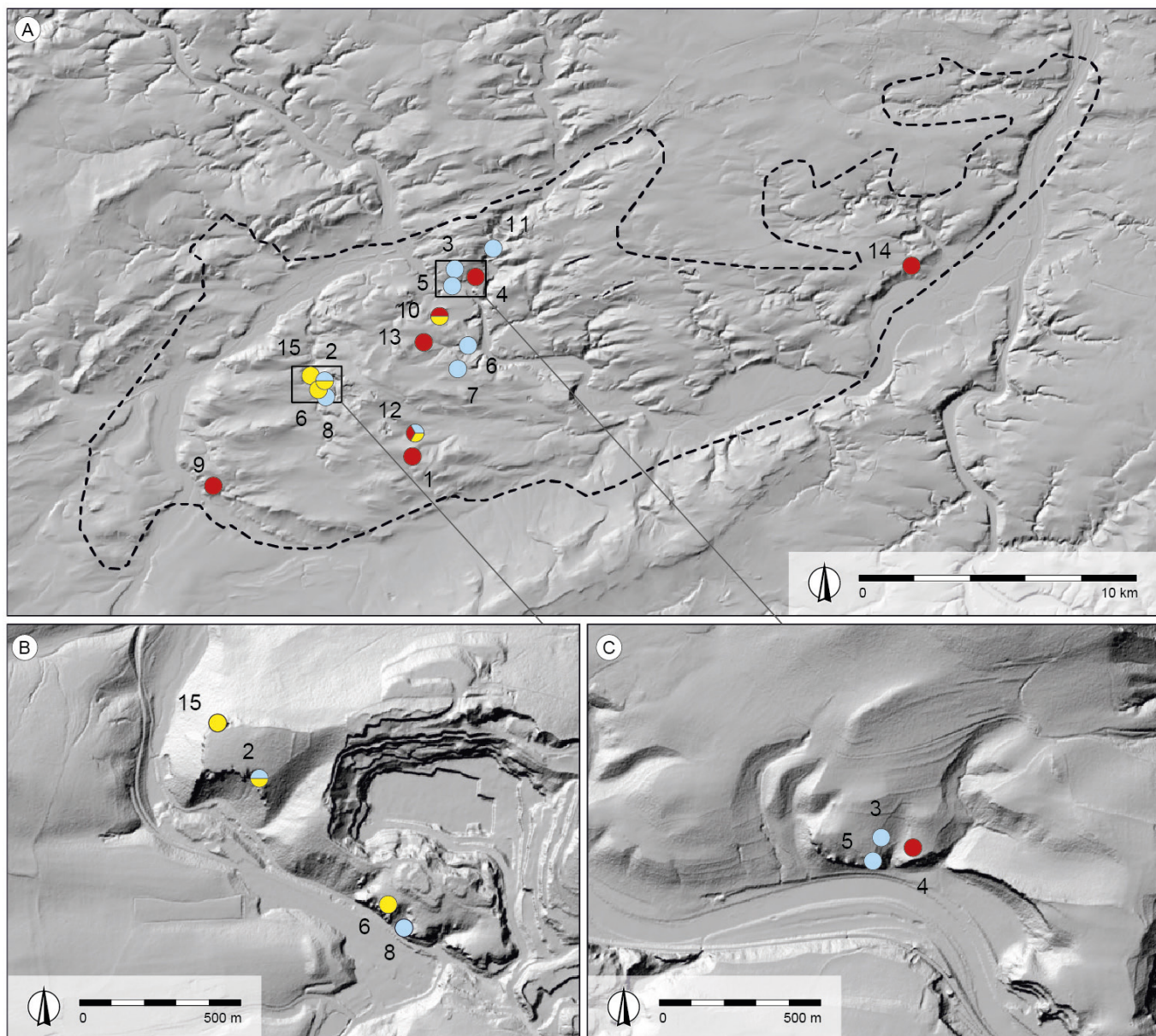

Fig. 1. Position of sites from the period of the Pleistocene/Holocene transition in Bohemian Karst. Blue – Magdalenian sites; yellow – Late Palaeolithic sites; red – Mesolithic sites. Numbers in the picture correspond to the numbers in Tab. 1. Author F. Adámek.

Obr. 1. Umístění nalezišť z období přelomu pleistocénu/holocénu v Českém krasu. Modře – naleziště magdalenieny; žlutě – naleziště z pozdního paleolitu; červeně – mezolitická naleziště. Čísla na obrázku odkazují na čísla v Tab. 1. Sestavil F. Adámek.

No.	Site	Municipality	Magdalenian	Late Palaeolithic	Meso-lithic	Site type	Number of lithics	References
18	Koněprusy	Koněprusy	0	0	1	Open air	Up to 10	Stolz et al. 2006
17	Nad Kačákem	Hostim	1	0	0	Cave	Hundreds	Fridrich, Sklenář 1976
16	Ve Stráni	Tetín	1	0	0	Cave	Up to 10	Vencl 1995
15	Tmaň	Tmaň	0	1	0	Open air	Up to 10	Stolz, Matoušek 2006
14	Radotín	Radotín	0	0	1	Open air	347	Vencl 1970
13	Nad Kodsskou roklí	Tetín	0	0	1	Open air	64	Vencl 1970
12	Na Skalici	Měňany	1	1	1	Cave	Over 1000	Svoboda 2002
11	Na Průchodě	Sv. Jan pod Skalou	1	0	0	Cave	41	Vencl 1995
10	Martina	Tetín	0	1	1	Cave	Up to 10	Vencl et al. 2009; Žák et al. 2018
9	Libomyšl	Libomyšl	0	0	1	Open air	Unknown	Stolz et al. 2006
8	Dolní Cave	Tmaň	1	0	0	Cave	30	Matoušek 1990
7	Koda	Tetín	1	0	0	Cave	Unknown	Vencl 1995
6	Tři voli Cave	Tmaň	0	1	0	Cave	Around 200	Prošek et al. 1958
5	Krápníková Cave (Hostim 2)	Hostim	1	0	0	Cave	80	Vencl 1995
4	Hostim 3	Hostim	0	0	1	Open air	154	Vencl 1970
3	Hostim 1	Hostim	1	0	0	Open air	16516	Vencl 1995
2	Děravá	Tmaň	1	1	0	Cave	1800	Vencl 1995
1	Bacín	Vinařice	0	0	1	Cave	Up to 10	Matoušek 2000

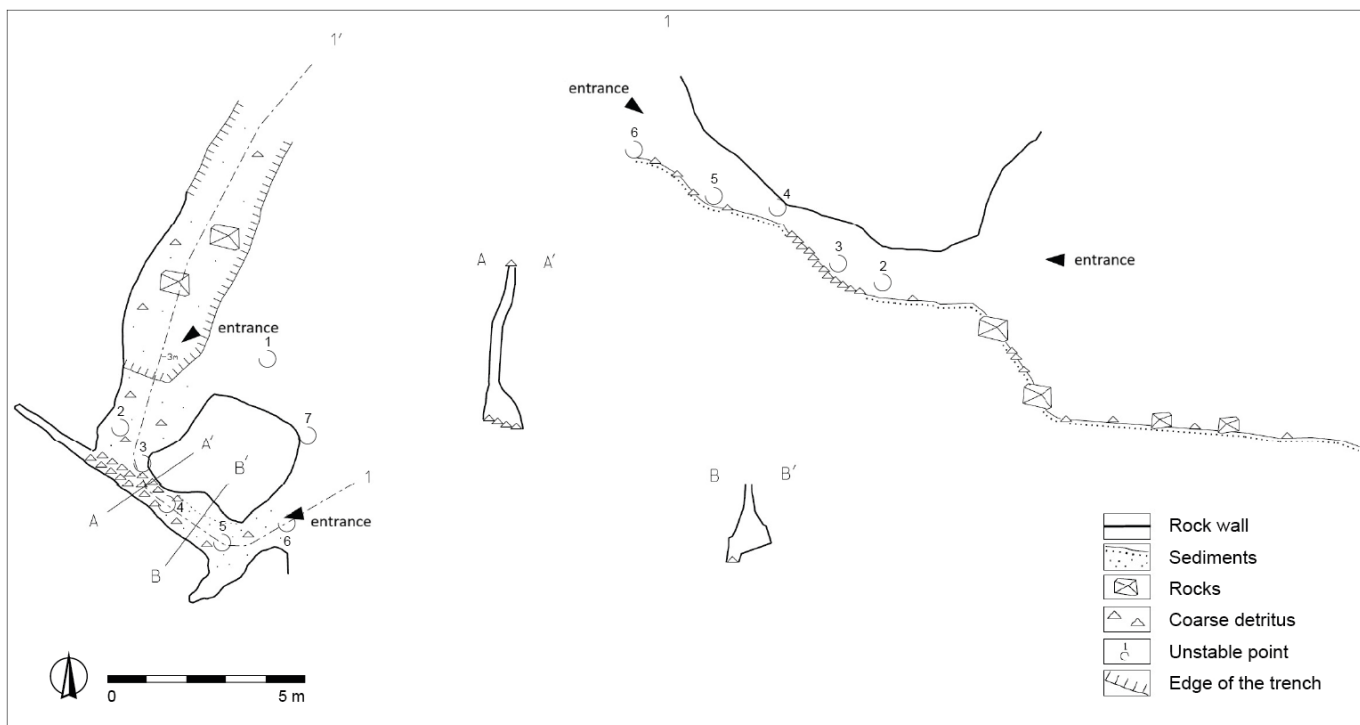

Fig. 2. Speleological plan of the Na Skalici Cave. Author M. Hejna.

Obr. 2. Speleologický plán jeskyně Na Skalici. Autor M. Hejna.

The soils in the Bohemian Karst reflect the combined effects of bedrock composition, climate, and topography, typically forming thin, shallow profiles over exposed limestone and richer, brown calcareous soil in more sheltered or colluvial settings. Flora tends to reflect these conditions, favouring calciphilous species. On more sheltered, deeper, or colluvial sites, thicker soil profiles may develop, with an accumulation of organic matter and a more developed structure, but still generally with limestone-derived carbonate influence. Human land-use (grazing, mowing, occasional forest cover) has interacted with soil and landscape processes for centuries, influencing erosion, organic matter accumulation, and soil horizons.

Due to the soluble nature of limestone, the Bohemian Karst shows classic karst landforms: caves (e.g. Koněprusy Caves), sinkholes, dry valleys, outcrops of limestone pavements, rocky

plateaux, cliffs and gorges especially associated with river incision (e.g. along the Berounka River). There are more than 700 caves in the area, with c. 25 km of explored underground passages. Prehistoric activities are present in c. 100 of them (Žák et al. 2003). The archaeology yielded rich and important findings especially from the prehistoric period. Hunter-gatherer presence in the Bohemian Karst is documented particularly by finds in caves and rockshelters, where stratified sediments preserve lithic assemblages, faunal remains, and occasionally human bones, from the Early Upper Palaeolithic and Mesolithic periods. There are also presented important open-air and cave sites with settlements from the Magdalenian. These densified human occupations are usually intermittent and reflect seasonal or episodic use, likely as hunting camps or temporary refuges rather than permanent settlements.

14C dated	Data collection	Coordinates S-JTSK X	Coordinates S-JTSK Y	Cave ID	Notes
0	Surface survey	773365	1058422	Not applicable	
0	Excavation	765558	1055111	21-001	Magdalenian material present, but not published in greater detail
0	Excavation	766250	1057030	15-004	Magdalenian bone point, but no lithics
0	Surface survey	771976	1058096,1	Not applicable	Not published
0	Surface survey	750151	1054135	Not applicable	Not published
0	Surface survey	767857	1056911	Not applicable	Not published
1	Excavation	768170	1060205	19-008	Not published
1	Excavation	765335	1053506	21-004	
1	Excavation	767283	1055969	15-005	
0	Surface survey	775497	1062120	Not applicable	Not published, position is not precise
0	Excavation	771390	1058740	11-019	
0	Excavation	766623	1057533	15-001	Not published
0	Excavation	771440	1058685	11-008	Not published
0	Excavation	766519	1054698	20-003	
0	Surface survey	766393	1054529	Not applicable	
1	Excavation	766493	1054656	Not applicable	
1	Excavation	771845	1058270	11-003	Late Palaeolithic 14C dates, but no lithics
1	Excavation	768270	1060880	19-004	

Tab. 1. Basic information on Late Palaeolithic and Mesolithic sites in the Bohemian Karst. The numbers in the table correspond with the numbers in Fig. 1. Compiled by K. Kapustka.

Tab. 1. Základní popis nalezišť z období závěru paleolitu a mezolitu v Českém krasu. Čísla v tabulce se shodují s čísly na obr. 1. Sestavila K. Kapustka.

Environmental reconstructions for the Bohemian Karst suggest that during the Late Palaeolithic and into the Mesolithic the landscape alternated between more open, coldadapted steppetundra and forested zones, depending on climatic oscillations (Podroužková et al. 2020). Hunter-gatherer groups seem to have adapted to this variability by shifting foraging and hunting focus, possibly manipulating local vegetation, and exploiting forestedge ecotones. There is also evidence that rock cavities and overhangs in this area preserved well developed stratigraphies across these periods, which permit reconstructions of human interaction with the changing environment.

The Na Skalici site (registry No. 19-008; JESO cave database code K1128719-J-00008, cadastral area: Měňany; Fig. 2) is of exceptional importance as one of the few localities in the Bohemian Karst that was not excavated during the late 19th or early 20th centuries, thus providing an ideal opportunity for modern systematic research. The deposits exhibit excellent preservation of both palaeoecological and archaeological materials. This study evaluates the archaeological evidence obtained in 1997, 2015 and 2016 within the broader context of the Bohemian Karst. The site encompasses a significant chronological span from the Late Magdalenian to the Late Mesolithic. It is situated above the former Early Holocene Malina Lake and in the proximity of the former Měňanské Lake (Měňanské jezero), a key locality for understanding environmental changes in the Bohemian Karst during the Late Pleistocene and Early Holocene through malacozoological lenses. This geomorphological and environmental setting makes Na Skalici a crucial point of reference for studying transformations in hunter-gatherer lifestyles during a period of profound climatic and ecological change.

2. Overview of the Na Skalici site in the context of the Bohemian Karst

South of the Dlouhý Forest (Dlouhý les) the terrain ascends toward Bacín Hill (498.9 m a.s.l.), the highest elevation of the Bohemian Karst and a site of notable archaeological significance (Benková 1994; Benková et al. 1994; Sýkorová 1994; Matoušek 2005). Historical Austro-Hungarian maps (Second Military Mapping 1806–1869) indicate continuous forest cover in the area of Na Skalici with no evidence of extensive limestone extraction. Minor quarries and lime kilns operated in the 19th century on the northern slopes of a shallow valley. The forest was historically managed as a coppice woodland, likely used for grazing, and is now dominated by oak-hornbeam stands with scattered old oaks and areas of scree forest below limestone outcrops.

Biostratigraphic investigations at the Na Skalici Cave began in 1989, when I. Horáček and V. Ložek excavated the first test pit; further work occurred in 1997 (Cílek et al. 2000). Subsequent excavations between 2014 and 2016 (Fig. 3) yielded approximately one ton of material from four tons of washed sediment. Stratigraphic sequences document deposits from the Late Glacial period through the Holocene. Additional test pits (Skalice B, C) were excavated below nearby cave entrances (Nad Malinou, site 19-009).

Na Skalici Cave is developed in a sloping outcrop of Lower Devonian limestones extending c. 150 m in the northwestern-southeastern direction. The portal occurs within the Kotýz Limestones of the Lochkov Formation, near their contact with Koněprusy Limestones of the Prague Formation (Chlupáč ed. 1989). The strata dip in a northwestern direction (average 290°/40°) and are disrupted by northwestern-southeastern faults and local deformation. The cave follows a minor anticline, and a tectonically induced fracture zone related to the Tobolský Hill (Tobolský vrch), which facilitated karstification. To the

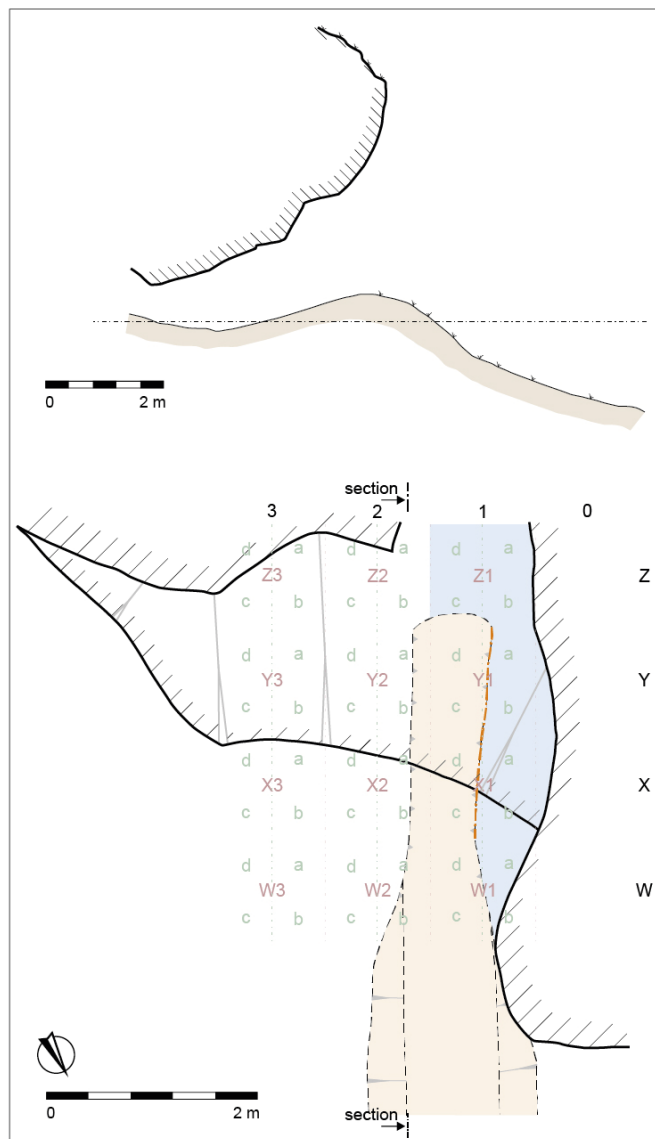

Fig. 3. Planigraphy of the site. Orange – area excavated by I. Horáček until 2016; blue – area excavated in 2025. Author F. Adámek.

Obr. 3. Planigrafie lokality. Oranžově – prostor zkoumaný I. Horáčkem do r. 2016; modře – prostor zkoumaný v roce 2025. Autor F. Adámek.

northeast of the fault, Silurian Kopanina Formation rocks are exposed. Surface hydrology is currently absent; infiltration dominates except during torrential rainfall. Occasional springs feed the Stříbrný stream (Stříbrný potok), and Holocene carbonate deposits at Malina Lake and Měňanské Lake record former shallow lacustrine environments (Kovanda 1958; 2015). The cave portal, originally less than 2 m wide and about 0.4 m high, was infilled with debris and recent vertebrate remains. Excavations in May 2025 connected the main portal with a smaller upper entrance along a transverse fissure approximately 4 m high and 10 m long. This structure likely represents a tectonic fracture later enlarged by karstification. The current morphology reflects roof collapse and sediment infilling; the original cavity was probably 1–2 m longer and up to 4 m high. Given its elevation, morphology, and absence of Quaternary surface drainage, the Na Skalici Cave system is best interpreted as a relict karst feature of probable Tertiary origin.

On 29 October 1988, speleologist M. Hahn and colleagues conducted a brief reconnaissance at the portal of the Na Skalici Cave, discovering prehistoric pottery fragments approximately 40 cm below the surface on the left side of the entrance. The finds,

together with associated faunal remains, were deposited in the Museum of the Bohemian Karst (accession No. 136/89; BČK/002-05-07/163002), where they remain (Fig. 4: a, b). Prior to the systematic excavations initiated by I. Horáček and V. Ložek (1989–2016), no professional publication addressed this site. Their early observations were summarized only briefly in the excursion guide (Cílek et al. 2000), based on a limited profile of the findings excavated before the later enlargement of the trench.

The focus of V. Ložek and I. Horáček was on understanding of the biostratigraphy of the site; they studied malacozoological and microfaunal records, while assuming minimal post-depositional displacement of shells or small vertebrate remains. Although such vertical migration is possible in debris-rich sediments, the statistical methodology applied provides robust ecological interpretation. The stratigraphic sequence in front of the cave portal is inclined outward and displays variable thickness. The lowermost units (9–8) contain open-habitat and boreal-taiga elements (*Helicopsis striata*, *Chondrula tridens*, *Discus ruderatus*), corresponding to the Late Glacial–Preboreal transition. The overlying complex (7–5) exhibits increased *Fruticicola fruticum* and first occurrences of mesic thermophiles (*Helix pomatia*), characteristic of the Boreal phase. A carbonized black horizon (6) rich in charcoal, grading into a calcic horizon (7) that yielded a Mesolithic artefact, marks a sedimentary hiatus and major faunal turnover. The subsequent layer (4b) contains thermophilous woodland species (*Aegopinella minor*, *Euomphalia strigella*, *Granaria frumentum*), indicating a semi-open forest typical of the Early Atlantic period. In layer 4a, woodland taxa increase (*Carychium tridentatum*), culminating in layers 3–2 with *Helicodonta obvoluta*, reflecting a closed forest with small open patches —interpreted as the Epiatlantic phase according to V. Ložek and K. D. Jäger (1968). The uppermost layer 1 shows a decline of both woodland and open-habitat molluscs, consistent with the Late Holocene (Subboreal–Recent) and reduced sediment accumulation due to erosional reworking at the cave entrance (Cílek et al. 2000; Svoboda ed. 2002).

The Mesolithic material is the most numerous archaeological component at this site, but there are also present Late Palaeolithic and Magdalenian components, as will be described below. The Mesolithic and Late Palaeolithic periods of the Bohemian Karst have never been systematically studied. However, some collections from all periods are known. The main characteristics and locations of these sites are summarized in Table 1 and indicated in Figure 1. These findings confirm that the site is situated in a region that was occupied during these periods.

3. Materials and methods

Prior to 2025, the site had not been subject to archaeological excavations aimed at investigating human occupation. Methodology of the biostratigraphic research however yielded numerous lithic finds. The site was excavated using a 1 × 1 m grid. The area excavated between 1989 and 2016 covered 3 m². Sediments were removed in spits 5 to 10 cm thick. All sediments were wet sieved on 2 mm mesh. The maximal depth which was achieved was c. 2.5 m deep, and test trench combined with a coring hit more than 4 m of the sediments. Wet sieved sediments were sorted in the lab. During 2025 the main strategy remained the same, but most of the sediments were not only wet sieved, but also floated on the 0.25 mm mesh. The square metres were excavated in quadrants. The course of the excavation was documented with drawings and photography. All finds that were found *in situ* were measured with a total station and the extent of the pit and edges of the sheltered area were tracked with a total station as well. A photogrammetric model of the cave was prepared. Various samples were taken

(phytolith, susceptibility, starches, malacozoology, microfaunal remains, charcoal), but their processing was not finished yet. The positions of samples taken directly from the profile were marked on the profile itself, while all other samples can be associated with a specific quadrant of a given square meter (Fig. 2). As most analyses are still in preparation for the final report, the results section below will focus on the main features of the site's stratigraphy; the archaeological finds identified in the wet-sieved residues obtained from the biostratigraphic research conducted between 1989 and 2016; and the site's absolute chronology based on the radiocarbon dating.

3.1 Stratigraphy and site formation processes

The site stratigraphy seems to be well preserved, however we still speak about a cave in the karstic environment and in the forested area, thus there are considerably big blocks which were falling from the rock to the occupation surfaces and there was a forested spot, so the plant roots and animal activity necessarily affected preservation of the stratigraphy and we expect at least some movements of the materials between the layers. The profile shows a sequence of approximately eight main stratigraphic units (labelled 0–6) overlying a stony basal layer, however from the coring of this site we know, that there is depth of profile at least 4.5 m, thus high probability of having even lower occupational horizons, however further research is needed to confirm their existence and chronology (Fig. 4).

Layer 0 (topsoil/humic layer): The uppermost horizon is a thin, dark brown to greyish-brown layer with a loose, humic texture. It contains scattered small to medium-sized stones. This represents the current ground surface, or a recent topsoil accumulation formed through natural paedogenic processes.

Layer 1 (dark brownish grey humic loam): Beneath the topsoil lies a lighter, sandy to loamy layer with fewer inclusions. The texture suggests a natural sedimentation process, possibly colluvial in nature. Occasional larger stones appear dispersed throughout, indicating minor disturbance or redeposition. This layer does not contain much archaeological material, the prehistoric sherds that were found at the site very probably come from this stratigraphic unit.

Layer 2 (brownish grey humic loam) with texture of the natural sedimentation process. It has a coarse crumb structure, numerous stone fragments. The layer is divided into the 'a' and 'b', according to the number of rock and its colour. Layer 2a is lighter and with more rocks, 2b is a little bit darker with occasional presence of the limestone rocks.

At the boundary of the layers 2b and 3a a clearly anthropogenic feature was situated. Dark greyish black dusty sediment with a high concentration of charcoal. This area was interpreted as the fireplace.

Layer 3a, 3b (light grey loam with coarser scree): Below the fireplace, a distinct horizon rich in angular to subrounded stones forms a compact, organised structure. The stones appear set within a darker matrix, indicating a deliberate deposit – possibly the remains of a stone feature, such as a foundation, pavement, or collapse layer. The lower part (3b) shows a denser concentration of stones with a clearer alignment, which may mark the base of the construction or a structural interface.

Layer 4 (loess): this layer had the character of the loess deposit; it is compact dust of a yellow-light brown colour. It shows characteristics of the natural sedimentation process and there is considerable density of the limestone rocks.

The layers below layer 4 were not recently excavated, their characteristics are mentioned according to the earlier publications, especially Cílek et al. 2000: Layer 5 (dark grey compacted

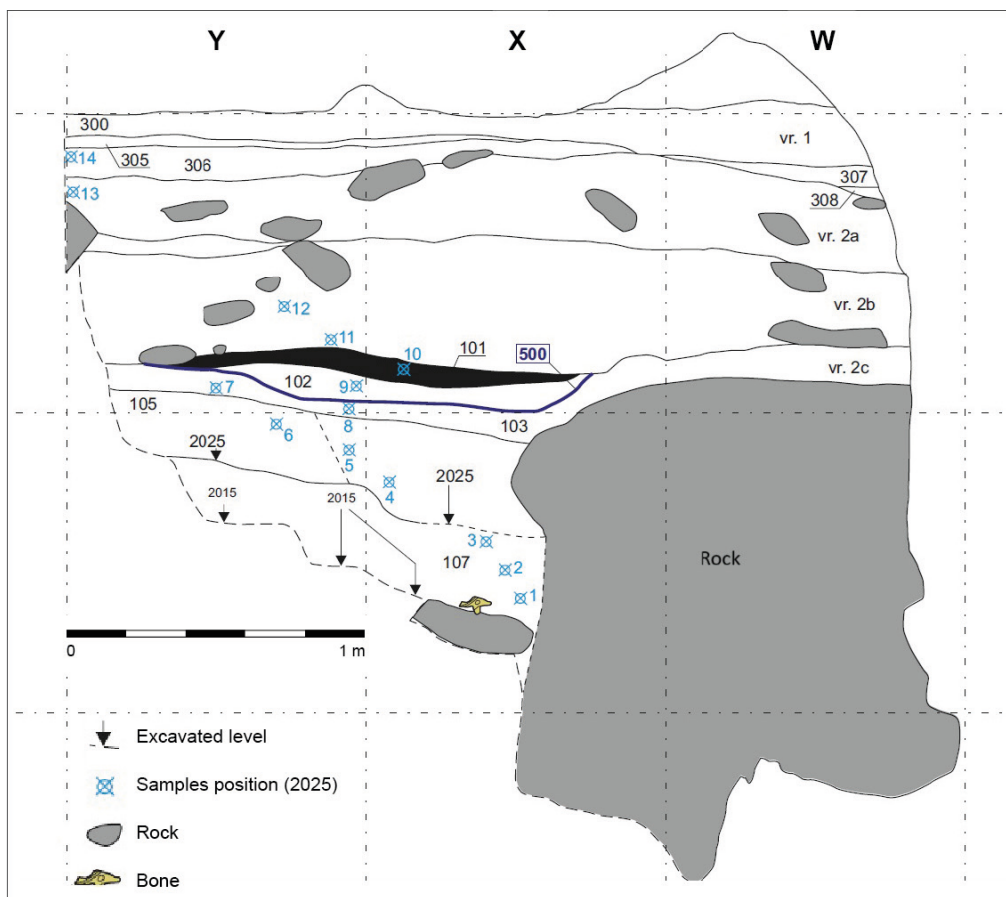

Fig. 4. Stratigraphic profile site, part of the sequence excavated in 2025. Position of the profile marked in Fig. 3 by the orange line. Author F. Adáček.
Obr. 4. Stratigrafický profil zkoumané části naleziště, část sekvence zkoumaná v r. 2025. Poloha řezu je na obr. 3 vyznačena oranžovou linií. Autor F. Adáček.

humic loam); layer 6 (dark compacted horizon); layer 7 (grey calcic horizon), layer 8 (coarse pale brownish grey), layer 9 (coarse brownish grey). Their chronology seems to be clearly associated with the course of the Last Glacial.

Deeper layers have not yet been excavated. The cored part of the profile contained two more layers up to the depth of the 4.5 m. The site is situated in a quite steep hill with a maximum slope c. 30%. This also affected the deposition and post-depositional processes of the layers. Stratigraphic units considerably wedge towards the valley and their thickness vary, they are thin at the entrance of the cave and thicker towards the valley.

The profile records a stratified sequence transitioning from recent surface deposits through anthropogenic or reworked layers to a substantial stony feature resting upon the natural subsoil. The archaeologically richest horizon (Layer 3a, 3b) corresponds with the area where the Mesolithic hearth was identified, while the overlying sandy and humic layers indicate later sedimentation and soil formation following abandonment or erosion.

3.2 Lithic assemblage

The lithic assemblage from the Na Skalici site represents a stratified sequence covering the Late Upper Palaeolithic (Magdalenian, layers from layer 5 to layer 8), Late Palaeolithic (layer 4), and Mesolithic (layers from 2a to 3b). Altogether, 227 artefacts were recovered from the previously excavated deposits, originating from biostratigraphic trenches conducted between 1989 and 2016. The assemblage comprises tools, bladelets/blades, technical flakes, and production waste. Despite the modest quantity, the collection provides valuable insight into raw material procurement and knapping strategies in the Bohemian Karst region.

Raw materials were dominantly exploited from local sources. Local chert derived from the Devonian limestone of the Bohemian

Karst dominates the assemblage (approximately 60% of all artefacts). Non-imported materials include erratic flint and quartzite from northwestern Bohemia (Fig. 5). Small quantities of burnt silicite and limnosilicite also occur, indicating limited import or secondary use of exotic raw materials. Part of the raw materials was not determined yet. The diversity of raw materials reflects opportunistic use of both local and regional lithic sources, consistent with hunter-gatherer mobility patterns within the karstic landscape.

The upper layers with the Neolithic 14C dates might be either shows two options for their interpretation. According to the technology of production, indirect percussion, there seems to be a clear Neolithic component (Fig. 5: 10). However, there is also a high proportion of local cherts which is not typical for the Neolithic. It might indicate survival of a Mesolithic lifestyle into a later period than previously expected. To clarify this point, further analyses should be conducted. The Mesolithic assemblage is the most numerous, comprising over 180 artefacts (Fig. 2; Tab. 2). Waste and technical flakes predominate, suggesting on-site tool production or maintenance. Bladelets and small blades (n = 17) are frequent (Fig. 6: 1–3), with standardised morphology and occasional retouch, consistent with microlithic production strategies typical for the Early Mesolithic. Tools include scrapers and retouched bladelets made predominantly of local chert and erratic flint. The presence of burnt silicite artefacts suggests occasional exposure to fire, possibly related to hearth activity documented in the stratigraphy. The present microlith triangles (Fig. 6: 4, 5) are typical for the Early Mesolithic period, and even though radiocarbon dates for this specific phase are not present typologically, it is clear that Early Mesolithic occupation was present at this site.

The Late Palaeolithic assemblage is considerably smaller (n = 13), yet technologically coherent (Fig. 6: 6, 7). It is dominated

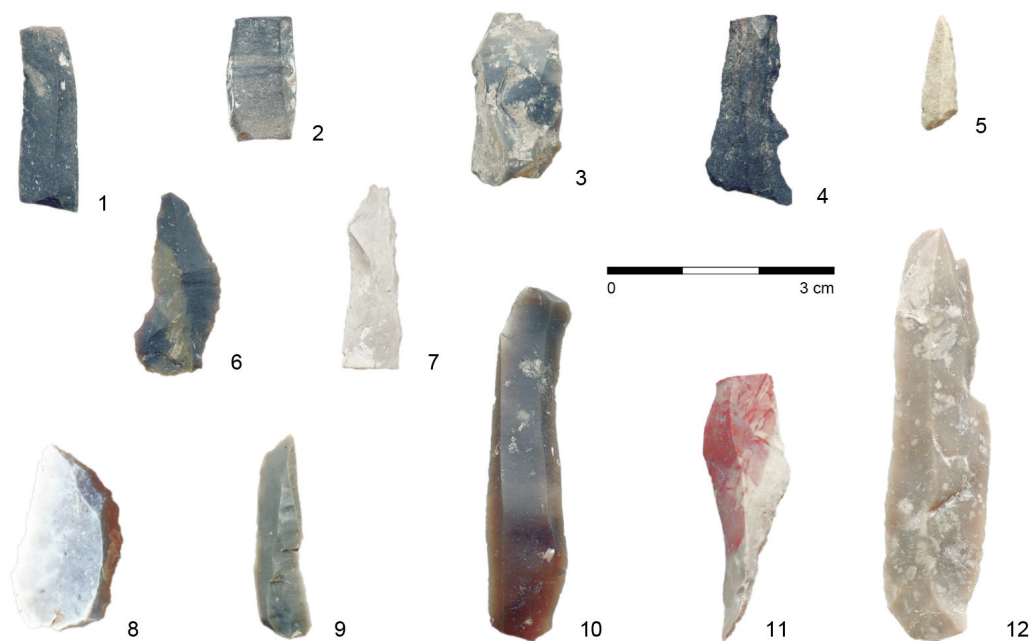

Fig. 5. Na Skalici – used raw materials. 1, 4 – local schist (Liteň); 2, 3, 6 – local chert; 5 – quartzite (Tušimice); 7 – burnt silicite; 8, 10, 12 – erratic flint; 9 – Jurassic radiolarite; 11 – quartzite (Skršín). Photo by M. Housková.

Obr. 5. Na Skalici – použité suroviny. 1, 4 – místní břidlice (Liteň); 2, 3, 6 – místní rohovec; 5 – křemenec (Tušimice); 7 – přepálený silicit; 8, 10, 12 – silicit glacienních sedimentů; 9 – jurský radiolarit; 11 – křemenec (Skršín). Photo by M. Housková.

by blades and waste, with the raw material spectrum emphasizing erratic flint and minor local chert. The production technology reflects a transitional stage between Late Upper Palaeolithic and Mesolithic knapping systems, focused on controlled bladelet production with limited core preparation evidence. The typical Late Palaeolithic, unfortunately broken, backed bladelet (Fig. 5: 7) shows, not only through radiocarbon but also typologically, that this component is clearly present at the studied site, even though the collection of this component is very limited with respect to the number of pieces.

The Magdalenian component is represented by about 16 artefacts. Waste dominates the collection, produced mainly from local chert and erratic flint (Fig. 6: 12), and accompanied by a single piece of limnosilicite. Although no diagnostic backed pieces were found, according to the radiocarbon dating this part is associated with Late Magdalenian, an idea supported by the patination of the silicites. Tools are present, such as the scraper (Fig. 5: 8) and non-diagnostic fragments of retouched pieces, thus the presence of the Magdalenian component is mostly confirmed by radiocarbon dating and composition of the fauna, we need to enlarge the collection to have typical artefacts recorded too.

Overall, the lithic materials from the Na Skalici site document repeated use of the site during the Late Pleistocene and Holocene. The technological and raw material patterns indicate local procurement combined with limited introduction of non-local flints, typical for mobile hunter-gatherer groups exploiting diverse karst resources. The Mesolithic assemblage, characterised by small standardised bladelets, high waste proportion, and diverse raw materials, represents one of the most complete examples of Early Holocene lithic production within the Bohemian Karst.

The lithic assemblage from Na Skalici represents a rare, stratified Mesolithic context in the Bohemian Karst. Older excavation strategies did not include systematic sieving, often missing small artefacts. In contrast, materials from Na Skalici were collected for this study with high-resolution recovery, making this assemblage particularly valuable. The lithics show extensive use of local raw materials, especially cherts of the Bohemian Karst type, which dominate the assemblage. Non-local materials – such as quartzites and silicites of glacial origin – also occur and may originate from regions to the north or northwest. All raw materials were worked using similar reduction strategies, aiming for standardised blade/bladelet production – even from local cherts. Typologically, the artefacts align with the Early Mesolithic. Heavily patinated tools from lower layers likely belong to the Upper Palaeolithic (Magdalenian).

Chronology	Raw material	Local chert	Quartzites	Erratic flint	Undetermined	Burnt silicite	Limnosilicite
Mesolithic	Tools	2	3	2	0	2	0
	Bladelets/ blades	11	0	5	0	1	0
	Technical flakes	4	2	1	0	0	0
	Waste	106	7	41	3	3	3
Late Palaeolithic	Tools	0	0	1	0	1	0
	Bladelets/ blades	4	0	1	0	0	0
	Technical flakes	0	0	1	0	0	0
	Waste	2	0	4	0	0	0
Magdalenian	Tools	2	0	2	1	0	0
	Bladelets/ blades	0	0	0	0	0	0
	Technical flakes	0	0	0	0	0	0
	Waste	10	1	0	0	0	1

Tab. 2. Description of the lithic finds from the Na Skalici site. Compiled by K. Kapustka.

Tab. 2. Základní popis štípané industrie z lokality Na Skalici. Sestavila K. Kapustka.

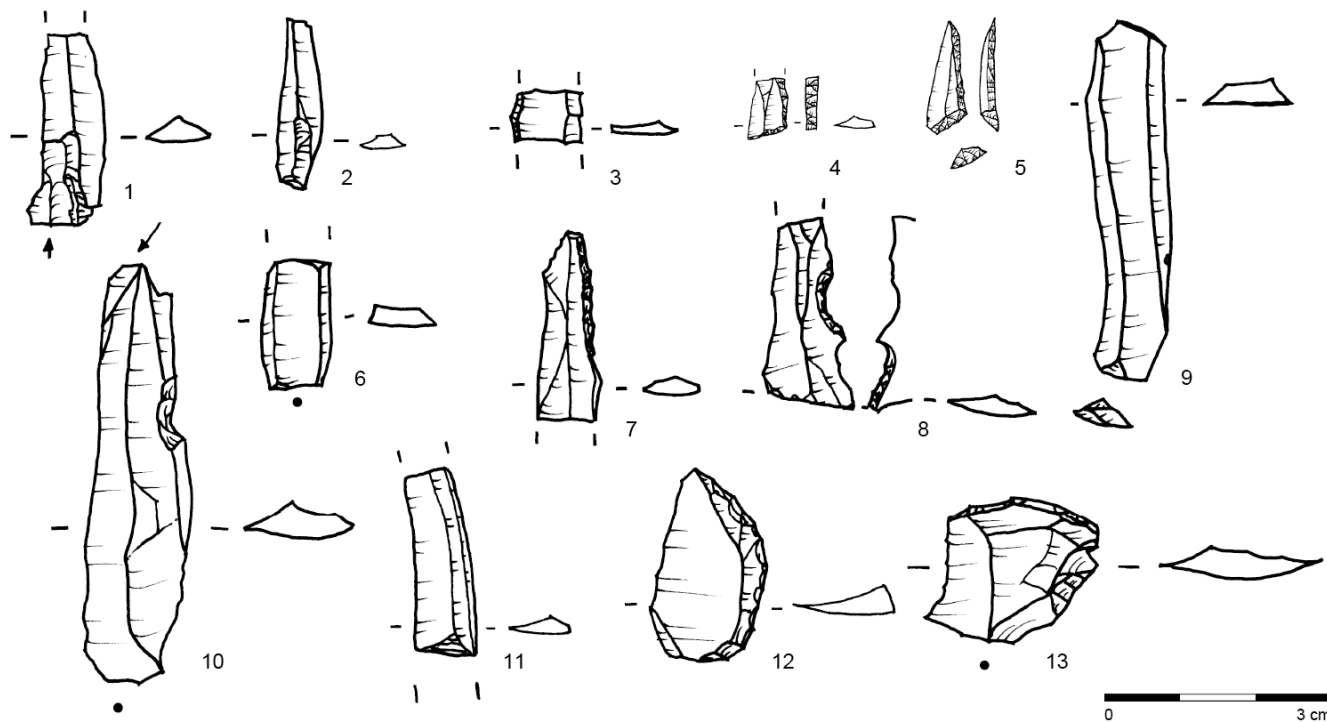

Fig. 6. Drawings of selected finds from the Na Skalici site. Stratigraphic position of the finds: 1, 2, 8–11, 13 – layer 2; 3–5 – layer 3; 6, 7 – layer 4; 12 – layer 5. Used raw material: 1, 2, 6, 8, 11, 13 – chert (Bohemian Karst type); 5 – quartzite; 3, 7 – burnt silicite; 4, 9, 10, 12 – erratic flint. Drawing by K. Kapustka.

Obr. 6. Kresební dokumentace vybraných nálezů z lokality Na Skalici. Stratigrafická poloha nálezů: 1, 2, 8–11, 13 – vrstva 2; 3–5 – vrstva 3; 4, 7 – vrstva 4; 12 – vrstva 5. Použité suroviny: 1, 2, 6, 8, 11, 13 – rohovec typu Český kras; 5 – křemenec; 3, 7 – přepálený silicit; 4, 9, 10, 12 – silicit glacienních sedimentů. Kresba K. Kapustka.

3.3 Radiocarbon dating and chronological context

Typological classification of archaeological finds is commonly used to date Mesolithic sites. However, radiocarbon dating offers more precise chronological association, especially for hunter-gatherer contexts, where mainly lithic artefacts are often preserved. At Na Skalici, eight radiocarbon samples were successfully dated (all from small mammal bones). Two samples were dated shortly after Horáček’s test trench, and the remaining were selected to represent distinct stratigraphic layers. All samples were analysed by the Czech Radiocarbon Laboratory. Previously published dates were recalibrated using the OxCal v4.4 program and IntCal20 calibration curve (Bronk Ramsey 2009; Reimer et al. 2020) (Fig. 7, Tab. 3). Another set of dates from the charcoal and macroremains are planned to be dated soon, however this has not been proceeded yet.

Radiocarbon data from the Na Skalici site indicate a long and complex sequence of occupation and sedimentation spanning from the Late Pleistocene to the Middle Holocene. The lowest dated horizons (Layers 6, 8a, and the basal level) correspond to the period between approximately 13900–13200 cal BC, representing the Late Glacial phase. These early deposits (especially Layers 6 and 8a) likely relate to the initial formation of the sedimentary sequence, possibly reflecting natural accumulation processes with intermittent traces of human presence.

Above these, Layers 5 and 4b yielded radiocarbon ages around 11500–10800 cal BC, falling within the final phase of the Bølling-Allerød interstadial to the Younger Dryas event, covering Late Palaeolithic occupation. These horizons are characterised by compact, stony deposits with angular to subrounded clasts embedded in a darker sediment matrix. The composition and structure of these layers suggest anthropogenic influence, potentially relating to the construction or use of stone surfaces or working areas. The radiocarbon ages correspond closely with contemporaneous sites in the region, such as Martina Cave and Tři voli, indicating that

Na Skalici formed part of a broader network of Late Palaeolithic activity within the area. These early occupations likely represent short-term or seasonal use of the locality by hunter-gatherer groups adapting to postglacial environments.

A distinct chronological gap separates these early levels from the uppermost part of the sequence. Above the Late Glacial levels, the profile shows a distinct stratigraphic and chronological break. No radiocarbon ages were obtained for the intermediate layers, and sediment characteristics suggest a phase of stability or abandonment. This gap spans several millennia during the Early to Middle Holocene, implying that the site was not continuously occupied and may have undergone natural sedimentation or soil development during this interval. The Early Mesolithic phase, which is clearly visible in the archaeological material, was not confirmed by the first set of radiocarbon dates, but it is present in the later evidence from the material from 2025 excavations.

The latest occupational phase is from layer 2a and is significantly younger, dating to approximately 5500–5000 cal BC, corresponding to the Middle Holocene (Late Mesolithic to Early Neolithic). The absolute chronology indicates a Neolithic age of the material, however its characteristics show typical Mesolithic features. The overlying topsoil and humic deposits represent modern soil development following the abandonment of the site.

When placed within the broader framework of regional radiocarbon evidence, the dates from Na Skalici define two distinct chronological horizons that align well with known phases of Late Glacial and Early-Middle Holocene occupation in the region. The site thus forms part of a broader regional sequence, illustrating the transition from Late Glacial forager occupation to the latest phases of the Mesolithic hunter-gatherer activity. Radiocarbon dating and stratigraphic analysis at Na Skalici provide evidence for several occupational phases of human activity, separated by a considerable chronological hiatus.

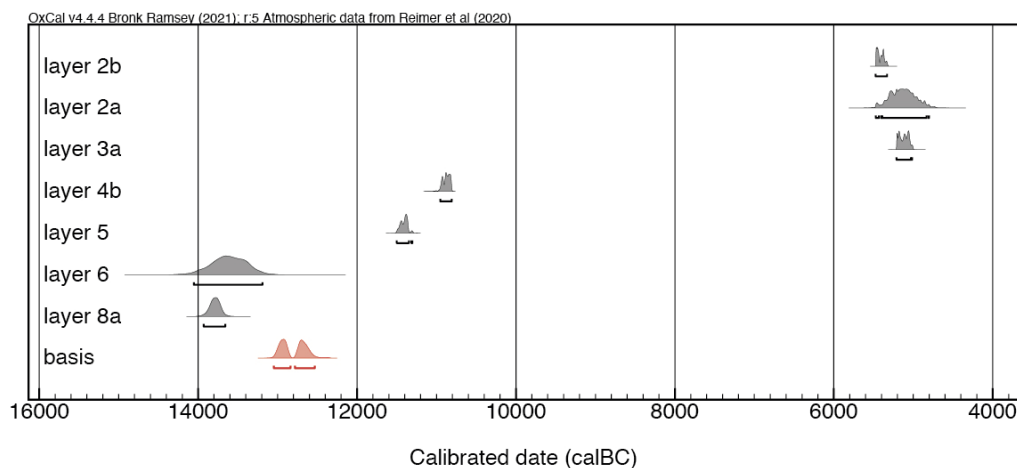

Fig. 7. Calibrated radiocarbon dates from the Na Skalici site. Author N. Košťová.

Obr. 7. Kalibrovaná radiouhlíková data z lokality Na Skalici. Autor N. Košťová.

Site	Layer	Sample No.	Years BP	± (years)	Cal. BC, 95.4% prob.	Collagen, mg/g	Bone quality
Na Skalici	2a	CRL-24_0670	6424	21	5474–5330 (95.4%)	43	4.5
Na Skalici	2b	Unknown	6198	132	5390–4834 (92.7%);		4.5
Na Skalici	2b	CRL-24_0671	6159	21	5210–5030 (94.9%);	41	4.5
Na Skalici	4b	CRL-24_0672	10933	33	10952–10808 (95.4%)	16	4.5
Na Skalici	5	CRL-24_0673	11474	30	11500–11348 (94.0%);	22	5
Na Skalici	6	Unknown	13000	150	14055–13192 (95.4%)		
Na Skalici	8a	CRL-24_0674	13124	32	13931–13658 (95.4%)	24	5
Na Skalici	Basis	CRL-24_0675	12496	28	13047–12838 (46.5%); 12781–12533 (48.9%)	43	4.5

Tab. 3. Basic information on radiocarbon dates from the Na Skalici site. Compiled by N. Košťová.

Tab. 3. Základní informace o radiouhlíkových datech z lokality Na Skalici. Sestavila N. Košťová.

4. Discussion

The raw material spectrum from the Mesolithic levels at Na Skalici aligns well within the broader pattern observed in the Bohemian Karst, where local silicite resources were supplemented by a limited presence of non-local lithotypes. Local chert of Devonian origin dominates the assemblage, representing over half of all artefacts, while erratic flint, quartzite, and minor exotic rocks form secondary components. This composition closely parallels patterns documented at other regional Mesolithic sites, yet also reveals subtle distinctions that reflect local resource accessibility and mobility range.

At Bacín site, located roughly 500 m to the northeast, Mesolithic assemblages show a similar predominance of local cherts, with erratic flint rarely exceeding 10–15% of the total lithic inventory. The material economy there appears highly localised, suggesting repeated short-term visits by small groups exploiting nearby raw material sources directly within the karstic valleys. By contrast, Na Skalici exhibits a somewhat greater proportion of erratic flint (c. 25%), indicating either a broader foraging radius or the incorporation of transported cores and tools from other zones of activity. The simultaneous presence of quartzite – absent or rare at Bacín – points to opportunistic collection of raw materials from fluvial gravels along the Berounka River or its tributaries.

At the Martina and Hostim cave sites, local chert again forms the technological backbone of the lithic assemblages, but burnt silicite and fine-grained erratic flint appear more frequently. These differences may reflect site function: caves such as Martina were likely used for longer residential occupations, where selected tools were reworked and occasionally heat-treated, whereas rockshelters and small caves like Na Skalici served primarily as logistical camps or specialised stations.

The appearance of limnosilicite in both Na Skalici and Martina caves is noteworthy, as this raw material originates from limited lacustrine deposits in the wider Central Bohemian region.

Its sporadic presence likely represents exchange or transport within a small-scale interaction network connecting hunter-gatherer groups along the Berounka and Sázava rivers valleys during the Early Holocene.

Overall, the raw material economy of Na Skalici reflects a flexible, low-intensity procurement strategy typical of postglacial forager groups in karstic environments. The predominance of local cherts demonstrates a reliance on immediately available resources, while the presence of exotic raw materials suggests periodic movement. In comparison with neighbouring sites, Na Skalici thus occupies an intermediate position between strictly local procurement systems (e.g. Bacín) and more regionally connected assemblages (e.g. Martina, Hostim), highlighting the diversity of Mesolithic adaptive strategies within the Bohemian Karst (Tab. 4, Graph 1).

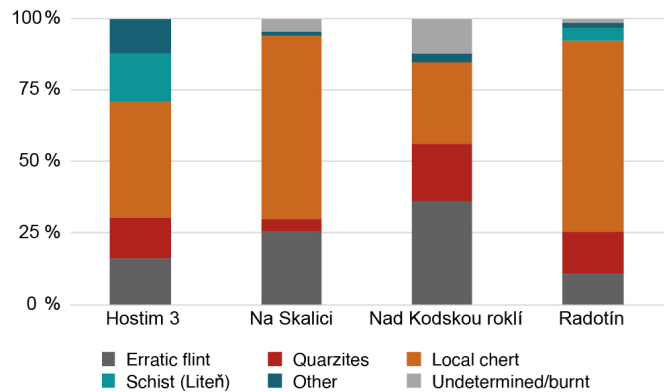
The composition of the lithic assemblage at Na Skalici contributes to a refined understanding of Mesolithic mobility and settlement dynamics in Central Bohemia. The combination of dominant local raw materials with a consistent, though minor, influx of erratic flint and other exotic rocks indicates a mobile settlement system characterised by repeated seasonal visits to key topographic zones. The site’s position on the margin of the karst plateau, near access routes to river valleys, supports its interpretation as a short-term camp integrated within a broader foraging territory.

Such mobility patterns are consistent with models proposed for the Early Holocene of Central Europe, where hunter-gatherer groups organised their movements around predictable resource zones, combining stable habitation cores with peripheral task-specific sites. Na Skalici thus provides evidence for a locally anchored, yet regionally connected Mesolithic settlement system, reflecting both environmental opportunities of the Bohemian Karst and long-term adaptive continuity from the Late Glacial period (Graph 2).

Raw material	Hostim 3	Na Skalici	Nad Kodskou roklí	Radotín
Erratic flint	25	49	23	37
Quartzite (Bečov)	7	3	8	30
Quartzite (Tušimice)	5	6	2	10
Quartzite (Žatec)	4	0	0	9
Other quartzite	6	3	3	2
Local chert	62	123	18	232
Schist (Liteň)	26	0	0	15
Bavarian chert	0	0	0	3
Other silicite	15	3	0	1
Quartz	4	0	1	2
Jaspers	0	0	1	0
Burnt silicite	0	6	0	0
Undetermined	0	3	8	6
Total	154	196	64	347

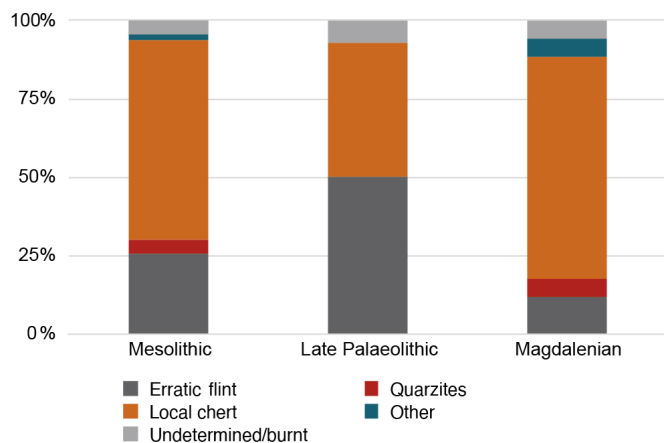
Tab. 4. Comparison of the lithic raw material composition of the Mesolithic sites in the vicinity of the Na Skalici site. Compiled by K. Kapustka.

Tab. 4. Porovnáni skladby surovin na štípanou industrii z mezolitických nalezišť v okolí lokality Na Skalici. Sestavila K. Kapustka.

Graph 1. Comparison of the composition of raw materials from other Mesolithic sites in the proximity of the Na Skalici site. Compiled by K. Kapustka.

Graf 1. Porovnáni skladby surovin na štípanou industrii z mezolitických nalezišť v okolí lokality Na Skalici. Sestavila K. Kapustka.

Graph 2. Comparison of the composition of the raw materials from different chronological periods at the Na Skalici site. Compiled by K. Kapustka.

Graf 2. Porovnáni skladby surovin na štípanou industrii v různých chronologických úsecích na lokalitě Na Skalici. Sestavila K. Kapustka.

The typological aspects of the collection are problematic as the collection is rather small. However, fortunately, the typical tools of the Early Mesolithic and Late Palaeolithic are present and respect the radiocarbon chronology and the typology of these periods. We do not yet have any typical tools for the Late Mesolithic/Neolithic and Magdalenian, and hopefully we will be able to identify some after the collection is enlarged by the future excavation.

The stratigraphy of the site seems to be well preserved and it does not seem that any considerable redepositions were running at the site. The Neolithic radiocarbon dates of the upper layers might confirm Neolithic occupation at the site, which was also present at Martina Cave, or these dates might be supporting a longer presence of the Mesolithic lifestyle in this region. This will hopefully be solved during the next seasons of research at the site and its surroundings, based on the confirmed plant use, residual and other analyses that should be conducted.

5. Conclusion

Na Skalici stands out as a stratified and well-preserved site, documenting a long sequence of human activity from the Late Upper Palaeolithic through the Mesolithic. The archaeological record aligns well with both faunal evidence and radiocarbon data, and the site yielded a remarkably rich lithic assemblage. Excavations in 2025, though still under analysis, confirm the previous findings and further underscore the importance of this site for reconstructing lifestyles during the Pleistocene/Holocene transition.

This site provides valuable insight into changing patterns of settlement, mobility, and resource use among forager groups in Central Europe. Detailed study of the materials from Na Skalici may help clarify how hunting strategies evolved during the Late Pleistocene and Holocene, as well as the types of natural resources exploited. In the broader regional context, the site allows us to observe long-term changes across surrounding sites, particularly during periods of significant climatic shifts. Comparison of the collection with other regional assemblages reveals both continuities and discontinuities in the raw material use.

Crucial for further, more detailed study is the presence of a well-stratified profile, whose radiocarbon chronology is coherent with biostratigraphic evidence. Within Czechia, Na Skalici represents the best-known record of late hunter-gatherer settlement, offering significant potential for future analyses, including sedimentary DNA, use-wear and isotope studies. Such research may shed light on settlement strategies, seasonal occupation and their evolution during the preserved time span of the site.

CRedit authorship contribution statement

Katarína Kapustka: Conceptualization, Data curation, Formal analysis, Writing – original draft.

Nikola Košťová: Data curation, Formal analysis.

Karolína Pauknerová: Conceptualization, Writing – review & editing.

František Adámek: Data curation, Visualization.

Acknowledgments

This research was supported by the Czech Academy of Sciences (Programme Strategy AV 21: *Epicentres of Civilization*). The project was financed by the governments of Czechia, Hungary, Poland, and Slovakia through Visegrad Grants from the International Visegrad Fund (Project No. 22430057). The fund’s mission is to promote sustainable regional cooperation in Central Europe. Radiocarbon dating was supported by the

Ministry of Education and Sport of the Czech Republic and by the European Union (MEYS and EU), RES-HUM project 'Ready for the future: understanding long-term resilience of the human culture', Reg. no. CZ.02.01.01/00/22_008/0004593. We thank the Bohemian Karst Protected Landscape Area administration and owner of the land Lesy ČR for permitting fieldwork, and the support of the speleological groups Tetín (1-02) and Zlatý kůň (1-04) for their help with solving various logistic issues.

Note

- 1 We would like to thank to Ivan Horáček (Faculty of Science, Charles University) who gave us access to the initial finds and enabled the research.

References

- Benková, I.** 1994: Zhodnocení štípané industrie z Bacína. *Český kras* XIX, 23–25. Available also from: http://casopis.muzeum-beroun.cz/soubory/svazky/Ces-kras_19-1994.pdf.
- Benková, I., Sýkorová, I., Matoušek, V.** 1994: Předběžná zpráva o systematickém archeologickém výzkumu na vrchu Bacín, k. ú. Vinařice, okres Beroun v letech 1989–1993. *Český kras* XIX, 13–21. Available also from: http://casopis.muzeum-beroun.cz/soubory/svazky/Ces-kras_19-1994.pdf
- Bronk Ramsey, C.** 2009: Bayesian analysis of radiocarbon dates. *Radiocarbon* 51(1), 337–360. DOI: 10.1017/S0033822200033865. Available also from: <https://doi.org/10.1017/S0033822200033865>.
- Chlupáč, I. (ed.)** 1989: *Základní geologická mapa ČSSR 1: 25 000. List 12-413 Králův Dvůr*. Praha: Ústřední ústav geologický.
- Cílek, V., Hlaváč, J., Ložek, V., Valečka, J., Žák, K.** 2000: *Bohemian field conference. September 10–12, 2000 Prague*. Praha: Český geologický ústav. Available also from: <https://lurl.cz/LeHt6>.
- Fridrich, J., Sklenář, K.** 1976: *Die paläolithische und mesolithische Höhlenbesiedlung des Böhmisches Karstes*. Fontes archaeologici Pragenses 16. Prague: National Museum.
- Jäger, K. D., Ložek, V.** 1983: Paleohydrological implications on the Holocene development of Climate in Central Europe based on depositional sequences of calcareous fresh-water sediments. *Quaternary studies in Poland* 4, 81–89.
- Kovanda, J.** 1958: *Výzkum ložisek sladkovodních kříd a slatin „Měňanské jezero“ z. od Měňan, okres Beroun*. Manuscript of the thesis. Charles university. Faculty of Science. Stored in: Geofond Praha P 9782 a 7871.
- Kovanda, J.** 2015: Měkkýši holocenního ložiska „Měňanské jezero“ západně od Měňan (Český kras). *Český kras* XLI, 5–12. Available also from: http://casopis.muzeum-beroun.cz/soubory/clanky/Ces-kras_41_2015_05-12_Kovanda.pdf.
- Matoušek, V.** 1990: Komplexní výzkum Dolní jeskyně č. 1119 u Koněprus v Českém krasu. *Československý kras* 41, 25–54.
- Matoušek, V.** 2000: Bacín: 9490±65 BP a 428±37 BP. Nová C14 data z Českého krasu. *Archeologie ve středních Čechách* 4(1), 15–30. Available also from: <https://lurl.cz/9eHML>.
- Matoušek, V.** 2005: *Bacín – brána podzemí. Archeologický výzkum pravěké skalní svatyně v Českém krasu*. Praha: Agentura Krigl.
- Podroužková, Š., Ložek, V., Juříčková, L., Horáčková, J., Beran, L., Hlaváč, J.** 2020: *Měkkýši Českého krasu*. Příroda 40. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Available also from: <https://mollusca.sav.sk/malacology/Podrouzkova/2020-Mekkysi-Ceskeho-krasu.pdf>.
- Prošek, F., Fejfar, O., Kneblová, V., Kukla, J., Ložek, V.** 1958: Die Erforschung der Drei-Ochsen-Höhle am Kotýs-Berg bei Koněprusy. *Anthropozoikum* 7, 47–78.
- Reimer, P., Austin, W. E. N., Bard, E., Bayliss, A., Blackwell, P. G., Ramsey, C. B., Butzin, M., Cheng, H., Edwards, R. L., Friedrich, M., Grootes, P. M., Guilderson, T. P., Hajdas, I.,**
- Heaton, T. J., Hogg, A. G., Hughen, K. A., Kromer, B., Manning, S. W., Muscheler, R., Palmer, J. G. et al.** 2020: The IntCal20 Northern Hemisphere Radiocarbon Age Calibration Curve (0–55 cal kBP). *Radiocarbon* 62(4), 725–757. DOI: 10.1017/RDC.2020.41. Available also from: <https://doi.org/10.1017/RDC.2020.41>.
- Second Military Mapping 1806–1869:** II. vojenské mapování. In: *Virtuální mapová sbírka* [online]. [Accessed 2025-11-15]. Available from: <https://chartae-antiquae.cz/cs/maps/13227/?view=-112,122,2>.
- Stolz, D., Matoušek, V.** 2006: *Berounsko a Hořovicko v pravěku a raném středověku*. Hořovice: Elce Book Publishing.
- Svoboda, J. (ed.)** 2002: *Prehistorické jeskyně. Katalog, dokumenty, studie*. The Dolní Věstonice studies 7. Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno. Available also from: https://arub.cz/wp-content/uploads/2020/11/Prehistoricke_jeskyne.pdf.
- Sýkorová, I.** 1994: Zhodnocení valounové industrie z Bacína. *Český kras* XIX, 21–23. Available also from: http://casopis.muzeum-beroun.cz/soubory/svazky/Ces-kras_19-1994.pdf.
- Vencl, S.** 1970: Mesolitické osídlení Českého krasu. *Archeologické rozhledy* XXII(6), 643–657. Available also from: <https://lurl.cz/eeHMN>.
- Vencl, S.** 1995: *Hostim. Magdalenian in Bohemia*. Památky archeologické. Supplementum 4. Praha: Institute of Archaeology, Prague.
- Vencl, S., Beneš, J., Blajerová, M., Opravil, E., Peške, L., Světlík, I.** 2009: Pravěké osídlení jeskyně Martina, k. ú. Tetín, okr. Beroun. *Památky archeologické* C, 5–48. Available also from: <https://lurl.cz/NeHMG>.
- Žák, K., Kolčava, M., Jäger, O., Živor, R.** 2003: Evidence jeskyně Českého krasu, stav k 1. říjnu 2003. *Český kras* XXIX, 5–20. Available also from: http://casopis.muzeum-beroun.cz/soubory/clanky/Ces-kras_29_2003_05-20_Zak-et-al.pdf.
- Žák, K., Majer, M., Cílek, V.** 2014: *Český kras. Klíč k české krajině. Skály, voda a čas*. Praha: Academia.
- Žák, K., Sýkorová, I., Šulc, A., Kočár, P., Matoušková, Š., Majer, M.** 2018: Datování dvou vzorků uhlíkatých látek z jeskyně Martina v Českém krasu. *Český kras* XLIV, 53–59. Available also from: http://casopis.muzeum-beroun.cz/soubory/clanky/Ces-kras_44_2018_53-59_Zak-et-al.pdf.

Resumé

Český kras, nejrozsáhlejší vápencová oblast v Čechách, představuje významný region pro studium interakce člověka a prostředí na přelomu pozdního pleistocénu a raného holocénu. Ačkoli má oblast velký paleoekologický význam a je dlouhodobě zkoumána, systematický archeologický výzkum aktivit lovců a sběračů byl v posledních desítkách let omezený a nemohly být aplikovány mnohé z dnes dostupných metod. Tento článek se zaměřuje na lokalitu Na Skalici u Měňan, kde se dochovala unikátní stratigrafie, která pokrývá období od magdalénienu přes pozdní paleolit až do konce mezolitu. Nalezště s některými z těchto období se v regionu vyskytují (obr. 1; tab. 1), ale lokality s opakovanými návštěvami v tak dlouhém období jsou v Českém krasu vzácné a umožňují rekonstruovat způsoby využívání krajiny, strategie mobility a odpověď lovců a sběračů na klimatické změny.

Biostratigrafický výzkum jeskyně Na Skalici (obr. 2) probíhal od roku 1989 do roku 2016 a v rámci něj byly získány první archeologické nálezy, především štípaná industrie. Archeologickému výzkumu zahájenému v roce 2025 (obr. 3) předcházelo radiouhlíkové datování vzorků z předchozího výzkumu a také zpracování dříve získaných archeologických nálezů. Vrstvy obsahují kamenné nástroje, pozůstatky fauny a množství archeobotanického materiálu (uhlíků i makrozbytků). Dále byly

objevy rozsáhlé koncentrace uhlíků interpretované jako ohniště. Radiouhlíkové datování kostí drobných obratlovců ukázalo tři fáze osídlení: první proběhla během pozdního glaciálu, přibližně 13900–13100 cal. BC, druhá v období pozdního paleolitu kolem 10000 cal. BC a třetí v období středního holocénu, mezi 5500–5000 cal. BC (obr. 7; tab. 3), spojená s pozdně mezolitickými až neolitickými aktivitami. Vzhledem k charakteru štipané industrie a novým radiouhlíkovým datům z uhlíků se však zdá, že fáze osídlení bylo na lokalitě více, nepochybně ve starším mezolitu. Situace indikují přerušované, ale opakované využívání lokality v reakci na klimatické a environmentální změny během přelomu pleistocénu a holocénu.

Stratigrafie lokality je zachována velmi dobře a zahrnuje osm hlavních jednotek (obr. 4). Zatím nejbohatší archeologická vrstva (3a–3b) obsahuje mezolitické ohniště a kamenné artefakty a je možné ji zařadit do starší fáze mezolitu. Nad ní se nacházejí humózní a písčité vrstvy odpovídající pozdějším sedimentačním procesům a tvorbě půd po opuštění lokality, přítomný tu je také materiál z úplného závěru mezolitu, resp. ze zemědělského pravěku. Hluběji situované vrstvy (6–8a) obsahují stopy pozdně glaciální lidské aktivity. Celková hloubka profilu přesahuje 2 m, což naznačuje možnou přítomnost dalších, dosud neprozkoumaných horizontů.

V souborech štipané industrie je dominantním materiálem místní rohovec, dále se vyskytují silicité glacienních sedimentů, křemence a limnosilicity (obr. 5; tab. 2), což odráží strategie lovců-sběračů kombinující lokální využívání surovin s příležitostným přinášením materiálů z okolních oblastí. Mezolitická industrie je nejpočetnější, zahrnuje malé standardizované čepele a odpad z výroby nástrojů, naznačující místní produkci přímo na místě. Z typologického hlediska jsou cenné nálezy pěkných trojúhelníků z různých surovin (obr. 6).

Porovnání s okolními lokalitami, jako jsou Bacín, Martina a Hostim (tab. 4; graf 1, 2), ukazuje, že Na Skalici reprezentuje střední model mezi lokálně orientovanými a regionálně propojenými subsistenčními systémy. Přítomnost limnosilicidů a silicidů glacienních sedimentů naznačuje širší oblast využívanou skupinou, která se zastavila i Na Skalici. Strategicky se lokalita nachází na okraji krasového plató, v mezolitu měla výhled na tehdy přítomné staroholocenní jezero. Geneze jezera bude dále zkoumána, aby bylo možné zjistit, jestli přítomnost jezera koreluje s osídlením na nalezišti.

Na Skalici je jedním z nejlépe zachovaných a přesně datovaných nalezišť pozdních lovců-sběračů v Českém krasu a poskytuje unikátní možnost studia adaptačních strategií, sezónního

využívání prostoru a interakce člověka s měnícím se prostředím. Výsledky výzkumu přinášejí cenné informace o proměnách způsobu obživy, získávání surovin a mobility během přelomu pozdního pleistocénu a raného holocénu. Naleziště má také potenciál pro další analýzy, například sedimentární DNA, tra-seologickou analýzu nástrojů či izotopové studie, které mohou dále obohatit naše znalosti o životě mezolitických komunit ve střední Evropě.

Contacts:

Katarína Kapustka

Czech Academy of Sciences
Institute of Archaeology, Praha
Letenská 4
118 00 Praha 1
Czech Republic
e-mail: culakova@arup.cas.cz
ORCID: 0000-0003-3174-5614

Nikola Košťová

Czech Academy of Sciences
Institute of Archaeology, Praha
Letenská 4
118 00 Praha 1
Czech Republic
e-mail: kostova@arup.cas.cz
ORCID: 0000-0001-8165-8370

Karolína Pauknerová

Charles University
Center for Theoretical Study
Jilská 1
110 00 Praha 1
Czech Republic
e-mail: pauknerova@cts.cuni.cz
ORCID: 0000-0001-5592-2297

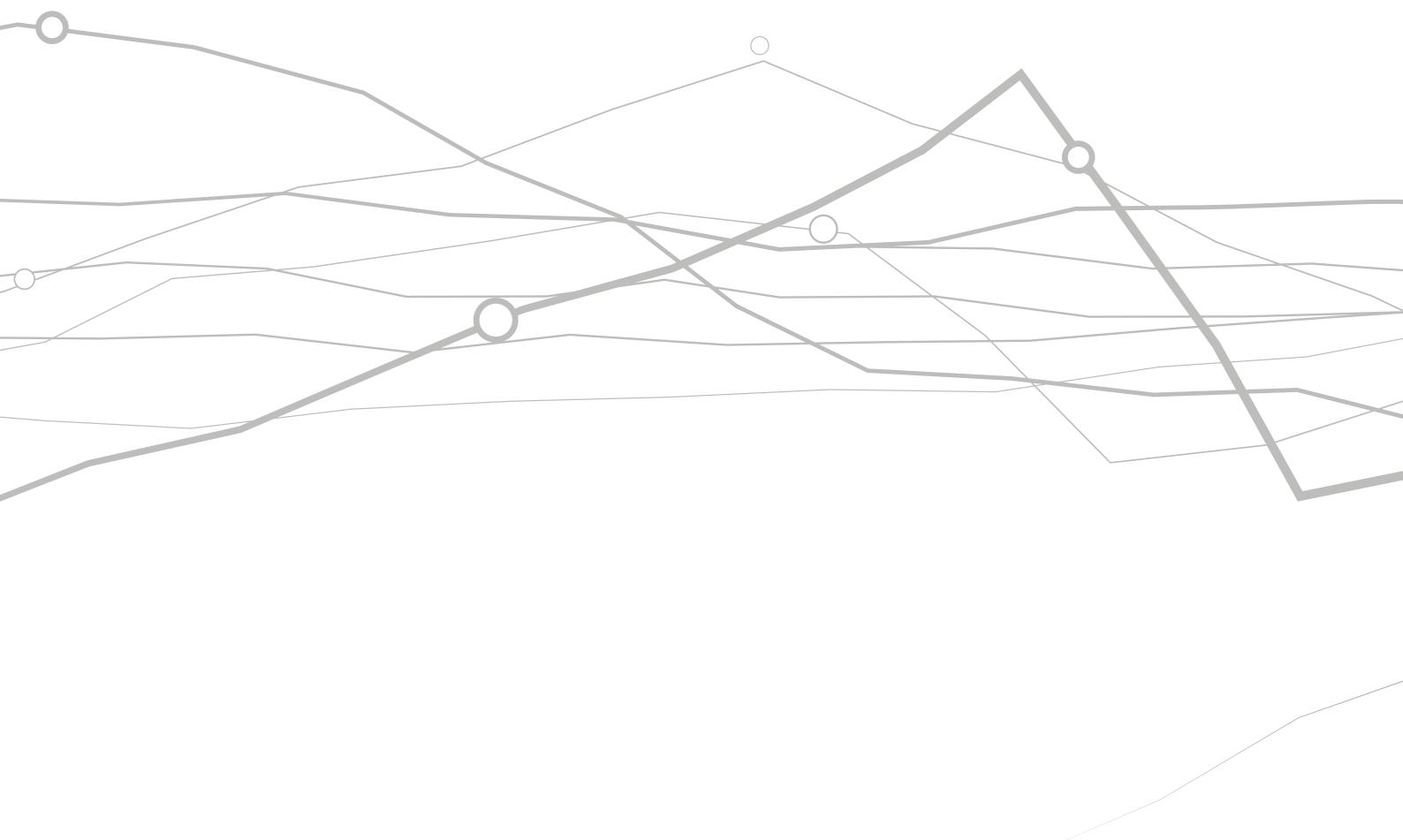
František Adámek

Czech Academy of Sciences
Institute of Archaeology, Praha
Letenská 4
118 00 Praha 1
Czech Republic
e-mail: adamek@arup.cas.cz
ORCID: 0009-0008-4161-6537

Přehled výzkumů na Moravě a ve Slezsku 2025

Overview of excavations in Moravia and Silesia 2025

Paleolit

Palaeolithic

Brno (k. ú. Bohunice, okr. Brno-město)

Ul. Jihlavská; „Kejbaly“.

Počáteční fáze mladého paleolitu. Čočky uhlíků v blízkosti paleolitického sídliště. Jiná evidence. Badatelský výzkum.

AMČR: M-202503349, M-202502837, M-202502835

Lokalizace: WGS-84: 49.1733019N, 16.5838564E

Záchranný výzkum byl vyvolán stavbou horkovodu na ulici Jihlavská v úseku od západní brány Fakultní nemocnice Brno-Bohunice po křížení s ulicí Sovinec na východě. Trasa horkovodu až na malé výjimky (křížení ulice Kamenice) probíhá v tělese stávající silnice v ulici Jihlavská. Jednalo se o cca 2 km dlouhý, liniový výkop o šíři 2,5 m a hloubce 3 m (obr. 1). Výkopové práce zasáhly do bezprostřední blízkosti paleolitické lokality Brno-Bohunice či Kejbaly (Valoch 1976; Škrdla, Tostevin 2005), která představuje typovou lokalitu bohunicenu.

Archeologický výzkum byl prováděn současně s probíhajícími výkopovými pracemi formou dokumentace profilů po jejich zapálení. Hlavní sledovaná poloha – interstadiální půda – ve které se daly očekávat nálezy paleolitických artefaktů, nebyla doložena v západní části stavby. Vynořovala se přibližně v prostoru vjezdu do věžnice a byla sledována až ke konci plošiny, přibližně 200 m východně od křižovatky s ulicí Kamenice. Níže až k ulici Vídeňské byla sledována již jen čistá spraš. Vzhledem k průběhu interstadiální půdy ve značné hloubce pod povrchem ji bylo možné v celém úseku dokumentovat, protože byla přístupná pod pažním. Bylo nalezeno a zdokumentováno několik situací – viz seznam níže (tab. 1). Zaměření bylo provedeno pomocí GPS přímo z výkopu, takže chyba měření se může odchylovat v řádu metrů. Vzhledem ke skutečnosti, že výkop probíhal v tělese silnice a vrchní část profilu byla tvořena navážkou, se nepodařilo zdokumentovat žádné stopy mladšího než pleistocenního osídlení.

Závěrem je možné konstatovat, že při stavbě bylo zdokumentováno několik koncentrací uhlíků a jedno izolované ohniště, které mohou souviset s nedalekým paleolitickým sídlištěm. Čočky uhlíků se nápadně koncentrovaly v okolí paleolitické lokality Kejbaly. Podobné čočky byly již dříve dokumentovány na staveništi vymezeném ulicemi Jihlavskou, Dlouhou a tramvajovou tratí (Zubalík 2025). Podrobnější údaje o této akci však nejsou autorům k dispozici. Nicméně je patrné, že podobné situace jsou rozptýleny na větší ploše a při dalších stavebních aktivitách ve sledované oblasti mohou být opět zachyceny.

Získané uhlíky jsou aktuálně předmětem antrakologické analýzy a následně budou datovány pomocí radiouhlíkové metody (AMS), aby bylo možné verifikovat nebo zamítnout hypotézu o souvislosti těchto aktivit s nedalekým sídlištěm. Z movitých nálezů byl získán ojedinělý artefakt štípané kamenné industrie a ojedinělé zuby bovida, které mohou opět souviset s nedalekým sídlištěm.

Název bodu a vzorku	Popis nálezu	Souřadnice
Boh2025_ChLens01	koncentrace uhlíků na bázi půdního horizontu, ovzorkováno pro antrakologickou analýzu a AMS	N49 10.389 E16 35.140
Boh2025_ChLens02	koncentrace uhlíků na bázi půdního horizontu, ovzorkováno pro antrakologickou analýzu a AMS	N49 10.407 E16 34.990
Boh2025_ChLens03	zdvojená poloha: - horní: koncentrace uhlíků uvnitř půdního horizontu, ovzorkováno pro antrakologickou analýzu a AMS - spodní: koncentrace uhlíků na bázi půdního horizontu, ovzorkováno pro antrakologickou analýzu a AMS, fosilní zuby bovida	N49 10.406 E16 34.993
Boh2025_ChLens04	koncentrace uhlíků na bázi půdního horizontu, ovzorkováno pro antrakologickou analýzu a AMS, ojedinělý drobný artefakt štípané kamenné industrie	N49 10.395 E16 35.068
Boh2025_ChLens05	koncentrace uhlíků na bázi půdního horizontu, ovzorkováno pro antrakologickou analýzu a AMS	N49 10.406 E16 35.024
Boh2025_ChLens06	koncentrace uhlíků na bázi půdního horizontu, ovzorkováno pro antrakologickou analýzu a AMS	N49 10.394 E16 35.052
Boh2025_ChLens07	koncentrace uhlíků na bázi půdního horizontu, ovzorkováno pro antrakologickou analýzu, sedimentologickou analýzu, mikromorfologickou analýzu a AMS	N49 10.393 E16 35.055
Boh2025_ChLens08	koncentrace uhlíků na bázi půdního horizontu, nevzorkováno	N49 10.400 E16 34.917
Boh2025_Hearth01	ohniště na bázi půdního horizontu, ovzorkováno pro antrakologickou analýzu, sedimentologickou analýzu, mikromorfologickou analýzu a AMS	N49 10.406 E16 34.843

Tab. 1. Brno. Soupis nálezových situací.

Tab. 1. Brno. List of archaeological contexts.

Literatura

AMČR 1: Záznam M-202503349 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503349>.

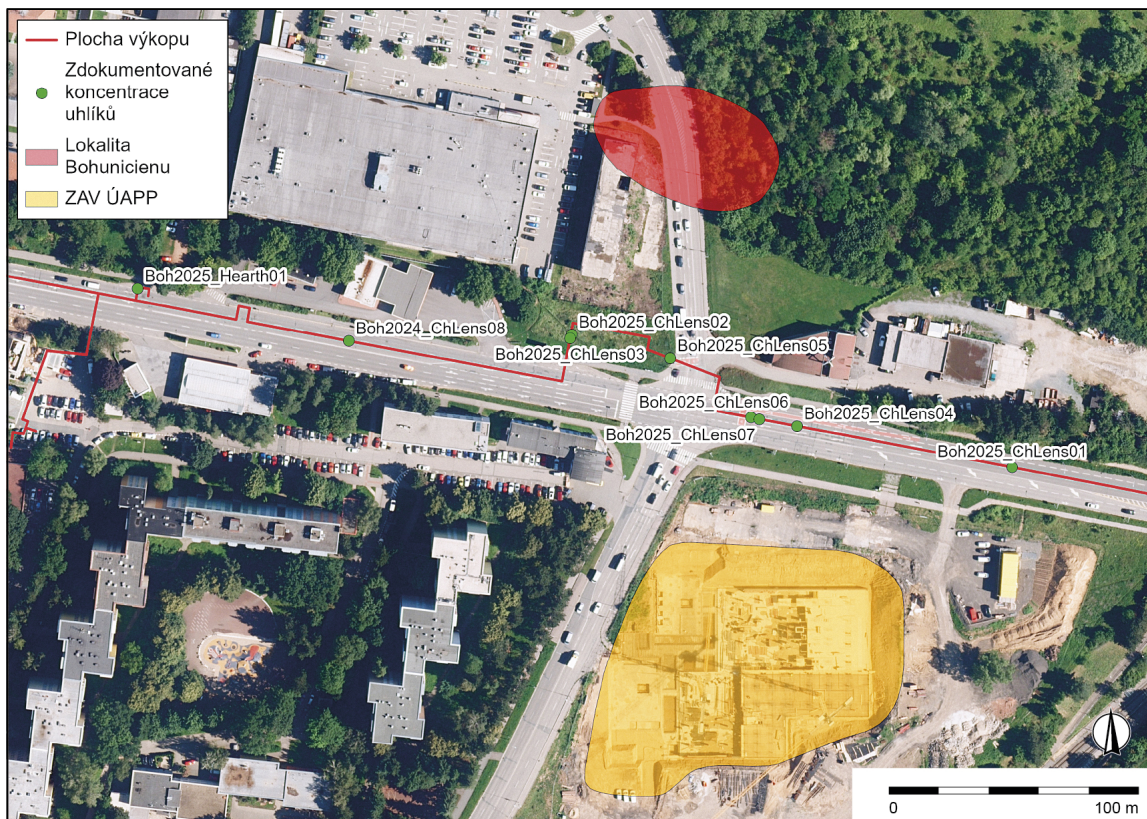
AMČR 2: Záznam M-202502837 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202502837>.

AMČR 3: Záznam M-202502835 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202502835>.

Škrdla, P., Tostevin, G. 2005: Brno-Bohunice, analýza materiálu z výzkumu v roce 2002. *Přehled výzkumů* 46, 35–61.

Valoch, K. 1976: *Die altsteinzeitliche Fundstelle in Brno-Bohunice.* Studie Archeologického ústavu ČSAV v Brně IV(1). Praha: Academia.

Zubalík, J. 2025: Brno (k. ú. Bohunice, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 66(1), 200.

Obr. 1. Brno. Zdokumentované koncentrace uhlíků. Autor D. Cibulka.
Fig. 1. Brno. Documented charcoal concentrations. Author D. Cibulka.

Summary

During a salvage excavation in Bohunice (Jihlavská Street, Brno-City District), a trench excavated for a hot water pipeline cut through loess deposits interstratified with Bohunice-type soil (Fig. 1). Eight charcoal concentrations and a hearth were documented within the lower part of this palaeosol. The recovered charcoal is currently undergoing anthracological analysis and dating. Finds from these concentrations were limited to bovine teeth and a single lithic artefact (Tab. 1). The relationship between these finds and the nearby Bohunician type site is the subject of ongoing analysis.

Petr Škrdla, David Cibulka

Čermákovice (okr. Znojmo) „Nad Vývozem“, „Ouhory“.

Mladý paleolit. Ojedinelé artefakty. Povrchový sběr. Průzkum. AMČR: M-9002614A.

Lokalizace: WGS-84: 49.0284281N, 16.1863194E

Během opakovaných povrchových sběrů v tratích „Nad Vývozem“ a „Ouhory“ jihozápadně od obce Čermákovice byl mezi početnou neolitickou kolekcí kultur s lineární, a zejména s moravskou malovanou keramikou (viz oddíl Neolit) získán nevelký soubor paleolitické kamenné industrie.

Kolekce sestává z menšího úštěpu s kůrou z rohovce typu Krumlovský les, hrubého úštěpu ze stejné suroviny, drobné čepel ze silicitu glacienních sedimentů a většího úštěpu z křišťálu s vrtákovitou úpravou a matným povrchem. Artefakty lze obecně zařadit do mladého paleolitu.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002614A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002614A>.

Summary

A small lithic assemblage was recovered through surface surveys in the ‘Nad Vývozem’ field in Čermákovice (Znojmo District). The material can be dated to the Upper Palaeolithic. Standing out from the rest of the collection is a crystal artefact featuring drill-like retouch and a matt surface.

Martin Kuča

Kupařovice (okr. Brno-venkov) „Ve Urbách“.

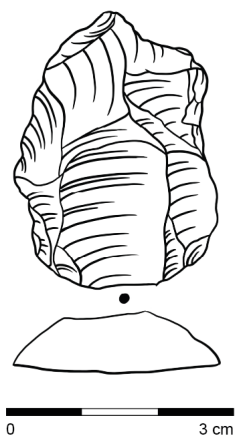
Aurignacien. Sídliště. Povrchový nález. Průzkum. AMČR: M-9002618A.

Lokalizace: WGS-84: 49.0474942N, 16.4877178E

V trati „Ve Urbách“ v nivě řeky Jihlavy východně od silnice na Pravlov vyzvedl P. Gadas mimo jiné štípané industrie i úštěp z čirého křišťálu, na lokalitě dosud jediný (obr. 2). Předmět se dochoval celý, ventrální strana nese výrazný bulbus, dorsální řadu dostředných negativů, spíše preparačních, a ústřední větší negativ po oddělení čepelového úštěpu. Povrch artefaktu je jen mírně zmatnělý.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002618A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002618A>.

Obr. 2. Kupařovice. Křišťálový úštěp. Kresba M. Obršlíková.

Fig. 2. Kupařovice. Rock crystal flake. Drawing by M. Obršlíková.

Summary

A flake of clear rock crystal (Fig. 2), the first and only artefact of its kind recorded at the site, was found in the ‘Ve Vrbách’ field (Kupařovice cadastral area, Brno-Country District).

Martin Oliva, Petr Gadas

Mikulčice (okr. Hodonín)

„Klášteřisko“.

Mezolit. Sídliště. Sonda. Badatelský výzkum. AMČR: M-202501324.

Lokalizace: WGS-84: 48.8078853N, 17.0942625E

V roce 2025 pokračoval zjišťovací výzkum v poloze Mikulčice – „Klášteřisko“, jehož cílem bylo ověřit několik základních otázek týkajících se poznání rozsahu a datování zdejšího mezolitického osídlení, stratigrafie a míry poškození původních nálezových situací (obr. 3). V roce 2025 navázal výzkum na předchozí sezóny (Bartík et al. 2024; 2025) exkavací sondy S3 o rozměrech 2 × 4 m, která přímo navazovala na východní okraj sondy S2. V závěru výzkumu byla sonda rozšířena ještě směrem k severozápadu výklenkem o rozměrech 1 × 1,5 m. Celkem tak

byla prokopána a následně kompletně proplavena plocha 9,5 m². Zdokumentována byla opět velmi podobná stratigrafická situace jako v předchozích sezónách, včetně dokladů intenzivní bioturbace pozorovatelné nejlépe v rámci horizontu na rozhraní kulturní vrstvy a písčitého podloží. Mocnost celé stratigrafie dosahovala 60–70 cm, přičemž terén směrem k severu a severovýchodu mírně klesal. Také v této výzkumné sezóně se podařilo získat početnou kolekci štípané industrie v řádu několika stovek kusů, včetně mikrolitů a charakteristických mikrojadér. Vedlejším produktem výzkumu byl objev kostrového hrobu dítěte, uloženého ve skrčené poloze na levém boku v plytké oválné jámě a bez doprovodných milodarů. S ohledem na výsledky předchozích výzkumů je však vysoce pravděpodobné, že hrob náleží k raně středovému pohřebišti, které zde v 70. letech 20. století prozkoumal Z. Klanica (1985). Ve výzkumu zájmové polohy bude nadále pokračováno, a to v prostoru mezi sondami S1–S3, tak aby došlo ke spojení do jedné souvislé plochy.

Literatura

AMČR: Záznam M-202501324 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501324>.

Bartík, J., Škrdla, P., Boriová, S., Herčík, O., 2024: Mikulčice (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 65(1), 168–169.

Bartík, J., Škrdla, P., Boriová, S., Herčík, O., Chlachula, D. 2025: Mikulčice (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 66(1), 205.

Klanica, Z. 1985: Mikulčice – Klášteřisko. *Památky archeologické* LXXVI(2), 474–539.

Summary

In 2025, systematic archaeological research continued at the site of Mikulčice – ‘Klášteřisko’ (Hodonín District), aimed at verifying the extent and chronology of the local Mesolithic occupation. The investigation built upon previous field seasons (Bartík et al. 2024; 2025) through the excavation of trench S3 (Fig. 3). A total area of 9.5 m² was excavated and subsequently wet-sieved. The research yielded a substantial assemblage of chipped stone industry, including several microliths and microcores. An associated find was the skeletal burial of a child, most likely belonging to an early medieval cemetery investigated at the site in the 1970s by Z. Klanica (1985).

Jaroslav Bartík, Petr Škrdla, Soňa Boriová, Ondřej Herčík

Obr. 3. Mikulčice. Pohled na výzkum v roce 2025. Foto J. Bartík.

Fig. 3. Mikulčice. View of the excavation area in 2025. Photo by J. Bartík.

Mohelno (okr. Třebíč)

„Topoly“.

Mladý paleolit. Loviště? Povrchový sběr. Badatelský výzkum.
AMČR: M-202502546.

Lokalizace: WGS-84: 49.1070142N, 16.1436392E

V rámci realizace projektu regionální spolupráce „Střední Pohlaví jako součást historické stezky spojující Českomoravskou vrchovinu s jihomoravskými úvaly“ a projektu Strategie AV21 „Subsistenční strategie mladopaleolitických lovců“ pokračovaly v roce 2025 terénní povrchové prospekce v prostoru vodní nádrže Mohelno. Při sledování erodující pláže v trati „Topoly“ (cf. Bartík et al. 2025), která je situovaná o meandr výše proti proudu řeky Jihlavy než známá poloha Mohelno – „Plevovce“, byly na více místech (obr. 4) získány kosti pleistocenní fauny (obr. 5). Tyto nálezy se vázaly na polohy spraše, které byly následkem svahových a recentních erozních procesů promíšeny se svahovými sedimenty. Podmínky výzkumu neumožnily podrobnější dokumentaci profilu – po snížení hladiny nádrže na několik hodin obsahoval sediment stále příliš mnoho vody na to, aby mohl být odkopán a profil začištěn. Kosti jsou pokryty krostou vysráženého uhličitánu vápenatého a značně zvětralé, což dokládá špatné dochování až úplná absence kolagenu v nich, přesto některé kosti a zuby kolagen obsahovaly, a jsou aktuálně předmětem radiouhlíkového datování, které by mělo odpovědět na otázku jejich možné souvislosti s nedalekými sídelními aktivitami v pozdní fázi mladého paleolitu.

Na lokalitě bylo nalezeno také několik štípaných artefaktů z radiolaritu a křemene, jejichž souvislost s pleistocenní faunou je nejistá. Tyto artefakty byly totiž nalezeny vyplavené, nikoli v intaktních sedimentech. Industrie, která by byla vyrobena převážně z radiolaritu, není v okolí doložena, což platí nejen pro paleolit, ale i mladší období pravěku. Jedinou výjimkou je pozdně paleolitická kolekce z polohy Třesov – „Lavičky“, kde je radiolarit hojně, ale nikoli výhradně rovněž zastoupen.

Nahromadění kostí na tomto místě zřejmě není náhodné, protože sestává z izolovaných kostí či menších skupinek, a to nejméně čtyř různých živočišných druhů. Doposud byly determinovány pozůstatky nejméně jednoho mamuta srstnatého (*Mammuthus primigenius*), koně (*Equus* sp.), jelena (*Cervus* sp.), dvou jedinců nosorožce srstnatého (*Coelodonta antiquitatis*) a kosti náležící dalším

blíže neurčeným středně velkým a velkým savcům. Pracujeme proto s pracovní hypotézou, že mohlo jít o místo lovu a porcování ulovené zvěře. Topografie místa – šikmá plošina mírně nad meandrující řekou, pod prudším svahem a při vyústění bočního údolí by mohla naznačovat, že místo snad sloužilo jako napajedlo nebo vhodný brod k překonání řeky. Lokalita bude nadále sledována.

Obr. 5. Mohelno, „Topoly“. Pohled na exkavaci části mamutí lebky. Foto J. Bartík.

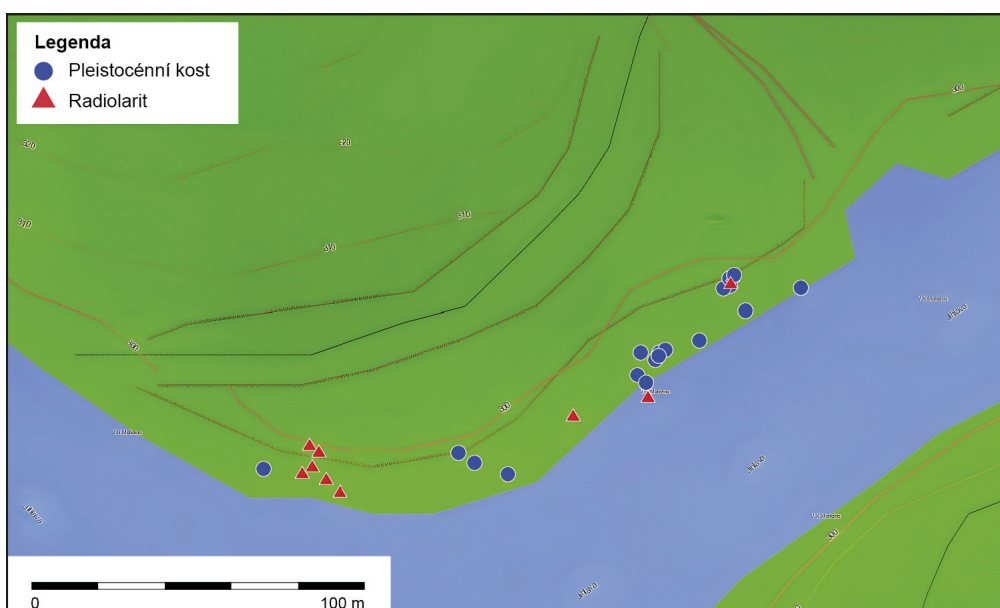
Fig. 5. Mohelno, „Topoly“. View of the excavation of a mammoth skull. Photo by J. Bartík.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202502546 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202502546>.
Bartík, J., Škrdla, P., Vokáč, M., Hoch, A., Rohovský, T., Knotek, P., Lengyel, M. 2025: Mohelno (okr. Třebíč). *Přehled výzkumů* 66(1), 226–227.

Summary

A collection of Pleistocene faunal remains, accompanied by radiolarite artefacts (Fig. 4, 5), was recovered during repeated surveys carried out as part of the Strategy AV21 project, ‘The Middle Jihlava River Region as part of a historical route linking the Bohemian-Moravian Highlands with the South Moravian

Obr. 4. Mohelno, „Topoly“. Rozptýl nálezu pleistocenní fauny a radiolaritových artefaktů. Autor P. Škrdla.

Fig. 4. Mohelno, „Topoly“. Spatial distribution of Pleistocene faunal remains and radiolarite artefacts. Author P. Škrdla.

Basins' (Střední Pohlaví jako součást historické stezky spojující Českomoravskou vrchovinu s jihomoravskými úvaly). The bones recorded to date represent at least four different species: woolly mammoth, woolly rhinoceros, horse, and deer. Their potential association with nearby Late Upper Palaeolithic sites remains uncertain, pending the results of radiocarbon dating. Similarly, the link between the radiolarite assemblage and the faunal remains is currently unresolved. In general, an assemblage composed exclusively of radiolarite has not previously been documented in the region, in either Palaeolithic or Neolithic contexts. The only site with a significant proportion of radiolarite is the Late Palaeolithic site of Třesov – 'Lavičky'. Surveys are ongoing.

Petr Škrdla, Jaroslav Bartík, Soňa Boriová, Ondřej Herčík,
David Cibulka, Martin Macků

Mohelno (okr. Třebíč)

„U Jezera“, parc. č. 6908, 6909.

Mezolit. Sídliště. Mikrosondáž/vzorkovací sondáž. Badatelský výzkum.
AMČR: M-202503099.

Lokalizace: WGS-84: 49.1071014N, 16.1561253E

V roce 2025 proběhl menší zjišťovací výzkum na lokalitě Mohelno – „U Jezera“. Pozůstatky předneolitických lidských aktivit zde byly objeveny již na jaře 2022, kdy byla poloha po dlouhé době zatravnění zorána, což umožnilo provést povrchový sběr (od té doby je zájmový prostor oset vojtěškou). Lokalita se nachází na severozápadním břehu zaniklého, zřejmě pozdně glaciálního jezera situovaného nad okrajem hluboce zaříznutého údolí řeky Jihlavy v nadmořské výšce okolo 400 m. Při povrchových prospekčních lokalitách zde byly identifikovány dva klastry štípaných artefaktů (jejich celkový počet aktuálně přesahuje pět desítek kusů), v jejichž prostoru byla následně provedena také geofyzikální prospekce, která měla za cíl ověřit výskyt zahloubených objektů. To se nakonec v případě povrchového klastru nálezů 1 podařilo (identifikováno bylo několik potenciálně zajímavých anomálií), a právě do jeho prostoru byl cílen zjišťovací výzkum.

Doposud získaný soubor štípané industrie byl předběžně chronologicky zařazen na základě metricko-technických a surovinových aspektů rámcově do pozdního paleolitu až mezolitu. Mezi surovinami dominují lokální materiály, přičemž nejvyššího podílu dosahuje rohovec typu Krumlovský les. Dále byly identifikovány křemičité zvětraliny (převážně vínově červené barvy), křemen/křišťál, rohovec typu Olomučany a pouze jedním

kusem je zastoupen importovaný eratický silicit (drobné nehtovité škrabadlo). Nezanedbatelnou část kolekce nebylo možné po surovinové stránce klasifikovat z důvodu silného přepálení.

Za účelem zpřesnění datace a ověření možné souvislosti geofyzikálních anomálií s povrchovou kolekcí artefaktů byl prostor lokality rozdělen do čtvercové sítě a v rámci ní následně proběhl v letních měsících odkryv dvou sond, přičemž celkem bylo v této výzkumné sezóně prozkoumáno a kompletně proplaveno 9 m². Zatímco sonda 1 o rozměrech 5 × 1 m byla situována na rozhraní zemědělsky využívané plochy a lesa (obr. 6) a reflektovala zvýšenou koncentraci povrchových nálezů, sonda 2 o rozměrech 2 × 2 m byla položena tak, aby ověřila existenci zahloubeného objektu v místě jedné z identifikovaných geofyzikálních anomálií. V rámci sondy 2 byla opravdu zachycena část mělkého (20–25 cm) objektu zahloubeného do navětralého skalního podloží. V jeho výplni byla nalezena menší kolekce štípané a makrolitické kamenné industrie. Důležitým nálezem jsou ojedinělé uhlíky, z nichž byly odebrány vzorky na radiokarbonové datování a archeobotanické analýzy, což umožní datování lokality a rekonstrukci tehdejšího přírodního prostředí. Výzkum zájmové polohy bude v dalších sezónách pokračovat.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503099 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503099>.

Summary

In 2025, a preliminary archaeological excavation was conducted at the site of Mohelno – 'U Jezera' (Třebíč District), situated on the north-western shore of a former Late Glacial lake in the Jihlava River valley. Surface survey identified two clusters of chipped stone artefacts and geophysical prospection detected within one of these concentrations indicated the presence of subsurface features. The recovered lithic assemblage was tentatively dated, on the basis of metric, technological and raw material criteria, to the Late Palaeolithic–Mesolithic, with a clear predominance of local raw materials, particularly chert of the Krumlovský les type. As part of the excavation, two trenches with a total excavated area of 9 m² were opened (Fig. 6). Trench 2 revealed part of a shallow subsurface feature containing lithic artefacts and sparse charcoal fragments. Samples collected from this feature will enable refinement of the site's chronology and contribute to the reconstruction of the contemporary natural environment.

Jaroslav Bartík, Petr Škrdla, David Cibulka, Ondřej Herčík,
Soňa Boriová, Milan Vokáč

Obr. 6. Mohelno, „U Jezera“. Sonda 1 po dokončení exkavace. Foto D. Cibulka.

Fig. 6. Mohelno, 'U Jezera'. Trench 1 after completion of excavation. Photo by D. Cibulka.

Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)

„Obecnice“.

Paleolit. Ekofakt. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202505398.

Lokalizace: WGS-84: 49.3433100N, 17.1819192E

V květnu až červenci 2025 proběhl záchranný archeologický výzkum při modernizaci trati Brno–Přerov 4, úsek 3, v tratovém úseku „Obecnice“ na rozhraní katastrů Víceměřice a Němčice nad Hanou.

V části lokality na katastru Němčice nad Hanou byl ve sprašovém sedimentu zjištěn nález pleistocenní fauny – silně degradované pozůstatky lebky nedospělého jedince nosorožce (*Coelodonta antiquitatis*), předběžně určené v terénu (obr. 7). Osteologický materiál byl zachycen ve sprašové stěně sídlištní jámy (obj. 569) a místy zasahoval do prostoru výkopu. Situace nasvědčuje tomu, že se pozůstatky nacházely původně ve spraši mimo vlastní výplň objektu a byly narušeny až při jeho hloubení; část materiálu mohla být následně sekundárně redeponována do výplně. Tomu odpovídá výskyt několika zubů ve vrstvě 202 v severozápadní části objektu, uložených v sekundární poloze mimo anatomickou souvislost. Nález tak lze interpretovat jako pleistocenní faunu druhotně zachycenou v kontextu mladší sídlištní aktivity.

Obr. 7. Němčice nad Hanou. Pozůstatky degradované lebky mláděte nosorožce srstnatého. Foto M. Hanšut.

Fig. 7. Němčice nad Hanou. Degraded skull remains of a juvenile woolly rhinoceros. Photo by M. Hanšut.

Literatura

AMČR: Záznam M-202505398 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505398>.

Summary

A rescue excavation (May–July 2025), conducted as part of the modernisation of the Brno–Přerov railway line (phase 4, section 3) in the ‘Obecnice’ track section (Víceměřice / Němčice nad Hanou cadastral areas), yielded the degraded remains of a juvenile woolly rhinoceros skull (*Coelodonta antiquitatis*). The remains were found within loess deposits and were associated with settlement feature 569. The find is interpreted as redeposited Pleistocene faunal remains (Fig. 7).

Miroslav Popelka, Michael Hanšut, Simona Frömelová, Aleš Plichta

Ochoz u Brna (okr. Brno-venkov)

Jeskyně Liščí díra.

Mladý paleolit, magdalénien. Aktivity v jeskyni. Sonda. Badatelský výzkum. AMČR: M-202501325.

Lokalizace: WGS-84: 49.2462589N, 16.7491697E

V roce 2025 byl proveden revizní výzkum jeskyně Liščí díra. Jeskyně se nachází v jižní části Moravského krasu a byla intenzivně zkoumána B. Klímou v letech 1959–1960 (Klíma 1960; 1961; 2002). Klíma v průběhu výzkumu identifikoval pod 1,5–2,0 m holocenních sedimentů pleistocenní vrstvu (vrstva 6) s paleolitickým materiálem. Vrstva 6 obsahovala kosti pleistocenní fauny a několik kamenných artefaktů. V horní části vrstvy 6 bylo nalezeno rydlo z pazourku (překlasifikováno na moravský jurský rohovec), které Klíma označil jako magdalénské, a v dolní části této vrstvy byla nalezena přesněji neurčitelná industrie obsahující dvoupodstavová jádra, hrubé úštěpy a čepele, ve všech případech vyrobené z hrubozrnné suroviny pocházející ze střední části Moravského krasu – Rudické vrstvy (cf. Valoch 1966), kterou Klíma přiřadil ke kvarcitovému aurignacienu Býčí skály.

Výše zmíněná možná přítomnost časně mladopaleolitické industrie (EUP) byla hlavním důvodem revizního výzkumu. Nejprve byly očištěny hranice Klímových výkopů a poté byla zkoumaná plocha rozšířena na severním (sonda 1) a východním (sonda 2) okraji (obr. 8). Zatímco sonda 1 byla archeologicky téměř sterilní, sonda 2 (obr. 9) obsahovala pleistocenní vrstvu popsanou Klímou – jeho vrstvu 6. Při výzkumu jsme použili preciznější metodiku než v případě předchozích výzkumů. Vše (nálezy i kbelíky se sedimentem) bylo změřeno pomocí totální stanice a veškerý sediment byl plaven na sítích s oky o velikosti 2 mm (celkem bylo proplaveno 5 m³). Z vrstvy sprašového sedimentu s vápencovými úlomky, která je identická s Klímovou vrstvou 6, jsme získali kolekci osteologického materiálu a ojedinělé kamenné artefakty. Podobně jako v případě původní Klímovy kolekce i nové nálezy představují pouze technologicky a typologicky nevýrazné artefakty. Čepel z našeho nového výzkumu byla přiložena k jádru z Klímovy EUP kolekce, čímž se oba soubory spojily. Všechna radiokarbonová data z této vrstvy však spadají do magdalénského období. Z podložní archeologicky sterilní půdy byly získány uhlíky, které poskytl datum 28 000 let. Klímova hypotéza o příslušnosti souboru k EUP mohla být tedy zamítnuta. Tímto zjištěním byla re-exkavace jeskyně Liščí díra ukončena. Závěrem je třeba ještě zmínit jeden důležitý důsledek re-exkavace jeskyně, a to že na základě datování kolekce z Liščí díry je možné spodní vrstvu z Býčí skály nepřímým datovat také do magdalénienu.

Literatura

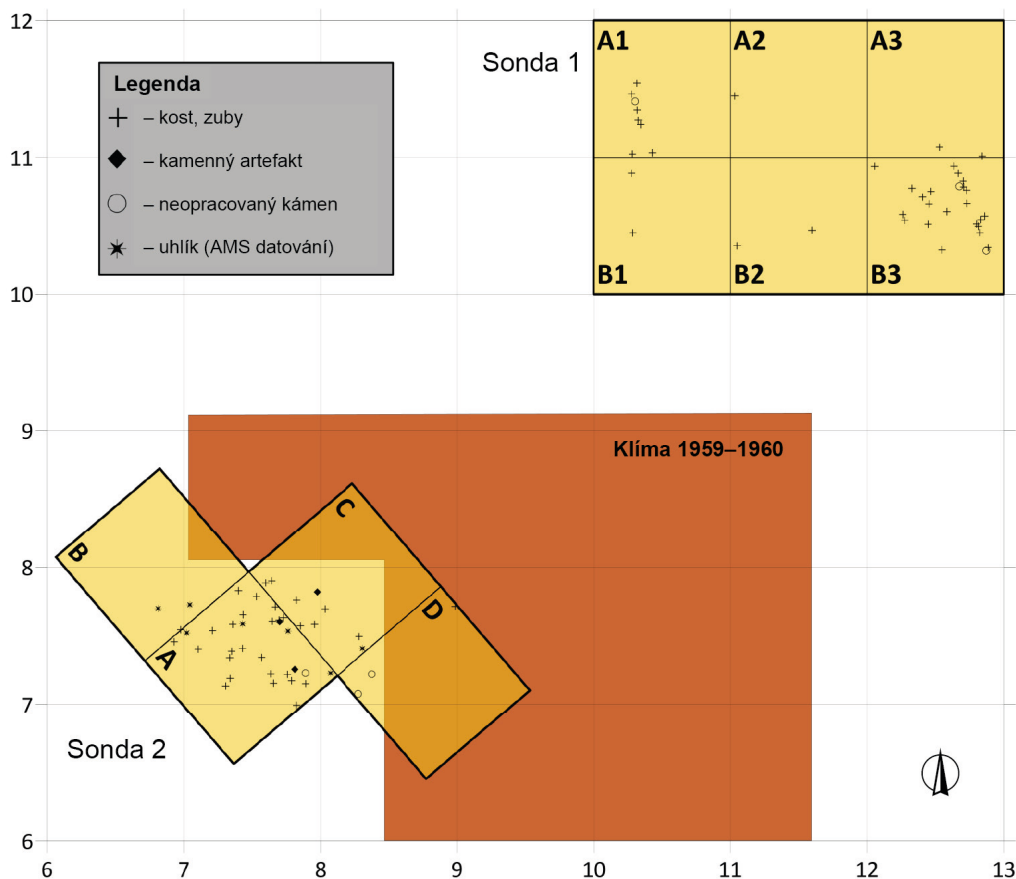
AMČR: Záznam M-202501325 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501325>.

Klíma, B. 1960: Zjišťovací výzkum v jeskyni Liščí díra u Hostěnic. *Přehled výzkumů* 1959, 11–12.

Klíma, B. 1961: Dokončení výzkumu jeskyně Liščí díra. *Přehled výzkumů* 1960, 27.

Klíma, B. 2002: Jeskyně v údolí Říčky: Kůlnička, Liščí a Klímova. In: J. Svoboda (ed.): *Prehistorické jeskyně. Katalogy, dokumenty, studie*. Dolnověstonické studie 7. Brno: Archeologický ústav AV ČR Brno, 158–172.

Valoch, K. 1966: Die Quartzitindustrie aus Býčí skála in Mähren. *Quartär* 17, 51–89.

Obr. 8. Ochoz u Brna. Plán výzkumu. Autor M. Novák.

Fig. 8. Ochoz u Brna. Excavation plan. Author M. Novák.

Obr. 9. Ochoz u Brna. Pohled na sondu 2. Foto J. Bartík.

Fig. 9. Ochoz u Brna. View of trench 2. Photo by J. Bartík.

Summary

In the spring of 2025, a re-excavation was carried out at Liščí díra Cave (Ochoz u Brna cadastral area, Brno-Country District). The aim was to identify layers that could be attributed to the Early Upper Palaeolithic (EUP). As an initial step, the edges of Klíma's trenches were cleaned, after which the excavated area was extended to the north (trench 1) and west (trench 2; Fig. 8). While trench 1 was archaeologically sterile, trench 2 (Fig. 9) revealed the layer described by Klíma as Layer 6. As in Klíma's original assemblage, the newly recovered artefacts were exclusively non-diagnostic. However, a blade recovered during the re-excavation was refitted to a core from Klíma's EUP assemblage, thereby linking the two collections. All radiocarbon dates obtained from this layer fall within the Magdalenian period, while a date of 28 ky was obtained from the underlying archaeologically sterile deposit. Klíma's hypothesis concerning the presence of an EUP component can therefore be rejected. In light of these results, the re-excavation of Liščí díra Cave was concluded.

Petr Škrdla, Jaroslav Bartík, Martin Novák, Ondřej Herčík, Soňa Boriová, Katarína Adameková

Neolit

Neolithic

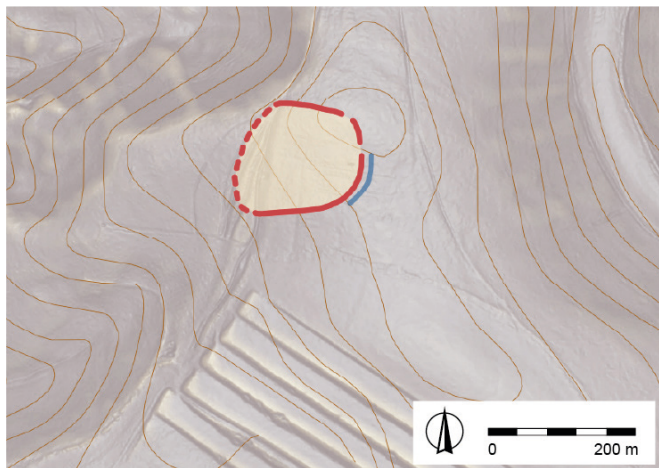
Archlebov (okr. Hodonín) „Horní Maliny“.

Lengyelská kultura. Příkopové ohrazení, sídliště. Vizualní/geodetický průzkum. AMČR: M-N0100056.

Lokalizace: WGS-84: 49.0694108N, 16.9758486E

V rámci systematického výzkumu lengyelského osídlení Ždánického lesa realizovaného Archeologickým ústavem AV ČR, Brno, v. v. i., došlo při analýze lidarových dat z leteckého laserového skenování k objevu nového pravěkého ohrazení v poloze Archlebov – „Horní Maliny“. Lokalita je situována na výrazném návrší, které přechází v ostrožnu orientovanou k jihovýchodu. Jedná se o dominantní polohu s nadmořskou výškou okolo 370 m, jež utváří jižní okraj Ždánického lesa a nabízí daleký rozhled do okolní krajiny.

Ohrazení má podle lidarových dat nepravidelně kruhový půdorys o rozměrech cca 150 × 145 m (obr. 1), přičemž jeho průběh v západní polovině je velmi špatně čitelný z důvodu rozbrázdění terénu svazkem úvozových lesních cest. Ač je při správném úhlu nasvícení lidarových dat zbývající část ohrazení poměrně dobře zřetelná, při ověření v terénu se ukázalo, že jeho průběh lze bezpečně sledovat pouze v jižní části, kde se projevuje jako nevýrazná terénní vlna (patrně pozůstatek valového tělesa). V jihovýchodní části lemuje terénní vlnu i nevýrazná deprese, jež by mohla představovat pozůstatky příkopu. Určení polohy a počtu vstupů na základě analýzy lidarových dat je problematické. S určitou rezervou lze tušit jedno až dvě přerušení ohrazení, a to na východní a případně i severovýchodní straně. Žádné další terénní reliktu uvnitř ohrazení zjištěny nebyly. Reálný počet příkopů a vstupů do ohrazeného areálu bude nutné validovat v budoucnu geofyzikální prospekci.

Obr. 1. Archlebov. Půdorys nepravidelně kruhového ohrazení podle interpretace lidarových dat. Autor E. Urban.

Fig. 1. Archlebov. Plan of an irregularly circular enclosure based on the interpretation of lidar data. Author E. Urban.

Při průzkumu a dokumentaci popisovaného ohrazení našel E. Urban několik drobných keramických fragmentů rámcově zařaditelných do období lengyelské kultury. Nelze vyloučit, že nově zjištěné ohrazení mohlo být součástí sídliště kultury s moravskou malovanou keramikou, které zde bylo objeveno již v 50. letech minulého století při rigolování jižního okraje návrší (cca 200 m jižně od ohrazení) pro vinohrad (Medunová 1958). V souvislosti se sídelní strategií a umístěním lokality na výrazné terénní dominantě (doložen rovněž výskyt paleolitických artefaktů – cf. Skutil 1960; 1961) je poměrně zajímavé její relativně chronologické zařazení do nejstarší fáze kultury s moravskou malovanou keramikou (MMK Ia), které se opírá o nálezy charakteristické keramiky, včetně fragmentů antropomorfních i zoomorfních plastik (Marešová 1971, 75; Kazdová 1984, 239) a soubor štípané industrie, v němž nechybí ani artefakty z obsidiánu (Skutil 1961, 39).

S ohledem na chronologické zařazení lokality, rozměry a kruhový tvar terénních reliktů můžeme pracovat s předběžnou hypotézou, že nově objevené ohrazení by mohlo představovat pozůstatky mladoneolitického rondelu. Na první pohled je pak zřejmé, že terénní reliktu z Archlebova se jak tvarem, tak velikostí nápadně odlišují od větších, oválných fortifikací lengyelské kultury identifikovaných ve východní části Ždánického lesa, které však navíc datačně spadají až do fází Lengyel II–III (cf. Urban, Bartík 2022; Bartík, Urban 2023a; 2023b; Bartík et al. 2023). Přesnější funkční interpretaci a datování popisovaného ohrazení bude nutné ověřit dalším cíleným výzkumem. Pokud by se teorie potvrdila, jednalo by se o teprve druhý moravský rondel dochovaný v lesním prostředí mimo v současnosti zemědělsky obhospodařovanou krajinu (cf. Bartík, Urban 2023c).

Literatura

- AMČR: Záznam M-N0100056 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-N0100056>.
- Bartík, J., Urban, E. 2023a: Lovčice (k. ú. Lovčice u Kyjova, okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 64(1), 187.
- Bartík, J., Urban, E. 2023b: Ždánice (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 64(1), 202.
- Bartík, J., Urban, E. 2023c: Švábenice (okr. Vyškov). *Přehled výzkumů* 64(1), 198–200.
- Bartík, J., Urban, E., Cibulka, D., Vrána, L. 2023: Snovídky (okr. Vyškov). *Přehled výzkumů* 64(1), 195–196.
- Kazdová, E. 1984: *Těšetice-Kyjovice 1. Starší stupeň kultury s moravskou malovanou keramikou*. Brno: Universita J. E. Purkyně.
- Marešová, K. 1971: Neolitická plastika na Moravě. *Časopis Moravského musea v Brně. Vědy společenské* LVI, 53–78.
- Medunová, A. 1958: Sídlíště lidu s moravskou malovanou keramikou v Archlebově. *Přehled výzkumů* 1958, 90.
- Skutil, J. 1960: Stopy pobytu paleolitického člověka v Archlebově. *Přehled výzkumů* 1959, 12.
- Skutil, J. 1961: Další paleolitický nálezy z Archlebova na Kyjovsku. *Přehled výzkumů* 1960, 39.
- Urban, E., Bartík, J. 2022: Mouřínov (okr. Vyškov). *Přehled výzkumů* 63(1), 136–137.

Summary

As part of systematic research into Lengyel settlement in the Ždánický les (Ždánice Forest), analysis of airborne laser scanning (LiDAR) data led to the discovery of a previously unknown prehistoric enclosed site at Archlebov – ‘Horní Maliny’ (Hodonín District), situated on a pronounced topographic prominence with extensive views of the surrounding landscape. The enclosure has an irregularly circular plan measuring approximately 150 × 145 m and is only partially discernible in the field, with the best-preserved section located in the southern sector, where it survives as a low earthwork, probably representing the remains of a bank accompanied locally by a shallow ditch (Fig. 1). Surface survey yielded several small pottery sherds attributable to the Lengyel culture, and the enclosure may have formed part of a broader settlement area of the Moravian Painted Ware culture previously documented in the vicinity (Medunová 1958; Marešová 1971, 75; Kazdová 1984, 239). On the basis of its morphology, dimensions, and chronological context, the enclosure is tentatively interpreted as the remains of a Late Neolithic rondel, a hypothesis that will require verification through further targeted archaeological investigation.

Jaroslav Bartík, Eliáš Urban

Brno (k. ú. Holásky, okr. Brno-město)

Ul. Výmlatiště; „Na Křížích“, parc. č. 2364/1.

Kultura lineární keramiky, kultura moravské malované keramiky (neolit). Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202405137.

Lokalizace: WGS-84: 49.1463206N, 16.6466917E

V letech 2024 až 2025 proběhl záchranný archeologický výzkum vyvolaný akcí „Rodinné bydlení Brno-Tuřany-Holásky“. Při rozsáhlé plošné skrývce se na zájmové parcele podařilo objevit polykulturní sídliště s převahou dokladů osídlení z mladšího pravěku (viz oddíly Eneolit, Doba bronzová, Doba železná), prozkoumáno však bylo i několik objektů ze staršího a mladšího neolitu.

Literatura

AMČR: Záznam M-202405137 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405137>.

Summary

In 2024 and 2025, a rescue archaeological excavation was conducted in Výmlatiště Street (Holásky cadastral area, Brno-City District), prompted by the construction of new family houses. Extensive area across the investigated plot revealed a multi-period settlement, with several archaeological features dated to both the Early and Late Neolithic periods.

Petr Kos

Brno (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město)

Ul. Sukova, parc. č. 101.

Lengyelská kultura. Neurčený areál. Jiná evidence. Záchranný výzkum. AMČR: M-202500259.

Lokalizace: WGS-84: 49.1960983N, 16.6125167E

V březnu až květnu 2025 byl realizován v souvislosti se stavbou „Oprava hydroizolace budovy ČNB, Brno“ archeologický výzkum v centru Brna na ulici Sukova (akce č. A28/2025). V severní

části výkopu vedeného podél západní stěny budovy České národní banky (parc. č. 101) byla zachycena pravěká jáma neznámé funkce. Dle jejího charakteru můžeme uvažovat o zásobnici. Výplň obsahovala zlomky keramiky, které lze zařadit do kultury s moravskou malovanou keramikou. Nález jámy koresponduje s dřívějším objevem hrotitého příkopu v blízkém sousedství na Dvořákové ulici, jenž byl učiněn při výzkumu prováděném v letech 2003 až 2005. Datován byl rovněž do období kultury s moravskou malovanou keramikou a interpretován jako součást rondelu (Holub et al. 2006, 188; Peška et al. 2005). Podle odhadovaného průběhu příkopu měl být jeho segment zachycen ve sledovaném výkopu stavby na Sukově ulici. Zde se ho však nepodařilo zaregistrovat. Snad byl zničen již v minulosti, nebo byl v daném místě přerušen za účelem vstupu do areálu. Dokumentovaná jáma, za předpokladu, že byla s rondelem současná, by se nacházela v jeho interiéru (Zůbek 2025).

Literatura

AMČR: Záznam M-202500259 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202500259>.

Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2006: Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 47, 187–190.

Peška, M., Zapletalová, D., Sedláčková, L. 2005: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě sekundárních kolektorů K7, Kobližná – náměstí Svobody v k. ú. Brno – střed. Kobližná, Sukova, Poštovská a Kozí. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 39/05. Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú. DOI: 10.60585/M-TX-200600096. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-200600096>.*

Zůbek, A. 2025: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Oprava hydroizolace budovy ČNB, Brno“.* Rkp. nálezové zprávy, č. akce A28/2025. Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú. DOI: 10.60585/M-TX-202600081. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202600081>.

Summary

In 2025, a small-scale archaeological excavation was carried out in Sukova Street (Brno-City District), in connection with repairs to the waterproofing of the building of the Czech National Bank. The excavation investigated one prehistoric feature, most likely representing a storage pit. Its fill contained pottery fragments that can be chronologically attributed to the Moravian Painted Ware culture. It cannot be ruled out that the recorded feature was associated with the pointed-ditch enclosure of a rondel identified previously in the nearby Dvořáková Street (Holub et al. 2006, 188; Peška et al. 2005; Zůbek 2025).

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Sadová, okr. Brno-město)

„Zamilovaný hájek“, parc. č. 312/1.

Neolit-eneolit. Ojedinelý artefakt. Náhodný zásah/nález. AMČR: M-9002617A.

Lokalizace: S-JTSK: -597855, -1155715

Dne 30. 1. 2025 kontaktoval D. Rubner pracovníky Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., a informoval je, že předchozího dne při údržbě trasy pro terénní cyklistiku v lesní trati „Zamilovaný hájek“ objevil patrně pravěký kamenný nástroj, což následně potvrdily zaslané fotografie předmětu. Jedná se

o plochou sekerku protáhle trapézovitého tvaru s vějířovitým ostřím, jejíž týlová partie je odlomena (obr. 2). Další menší poškození se vyskytují i po obvodu jinak pečlivě vybroušených a vyhlazených stěn. Celková délka artefaktu dosahuje 105 mm, maximální šířka činí v úrovni ostří 44 mm, v úrovni týlu 28 mm. Příčný průřez má podobu zaobleného obdélníka o největší síle 17 mm. Hmotnost je 133,5 g. Z morfologického hlediska představuje sekerka poměrně běžnou formu, používanou v průběhu neolitu a eneolitu.

Nástroj je vyroben z horniny se zřetelnou metamorfní foliací, která je zvýrazněna tmněji zelenými a bělavými šlírami a probíhá téměř kolmo k jejímu ostří. Poněvadž artefakt nemá recentní poškození, může být popsána pouze barva patinovaného povrchu, jež podle Munsellovy barevné škály kolísá mezi 5GY 5/2 (dusky yellow green) a 10GY 5/2 (grayish green). Bílé šlíry a mladší velmi jemné příčné žilky nereagují se zředěnou kyselinou chlorovodíkovou a jsou složeny z převážně bělavých živců s příměsí šedého křemene. Pouhým okem lze zaznamenat lokální kumulace kovové se lesknoucích krystalů, které jsou podle pozorování pod stereomikroskopem tvořeny idiomorfne omezeným magnetitem, převážně o velikosti do 0,5 mm, některé z nich ale dosahují i 1 mm. Tomu odpovídá velmi vysoká magnetická susceptibilita $46,3 \times 10^{-3}$ SI jednotek, která byla vícekrát změřena přístrojem ZH instruments SM 30. Protože mocnost sekerky nedosahuje velikosti potřebné pro správné měření, skutečná hodnota podle přepočtu pomocí křivky „thickness correction factor“ publikované B. Bradákem et al. (2009) je ještě vyšší, a to $51,4 \times 10^{-3}$ SI jednotek. Hustota horniny byla stanovena metodou dvojího vážení a její hodnota je $3,03 \text{ g/cm}^3$. Již z dřívějšího studia víme, že hustoty hornin z obou nejvýznamnějších pravěkých zdrojů metabazitů v okolí Želešic a v Jizerských horách se překrývají, ovšem průměrná hodnota spočítaná vždy z 10 vzorků ukazuje přece jenom nepatrně vyšší hodnotu u suroviny z prvně uvedené lokality ($3,01 \text{ g/cm}^3$ oproti $2,98 \text{ g/cm}^3$ u typu Jizerské hory). To jistě platí zejména pro vzorky bohaté magnetitem, jehož hustota je zhruba dvakrát vyšší než silikátových minerálů tvořících metabazity (především amfiboly a živce). Celkový charakter horniny, její velmi vysoká magnetická susceptibilita a vyšší hustota dovolují surovinu sekerky jednoznačně určit jako metabazit typu Želešice, jehož používání na Brněnsku podle současných znalostí kulminovalo v období lengyelské kultury.

Sekerka měla být objevena při odkopávání hlíny v horní části členitého svahu, jenž se sklání severozápadním směrem k vyústění několika bezvodých strží do rozšiřujícího se údolí říčky

Obr. 2. Brno-Sadová. Kamenná sekerka. Foto T. Přichystalová.

Fig. 2. Brno-Sadová. Stone axe. Photo by T. Přichystalová.

Ponávky. Prohlídka udaného místa i širšího okolí však neodhalila porušení žádných archeologických situací, jen asi o 100 m níže po svahu byl v trase jiné větve cyklostezky zaznamenán větší střepek pocházející ze spodní části keramické nádoby rámcově pravěkého stáří. Nálezy patrně indikují přítomnost dosud nevidované archeologické lokality.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002617A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002617A>.

Bradák, B., Szakmány, G., Jósza, S., Přichystal, A. 2009: Application of magnetic susceptibility on polished stone tools from Western Hungary and the Eastern part of the Czech Republic (Central Europe). *Journal of Archaeological Science* 36, 2437–2444.

Summary

On 29 January 2025, a flat stone axe made of Želešice-type metabasite (Fig. 2) was discovered during maintenance work on a cycleway in the ‘Zamilovaný hájek’ forest track (Sadová cadastral area, Brno-City District). However, investigation of the reported findspot and its wider surroundings revealed no disturbed archaeological contexts. Approximately 100 m downslope, along another branch of the cycleway, a larger pottery sherd was recorded, deriving from the lower part of a ceramic vessel of broadly prehistoric date. These finds likely indicate the presence of a previously unknown archaeological site dating to the Neolithic–Eneolithic period.

Antonín Přichystal, Michal Přichystal

Brno (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město)

Ul. Příční, parc. č. 503.

Lengyelská kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202600231.

Lokalizace: S-JTSK: -597590.6630, -1160242.5230; -597587.9480, -1160257.1780; -597526.1200, -1160243.5600; -597528.3600, -1160228.4700

Nové doklady neolitického osídlení se podařilo identifikovat v roce 2025 na ulici Příční v Brně-Zábrdovicích. Záchranný archeologický výzkum na parcele č. 503 byl vyvolán stavbou bytového domu. Geologické podloží bylo na zkoumané ploše tvořeno sprašovými hlínami, na které nasedala holocenní půda typu hnědozemě. Rozhraní půdního horizontu a spraše se podařilo dokumentovat pouze v jihovýchodním rohu stavební jámy, kde se nacházelo v úrovni cca 204,15 m n. m. Mocnost půdního horizontu zde dosahovala cca 0,6 m. V téměř celé ploše výzkumu však byl půdní horizont, stejně jako velká část archeologických situací, odstraněn již v minulosti. Recentní situace se zde nacházely do hloubky 1–1,5 m od původního povrchu (tj. cca 204,00–203,50 m n. m.).

Zadní (západní) část parcely byla stavbou snížena o přibližně 1 m od současného povrchu a byly zde dokumentovány pouze vrstvy navážek a novověké situace. V přední (východní) části parcely byl původní terén strojově snížen o 1,5 m až 2 m od současného povrchu a následně přistoupeno k plošnému odkryvu. Kromě novověkých aktivit (18.–19. století) bylo v ploše zkoumané parcely zachyceno relativně intenzivní pravěké osídlení (viz také oddíl Doba bronzová). Minimálně tři zahluobené objekty bylo možné zařadit k osídlení z období lengyelské kultury (obr. 3), byť získané nálezy z jejich výplní byly velmi sporadické (Sedláčková 2026).

Obr. 3. Brno-Zábrdovice. Plán lokality s vyznačenými objekty lengyelské kultury (žlutě). Grafika Archaia Brno z. ú.

Fig. 3. Brno-Zábrdovice. Site plan showing features of the Lengyel culture (marked in yellow). Graphic by Archaia Brno.

Funkčně lze tyto objekty interpretovat jako exploatační jámy kopané za účelem získání sprašové hlíny. Vzhledem k terénní situaci na lokalitě nelze vyloučit, že jednotlivé výkopy mohly být původně součástí větších jam, tzv. hliníků. Lze předpokládat, že k neolitickému osídlení mohou patřit i některé z dalších, chronologicky nezařazených objektů.

Literatura

AMČR: Záznam M-202600231 [cit. 2026-01-21]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202600231>.

Sedláčková, L. 2026: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Bytový dům Příční 12“*.

Rkp. nálezové zprávy. Uloženo: Archaia Brno z. ú. DOI: 10.60585/M-TX-202600052. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202600052>.

Summary

New evidence of Neolithic occupation was identified during a rescue archaeological excavation conducted in Příční Street (Zábrdovice cadastral area, Brno-City District) in 2025. The excavation was prompted by the construction of a new apartment building. Although a substantial part of the original soil horizon and archaeological contexts had previously been destroyed by modern interventions, relatively intensive prehistoric occupation was recorded in the eastern part of the excavated area, including at least three sunken features of the Lengyel culture (Fig. 3), which may be tentatively interpreted as pits used for the exploitation of loess subsoil (Sedláčková 2026).

Lenka Sedláčková, Michal Bučo

Břeclav (okr. Břeclav)

„Zadní hrúd“, „Podsedky“, „Novoveská“, „Díly“.

Zemědělský pravěk, mladší neolit. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202503619.

Lokalizace: WGS-84: 48.7414192N, 16.8629517E; 48.7542378N, 16.8411814E

V červenci 2025 byla zahájena 1. etapa záchranného archeologického výzkumu vyvolaného stavbou obchvatu Břeclavi. Plocha zahrnutá do první etapy zaujímá zhruba dvě třetiny plochy plánovaného obchvatu a pro potřeby výzkumu byla rozdělena do deseti úseků.

V poloze „Podsedky“ byly dokumentovány čtyři zahloubené archeologické situace bez movitých archeologických nálezů. V poloze „Zadní hrúd“ proběhla exkavace dvaceti zahloubených, spíše menších, archeologických objektů sídlištního charakteru s keramickým materiálem datovaným rámcově do zemědělského pravěku. Stejně tak v poloze „Novoveská“ se podařilo identifikovat jeden středně velký zahloubený objekt a čtyři kulevé jámy s keramikou pouze rámcově zařaditelnou do období zemědělského pravěku.

V poloze „Díly“ byla objevena lokalita předběžně datovaná do období mladšího neolitu. Rozpoznáno zde bylo na 150 zahloubených sídlištních objektů. Jedná se o pozůstatky dvou dlouhých příčných řad tvořených kulevými jámami, doplněných několika většími zahloubenými objekty s nálezy nepříliš dobře pálené erodované keramiky a štípané kamenné industrie. V roce 2025 se se podařilo exkavovat 108 objektů, zbytek bude předmětem výzkumu v roce 2026.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503619 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503619>.

Summary

In July 2025, the first phase of a rescue archaeological excavation was launched in connection with the construction of the Břeclav bypass (Břeclav District). A site preliminarily dated to the Late Neolithic period was discovered in the 'Díly' field, yielding approximately 150 sunken settlement features. These include the remains of two long, straight rows of post holes, accompanied by several larger features containing finds of poorly fired, abraded pottery and chipped stone industry.

Matěj Forst, Petr Juřina, Jan Vizner

Bulhary (okr. Břeclav)

„Au Äcker“, parc. č. 910/4, 910/23.

Kultura lineární keramiky, kultura vypíchané keramiky, lengyelská kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.

AMČR: M-202503418.

Lokalizace: WGS-84: 48.8274319N, 16.7527381E

V návaznosti na záchranný výzkum před stavbou vozovky a inženýrských sítí pro novou ulici na jihovýchodním okraji Bulhar v roce 2024 (Piačková, Trampota 2025) pokračoval archeologický výzkum v souběhu s probíhající stavbou mezi červencem a zářím 2025. V této sezóně byla předmětem zájmu plocha propojení mezi bezejmennou ulicí na jihovýchodním okraji Bulhar a nově budovanou ulicí. Další plocha (o rozloze 29 × 9 m) v jižní části parcely č. 910/4 byla po dohodě s investorem sejmuta a prozkoumána v rámci předstihového výzkumu na místě budoucí výstavby rodinných domů.

V prostoru propojení k nové ulici byly zjištěny tři objekty datované do kultury s lineární keramikou, dva objekty náležející kultuře s vypíchanou keramikou a jeden objekt pravděpodobně z doby bronzové. Na ploše určené k zástavbě bylo odkryto pět objektů s výskytem vypíchané keramiky a dále severní část základového žlabu dlouhého neolitického domu (obr. 4), který sice neobsahoval výraznější nálezy, podle jeho odhadovaného stáří však předpokládáme vztah ke kultuře s vypíchanou keramikou. Stáří sedmi dalších objektů a kúlových jamek nebylo možné blíže určit, dva objekty jsou datovány do starší doby bronzové.

Obr. 4. Bulhary. Základový žlab dlouhého neolitického domu. Foto K. Piačková.

Fig. 4. Bulhary. The foundation trench of a Neolithic longhouse. Photo by K. Piačková.

Objekty s lineární keramikou se vyznačovaly především výrazným obsahem mazanice, často ve formě větších kusů s různými typy otisků konstrukčních prvků. Objekty kultury s vypíchanou keramikou obsahovaly především koncentrovaný sídlištní odpad s nálezy zvířecích kostí, keramiky, štípané a broušené kamenné industrie, kostěné industrie a malakofauny (v některých případech opracované).

V blízkosti objektu 502, situovaného u cyklostezky, který byl částečně prozkoumán v minulém roce, byla vyhloubena šachta, která objekt výrazně narušila. Ve stěnách šachty byla nalezena charakteristická mladolengyelská keramika.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503418 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa

České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503418>.

Piačková, K., Trampota, F. 2025: Bulhary (okr. Břeclav).

Přehled výzkumů 66(1), 218, 246, 257, 270.

Summary

Following a rescue excavation carried out in 2024 in advance of the construction of a new road and utility networks on the southeastern edge of Bulhary (Břeclav District), archaeological investigations continued in parallel with construction works between July and September 2025. The excavation focused on the road corridor and a plot intended for future residential development. Features dating to the Linear Pottery culture, the Stroked Pottery culture, and the Bronze Age were identified, including settlement features and part of a Neolithic longhouse foundation trench (Fig. 4). The assemblages comprised mainly settlement refuse, including ceramics, animal bones, stone and bone tools, and construction debris. Additional finds of Late Lengyel pottery were recorded in a construction trench adjacent to a previously investigated feature.

František Trampota

Čermákovice (okr. Znojmo)

„Ouhory“, „Nad Vývozem“.

Kultura lineární keramiky, kultura moravské malované keramiky (neolit). Sídliště. Povrchový sběr. Průzkum. AMČR: M-9002614A.

Lokalizace: WGS-84: 49.0284281N, 16.1863194E

Nová pravěká lokalita byla objevena na katastru obce Čermákovice. Rozkládá se na poměrně velké ploše na pozvolném jihovýchodním až východním sprašovém svahu vybíhajícím z kót 363 m a 355 m. Pouze v západní části koncentrace směrem k vrcholu svahu na povrch vystupuje šterkové podloží. Artefakty jsou rozptýleny přibližně v rozmezí nadmořských výšek 330–345 m.

Keramika se dochovala ve značně fragmentárním stavu. V keramické hmotě převažují písčité příměsi, ojediněle se objeví tenkostěnný zlomek z jemně plavené hmoty. Právě podle charakteristické plavené hmoty lze páskové ucho a střeň s linií zařadit k mladšímu stupni kultury s lineární keramikou. Mezi nálezy však dominuje keramika kultury s moravskou malovanou keramikou. Jedná se o zaoblené okraje z mís hrncovitých tvarů, fragmenty mís na nožce, polokulovitě a svisle protáhlé výčnělky, plná nebo krátká rohatá ucha s otvorem. Malba ani rýsování doloženy nebyly. Předběžně lze keramický materiál přiřadit ke staršímu stupni kultury s moravskou malovanou keramikou.

Početnější je kamenná industrie. Několik artefaktů bylo přiřazeno k paleolitu (viz oddíl Paleolit) a jedno křesadlo nebylo

do rozboru zahrnuto. Kolekce neolitické štípané industrie sestává ze 708 kusů. V surovinovém spektru jasně dominuje rohovec typu Krumlovský les s převahou variety II (412 ks) nad varietou I (153 ks). Kolekce dále sestává z obsidiánu (10 ks), křemičité zvětraliny serpentinitu typu plazma (31 ks), po několika nebo jednotlivých kusech dále křišťál, záhněda, silicit krakovsko-česťochovské jury, silicit typu Stránská skála (?), moravský jurský rohovec, radiolarit, rohovec typu Olomučany a silicit z glacienních sedimentů. Samostatnou skupinu tvoří přepálené artefakty, všechny z rohovce typu Krumlovský les. Z hlediska technologie jsou v souboru zastoupeny surovina (13 ks; 1,9 %), jádra (89 ks; 12,6 %), úštěpy (317 ks; 61 %), čepele (110 ks; 16,2 %) a nástroje (52 ks; 7,3 %). Mezi neopracovanými kusy se objevily křemičité zvětralina hadců, křemen, moravský jurský rohovec, rohovec typu Krumlovský les, křišťál a růženín. Mezi jádry převažují jednopodstavová (mírně převažují čepelová nad úštěpovými), výjimečně byla doložena těžba z úzké hrany. Menší skupinu představují nepravidelná dvoupodstavová jádra (opět čepelová mírně převažují), stopově se vyskytují jádra se změněnou orientací nebo vícepodstavová. Objevila se i tzv. „zkouška“ nebo tablety z obnovy podstavy jádra. Čepele byly nejvíce dochovány celé nebo jejich horní část, výraznou skupinu představují mediální fragmenty. Několik čepelí lze označit jako vodící a jedenáct neretušovaných kusů bylo opatřeno leskem. Mezi nástroji převažují škrabadla, mírně převládají krátká nad běžnými čepelovými, některá jsou zlomená, výjimečně se objevilo úštěpové škrabadlo nebo v kombinaci s laterální retuší. Spíše po jednotlivých kusech jsou zastoupeny ještě příčné retuše, krátký trapéz, čepel s příčnou retuší a leskem, čepel s laterální retuší a leskem, vrták, vkleslá vrubovitá retuš, čepel s bilaterální retuší, dírkovač, drásadlo a jeho zlomek, oboustranné krátké škrabadlo, odštěpovač a blíže neurčený nástroj s náznakem plošného opracování a protilehlými vruby.

Broušená kamenná industrie sestává z 30 kusů. Je ve značně fragmentárním stavu, žádný artefakt není kompletní. Zhruba čtvrtina kusů představuje polotovary nebo nedobroušené sekerky. U nevrtných artefaktů je dominující surovinou metabazit typu Želešice. Pouze jeden artefakt představuje břitovou část kopytovitého nástroje, zřejmě z metabazitu typu Jizerské hory (kultura lineární keramiky?). Vrtné artefakty jsou převážně zhotovené z amfibolitu, stopově z amfibolického dioritu a z metabazitu typu Želešice. Zajímavostí nevelké kolekce je vysoká přítomnost nedovrtných kusů nebo se stopami reutilizace. Doklady zpracování surovin přímo na lokalitě jsou jednak zlomky břidlice nebo vývrtek z amfibolitu. Vrtné artefakty jsou co do velikosti obecně velmi drobné.

Opakovanými povrchovými průzkumy bylo doloženo rozsáhlé sídliště kultury s lineární keramikou (II. stupeň) a především kultury s moravskou malovanou keramikou (I. stupeň). V surovinovém spektru je jasná preference lokálních rohovců typu Krumlovský les se silnou zpracovatelskou složkou a v broušené kamenné industrii metabazitů želešické proveniencí. Importy se v poměrně početném souboru téměř nevyskytují. Podrobnější rozbor bude předmětem samostatné studie.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002614A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002614A>.

Summary

Surface surveys in the 'Ouhory' and 'Nad Vývozem' fields (Čermákovice cadastral area, Znojmo District) identified a settlement of the Linear Pottery culture (Phase II) and the Moravian Painted Ware culture (Phase I). The raw material spectrum of the chipped

stone industry shows a clear preference for local Krumlovský les-type chert, with a strong manufacturing component, while the polished industry is dominated by metabasites of Želešice provenance. Exotic imports are almost absent from the relatively large assemblage, with only occasional occurrences of obsidian, Kraków-Częstochowa Jurassic silicite, and erratic flint. The site is located in a densely settled area of the middle course of the Rokytná River, west of rich sources of Krumlovský les-type chert.

Martin Kuča, Zdeněk Hájek

Dolní Újezd (k. ú. Dolní Újezd u Lipníka nad Bečvou, okr. Přerov)

„Široké zadní“, parc. č. 2541.

Kultura lineární keramiky. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202500780.

Lokalizace: WGS-84: 49.5405697N, 17.5395767E; 49.5405525N, 17.5395403E; 49.5400347N, 17.5400217E; 49.5400061N, 17.5399722E

Na jaře roku 2025 proběhl v poloze „Široké zadní“ na katastru Dolní Újezd u Lipníka nad Bečvou záchraný archeologický výzkum, během něhož bylo prozkoumáno 15 zahloubených objektů. Po typologické stránce se jednalo o mělké sídlištní jámy, menší jamky a části dvou hliníků. Některé z uvedených objektů mohly být na základě nalezených keramických zlomků z jejich výplně datovány do období kultury s lineární keramikou. Výzkum proběhl v souvislosti s výstavbou nové cyklostezky spojující Lipník nad Bečvou, osadu Trnávku a obec Dolní Újezd a její trasa vedla prostorem stávajících polních cest.

Literatura

AMČR: Záznam M-202500780 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202500780>.

Summary

In spring 2025, a rescue archaeological excavation was carried out in the 'Široké Zadní' field in the cadastral area of Dolní Újezd u Lipníka nad Bečvou (Přerov District), during which 15 sunken features were investigated. Based on pottery sherds recovered from their fills, some of these features could be dated to the period of the Linear Pottery culture.

Jakub Vrána

Dyje (okr. Znojmo)

„U Křížovatky“, parc. č. 1947/1.

Zemědělský pravěk. Sídliště. Vertikální řez. Záchraný výzkum. AMČR: M-202405226.

Lokalizace: WGS-84: 48.8527558N, 16.1132597E

V roce 2025 proběhl záchraný archeologický výzkum iniciovaný výkopovými pracemi souvisejícími s vybudováním přeložky vysokého napětí na katastru obce Dyje. Na profilu liniového výkopu se podařilo zachytit dva porušené objekty. Stratigrafickou jednotku 500 můžeme interpretovat jako běžnou sídlištní jámu, kterou lze na základě získaného střepevého materiálu datovat obecně do zemědělského pravěku. Druhý zahloubený objekt představuje recentní výkop z průběhu 20. století (Rožnovský 2025).

Literatura

AMČR: Záznam M-202405226 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405226>.
Rožnovský, D. 2025: *Přeložka p. Dyje ABC VN862 IMA Logistik*. Rkp. nálezové zprávy M-TX-202500527 [cit. 2026-02-15]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno. DOI: 10.60585/M-TX-202500527. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202500527>.

Summary

During a rescue excavation in the cadastral area of Dyje (Znojmo District), two sunken features were recorded in the profile of a linear trench. One can only be broadly dated to the agricultural prehistory period, while the other dates to the 20th century (Rožnovský 2025).

David Rožnovský, Jana Bauerová

Havraníky (okr. Znojmo)

„U Sklepů“, parc. č. 135/1, 823/15, 823/28, 824, 829, 834/1, 840.

Kultura lineární keramiky. Sídliště. Vertikální řez. Záchranný výzkum. AMČR: M-202501510.

Lokalizace: S-JTSK: -646245.66, -1198775.61

V roce 2025 proběhl záchranný archeologický výzkum na katastru obce Havraníky. Výzkum byl vyvolán stavbou „Havraníky – Housing: NN příp. lok. 32 RD“ a v jeho průběhu byl zdokumentován jeden porušený zahloubený objekt. Jáma se nacházela v nejvýhodnější části stavby, proto je pravděpodobné, že sídelní areál, ke kterému objekt náleží, pokračuje dále tímto směrem. Na základě získaných keramických nálezů je zřejmé, že zkoumaný objekt byl součástí doposud neznámé lokality z období kultury s lineární keramikou (cf. Čížmář 2005).

Literatura

AMČR: Záznam M-202501510 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501510>.
Čížmář, Z. 2005: *Havraníky 2004–2005, výstavba splaškové kanalizace*. Rkp. nálezové zprávy, j. 128/10. Uloženo: archiv Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-TX-201701595. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-201701595>.

Summary

A single sunken feature of the Linear Pottery culture was discovered during the installation of electrical connections for family houses in the cadastral area of Havraníky (Znojmo District).

David Humpola

Ježov (okr. Hodonín)

„Kuče nad loukami“.

Neolit–eneolit. Příkopové ohrazení. Letecký průzkum. AMČR: M-N0100057.

Lokalizace: WGS-84: 49.0128142N, 17.2092831E

Při analýze ortofoto map terénu byly identifikovány v poloze Ježov – „Kuče nad loukami“ porostové příznaky vícenásobného příkopového ohrazení, které se táhne okolo terénní vyvýšeniny

s vrcholovou kótou 240,8 m. Existenci těchto příznaků se podařilo v roce 2025 ověřit také snímkováním z dronu (obr. 5). Jedná se tak o nově objevenou výšinnou lokalitu s doklady fortifikace. Její stáří prozatím není jasné, při jednorázovém navštívení lokality byl získán jen nepočetný a silně otřelý keramický materiál rámcově datovatelný do neolitu–eneolitu a jedna drobná trapézka z eratického silicitu.

Obr. 5. Ježov. Porostové příznaky příkopového ohrazení. Autor J. Bartík, D. Cibulka.
Fig. 5. Ježov. Cropmarks of the ditch enclosure. Authors J. Bartík, D. Cibulka.

Literatura

AMČR: Záznam M-N0100057 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-N0100057>.

Summary

Analysis of orthophoto data identified cropmarks of a multi-ditched enclosure at the Ježov – „Kuče nad loukami“ site (Hodonín District), encircling an elevated landform with a summit at 240.8 m a.s.l. The existence of these features was further confirmed in 2025 through drone-based aerial survey (Fig. 5). This location therefore represents a newly identified hilltop site with evidence of fortification. Its chronology remains uncertain at present; a single surface survey yielded only a small assemblage of heavily abraded pottery broadly datable to the Neolithic–Eneolithic period, together with a small trapeze microlith made of erratic silicite.

Jaroslav Bartík, David Cibulka

Kuřim (okr. Brno-venkov)

„Záhoří“, parc. č. 3062/1, 3062/63, 3062/70.

Lengyelská kultura. Sídliště. Náhodný zásah/nález. Záchranný výzkum. AMČR: M-202503731.

Lokalizace: WGS-84: 49.3060608N, 16.5467814E

Během výstavby obytného komplexu Kuřim – „Záhoří“ byl v roce 2025 zachycen jeden sídlištní zahloubený objekt, obsahující zlomky keramiky z období mladšího neolitu. Stavba navázala na plochy zkoumané pracovníky Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., v letech 2021 a 2022, kde však byly zkoumány převážně situace z eneolitu a doby železné (Přichystal 2021; Parma 2022).

Literatura

- AMČR: Záznam M-202503731 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503731>.
 Přichystal, M. 2021: Kuřim (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 62(1), 213.
 Parma, D. 2022: Kuřim (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 63(1), 152.

Summary

During the construction of the Kuřim – ‘Záhoří’ residential complex (Brno-Country District), a single sunken settlement feature was recorded in 2025, containing pottery sherds dating to the Late Neolithic period. The building development followed on from areas investigated in 2021 and 2022 (Přichystal 2021; Parma 2022).

Petr Kos

Kyjovice (okr. Znojmo) „Sutny“.

Kultura lineární keramiky. Sídliště. Skupina/síť sond. Badatelský výzkum. AMČR: M-202502965.

Lokalizace: WGS-84: 48.89893933N, 16.13752335E

V roce 2025 pokračoval systematický výzkum domu č. 33 kultury s lineární keramikou na lokalitě Kyjovice v poloze „Sutny V“, jehož exkavace byla zahájena v roce 2019. Výzkum probíhal v sektoru X8 ve čtvercích 7f, 8f, 9f, 7g a 8g (obr. 6) a navázal na širší výzkumný záměr zabývající se studiem socio-ekonomických strategií domácností v období kultury s lineární keramikou (Tóth et al. 2022; 2023; 2025).

Archeologickým výzkumem bylo zaznamenáno pokračování dlouhého domu o současné šířce 5,5 m. Oproti původním předpokladům činí jeho délka více než 31,5 m. V jižní části půdorysu domu byly zaznamenány zdvojené sloupové jámy, známé např. z Miskovic nebo Štúrova (Pavúk 1994; Pavlů ed. 1998), charakteristické pro velké trojdílné domy.

Archeologický materiál pochází převážně ze stavebních jam lemujících dům po delší ose, v menší míře pak z prostoru vlastního domu. Nejčastějšími nálezy jsou fragmenty keramických nádob, mazanice, štrpaná, broušená a ostatní kamenná industrie, stejně jako osteologický a antropologický materiál. Na základě stylistické

Obr. 6. Kyjovice. Výzkum dlouhého domu kultury s lineární keramikou. Foto P. Tomek.
 Fig. 6. Kyjovice. Excavation of a Linear Pottery culture longhouse. Photo by P. Tomek.

a typologické analýzy keramiky lze půdorys domu zařadit do mladšího stupně kultury s lineární keramikou (stupně II–III podle Čižmář 1998).

Výzkumné aktivity jsou realizovány s podporou grantového projektu Masarykovy univerzity „Archeologické terénní prospekce, exkavace a dokumentace V a VI (MUNI/A/1481/2024; MUNI/A/1582/2025)“, „Připravení na budoucnost: porozumění dlouhodobé odolnosti lidské kultury (RES-HUM)“ a „TKLit“.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202502965 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202502965>.
 Čižmář, Z. 1998: Nástin relativní chronologie lineární keramiky na Moravě. *Acta Musei Moraviae. Scientiae Sociales* LXXXIII(1), 105–39.
 Pavlů, I. (ed.) 1998: *Bylany. Varia 1*. Praha: Archeologický ústav AV ČR.
 Pavúk, J. 1994: *Štúrovo. Ein Siedlungsplatz der Kultur mit Linearkeramik und der Želiezovce-Gruppe*. Nitra: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften.
 Tóth, P., Malíšková, J., Čerevková, A. 2022: Kyjovice (okr. Znojmo). *Přehled výzkumů* 63(1), 130–131.
 Tóth, P., Malíšková, J., Ševčík, F., Denis, S., Plchová, S. 2023: Kyjovice (okr. Znojmo). *Přehled výzkumů* 64(1), 184–185.
 Tóth, P., Tvrdý, Z., Nývltová Fišáková, M., Malíšková, J., Ševčík, F., Denis, S. 2025: Kyjovice (okr. Znojmo). *Přehled výzkumů* 66(1), 224–225.

Summary

Systematic archaeological research into the house 33 of the Linear Pottery culture (Fig. 6) continued in 2025 at the ‘Sutny V’ site (Kyjovice cadastral area, Znojmo District), with excavation having begun in 2019. The work was carried out in sector X8, within trenches 7f, 8f, 9f, 7g and 8g, and formed part of a broader research aim focused on the socio-economic strategies of households during the Linear Pottery culture period (Tóth et al. 2022; 2023; 2025). Excavation revealed the continuation of a longhouse with a current width of 5.5 m and a length exceeding 31.5 m, surpassing previous expectations. In the southern part of the house, paired post holes were identified, characteristic of large tripartite houses. The archaeological material was recovered mainly from construction pits along the long axis of the house and, to a lesser extent, from within the house itself. The most frequent finds included ceramic sherds, daub, chipped, polished and other stone industries, as well as osteological and anthropological material. Based on a typological analysis of the pottery, the house was attributed to the later phase of the Linear Pottery culture.

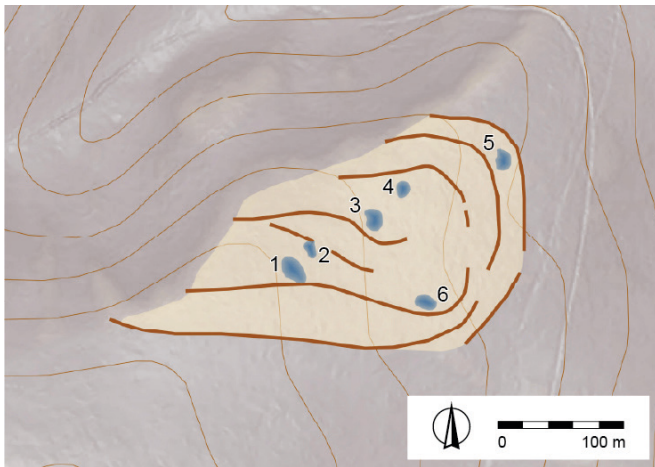
Peter Tóth, Johana Malíšková

Lovčice (k. ú. Lovčice u Kyjova, okr. Hodonín) „Vojáčkův žlíbek“, parc. č. 1556.

Lengyelská kultura. Sídliště. Mikrosondáž/vzorkovací sondáž. Průzkum. AMČR: M-202600639.

Lokalizace: WGS-84: 49.0882247N, 17.0647953E

V roce 2025 pokračoval dlouhodobý systematický výzkum lengyelského osídlení Ždánického lesa. Při procházení lidarových dat získaných laserovým leteckým skenováním byly zjištěny možné relikty dalšího sídliště. Nově identifikovaná lokalita je situována na úbočí Červené hory (407 m n. m.), na mírném východním až jihovýchodním svahu v rozmezí nadmořských

Obr. 7. Lovčice. Plán lokality s vyznačením identifikovaných terénních reliktů. Autor E. Urban.

Fig. 7. Lovčice. Site plan showing the identified surface features. Author E. Urban.

výšek 350–380 m. Zájmová poloha se nachází v trati „Vojáčkův žlíbek“ cca 2,6 km severo-severovýchodně od středu obce Lovčice a cca 230 m (východní okraj) západně od koryta potoka Syslůvka, který aktuálně představuje nejbližší vodní zdroj.

Na základě pozitivního zjištění analýzy lidarových dat byl následně proveden terénní průzkum, který se zaměřil na identifikaci a ověření terénních reliktů a získání archeologického materiálu, který by pomohl lokalitu datovat. Celkem bylo zjištěno šest objektů (obr. 7) projevujících se jako terénní deprese nepravidelně oválného tvaru (jejich velikost kolísá od 100 do 280 m²) a soustava několika liniových terénních útvarů, které lze snad interpretovat jako pozůstatky plužin blíže neznámého stáří. Zjištěné terénní reliktů se nachází na ploše s rozlohou okolo 4 ha.

Po realizaci dokumentace terénních reliktů a povrchovém sběru, který nepřinesl žádné nálezy, bylo přistoupeno k položení mikrosond (o rozměru 50 × 50 cm), umístěných vždy v nejnižším bodě terénní deprese. Jejich výplň byla tvořena světle šedohnědým jílovitým sedimentem s ojedinělými uhlíky a zpravidla nepřesáhla mocnost 50 cm. Na bázi sondy 6 spočívala tenká propálená vrstva sedimentu s uhlíky a pod ní se vyrýsovala i menší kruhová (do oranžova propálená) uložena, představující patrně výplň kúlové jamky. Z depresí č. 1, 3, 5 a 6 se podařilo získat nepočtený keramický materiál. Za zmínku stojí zejména výčnělek typu „soví hlavička“ z deprese č. 5 a rohaté ucho, část naběračky a výduť s výčnělkem z deprese č. 6.

Lokalitu lze na základě zmíněného materiálu zařadit především do mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou. Toto datování koresponduje s dosavadními výsledky výzkumu a nově zjištěná poloha tak doplňuje mozaiku mladolenyelských sídlišť ve východní části Ždánického lesa (např. Urban, Bartík 2022; Bartík, Urban 2023a; 2023b; Bartík et al. 2023).

Literatura

AMČR: Záznam M-202600639 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202600639>.

Bartík, J., Urban, E. 2023a: Lovčice (k. ú. Lovčice u Kyjova, okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 64(1), 187.

Bartík, J., Urban, E. 2023b: Ždánice (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 64(1), 202.

Bartík, J., Urban, E., Cibulka, D., Vrána, L. 2023: Snovídky (okr. Vyškov). *Přehled výzkumů* 64(1), 195–196.

Urban, E., Bartík, J. 2022: Mouřínov (okr. Vyškov). *Přehled výzkumů* 63(1), 136–137.

Summary

In 2025, a new Neolithic site (Fig. 7) was identified after the analysis of LiDAR data in the Ždánický les (Ždánice Forest), in the ‘Vojáčkův žlíbek’ field (Lovčice u Kyjova cadastral area, Hodonín District). Subsequent surface survey confirmed the presence of features related to settlement activity, and limited test-pit excavation yielded a small assemblage of pottery that can be tentatively dated to the later stage of the Lengyel culture. The newly identified site contributes to the mosaic of enclosed and open Late Lengyel culture sites in the eastern part of the Ždánice Forest (e.g. Urban, Bartík 2022; Bartík, Urban 2023a; 2023b; Bartík et al. 2023).

Eliáš Urban, Jaroslav Bartík

Malešovice (okr. Brno-venkov)

Severně od obce.

Kultura lineární keramiky. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202405703.

Lokalizace: WGS-84: 49.0269578N, 16.4960253E

V průběhu záchraného archeologického výzkumu při stavbě komunikace a inženýrských sítí severně od obce Malešovice byla prozkoumána část exploatační jámy (hliníku). V severní části objektu se podařilo zdokumentovat zbytky otopného zařízení, jehož dno bylo vyskládáno velkým množstvím drobných oblázků (obr. 8). Nepočtený materiál získaný z jeho výplně datuje celou situaci do období kultury s lineární keramikou.

Obr. 8. Malešovice. Zbytky otopného zařízení v hliníku. Foto I. Čižmář.

Fig. 8. Malešovice. Remains of a heating device in a clay pit. Photo by I. Čižmář.

Literatura

AMČR: Záznam M-202405703 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405703>.

Summary

During a rescue archaeological excavation conducted in connection with the construction of a road and utility networks north of Malešovice (Brno-Country District), part of a clay pit was investigated. In the northern part of the feature, the remains of a heating device were documented, the base of which was paved with a large quantity of small pebbles (Fig. 8). The feature is dated to the period of the Linear Pottery culture.

Ivan Čižmář

Měřovice nad Hanou (okr. Přerov)

„Podlučí“.

Kultura lineární keramiky. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202600455.

Lokalizace: WGS-84: 49.3394144N, 17.2602081E

V průběhu záchraného archeologického výzkumu prováděného v ploše stavby nové železnice v trati „Podlučí“ (viz oddíl Doba železná) byly na polykulturní lokalitě prozkoumány rovněž dvě exploatační jámy, které lze na základě sporadického keramického materiálu datovat do období kultury s lineární keramikou.

Literatura

AMČR: Záznám M-202600455 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202600455>.

Summary

During a rescue archaeological excavation carried out in the area of a new railway construction in the Měřovice – ‘Podlučí’ field (Přerov District), a multi-period site (see Iron Age section) also yielded two extraction pits, which can be dated on the basis of sparse ceramic material to the period of the Linear Pottery culture.

Ivan Čižmář

Měřovice nad Hanou (okr. Přerov)

„Za Hřbitovem“.

Kultura lineární keramiky, lengyelská kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202505402.

Lokalizace: WGS-84: 49.3456258N, 17.2411703E

V létě a na podzim 2025 proběhl v souvislosti s modernizací železniční trati Brno–Přerov 4, záchraný archeologický výzkum v úseku 7, ležícím v k. ú. Měřovice nad Hanou. Lokalita se nachází v poloze „Za Hřbitovem“ na jihozápadním až jižním svahu klesajícím k inundačnímu terénu v prostoru mezi Hraničným, Měřovickým a Tvorovickým potokem. Během výzkumu bylo zdokumentováno více než 500 zahloubených objektů, které představují rozsáhlý soubor sídlištních a výrobních situací (obr. 9).

Podstatná část z uvedených objektů náleží staršímu stupni lengyelské kultury, v menší míře je však zastoupena také kultura s lineární keramikou. Dokumentovány byly zejména kulové a sloupové jamky dokládající existenci nadzemních staveb, ale i běžné sídlištní jámy a rozsáhlé nepravidelné hliníky. Z výplní objektů pochází především keramika (u části lengyelské keramiky se místy vyskytuje bohatá rytá výzdoba), dále je zastoupena štípaná a broušená kamenná industrie, zlomky drticích podložek a zvířecí kosti. Nalezeno bylo i několik fragmentů antropomorfních plastik, převážně střelického typu (obr. 10: 1, 2), doloženy jsou také atypické kusy se ztvárněním ženské postavy z profilu. U části fragmentů sošek byla pozorována rovná rubová strana, která dobře ilustruje formování plastik z několika samostatných dílů (obr. 10: 3, 4).

Na lokalitě byly zjištěny také dva pohřby v těsné vazbě na starší sídlištní situace, jejich stratigrafické vztahy však budou ještě upřesněny při vyhodnocení výzkumu. U prvního pohřbu se dochovala lebka a fragmenty postkraniálního skeletu, v blízkosti horních končetin byl nalezen pazourkový nástroj. Druhý pohřeb představuje dětský skelet uložený na levém boku a jako milodar byla u dolních končetin uložena kamenná zrnotěrka.

Obr. 9. Měřovice nad Hanou. Letecký pohled na zkoumanou plochu. Foto M. Popelka.
Fig. 9. Měřovice nad Hanou. Aerial view of the excavated area. Photo by M. Popelka.

Obr. 10. Měřovice nad Hanou. Fragments of anthropomorphic figurines. Foto M. Popelka.
Fig. 10. Měřovice nad Hanou. Fragments of anthropomorphic figurines. Photo by M. Popelka.

Literatura

AMČR: Záznám M-202505402 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505402>.

Summary

In 2025, a rescue archaeological excavation was conducted in connection with the modernisation of the Brno–Přerov railway line in the ‘Za Hřbitovem’ field in the cadastral area of Měřovice

nad Hanou (Přerov District). During the excavation, more than 500 sunken features were documented, predominantly dating to the Lengyel culture and the Linear Pottery culture (Fig. 9). Post and stake holes indicating the presence of above-ground structures were identified, along with typical settlement pits and extensive irregular clay pits. The assemblage of finds is rich, comprising ceramics, stone artefacts, animal bones, and fragments of anthropomorphic figurines (Fig. 10). Two burials were also discovered, including a child burial.

Michael Hanšut, Miroslav Popelka, Martin Paulus, Simona Frömelová

Mohelno (okr. Třebíč)

„Nad Chobotem“, parc. č. 6470.

Lengyelská kultura. Příkopové ohrazení, sídliště. Plošný odkryv. Badatelský výzkum. AMČR: M-202504874.

Lokalizace: WGS-84: 49.1300756N, 16.1863136E

V roce 2025 proběhl ve spolupráci s muzeem Vysočiny Jihlava sondážní výzkum na polykulturní neolitické lokalitě v poloze Mohelno – „Nad Chobotem“, kde byly v minulosti identifikovány porostové příznaky jednoduchého rondelu (Mohelno III), jehož existenci následně potvrdila i geofyzikální prospekce (Bartík et al. 2022). Celkem byly provedeny dvě zjišťovací sondy. Sonda 1 byla koncipována jako 12,5 m dlouhý a 2,5 m široký řez (obr. 11) situovaný v blízkosti severního vstupu do rondelu, tak aby mohly být zdokumentovány profily jak hlavního příkopu rondelu a vnitřního palisádového žlabu, tak příkopového ohrazení, které je pravděpodobně v superpozici s rondelem. Kromě toho byly v ploše sondy zdokumentovány i další dva sídlištní objekty (jeden s deponií kamenných ručních mlýnků) a pět sloupových jam.

Z příkopu rondelu ale i z dalších objektů byla odebrána široká paleta vzorků na C14 datování, geoarcheologické a environmentální analýzy. Dokumentace profilu zásypu rondelu (obr. 12) umožní podrobně popsat tafonomické procesy, které vedly k jeho genezi a srovnat je se situací v rondelích Mohelno I a II (Bartík et al. 2022; 2024). Výplň příkopu rondelu obsahovala minimum starších intruzí, přičemž materiál z jeho špičky lze spolehlivě datovat do nejstarší fáze kultury s moravskou malovanou keramikou (MMK/MÖG Ia; Lengyel I).

Obr. 11. Mohelno. Sonda 1 v průběhu exkavace. Foto J. Bartík.

Fig. 11. Mohelno. Trench 1 during excavation. Photo J. Bartík.

Obr. 12. Mohelno. Pohled na řez rondelem III. Foto J. Bartík.

Fig. 12. Mohelno. View of the rondel III cross-section. Photo by J. Bartík.

Zajímavé nálezové situace přinesla exkavace objektu č. 500 (vnější příkopové ohrazení), na jehož bázi byl objeven poškozený skelet mladého jedince srnce obecného a na rozhraní zášypu a podorničí se podařilo identifikovat na malém prostoru (50 × 50 cm) výraznou koncentraci drobné debitaže převážně z rohovce typu Krumlovský les, která může představovat buďto primární místo výroby štípané industrie, nebo místo kam bylo sekundárně a zřejmě jednorázově deponováno větší množství dílenského odpadu.

Druhá drobná sonda byla situována ve východní části lokality, mimo areál rondelu, a jejím cílem bylo zdokumentovat na řezu profil liniové struktury procházející lokalitou ve směru SZ–JV. Struktura má mísovitý profil, jehož hloubka nepřesahuje 30 cm, a s největší pravděpodobností ji lze interpretovat jako pozůstatky zaniklé úvozové cesty.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202504874 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504874>.
- Bartík, J., Knotek, P., Milo, P., Tencer, T., Škrdla, P., Vokáč, M., Kovárník, J., Lengyel, M., Koláčný, S., Kučová, J. 2022: Mohelno (okr. Třebíč). *Přehled výzkumů* 63(1), 134–135.
- Bartík, J., Škrdla, P., Kovárník, J., Adameková, K., Vokáč, M., Knotek, P., Lengyel, M., Milo, P., Tencer, T., Augustinová, K. 2024: Mohelno (okr. Třebíč). *Přehled výzkumů* 65(1), 181–182.

Summary

In 2025, a trial excavation was conducted in cooperation with the Museum of Vysočina in Jihlava at the Neolithic site of Mohelno – ‘Nad Chobotem’ (Třebíč District). The investigation aimed at verifying and documenting the simple rondel known as Mohelno III (cf. Bartík et al. 2022) and associated features through a narrow trench excavated near its northern entrance (Fig. 11, 12). The excavation yielded detailed stratigraphic data and a substantial assemblage of samples for radiocarbon dating, geoarchaeological analyses and environmental analyses, and confirmed that the rondel ditch was created during the earliest phase of the Moravian Painted Ware culture (MPWC Ia; Lengyel I).

Jaroslav Bartík, Katarína Adameková, Milan Vokáč, Jaromír Kovárník, David Cibulka, Aleš Hoch, Peter Milo, Tomáš Tencer

Mouřínov (okr. Vyškov)

„Prostřední vrch“, parc. č. 1646/1.

Lengyelská kultura. Příkopové ohrazení. Sonda. Badatelský výzkum.
AMČR: M-202500998.

Lokalizace: WGS-84: 49.1020000N, 17.0058000E

V roce 2025 proběhl sondážní výzkum výšinné neolitické lokality v poloze Mouřínov – „Prostřední vrch“ (Čižmář et al. 2020; Urban, Bartík 2022). Předmětem výzkumu se stal řez fortifikací v místech jejího poškození lesní cestou. Zdokumentovat se podařilo 22 m dlouhý profil, zachycující vnější část fortifikace v podobě jednoho příkopu a valu (obr. 13). V zásypu příkopu byly identifikovány polohy uhlíků, z nichž byly odebrány vzorky na radiokarbonové datování a environmentální analýzy. Archeologický materiál reprezentuje pouze jediný větší fragment ze dna keramické nádoby. Na základě výsledného AMS data může být lokalita chronologicky zařazena do mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou (Lengyel II). Ve vybraných částech lokality (tam, kde to dovozovala lesní vegetace) byla provedena také geofyzikální prospekce.

Obr. 13. Mouřínov. Sondážní řez fortifikací. Foto J. Bartík.

Fig. 13. Mouřínov. Profile of the fortification. Photo by J. Bartík.

Literatura

AMČR: Záznam M-202500998 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202500998>.

Čižmář, I., Hajnalová, M., Martínek, J., Parma, D., Popelka, M., Urban, E. 2020: Nová pravěká ohrazení na Vyškovsku. Výsledky využití digitálních výškopisných modelů a terénní prospekce v roce 2020. *Pravěk. Nová řada* 29, 193–208.

Urban, E., Bartík, J. 2022: Mouřínov (okr. Vyškov). *Přehled výzkumů* 63(1), 136–137.

Summary

In 2025, a trial excavation was conducted at the Neolithic hilltop site of Mouřínov – ‘Prostřední vrch’ (Vyškov District; Čižmář et al. 2020; Urban, Bartík 2022). The investigation focused on a section of the fortification disturbed by a forest track. A 22-m-long profile was documented, revealing the outer part of the fortification in the form of a ditch and rampart (Fig. 13). Isolated concentrations of charcoal were identified within the ditch fill, from which samples were collected for radiocarbon dating and environmental analyses. AMS radiocarbon dating

places the site within the Lengyel II phase. Geophysical survey was also carried out in selected parts of the site where forest cover permitted.

Jaroslav Bartík, Eliáš Urban, David Cibulka, Klára Rybářová

Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)

„Nadloučív“.

Lengyelská kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202501911.

Lokalizace: WGS-84: 49.3474167N, 17.2113333E; 49.3468056N, 17.2114167E; 49.3467222N, 17.2125833E; 49.3469444N, 17.2129167E; 49.3465833N, 17.2158889E; 49.3466389N, 17.2178333E; 49.3465000N, 17.2228056E; 49.3464444N, 17.2279722E; 49.3471944N, 17.2301944E; 49.3476111N, 17.2143056E; 49.3473333N, 17.2140278E

V roce 2025 proběhl na katastru města Němčice nad Hanou v trati „Nadloučív“ záchranný archeologický výzkum související s modernizací železniční trati Brno–Přerov. Lokalita je situovaná severovýchodním směrem od centra města v mírně zvlněném terénu, severním a východním směrem ji obtéká Hraniční potok, jižně říčka Haná a bezejmenná zdrojnice. Nadmořská výška se zde pohybuje v rozmezí 200–230 m.

Díky záchrannému archeologickému výzkumu byla prozkoumána polykulturní lokalita s 528 sídlištními objekty z vícero fází pravěku a středověku (viz oddíly Eneolit, Doba bronzová, Doba železná, Středověk a novověk). Na lokalitě však jednoznačně převažují sídlištní objekty patřící kultuře s moravskou malovanou keramikou. Jedná se o zásobní jámy, hliníky, mělké sídlištní objekty a funkčně blíže nespecifikované jámy. Z výplní objektů byla vyzvednuta početná kolekce keramických fragmentů (ve výzdobě se objevuje plošné bílé malování a výčnělky typu soví hlavička), zlomky z figurálních plastik (obr. 14), dále např. štípaná a broušená kamenná industrie ale i kostěné nástroje. Předběžně lze osídlení datovat do rozmezí fází MMK Ib-IIa s pokračováním do mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou.

0 5 cm

Obr. 14. Němčice nad Hanou. Zlomek figurální plastiky. Foto A. Šindlerová.

Fig. 14. Němčice nad Hanou. Fragment of a figurine. Photo by A. Šindlerová.

Literatura

AMČR: Záznam M-202501911 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501911>.

Summary

In 2025, a rescue archaeological excavation was carried out in the ‘Nadloučív’ field (Němčice nad Hanou cadastral area, Prostějov District) in connection with the modernisation of the

Brno–Přerov railway line. An extensive multi-period site was uncovered, comprising 528 settlement features and burials dating from the Neolithic to the Middle Ages. The Moravian Painted Ware culture, however, is represented most prominently. The recorded features included storage pits, clay pits and pits of unspecified function. A substantial assemblage of archaeological material was recovered from the feature fills, including fragments of figurines (Fig. 14). On a preliminary basis, the settlement can be dated to the MPWC phases Ib–IIa, with occupation continuing into the later stage of the Moravian Painted Ware culture.

Eva Pospíšilová

Nový Šaldorf-Sedlešovice (k. ú. Nový Šaldorf, okr. Znojmo)

Ul. Jasanová; „U Atlanty“, parc. č. 323/245.

Zemědělský pravěk. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.

AMČR: M-202501741.

Lokalizace: WGS-84: 48.8296206N, 16.0544067E

Během archeologického dohledu souvisejícího s výstavbou obecního parkoviště na katastru obce Nový Šaldorf byl zachycen jeden zahloubený objekt. Ten můžeme interpretovat jako zásobní jámu. Objekt lze na základě nepočetného keramického materiálu datovat obecně do období zemědělského pravěku. Zajímavostí je odkryv kosterních pozůstatků několika drobných zvířat, které byly uloženy těsně nade dnem u východní stěny objektu (Rožnovský 2025).

Literatura

AMČR: Záznam M-202501741 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501741>.

Rožnovský, D. 2015: *Nový Šaldorf. Parkoviště Atlanta p.č. 323/245*.

Rkp. nálezové zprávy M-TX-202500484 [cit. 2026-02-15].

Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu

AV ČR, Brno. DOI: 10.60585/M-TX-202500484. Dostupné také z:

<https://doi.org/10.60585/M-TX-202500484>.

Summary

During a rescue archaeological excavation prompted by the construction of a car park in Nový Šaldorf-Sedlešovice (Znojmo District), a single storage pit was investigated. The feature contained a small assemblage of pottery and the skeletal remains of several small animals. It can only be broadly dated to the period of agricultural prehistory (Rožnovský 2025).

David Rožnovský, Jana Bauerová

Olomučany (okr. Blansko)

Nad studánkou sv. Huberta, parc. č. 1302.

Neolit–eneolit. Výchoz suroviny. Povrchový sběr. Badatelský výzkum.

AMČR: M-202600904.

Lokalizace: WGS-84: 49.3179581N, 16.6828997E

Rohovec typu Olomučany patřil mezi jednu z nejvýznamnějších lokálních surovin štípané kamenné industrie v pravěku Moravy. Zdroje těchto jurských rohovců se nacházejí v širším okolí obce Olomučany v centrální části Moravského krasu a díky své kvalitě byly intenzivně využívány od paleolitu až po pozdní

dobu kamennou (souhrnně Přichystal 2009, 71). První doklady o jejich pravěké exploataci přinesl A. Přichystal, který společně se synem identifikoval těžební pole (I) a přílehlý dílnu v poloze „Na Kopaninách“, situované severovýchodně od obce Olomučany (Přichystal, A., Přichystal, M. 2004; Přichystal 2009).

V roce 2025 se podařilo v souvislosti s přípravou grantového projektu M.O.S.T. objevit nové doklady výskytu rohovců typu Olomučany také v zalesněném terénu (bezejmenná trať nad studánkou sv. Huberta) vzdáleném cca 700 až 1200 m jihovýchodně od okraje obce. Přestože se lokalita nachází v zalesněném terénu, na jejím povrchu se vyskytují kromě různých velkých kusů podložních vápenců i četné hlízy rohovcové suroviny a jejich fragmentů, ojediněle doprovázené štípanými artefakty. V zájmovém prostoru se nachází větší množství terénních depresí představujících pozůstatky po středověkém jámovém milířování, zda některé z nich mohou souviset i s pravěkou těžbou rohovců ukáže až podrobnější výzkum. Kromě realizace zjišťovací sondáže plánujeme v budoucnu pokračovat také v ověřování dalších míst s výskytem potencionálních pozůstatků po pravěké těžbě a dílenských areálech zpracovávajících olomučanské rohovce.

Literatura

AMČR: Záznam M-202600904 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202600904>.

Přichystal, A. 2009: *Kamenné suroviny v pravěku východní části střední Evropy*. Brno: Masarykova univerzita.

Přichystal, A., Přichystal, M. 2004: Výzkum pravěkého dobývání jurského rohovce u Olomučan v Moravském krasu. In: M. Ábelová, M. Ivanov (eds.): *Konference 10. Kvartér 2004. Brno, 2. 12. 2004. Sborník abstraktů*. Brno: Ústav geologických věd Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, 27–28.

Summary

Olomučany-type chert was one of the principal local raw materials used for chipped stone tool production in Moravian prehistory. Its primary Jurassic outcrops are located near Olomučany in the central Moravian Karst and were intensively exploited from the Palaeolithic to the Late Stone Age. In 2025, preparatory work for the M.O.S.T. project led to the discovery of new occurrences of this raw material in a forested area 700–1,200 m south-southeast of the village. Surface survey documented numerous chert nodules and fragments, occasionally associated with chipped stone artefacts. The area also contains many terrain depressions, most likely remains of medieval charcoal-burning pits, although some may be connected with prehistoric extraction activities. Future research, including test excavations and systematic survey, will seek to determine the character and chronology of the locality and assess its potential role in the prehistoric mining and processing of Olomučany-type chert.

Jaroslav Bartík

Ořechov (okr. Brno-venkov)

Ul. U Kostela, parc. č. 1333/1.

Lengyelská kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.

AMČR: M-202503524.

Lokalizace: S-JTSK: -605979.76, -1169715.87; -605971.97, -1169729.99; -605958.08, -1169719.97; -605977.91, -1169703.05

Dne 22. 7. 2025 byly náhodně zjištěny neohlášené zemní práce před kostelem sv. Jiří v Ořechově, které souvisely s předlážděním zpevněného prostoru před jeho vstupem. Kostel je situován

v centru historického jádra dříve samostatné vesnice Tikovice, na spočinku ve spodní části jižního svahu, jenž klesá k Tikovickému potoce.

Ve snížené ploše převažovaly novověké navážky spojitelné s úpravami prostranství někdy po barokní přestavbě původně gotického kostela ve 20. letech 18. století. V severovýchodní části z nich ovšem lokálně vystupovalo geologické podloží, reprezentované kvarténními sprašemi, do něhož bylo zahroubeno pět sídlištních objektů. Jeden z nich bylo možné na základě nepočetného materiálu získaného vzorkováním povrchu datovat do lengyelské kultury.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503524 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503524>.

Summary

On 22 July 2025, a rescue archaeological excavation was carried out in front of the Church of St George in Ořechov (Brno-Country District), prompted by unreported groundworks associated with the repaving of the area in front of its entrance. In addition to post-medieval contexts, five sunken settlement features were identified, one of which was dated to the Lengyel culture.

Michal Přichystal

Ořechov (k. ú. Ořechov u Uherského Hradiště, okr. Uherské Hradiště)

„Břesty“, „Kratiny“, parc. č. 5472, 5473, 5571–5573, 5485, 5526.

Kultura lineární keramiky. Sídlíště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.

AMČR: M-202404457.

Lokalizace: WGS-84: 49.0209714N, 17.3050928E; 49.0232650N, 17.3071742E

Od listopadu 2024 do února 2025 byl realizován záchranný archeologický výzkum vyvolaný budováním záchytných příkopů na polních tratích „Břesty“ a „Kratiny“. Ve dvou úsecích skrývky ornice na trati „Břesty“ bylo dokumentováno celkem 29 zahroubených objektů (Kuchař 2026). Mezi nimi se podařilo identifikovat sloupové jámy, zásobní jámy i otisky nadzemních sloupových konstrukcí, převážnou část však tvořily blíže neinterpretované sídlištní objekty. Z výplní objektů 519, 520, 521 (obr. 15), 522 a 528 pochází keramické fragmenty náležející lidu

Obr. 15. Ořechov. Objekt 521 po exkavaci. Foto M. Komárek.

Fig. 15. Ořechov. Feature 521 after excavation. Photo by M. Komárek.

kultury s lineární keramikou, mezi nimiž vyniká torzo globulární nádoby s rytou liniovou výzdobou, umožňující zařazení těchto situací do fáze Ib (Podborský 1993, 79–80). Na lokalitě se podařilo zachytit i pozůstatky osídlení z počátku pozdní doby kamenné (viz oddíl Eneolit). U části objektů nebylo možné vzhledem k absenci chronologicky citlivých prvků přesnější kulturní zařazení stanovit, a jsou proto obecně datovány do mladšího zemědělského pravěku. Samostatně stojící sloupové jámy zůstaly bez datace. Soubor movitých nálezů dále doplňuje štípaná a broušená kamenná industrie, ostatní kamenné artefakty, mazanice a zvířecí kosti určené k následnému osteologickému zpracování. Zachycenou situaci lze interpretovat jako pozůstatek polykulturní sídlištní lokality osídlené nejméně ve dvou pravěkých obdobích. Nově identifikované naleziště tak významně rozšiřuje dosavadní poznatky o pravěkém osídlení jihovýchodního podhůří Chřibů v období neolitu a eneolitu.

Literatura

AMČR: Záznam M-202404457 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202404457>.

Kuchař, Z. 2026: Ořechov – „Břesty“, „Kratiny“. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 868/26. Uloženo: Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti.

Podborský, V. 1993: Kultura s lineární keramikou. In: V. Podborský a kol.: *Pravěké dějiny Moravy*. Vlastivěda moravská. Země a lid. Svazek 3. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 76–95.

Summary

In 2024 and 2025, settlement features dating to the Linear Pottery culture (Fig. 15; Kuchař 2026) were recorded in the ‘Břesty’ field near Ořechov (Uherské Hradiště District).

Zdeněk Kuchař

Popůvky (k. ú. Popůvky u Brna, okr. Brno-venkov)

Ul. Vintrovna č. p. 424/3b, parc. č. 1624/35.

Kultura lineární keramiky. Sídlíště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.

AMČR: M-202600602.

Lokalizace: S-JTSK: -606638.312, -1161545.556

V průběhu záchranného archeologického výzkumu uskutečněného v Popůvkách (okr. Brno-venkov) na parcele č. 1624/35 v polní trati „Pod Dědinou“ (ul. Vintrovna) byly při realizaci stavby „Přístavba skladovací haly“ prozkoumány celkem čtyři zahroubené archeologické objekty. Zjištěné objekty představují další odkrytou část známého sídliště kultury s lineární keramikou z počátku mladší doby kamenné. Na prozkoumané ploše dominovala pro počátky neolitu typická rozlehlejší nepravidelně oválná protáhlá jáma a další fragment jámy podobného typu, které by mohly naznačovat umístění dalšího dlouhého nadzemního domu kůlové konstrukce v západní, doposud nezkoumané, části pozemku. Menší, v půdoryse pravidelně kruhovou jámu můžeme interpretovat jako pozůstatek zásobní jámy. Záchranný výzkum tak doplnil výsledky přechozího výzkumu z roku 2014, který byl prováděn v souvislosti se stavbou původní skladovací haly (Přichystal 2015).

Literatura

AMČR: Záznam M-202600602 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202600602>.

Přichystal, M. 2015: Popůvky (k. ú. Popůvky u Brna, okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 56(1), 157.

Summary

During a rescue archaeological excavation carried out in Popůvky (Brno-Country District), on Plot No. 1624/35 in Vintrovna Street, a total of four sunken features were investigated in connection with the construction of a storage hall. The discovered pits represent a further excavated part of a known Linear Pottery culture settlement, which had already been partially investigated in 2014 (Přichystal 2015).

Marek Lečbych

Pozořice (okr. Brno-venkov)

„Spodní lány“, parc. č. 1730/21, 1730/16.

Moravská malovaná keramika (neolit). Sídliště. Náhodný zásah/nález. Záchraný výzkum. AMČR: M-202504189.

Lokalizace: WGS-84: 49.2002928N, 16.8008181E

V roce 2025 proběhl záchraný archeologický výzkum v místě novostavby areálu Metaltrade, který zachytil severně od pramenišť Tvaroženského potoka dva osamocené sídlištní objekty z období kultury s moravskou malovanou keramikou. Po typologické stránce mohlo jít snad o menší hliníky určené k exploataci sprašové hlíny, nebo stavební jámy na ploše nezaznamenaných konstrukcí nadzemních domů.

Literatura

AMČR: Záznam M-202504189 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504189>.

Summary

In 2025, a rescue archaeological excavation was carried out at the site of the newly constructed Metaltrade halls (Pozořice cadastral area, Brno-Country District), which revealed two isolated settlement features of the Moravian Painted Ware culture north of the Tvaroženský Stream spring area. In terms of typology, these may represent small clay pits or construction pits associated with surface-level structures of above-ground houses that were not detected.

Petr Kos

Prostějov (k. ú. Vrahovice, okr. Prostějov)

„Trávníky“, parc. č. 741/1, 742/3 a 742/4.

Kultura lineární keramiky. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202502622.

Lokalizace: S-JTSK: -556410.36, -1133650.48

Ve dnech 22. října až 11. listopadu 2024 proběhl v doposud nezastavěném prostoru semknutém mezi ulicemi Marie Pujmanové, Frébortova, Kopečného a Střížova v Prostějově-Vrahovicích záchraný archeologický výzkum vyvolaný stavbou kliniky jednodenních operací společnosti MEDIHOPE. Na skryté ploše s výměrou cca 3.500 m², situované v nejzápadnější části polohy „Trávníky“, byl zachycen okraj rozsáhlé staroneolitické sídlištní aglomerace (Fojtík 2013; 2024a; 2024b) rozprostírající se při soutoku říček Hloučely a Romže (dále pokračujících jako řeka Valová, významnější pravostranný přítok řeky Moravy). Kultuře s lineární keramikou náleží

čtyři desítky objektů souvisejících se dvěma částečně odkrytými stavebními komplexy dlouhých domů (tvořených objekty 503–510, 511–535, 539–541, 543, 544). Postlineárnímu osídlení nejbližšího okolí místa výzkumu nasvědčuje lengyelská keramika v horních partiích (tj. zánikovém horizontu) větších sídlištních objektů 535 a 538.

Literatura

AMČR: Záznam M-202502622 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202502622>.

Fojtík, P. 2013: *Nálezová zpráva Vrahovice 2012, „RD manželů Spíchalových na pozemku parc. č. 748/33, k. ú. Vrahovice, okr. Prostějov“*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 55/13. Uloženo: Uloženo: archiv Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-TX-202300686. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202300686>.

Fojtík, P. 2024a: *Nálezová zpráva „ZTV pro výstavbu 9 RD v lokalitě Trávníky, k. ú. Vrahovice“, č. akce 505/23*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 203/24. Uloženo: archiv Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Fojtík, P. 2024b: *Prostějovská archeologie aktuálně. Osada prvních moravských zemědělců v Prostějově-Vrahovicích. Řádky PRO Vás. Kulturně-osvětový věstník prostějovský 2024(4)*, 30–31.

Summary

A rescue archaeological excavation carried out in advance of the construction of a surgery clinic operated by MEDIHOPE in Prostějov (Vrahovice cadastral area, Prostějov District) uncovered the peripheral part of an Early Neolithic settlement represented by approximately 40 features, predominantly associated with two partially exposed complexes of Linear Pottery culture longhouses.

Pavel Fojtík

Prštice (okr. Brno-venkov)

„Močáry“.

Neolit. Ojedinelý artefakt. Povrchový nález. Průzkum. AMČR: M-9002615A.

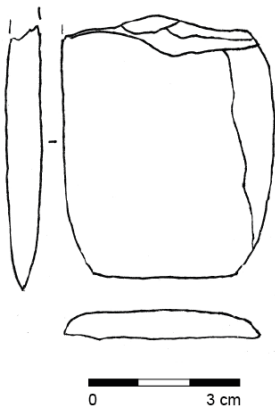
Lokalizace: WGS-84: 49.1077994N, 16.4840008E

Při povrchovém průzkumu v poloze Prštice – „Močáry“ byly v blízkosti silnice Silůvky–Ořechov nalezeny I. Ondráčkem náhodně pravěké artefakty. Poloha je situována na velmi pozvolném svahu směřujícím od obce Prštice s jihovýchodním sklonem mezi 260–270 m n. m. Mezi nalezenými artefakty lze identifikovat kamennou industrii patrně neolitického stáří. Broušenou kamennou industrii reprezentuje plochá sekerka (obr. 16). Její břitová část je zachována a je zbroušena do rovného ostří, týlová část byla odlomena. Podle makroskopického zhodnocení se jedná o metabazit typu Želešice. Nalezené artefakty souvisí zřejmě s lokální výrobní a exploatační oblastí zdrojů metabazitů typu Želešice a zároveň se zdroji rohovců typu Krumlovský les.

Z uvedené polohy se jedná o první doklady aktivit z mladší doby kamenné. Více poznatků může přinést podrobnější průzkum.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002615A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002615A>.

Obr. 16. Prštica. Kamenná sekerka. Kresba M. Kuča.
Fig. 16. Prštica. Stone axe. Drawing by M. Kuča.

Summary

During a surface survey in the Prštica – ‘Močáry’ field (Brno-Country District), in the vicinity of the Silůvky–Ořečov road, several prehistoric artefacts were discovered. From a small assemblage of lithic artefacts of probable Neolithic origin, a fragment of a Želešice-type metabasite axe is of particular interest (Fig. 16). These finds represent the first evidence of activity from the Neolithic period at this site. Further information may be provided by more detailed investigation.

Martin Kuča, Ivo Ondráček

Přerov (k. ú. Dluhonice, okr. Přerov) „Dolní újezd“.

Kultura lineární keramiky. Sídliště. Vertikální řez. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202601046.

Lokalizace: S-JTSK: -536375.35, -1137548.63

V červnu 2025 bylo v rámci archeologického dohledu na stavbě opravy vodovodu na katastru Dluhonic zdokumentováno soujání datované na základě získaného materiálu do období kultury s lineární keramikou. Prozkoumaná nálezová situace navazuje na předchozí zjištění učiněná při výzkumech stavby dálnice D1 (Vrána 2018).

Literatura

AMČR: Záznam M-202601046 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202601046>.

Vrána, J. 2018: Přerov (k. ú. Dluhonice, okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 59(1), 135.

Summary

In June 2025, an archaeological watching brief during water pipeline repair works in the ‘Dolní újezd’ field (Dluhonice cadastral area, Přerov District) documented a pit cluster dated on the basis of recovered material to the Linear Pottery culture.

Marek Kalábek

Rataje (k. ú. Rataje u Kroměříže, okr. Kroměříž) „Hatě“, parc. č. 1555.

Neolit. Sídliště, nález v druhotné poloze. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202500963.

Lokalizace: WGS-84: 49.2705800N, 17.3290600E

V termínu 18. 3. až 2. 5. 2025 byl proveden záchraný archeologický výzkum v katastrálním území Rataje u Kroměříže vyvolaný stavbou nového areálu kompostárny a sběrného dvora v bezprostředním sousedství areálu zemědělského družstva (severovýchodní cíp polní trati s pomístním názvem „Hatě“). Kromě nálezů souvisejících se sídlištěm starší doby železné (viz oddíl Doba železná) bylo ve výplních exkavovaných objektů jako starší intruze nalezeno také několik předmětů dokládajících zde existenci neolitické sídlištní komponenty. Jednalo se o drobnou kamennou sekerku lichoběžníkovitého tvaru a kolekci štípaných kamenných nástrojů, které představují tradiční náplň sídlišť doby kamenné. Ke zmíněnému neolitickému sídlišti mohou patřit i některé další prozkoumané objekty sídlištního rázu, které však neposkytly kvůli absenci materiálu dostatečnou oporu pro jejich přesnou dataci.

Literatura

AMČR: Záznam M-202500963 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202500963>.

Summary

In 2025, a rescue archaeological excavation was carried out in Rataje (Rataje u Kroměříže cadastral area, Kroměříž District), prompted by the construction of a composting plant and waste collection centre. In addition to Hallstatt-period finds, evidence of Neolithic occupation was identified in the form of a stone axe and chipped stone industry. These artefacts represent older intrusions within later features, while other investigated features with minimal chronologically sensitive material likely belong to the same phase.

Miroslav Popelka, Martin Paulus

Rokytnice (k. ú. Rokytnice u Přerova, okr. Přerov) „Za Oborou“, parc. č. 484/31.

Kultura lineární keramiky. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202504628.

Lokalizace: S-JTSK: -538537.89, -1135920.75; -538539.09, -1135887.35; -538493.88, -1135848.34; -538473.18, -1135883.35

V září až prosinci 2025 prováděli pracovníci Archeologického centra Olomouc záchrané výzkumy na stavbě dálnice D55. V poloze Rokytnice – „Za Oborou“ bylo prozkoumáno celkem 267 objektů datovaných do neolitu (kultura s lineární keramikou), doby železné (laténská kultura) a časného středověku (doba hradištní) a tři kostrové hroby ze starší doby bronzové. Lokalita se nachází severně od obce na mírném svahu obráceném k jihovýchodu v nadmořské výšce 220 m. Na lokalitě byl prozkoumán kompletní půdorys neolitického dlouhého domu s rozměry 18 × 6 m (struktura 01), včetně stavebních jam podél jeho delších stěn a několika hliníků a zásobních jam v okolí. Ze zásypů neolitických objektů byly získány zlomky keramických nádob, mazanice, dvoudílných ručních mlýnů a kamenných nástrojů (broušená sekerka). Nově prozkoumané nálezové situace souvisí s již v minulosti známým nalezištěm (Šmíd 2004; Schenk, Přichystal 2025).

Literatura

- AMČR: Záznam M-202504628 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504628>.
 Schenk, Z., Přichystal, A. 2025: Rokytnice (okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 66(1), 234.
 Šmíd, M. 2004: Rokytnice (okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 45, 179.

Summary

An archaeological excavation conducted during the construction of the D55 motorway revealed part of a Linear Pottery culture settlement in the 'Za Oborou' field (Rokytnice u Přerova cadastral area, Přerov District). A complete longhouse measuring 18 × 6 m was excavated, including construction pits along its long sides, as well as several clay pits and storage pits in its vicinity. The newly investigated contexts are associated with a previously known settlement in this area (Šmíd 2004; Schenk, Přichystal 2025).

Marek Kalábek, Jakub Vrána, Kristína Majorošová, Šimon Polínek

Telnice (k. ú. Telnice u Brna, okr. Brno-venkov)

Ul. Hliníky; „Na Krakovci“, parc. č. 1333, 1340/1, 1292/8, 1291/15. Lengyelská kultura. Sídliště. Skupina/sít sond. Záchranný výzkum. AMČR: M-202401159.

Lokalizace: S-JTSK: -590568.43, -1171147.78

Obec Telnice je územím s početnými archeologickými nálezy. Během zemních prací předcházejících výstavbě šesti rodinných domů v ulici Hliníky bylo v roce 2025 prozkoumáno 41 zahloubených objektů. Vzhledem k průběhu stavební činnosti, kdy provedená skrývka nezasahovala do sprašových podložních vrstev, byly zjištěné objekty identifikovány, dokumentovány a vzorkovány ve výkopech pro základové pasy. Výrazně menší část výkopů byla odložena až na následující rok 2026. Na základě předběžného terénního zhodnocení je část prozkoumaných objektů neolitického stáří (lengyelská kultura) a druhá výrazná skupina objektů patří starší době bronzové (kultuře únětické). Výzkumem byla tedy zdokumentována další část polykulturního sídliště známého již od 19. století, vystupujícího v literatuře pod názvem „Na Krakovci“ (Belcredi et al. 1989), které bylo v minulosti opakovaně porušované těžbou hlíny (viz současný název ulice Hliníky).

Literatura

- AMČR: Záznam M-202401159 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202401159>.
 Belcredi, L., Čížmář, M., Košťuřík, P., Oliva, M., Salaš, M. 1989: *Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov*. Brno: Okresní muzeum Brno-venkov.

Summary

During earthworks carried out in advance of the construction of six family houses in Telnice (Brno-Country District), 41 sunken features were investigated in 2025. Based on a preliminary field assessment, some of the features date to the Neolithic period (Lengyel culture), while a significant proportion belong to the Early Bronze Age (Únětice culture).

Marek Lečbych

Tovačov (okr. Přerov)

„U Pomníku“, parc. č. 362/121.

Neolit-eneolit. Ojedinelý artefakt. Povrchový nález. Průzkum. AMČR: M-202504991-N00003.

Lokalizace: WGS-84: 49.4439917N, 17.2855729E

Dne 11. 9. 2025 našel spolupracovník Muzea Komenského v Přerově J. Dokoupil během povrchového sběru v trati „U Pomníku“, na parc. č. 362/121, poblíž severního okraje katastru města Tovačova torzo broušeného kamenného nástroje. Jedná se o středovou část motyky (či sekeromlatu) mírně trapézovitého tvaru se zaobleným příčným průřezem a dochovaným provrtem (obr. 17). Délka torza předmětu činí 82 mm. Maximální dochovaná šířka je 49 mm. Výška nástroje v úrovni provrtu dosahuje 26 mm. Hmotnost artefaktu činí 190 g. Povrch nástroje byl původně důkladně vybroušen do lesku. Břítová část motyky byla v minulosti odlomena, přičemž provrt je umístěn spíše blíže k týlu nástroje. Průměr provrtu činí 18 mm. Poté, co došlo k odlomení břítové části nástroje, byl předmět druhotně užíván jako otloukač, čemuž nasvědčuje nápadné opotřebení na obou protilehlých koncích artefaktu. Dále jsou místy na povrchu nástroje zřetelné starší stopy poškození způsobené odštipnutím suroviny v důsledku používání, které jsou pokryty vápnitým sintrem. V jednom případě se jedná o výraznější poškození recentního stáří způsobené patrně zemědělskou technikou.

Popisovaný artefakt byl zhotoven z metamorfované horniny temně černozelelé barvy. Pod stereomikroskopem jsou nápadné hojně jehličkovité amfiboly, často s radiálně paprscitým uspořádáním. Jen zcela podřadně jsou v hornině světlejší bělošedé skvrny tvořené převážně plagioklasy. Magnetická susceptibilita vykazuje v případě exempláře z Tovačova relativně nízké hodnoty kolem $0,17 \times 10^{-3}$ SI jednotek. Hornina svým charakterem velmi dobře odpovídá nefritoidní varietě metabazitu typu Jizerské hory, pro kterou je charakteristická právě nižší magnetická susceptibilita ve srovnání s typickou páskovanou varietou (Přichystal 2009, 177).

Obr. 17. Tovačov. Torzo broušeného artefaktu sekundárně použité jako otloukač. Foto Z. Schenk.

Fig. 17. Tovačov. Fragment of a polished stone artefact secondarily used as a hammerstone. Photo by Z. Schenk.

Nalezený artefakt lze rámcově datovat do období neolitu či eneolitu. Místo nálezů se nachází na pravobřeží řeky Moravy v bezprostřední blízkosti polykulturní archeologické lokality situované při západním okraji Hradeckého rybníka v místě zaniklého hliníku označovaného staršími badateli „Hradouch“. Lokalita je známá z archeologické literatury od konce 19. století (Červinka 1902, 81, 229). Ze samotné lokality a jejího bezprostředního okolí jsou známy nálezy kamenné broušené industrie, mezi které patří například sekeromlaty kultury se šňůrovou keramikou (Šebela 1999, 154, Pl. 166: 2). V roce 2021 byla na této lokalitě nalezena břitová část sekeromlatu zhotovená ze serpentinitu (Schenk et al. 2023).

Literatura

AMČR: Záznam M-202504991-N00003 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504991-N00003>.

Červinka, L. I. 1902: *Morava za pravěku*. Vlastivěda moravská. I. Země a lid, svazek II. Brno: Musejní spolek.

Přichystal, A. 2009: *Kamenné suroviny v pravěku východní části střední Evropy*. Brno: Masarykova univerzita.

Schenk, Z., Přichystal, A., Dokoupil, J. 2023: Tovačov (okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 64(1), 216–217.

Šebela, L. 1999: *The Corded Ware Culture in Moravia nad in the Adjacent Part of Silesia (Catalogue)*. *Fontes Archaeologiae Moraviae* XXIII. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky v Brně.

Summary

In 2025, a fragment of a polished stone axe or axe-hammer, secondarily used as a hammerstone (Fig. 17), was recovered during a surface survey in the ‘U Pomníku’ field (Tovačov cadastral area, Přerov District). The artefact is made of a nephritoid variety of Jizerské hory-type metabasite and can be broadly dated to the Neolithic or Eneolithic period.

Zdeněk Schenk, Antonín Přichystal, Josef Dokoupil

Uničov (k. ú. Dolní Sukolom, okr. Olomouc) „V Lukách“.

Kultura lineární keramiky. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202405676.

Lokalizace: S-JTSK: -553153.1, -1098562.68; -553155.86, -1098561.67; -553142.85, -1098402.65; -553138.1, -1098402.9

V dubnu 2025 prozkoumali pracovníci Archeologického centra v Olomouci, p. o., na stavbě cyklostezky šestnáct sídlištních objektů (kultura s lineární keramikou, laténská kultura) a dva žárové hroby (lužická kultura). Cyklostezka se nachází na severním okraji obce, podél západní strany silnice Uničov – Dlouhá Loučka. Mezi deseti neolitickými objekty byly identifikovány zásobní jámy, soujámí a sloupové jamky. Lokalita je známa od 30. let 20. století (Nekvasil 1963, 21).

Literatura

AMČR: Záznam M-202405676 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405676>.

Nekvasil, J. 1963: Neolitické sídliště u Dolního Sukolomu, okr. Olomouc. *Přehled výzkumů* 1962, 21.

Summary

A rescue archaeological excavation carried out during the construction of a cycleway revealed ten settlement features belonging to the Linear Pottery culture in the ‘V Lukách’ field (Uničov cadastral area, Olomouc District).

Marek Kalábek

Víceměřice (okr. Prostějov)

„Obecnice“.

Kultura lineární keramiky, lengyelská kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202505398.

Lokalizace: WGS-84: 49.3433100N, 17.1819192E

V období května až července 2025 byl realizován záchraný archeologický výzkum v souvislosti s modernizací trati Brno–Přerov (stavba 4, úsek 3). Lokalita se nachází v trati „Obecnice“ při úpatí jižního svahu návrší Kozlov, na rozhraní k. ú. Víceměřice a Němčice nad Hanou. Prozkoumáno bylo téměř 140 zahloubených objektů různého charakteru (obr. 18), především kulové jamky dokládající zde existenci nadzemní stavby, sídlištní a zásobní jámy, ale zdokumentováno bylo také několik rozsáhlých exploatačních objektů (hliníků).

Nálezový soubor z výplní objektů tvořila zejména keramika, včetně červeno-bíle malovaných fragmentů datovaných do lengyelské kultury, dále štípaná a broušená kamenná industrie, zvířecí kosti a mazanice. Ve výplni jedné kulové jamky byla zjištěna izolovaná lidská lebka bez doprovodného datovatelného materiálu. Na lokalitě bylo dále zachyceno pět žlábkovitých objektů (tzv. Schlitzgruben).

Zjištěné situace odpovídají sídlištnímu charakteru lokality, předběžně datované do staršího a mladšího neolitu. Vyhodnocení nálezového souboru probíhá.

Obr. 18. Víceměřice. Letecký pohled na výzkum. Foto M. Popelka.

Fig. 18. Víceměřice. Aerial view of the excavation area. Photo by M. Popelka.

Literatura

AMČR: Záznam M-202505398 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505398>.

Summary

Between May and July 2025, a rescue archaeological excavation was conducted in connection with the modernisation of the Brno–Přerov railway line (Construction section 4, Segment 3). The site is located in the ‘Obecnice’ field (Víceměřice and Němčice nad Hanou cadastral areas, Prostějov District), at the foot of the southern slope of Kozlov hill. Nearly 140 sunken features of various types and sizes were excavated (Fig. 18), documenting intensive occupation during the Early and Late Neolithic periods.

Miroslav Popelka, Michael Hanšut, Martin Paulus, Simona Frömelová

Víceměřice (okr. Prostějov)

„Trávník“.

Neolit. Nález v druhotné poloze. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.

AMČR: M-202505396.

Lokalizace: WGS-84: 49.3415667N, 17.1744998E

Při průzkumu skryté plochy (viz SAS) byly v její jižní a jihozápadní části na rozhraní podorničí a geologického podloží posbírány ojedinělé keramické fragmenty náležející neolitické kultuře s moravskou malovanou keramikou (zlomky typických „rohatých“ uch z puten). Je možné, že jde o materiál související s dobovými aktivitami v širším prostoru již od 19. století známé polykulturní lokality „Padělky“ (výraznější kóta s nadmořskou výškou 211 m) nacházející se jižním směrem, kde je lengyelská sídlištní komponenta doložena. Další geofyzikálním průzkumem naměřené anomálie v severovýchodní části plochy se po skrývce ornice na úroveň geologického podloží nepodařilo identifikovat.

Literatura

AMČR: Záznam M-202505396 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505396>.

SAS: Kalábková, P.: Němčice nad Hanou – Daňka. Území s archeologickými nálezy [online]. In: *Informační systém o archeologických datech. Státní archeologický seznam ČR*. © 2026 Národní památkový ústav. ID SAS 26548, poř. č. SAS 24-42-03/17. [cit. 2026-06-19]. Dostupné z: <https://isad.npu.cz/nemcice-nad-hanou-danka-26548>.

Summary

A small assemblage of the Late Neolithic pottery (Lengyel culture) was recovered from the stripped surface in the ‘Trávník’ field (Víceměřice cadastral area, Prostějov District). These finds indicate activity in the wider area of the known ‘Padělky’ site, located south-east of the construction-affected area.

Miroslav Popelka, Martin Paulus

Eneolit

Eneolithic

Beňov (okr. Přerov)

„Nivky“, parc. č. 415/14.

Eneolit. Ojedinělý artefakt. Náhodný zásah/nález. Průzkum.

AMČR: M-202504991-N00007.

Lokalizace: WGS-84: 49.4073639N, 17.491695E

V září roku 2024 našel P. Martinčík během povrchového sběru v trati „Nivky“, na parc. č. 415/14, při jihozápadním okraji katastru obce Beňov torzo broušeného kamenného nástroje. Nálezová poloha „Nivky“ se nachází na táhlém zaobleném hřbetu Kelčské pahorkatiny severozápadně od kóty 288,3 m n.m. Nadmořská výška místa nálezů činí 280 m.

Jedná se o dochovanou protáhlou břitovou část sekeromlatu s obdélným příčným průřezem s mírně zkosenými zaoblenými hranami (obr. 1). Délka torza předmětu činí 75 mm. Maximální dochovaná šířka je 35 mm. Tloušťka nástroje v úrovni otvoru pro topůrko je 20 mm, přičemž směrem k břitu se zužuje na 16 mm. Hmotnost artefaktu činí 96 g. Povrch nástroje byl kvalitně obroušen. Sekeromlat byl v minulosti přelomen přibližně v úrovni provrtu. Průměr provrtu původně činil 16 mm. Na povrchu torza nástroje jsou stopy způsobené patrně pohybem v ornici při kultivaci půdy zemědělskou technikou.

Popisovaný předmět byl zhotoven z jemnozrnné droby temně hnědého zabarvení, kterou tato kulmská hornina získává zvětřováním. Hornina obsahuje zrna křemene, živce, úlomky černé horniny, ojediněle muskovit nebo biotit. Velikost klastických zrn se pohybuje kolem 0,2 – 0,4 mm. Magnetická susceptibilita v případě exempláře z Beňova dosahuje hodnoty ($0,16 \times 10^{-3}$ SI jednotek).

Nalezený artefakt lze rámcově datovat do období staršího či středního eneolitu.

Obr. 1. Beňov. Torzo kamenného sekeromlatu. Foto Z. Schenk.

Fig. 1. Beňov. Fragment of a stone battle axe. Photo by Z. Schenk.

Literatura

AMČR: Záznam M-202504991-N00007 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504991-N00007>.

Summary

An isolated Late Eneolithic polished and perforated stone battle axe (Fig. 1) was discovered during a surface survey conducted in 2024 in the ‘Nivky’ field (plot No. 415/14) in the cadastral area of Beňov (Přerov District).

Zdeněk Schenk, Antonín Přichystal

Bratčice (okr. Brno-venkov)

„Půllány k Mělčanům“, parc. č. 2606.

Kultura nálevkovitých pohárů. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202503067.

Lokalizace: S-JTSK: -606190, -1174225; -606331, -1174110

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou vodotrubní, a především jeho napojením na inženýrské sítě. Konkrétně byla provedena skrývka (na většině plochy nečitelná) a v ní vyhloubena rýha o šířce do 50 cm. Výzkum proběhl v říjnu 2025.

Archeologicky pozitivní část stavby se nachází v mírném jihovýchodně orientovaném svahu v nadmořské výšce 227–232 m. Vede paralelně po pravé straně silnice z Bratčic do Mělčan, respektive prvních několik stovek metrů od kraje obce. Podloží je zde tvořeno sprašemi, které překrývá 40–60 cm nadložní vrstvy.

Lokalita je známá delší dobu. Díky povrchovým sběrům byla získána kamenná štípaná industrie z období paleolitu a zlomky keramických nádob z mladší doby bronzové či doby halštatské (Belcredi et al. 1989, 13, 96, 132). V roce 1996 byly ve výkopu pro dálkový optický kabel procházejícím touto trati objeveny sídlištní objekty ze závěru eneolitu a z latěnu a bohatě vybavený komorový hrob z halštatu (Čižmář et al. eds. 2000, 130–131; Kos 1999). Poslední výzkum zde proběhl v roce 2014, kdy bylo v trase liniového výkopu v polní trati „Půllány k Mělčanům“ zjištěno sedm sídlištních jam. Několik z nich se podařilo datovat do období kultury s nálevkovitými poháry (Přichystal 2015).

V ploše provedené skrývky a v rýze byly zachyceny celkem čtyři sídlištní objekty a dva hroby. Spektrum a výplň sídlištních objektů bohužel neumožňuje vyslovit přesnější závěry. Jde o běžné sídlištní objekty, v případě objektu 509 o stavební jámu. Obsahovaly velmi málo movitého materiálu (několik fragmentů keramiky a zlomky štípané industrie). Hroby odpovídají pravděpodobně ranému středověku.

Vzhledem k náleзовým okolnostem a zjištěním starších výzkumů lze nálezy zařadit do staršího pravěku, snad do období kultury s nálevkovitými poháry. Jde tedy o součást většího sídliště rozkládajícího se na rozvodném hřbetu mezi říčkami Šatavou a Lejtnou.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202503067 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503067>.
- Belcredi, L., Čižmář, M., Košťuřík, P., Oliva, M., Salaš, M. 1989: *Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov*. Brno: Okresní muzeum Brno-venkov.
- Čižmář, M., Geislerová, K., Unger, J. (eds.) 2000: *Výzkumy – Ausgrabungen 1993–1998*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno.
- Kos, P. 1999: Bratčice (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 39, 315, 337–338, 339.
- Přichystal, M. 2015: Bratčice (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 56(1), 164.

Summary

During a rescue archaeological excavation, part of an Eneolithic settlement – probably belonging to the Funnel Beaker culture – was investigated in the 'Půllány k Mělčanům' field in the cadastral area of Bratčice (Brno-Country District).

Richard Bíško

Brno (k. ú. Holásky, okr. Brno-město)

Ul. Výmlatiště; „Na Křížích“, parc. č. 2364/1.

Kultura zvoncovitých pohárů. Sídlíště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202405137.

Lokalizace: WGS-84: 49.1466978N, 16.6463350E

Během výstavby obytného souboru v Brně-Holáskách s názvem „Rodinné bydlení Brno-Tuřany-Holásky“ byly na polykulturním sídlišti zachyceny i ojedinělé sídlištní objekty z pozdního eneolitu.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202405137 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405137>.

Summary

During the construction of a residential complex in the cadastral area of Holásky (Brno-City District), unique settlement features dating to the Late Eneolithic period were discovered within a multi-period settlement.

Petr Kos

Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město)

Ul. Štefánikova, ul. Staňkova; areál bývalých Jaselských kasáren, parc. č. 456/40, 456/41.

Kultura nálevkovitých pohárů. Sídlíště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202502241.

Lokalizace: S-JTSK: -598436, -1158659; -598353, -1158636; -598322, -1158750; -598358, -1158756; -598375, -1158694; -598422, -1158703.

Na začátku podzimu 2025 byl proveden odkryv pro budoucí výstavbu v prostoru brněnských bývalých Jaselských kasáren mezi ulicemi Štefánikova a Staňkova. Stavba několika komplexů bytových domů začala v severní části plochy a postupně se posouvá směrem k jihu.

Zkoumaná lokalita se nachází uprostřed zastavěného území na mírném východním svahu, který spadá směrem k říčce Ponávce. Samotný prostor nebyl do konce 19. století zastavěn a pozemky byly využívány k zemědělské činnosti, o čemž svědčí stopy orby a zbytky po výsadbě ovocných stromů. O konce 19. století byl prostor postupně zastavován vojenskými objekty, které byly ovšem v roce 2007 zbourány. Mezi roky 2007–2025 se jednalo o jeden z brněnských „brownfieldů“ s nevyjasněným stavebním záměrem.

Strojně kopané sondy ukázaly, že se ve východní části nachází až 2 m mocná vrstva novodobých navážek, zatímco v západní části zcela chybí půdní horizont a navážky zde nasedají přímo na geologický podklad (všude spraš), který byl v minulosti také pravděpodobně snížen.

Vzhledem k povaze stavby nebyla novověkým navážkám a konstrukcím věnována zásadní pozornost. Zbytky základových zdí (pokud existovaly a nebyly porušeny už v roce 2007) nedosahovaly z valné většiny geologického podkladu (především ve východní části). Celý prostor byl značně narušen inženýrskými sítěmi. V konečném důsledku byl archeologický zájem soustředěn především na zachovalé pravěké a protohistorické struktury, které se v lokalitě nacházejí (Kolařík et al. 2021a; 2021b; Matějčková 2025; Zubalík 2022).

Zjištěno bylo několik sídlištních objektů z období kultury nálevkovitých pohárů. Šlo především o zásobní jámy nebo nespécifikovatelné sídlištní jámy. Zásyp tvořil značně slehlý sediment výrazně promíslený geologickým podloží. Movitý materiál představují převážně keramické fragmenty a kosti; zcela absentovala kamenná industrie. Jednotlivé jámy se nacházely nepravidelně rozmístěné především v severovýchodní čtvrtině plochy, kde zůstal zachován původní terén. Stežejní část zjištěných sídlištních struktur patří do období mladší doby římské (jiříkovická keramika; viz oddíl Doba římská a doba stěhování národů).

Odkryv v areálu stavby bude pokračovat i v roce 2026. Materiál získaný výzkumem je v tuto chvíli ve fázi zpracování.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202502241 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202502241>.
- Kolařík, V., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2021a: Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 62(1), 208.
- Kolařík, V., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2021b: Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 62(1), 229.
- Matějčková, A. 2025: Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 66(1), 217.
- Zubalík, J. 2022: Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 63(1), 164.

Summary

During a rescue archaeological excavation, part of a settlement belonging to the Funnel Beaker culture was investigated in Brno, in Štefánikova and Staňkova streets, in the area of the former Jaselské Barracks (Ponava cadastral area, Brno-City District).

Richard Bíško

Brno (k. ú. Slatina, okr. Brno-město)

„Na Slatinsku“, Stránská skála III, IV.

Kultura nálevkovitých pohárů. Exploatačně-dílenský areál. Geofyzikální průzkum. Badatelský výzkum. AMČR: M-9002586A.

Lokalizace: WGS-84: SS III: 49.1858731N, 16.6839267E; SS IV: 49.1898706N, 16.6811728E

V roce 2025 pokračoval systematický výzkum pravěkého exploatačně-dílenského areálu na Stránské skále v Brně (souborně Bartík 2023) a byl rozdělen do tří typů terénních aktivit. V první řadě byl dokončen revizní výzkum jednoho z ponechaných kontrolních profilů v objektu 1/81 (viz Bartík et al. 2025), jehož hlavním cílem bylo pochopení formativních procesů výplně objektu, které přinese nový pohled na jeho funkce a upřesní stáří jednotlivých vrstev. I v této sezóně byla získána početná kolekce dílenského odpadu z místních rohovců, včetně několika technologicky vyspělých čepelových jader (obr. 2).

Dále v roce 2025 pokračovala geofyzikální prospekce v prostoru polohy SS III, kde byly doměřovány plochy na jihovýchodním úbočí Stránské skály. Stejně jako v předchozím roce (cf. Bartík et al. 2025) se zde podařilo identifikovat několik nových anomálií reprezentujících potenciálně zahloubené objekty. Za pozornost stojí zejména dva další rozměrné hliníky a příkopové ohrazení čtvercového tvaru o rozměrech 35 × 37 m s jedním vstupem na západní straně.

Třetí terénní aktivitou byly v této sezóně intenzivní povrchové sběry v polohách SS III a SS IV, které přinesly několik stovek nových štípaných artefaktů, jež upřesnily naše dosavadní poznatky o plošné distribuci dílenského odpadu. K nejdůležitějším výsledkům se řadí objev výrazného klastru povrchových nálezů v centrální části (respektive při jejím severním okraji) polohy SS III. Je zajímavé, že oproti předchozím pozorováním se tato koncentrace štípaných artefaktů z místních rohovců neváže do blízkosti žádného velkého objektu. Po technologické stránce obsahuje soubor kromě převládajících úštěpů také početné doklady těžby jader vyspělou čepelovou technikou, což je v souladu s charakterem industrií, které zde byly produkovány od mladého neolitu až do konce staršího eneolitu (cf. Bartík 2023). Další početnou kolekci artefaktů se podařilo získat z širšího okolí velkého objektu kultury nálevkovitých pohárů 1/81 a v rámci povrchového klastru nálezů B v poloze SS IV. Výzkum exploatačně-dílenského areálu na Stránské skále bude pokračovat i v nadcházející výzkumné sezóně.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002586A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002586A>.

Bartík, J. 2023: *Prehistoric exploitation and workshop area at Brno-Stránská skála. Prehistoric exploitation and workshop areas in Moravia I*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 77. Brno: Czech Academy of Sciences, Institute of Archaeology, Brno.

Bartík, J., Škrdla, P., Adameková, K., Cibulka, D. 2025: Brno (k. ú. Slatina, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 66(1), 244–245.

Obr. 2. Brno – Stránská skála III. Čepelové jádro z objektu 1/81. Foto J. Bartík.

Fig. 2. Brno – Stránská skála III. Blade core from the feature 1/81. Photo by J. Bartík.

Summary

In 2025, systematic research into the prehistoric exploitation and workshop complex at Stránská skála in Brno (Slatina cadastral area, Brno-City District) continued and was structured into three main types of field activity. The completion of a revision excavation of the control profile in feature 1/81 provided new insights into the formation processes of the feature infill, its function, and the chronology of individual stratigraphic units, while also yielding a substantial assemblage of knapping debris and cores (Fig. 2) made from locally sourced chert. Geophysical prospection in area SS III revealed several newly identified anomalies, including two large clay extraction pits and a square ditched enclosure measuring 35 × 37 m with a single entrance on its western side. Intensive surface surveys in areas SS III and SS IV resulted in the recovery of several hundred new chipped-stone artefacts and significantly refined our understanding of the spatial distribution of workshop waste. Research at the site will continue during the forthcoming field season.

Jaroslav Bartík, David Cibulka, Petr Škrdla, Katarína Adameková

Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město)

Ul. Polní, parc. č. 456/3, 433/1.

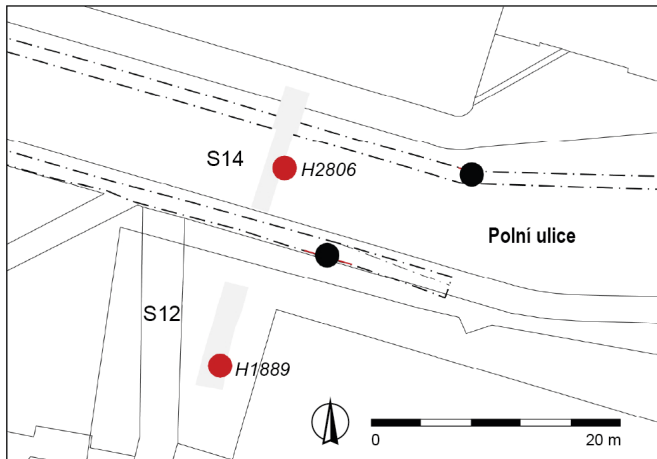
Jevišovická kultura. Pohřební areál. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202400967.

Lokalizace: WGS-84: S12: 49.1845683N, 16.5958672E; S14: 49.1847297N, 16.5959047E

V roce 2025 bylo dokončeno zpracování výzkumu při stavbě „Rekonstrukce horkovodu Staré Brno v úseku HJ2/02 – šachta HJ38 (oblast ulic Táborského nábřeží, Ludmily Konečné, Polní, Vojtova, Havlenova)“. Terénní část výzkumu probíhala s přestávkami od dubna do října 2024. Obecně k výzkumu viz Přehled výzkumů 67/2 oddíl Středověk a novověk (Sedláčková a kol. 2025).

V sondách S12 a S14 na ulici Polní byly doloženy zcela unikátní pohřební aktivity z pozdní doby kamenné (obr. 3). V sondě S14 byl zachycen žárový pohřeb s. j. 2806 (s. s. j. 032) uložený

v keramické urně (obr. 4), který můžeme na základě analogických situací z nejbližšího okolí přiřadit jevišovické kultuře. Překvapivým objevem byl kostrový pohřeb ženy H1889 (s. s. j. 030; obr. 5) uložený do oválné hrobové jámy v silně skrčené poloze na pravém boku a obličejem k jihu, který na základě radiokarbonového datování také náleží kultuře jevišovické. Existenci dalšího kostrového pohřbu v blízkém okolí naznačuje nález 4. metacarpu z pravé ruky získaný z výplně mladšího výkopu.

Obr. 3. Brno – ulice Polní. Lokalizace pohřbů jevišovické kultury: červené tečky rok 2024, černé tečky: starší nálezy. Zdroj Archaia Brno z. ú.

Fig. 3. Brno – Polní Street. Location of Jevišovice culture burials; red dots: the 2024 season; black dots: earlier finds. Source Archaia Brno.

Obr. 5. Brno – ulice Polní. Kostrový pohřeb jevišovické kultury (hrob H1889). Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 5. Brno – Polní Street. Inhumation burial of the Jevišovice culture (grave H1889). Photo by Archaia Brno.

Obr. 4. Brno – ulice Polní. Žárový pohřeb (hrob H2806) jevišovické kultury. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 4. Brno – Polní Street. Cremation burial (grave H2806) of the Jevišovice culture. Photo by Archaia Brno.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202400967 [cit. 2026-01-19]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202400967>.
 Sedláčková, L., Kuklová, K., Nerudová, Z., Zůbek, A. 2025: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Rekonstrukce horkovodu Staré Brno v úseku*

HJ2/02 – šachta HJ38 (oblast ulic Táborského nábřeží, Ludmily Konečné, Polní, Vojtova, Havlenova)“. Rkp. nálezové zprávy M-TX-202600014 [cit. 2026-01-19]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-TX-202600014. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://doi.org/10.60585/M-TX-202600014>.

Summary

As part of the reconstruction of the hot-water network in the cadastral area of Štýřice (Fig. 3), a cremation burial (Fig. 4) and an inhumation burial (Fig. 5) belonging to the Jevišovice culture were documented in Polní Street (Brno-City District).

Lenka Sedláčková, Kristýna Kuklová

Brodek u Přerova (k. ú. Luková u Přerova, okr. Přerov)

Ul. Přáslavská č. p. 6; „Za Cestou“, parc. č. 399/58.

Kultura šňůrové keramiky. Pohřebiště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202504628.

Lokalizace: S-JTSK: -538917.79, -1135276.21, -538880.78, -1135315.06

V říjnu a listopadu 2025 bylo na stavbě D55 prozkoumáno v Brodce u Přerova (k. ú. Luková u Přerova) 126 objektů sídliště datovaného do střední doby bronzové (mohylová kultura; viz oddíl Doba bronzová) a hroby z eneolitu (kultura se šňůrovou keramikou). Na pohřebišti byly zachyceny a prozkoumány dva kostrové hroby. V oválných hrobových jamách orientovaných SV-JZ byly nalezeny keramické nádoby, skelety nebyly dochovány.

Literatura

AMČR: Záznam M-202504628 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504628>.

Summary

A rescue archaeological excavation conducted during the construction of the D55 motorway uncovered part of a Corded Ware culture burial ground in Brodek u Přerova (Luková u Přerova cadastral area, Přerov District), where two inhumation graves were investigated.

Marek Kalábek

Holasovice (okr. Opava)

Východní okraj katastru; parc. č. 1128/1, 637/3,.

Kultura nálevkovitých pohárů. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202501910.

Lokalizace: WGS-84: 49.9938378N, 17.8164936E

V květnu až červenci roku 2025 probíhal na katastru obce Holasovice, a to na jejím východním okraji v místech vymezených tokem řeky Opavy a Heraltického potoka, výzkum spojený s realizací přeložky kanalizace. Při zemních pracích bylo zachyceno celkem sedm zahloubených objektů, které můžeme na základě v nich objevených keramických zlomků datovat rámcově do eneolitu, pravděpodobně do kultury nálevkovitých pohárů (obr. 6).

Obr. 6. Holasovice. Pohled na zkoumanou plochu sídliště pravděpodobně kultury nálevkovitých pohárů. Foto J. Juchelka.

Fig. 6. Holasovice. View of the excavated area of the Funnel Beaker culture settlement. Photo by J. Juchelka.

Literatura

AMČR: Záznam M-202501910 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501910>.

Summary

During a rescue archaeological excavation, a probable Funnel Beaker culture settlement (Fig. 6) was discovered in Holasovice (Opava District).

Jiří Juchelka, Marek Pietaň, Tomáš Petr, David Galia

Horní Bojanovice (okr. Břeclav)

„Za Dvorem“; parc. č. 1550/155.

Mladý/pozdní eneolit. Hrob. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.

AMČR: M-202502831.

Lokalizace: WGS-84: 48.9427997N, 16.8022950E

V souvislosti s terénními úpravami pozemku pro výstavbu nového rodinného domu provedli v červnu 2025 pracovníci Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i., drobný záchranný výzkum v poloze Horní Bojanovice – „Za Dvorem“. Zkoumaná plocha se nachází na jihovýchodním okraji intravilánu obce, na mírném sprašovém svahu v nadmořské výšce okolo 220 m. V severovýchodním nároží parcely byl při bagrování porušen několik metrů dlouhý úsek pravěké kulturní vrstvy mocné 30–40 cm, která pokračovala dále k východu mimo skrývanou plochu, a také jeden kostrový hrob (obr. 7).

Hrobová jáma měla nepravidelně oválný tvar o rozměrech 171 × 158 × 21 cm a obsahovala ostatky jedince uloženého ve skrčené poloze na pravém boku s hlavou orientovanou k jihozápadu a rukama připaženými k tělu. Kosterní materiál se zachoval v relativně dobrém stavu, avšak oblast hlavy a ramen byla poškozena při bagrování, což mělo za následek vyšší míru fragmentarizace a ztrátu některých kostních úlomků. Na základě antropologické analýzy byl v hrobě pohřben dospělý muž ve věku 37–47 let s výškou okolo 172 cm.

Hrobová výbava byla nepočítaná, kromě několika štípaných artefaktů se v prostoru mezi lokty a pánví nacházely ještě dvě keramické nádoby (hrnek a polovina kónické misky), které umožňují hrob zařadit do období protoúnětické kultury. Podrobnější datování a informace o pohřebním ritu přinesou až výsledky radiokarbonového datování a dalších přírodovědných analýz. Prostorové příznaky potenciálních archeologických objektů identifikované na poli situovaném východně od zkoumané plochy naznačují pokračování lokality tímto směrem, přičemž nelze vyloučit, že v budoucnu zde mohou být objeveny další hroby potvrzující existenci pohřebiště ze samotného počátku starší doby bronzové.

Literatura

AMČR: Záznam M-202502831 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202502831>.

Summary

In connection with groundworks associated with the construction of a new family house, a small-scale rescue excavation was carried out in June 2025 in the ‘Za Dvorem’ field (Břeclav District). During mechanical excavation in the north-eastern corner of the plot, a several-metre-long section of a prehistoric cultural layer was disturbed, together with a single inhumation grave of the Proto-Únětice culture (Fig. 7). The grave pit was irregularly oval in shape and contained the skeletal remains of an adult male deposited in a crouched position on his right side, with the head oriented

Obr. 7. Horní Bojanovice. Kostrový hrob protoúnětické kultury. Foto J. Bartík.

Fig. 7. Horní Bojanovice. Inhumation grave of the Proto-Únětice culture. Photo by J. Bartík.

towards the south-west and the arms flexed close to the body. The grave goods were sparse; in addition to several chipped-stone artefacts, two ceramic vessels – a mug and half of a conical bowl – were recovered from the area between the elbows and the pelvis.

Jaroslav Bartík, Katarína Liščáková, David Cibulka, Soňa Boriová

Kelč (k. ú. Němetice, okr. Vsetín)

„Doubrava“; parc. č. 665/1.

Kultura šňůrové keramiky. Pohřebiště. Průzkum detektorem kovu. AMČR: M-9002619A.

Lokalizace: WGS-84: 49.5088406N, 17.8600228E

V rámci opakovaných kontrol mohylového pohřebiště kultury se šňůrovou keramikou, které zde Muzeum regionu Valašsko, p. o., provádí z důvodu poškozování lokality motorkáři a lesními pracemi, byla nedaleko mohyly D 04 nalezena plochá měděná sekera. Podle předběžného určení jde o typ Baranda (Dobeš 1989, 40). Sekera byla zřejmě vyhozena spolu se zeminou, která byla odstraněna z tělesa mohyly během výzkumu lokality I. L. Červinkou (1909, 123).

Literatura

AMČR: Záznam M-9002619A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002619A>.

Dobeš, M. 1989: Zu den äneolithischen Kupferflachbeilen in Mähren, Böhmen, Polen und in der DDR. *Praehistorica* 1, 39–48.

Červinka, I. L. 1909: O nejstarších mohylách Moravských. *Pravěk V*, 114–143.

Summary

During a surface survey at a Corded Ware culture burial mound site in Kelč (Němetice cadastral area, Vsetín District), a copper axe tentatively identified as the Baranda type was discovered.

Samuel Španihel

Kojetín (okr. Přerov)

„U Křenovické lávky“; Kojetín 2, parc. č. 7330/147–7330/201.

Kultura moravské malované keramiky (eneolit). Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202501912.

Lokalizace: WGS-84: 49.3388714N, 17.2813019E; 49.3385708N, 17.2813128E; 49.3400431N, 17.2875675E; 49.3401353N, 17.2875589E

Během záchraného výzkumu probíhajícího od června do listopadu 2025 při stavbě rychlostní trati Nezamyslice–Kojetín byla v trati „U Křenovické lávky“ nalezena sídlištní jáma s materiálem kultury s moravskou malovanou keramikou. Mezi dalšími téměř čtyřmi sty objekty převažovaly sídlištní jámy věteřovské kultury. K nim lze také hypoteticky přiřadit pět pohřbů v jamách bez archeologického materiálu nebo ve vrstvě splachu. Přítomny byly i nálezy z doby bronzové a několik objektů z doby římské (viz oddíly Doba bronzová, Doba římská a doba stěhování národů).

Literatura

AMČR: Záznam M-202501912 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501912>.

Summary

A settlement pit containing archaeological material of the Moravian Painted Ware culture was discovered in the ‘U Křenovické lávky’ field (Kojetín cadastral area, Přerov District) during a rescue archaeological excavation carried out between June and November 2025 in connection with the construction of the Nezamyslice–Kojetín expressway.

Pavel Moš

Kojetín (okr. Přerov)**„U Křenovické lávky“.**

Kultura nálevkovitých pohárů. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202600105.

Lokalizace: WGS-84: 49.3409903N, 17.2904142E; 49.3411581N, 17.2917017E; 49.3391239N, 17.2916478E; 49.3393336N, 17.2927853E

Mezi zářím a prosincem roku 2025 probíhal záchranný archeologický výzkum na katastru Kojetína, vyvolaný modernizací železniční tratě mezi Brnem a Přerovem, konkrétně 5. stavbou v úseku Kojetín–Přerov. Součástí stavby byl jihozápadní obchvat Kojetína, v jehož rámci došlo k narušení plochy lokality polykulturního sídliště v trati „U Křenovické lávky“, známého z povrchových nálezů (Drechsler 2009; Schenk 2022). Bylo zde prozkoumáno 1250 archeologických objektů, zachycujících průřez osídlením lokality od eneolitu po raný středověk (viz také oddíly Doba železná, Doba římská a doba stěhování národů, Středověk a novověk). Převážná část objektů byly kúlové a sloupové jamky.

Z období eneolitu byly identifikovány sídlištní objekty, pravděpodobně z období kultury nálevkovitých pohárů. Prozkoumáno bylo několik zásobních jam, často v superpozici s mladšími objekty. V jednom případě byla zásobní jáma porušena kostrovým hrobem, snad ze závěru eneolitu, či ze starší doby bronzové. Archeologický materiál z lokality se zatím zpracovává, předběžná datace byla provedena na základě nálezů hrdla lahve s límcem.

Literatura

AMČR: Záznam M-202600105 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202600105>.

Drechsler, A. 2009: Osídlení katastru města Kojetína v prehistorii a raném středověku. In: F. Řezáč, H. Svačinová, J. Šírek (eds.): *Kojetín v proměnách času. 1233–2008*. Kojetín: Městské kulturní středisko Kojetín, 19–36.

Schenk, Z. 2022: Kojetín (okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 63(1), 200–201.

Summary

During the reconstruction of the railway line between Brno and Přerov, a known multi-period site in the cadastral area of Kojetín was disturbed by groundworks. Between October and December 2025, a total of 1,250 features were investigated, documenting settlement activity from the Eneolithic to the Early Middle Ages. The Eneolithic component probably represents a settlement of the Funnel Beaker culture, although a more precise cultural classification has not yet been established.

Vít Záhorák, Eva Pospíšilová, Lenka Nedomová, Josef Janča

Kostelec na Hané (okr. Prostějov)**„Za Cihelnou“; parc. č. 4151, 5191.**

Kultura moravské malované keramiky (mladší stupeň). Sídliště, nález v druhotné poloze. Sonda. Záchranný výzkum. AMČR: M-202505537.

Lokalizace: S-JTSK: -562306.20, -1128032.89

Ve dnech 12. září až 31. října 2025 byl prováděn záchranný archeologický výzkum při stavbě „VN153, stavební úpravy p.b.č. 1 až 40 (č. stavby 1040019873)“. Stavební jáma pro ukotvení příhradového stožáru venkovního vedení distribuční sítě vysokého napětí (p.b.č. 6), umístěného na rozhraní polní cesty a polohy „Za Cihelnou“, při severozápadním okraji intravilánu Kostece na Hané, okr. Prostějov, narušila větší sídlištní objekt nebo

spíše mocnější antropogenní (kulturní) vrstvu s lengyelskou keramikou. Toto zjištění koresponduje s nebývale intenzivním osídlením kosteleckého katastru na přelomu mladší a pozdní doby kamenné (přehledně viz Kalábková et al. 2007, 9–17, mapa 1) a nepochybně souvisí s rozsáhlou sídelní aglomerací lidu mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou, která je lokalizována právě v širším okolí Rolnické cihelny (viz Šmíd 2004, 74–75, lokalita č. 15 v mapě na str. 90, obr. na str. 92).

Literatura

AMČR: Záznam M-202505537 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505537>.

Kalábková, P., Cheben, M., Moník, M. 2007: *Kostelec na Hané. Sídliště lengyelské kultury*. Archaeologiae Regionalis Fontes 9. Olomouc: Archeologické centrum Olomouc, příspěvková organizace.

Šmíd, M. 2004: Pravěké a raně historické osídlení katastru města Kostelec na Hané. *Střední Morava. Vlastivědná revue* 19, 58–99.

Summary

A rescue archaeological excavation carried out during the construction of a high-voltage distribution network in the ‘Za Cihelnou’ field (Kostelec na Hané cadastral area, Prostějov District) disturbed a large settlement pit, or rather a substantial anthropogenic (cultural) layer containing Lengyel pottery. This feature is undoubtedly associated with the extensive settlement agglomeration belonging to a later phase of the Moravian Painted Ware culture, located in this part of the Kostelec cadastral area.

Pavel Fojtík

Laškov (okr. Prostějov)**Kandia, „Hliněná“, parc. č. 1141/1.**

Eneolit. Místo sběru. Povrchový sběr. Průzkum. AMČR: M-9002606A.

Lokalizace: S-JTSK: -567479.70, -1120942.56

Na jaře roku 2012 provedl J. Martínek rekognoskaci terénu v okolí systému úvozů v jihovýchodní části lesa v katastru obce Laškov. Sledované území se nachází mezi silnicí č. 448 (spojující Kandii a Novou Dědinu) a Novodědinským potokem. Tato povrchová prospekce byla součástí projektu NAKI I – „Výzkum historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech“. Během prospekce byl v místech vyvráceného pařezu mezi úvozy (386 m n. m.) nalezen velký keramický fragment, který lze rámcově datovat do počátku eneolitu. Následně byla v témže roce na místě nálezů položena sonda, která potvrdila přítomnost dalších fragmentů eneolitické keramiky (Vrána 2013). Tento výzkum zajímavým způsobem doplňuje starší nález eneolitické měděné sekerky (kultura moravské malované keramiky – MMK II), která byla na stejném pozemku objevena již v roce 2009 (Dobeš et al. 2010).

Literatura

AMČR: Záznam M-9002606A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002606A>.

Dobeš, M., Fojtík, P., Kalábek, M., Kalábková, P., Peška, J. 2010:

K počátkům výskytu měděné industrie na Moravě, sekery z Hulína-Pravčic a Laškova-Kandie. *Přehled výzkumů* 51, 57–68. Dostupné také z: <https://app2.ssc.avcr.cz/ARUB-prehled-vyzkumu/files/25940.pdf>.

Vrána, J. 2013: Laškov (okr. Prostějov). *Přehled výzkumů* 54(1), 171–172.

Summary

A large fragment of Eneolithic pottery was discovered during a survey of hollow-way systems in the south-eastern part of the forest in the 'Hliněná' field (Laškov cadastral area, Prostějov District), carried out in 2012 within the NAKI I project *Research on Historical Routes of Northwestern Moravia and Eastern Bohemia*.
Vendula Vránová, Pavel Šlězár, Jan Martínek

Lešná (k. ú. Jasenice u Valašského Meziříčí, okr. Vsetín) „Úzké“, parc. č. 439/1.

Časný eneolit. Ojedinelý artefakt. Průzkum detektorem kovu.
AMČR: M-9002620A.

Lokalizace: WGS-84: 49.5128917N, 17.9709000E

Během dohledu při budování splaškové kanalizace v obci Lešná provádí Muzeum regionu Valašsko, p. o., povrchové prospekce v místech, kde nově budovaný potrubní systém prochází v blízkosti známé archeologické lokality. Tímto způsobem byla nalezena měděná sekera prakticky na vrcholu bezejmenné kóty 362 m n. m., východně od púchovského hradiště označovaného jako Lešná-Jasenice. Podle předběžného určení jde o typ Pločnik (Dobeš et al. 2019, 31–32).

Literatura

AMČR: Záznam M-9002620A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002620A>.

Dobeš, M., Fikrle, M., Drechsler, A., Faltýnek, K., Fojtík, P., Halama, J., Jarůšková, Z., Kalábek, M., Langová, J., Schenk, Z., Španihel, S., Peška, J. 2019: Eneolitická měděná industrie na Moravě. Nové a staronové nálezy ve světle stávajících poznatků o vývoji středoevropské metalurgie. *Památky archeologické* 110, 5–58.

Summary

During a metal detector survey in Lešná (Jasenice u Valašského Meziříčí cadastral area, Vsetín District), a copper axe tentatively identified as the Pločnik type was discovered.

Samuel Španihel

Litovel (k. ú. Rozvadovice, okr. Olomouc)

„Na Panském“.

Kultura šňůrové keramiky. Hrob. Orientační zjištění. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202505439.

Lokalizace: WGS-84: 49.401649N, 17.050741E

V červnu 2025, proběhl v trase rekonstruovaného vysokotlakového plynovodu v trati „Na Panském“ v katastru obce Rozvadovice drobný záchraný archeologický výzkum. Pracovníky archeologického centra zde byl zdokumentován jeden částečně porušený hrob. Dochované rozměry hrobové jámy měly délku cca 200 cm a šířku 90 cm. Dno se nacházelo v hloubce 38 cm od úrovně skřívky a celková orientace hrobu byla ve směru V-Z. Kosterní pozůstatky se kromě korunek dentice nedochovaly. V severozápadní části hrobu byla kumulovaná hrobová výbava, jež obsahovala pohár, džbánec a nekompletní dvououchou amforu (obr. 8, 9). Kamenné artefakty zde byly zastoupeny sekeromlatem, malým obroušeným kamenem a retušovanou silicitovou

Obr. 8. Litovel. Hrobová výbava kultury se šňůrovou keramikou, reprezentovaná keramikou a kamennou industrií. Foto M. Kršková.

Fig. 8. Litovel. Grave goods of the Corded Ware culture, consisting of pottery and chipped-stone industry. Photo by M. Kršková.

Obr. 9. Litovel. Uložení hrobového inventáře kultury se šňůrovou keramikou v hrobové jámě *in situ*. Foto L. Šín.

Fig. 9. Litovel. Grave inventory of the Corded Ware culture deposited *in situ* within the grave pit. Photo by L. Šín.

čepelí (nožík). Dle keramického inventáře byl prozkoumaný hrob zařazen do období pozdního eneolitu, ke kultuře šňůrové keramiky (Johančík 2025, 6–7).

Literatura

AMČR: Záznam M-202505439 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505439>.

Johančík, R. 2025: Rozvadovice „Nad panským“. Rkp. náleзовé zprávy, č. j. 732/2025. Uloženo: Archeologické centrum Olomouc.

DOI: 10.60585/M-TX-202505439. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky: <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-202505439>.

Summary

In June 2025, a Corded Ware culture burial in a grave pit (Fig. 8, 9) was documented in Litovel (Rozvadovice cadastral area, Olomouc District).

Radek Johančík

Měrovice nad Hanou (okr. Přerov)

„Podlučí“.

Kultura zvoncovitých pohárů. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202600455.

Lokalizace: WGS-84: 49.3394144N, 17.2602081E

V průběhu záchranného archeologického výzkumu prováděného v ploše stavby nové železnice v trati „Podlučí“ (viz oddíl Doba železná) bylo na polykulturní lokalitě prozkoumáno několik kruhových jam, v jejichž výplni se nenacházel téměř žádný keramický materiál, a nebylo je tedy možné blíže datovat. Jedna z nich však nakonec poskytla větší soubor keramiky, včetně částí poháru z jemného materiálu zdobeného kolkovanou výzdobou, který je možné přiřadit ke kultuře zvoncovitých pohárů.

Literatura

AMČR: Záznam M-202600455 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202600455>.

Summary

At a multi-period site in the ‘Podlučí’ field in Měrovice nad Hanou (Přerov District), features belonging to the Bell Beaker culture were investigated during the construction of a new railway line.

Ivan Čížmář

Měrovice nad Hanou (okr. Přerov)

„Svárov“.

Kultura zvoncovitých pohárů. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202505400.

Lokalizace: WGS-84: 49.34025N, 17.25703E

V trati „Svárov“ v jihovýchodní části katastru Měrovice nad Hanou (okr. Přerov) bylo při rekonstrukci železniční trati (koridor Brno–Přerov, stavba č. 4) prozkoumáno několik archeologických objektů, z nichž většina náleží sídlišti kultury zvoncovitých pohárů (obr. 10). Jednalo se o objekty středních (zásobní, sídlištní jámy – rozměrnější z nich dokonce korespondující s podklady geofyzikálního měření) a malých rozměrů (kůlové/sloupové jámy), které poskytly množství keramického materiálu, ale také zajímavé kostěné industrie. Shodně datované situace byly dokumentovány v úseku navazujícím na lokalitu č. 9 společností Archaia Brno z. ú. Mimo sídliště kultury zvoncovitých pohárů byl prozkoumán jeden lineární objekt (viz oddíl Středověk a novověk).

Literatura

AMČR: Záznam M-202505400 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505400>.

Obr. 10. Měrovice nad Hanou – „Svárov“. Letecký snímek zkoumané plochy. Foto M. Popelka.

Fig. 10. Měrovice nad Hanou – ‘Svárov’. Vertical aerial photograph of the excavation area. Photo by M. Popelka.

Summary

In the eastern part of the 'Svárov' field (Měrovice nad Hanou cadastral area, Přerov District), several settlement features belonging to the Bell Beaker culture were investigated (Fig. 10), some of which contained relatively rich assemblages of pottery and bone industry.

Miroslav Popelka, Martin Paulus

Měrovice nad Hanou (okr. Přerov)

„Za Hřbitovem“.

Kultura zvoncovitých pohárů. Pohřebiště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202505402.

Lokalizace: WGS-84: 49.3456258N, 17.2411703E

Od léta do podzimu roku 2025 proběhl v souvislosti s modernizací trati Brno–Přerov (stavba č. 4) záchraný archeologický výzkum v lokalitě č. 7 na katastru obce Měrovice nad Hanou. Lokalita leží v poloze „Za Hřbitovem“ na jihozápadním až jižním svahu klesajícím k inundačnímu terénu mezi Hraničním, Měrovickým a Tvorovickým potokem. V průběhu výzkumu zde bylo zdokumentováno více než 500 zahloubených archeologických objektů (viz také oddíly Neolit, Doba bronzová a Doba římská a stěhování národů), které tvoří rozsáhlý soubor sídlištních, pohřebních a výrobních situací.

Prozkoumány byly tři kostrové hroby s jedinci ve skrčené poloze na levém či pravém boku, orientovanými ve směru S–J (hlavou k severu či jihu; obr. 11).

Obr. 11. Měrovice nad Hanou – „Za Hřbitovem“. Fotografická dokumentace hrobu kultury zvoncovitých pohárů. Foto M. Hanšut.

Fig. 11. Měrovice nad Hanou – 'Za Hřbitovem'. Photographic documentation of a Bell Beaker culture grave. Photo by M. Hanšut.

Dva pohřby byly předběžně určeny jako mužské a jeden jako ženský. Přestože zásypy hrobových jam byly ve většině případů chudé na movitý inventář, tvar hrobových jam a analogie v orientaci umožňují situace předběžně zařadit do pozdního eneolitu, ke kultuře zvoncovitých pohárů. Zařazení podporuje i nález typického bohatě zdobeného zvoncovitého poháru v jednom z hrobů. Kosterní materiál bude následně antropologicky vyhodnocen. V době přípravy článku probíhalo zpracování materiálu.

Literatura

AMČR: Záznam M-202505402 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505402>.

Summary

During a rescue excavation carried out in 2025 in the 'Za Hřbitovem' field (Měrovice nad Hanou cadastral area, Přerov District), more than 500 features dating from the Neolithic to the Roman period were discovered. Three inhumation burials from this site with individuals in a crouched position were dated to the Late Eneolithic Bell Beaker culture (Fig. 11). This dating is supported by the characteristic orientation of the grave pits and the discovery of a typical decorated beaker.

Michael Hanšut, Miroslav Popelka, Martin Paulus

Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)

„Nadloučí“.

Kultura zvoncovitých pohárů. Pohřební areál. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202501911.

Lokalizace: WGS-84: 49.3474167N, 17.2113333E; 49.3468056N, 17.2114167E; 49.3467222N, 17.2125833E; 49.3469444N, 17.2129167E; 49.3465833N, 17.2158889E; 49.3466389N, 17.2178333E; 49.3465000N, 17.2228056E; 49.3464444N, 17.2279722E; 49.3471944N, 17.2301944E; 49.3476111N, 17.2143056E; 49.3473333N, 17.2140278E

V roce 2025 proběhl na katastru města Němčice nad Hanou v trati „Nadloučí“ záchraný archeologický výzkum související s modernizací trati Brno–Přerov, 4. stavba Nezamyslice–Kojetín. Naleziště značené jako lokalita č. 6, žel. km 65,100–66,450, je situovano severovýchodním směrem od centra města v mírně zvlněném terénu, severním a východním směrem ji obtéká Hraniční potok, jižně říčka Haná a bezejmenná zdrojnice. Nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 200–230 m.

Díky záchranému archeologickému výzkumu byla prozkoumána polykulturní lokalita s 528 sídlištními objekty, které můžeme datovat do období kultury moravské malované keramiky, kulovitých amfor a únětické kultury, a také s pohřby příslušejícími ke kultuře zvoncovitých pohárů, únětické, slezskoplatěnické kultury a ranému středověku (viz oddíly Neolit, Doba bronzová, Doba železná, Středověk a novověk).

Na lokalitě převažovaly kostrové hroby patřící kultuře zvoncovitých pohárů (cca 22 hrobů). Zemřelí byli do hrobové jámy uloženi ve skrčené poloze – ženy na pravém boku a muži na levém (obr. 12, 13). V menší míře se zde objevily i pohřby dětí. Hrobová výbava byla vázaná na pohlaví jedince, u obou se objevují keramické nádoby – mísy nebo džbánky, nebo oboje, v počtu až sedm kusů; dále zvířecí kosti, které byly uloženy v míse. V ženských hrobech byly objeveny knoflíky s V-vrtáním (H15), kostěný knoflík (H34) a zlomek měděného drátku (H34), v mužských hrobech pak šipky (H6, H23, H35), štípaná a broušená (H37) industrie nebo nátepní destička (H35).

Obr. 12. Němčice nad Hanou. Hrob H15, kultura zvoncovitých pohárů. Foto L. Šín.
Fig. 12. Němčice nad Hanou. Grave H15, Bell Beaker culture. Photo by L. Šín.

Obr. 13. Němčice nad Hanou. Hrob H26, kultura zvoncovitých pohárů. Foto L. Šín.
Fig. 13. Němčice nad Hanou. Grave H26, Bell Beaker culture. Photo by L. Šín.

Literatura

AMČR: Záznam M-202501911 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501911>.

Summary

In 2025, a rescue archaeological excavation was conducted in the ‘Nadloučí’ field (Němčice nad Hanou cadastral area, Prostějov District) in connection with the modernisation of the Brno–Přerov railway line. Excavated site No. 6 represents a multi-period settlement with 528 features and burial grounds dated from the Neolithic to the Early Middle Ages. A significant proportion of the finds consisted of Bell Beaker culture inhumation graves (approximately 22 graves), with the deceased deposited in the characteristic crouched position and accompanied by gender-specific grave goods (Fig. 12, 13). The grave assemblages included ceramic vessels, animal bones, and personal items such as buttons, copper wire, arrowheads, chipped-stone industry, and a wristguard.

Eva Pospíšilová

Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)

„Padělky u Dolního Trávníku“.

Badenská kultura, jevišovická kultura, kultura šňůrové keramiky, kultura zvoncovitých pohárů. Sídliště, pohřebiště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202505143.

Lokalizace: WGS-84: 49.3446986N, 17.1943253E

V rámci stavby „Modernizace trati Brno–Přerov, 4. stavba Nezamyslice–Kojetín“ byly provedeny rozsáhlé plošné skrývky v lokalitě č. 4 severozápadně od intravilánu Němčic. Na rozsáhlé polykulturní lokalitě bylo celkem prozkoumáno přes 1350 sídlištních objektů a přibližně stovka hrobů.

Na nejvyšším bodu návrší (235 m n. m.) nad střelnicí se podařilo zachytit část sídliště ze středního a mladého eneolitu s běžným sortimentem bodových objektů. Lépe datovatelné nálezné soubory lze přiřadit bolezskému stupni kultury s kanelovanou keramikou a jevišovické kultuře. Dále se podařilo zachytit jediný hrob kultury se šňůrovou keramikou s druhotným zásahem a běžným sortimentem hrobové výbavy doplněným o dvojici kančích klů. Pouze ve formě intruzí v mladších objektech se podařilo doložit aktivity kultury zvoncovitých pohárů.

Literatura

AMČR: Záznam M-202505143 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505143>.

Summary

At the highest point of the hillock (235 m above sea level) above the shooting range in the ‘Padělky u Dolního Trávníku’ field (Němčice nad Hanou cadastral area, Prostějov District), part of a settlement dating to the Middle and Late Eneolithic was excavated, with numerous settlement pits documented. The more precisely datable finds can be attributed to the Boleráz phase of the Baden culture and to the Jevišovice culture. In addition, a single Corded Ware culture grave with evidence of secondary disturbance and a typical assemblage of grave goods supplemented by a pair of boar tusks was discovered. Activities associated with the Bell Beaker culture could only be documented in the form of intrusions into later features.

David Parma

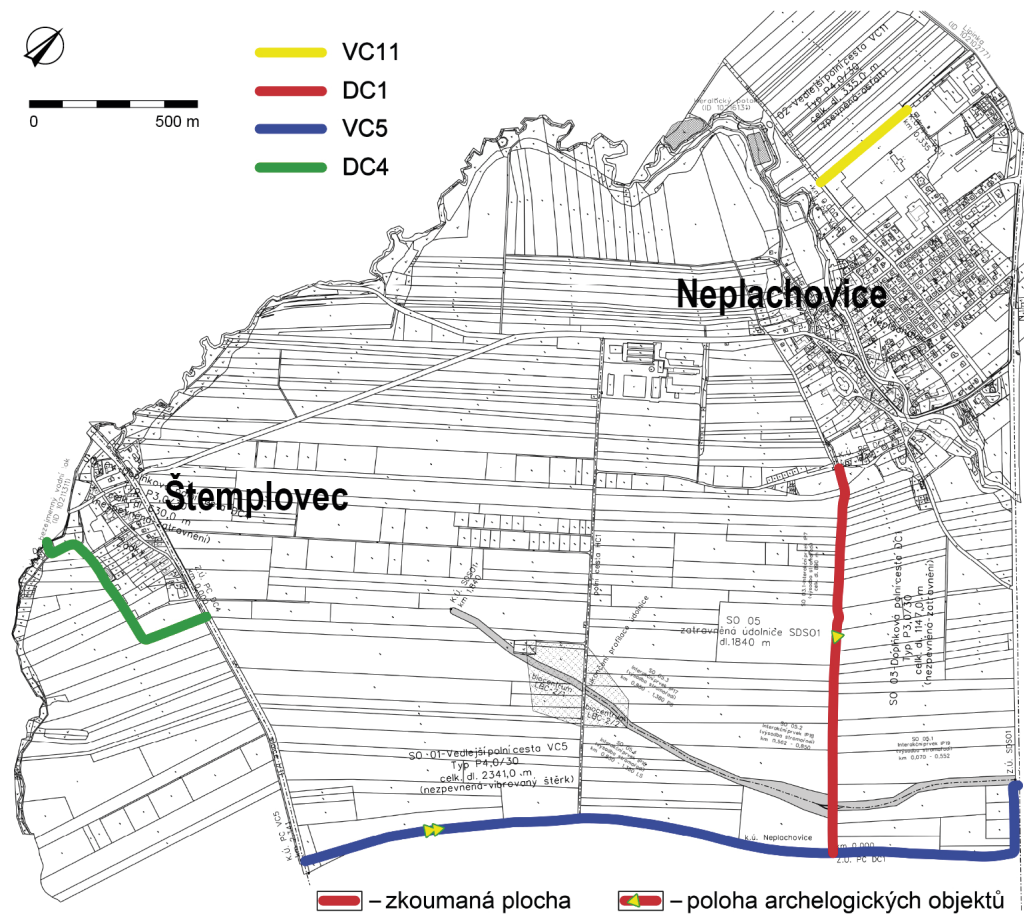
Neplachovice (okr. Opava)

„Kalajky“, „Vinohrad“, „Horní pole“, „Mokřiny“, „Liščí díry“, „Zadky“, „Holšovické pole“, parc. č. 886, 889/2, 888, 1636, 1281/2, 1688, 1689, 1277, 1186, 2303, 1688, 1268, 2293, 2439.

Kultura nálevkovitých pohárů, mladší/pozdní eneolit. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202405186.

Lokalizace: S-JTSK: -502452.85, -1081904.25; -502861.57, -1083178.18

Při realizaci stavby „Realizace PSZ Neplachovice I. etapa“ proběhl v říjnu 2024 záchranný archeologický výzkum. Součástí stavby byly dvě vedlejší polní cesty s označením „VC11“ a „VC5“ a dvě doplňkové polní cesty s označením „DC1“ a „DC4“ (obr. 14). Zkoumané plochy se nacházely na několika úsecích katastru Neplachovice v tratích „Kalajky“ (VC5), „Vinohrad“ (VC5), „Horní pole“ (VC5), „Mokřiny“ (VC5), „Liščí díry“ (DC1), „Zadky“ (DC4) a „Holšovické pole“ (VC11). Území patří k dlouhodobě známým archeologickým polohám s doklady osídlení od neolitu po středověk.

Obr. 14. Neplachovice. Lokalizace zkoumaných ploch s umístěním archeologických objektů. Autor J. Fritsch.

Fig. 14. Neplachovice. Excavated areas with the location of archaeological features. Author J. Fritsch.

V rámci výzkumu byly zachyceny čtyři pravěké zahloubené objekty, zjištěné na úsecích doplňkové polní cesty DC1 (obj. 500) a vedlejší polní cesty VC5 (obj. 501–503). Jednalo se o sídlištní jámy, z nichž dvě byly v superpozici. Plocha doplňkové polní cesty DC4 byla na archeologické situace negativní. Práce na vedlejší polní cestě VC11 skýtalý pouze revitalizaci stávající zpevněné vozovky, a tedy klasická skrývka prováděna nebyla.

Při exkavaci objektů a povrchovém sběru bylo získáno 30 archeologických nálezů. Soubor tvoří převážně keramické fragmenty a štipaná industrie. Keramický materiál získaný z obj. 500 čítá čtyři drobné zlomky výdutě tenkostěnné nádoby a část ucha. Těsto je silně ostřené pískem a do červenohněda vypálené. Charakter materiálu umožňuje rámcové datování objektu do pozdního eneolitu, pravděpodobně pak souvisí s kulturou šňůrové keramiky, jejíž existence byla již v minulosti prokázána na okolních katastrech (Holosovice, Loděnice, Vávrovice) (Pavelčík 1989; Hlas 2015 aj.).

Ze zkoumaných objektů na ploše vedlejší polní cesty VC5 obsahoval archeologické nálezy v primárním uložení pouze obj. 502. Ve výplni se nacházely keramické fragmenty cihlového zabarvení, více ostřené, středně silné, a dále pak zlomky z nádoby tmavě hnědého výpalu, z jemně plaveného těsta. Dle charakteru těchto nálezů předpokládáme spojitost s kulturou nálezkovitých pohárů.

Výsledky výzkumu potvrzují přítomnost pravěkého osídlení v dosud nezkoumaných částech katastru Neplachovic a doplňují poznání sídlištní struktury v širším zázemí Opavska.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202405186 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405186>.
 Hlas, J. 2015: Opava (k. ú. Vávrovice, okr. Opava). *Přehled výzkumů* 56(1), 170–171.
 Pavelčík, J. 1989: Pravěké lokality u Holosovic (okr. Opava). *Přehled výzkumů* 1986, 95–96.

Summary

A rescue excavation in Neplachovice (Opava District), conducted in connection with construction works in 2024, revealed four prehistoric features. The pottery assemblage dates them to the Late Eneolithic and the Funnel Beaker culture (Fig. 14).

Petr Rataj, Iva Vondroušová

Olomouc (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc)

Ul. Arbesova č. p. 45; „Zahrady“, parc. č. 545/4.

Jordanovská kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202601044.

Lokalizace: S-JTSK: -548525.83, -1123857.58; -548532.33, -1123875.98; -548555.04, -1123866.48; -548547.88, -1123848.57

V květnu 2025 prozkoumali pracovníci Archeologického centra v Olomouci, p. o., na stavbě bytového domu sedm objektů datovaných do eneolitu (jordanovská kultura) a novověku. Eneolitické objekty, zásobní jámy a soujámí náleží známé lokalitě zkoumané mezi léty 2004–2025 (Kalábek 2025).

Literatura

AMČR: Záznam M-202601044 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202601044>.
Kalábek, M. 2025: Olomouc (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc).
Přehled výzkumů 66(1), 249.

Summary

An archaeological excavation beneath an apartment building in Arbesova Street in Olomouc (Slavonín cadastral area) uncovered seven features dated to the Jordanów culture and the Modern period.

Marek Kalábek

Ořechov (k. ú. Ořechov u Uherského Hradiště, okr. Uherské Hradiště)

„Břesty“, „Kratiny“, parc. č. 5472, 5473, 5571–5573, 5485, 5526.

Moravská malovaná keramika (eneolit). Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202404457.

Lokalizace: WGS-84: 49.0209714N, 17.3050928E; 49.0232650N, 17.3071742E

Od listopadu 2024 do února 2025 byl realizován záchraný archeologický výzkum vyvolaný budováním záchytných příkopů na polních tratích „Břesty“ a „Kratiny“. Ve dvou úsecích skrývky ornice na trati „Břesty“ se podařilo zdokumentovat celkem 29 zahloubených objektů (Kuchař 2026). Mezi nimi byly identifikovány sloupové jámy, zásobní jámy i otisky nadzemních sloupových konstrukcí, převážnou část však tvořily blíže neinterpretované sídlištní objekty. Ze zájmové polohy pocházejí doklady vícefázového osídlení od staršího neolitu (viz oddíl Neolit) po časný eneolit. Osm objektů poskytlo materiál zařaditelný do mladšího stupně lengyelské kultury (fáze MMK IIa, Lengyel II; Podborský 1993, 117–122). U části objektů nebylo možné vzhledem k absenci chronologicky citlivých prvků přesnější kulturní zařazení stanovit, a jsou proto obecně datovány do mladšího zemědělského pravěku (některé indicie ovšem nevylučují i možné osídlení v epi-lengyelském období). Samostatně stojící sloupové jámy zůstaly bez datace. V keramickém souboru zaujímají významné místo fragmenty lengyelské keramiky s plastickou aplikací ve formě výčnělků připomínajících stylizované sovi hlavičky a zejména početná kolekce bíle malované keramiky

Obr. 15. Ořechov. Prozkoumaný objekt 529 datovaný ke kultuře s moravskou malovanou keramikou. Foto M. Komarek.

Fig. 15. Ořechov. Investigated feature 529 dated to the Moravian Painted Ware culture. Photo by M. Komarek.

z objektu 529 (obr. 15). Materiálová analýza malby prokázala použití pigmentu na bázi vápna (Slavíček 2025). V kontextu regionu jde o mimořádný nález, neboť malovaná lengyelská keramika se na území Slovácka vyskytuje jen výjimečně. Nález z Ořechova překvapil počtem i kvalitou dochovaných ztvárněných motivů. Soubor movitých nálezů dále doplňuje štípaná a broušená kamenná industrie, ostatní kamenné artefakty, mazanice a zvířecí kosti určené k následnému osteologickému zpracování. Zachycenou situaci lze interpretovat jako pozůstatek polykulturní sídlištní lokality osídlené nejméně ve dvou pravěkých obdobích. Nově identifikované naleziště tak významně rozšiřuje dosavadní poznatky o pravěkém osídlení jihovýchodního podhůří Chřibů v období neolitu a eneolitu.

Literatura

AMČR: Záznam M-202404457 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202404457>.
Kuchař, Z. 2026: Ořechov – „Břesty“, „Kratiny“. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 868/26. Uloženo: Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti.
Podborský, V. 1993: Lid s moravskou malovanou keramikou. In: V. Podborský a kol.: *Pravěké dějiny Moravy*. Vlastivěda moravská. Země a lid. Svazek 3. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 108–145.
Slavíček, K. 2025: *Analýza malbou zdobených keramických střepů kultury s moravskou malovanou keramikou z archeologického výzkumu v Ořechově Břestech 2024/2025, z objektu 529*. Rkp. výzkumné zprávy. Uloženo: Ústav geologických věd Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity.

Summary

In 2024 and 2025, settlement features dated to the Moravian Painted Ware culture (Fig. 15) were identified and documented in the ‘Břesty’ and ‘Kratiny’ fields in Ořechov (Ořechov u Uherského Hradiště cadastral area, Uherské Hradiště District).

Zdeněk Kuchař

Osek nad Bečvou (okr. Přerov)

„Horecka“, parc. č. 663/16.

Kultura šňůrové keramiky. Ojedinelý artefakt. Náhodný zásah/nález. Průzkum. AMČR: M-202504991-N00004.

Lokalizace: WGS-84: 49.521569, 17.551475

V závěru roku 2025 našli spolupracovníci Muzea Komenkého v Přerově D. Tutková a P. Ondroušek během povrchového sběru v trati „Horecka“, na levobřežní terase říčky Trnávka, poblíž severovýchodního okraje katastru obce Osek nad Bečvou kompletní exemplář broušeného vrtaného kamenného nástroje. Jedná se o sekeromlat jednoduchého tvaru. V nárysu má pětiúhelníkový tvar s vysedlými boky. Příčný průměr v týlní části je plošně oválný a v břitové pravouhlý se zaoblenými rohy (obr. 16). Celková délka předmětu činí 126 mm. Maximální dochovaná šířka je 57 mm. Výška nástroje v úrovni provrtu je 32 mm, v úrovni týlu pak 23 mm. Hmotnost artefaktu činí 336 g. Povrch nástroje byl kvalitně obroušen. Provrt o průměru 20,5 mm byl umístěn mírně excentricky vzhledem k šířce nástroje a zároveň blíže k břítu nástroje.

Popisovaný předmět byl zhotoven z intenzivně patinovaného serpentinitu se světle zelenou až šedozelenou barvou patiny. Surovina má náznak foliace díky šmouhovité stavbě tvořené temněji zelenými šlírami. Ta probíhá šikmo vůči protažení sekeromlatu.

Obr. 16. Osek nad Bečvou. Sekeromlat kultury šňůrové keramiky. Foto Z. Schenk.
Fig. 16. Osek nad Bečvou. Battle axe of the Corded Ware culture. Photo by Z. Schenk.

Pod stereomikroskopem lze místy pozorovat jemně šupinkovitou stavbu tvořenou minerály skupiny serpentinu a černý rudní minerál – magnetit. Exemplář z Oseka nad Bečvou se vyznačuje vysokou magnetickou susceptibilitou (kolem 42×10^{-3} SI jednotek, stanoveno přístrojem ZH instruments SM 30). Díky naměřené hodnotě lze původ suroviny předpokládat v prostoru serpentinitových masivů v jižním Polsku kolem kry Sovích hor, neboť tyto se vysokou magnetickou susceptibilitou liší od nižších hodnot serpentinitů v moldanubiku západní Moravy. Náš artefakt velmi dobře koresponduje s magnetickou susceptibilitou serpentinitu ze známého lomu na nefrit u obce Jordanów (Přichystal 2009, 186–187).

Nalezený artefakt lze datovat do období pozdního eneolitu, patrně kultury šňůrové keramiky. Z katastrálního území obce Osek nad Bečvou pochází několik dalších exemplářů sekeromlatů kultury šňůrové keramiky, které zde byly v minulosti nalezeny (Pavelčík 1975; Šebela 1999, 120). V místě nového nálezu v trati Horecka byl proveden povrchový průzkum, při němž došlo k nálezu jednoho kusu kamenné štípané industrie – čepele zhotovené ze silicitu glacienních sedimentů, kterou lze rámcově datovat do období neolitu či eneolitu.

Literatura

- AMČR:** Záznam M-202504991-N00004 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504991-N00004>.
- Pavelčík, J. 1975:** Sekeromlaty lidu se šňůrovou keramikou z Oseku – Vicínova (okr. Přerov). *Přehled výzkumů 1974*, 17.
- Přichystal, A. 2009:** *Kamenné suroviny v pravěku východní části střední Evropy*. Brno: Masarykova univerzita.
- Šebela, L. 1999:** *The Corded Ware Culture in Moravia nad in the Adjacent Part of Silesia. Catalogue*. Fontes Archaeologiae Moraviae XXIII. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky v Brně.

Summary

An isolated Late Eneolithic polished and perforated stone battle axe (Fig. 16) made of serpentinite was discovered during

a surface survey conducted in 2025 in the ‘Horecka’ field in the cadastral area of Osek nad Bečvou (Přerov District). Geological analysis indicates that the raw material originated from the Gogolów–Jordanów serpentinite massif in southern Poland. Serpentinite in Lower Silesia was exploited primarily during the Eneolithic period.

Zdeněk Schenk, Antonín Přichystal

Přerov (k. ú. Předmostí, okr. Přerov) „Hejnice“.

Kultura zvoncovitých pohárů. Sídliště. Vertikální řez. Záchranný výzkum. AMČR: M-202601046.

Lokalizace: S-JTSK: -536137.07, -1137060.69; -536258.83, -1137303.47

V červnu 2025 byly v rámci archeologického dohledu na stavbě opravy vodovodu Předmostí – Dluhonice dokumentovány dva objekty. Jedna zásobní jáma byla datována do období kultury zvoncovitých pohárů. Situace navazují na zjištění učiněná při výzkumech stavby dálnice D1 (Golec et al. 2019; Vrána 2021).

Literatura

- AMČR:** Záznam M-202601046 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202601046>.
- Golec, M., Kalábková, P., Vrána, J., Zeman, T. 2019:** Přerov (k. ú. Předmostí, okr. Přerov). *Přehled výzkumů 60(1)*, 199, 229.
- Vrána, J. 2021:** Přerov (k. ú. Předmostí, okr. Přerov). *Přehled výzkumů 62(1)*, 218, 251.

Summary

Two features dated to the Bell Beaker culture were documented during an archaeological watching brief conducted in connection with water-main reconstruction works in the ‘Hejnice’ field (Předmostí cadastral area, Přerov District).

Marek Kalábek

Přerov (k. ú. Újezdec u Přerova, okr. Přerov) „Nad Dubičky“, parc. č. 1102.

Eneolit. Ojedinelý artefakt. Náhodný zásah/nález. Průzkum. AMČR: M-202504991-N00001.

Lokalizace: WGS-84: 49.4272311, 17.4802417

V roce 2023 byl M. Ondráškem prostřednictvím povrchového sběru nalezen štípaný artefakt v poloze „Nad Dubičky“ na katastrálním území přerovské místní části Újezdec u Přerova. Jedná se o polohu situovanou na severním svahu táhlého výrazného hřebene při západním okraji Kelčské pahorkatiny, přibližně 260 m severně od vrcholové kóty Švédské šance (298,6 m n. m). V případě lokality se jedná o mimořádně exponovanou polohu, ze které se dnes naskýtá dobrý výhled severovýchodním směrem do údolí bečevské části Moravské brány. Nadmořská výška místa nálezu činí 284 m.

Z typologického hlediska se jedná o hrot s řapem (obr. 17). Délka artefaktu činí 31,5 mm, maximální šířka 15 mm a síla 3–5 mm. Hmotnost je 1887 g. Artefakt byl zhotoven ze silicitu z glacienních sedimentů světle šedého zabarvení.

Přesnější určení kulturní příslušnosti v případě exempláře z Újezdce u Přerova je vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o povrchový nález, problematické. Artefakt lze rámcově datovat do období eneolitu.

V prostoru táhlého hřebene Švédských šancí, zejména v trati „Kopaniny“, „Přední záhony“ bylo již dříve prostřednictvím povrchových sběrů doloženo intenzivní osídlení především z období mladého paleolitu.

Obr. 17. Přerov. Hrot s řapem. Foto Z. Schenk.

Fig. 17. Přerov. Tanged point. Photo by Z. Schenk.

Literatura

AMČR: Záznam M-202504991-N00001 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504991-N00001>.

Summary

A tanged leaf-shaped arrowhead (Fig. 17) made of erratic silicite was discovered during a surface survey conducted in 2023 in the ‘Nad Dubičky’ field in the cadastral area of Újezdec u Přerova (Přerov District). The arrowhead can generally be dated to the Eneolithic period.

Zdeněk Schenk

Příbor (okr. Nový Jičín)

„Skotnické pohraniční pole“

Kultura šňůrové keramiky. Neurčený areál, ojedinělý artefakt. Povrchový sběr. Badatelský výzkum. AMČR: M-9002589A.

Lokalizace: WGS-84: 49.6443117N, 18.1217683E

Během povrchového sběru v polní trati „Skotnické pohraniční pole“ v katastru obce Příbor byl dne 22. 12. 2025 nalezen částečně poškozený kamenný broušený artefakt. Jedná se o sekeromlat, typologicky zařaditelný do období pozdního eneolitu, a to v souvislosti s kulturou šňůrové keramiky. Nalezený kus má délku 12,7 cm a jeho váha činí 306 g. Průměr provrtu je 19 mm a na povrchu jsou zřetelné stopy podlouhlých plochých faset, zřejmě výrobního charakteru. Část ostří i těla je odlomena a některé stopy na povrchu byly způsobeny zemědělskou činností. K našemu nálezu má nejbližše sekeromlat z totožného katastru obce Sedlnice (Šebela 1999, 138; Grepl 2004, 120–121).

Literatura

AMČR: Záznam M-9002589A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002589A>.

Grepl, E. 2004: Soubor hlazených kamenných nástrojů v Muzeu Novojičínska. *Vlastivědný sborník Novojičínska* 54–55, 116–124.

Šebela, L. 1999: *Corded ware culture at Moravia and adjacent part of Silesia. Catalogue*. Fontes Archaeologiae Moraviae XXIII. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky v Brně.

Summary

In December 2025, a stone battle axe dated to the Corded Ware culture was discovered in the ‘Skotnické pohraniční pole’ field in Příbor (Nový Jičín District).

Radek Johančík

Slatinice (k. ú. Slatinice na Hané, okr. Olomouc)

„Na Stráži“

Kultura nálevkovitých pohárů. Sídliště. Povrchový sběr. Průzkum. AMČR: M-9002583A.

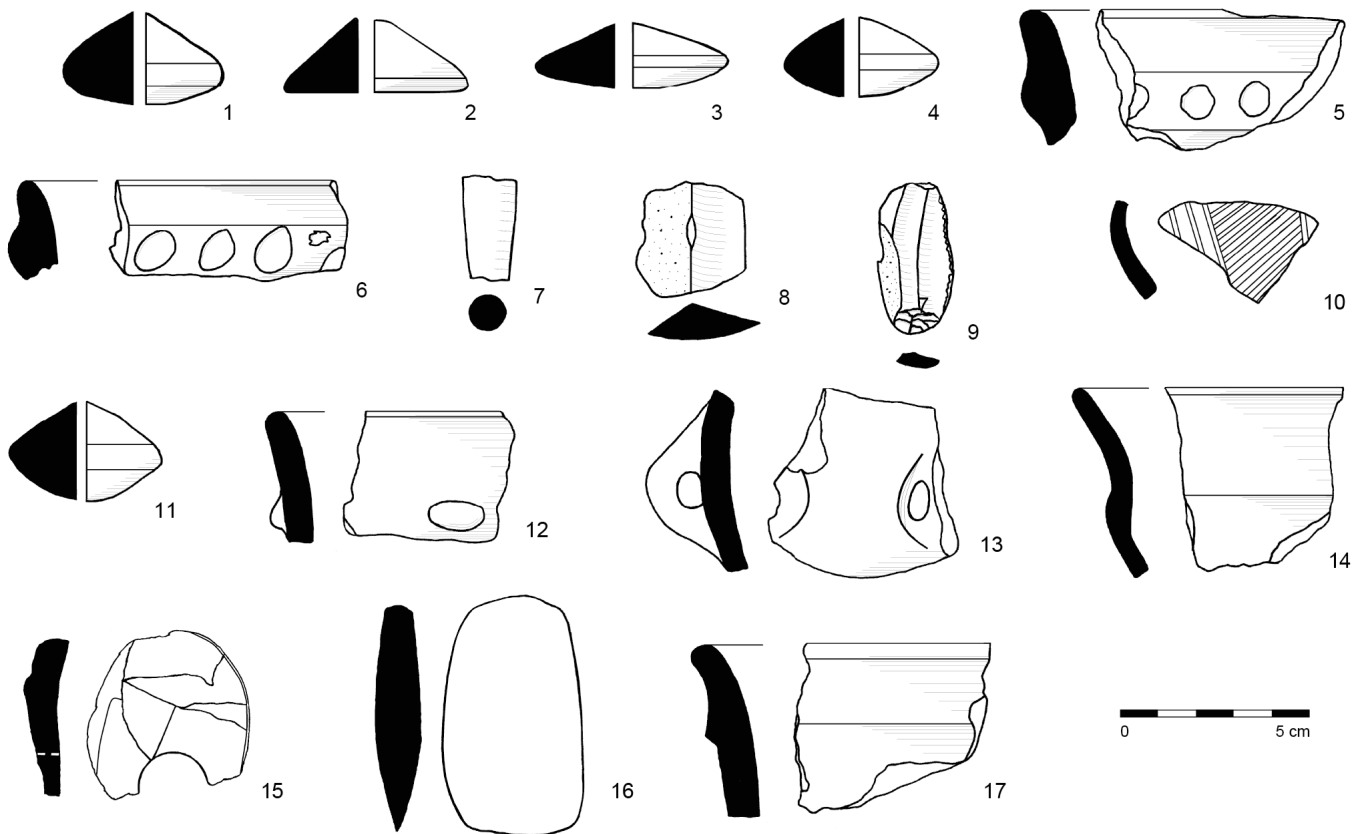
Lokalizace: WGS-84: 49.5691058N, 17.0940292E

Po dobu více než dvaceti let prováděl T. Přidal s různou intenzitou povrchový průzkum v trati „Na Stráži“ severně od Slatinic. Tato poloha se nachází na severovýchodním úbočí výběžku Velkého Kosíře. Lokalita se rozkládá západně od silnice č. 449, která spojuje Drahanovice se Slatinicemi. Jde o známé polykulturní naleziště zapsané ve Státním archeologickém seznamu pod ID 24 311. Celkově můžeme konstatovat, že se zde T. Přidalovi podařilo doložit osídlení ze starší doby kamenné, pozdní doby kamenné, doby bronzové, starší doby železné, časného laténu a raného novověku (např. Fojtík, Přidal 2016; Hlubek, Přidal 2023; Hlubek 2025).

Více než dvě desítky zlomků keramiky můžeme prokazatelně spojit s osídlením této polohy kulturou nálevkovitých pohárů. Jde o charakteristické fragmenty v odstínech hnědé barvy, méně mají barvu šedočernou. Povrch některých zlomků je často hlazený, místy působí až leštěným dojmem. Podstatnou část shromážděných nálezů tvoří okrajové zlomky hrnců opatřených plastickou lištou (obr. 18: 5, 6, 17). Nasbíraná tunelovitá ucha pocházejí z amfor (obr. 18: 13). Jeden fragment lze označit za okraj poháru (obr. 18: 14) a páskové ucho vystupující nad okraj indikuje šálek. Na čtyřech zlomcích registrujeme rytou výzdobu v podobě svazků šikmých rýh (obr. 18: 10), popřípadě rýh v kombinaci s řadou vpichů, které je možné spojovat s bádanskými elementy.

S velkou dávkou opatrnosti můžeme ke stejné kultuře přiřadit čtrnáct celých přeslenů a sedm jejich fragmentů. Ve všech případech jde o nezdobené exempláře dvojkónického, plochého nebo kónického tvaru (obr. 18: 1–4, 11). S výrobou textilu mohou souviset dva zlomky textilních závaží. Hypoteticky lze k této kultuře přiřadit nečetné kusy nepatinované štípané industrie (srpová čepelka, čepele, úštěpy a vytěžené jádro; obr. 18: 8, 9), u kterých však nemůžeme vyloučit jejich výskyt v mladších horizontech osídlení. Získanou broušenou industrii zastupuje sedm symetricky vybroušených seker (obr. 18: 16), zaoblený tyl sekeromlatu s částečným provrtem (obr. 18: 15) a kónický vývrtek (obr. 18: 7).

Nově získaný materiál doplňuje naše aktuální poznatky o této eneolitické lokalitě na katastru Slatinic. Na základě referovaného kolekce předpokládáme, že se v dané poloze nacházelo sídliště kultury nálevkovitých pohárů. Ostatně již v roce 2015 zde T. Přidal identifikoval část rozoraného objektu, ze kterého vyzvedl kusy mazanice, několik střepů a větší torzo poháru, který byl zařazen do mladšího stupně této kultury (srov. Fojtík, Přidal 2016). Také výše popsané nálezy svým provedením, typickými znaky

Obr. 18. Slatinice. Výběr nálezů kultury nálevkovitých pohárů. Kresba L. Hlubek.
Fig. 18. Slatinice. Selection of Funnel Beaker culture find. Drawing by L. Hlubek.

a výzdobou odpovídají III. stupni kultury nálevkovitých pohárů (srov. Šmíd 2017, 35–38, 169–191). Nevyřešenou otázkou zůstává, zda silicitou sekera nalezenou v roce 2004 spojovat s tímto horizontem osídlení, nebo jde o mladší nález některé z pohárových kultur pozdní doby kamenné (Dehnerová 2005, obr. 8).

Literatura

- AMČR: Záznam M-9002583A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002583A>.
- Dehnerová, H. 2005: Slatinice (okr. Olomouc). *Přehled výzkumů* 46, 237–238.
- Fojtík, P., Přidal, T. 2016: Slatinice (k. ú. Slatinice na Hané, okr. Olomouc). *Přehled výzkumů* 57(1), 198.
- Hlubek, L. 2025: Slatinice (okr. Olomouc). Rkp. nálezové zprávy M-TX-202500914 [cit. 2026-05-20]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-TX-202500914. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://doi.org/10.60585/M-TX-202500914>.
- Hlubek, L., Přidal, T. 2023: Slatinice (k. ú. Slatinice na Hané, okr. Olomouc). *Přehled výzkumů* 64(1), 260–261.
- Šmíd, M. 2017: *Nálevkovité poháry na Moravě*. Pravěk. Supplementum 33. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Summary

Tomáš Přidal donated to the Regional Museum in Olomouc a collection of archaeological finds from the ‘Na Stráži’ field north of Slatinice (Olomouc District). The location is a well-known multi-period site occupied during the Eneolithic, the Bronze Age, the Early Iron Age, the Early La Tène period, and the Early Modern period. The donated assemblage includes more than 20 pottery fragments (Fig. 18), which can be attributed to

Phase III of the Funnel Beaker culture. Other finds tentatively associated with this culture include spindle whorls, fragments of ceramic weights, stone axes, the butt end of a battle axe, a drill core, and several pieces of chipped-stone industry.

Lukáš Hlubek, Tomáš Přidal

Vyškov (okr. Vyškov)

„Prostřední pole“, parc. č. 948/169, 3750/138, 3750/70, 1948/168, 1948/169, 3750/138, 3750/70, 1948/12–1948/14, 1948/16, 1948/21, 1948/22, 1948/33.

Kultura šňůrové keramiky. Hrob. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202400406.

Lokalizace: WGS-84: 49.260892, 16.991147

Od ledna do března 2025 probíhal záchranný archeologický výzkum na stavbě D1 „Rozšíření odpočívky Vyškov, vlevo“. Jednalo se o zkapacitnění stávající dálniční odpočívky o více než 3 ha nových parkovacích ploch, a to jak pro osobní vozidla, tak především pro kamiony. Investorem stavby bylo Ředitelství silnic a dálnic s. p. Skrývky ornice probíhaly již od poloviny ledna a současně s nimi byla plocha dočištěvána pro záchranný archeologický objekt. Na ploše stavby jsme odkryli téměř 30 archeologických objektů. Většinou šlo o sídlištní objekty – především jámy různého typu, zásobní či rozsáhlé stavební jámy. Prozkoumali jsme i jeden kostrový hrob. Zemřelý byl uložen v mělké hrobové jámě, orientované ve směru J–S, ve skřčené poloze na pravém boku. Jako milodary byly do hrobu uloženy dvě keramické nádoby. Hrob náležel do pozdní fáze kultury šňůrové keramiky (obr. 19).

Obr. 19. Vyškov. Hrob kultury šňůrové keramiky. Foto B. Mikulková.

Fig. 19. Vyškov. Grave of Corded Ware culture. Photo by B. Mikulková.

Literatura

AMČR: Záznam M-202400406 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202400406>.

Summary

During a rescue excavation carried out in connection with the D1 motorway construction project (extension of the Vyškov rest area), nearly 30 archaeological features were investigated in the ‘Prostřední pole’ field (Vyškov District). One of these was an inhumation grave of the Corded Ware culture. The deceased had been deposited in a crouched position together with two vessels (Fig. 19).

Blanka Mikulková

Doba bronzová

Bronze Age

Božice (okr. Znojmo)

„Za Klášterem“, parc. č. 8802/1.

Starší doba bronzová, únětická kultura. Sídliště. Vertikální řez. Záchranný výzkum. AMČR: M-202501999.

Lokalizace: WGS-84: 48.8335625N, 16.2840947E

Během zemních prací souvisejících s vybudováním inženýrských sítí pro plánovanou zástavbu rodinných domů v poloze „Za Klášterem“ na katastru obce Božice byly porušeny dva archeologické objekty (Rožnovský 2025). V sídlištní jámě s. j. 500 byla zachycena větší část zborcené keramické zásobnice, která byla poškozená těžkou mechanizací během výkopových prací a kterou datujeme do období únětické kultury (obr. 1). Z menšího zahlušeného objektu s. j. 501 se bohužel nepodařilo získat žádné pozůstatky hmotné kultury. Nicméně na základě keramických střepů nacházejících se v ornici nad objektem a v jeho blízkém okolí můžeme uvažovat o jeho zařazení taktéž do starší doby bronzové.

Literatura

AMČR: Záznam M-202501999 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501999>.

Rožnovský, D. 2025: *Inženýrské sítě pro RD Božice – Lokalita za DPS*. Rkp. nálezové zprávy M-TX-202500994 [cit. 2026-02-15]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-TX-202500994. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202500994>.

Obr. 1. Božice. Pohled na vypreparovanou keramickou zásobnici únětické kultury v ústí objektu. Foto D. Rožnovský.

Fig. 1. Božice. View of an excavated Únětice culture ceramic storage vessel situated in the upper part of the feature. Photo by D. Rožnovský.

Summary

During a rescue archaeological excavation in the cadastral area of Božice (Znojmo District), two subsurface features were documented, one of which contained a ceramic storage vessel and additional pottery fragments dated to the Únětice culture period (Fig. 1).

David Rožnovský, Jana Bauerová

Božice (k. ú. České Křídlovce, okr. Znojmo)

„Škarkovka“, parc. č. 860/40.

Doba bronzová, starší doba bronzová, únětická kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202504087.

Lokalizace: WGS-84: 48.8356086N, 16.2746225E

V druhé polovině roku 2025 probíhala na katastru České Křídlovce v obci Božice rekonstrukce dvou pozemních komunikací. Během terénních úprav mezi domy č. p. 224 a 510 byly porušeny tři zahlušené objekty. Na jednom z profilů rozšíření vozovky a v půdorysu skryté plochy se vyrýsoval do žluté spraše zahlušený objekt kruhového půdorysu s úzkým hrdlem a šikmými stěnami, které se směrem k rovnému dnu rozšiřují. Z jedné strany byla zásobní jáma, datovaná do období únětické kultury, porušená recentním výkopem pro vinný sklep. Zhruba dva metry od pravé jámy se nacházel obdélný objekt novověkého stáří.

Literatura

AMČR: Záznam M-202504087 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504087>.

Summary

During the renovation of a local road in Božice (České Křídlovce cadastral area, Znojmo District), an Únětice culture storage pit and two features dating to the Modern and Industrial periods were disturbed.

David Rožnovský, Jana Bauerová

Bratčice (okr. Brno-venkov)

„Staré hory“.

Mladší doba bronzová. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202500275.

Lokalizace: WGS-84: 49.0811150N, 16.5173972E

V průběhu archeologického dohledu při stavbě polní cesty severně od obce byly zachyceny archeologické situace v trati zvané „Staré hory“. Během zemních prací byly ve sprašovém podloží identifikovány celkem dva archeologické objekty. V prvním

případě šlo o hlubokou, patrně zásobní, jámu datovanou podle nepočetného keramického materiálu rámcově do doby bronzové (obr. 2). Nalezeny zde byly části zrnotěrek z hrubého, droliového materiálu. V druhém případě byla formou 2 m širokého řezu zkoumána exploatační jáma. Z jámy pochází keramický materiál chronologicky zařaditelný do mladší doby bronzové. Ačkoliv jde pouze o ojedinělé objekty s nevýrazným inventářem, na katastru Bratčic jde o novou lokalitu, která doplňuje sérii archeologických nalezišť z mladší a pozdní doby bronzové v regionu jižního Brněnska.

Obr. 2. Bratčice. Zásobní jáma z doby bronzové. Foto I. Čižmář.
Fig. 2. Bratčice. Bronze Age storage pit. Photo by I. Čižmář.

Literatura

AMČR: Záznam M-202500275 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202500275>.

Summary

During a rescue archaeological excavation conducted in connection with the construction of an agricultural road in the cadastral area of Bratčice (Brno-Country District), two subsurface features were investigated: a storage pit broadly dated to the Bronze Age (Fig. 2) and an extraction pit dating to the Late Bronze Age.

Ivan Čižmář

Brno (k. ú. Holásky, okr. Brno-město)

Ul. Výmlatiště; „Na Křížích“, parc. č. 2366.

Starší doba bronzová, střední doba bronzová, velatická kultura, podolská kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202405137.

Lokalizace: WGS-84: 49.1457856N, 16.6470644E; 49.1459908N, 16.6467803E; 49.1467978N, 16.6465333E

V rámci záchraného výzkumu při akci „Rodinné bydlení Brno-Tuřany-Holásky“ byly v letech 2024–2025 v jihovýchodní části plochy zachyceny ojediněle objekty s keramikou věteřovské a středodunajské mohylové kultury. Na ploše polykulturního sídliště byly mezi halštatskými jámami (viz oddíl Doba železná) identifikovány také zásobní a kulevé jámy s keramikou mladší a pozdní doby bronzové. K této komponentě mohly příslušet i dva žlaby pravěkých domů, které však nebyly díky omezenému rozsahu stavby odkryty v kompletních půdorysech (obr. 3). Jednu z těchto staveb by mohl datovat obsah zásobní jámy, která poskytl fragmenty mohutného keramického podstavce s ozubeným půlměsícovitým nástavcem, a druhou superpozice halštatského žlabu, která jej směřuje přibližně do doby bronzové.

Literatura

AMČR: Záznam M-202405137 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405137>.

Obr. 3. Brno-Holásky. Částečně odkrytý půdorys domu s obvodovým žlabem. Foto P. Kos.

Fig. 3. Brno-Holásky. Partially exposed ground plan of a house with a perimeter foundation trench. Photo by P. Kos.

Summary

In 2024–2025, several features dating to the Early and Middle Bronze Age were uncovered in the cadastral area of Holásky (Brno-City District), together with two unusual residential structures with foundation trenches of uncertain date (Fig. 3). Stratigraphic relationships suggest a Bronze Age date for these structures.

Petr Kos

Brno (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město)

Ul. Příční č. p. 12, parc. č. 503.

Velatická kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.

AMČR: M-202600231.

Lokalizace: S-JTSK: -597590.6630, -1160242.5230; -597587.9480, -1160257.1780; -597526.1200, -1160243.5600; -597528.3600, -1160228.4700

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Bytový dům Příční 12“ (Sedláčková 2026). Geologické podloží je ve zkoumaném prostoru tvořeno sprašovými hlínami, na které nasadě holocenní půda typu hnědozemě. Rozhraní půdního horizontu a spraše se podařilo dokumentovat pouze v jihovýchodním rohu stavební jámy, kde se nacházelo v úrovni cca 204,15 m n. m. Mocnost půdního horizontu zde byla přibližně 0,6 m. V téměř celé ploše výzkumu však byl půdní horizont odstraněn již v minulosti. Recentní situace se zde nacházely do hloubky 1–1,5 m od původního povrchu (tj. cca 204–203,5 m n. m.). Velká část archeologických situací tak byla odstraněna již v minulosti. Zadní (západní) část parcely byla stavbou snížena o přibližně 1 m od současného povrchu a byly zde dokumentovány pouze vrstvy navážek a novověké situace. V přední (východní) části parcely byl původní terén strojově snížen o 1,5 m až 2 m od současného povrchu a následně přistoupeno k plošnému odkryvu.

Kromě novověkých aktivit (18.–19. století) bylo v ploše zkoumané parcely zachyceno relativně intenzivní pravěké osídlení. Minimálně dva objekty bylo možné zařadit k osídlení mladší doby bronzové, pravděpodobně k velatické kultuře (obr. 4). Lze předpokládat, že k tomuto osídlení mohou patřit i některé z dalších časově nezařazených objektů.

Literatura

AMČR: Záznam M-202600231 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202600231>.

Sedláčková, L. 2026: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Bytový dům Příční 12“*. Rkp. nálezové zprávy M-TX-202600052 [cit. 2026-04-02]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno z. ú. DOI: 10.60585/M-TX-202600052. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202600052>.

Summary

A rescue archaeological excavation at 12 Příční Street in the cadastral area of Zábrdovice (Brno-City District) revealed intensive prehistoric occupation. At least two features could be dated to the Late Bronze Age, probably to the Velatice culture (Fig. 4).

Lenka Sedláčková, Michal Bučo

Brno (k. ú. Židenice, okr. Brno-město)

Ul. Markéty Kuncové, parc. č. 5884/6, 5884/23.

Mladší doba bronzová. Sídliště. Vertikální řez. Záchranný výzkum.

AMČR: M-202505144.

Lokalizace: WGS-84: 49.2089494N, 16.6379092E

Od dubna do října 2025 probíhal záchranný archeologický výzkum vyvolaný výstavbou silnice propojující areál bývalé Zbrojovky s ulicí Markéty Kuncové a s ní souvisejícím vybudováním

Obr. 4. Brno-Zábrdovice. Přední část parcely se zachycenými archeologickými situacemi. Modře vyznačeny objekty náležející pravděpodobně velatické kultuře. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 4. Brno-Zábrdovice. Front part of the plot with recorded archaeological contexts. Features probably belonging to the Velatice culture are highlighted in blue. Photo by Archaia Brno.

nových inženýrských sítí pod budoucí komunikací. Ve výkopech pro kanalizaci, vodovod i následnou skrývku pro základ vozovky bylo dokumentováno dohromady 13 sídlištních objektů, mj. hliník, zásobní jámy či snad částečně zahloubený suterén. V nálezovém souboru se vyjma běžné sídlištní keramiky nachází také ohnutá bronzová jehlice s dvoukónickou hlavici. Zjištěné sídliště, datované do mladší doby bronzové, je pokračováním sídliště zkoumaného během revitalizace tzv. nářad'ovny v roce 2019, vzdáleného cca 150 m jihozápadním směrem (Čižmář 2020).

Literatura

AMČR: Záznam M-202505144 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505144>.
 Čižmář, I. 2020: Brno (k. ú. Zábřovice, okr. Brno-město).
Přehled výzkumů 61(1), 169.

Summary

In 2025, a rescue archaeological excavation carried out in Markéty Kuncové Street in the cadastral area of Židenice (Brno-City District) uncovered a continuation of a Late Bronze Age settlement previously investigated nearby in 2019.

Jiří Zubalík

Brodek u Přerova (k. ú. Luková u Přerova, okr. Přerov)

„Za Cestou“.

Mohylová středodunajská kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202504628.

Lokalizace: S-JTSK: -538839.04, -1135327.09; -538876.54, -1135372.6; -539166.08, -1134970.55; -539127.07, -1134952.55; -538852.04, -1135310.59

V říjnu a listopadu 2025 bylo na stavbě dálnice D55 prozkoumáno 126 objektů ze sídliště datovaného do střední doby bronzové (mohylová kultura) a hroby z eneolitu (kultura se šňůrovou keramikou; viz oddíl Eneolit). Mezi objekty byly zachyceny rozsáhlé hliníky, zásobní jámy a sloupové jamky. Část prozkoumaných sloupových jamek patrně tvořila nadzemní konstrukce dřevěných staveb, jednoznačně identifikovaný půdorys domu ale schází. Mezi nálezy dominují zlomky keramických nádob, mazanice a kameny, kosti nebyly dochovány.

Literatura

AMČR: Záznam M-202504628 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504628>.

Summary

Construction of the D55 motorway in Brodek u Přerova, within the cadastral area of Luková u Přerova (Přerov District), uncovered 126 features belonging to a Tumulus culture settlement, including the remains of clay pits, storage pits, and post holes.

Marek Kalábek, Jakub Vrána, Kristína Majorošová, Šimon Polínek

Bulhary (okr. Břeclav)

„Au Äcker“, parc. č. 910/4, 910/23.

Starší doba bronzová. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202503418.

Lokalizace: WGS-84: 48.8274319N, 16.7527381E

Při provádění záchraného archeologického výzkumu (dále viz oddíl Neolit), realizovaného v předstihu před stavbou inženýrských sítí a rodinných domů, byl v prostoru mezi stávající bezejmennou ulicí na jihovýchodním okraji Bulhar a nově budovanou ulicí objeven příkop označený jako objekt 534 (obr. 5). Objekt byl zachycen v délce přibližně 2 m; jeho šířka ve svrchní části činila asi 1,5 m, stěny byly šikmé a dno zaoblené. Objekt zřetelně porušoval starší hliník kultury s lineární keramikou, což se výrazně promítlo do skladby nálezového souboru, který byl z velké části tvořen především lineární keramikou. V souboru se vyskytlo i několik specifických keramických fragmentů, které lze zařadit do doby bronzové; tyto nálezy zatím představují jediné vodítko pro chronologické zařazení objektu. Na další zkoumané ploše byly dále odkryty dva menší objekty s výskytem keramiky ze starší doby bronzové.

Obr. 5. Bulhary. Příkop – objekt 534. Foto F. Trampota.

Fig. 5. Bulhary. Ditch – feature 534. Photo by F. Trampota.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503418 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503418>.

Summary

During a rescue archaeological excavation conducted in connection with utility network installation and residential development, a ditch (feature 534; Fig. 5) was identified in the area connecting an existing unnamed street with a newly built road on the southeastern edge of Bulhary (Břeclav District). The feature, partially preserved over a length of approximately 2 m, was cut into an earlier clay pit of the Linear Pottery culture, which strongly influenced the composition of the assemblage. It consisted predominantly of Linear Pottery culture ceramics, while a small number of Bronze Age sherds provided the only indication of the feature's chronological attribution. Additional small features with Early Bronze Age pottery were identified on an adjacent excavation area.

František Trampota

Damnice (okr. Znojmo)

„U Suchohrdlé“.

Únětická kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202503618.

Lokalizace: WGS-84: 48.9318194N, 16.3596497E; 48.9324636N, 16.3610850E

Během záchraného archeologického výzkumu při rozšíření silnice I/53 Lechovice–Pohořelice byla společností Archaia z. ú. prozkoumána část sídliště únětické kultury. Lokalita byla zachycena podél stávající komunikace, v nadmořské výšce 210 m, v blízkosti potoka Miroslavka. Sídliště sestávalo z téměř 90 zahloubených objektů obsahujících keramiku únětické kultury. Na dně dvou zásobních jam byly nalezeny dva lidské skelety. V prvním případě se jednalo o dospělého jedince uloženého na levém boku s levou nohou mírně pokrčenou a pravou nataženou, s rukama v klíně. V druhém případě šlo o dítě uložené v silně skrčené poloze s hlavou orientovanou k západu.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503618 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503618>.

Summary

During a rescue archaeological excavation in the cadastral area of Damnice (Znojmo District), part of an Únětice culture settlement was investigated. Two human skeletons were found at the bottoms of two storage pits.

Tereza Rychtaříková, Jan Vizner, Petr Juřina

Holešov (okr. Kroměříž)

Průmyslová zóna; Ul. Spojovací I, parc. č. 2341/35.

Mladší doba bronzová. Pohřebiště/hřbitov. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202404915.

Lokalizace: WGS-84: 49.31158N, 17.58042E

Na začátku prosince 2024 byly zahájeny práce na dalším halovém objektu ve Strategické průmyslové zóně Holešov (Popelka 2026). Stavbou byla dotčena parcela č. 2341/35 ve východní části zóny v ulici Spojovací I. Ploché území mezi Holešovem, Martincem a Zahnašovicemi s minimálním převýšením sloužilo původně jako letiště; nevýhodou takového reliéfu je obtížná predikce přítomnosti archeologických lokalit. Bylo proto poměrně velkým překvapením, když byly již na počátku zemních prací při skrývce nadloží zjištěny první žárové hroby. Nálezová situace se nacházela v prostoru, který ležel před plošnými úpravami terénu a regulací říčky Mojeny pouhých 100 m jižně od jejího původního koryta (dle II. vojenského mapování).

Na ploše haly o rozloze cca 3500 m² bylo prozkoumáno na konci roku 2024 téměř 40 žárových hrobů datovaných do mladší doby bronzové (kultura lužických popelnicových polí – KLPP). Hroby ve většině případů obsahovaly jednu nádobu s kremací („popelnicí“), případně doprovodné nádoby jako milodary. Spektrum keramiky je typické pro starší lužickou fázi této kultury a zahrnuje ostřejší profilované amfory, drobné amfory („osudí“), okřínky, dvouuché hrnce („květináče“), mísy, džbány a šálky. Mezi spálenými lidskými pozůstatky se ojediněle objevily i bronzové šperky (obr. 6, 7). Jeden z lépe dochovaných hrobů obsahoval přibližně 10 nádob a zbytky dvoudílné štítové spony. Nedaleko byl odkryt objekt vymykající se pohřebním standardům – tvořila

Obr. 6. Holešov – ulice Spojovací I. Zbytky žárového hrobu s několika drobnými nádobkami a bronzovým spirálovitým šperkem. Foto M. Popelka.

Fig. 6. Holešov – Spojovací I Street. Remains of a cremation burial with several small vessels and bronze spiral jewellery. Photo by M. Popelka.

Obr. 7. Holešov – ulice Spojovací I. Zbytky žárového hrobu s několika drobnými nádobkami a bronzovým náramkem. Foto M. Popelka.

Fig. 7. Holešov – Spojovací I Street. Remains of a cremation burial with several small vessels and a bronze armband. Photo by M. Popelka.

jej rozměrná mísovitá jáma s rozptýlenými střepy z jedné amfory. V jižní části tohoto objektu byla vyhloubena válcovitá jamka obsahující zbytky kremace, uhlíky a torzo další dvoudílné štítové spony. Podobné nestandardní pohřby se na pohřebištích KLPP objevují poměrně pravidelně a vykazují širokou variabilitu.

Je třeba uvést, že některé hroby (převážně ve východní části plochy) byly výrazně poškozeny hlubokou orbou a ty mělčeji uložené mohly být v minulosti zcela zničeny. Počty hrobů se totiž na pohřebištích KLPP na střední Moravě (Prostějovsko – Domamyslice, Slatinky, Určice) a východní Moravě (Zlínsko – Sehradice, Vlachovice) pohybují v řádech stovek; lze tedy předpokládat, že zjištěný počet plně neodpovídá původnímu stavu. Mimo funerální komponenty bylo prozkoumáno také několik sídlištních objektů nejasné datace (pravděpodobně starších než pohřebiště), které signalizují přítomnost blízkého sídliště rozprostírajícího se nejspíše v pásu podél jižního břehu původního toku Mojeny.

Počátkem roku 2025 výzkum pokračoval v místech zpevněných ploch na severní straně stavby a u dalších objektů v západní části. Celkem bylo v rámci celého výzkumu prozkoumáno 64 žárových hrobů (včetně plochy haly z roku 2024). Mezi nimi lze vyčlenit několik kategorií:

- Hroby „jámové“: nerozměrné jamky kruhového půdorysu, kam byla uložena kremace společně se zbytky dřeva z pohřební hranice bez popelnice, ojediněle s drobnou nádobkou.

- Hroby „prosté“: obsahovaly hlavní nádobu s kremací (většinou menší okříný nebo hrnce). V některých případech byly přiloženy další drobné nádoby (šálky, osudí).
- Hroby „zásobnicové“: jako pohřební nádoba sloužila rozměrná zásobnice. Kremace byla rozptýlena uvnitř ní nebo v hrobové jámě v jejím okolí. I tyto hroby obsahovaly přidavné milodary.
- Hroby „klasické“: obsahovaly centrální nádobu s kremací (většinou okřín) přikrytou dvouuchou mísou. V hrobové jámě či přímo v centrální nádobě se pak nacházelo dalších 4–5 drobných nádobek.

Nejbohatším souborem provedeného výzkumu byl dvojhrob (dva okříný s kremací překryté mísami umístěné těsně u sebe), který obsahoval více než 20 nádob (obr. 8). Od posledního souhrnného zpracování KLPP na východní Moravě (Dohnal 1977) jde v případě Holešova o nejrozsáhlejší nově objevené pohřebiště v tomto regionu. Dle celkového plánu lze předpokládat, že byla zachycena pouze část lokality. V kombinaci s poškozením některých hrobů orbou lze potvrdit předpoklad, že celé pohřebiště původně čítalo více než 100 pohřbů. Datován byl zatím pouze stupeň časných popelnicových polí (stupně B D – Ha A). Je však důležité zmínit, že osídlení této kultury ve východní části zóny trvalo až do její platěnické fáze (Fojtík, Šmíd 2010), lze tedy uvažovat o dalším vývoji pohřebiště mimo dosud prozkoumanou plochu.

Další zemní práce v západní části stavby již nepřinesly žádná další pozitivní zjištění, což odpovídá předpokladu, že pohřebiště začíná přibližně v druhé třetině plochy stavby (při pohledu k severu) a pokračuje dále směrem na východ.

Obr. 8. Holešov – ulice Spojovací I. Fotografická dokumentace dvojhrobu v průběhu výzkumu. Foto M. Popelka.

Fig. 8. Holešov – Spojovací I Street. Photographic documentation of the double grave during the excavation. Photo by M. Popelka.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202404915 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202404915>.
- Dohnal, V. 1977: *Kultura lužických popelnicových polí na východní Moravě*. Fontes Archaeologiae Moraviae X. Brno: Archeologický ústav ČSAV.
- Fojtík, P., Šmíd, M. 2010: Holešov (okr. Kroměříž). *Přehled výzkumů* 51, 366.
- Popelka, M. 2026: *DINEL - výrobní hala Holešov*. Rkp. názevové zprávy M-TX-202600195. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Summary

An archaeological excavation in 2024–2025 in the cadastral area of Holešov (Kroměříž District) revealed a new burial site of the Lusatian Urnfield culture of the Late Bronze Age (Fig. 6, 7). A total of 64 cremation graves were examined, although it is possible to estimate that there could have been more than 100 of them originally (some were destroyed by ploughing). The finds include various burial types, ranging from simple pits containing cremated remains and ash to relatively rich graves furnished with more than ten vessels. The most remarkable discoveries include a double grave (Fig. 8) containing more than 20 vessels and bronze ornaments, particularly bow brooches. The site near the Mojena River represents the largest newly discovered burial site in the eastern Moravia region since 1977 and confirms the long-term occupation of this area.

Miroslav Popelka, Martin Paulus

Holešov (okr. Kroměříž)

Průmyslová zóna; Ul. Všetulská, parc. č. 2760/1.

Starší doba bronzová. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202403122.

Lokalizace: WGS-84: 49.3150018N, 17.5737248E

Rozsáhlá akce „Stavba 11, technická a dopravní infrastruktura uvnitř SPZ Holešov – západ a střed“, v areálu holešovské průmyslové zóny přinesla oproti předpokladu pouze doplňující informace o již dříve registrovaných archeologických lokalitách v tomto rozsáhlém prostoru, který byl dříve součástí zrušeného holešovského letiště. Zahloubené archeologické objekty byly zjištěny pouze v části navazující na technologický park (poloha „U Větráku“), kde bylo prozkoumáno několik objektů náležejících k sídlišti ze starší doby bronzové (obr. 9), které zpracoval z prvních etap výstavby (2007–2011) zóny M. Šmíd (2012). Další nálezy z druhé polohy na katastru Třebětice jsou popsány v oddíle Doba železná v tomto svazku.

Obr. 9. Holešov – ulice Všetulská. Celkový pohled na plochu výzkumu – rozšíření komunikace u technologického parku. Foto M. Popelka.

Fig. 9. Holešov – Všetulská Street. General view of the excavation area – expansion of the road at the technology park. Photo by M. Popelka.

Literatura

AMČR: Záznam M-202403122 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202403122>.
 Šmíd, M. 2012: Sídliště ze starší doby bronzové v průmyslové zóně u Holešova. *Pravěk. Nová řada* 20, 15–38.

Summary

During the expansion of the Holešov industrial zone in the cadastral area of Holešov (Kroměříž District), several features from the Early Bronze Age were excavated, belonging to the previously explored settlement in the ‘U Větráku’ field (Fig. 9).
Miroslav Popelka, Martin Paulus

Hulín (okr. Kroměříž)

„Nivky“.

Střední doba bronzová. Sídliště. Průzkum detektorem kovů.
 AMČR: M-9002599A.

Lokalizace: Nepublikováno z důvodu ochrany lokality

Dne 25. února 2025 student archeologie na Univerzitě Palackého v Olomouci, A. Vybíralík v rámci preventivní archeologie našel při detektorové prospekci bronzovou jehlicí s hřebíkovitou hlavicí typu Bedihošť (Říhovský 1979) a předal ji muzeu Kroměřížska. Rozměry: délka činí 101 mm, max. \varnothing hlavičky 14 mm, max. \varnothing krčku činí 7 mm (obr. 10). Jde o typ charakteristický pro středodunajskou mohylovou kulturu střední doby bronzové (B B1 – C2), tento typ však pravděpodobně náleží do stupně B C. Typ Bedihošť je charakteristický hřebíkovitou nebo pečetičkovou hlavicí a tělem zdobeným jemným rýhováním, v tomto případě dvěma svazky po třech rýhách, v některých případech s otvorem v krčku, jako u tohoto exempláře (Fojtík 2015). Tento typ je znám jen v několika kusech: 1. Bedihošť – bez bližší lokalizace, 2. Bedihošť – cukrovar, 3. St. Margarethen (Rakousko), 4. Vícov. Na povrchu bylo na několika místech provedeno měření pomocí XRF 3x, hodnoty byly zprůměrovány, je uvedena i směrodatná odchylka (SO): Cu (49,67 %; SO 19,25 %), Sn (24,07 %; SO 15,22 %), Si (15,56 %; SO 13,37 %), P (7,02 %; SO 7,02 %), Al (4,06 %; SO 4,06 %), Ni (2,85 %; SO 0,89 %), Fe (1,95 %; SO 1,31 %),

Obr. 10. Hulín. Jehlice s hřebíkovitou hlavicí typ Bedihošť. Foto A. Vybíralík.

Fig. 10. Hulín. Pin with a nail-shaped head, Bedihošť type. Photo by A. Vybíralík.

Sb (0,53 %; SO 0,40 %), Au (0,51 %; SO 0,10 %), Ti (0,43 %; SO 0,23 %), Ag (0,35 %; SO 0,15 %), Zn (0,12 %; SO 0,00 %), Pb (0,08 %; SO 0,03 %), Sr (0,04 %; SO 0,01 %), Co (0,02 %; SO 0,03 %). Na základě tohoto měření bylo konstatováno, že jehlice je vyrobena z bronzu.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002599A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002599A>.
 Fojtík, P. 2015: *Mohylová kultura střední doby bronzové na Prostějovsku I. Katalog nálezů - svazek první*. *Pravěk. Supplementum* 30. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno.
 Říhovský, J. 1979: *Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet*. *Prähistorische Bronzefunde* XIII(5). München: Beck.

Summary

On 25 February 2025, a pin with a nail-shaped head of the Bedihošť type (Fig. 10) was discovered during a metal detector survey in the ‘Nivky’ field (Hulín cadastral area, Kroměříž District) and was subsequently donated to the Museum of the Kroměříž Region. It is dated to the Middle Danube Tumulus culture, most probably phases B and C. The artefact is one of only a few such finds known mainly from Moravia.

Adam Vybíralík, Martin Golec, Lukáš Kučera

Kojetín (okr. Přerov)

Kojetín 1; „U Křenovické lávky“, parc. č. 7330/54–7330/67.

Slezská kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.
 AMČR: M-202501912.

Lokalizace: WGS-84: 49.3379167N, 17.2721667E; 49.3379722N, 17.2742778E

Archeologická lokalita Kojetín 1 v trati „U Křenovické lávky“ byla zkoumána v rámci záchranného archeologického výzkumu vyvolaného výstavbou nové železniční trati, realizovaného v rámci projektu „Modernizace trati Brno–Přerov, 4. stavba Nezamyslice–Kojetín“. Celá stavba o délce 9 579 m byla rozdělena do 12 úseků, v nichž byly identifikovány archeologické situace a které byly vymezeny k archeologickému průzkumu. Lokalita Kojetín 1 byla spolu s lokalitami Kojetín 2 a Kojetín 3 vyčleněna v rámci přibližně 1200 m dlouhého úseku 12. Výzkum lokality probíhal v období od konce dubna do konce října 2025.

Lokalita se nachází na jihovýchodním okraji Prostějovské pahorkatiny, při okraji mírného, jižně orientovaného svahu klesajícího k údolí řeky Hané. Geologické podloží je zde tvořeno sprašovými hlínami a písčito-hlinitými sedimenty, zatímco prostor nivy vyplňují fluvialní uložení.

V současnosti je okolní území využíváno převážně k zemědělským účelům, přičemž je patrné, že část dnešních polí byla ještě v nedávné minulosti využívána jako pastviny. Tato skutečnost souvisí s konfigurací terénu – mírným svahem, do něhož se místy zařezává záplavové údolí řeky Hané.

Archeologické situace byly zachyceny především na sprašových výběžcích, místy však zasahovaly až k hraně nivy zanesené fluvialními usazeninami řeky Hané.

Lokalita Kojetín 1 byla ze západní strany vymezena údolím bezejmenné vodoteče, která ji oddělovala od lokality Kojetín 3 ležící v trati „Babiny“. Hraníční bod obou lokalit je vymezen souřadnicemi WGS-84: 49.3379167N, 17.2721667E. Osídlení na východní straně lokality se opíralo o hranici „bažiny“, tedy vrstvy fluvialních usazenin, vymezené souřadnicemi WGS-84: 49.3379722N, 17.2742778E. Nadmořská výška lokality je 196,5–197,5 m. Celková

délka lokality Kojetín 1 činila přibližně 180 m, přičemž její šířka byla dána trvalým zábohem stavby a dosahovala zhruba 35 m.

Na zkoumaném úseku bylo identifikováno celkem 419 archeologických objektů sídlištního charakteru. Datování objektů spadá především do pozdní doby bronzové, konkrétně k nositelům slezské skupiny kultury lužických popelnicových polí. Osídlení z pozdní doby bronzové zde navazovalo na méně výrazný mladobronzový substrát a pokračovalo do starší doby železné. Přesné datování jednotlivých objektů bude možné až po laboratorním zpracování materiálu.

Mezi zkoumanými objekty převažovaly běžné sídlištní objekty – zásobnice, síla a menší jámy různých tvarů. Většina objektů měla kruhový půdorys s přímými nebo převislými stěnami, s průměrem ústí 1,5–2 m a hloubkou do 1,2 m od úrovně podloží.

Objevily se však i rozměrnější jámy, mezi nimiž vynikalo několik objektů svými výraznými rozměry. Dva z těchto objektů se nacházely na východním okraji sídliště. Kruhové půdorysy těchto jam měly průměr cca 2,6 m a hloubka měřená od úrovně podloží dosahovala 2 m. Třetí sílo v západní části výzkumu bylo hluboké pouze 1,5 m od úrovně podloží, avšak jeho průměr činil přibližně 3,5 m. Poslední z hlubokých objektů se nacházel u severního profilu plochy; rozměry této jámy činily 2 m na šířku a 1,6 m na hloubku měřenou od úrovně podloží, resp. 2 m od spodní hrany ornice.

Sporadicky se na ploše výzkumu objevovaly sloupové jamky, které jen výjimečně vytvářely náznak liniového uspořádání, jež by bylo možné interpretovat jako zbytky pravidelných nadzemních konstrukcí. Za relikty nadzemní struktury lze bez pochyb považovat pozůstatky halové stavby orientované SZ–JV, z níž se dochovaly žlábký severovýchodní, jihozápadní a kratší jiho-východní stěny. Šířka stavby činila přibližně 8 m a dochovaná délka přesahovala 17 m. Stáří stavby nelze kvůli absenci datujících artefaktů spolehlivě určit. Zvláštní pozornost si zaslouží tři více než metr hluboké polozemnice objevené na východním okraji sídliště. Tyto objekty měly délku přibližně 3 m a šířku kolem 2,5 m. Na jejich dnech byly zjištěny vždy dvě sloupové jamky, umístěné u kratších stěn objektů.

Z výplní objektů slezské kultury pochází velmi bohatý keramický materiál, který představuje celou škálu keramické produkce závěru doby bronzové. Velmi četné jsou rovněž nálezy mazanice a zvířecích kostí. Zvláštní pozornost si zaslouhují menší miskovité tyglíky určené k odlévání bronzových artefaktů (obr. 11), většinou rozbité a deformované působením vysokých teplot, a dále fragmenty kamenných licích forem (obr. 12), které svědčí o místní produkci bronzů. Z bronzových nálezů jsou zastoupeny především jehlice s různě tvarovanými hlavicemi, zejména s hlavicí vázičkovitou a s hlavicí rozklepanou a stočenou do ouška. Většinou se však dochovaly pouze jejich fragmenty různé velikosti. Dále byly nalezeny bronzové jehly s očkem a také bronzová sekerka s tulejí a ouškem. Pozoruhodným objevem byl prsten stočený do kruhu z jednoho kusu bronzového pásu o šířce 7 mm a tloušťce 1 mm.

Mezi zajímavé objevy patří relikty postmortálních praktik, které byly zachyceny v šesti objektech. Do objektu 61 byly uloženy dva nekompletní lidské trupy s lebkami, a navíc ještě jedna samostatná lebka. V objektu 164 byla objevena jedna kostra. Dvě lebky a několik dlouhých kostí bylo nalezeno v objektu 311. Osamělá lebka byla odkryta v objektu 376. Odlišná situace byla zaznamenána v objektu 356, kde byly objeveny buď celé lebky, nebo jejich části a několik dlouhých kostí. Poněkud jinak se prezentoval také nálezy z objektu 294. Na dně mělké jámy byl odkryt kruh volně pohozených kostí, přičemž se jednalo o promíchané lidské a zvířecí ostatky. Počet jedinců, jejichž kosti se zde nacházely, určí teprve antropologická analýza.

Další identifikovanou archeologickou složkou na lokalitě byly nálezy z doby římské (viz oddíl Doba římská).

Obr. 11. Kojetín – „U Křenovické lávky“. Zlomky tyglíků. Foto A. Šindlerová.

Fig. 11. Kojetín – ‘U Křenovické lávky’. Fragments of crucibles. Photo by A. Šindlerová.

Obr. 12. Kojetín – „U Křenovické lávky“. Odlévací formy – kadluby. Foto A. Šindlerová.

Fig. 12. Kojetín – ‘U Křenovické lávky’. Stone casting moulds. Photo by A. Šindlerová.

Literatura

AMČR: Záznam M-202501912 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501912>.

Summary

At the archaeological site of Kojetín 1 (Přerov District), in the ‘U Křenovické lávky’ field, a total of 419 settlement features were identified within an area approximately 180 m long and 35 m wide. The vast majority of these features date to the Late Bronze Age and are associated with the Silesian group of the Lusatian Urnfield culture, although finds from the Early Iron Age were also recorded. The features consisted primarily of typical settlement pits, including storage pits and silos, as well as larger features, post holes, the remains of an above-ground hall-type structure, and three semi-sunken huts. A rich assemblage of finds was recovered from the feature fills, particularly pottery, daub, and animal bones. Of particular significance is the evidence for local bronze working, represented by crucibles (Fig. 11) and fragments of stone casting moulds (Fig. 12), as well as bronze artefacts. Human skeletal remains discovered in several features are also noteworthy and have been interpreted as evidence of specific post-mortem practices.

Arkadiusz Tajer

Kojetín (okr. Přerov)**Kojetín 2; „U Křenovické lávky“, parc. č. 7330/147–7330/201.**

Věteřovská skupina. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202501912.

Lokalizace: WGS-84: 49.3388714N, 17.2813019E; 49.3385708N, 17.2813128E; 49.3400431N, 17.2875675E; 49.3401353N, 17.2875589E

Archeologická lokalita Kojetín 2 v trati „U křenovické lávky“ byla zkoumána v rámci záchranného archeologického výzkumu vyvolaného výstavbou nové železniční trati, realizovaného v rámci projektu „Modernizace trati Brno–Přerov, 4. stavba Nezamyslice–Kojetín“ (více informací viz Kojetín 1). Výzkum lokality probíhal od června do listopadu roku 2025. Na lokalitě Kojetín 2 bylo nalezeno několik sídlištních jam s materiálem skupiny věteřovské. K ní lze také hypoteticky přiřadit pět pohřbů v jámách bez materiálu, nebo ve vrstvě splachu. Mezi dalšími téměř čtyřmi sty objekty se objevilo několik jam s materiálem z doby římské (viz oddíl Doba římská a doba stěhování národů) a jeden objekt kultury s moravskou malovanou keramikou (viz oddíl Eneolit).

Literatura

AMČR: Záznam M-202501912 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501912>.

Summary

During a rescue excavation conducted in connection with the construction of the Nezamyslice–Kojetín high-speed railway line, a large number of settlement pits of the Věteřov group were uncovered in the cadastral area of Kojetín (Přerov District), in the ‘U Křenovické lávky’ field (Kojetín 2).

Pavel Moš

Kojetín (okr. Přerov)**Kojetín 3; „Babiny“, parc. č. 7330/20–7330/49.**

Slezská kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202501912.

Lokalizace: WGS-84: 49.3380128N, 17.2678294E; 49.3378344N, 17.2719656E

Archeologická lokalita Kojetín 3 v trati „Babiny“ byla zkoumána v rámci záchranného archeologického výzkumu vyvolaného výstavbou nové železniční trati, realizovaného v rámci projektu „Modernizace trati Brno–Přerov, 4. stavba Nezamyslice–Kojetín“ (více informací viz zpráva výše Kojetín 1). Výzkum lokality probíhal od konce května do konce října roku 2025.

Lokalita se nachází na jihovýchodním okraji Prostějovské pahorkatiny, při okraji mírného, jižně orientovaného svahu klesajícího do údolí řeky Hané. Geologické podloží je tvořeno sprašovými hlínami a písčitohlinitými sedimenty, zatímco prostor nivy vyplňují fluviální uloženiny.

Archeologické situace byly zachyceny po celé délce skryté plochy, přičemž výrazná koncentrace objektů byla zaznamenána zejména podél břehu bezejmenného potoka na hranici s lokalitou Kojetín 1.

Lokalita Kojetín 3 byla ze západní strany vymezena novověkým melioračním příkopem, jehož poloha je určena bodem WGS-84: 49.3380556N, 17.2677500E. Východní hranici tvořilo údolí bezejmenné vodoteče, která lokalitu oddělovala od lokality Kojetín 1. Hraniční bod obou lokalit je vymezen souřadnicemi

WGS-84: 49.3379167N, 17.2721667E. Jižní část zkoumané plochy se místy dotýkala původní nivy řeky Hané, jejíž terén výrazně klesal směrem k říčnímu údolí a byl vyplněn fluviálními nánosy. Nadmořská výška lokality se pohybovala v rozmezí 196,3–197,50 m. Celková délka lokality Kojetín 3 činila přibližně 300 m, přičemž její šířka byla dána trvalým zábořem stavby a dosahovala zhruba 35 m.

Na lokalitě bylo odkryto a prozkoumáno celkem 299 objektů, především klasických sídlištních zásobnic s rovnými či převislými stěnami a méně pravidelných jam mísovitého tvaru. Sporadicky se na ploše vyskytovaly také sloupové jamky. Mezi větší objekty patřily reliktu hliníků, odkryté u potoka na východním okraji lokality, na hraně sídelního areálu. Další hliník byl identifikován na opačném konci plochy, na okraji nivy při západní hranici lokality. Za hliníky lze pravděpodobně považovat i několik nepravidelných objektů větších rozměrů, které se nacházely rozptýleně mezi běžnými sídlištními jámami. V centrální části lokality byl prozkoumán objekt pravidelného obdélného tvaru, interpretovaný jako polozemnice. Objekt byl orientován ve směru V–Z, dosahoval rozměrů 3,4 × 3 m a jeho hloubka činila 0,6 m od úrovně podloží. Měl pravidelné, svislé stěny a rovné dno, které bylo na západní straně mírně vyvýšené. Další mělká polozemnice, rovněž orientovaná ve směru V–Z, byla odkryta na východním okraji lokality u potoka. Objekt měl víceméně pravidelný obdélný půdorys s rovným dnem a dvěma sloupovými jamkami u kratších stěn. Jeho rozměry činily 4,9 × 3,5 m a maximální hloubka dosahovala přibližně 0,35 m od povrchu podloží. Nepravidelný oválný tvar se šikmým dnem v západní části objektu pravděpodobně naznačuje místo vstupu do objektu.

Většina objektů na lokalitě byla na základě keramického materiálu datována do slezské fáze kultury lužických popelnicových polí. Stejně jako na sousední lokalitě Kojetín 1 nelze vyloučit pokračování osídlení i do starší doby železné. Z několika objektů pochází keramický materiál poněkud staršího charakteru, který lze zařadit do staršího stupně kultury lužických popelnicových polí.

Ze zásypů jam pochází četné archeologické nálezy, zejména keramické zlomky nádob, mazanice, zvířecí kosti, lastury škeblí a kameny. Sporadicky se objevily i vzácnější předměty, především bronzové jehlice a jejich fragmenty. Mezi bronzovými nálezy vyniká plankonvexní náramek zdobený jemným rytím, nůž s ulomenou částí rukojeti (obr. 13) a drobný předmět osmičkovitého tvaru („knoflík“) se dvěma očky na spodní straně, který mohl být součástí koňského postroje. V zásypech dvou objektů byly odkryty lidské kosterní pozůstatky. V jednom případě se jednalo o skelet dítěte, ve druhém o torzo kostry dospělého jedince, které bylo částečně poškozeno a odstraněno těžkou technikou během skrývky. Fragmenty lidských kostí, zejména části lebky, byly rovněž nalezeny při sběru na ploše po odstranění orniční vrstvy. V jedné z jam, nacházejících se v blízkosti objektů s lidskými pohřby, byla objevena kompletní kostra psa. Zatímco kostry dítěte a psa byly na základě keramického materiálu datovány do pozdní doby bronzové, datování volně nalezených kosterních fragmentů

Obr. 13. Kojetín – „Babiny“. Bronzový nůž. Foto A. Šindlerová.
Fig. 13. Kojetín – ‘Babiny’. Bronze knife. Photo by A. Šindlerová.

bude možné pouze prostřednictvím fyzikálně-chemických metod. Povrchovým sběrem na okolních polích byly nalezeny četné keramické střepy datované do doby laténské. Ryze laténský materiál však nebyl zjištěn ve výplních zkoumaných objektů. Přesnější datování prozkoumaných archeologických situací bude možné až po laboratorním zpracování vyzvednutého materiálu.

Literatura

AMČR: Záznam M-202501912 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501912>.

Summary

The site in the ‘Babiny’ field (Kojetín cadastral area, Přerov District) was investigated as part of a rescue archaeological excavation conducted in connection with the construction of the Nezamyslice–Kojetín railway section. A total of 299 archaeological features were examined, consisting primarily of storage pits, post holes, clay pits, and two semi-sunken huts. Based on the pottery assemblage, most of the features were dated to the Silesian phase of the Lusatian Urnfield culture. The feature fills yielded a rich assemblage of archaeological finds, particularly pottery, daub, animal bones, and occasional bronze objects (Fig. 13). Significant discoveries also include the skeletal remains of a child and an adult individual, as well as a complete dog skeleton.

Arkadiusz Tajer

Malešovice (okr. Brno-venkov)

Severně od obce, parc. č. 2176/5.

Únětická kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.

AMČR: M-202405703.

Lokalizace: WGS-84: 49.0269578N, 16.4960253E

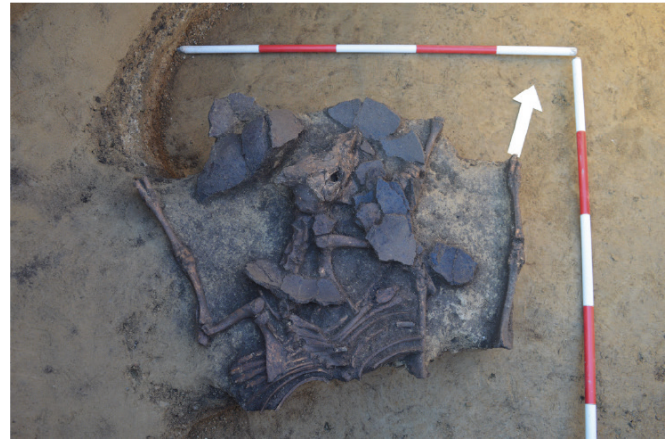
V jarních měsících roku 2025 byl proveden záchraný archeologický výzkum při výstavbě další etapy komunikací a inženýrských sítí severně od obce, kde již od roku 2020 postupně vzniká několik nových ulic spolu s rodinnými domy. Při předchozích akcích bylo zaznamenáno osídlení lokality ve starší době bronzové a střední době hradištní (Bíško 2022; Čížmář 2021, 242; Čížmář 2022).

Obr. 14. Malešovice. Skelet menšího přežvýkavce s nádobou uložený na dně zásobní jámy. Foto M. Přichystal.

Fig. 14. Malešovice. Skeleton of a small ruminant with a vessel deposited at the bottom of a storage pit. Photo by M. Přichystal.

V prozatím poslední etapě výzkumu bylo odkryto také několik objektů únětické kultury. Jednalo se především o kruhové zásobní jámy, přičemž zasypy většiny z nich obsahovaly jen sporadické množství nálezů. V jednom případě však byla na dně objevena kostra menšího přežvýkavce (ovce/koza), na jejíž lebce byla postavena větší keramická nádoba (obr. 14, 15). Situaci lze označit za neobvyklý doklad nakládání se zvířaty, jenž by mohl mít i rituální kontext.

Obr. 15. Malešovice. Skelet menšího přežvýkavce po odstranění nádoby. Foto M. Přichystal.

Fig. 15. Malešovice. Skeleton of a small ruminant after the removal of the vessel. Photo by M. Přichystal.

Literatura

AMČR: Záznam M-202405703 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405703>.

Bíško, R. 2022: *Malešovice 2021–2022. Technická a dopravní infrastruktura pro výstavbu RD, Malešovice „Pod Silnicí“ – Etapa B.* Rkp. nálezové zprávy M-TX-202300011 [cit. 2026-04-21].

Uloženo: Archiv nálezoových zpráv Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-TX-202300011. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202300011>.

Čížmář, I. 2021: Malešovice (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 62(1), 242.

Čížmář, I. 2022: *Malešovice 2021 - severně od obce. Výstavba RD v lokalitě „Pod silnicí“, etapa A.* Rkp. nálezoové zprávy M-TX-202200667 [cit. 2026-04-21]. Uloženo: Archiv nálezoových zpráv Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-TX-202200667. Dostupné z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202200667>.

Summary

During a rescue archaeological excavation in the cadastral area of Malešovice (Brno-Country District), features dating to the Early Bronze Age were investigated. One pit contained the skeleton of a small ruminant (sheep/goat), with a large ceramic vessel placed on its skull (Fig. 14, 15).

Ivan Čížmář, Michal Přichystal

Měrovice nad Hanou (okr. Přerov)

„Hliník pod nádražím“, parc. č. 1802/50.

Mladší doba bronzová. Pohřební areál. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202505399.

Lokalizace: WGS-84: 49.34332N, 17.24919E

V lokalitě „Hliník pod nádražím“ na katastru obce Měrovice nad Hanou, která se nachází v prostoru bezprostředně navazujícím na současnou železniční trať severně od nádraží, bylo prozkoumáno pouze několik archeologických situací, avšak z různých časových období (viz oddíly Doba železná a Středověk a novověk). Chronologicky nejstarší zjištěnou komponentou je žárové pohřebiště z mladší doby bronzové (zbytky tří žárových hrobů), což koresponduje se staršími zprávami o popelnicových hrobech z původního hliníku, které byly zachraňovány již na konci 19. století (Červinka 1902, 202). Problematická je datace liniového prvku, vedoucího napříč celou zkoumanou plochou v její východní části ve směru SSV–JJZ. Lineární objekt zkoumaný třemi sondami byl až 4 m široký s maximální hloubkou cca 140 cm od úrovně současného terénu. Měl mísovité až lehce zahrocené profil a v jeho výplni byl nalezen pouze torzovitý materiál obecně pravěkého stáří (značně fragmentovaný tercierní odpad). Geofyzikálním měřením, které předcházelo výzkumu, byla zachycena pouze lineární část tohoto objektu bez jakéhokoliv lomu nebo přerušení. Interpretace tohoto objektu tedy zůstává otevřená a bylo by možné ji vyřešit snad jen doplňkovým geofyzikálním měřením v širším prostoru.

Literatura

AMČR: Záznam M-202505399 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505399>.
Červinka, I. L. 1902: *Morava za pravěku*. Brno: Musejní spolek.

Summary

Three cremation graves were investigated during the renovation of the railway line in the ‘Hliník pod nádražím’ field (Měrovice nad Hanou cadastral area, Přerov District). They are associated with earlier reports of a Late Bronze Age burial ground discovered in a former clay pit. The dating and interpretation of the linear feature remain unclear.

Miroslav Popelka, Martin Paulus

Měrovice nad Hanou (okr. Přerov)

„Za Hřbitovem“, „Před Hřbitovem“, parc. č. 1802/16.

Věteřovská skupina, střední doba bronzová, mladší doba bronzová. Sídliště, izolovaný pohřeb. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202505402.

Lokalizace: WGS-84: 49.3456258N, 17.2411703E

Do doby bronzové lze z lokality Měrovice „Za Hřbitovem“ (více viz oddíly Neolit, Eneolit a Doba římská a doba stěhování národů) předběžně zařadit několik situací. Na základě keramického materiálu je část objektů, soustředěných zejména v severní části zkoumané plochy, řazena k věteřovské skupině. Jedná se především o soubor zásobních jam, který však poskytl pouze nepočetný soubor materiálů, a jeden rozsáhlý exploatační objekt náležející ke kultuře středodunajských mohyl s prvky směřujícími k mladší době bronzové (obr. 16). Z výplně tohoto objektu pochází četný soubor keramiky, nalezen byl také zlomek silně

Obr. 16. Měrovice – „Za Hřbitovem“. V popředí rozsáhlý hliník s keramikou přechodné fáze střední/mladší doby bronzové. Foto M. Popelka.

Fig. 16. Měrovice – ‘Za Hřbitovem’. In the foreground, an extensive clay pit containing pottery dating to the transitional phase between the Middle and Late Bronze Age. Photo by M. Popelka.

Obr. 17. Měrovice – „Před Hřbitovem“. Detail nepietního pohřbu nedospělého jedince u stěny zásobní jámy (věteřovská skupina?). Foto M. Hanšut.

Fig. 17. Měrovice – ‘Před Hřbitovem’. Detail of a non-normative burial of a juvenile individual deposited against the wall of a storage pit (Věteřov group?). Photo by M. Hanšut.

degradované bronzové jehlice, připomínající variantu s větrovitou hlavicí, případně typ Deinsdorf s odlomenou hlavicí (Říhovský 1982, Taf. 18–24).

V průběhu výzkumu lokality došlo k rozšíření zkoumané plochy na přilehlý úsek v okolí přejezdu P7200 u železniční zastávky Měrovice (východně od hlavní zkoumané plochy). Zde bylo zdokumentováno pět kúlových jamek a tři sídlištní jámy ve vzájemné superpozici. Materiál ze zásypů naznačuje přechodové období konce eneolitu a počátku doby bronzové. Současně byla plocha rozšířena i jižním směrem za původní

nepřeloženou silnici II/4335 do trati „Před Hřbitovem“. I zde se podařilo doložit osídlení věteřovské skupiny, reprezentované opět zásobními jámami (tentokrát s větším podílem průkazného materiálu). Jedna zásobní jáma obsahovala nepietní pohřeb nedospělého jedince (obr. 17). Vzhledem k absenci materiálu není jasně datována, nicméně by mohla patřit právě věteřovské skupině, kde se pohřby v zásobních jámách objevují poměrně pravidelně. Přesnější kulturní zařazení situací bude upřesněno po vyhodnocení. Výzkum v této části bude pokračovat i v roce 2026.

Literatura

AMČR: Záznam M-202505402 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505402>.
Říhovský, J. 1982: *Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet*. Prähistorische Bronzefunde XIII(5). München: Beck.

Summary

Evidence of occupation from the transitional period between the end of the Eneolithic and the beginning of the Bronze Age was documented in the ‘Za Hřbitovem’ and ‘Před Hřbitovem’ fields in Měrovice (Přerov District), together with features belonging to the Věteřov group, the Middle Danube Tumulus culture, and the transition period to the Late Bronze Age. The recorded features consisted primarily of storage pits, post holes, and an extensive clay pit (Fig. 16). One storage pit contained a non-normative burial of a juvenile individual (Fig. 17).

Michael Hanšut, Miroslav Popelka, Martin Paulus

Mirotlav (okr. Znojmo)

„Mezi potoky“, parc. č. 5892/2.

Starší doba bronzová. Hrob. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202503618.

Lokalizace: WGS-84: 48.9306456N, 16.3569686E

Během záchranného archeologického výzkumu při rozšíření silnice I/53 Lechovice–Pohořelice byl společností Archaia z. ú. zjištěn soliterní (?) kostrový dvojhrob protoúnětické kultury (obr. 18). Zemřelí byli uloženi zády k sobě, s hlavou orientovanou k jihu. V hrobě bylo nalezeno sedm nádob, lukostřelecká výbava sestávající z šesti pazourkových šipek a jedné nátepní destičky, kostěné jehly, kostěné jehlice a souboru štípané industrie.

Obr. 18. Mirotlav. Silně strávený kostrový dvojhrob protoúnětické kultury. Foto P. Matyika.

Fig. 18. Mirotlav. Heavily deteriorated inhumation double grave of the Proto-Únětice culture. Photo by P. Matyika.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503618 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503618a>.

Summary

A rescue archaeological excavation conducted in the cadastral area of Mirotlav (Znojmo District), in the ‘Mezi potoky’ field, yielded an isolated (?) double grave of the Proto-Únětice culture of the Early Bronze Age (Fig. 18).

Tereza Rychtaříková, Petr Juřina

Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)

„Nadloučič“, parc. č. 5835/1, 5689/3, 5687/2, 5651/2.

Únětická kultura. Sídliště, pohřební areál. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202501911.

Lokalizace: WGS-84: 49.347416N, 17.219083E; 49.347333N, 17.225139E; 49.346466N, 17.225118E; 49.346545N, 17.219428E

V roce 2025 proběhl na katastru města Němčice nad Hanou v trati „Nadloučič“ záchranný archeologický výzkum související s modernizací trati „Brno–Přerov, 4. stavba Nezamyslice–Kojetín“ (lokality č. 6, žel. km 65,100–66,450). Lokalita je situovaná severovýchodním směrem od centra města v mírně zvlněném terénu, severním a východním směrem ji obtéká Hraniční potok, jižně říčka Haná a bezejmenná zdrojnice. Nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 200–230 m.

Díky záchrannému archeologickému výzkumu byla prozkoumána polykulturní lokalita s 528 sídlištními objekty, které můžeme datovat do období kultury s moravskou malovanou keramikou, kulovitých amfor a únětické kultury a také pohřby patřící kultuře se zvoncovitými poháry, únětické, slezskoplatěnické kultuře a ranému středověku (viz oddíly Neolit, Eneolit, Doba železná a Středověk a novověk). Starší dobu bronzovou zastupuje únětická kultura. Na lokalitě bylo zachyceno cca pět hrobů (obr. 19) a sídlištní objekty – převážně zásobní jámy. Do objektu 368 byly uloženy lidské kosterní pozůstatky s patrnou sekundární manipulací, keramické nádoby, kostěné šídlo a tři selata. Hroby únětické kultury obsahovaly kromě keramických nádob také kostěná šídla (H1, H3, H7), kostěný korálek (H1), bronzové předměty – kroužek (H3), korálek (H1), jehlici (H1) a zvířecí kosti (H7).

Obr. 19. Němčice nad Hanou – „Nadloučič“. Hrob únětické kultury H1. Foto L. Šín.

Fig. 19. Němčice nad Hanou – ‘Nadloučič’. Únětice culture grave H1. Photo by L. Šín.

Literatura

AMČR: Záznam M-202501911 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501911>.

Summary

In 2025, a rescue archaeological excavation was conducted in the 'Nadloučí' field within the cadastral area of Němčice nad Hanou (Prostějov District). The area represents a multi-period site comprising a total of 528 settlement features and burial contexts, with a chronological range extending from the Neolithic to the Early Middle Ages. The Early Bronze Age is represented by the Únětice culture, documented by several graves (Fig. 19) and, in particular, settlement pits, especially storage pits. Grave goods include pottery vessels, bone tools and ornaments, bronze artefacts, and animal bones. Of particular interest is feature 368, which contained human skeletal remains showing evidence of secondary manipulation together with three animal skeletons.

Eva Pospíšilová

Obr. 20. Němčice nad Hanou – „Padělky u Dolního trávníku“. Hrob únětické kultury. Foto D. Parma.

Fig. 20. Němčice nad Hanou – „Padělky u Dolního trávníku“. Grave of the Únětice culture. Photo by D. Parma.

Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)

„Padělky u Dolního trávníku“.

Únětická kultura. Sídliště, pohřebiště, příkopové ohrazení.

Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202505143.

Lokalizace: WGS-84: 49.3446986N, 17.1943253E

V rámci stavby „Modernizace trati Brno–Přerov, 4. stavba Nezamyslice–Kojetín“, byly provedeny rozsáhlé plošné skrývky severozápadně od intravilánu Němčic (lokality 4). Na rozsáhlé polykulturní lokalitě bylo celkem prozkoumáno přes 1350 sídlištních objektů a přibližně stovka hrobů.

Na východním svahu nad původním hliníkem (dnes ulice Hliník) se podařilo odhalit část sídliště ze starší doby bronzové, zkoumaného již A. Teličkou (Fojtík, Veselá 2013). Patří k němu desítky běžných sídlištních jam, v několika případech s depozity

lidských skeletů. Dále se podařilo odhalit dvě skupiny kostrových hrobů. V blízkosti hrany původního hliníku byl zachycen drobný shluk hrobů, navazující na skupinu zkoumanou A. Teličkou (obr. 20); níže po svahu pak byla objevena dosud neznámá nekropole, z níž se podařilo odhalit pouze část. Celkem zde bylo dokumentováno 65 hrobových situací, často porušených mladšími objekty, orbou, nebo skrývkou. V několika případech došlo k uložení více jedinců, a to patrně včetně dětí v nádobách; pouze tři hroby obsahovaly kovové artefakty, na pohřebišti chybí jinak běžné druhotné devastující zásahy. Nálezový profil celé lokality je prakticky shodný s nálezem ze známého pohřebiště z prostoru vlakové stanice a rámcově odpovídá staršímu stupni únětické kultury. Na vrcholu návrší (235 m n. m.) nad sídlištěm byla prozkoumána půlkruhová část příkopu o poloměru 95 m s plochým dnem a poměrně jednotnou výplní (obr. 21). Celkem 14 řezů poskytlo nálezy z rozmezí eneolitu a starší doby bronzové, pro upřesnění datace bude klíčová série absolutních dat.

Obr. 21. Němčice nad Hanou – „Padělky u Dolního trávníku“. Příkopové ohrazení. Foto M. Popelka.

Fig. 21. Němčice nad Hanou – „Padělky u Dolního trávníku“. Ditch enclosure. Photo by M. Popelka.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202505143 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505143>.
- Fojtík, P., Veselá, B. 2013: Pravěké a raně středověké osídlení katastru města Němčice nad Hanou (okr. Prostějov). *Střední Morava* 35, 63–88.

Summary

On the eastern slope of the 'Padělky u Dolního trávníku' field in Němčice nad Hanou (Prostějov District), part of an Early Bronze Age settlement and two groups of inhumation graves were uncovered. A small cluster of graves was found near the edge of a former clay pit (Fig. 20), while further downslope a previously unknown burial ground was identified, only part of which has been excavated so far. A total of 65 burials were documented here, often disturbed by later settlement features or ploughing. The character of the site closely corresponds to that of the previously known burial ground near the railway station and can generally be dated to the earlier phase of the Únětice culture. At the top of the hill (235 m a.s.l.) above the settlement, a semicircular section of a ditch with a radius of 95 m and a flat bottom was excavated (Fig. 21). A total of 14 excavated sections yielded finds dating from the Eneolithic to the Early Bronze Age; a series of absolute dates will be crucial for refining the chronology.

David Parma

Opava (k. ú. Kylešovice, okr. Opava)

UI. Jabloňová č. p. 1619/47; „Na Stanech“, parc. č. 2727/22, 2727/37. Slezská kultura. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202300261.

Lokalizace: S-JTSK: -497019.22, -1089597.25; -496991.61, -1089592.57; -496988.79, -1089606.38; -497016.35, -1089611.46

Při realizaci stavby rodinného domu na parcelách č. 2727/22 a 2727/37 v trati „Na Stanech“ proběhl v období od 18. 1. 2023 do 2. 2. 2023 záchraný archeologický výzkum (Rataj 2024). Zkoumaná plocha se nachází v severozápadní části katastru Kylešovic v prostoru dlouhodobě známém výskytem polykulturního pravěkého osídlení, archeologicky zkoumaného od roku 2007.

V rámci výzkumu bylo zachyceno osm archeologických objektů, mezi nimi tři sloupové jámy, jedna kulová jamka, dvě blíže nespecifikované zahluobené jámy a jedna zásobní jáma.

Při preparaci výplní objektů bylo získáno celkem 261 nálezů. Soubor tvoří převážně keramické zlomky, doplněné několika fragmenty zrnětek a mazanice. Analýza keramického materiálu, zejména okrajů nádob, profilace keramických střepů a plastické i vhloubené výzdoby, umožňuje zařazení objektů do kultury lužických popelnicových polí, pravděpodobně do její slezské fáze (srov. Papáková 2022). Výsledky výzkumu doplňují dosavadní poznání rozsáhlého sídlištního areálu této kultury v trati „Na Stanech“ a potvrzují intenzivní osídlení dané polohy.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202300261 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202300261>.
- Papáková, K. 2022: Opava (k. ú. Kylešovice, okr. Opava). *Přehled výzkumů* 63(1), 171–172.
- Rataj, P. 2024: Akce ARÚB – Opava číslo 6/23. Rkp. nálezo- zprávy M-TX-202600015 [cit. 2026-04-09]. Uloženo: Archiv nálezo- zprávy Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i.

DOI: 10.60585/M-TX-202600015. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202600015>.

Summary

A rescue excavation in the Kylešovice cadastral area (Opava District) revealed eight features of the Lusatian Urnfield culture. The pottery assemblage dates the site to the Silesian phase and contributes to our understanding of settlement activity in the 'Na Stanech' field.

Petr Rataj

Opava (k. ú. Vávrovice, okr. Opava)

UI. Novosvětská; „Nový svět“, parc. č. 524/1.

Starší doba bronzová. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202501563.

Lokalizace: WGS-84: 49.9768153N, 17.8588303E

V dubnu roku 2025 se uskutečnil menší záchraný archeologický výzkum v Opavě-Vávrovicích. Lokalita se nachází při ulici Novosvětská, na parcele číslo 521/4. Zjištění pravěkého sídlištního objektu souviselo s hloubením základů novostavby rodinného domu. Dokumentace proběhla jen ve velmi omezeném rozsahu, protože půdorys budoucí stavby se pravěké jámy dotkl jen nepatrně. Z výplně přibližně 60 cm hluboké zásobní jámy byly získány dva drobné keramické zlomky pravěkých, blíže nedatovatelných nádob. Ani třetí pravěký keramický fragment, nalezený ve vrstvě překrývající výplň objektu, nelze přesněji datovat. Podobnou situaci na lokalitě, na parcele č. 581/3, zachytila v roce 1972 V. Šikulová, kdy z jednoho pravěkého objektu získala čtyři menší keramické zlomky a torzo džbánku věteřovské skupiny (Šikulová 1973, 26). Obě parcely odděluje pouze vozovka místní komunikace.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202501563 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501563>.
- Šikulová, V. 1973: Džbáněček na nožkách z Vávrovic (okr. Opava). *Přehled výzkumů* 1972, 26–27, tab. 62: 8.

Summary

In April 2025, a prehistoric storage pit was identified in the Vávrovice cadastral area (Opava District). The recovered pottery fragments do not allow a more precise dating. The feature may be associated with the Early Bronze Age occupation recorded at the site in 1972.

Jiří Motěšický, Tereza Tichá Krasnokutská

Ořechov (okr. Brno-venkov)

„Na Loučkách“, parc. č. 1268.

Velická kultura. Ojedinelé artefakty. Náhodný zásah/nález. Záchraný výzkum. AMČR: M-9002616A.

Lokalizace: S-JTSK: -605770.22, -1169644.51

V roce 2025 byly pracovníkům Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., předány archeologické nálezy, které byly objeveny v březnu při kopání jámy na poli za zahradou domu U Kostela 537/17. Místo je situováno ve spodní části mírného jihovýchodního svahu, jenž se sklání k pravé straně Tikovického potoka.

Jednalo se o rombicky profilovanou čepel bronzové dýky o délce 11,25 cm, šířce 2,5 cm a síle 0,36 cm, kterou ovšem kvůli odlomené tylní části není možné blíže typologicky klasifikovat, a dva větší keramické zlomky (obr. 22). Střepty shodně pochází z typických velatických šálků s ostře profilovaným dvojkónickým tělem a ostře, respektive oble nasazeným, nálevkovitě rozevřeným hrdlem. U obou je zachováno páskové ucho, které se klene z okraje na výduť, přičemž ale nepřevyšuje ústí nádoby. Nálezy dokládají pokračování archeologické lokality objevené již v roce 1964 (Nekvasil 1965) dále k severozápadu.

Obr. 22. Ořechov – „Na Loučkách“. Čepel bronzové dýky a zlomky keramických šálků. Foto M. Přichystal.

Fig. 22. Ořechov – ‘Na Loučkách’. Blade of a bronze dagger and fragments of ceramic cups. Photo by M. Přichystal.

Literatura

- AMČR: Záznam M-9002616A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002616A>.
- Nekvasil, J. 1965: [Ořechov, okr. Brno-venkov]. Rkp. nálezné zprávy M-TX-196500596 [cit. 2026-04-09]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno. DOI: 10.60585/M-TX-196500596. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-196500596>.

Summary

In 2025, archaeological artefacts were discovered in March during the digging of a pit in the ‘Na Loučkách’ field in the cadastral area of Ořechov (Brno-Country District). The finds comprised the blade of an unclassified bronze dagger and two pottery sherds from typical Velatic culture cups (Fig. 22). These finds prove that the archaeological site, first identified in 1964, extends further to the northwest.

Michal Přichystal

Ořechov (okr. Brno-venkov)

Tikovice, parc. č. 1315.

Starší doba bronzová. Ojedinelý artefakt. Povrchový nález. Průzkum. AMČR: M-9002605A.

Lokalizace: WGS-84: 49.1080831N, 16.5209514E

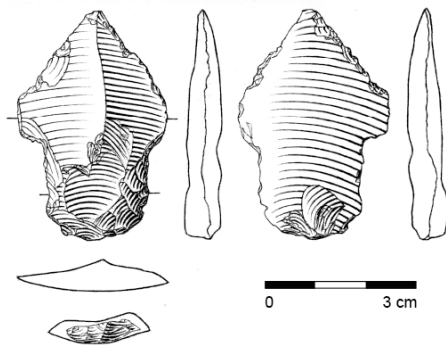
Štípaný artefakt našel A. Přichystal na podzim 2024 na okraji polní cesty, která pokračuje z Ořechova-Tikovic z ulice U Kostela podél Tikovického potoka směrem na památník bitvy u Ořechova a kostel Všech svatých v Ořechově. V místech, kde je u cesty situováno Centrum pro výcvik psů, se kříží s cestou ve směru V–Z, přičemž cesta od východu klesá z několika metrů vysokého svahu a jsou v ní v důsledku dešťů vyhloubeny výrazné erozní rýhy. Velmi pravděpodobně odtud byl splaven nalezený štípaný předmět, protože směrem na západ cesta pokračuje do nivy Tikovického potoka.

Jedná se o malou dýku s rukojetí, eventuálně hrot s řapem, který je vyroben z širokého úštěpu (obr. 23). Čepel (hrot) trojúhelníkovitého tvaru přechází v krátkou širokou rukojeť. Délka a šířka artefaktu činí 45 a 30 mm, řap/rukojeť 20 mm a 21 mm.

Je zhotovena z makroskopicky nápadné rohovcové brekcie typu Kubšice, která je tvořena ostrohrannými úlomky namodralé šedých rohovců Krumlovský les I tmelených jemnozrnnou žlutavou křemičitou hmotou (Kopacz, Šebela 2006, Tabl. LXXXIII: 1, 2). Pojmenování dostala podle svého masového výskytu na sídlišti únětické kultury v Kubšicích na Znojemsku (Kopacz, Šebela 2006, 10–11, Tabl. XLV–XLVII). Bloky suroviny se ovšem vyskytují v prostoru nedalekého Krumlovského lesa a na sídlišti byla rohovcová brekcie donesena. Tato surovina byla oblíbená především ve starší době bronzové na produkci štípané industrie (zejména segmenty), jak dokazují její nálezy daleko mimo jižní Moravu. Segment z ní zhotovený byl popsán až z Radłowic (okres Olawa, Dolnoslezské vojvodství), asi 24 km na jihovýchod od centra Wrocławu, kde byl nalezen na osadě únětické kultury ovlivněné maďarovsko-věteřovskou skupinou (Bronowicki, Přichystal 2015). Jiný segment z bělošedé rohovcové brekcie byl vyzvednut během exkurze na věteřovském hradisku Waidendorf-Buhuberg v Dolním Rakousku (Přichystal 2013, 178).

Artefakt z Ořechova svým členěním připomíná silicitovou dýku, která se vyskytuje v moravském sídelním prostoru v produkci štípané industrie na konci eneolitu (v kultuře zvoncovitých pohárů) a ve starší době bronzové (zejména v únětické kultuře), kde se vyskytují tvary dýk bez rukojeti (pozdní eneolit) ale i s rukojetí (starší doba bronzová; viz Šebela, Přichystal 2024, Fig. VI.1, VI.2). K jejich výrobě byl hojně využíván silicit z glacienních sedimentů. Pokud nemůžeme vyloučit původ suroviny až z primárních nalezišť v Pobaltí či Skandinávii, dáváme přednost termínu severský pazourek (Šebela, Přichystal 2024, Tab. V.2). Podobný kus (šipka trojúhelníkového tvaru s odlomenou širokou rukojetí) se našel při výzkumu Kateřinské jeskyně v Moravském krasu (Zajíček, Vostrovská 2025, obr. 4), je rámcově datován do pravěku.

K nálezu z Ořechova neznáme analogii. Při chronologickém zařazení vycházíme z použité suroviny. Jak bylo uvedeno výše, je z rohovcové brekcie typu Kubšice, která byla hojně využívána ve starší době bronzové. Tento úsek pravěkých dějin není na katastru Ořechova hojně zastoupen. V roce 1957 byl v trati Záhumenice v místní části Ořechovičky objeven kostrový hrob, z něhož bylo zachráněno osudí a lidská lebka (Ondráček 1958) datované do vyspělého období únětické kultury. Není vyloučeno, že z téže lokality pocházejí kostrové hroby objevené v 80. letech 19. století, jejichž uložení není známé (Belcredi 1989, 103).

Obr. 23. Ořechov – Tikovice. Silicitová dýka s rukojetí / čepel s řapem. Kresba J. Brenner.

Fig. 23. Ořechov – Tikovice. Silicite dagger with a handle / blade with a tang. Drawing by J. Brenner.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002605A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002605A>.

Belcredi, L., Čížmář, M., Košťuřík, P., Oliva, M., Salaš, M. 1989: *Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov*. Brno: Okresní muzeum Brno-venkov.

Bronowicki, J., Přichystal, A. 2015: Radłowice, pow. olawski (wczesnobrązowy import morawskiej brekcji rogowcowej na Śląsku). *Silesia Antiqua* 50, 405–408.

Kopacz, J., Šebela, L. et al. 2006: *Kultura unietycka i grupa wietrzowska na Morawach na podstawie materiałów krzemieniarskich*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.

Ondráček, J. 1958: Únětický hrob z Ořechova. *Přehled výzkumů 1957*, 102.

Přichystal, A. 2013: *Lithic raw materials in prehistoric times of eastern Central Europe*. Brno: Masaryk University.

Šebela, L. 2026: *Ořechov-Tikovice. Nálezová zpráva o ojedinělém nálezu*. Rkp. nálezové zprávy M-TX-20260109 [cit. 2026-04-09]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-TX-202600109. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202600109>.

Šebela, L., Přichystal, A. 2024: *Silicite daggers in the territory of the Czech and Slovak Republics*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 78. DOI: 10.47382/arub2024-01. Brno: Czech Academy of Sciences, Institute of Archaeology, Brno. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/spisy_arub_78.pdf.

Tihelka, K. 1953: Moravská únětická pohřebiště. *Památky archeologické XLIV(2)*, 229–328.

Zajíček, P., Vostrovská, I. 2025: Archeologické a epigrafické výzkumy v Kateřinské jeskyni. In: L. Stárka (ed.): *Sborník konference Kras, jeskyně a lidé. Svätý Jan pod Skalou*, 7.–8. 11. 2025. Acta Speleologica XII. Průhonice: Správa jeskyní České republiky, 40–45.

Summary

In 2024, a tanged blade / dagger with a handle (Fig. 23) was discovered in Tikovice, a local part of Ořechov (Brno-Country District), near a dog-training centre. Based on the raw material used (Kubšice-type chert breccia), it is dated to the Early Bronze Age.

Lubomír Šebela, Antonín Přichystal

Ořechov (okr. Brno-venkov)

Ul. U Kostela, parc. č. 1333/1.

Doba bronzová. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202503524.

Lokalizace: S-JTSK: -605979.76, -1169715.87; -605971.97, -1169729.99; -605958.08, -1169719.97; -605977.91, -1169703.05

Dne 22. 7. 2025 byly náhodně zjištěny neohlášené zemní práce před kostelem sv. Jiří, které souvisely s předlážděním zpevněného prostoru před jeho vstupem. Kostel je situován v centru historického jádra dříve samostatné vesnice Tikovice, na spočinku ve spodní části jižního svahu, jenž klesá k Tikovickému potoku.

Ve snížené ploše převažovaly novověké navážky spojitelné s úpravami prostranství někdy po barokní přestavbě původně gotického kostela ve 20. letech 18. století. V severovýchodní části z nich ovšem lokálně vystupovalo geologické podloží, reprezentované kvartérními sprašemi, do něhož bylo zahloubeno pět sídlištních objektů. Čtyři z nich bylo možné na základě nepočteného materiálu získaného vzorkováním povrchu datovat rámcově od doby bronzové po dobu halštatskou.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503524 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503524>.

Summary

A rescue archaeological excavation carried out in front of the Church of St George in Ořechov (Brno-Country District) was prompted by unreported groundworks associated with the re-paving of the area in front of the church entrance. In addition to post-medieval features, five subsurface settlement pits were identified, four of which were broadly dated between the Bronze Age and the Hallstatt period.

Michal Přichystal

Osek nad Bečvou (okr. Přerov)

„Horecka“.

Mladší doba bronzová. Ojedinělý artefakt, sídliště. Náhodný zásah/nález. Průzkum. AMČR: M-202504991-N00006.

Lokalizace: Nepublikováno z důvodu ochrany lokality

Na jaře roku 2025 našli spolupracovníci Muzea Komenského v Přerově D. Tutková a P. Ondroušek během povrchového sběru v trati „Horecka“, na levobřežní terase říčky Trnávka, poblíž severovýchodního okraje katastru obce Osek nad Bečvou torzo zbraně z mladší doby bronzové. Lokalita se nachází přibližně ve středu bečevské části Moravské brány. Nadmořská výška nálezové polohy činí 237 m.

Jednalo se o větší část bronzového meče s dochovanou rukojetí a navazující částí čepele, která je v místě starého zlomu nápadně ohnuta. Typologicky se řadí k nálezům mečů s jazykovitou rukojetí (obr. 24). Maximální dochovaná délka bronzového meče činí 222 mm. Maximální šířka jeho čepele je 50,2 mm. Torzo chladné zbraně má hmotnost 223 g. Jazykovitá mírně vyklenutá rukojeť meče má lištovité okraje, které v týlové části vybíhají do růžkovitých výčnělků, z nichž jeden byl v minulosti z větší části odlomen. V rukojeti jsou patrné tři okrouhlé otvory určené pro drobné nýty. Další čtyři otvory pro nýty se

nachází v úrovni záštity. Za pomoci nýtů bylo k rukojeti původně připevněno obložení zhotovené z organických materiálů (např. dřeva či kůže), které se nedochovalo. Čepel meče vykazuje záměrné ohnutí směřující od úrovně záštity k bodu zlomu, což mělo nepochybně svůj symbolický význam. Příčný profil čepel se vyznačuje zploštělým kosočtverečným středovým žebrem.

Povrch nalezeného artefaktu je nerovnoměrně pokryt zelenou patinou poškozenou na čepeli nápadnými důlkovými prohlubněmi způsobenými korozi. Na čepeli je rovněž patrné recentní poškození, ke kterému došlo pravděpodobně během kultivace půdy zemědělskou technikou.

Z typologického hlediska lze na základě práce J. D. Cowena výše popisovaný nálezný torza bronzového meče z Moravské brány zařadit k obdobným exemplářům mečů s jazykovitou rukojetí typu Nenzingen datovaným obecně do období časných a starších popelnicových polí, do stupňů B D – Ha A1 (Cowen 1956, 63–64; Taf. 5: 1–4; Abb. 1–3; Novák 1975, 20–22; Salaš 2005, 68–69; Smejtek, Beková 2024, 451–453, obr. 4–10). V případě tohoto v severní, střední a jihovýchodní Evropě značně rozšířeného typu zbraně doby bronzové se můžeme rovněž setkat s označením typu Reutlingen, který zavedl německý archeolog P. Schauer na základě rozboru nálezů z území Rakouska, jižního Německa a Švýcarska (Schauer 1971, 132–136).

V místě výjimečného nálezu byl terénním archeologem a spolupracovníky Muzea Komenského v Přerově společně s nálezci proveden preventivní detektorový průzkum a povrchový sběr, který prokázal existenci dosud neznámého sídliště z období kultury lužických popelnicových polí. Kromě zlomků keramických nádob a několika bronzových slitků nebyly prozatím nalezeny další předměty z daného období. Je tedy otázkou, v jaké souvislosti byl meč uložen pod zem před více než třemi tisíci lety v areálu sídliště. Není vyloučeno, že se jednalo o tzv. monodepositum.

V případě oseckého exempláře jde teprve o čtvrtý nálezný torza bronzového meče s jazykovitou rukojetí za posledních 125 let archeologických výzkumů na Přerovsku. Nejstarší případ objevu torza tohoto typu meče byl zaznamenán v roce 1899 v obci Přestavlky, kde byla tato zbraň, rozlámaná na tři kusy, součástí depotu bronzových předmětů. První zprávu o tomto depotu uveřejnil v roce 1900 A. Telička, učitel a zakladatel archeologických sbírek přerovského muzea (Telička 1900, 67–68; Smejtek, Beková 2024, 453, obr. 9: 7). Další starší nálezný kompletní exemplář meče s jazykovitou rukojetí typu Nenzingen pochází z Křenovic u Kojetína v jižní části přerovského regionu. V tomto případě postrádáme jakékoliv bližší náleznové okolnosti (Novák 1975, Taf. 13: 91). Třetí nálezný bronzový meč s jazykovitou rukojetí byl zdokumentován v roce 2024. Jednalo se o kompletní exemplář meče typu Nenzingen nalezený společně s bronzovou sekerou s tulejí a ouškem v jižní části přerovského regionu (Schenk 2025, 33).

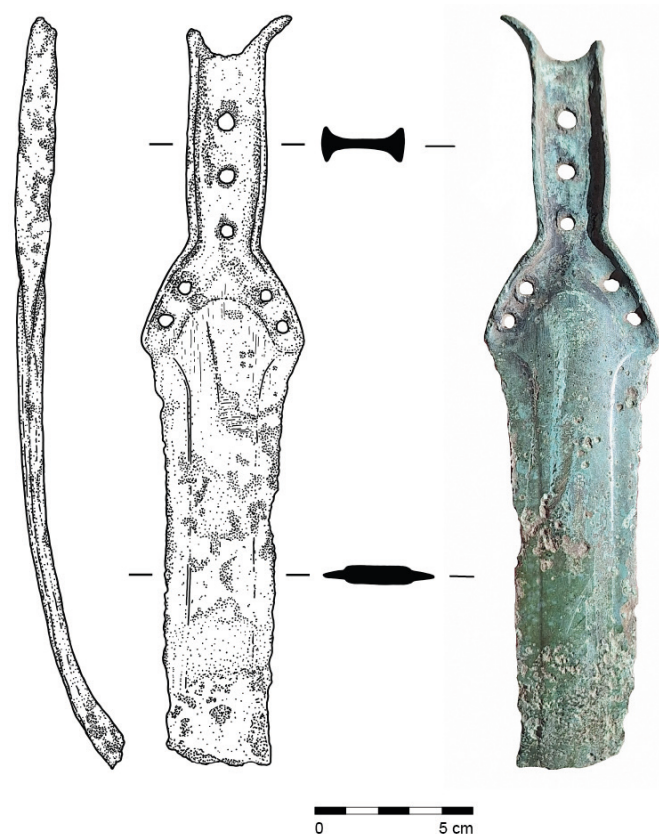
Literatura

- AMČR:** Záznam M-202504991-N00006 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504991-N00006>.
- Cowen, J. D. 1956:** Eine Einführung in die Geschichte der bronzenen Griffzungenschwerter in Süddeutschland und den angrenzenden Gebieten. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 36, 1955, 52–155.
- Novák, P. 1975:** *Die Schwerter in der Tschechoslowakei I.* Prähistorische Bronzefunde IV(4). München: Beck.
- Salaš, M. 2005:** *Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku. I. Text; II. Tabulky.* Brno: Moravské zemské muzeum.
- Schauer, P. 1971:** *Die Schwerter in Süddeutschland, Österreich und der Schweiz I.* Prähistorische Bronzefunde IV(2). München: Beck.
- Schenk, Z. 2025:** Bronzový meč a sekera z mladší doby bronzové. *Detektor revue* 2024(5), 33.
- Smejtek, L., Beková, M. 2024:** Bronzový meč s jazykovitou rukojetí a hrot oštěpu ze Svídnice na Rychnovsku. *Archeologie ve středních Čechách* 28(2). Praha: Ústav archeologické památkové péče středních Čech, 443–470.
- Telička, A. 1900:** Hromadný nálezný bronzů na Přerovsku. *Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci* XVII, 67–68.

Summary

In 2025, an isolated fragment of a bronze sword with a tongue-shaped hilt was found during a surface survey in the 'Horecka' field (Osek nad Bečvou cadastral area, Přerov District). Detailed typological and chronological analyses have shown that the sword from Osek nad Bečvou belongs to the widespread European Nenzingen/Reutlingen type (Fig. 24). Swords of this type are generally dated to the early Urnfield period (B D – Ha A1).

Zdeněk Schenk

Obr. 24. Osek nad Bečvou. Meč s jazykovitou rukojetí typu Nenzingen. Foto Z. Schenk, kresba P. Holcová.

Fig. 24. Osek nad Bečvou. Sword with a tongue-shaped hilt of Nenzingen type. Photo by Z. Schenk, drawing by P. Holcová.

Otice (okr. Opava)

„U Kapličky“, parc. č. 369/1, 369/4, 369/5.

Lužická kultura. Hrob. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202405273.

Lokalizace: WGS-84: 49.9221339N, 17.8771417E

Na přelomu let 2024 a 2025, od listopadu do konce ledna, probíhal na rozmezí katastrů Otice a Opava-Předměstí výzkum spojený s výkopy pro nový vodovodní přívaděč. Při strojní skrývce byl zachycen v poloze „U Kapličky“ solitérní žárový hrob s keramikou hlásící se k lužické kultuře, pravděpodobně jejímu staršímu stupni (obr. 25).

Obr. 25. Otice. Hrob lužické kultury. Foto M. Kokešová.

Fig. 25. Otice. Grave of the Lusatian culture. Photo by M. Kokešová.

Literatura

AMČR: Záznam M-202405273 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405273>.

Summary

A rescue archaeological excavation conducted on the boundary between the cadastral areas of Otice and Opava-Předměstí (Opava District) uncovered a Lusatian culture cremation grave in the ‘U Kapličky’ field (Fig. 25).

Jiří Juchelka, Ondřej Klápa, David Galia, Marek Pietoň, Monika Kokešová

Přerov (k. ú. Předmostí, okr. Přerov)

„Malé Předmostí“.

Kultura popelnicových polí. Sídliště. Vertikální řez. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202601046.

Lokalizace: S-JTSK: -535622.25, -1136928.42; -535623.37, -1136929.17

V červnu 2025 byly v rámci archeologického dohledu na stavbě opravy vodovodu Předmostí-Dluhonice dokumentovány dvě zásobní jámy z období kulturního okruhu lužických popelnicových polí. Situace navazují na zjištění učiněná při výzkumech stavby dálnice D1 (Hadrava 2019).

Literatura

AMČR: Záznam M-202601046 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202601046>.

Hadrava, V. 2019: Přerov (k. ú. Předmostí, okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 60(1), 229.

Summary

During water main repairs in the cadastral area of Předmostí (Přerov District), two storage pits dating to the Lusatian Urn-field cultural complex were documented in the area known as ‘Malé Předmostí’.

Marek Kalábek

Rokytnice (k. ú. Rokytnice u Přerova, okr. Přerov)

„Za Oborou“.

Starší doba bronzová. Pohřebiště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202504628.

Lokalizace: S-JTSK: -538338.16, -1135960.12

V září až prosinci 2025 prováděli pracovníci Archeologického centra Olomouc, p. o., záchranné výzkumy v trase dálnice D55. Celkem bylo prozkoumáno 267 objektů ze sídlišť datovaných do neolitu (kultura s lineární keramikou; viz oddíl Neolit), doby železné (doba laténská; viz oddíl Doba železná) a časného středověku (doba hradištní; viz oddíl Středověk a novověk) a tři kostrové hroby ze starší doby bronzové. Lokalita se nachází severně od obce na mírném svahu obráceném k jihovýchodu v nadmořské výšce 220 m. Na východní straně zkoumané plochy bylo v prosinci 2025 odkryto kostrové pohřebiště s 28 hroby uspořádanými do několika řad s orientací S–J a V–Z. Vzhledem k nepříznivým podmínkám bylo prozkoumáno pouze pět hrobů. Špatně dochované skelety byly uloženy ve skrčené poloze na pravém boku. Sporadická výbava obsahovala ojedinělé kostěné korálky a bronzové drátěné kroužky. Nálezy situaci datují do starší doby bronzové (nitranská kultura?). Výzkum pohřebiště bude pokračovat i v roce 2026.

Literatura

AMČR: Záznam M-202504628 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504628>.

Summary

An archaeological excavation conducted in connection with the construction of the D55 motorway uncovered a previously unknown inhumation burial ground in the cadastral area of Rokytnice u Přerova (Přerov District), dated to the Early Bronze Age (Nitra culture?).

Marek Kalábek, Jakub Vrána, Kristína Majorošová, Šimon Polínek, Slavomir Antonik

Stařechovice (k. ú. Služín, okr. Prostějov)

Intravilán, před domy č. p. 62, 63, 71, parc. č. 90, 89, 218/2, 101.

Lužická kultura. Sídliště. Skupina/síť sond. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202302169.

Lokalizace: S-JTSK: -562797.93, -1125665.65

Ve dnech 12. září až 14. listopadu 2025 byl prováděn záchranný archeologický výzkum při stavbě „Služín, obnova sítě NN (č. stavby 1040009481)“. K pozitivnímu archeologickému zjištění došlo v širším okolí domu s č. p. 63 situovanému jižně od silnice vedoucí z obce do sousedních Čech pod Kosířem, kde byla sledována antropogenní vrstva obsahující drobnější zlomky keramiky mladší doby bronzové, která patrně souvisí s nedalekým sídlištěm lužické kultury v poloze s pomístním

názvem „Zábrusky“ (zde v jedné z obilných jam objeven během archeologického odkryvu v roce 1997 interpretačně velmi cenný soubor bronzových předmětů, viz Salaš 2005, 452, Tab. 420–425; Salaš, Šmíd 1999).

Literatura

AMČR: Záznam M-202302169 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202302169>.

Salaš, M. 2005: *Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku. I. Text; II. Tabulky.* Brno: Moravské zemské muzeum.

Salaš, M., Šmíd, M. 1999: *Hromadný bronzový náleze ze Služína (okr. Prostějov). Příklad sémanticky signifikantního depozita doby popelnicových polí.* Pravěk. Supplementum 2. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno.

Summary

A rescue archaeological excavation in Stařechovice (Služín cadastral area, Prostějov District) recorded an anthropogenic layer within the built-up area of the village containing small pottery fragments dating to the Late Bronze Age. This site is probably associated with the nearby Lusatian culture settlement, in the area known as ‘Zábrusky’.

Pavel Fojtík

Šumperk (okr. Šumperk)

Ul. Zábřežská, parc. č. 616/3.

Kultura popelnicových polí. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202504418.

Lokalizace: WGS-84: 49.9479917N, 16.9550453E

Rozsáhlé a nehlášené terénní úpravy pozemku na úpatí svahu pod areálem židovského hřbitova a silnicí Šumperk–Bludov na jihozápadním okraji města v červenci roku 2025 nečekaně odhalily dosud neznámou pravěkou sídlištní lokalitu. Městský úřad Šumperk veškeré aktivity na předmětném pozemku úředně zastavil a zahájil s jeho majitelem sankční řízení. Při následném záchraném archeologickém výzkumu (na přelomu srpna a září 2025) došlo k exkavaci a dokumentaci necelých dvou desítek archeologických sídlištních objektů, jejichž část byla překryta cca 20 cm mocnou splachovou vrstvou, jelikož lokalita se nachází ve spodní části svahu západního sklonu nad inundací řeky Desné.

Většinu zahloubených objektů představovaly různé sídlištní jámy, z nichž nejzajímavější byl objekt č. 4 (menší zásobní jáma) a objekt č. 17 (velká sídlištní jáma); několik jamek bylo kůlových. Výzkum přinesl typický sídlištní materiál kultury lužických popelnicových polí. Kromě keramiky bylo také nalezeno několik kusů broušené i štípané kamenné industrie, část zrnotěrky, drtidlo, mazanice a uhlíky. I přes zapojení detektoru kovů nebyl získán žádný pravěký kovový artefakt.

S nově zkoumanou sídlištní lokalitou časově a prostorově souvisí dřívější nálezy bronzů z polohy „Nad Hřbitovem“, vzdálené jen 300–350 m výše po svahu, jež pravděpodobně představuje areál žárového pohřebiště (Halama 2011, 98, obr. 13: 4). Doklady osídlení Šumperské kotliny, vysunutě již do blízkosti jesenických hor, v období kultury lužických popelnicových polí jsou dosud velmi skrovné. V nedávné době byly také získány nové poznatky archeologickými dohledy a záchraným výzkumem při postupné regeneraci panelového sídliště Sever v ulici Erbenově a jejím okolí (Halama 2023; 2024).

Literatura

AMČR: Záznam M-202504418 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504418>.

Halama, J. 2011: První náleze meče typu Königsdorf na Moravě.

In: R. Korený (ed.): *Doba popelnicových polí a doba halštatská.*

Příspěvky z XI. konference, Příbram 7.–10. 9. 2010. Podbrdsko.

Miscelanea 2. Příbram: Hornické muzeum Příbram; Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Příbram, 87–101.

Halama, J. 2023: Šumperk (k. ú. Dolní Temenice, okr. Šumperk). *Přehled výzkumů* 64(1), 242–243.

Halama, J. 2024: Archeologové v Erbenově ulici v Šumperku – záchraný výzkum dosud nejsevernější pravěké osady v Pomoraví. *Severní Morava* 109, 24–27.

Summary

Extensive groundworks on plot No. 616/3 on the southwestern outskirts of Šumperk (Šumperk District) revealed a previously unknown settlement site. The subsequent rescue archaeological excavation resulted in the excavation and documentation of nearly 20 subsurface features. Settlement pits and post holes yielded archaeological material representing a typical settlement assemblage of the Lusatian Urnfield culture.

Jakub Halama

Telnice (k. ú. Telnice u Brna, okr. Brno-venkov)

Ul. Hliníky; „Na Krakovci“, parc. č. 1333, 1340/1, 1292/8, 1291/15.

Únětická kultura. Sídliště. Skupina/síť sond. Záchraný výzkum.

AMČR: M-202401159.

Lokalizace: S-JTSK: -590568.43, -1171147.78

Obec Telnice je územím s početnými archeologickými nálezy. Během zemních prací předcházejících výstavbě šesti rodinných domů v ulici Hliníky bylo v roce 2025 prozkoumáno 41 zahloubených objektů. Vzhledem k průběhu stavební činnosti, kdy provedená skrývka nezasahovala do sprašových podložních vrstev, byly zjištěné objekty identifikovány, dokumentovány a vzorkovány ve výkopech pro základové pasy. Výrazně menší část výkopů byla odložena až na následující rok 2026. Na základě předběžného terénního zhodnocení je část prozkoumaných objektů neolitického stáří (lengyelská kultura; viz oddíl Neolit) a druhá výrazná skupina objektů patří starší době bronzové (kultuře únětické). Výzkumem byla tedy zdokumentována další část polykulturního sídliště známého již od 19. století, vystupující v literatuře pod názvem „Na Krakovci“ (Belcredi 1989, 109), které bylo v minulosti opakovaně porušované těžbou hlíny (viz současný název ulice Hliníky).

Literatura

AMČR: Záznam M-202401159 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202401159>.

Belcredi, L., Čížmář, M., Košťurík, P., Oliva, M., Salaš, M. 1989:

Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov. Brno: Okresní muzeum Brno-venkov.

Summary

In 2025, 41 archaeological features were excavated during earthworks preceding the construction of six family houses in Telnice (Brno-Country District). Based on a preliminary field assessment, some of the features date back to the Neolithic period (Lengyel culture), while a significant proportion belong to the Early Bronze Age (Únětice culture).

Marek Lečbych

Těšetice (k. ú. Těšetice u Znojma, okr. Znojmo)

Intravilán, parc. č. 3344/1, 3343.

Doba bronzová. Hrob, sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202503350.

Lokalizace: WGS-84: 48.885332N, 16.158813E

V období od července do listopadu 2025, proběhl v intravilánu Těšetic záchraný výzkum v souvislosti s výstavbou depozitáře na nové výzkumné základně Ústavu archeologie a muzeologie FF MU. Archeologickým výzkumem se podařilo prozkoumat část těžební jámy, jejíž zachycená délka činí přibližně 16 m a šířka 4,5 m (obr. 26). Výplň těžební jámy tvořila ojedinele keramika, mazanice, uhlíky a bronzový drátek.

Kromě toho byly prozkoumány dva kostrové hroby (H1, H2), které byly zemními pracemi poškozeny. Hrob 1 představoval oválnou hrobovou jámu, na jejímž dně byly umístěny kosterní pozůstatky ženy starší 50 let, pravděpodobně v poloze na zádech (obr. 27). V blízkosti lebky byl bronzový drátek. Žena měla středně robustní postavu se standardně vyvinutým svalovým reliéfem. Trpěla kazem na horním levém M3 a minimálně čtyřmi intravitálními ztrátami dolních molárů. *Cribra orbitalia* svědčí o působení stresu. Žena trpěla také artrózou páteře. Z hrobu byly odebrány vzorky pro analýzu aDNA, sedimentární DNA, parazitů a chemické analýzy půdy.

Hrob 2 byl zemními pracemi silně poškozen. Zachovala se část oválné hrobové jámy s keramickou nádobou. Fragments lidských kostí, patřících tomuto hrobu, byly shromážděny z haldy.

Výzkumné aktivity jsou realizovány s podporou grantového projektu Masarykovy univerzity „Archeologické terénní prospekce, exkavace a dokumentace V a VI (MUNI/A/1481/2024; MUNI/A/1582/2025)“, „Připravení na budoucnost: porozumění dlouhodobé odolnosti lidské kultury (RES-HUM)“ a „Těšetice-Kyjovice (Czech Republic): an interdisciplinary and transnational lab to question the social organization of the first farmers in Central Europe“.

Obr. 27. Těšetice. Hrob H1. Foto P. Tóth.

Fig. 27. Těšetice. Grave H1. Photo by P. Tóth.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503350 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503350>.

Summary

Between July and November 2025, a rescue archaeological excavation was carried out within the built-up area of Těšetice (Těšetice u Znojma cadastral area, Znojmo District) in connection with the construction of a repository building at the new research base of the Department of Archaeology and Museology, Faculty of Arts, Masaryk University. The excavation uncovered part of an extraction pit, preserved over a recorded length of approximately 16 m and a width of 4.5 m (Fig. 26). The fill of the extraction pit contained occasional pottery sherds, daub, charcoal fragments, and a bronze wire. In addition, two inhumation graves (H1 and H2), partially disturbed by earthworks, were investigated (Fig. 27).

Peter Tóth, Zdeněk Tvrdý, Johana Malíšková, Klára Šabatová

Obr. 26. Těšetice. Průběh záchraného archeologického výzkumu. Foto P. Tóth.
Fig. 26. Těšetice. Rescue archaeological excavation in progress. Photo by P. Tóth.

Tovačov (okr. Přerov)**Náměstí, parc. č. 3236/1.**

Doba bronzová. Sídliště. Vertikální řez. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202503585.

Lokalizace: WGS-84: 49.4285356N, 17.2887069E

V měsících srpnu 2024 až listopadu 2025 proběhl záchraný archeologický výzkum formou dohledu výkopových prací provedených v souvislosti s realizací akce „Tovačov – stavební úprava vodovodů“. Předmětná stavba probíhala ve dvou etapách v jednotlivých ulicích na katastru města Tovačova. Jde o území situované na pravobřežní straně řeky Moravy. Nadmořská výška stavby, kde došlo k zachycení pozitivních archeologických situací, se pohybuje okolo 203 m.

Výkopovými pracemi byly dotčeny místní komunikace a přilehlé travnaté plochy. Oprava jednotlivých vodovodních řadů probíhala v ulici Prostějovská, Jiráskova, Dvořákova a v prostoru Náměstí. Oprava vodovodu byla provedena v celkové délce 2736,7 m.

V průběhu výkopových prací došlo k zachycení pozitivních archeologických situací pouze v rámci II. etapy v prostoru tovačovského Náměstí na parcele č. 3236/1, kde byly na stěnách montážních jam dokumentovány situace označené jako profily P1–P3. V případě profilu P1 byla v severovýchodní stěně montážní jámy situované před domem č. p. 26 u východního rohu Náměstí zachycena ve spodní části výkopu pravěká kulturní vrstva, na kterou nasedaly terénní vyrovnávky z období pozdního středověku a raného novověku. Nejstarší osídlení lze na základě menšího souboru fragmentů keramiky rámcově datovat do doby bronzové. Profil P2 byl zdokumentován ve výkopu montážní jámy před domem č. p. 29 v jižním rohu Náměstí při vyústění do ulice Förchtgottova. Ve spodní třetině profilu byl zachycen pravěký objekt, který byl zahlouben do sprašového podloží. Pravěký horizont opět překrývaly pozdně středověké a raně novověké terénní vyrovnávky. V případě třetí pozitivní situace označené jako profil P3 dokumentované ve výkopu montážní jámy na jihozápadní straně Náměstí před budovou Městského úřadu č. p. 12 se opět podařilo v spodní části stěny výkopu zachytit kulturní vrstvu, z níž pochází několik zlomků keramiky, které lze rámcově datovat do období pravěku.

Intaktní geologické podloží bylo na lokalitě tvořeno světle žlutohnědými tuhými sprašovými hlínami pleistocenního stáří. Z pozitivních archeologických situací zachycených v prostoru Náměstí v Tovačově vyplývá, že tato lokalita byla intenzivně osídlena již v pravěku. Druhý výrazný výzkumem zachycený horizont osídlení spadá až do období pozdního středověku a raného novověku, což dokládají terénní vyrovnávky z tohoto období.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503585 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503585>.

Summary

In 2025, a rescue archaeological excavation was carried out in the cadastral area of Tovačov (Přerov District). A prehistoric cultural layer was identified within the excavation area in the town square (plot No. 3236/1). The cultural layer contained Bronze Age pottery.

Zdeněk Schenk

Troubsko (okr. Brno-venkov)**Ul. Jihlavská.**

Pozdní doba bronzová. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202504232.

Lokalizace: WGS-84: 49.1769439N, 16.5073014E

V pozimních měsících byly sledovány zemní práce při stavbě nové haly firmy PRIME GLOW, s.r.o., při ulici Jihlavská. Jde o mírný svah sklánějící se k jihu. Očekávalo se, že zde budou zachyceny objekty související se sídlištěm sledovaným při stavbě sousedního areálu v roce 2002, kdy zde byly prozkoumány objekty z pozdní doby bronzové (Čižmář, Geislerová 2006, 284). V celé ploše budoucí haly se však nenacházely žádné situace. Jediná mělká jáma byla zachycena a prozkoumána při stavbě příjezdové cesty do areálu a je možné ji rovněž datovat do pozdní doby bronzové. Objekt se nacházel ve stejné nadmořské výšce jako archeologické situace zkoumané v roce 2002. Absence dalších archeologických situací v prostoru vlastní stavby haly naznačují, že sídliště tímto směrem již nepokračuje.

Literatura

AMČR: Záznam M-202504232 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504232>.
Čižmář, M., Geislerová, K. (eds.) 2006: *Výzkumy – Ausgrabungen 1999–2004*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno.

Summary

During the construction of a new production hall in the cadastral area of Troubsko (Brno-Country District), a single feature dated to the Late Bronze Age was excavated.

Ivan Čižmář

Uničov (k. ú. Dolní Sukolom, okr. Olomouc)**„V Lukách“.**

Lužická kultura. Pohřební areál. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202405676.

Lokalizace: S-JTSK: -553153.1, -1098562.68; -553155.86, -1098561.67; -553142.85, -1098402.65; -553138.1, -1098402.9

V dubnu 2025 prozkoumali pracovníci Archeologického centra v Olomouci, p. o., na stavbě cyklostezky šestnáct sídlištních objektů (kultura s lineární keramikou, doba laténská) a dva žárové hroby (lužická kultura). Cyklostezka se nachází na severním okraji obce, podél západní strany silnice Uničov – Dlouhá Loučka. Na tomto místě, pouze po pravé straně silnice, zkoumal J. Nekvasil již v r. 1962 neolitické sídliště (kultura s lineární keramikou a kultura s moravskou malovanou keramikou; Nekvasil 1963, 21). Žárové hroby měly podobu mělkých oválných jam, do nichž byla vložena keramická nádoba s pohřbem.

Literatura

AMČR: Záznam M-202405676 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405676>.
Nekvasil, J. 1963: Neolitické sídliště u Dolního Sukolomu, okr. Olomouc. *Přehled výzkumů* 1962, 21.

Summary

An archaeological excavation conducted in connection with the construction of a cycleway in Uničov, within the cadastral area of Dolní Sukolom (Olomouc District), uncovered two cremation graves of the Lusatian culture, with the cremated remains deposited in ceramic vessels.

Marek Kalábek

Valtrovice (okr. Znojmo)

„Weinzierl“, „Theilungen“, parc. č. 1125/1.

Starší doba bronzová, únětická kultura. Sídliště. Skupina/sít sond. Záchraný výzkum. AMČR: M-202503922.

Lokalizace: WGS-84: 48.7893908N, 16.2267908E

V průběhu roku 2025 probíhaly v jihovýchodní části extravilánu, těsně přiléhajícímu k okraji obce výkopové práce související s budováním inženýrských sítí pro plánovanou satelitní výstavbu (Rožnovský 2026). V první fázi byla provedena v trase budoucích pozemních komunikací hrubá skrývka ornice. Během archeologického dohledu bylo v podorniční vrstvě zachyceno velké množství nálezů, především keramických střepů. V místech s největšími koncentracemi artefaktů byly položeny archeologické sondy, ve kterých se nám podařilo zachytit celou řadu zahloubených objektů, především zásobních jam. V některých případech byly nevelké sídlištní jámy zahloubeny pouze do kulturní vrstvy. Během sondážního výzkumu se podařilo získat poměrně početný soubor movitých archeologických nálezů, v němž výrazně převažuje keramický materiál. Obsáhla je také kolekce kamenné štípané industrie. Všechny zkoumané objekty datujeme do období únětické kultury. V druhé fázi stavebních prací byly v prostoru hrubé skrývky vedeny liniové výkopy inženýrských sítí (kanalizace a vodovod). Archeologický dohled probíhal průběžně v návaznosti i na tyto výkopové práce, nicméně již s negativním výsledkem.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503922 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503922>.

Rožnovský, D. 2026: *Výstavba IS pro RD Valtrovice – Lokalita Východ*. Rkp. nálezové zprávy M-TX.202600099. [cit. 2026-04-09].

Uloženo: Archiv nálezových zpráv Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-TX-202600099.

Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202600099>.

Summary

During a rescue archaeological excavation in the cadastral area of Valtrovice (Znojmo District), several subsurface features of the Únětice culture were investigated. These pits yielded a relatively large assemblage of pottery as well as a collection of chipped stone artefacts.

David Rožnovský, Jana Bauerová

Velký Týnec (okr. Olomouc)

Hradisko, parc. č. 840.

Kultura popelnicových polí. Výšinné sídliště. Povrchový sběr. Průzkum. AMČR: M-9002603A.

Lokalizace: S-JTSK: -540273.64, -1127307.87; -540245.14, -1127259.11; -540147.62, -1127275.74; -540194.63, -1127333.12

V dubnu roku 2018 provedli pracovníci Národního památkového ústavu, ÚOP v Olomouci P. Šlězár, K. Faltýnek a J. Novák povrchovou prospekci na lokalitě Hradisko na katastru Velkého Týnce a Čechovic (SAS). Prospekce proběhla v partnerské spolupráci v rámci projektu NAKI II „Moravské křižovatky“ a byla zaměřena na průzkum vytipovaných výšinných poloh ve vztahu k historickým komunikacím (Vránová 2026).

Lokalita se nachází na jednom z vrcholů jižního konce Nízkého Jeseníku, konkrétně na hraně, kdy jeho část Tršická pahorkatina přechází do plošší krajiny Středomoravské nivy. Nejbližší vodotečí je potok Týnečka, který protéká cca 370 m severním směrem, pod úpatím kopce. Nadmořská výška se v místě nálezu pohybuje v rozmezí 292–299 m. Lokalita leží na vrcholové plošině kopce zvaného Hradisko.

Během prospekce byl nalezen nepočetný soubor movitých artefaktů (zlomky keramiky a mazanice). Materiál byl selektivně sbírán na ploše s povrchem mírně narušeným mechanizací při odstraňování náletových dřevin a v místech přirozené bioturbace – čerstvé krtince. Keramiku lze datovat do období doby bronzové, pravděpodobně do období popelnicových polí. Přesnější datování není možné vzhledem k absenci charakteristických znaků na keramice.

Zájem o tuto lokalitu spadá již do 80. let 19. století, kdy členy Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci J. Havelku (1885, 108) a V. Houdka (1888, 157) zaujala svou výraznou polohou i názvem. Svou pozornost jí ve 30. letech 20. století věnoval i I. L. Červinka (1930, 90–91). Ve svých člancích hovoří o zbytcích hliněných valů špatně čitelných v terénu, které jsou dále rozorávány, a také o nálezech v ruce vyráběné keramiky na polích pod vrcholem Hradiska. Všichni zmínění autoři datují lokalitu Hradisko do období středověku. Hliněné valy dnes již nejsou na lokalitě patrné.

Výše uvedené zmínky sice naznačovaly existenci pravěkého či raně středověkého osídlení této polohy, ale až výsledky povrchové prospekce z roku 2018 přinesly jednoznačné potvrzení lidských aktivit v těchto místech, a to minimálně v době bronzové.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002603A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002603A>.

Červinka, I. L. 1930: Zapomenuté hrady a tvrze moravské. *Časopis Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci* XLIII, 84–94.

Havelka, J. 1885: Vlast naše za pravěku slovanského (pokračování). *Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci* II(7), 105–111.

Houdek, V. 1888: O staroslovanských hradech (dokončení). *Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci* IV(16), 154–161.

SAS: Vitula, P. 1997: Velký Týnec – Hradisko, Na Kalvárii – Území s archeologickými nálezy [online]. In: *Informační systém o archeologických datech. Státní archeologický seznam ČR*. © 2026 Národní památkový ústav. Datum aktualizace 08. 06. 2023. ID_SAS 27539, poř. č. SAS 25-11-21/5. [cit. 2026-04-14]. Dostupné z: <https://isad.npu.cz/velky-tynec-hradisko-na-kalvarii-27539>.

Vránová, V. 2026: *Nálezová zpráva o povrchové prospekci Velkého Týnce – ulice Zámecká; trať Hradisko* Rkp. nálezové zprávy M-TX-20260010. [cit. 2026-04-09]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Národního památkového ústavu – Územního odborného pracoviště v Olomouci. DOI: 10.60585/M-TX-20260010. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-20260010>.

Summary

In 2018, employees of the National Heritage Institute, Olomouc Regional Office, carried out a surface survey at the Hradisko site in the cadastral areas of Velký Týnec and Čechovice (Olomouc District) as part of the NAKI II project *Moravian Crossroads*. Pottery and daub fragments recovered during the survey provided unequivocal evidence of prehistoric occupation of the site during the Bronze Age.

Vendula Vránová, Pavel Šlězár, Jakub Novák, Karel Faltýnek

Velký Týnec (okr. Olomouc)

Ul. Zámecká, parc. č. 204/3, 204/4, 203, 205.

Kultura popelnicových polí. Místo sběru. Povrchový sběr. Průzkum.

AMČR: M-9002603A.

Lokalizace: S-JTSK: -541744.20, -1126788.25; -541718.19, -1126789.25; -541714.19, -1126741.24; -541763.70, -1126720.74

V dubnu roku 2018 a březnu roku 2019 provedli pracovníci Národního památkového ústavu, ÚOP v Olomouci, P. Šlězár, K. Faltýnek a J. Novák opakovanou povrchovou prospekci na lokalitě v intravilánu obce Velký Týnec. Prospekce proběhla v partnerské spolupráci v rámci projektu NAKI II „Moravské křižovatky“ a byla zaměřena na průzkum vytipovaných výšinných poloh ve vztahu k historickým komunikacím.

Lokalita se nachází na menší ostrožně uprostřed obce, kterou ze severní a východní strany obtéká potok Týnečka, do něhož se přímo pod severním svahem ostrožny vleává potok Beroňka. Nadmořská výška se v místě nálezů pohybuje v rozmezí 225–233 m.

V jižní části ostrožny stojí barokní zámek a barokní kostel Nanebevzetí P. Marie. Na severním konci ostrožny se dnes nachází mateřská škola se zahradou. Během prospekce byly podél chodníku na jižním konci areálu školky a v prostoru zalesněného severního a severovýchodního svahu nalezeny keramické zlomky (41 ks), mazanice (4 ks) a fragmenty pravděpodobně metalurgické strusky (4 ks). Nálezy se nacházely v sekundární poloze na povrchu terénu, kam byly vyneseny v důsledku intenzivní bioturbace (zejména v čerstvých krtinách) a v důsledku narušení humózní vrstvy kořenovým systémem stromů. Keramiku lze datovat do období popelnicových polí doby bronzové, latěnu a v menší míře do vrcholného středověku. Přesnější datování není možné vzhledem k absenci charakteristických znaků na keramice.

Nicméně i přesto nám povrchová prospekce pomohla rozšířit poznání zdejší lokality (SAS). Doposud bylo z archeologických pramenů známo pouze osídlení z doby kultury popelnicových polí (kultura lužická a slezskoplatěnická), zachycené archeologickým záchranným výzkumem v roce 1999 u kostela Nanebevzetí P. Marie (Tajer 2000; Vránová 2003, 46). K lokalitě se také váže již první zmínka o archeologickém nálezů v obci, kterou publikoval F. J. Schwoy (1793, 464). Roku 1773 byly při úpravě cesty mezi kostelem a zámkem odkryty hroby s lidskými skelety v poloze na boku, vybavené měděnými artefakty v oblasti hlavy.

Závěrem lze konstatovat, že na základě archeologického materiálu nalezeného během prospekce v letech 2018 a 2019 můžeme nově předpokládat osídlení celé plochy ostrožny minimálně v době bronzové, v období kultury popelnicových polí. Přínosem je pak nově doložené osídlení z doby laténské, které rozšiřuje naše znalosti o polykulturním charakteru této lokality.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002603A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002603A>.

Schwoy, F. J. 1793: *Topographie vom Markgraftum Mähren 1. Ollmützer Kreis*. Wien: gedruckt bey Joseph Hraschanzky k. k. deutsch-und hebrätscher Hofbuchdrucker und Buchhändler, 464.

Tajer, A. 2000: *Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu Velký Týnec 2, odvodnění kostela*. Rkp. nálezové zprávy M-TX-200101392 [cit. 2026-04-09]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického centra Olomouc, p. o. DOI: 10.60585/M-TX-200101392. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-200101392>.

SAS: Vitula, P. 1997: Velký Týnec – Hradisko, Na Kalvárii – Území s archeologickými nálezy [online]. In: *Informační systém o archeologických datech. Státní archeologický seznam ČR*. © 2026 Národní památkový ústav. Datum aktualizace 08. 06. 2023. ID_SAS 27539, poř. č. SAS 25-11-21/5. [cit. 2026-04-14]. Dostupné z: <https://isad.npu.cz/velky-tyniec-hradisko-na-kalvarii-27539>.

Vránová, V. 2003: Archeologické nálezy a lokality na katastru Velkého Týnce, Čechovic a Vsiska. *Střední Morava* 16, 41–56.

Summary

In 2018 and 2019, a further surface survey was conducted by employees of the National Heritage Institute, Olomouc Regional Office, on a promontory in the centre of Velký Týnec (Olomouc District), in the area surrounding the kindergarten, as part of the NAKI II project *Moravian Crossroads*. The survey yielded pottery fragments, daub, and metallurgical slag. The pottery is dated primarily to the Bronze Age Urnfield culture and the La Tène period, with a smaller proportion dated to the High Middle Ages.

Vendula Vránová, Pavel Šlězár, Jakub Novák, Karel Faltýnek

Vrbátky (k. ú. Štětovice, okr. Prostějov)

Intravilán, parc. č. 129, 60/2, 102, 299/6, 332.

Lužická kultura. Sídliště. Skupina/sít sond. Záchranný výzkum.

AMČR: M-202500157.

Lokalizace: S-JTSK: -551398.11, -1131875.56

Ve dnech 28. srpna 2024 až 15. ledna 2025 byl prováděn záchranný archeologický výzkum při stavbě „Optická síť Štětovice (FTTx_M_NGA_V_NIO13_Štětovice_STPRO1_OK)“. Jeho výsledkem bylo „znovuobjevení“ již dříve registrované archeologické lokality, uvedené v literatuře v souvislosti s výstavbou místní školy v roce 1912, kdy dělníci narazili na několik jam s materiálem lužické kultury (Gottwald 1924, 78; 1931, 64). Přínosné je tak zejména upřesnění rozsahu této osady lidu mladší doby bronzové rozložené na poměrně nevýrazné terénní vlně vystupující z akumulčních rovin říčky Blaty v severozápadní části dnešní obce.

Literatura

AMČR: Záznam M-202500157 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202500157>.

Gottwald, A. 1924: *Pravěká sídliště a pohřebiště na Prostějovsku*. Prostějov: J. F. Buček.

Gottwald, A. 1931: *Můj archeologický výzkum: soupis předhistorických starožitností, vykopaných na sídlištích, v hrobech, jednotlivě nasbíraných i zachráněných z nahodilých nálezů*. Prostějov: Městské museum v Prostějově.

Summary

A rescue archaeological excavation carried out during the installation of an optical fibre network in Vrbátky (Štětovice cadastral area, Prostějov District) led to the ‘rediscovery’ of a previously known Lusatian culture settlement. The site is situated on a relatively subtle undulation emerging from the alluvial plains of the Blata River in the northwestern part of present-day Štětovice.

Pavel Fojtík

Vyškov (k. ú. Dědice u Vyškova, okr. Vyškov)

Ul. Morávková, parc. č. 1740/1.

Mladší doba bronzová. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.

AMČR: M-202404953.

Lokalizace: WGS-84: 49.299352, 16.977885

V jarních měsících 2025 byla prozkoumána plocha pro výstavbu bytových domů v Dědicích u Vyškova. Stavba se nachází v těsném sousedství armádního areálu, na výrazném, jižně orientovaném svahu (Rumianová, Šedo 1993). Na ploše o rozloze přibližně 15 000 m² bylo dokumentováno více než dvacet archeologických objektů. Všechny měly sídlištní charakter. Z větší části se jednalo o zásobní jámy vakovitého tvaru, často zcela zaplněné mazanicí a keramikou. Dále se na ploše vyskytly nedatovatelné kulové jamky, menší stavební jámy, či jámy, jejichž účel se nepodařilo spolehlivě určit. K bohatému souboru nálezů z období popelnicových polí patří především keramika, mazanice, kostěná industrie a kamenné nástroje.

Literatura

AMČR: Záznam M-202404953 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202404953>.

Rumianová, A., Šedo, O. 1993: Průzkumy pracovníků Muzea Vyškovska a Archeologického ústavu ČSAV na území okresu Vyškov. *Přehled výzkumů* 1989, 125–127.

Summary

In the spring of 2025, an area designated for the construction of apartment buildings in Vyškov (Dědice u Vyškova cadastral area, Vyškov District) was excavated. More than 20 archaeological features were documented across the site. All were of a settlement character and contained finds dating to the Urnfield period.

Blanka Mikulková

Vyškov (okr. Vyškov)

„Prostřední pole“, parc. č. 1948/168, 1948/169, 3750/138, 3750/70, 1948/12, 13, 14, 16, 21, 22, 33.

Mladší doba bronzová. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.

AMČR: M-202400406.

Lokalizace: WGS-84: 49.260892, 16.991147

Během záchraného výzkumu na akci D1 „Rozšíření odpočívky Vyškov, vlevo“ (Mikulková 2011; Geislerová, Parma eds. 2013, 303–304), byla kromě dalších 30 objektů z různých období prozkoumána i rozsáhlá stavební jáma z mladší doby bronzové. Jáma měla nepravidelný tvar i hloubku a obsahovala soubor keramiky kultury lužických popelnicových polí (obr. 28).

Literatura

AMČR: Záznam M-202400406 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202400406>.

Mikulková, B. 2011: Vyškov (okr. Vyškov). *Přehled výzkumů* 52(1), 204.
Geislerová, K., Parma, D. (eds.) 2013: *Výzkumy – Ausgrabungen 2005–2010*. Brno: Ústav archeologické památkové péče.

Summary

During a rescue excavation conducted in connection with the D1 motorway project ‘Expansion of the Vyškov Rest Area, Left’ in the ‘Prostřední pole’ field (Vyškov District), a large construction pit containing pottery of the Lusatian Urnfield culture was investigated (Fig. 28).

Blanka Mikulková

Obr. 28. Vyškov. Stavební jáma z mladší doby bronzové. Foto B. Mikulková.

Fig. 28. Vyškov. Construction pit from the Late Bronze Age. Photo by B. Mikulková.

Doba železná

Iron Age

Brno (k. ú. Bosonohy, okr. Brno-město)

Ul. Křivánky, ul. Horynova, parc. č. 2227/41–2227/43, 2227/66, 2226/68.

Horákovská skupina. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202503098.

Lokalizace: WGS-84: 49.1770406N, 16.5388631E

V průběhu srpna a září loňského roku proběhl záchranný výzkum během výstavby první etapy bytových domů v rámci „Rezidence Slunečná“. Lokalita se nachází na mírném jihovýchodním nezastavěném svahu za skladovacími prostory za ulicí Křivánky. Podařilo se zde odkrýt téměř sto objektů horákovské skupiny, které se koncentrovaly především v jižní části staveniště. Kromě množství kůlových jam a několika zásobnic byly dokumentovány také tři až čtyři zemnice (obr. 1) a snad také jeden výrobní objekt. V zásypu jedné zásobní jámy se nacházela značně degradovaná dětská kostra (obr. 2). Mezi nálezy se objevuje soubor několika přeslenů (obr. 3), zlomky strusky a bronzová či železná spona. Výzkum ještě nebyl uzavřen, v příštích letech by mělo dojít k dalším zemním pracím v souvislosti s druhou etapou výstavby bytových domů, inženýrských sítí a rodinných domů.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503098 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503098>.

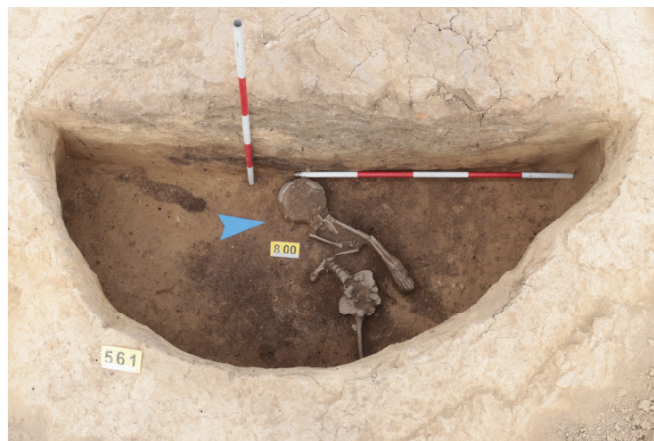
Obr. 1. Brno – ulice Křivánky, Horynova. Zemnice 544 se zásobní jámou 572. Foto J. Zubalík.

Fig. 1. Brno – Křivánky, Horynova streets. Sunken hut 544 with storage pit 572. Photo by J. Zubalík.

Summary

In 2025, a rescue archaeological excavation was conducted in Křivánky Street (Bosonohy cadastral area, Brno-City District) during the construction of new apartment buildings. The excavation uncovered a previously unknown the Early Iron Age settlement (Fig. 1–3).

Jiří Zubalík

Obr. 2. Brno – ulice Křivánky, Horynova. Pohřeb dítěte v zásypu zásobní jámy 561. Foto J. Zubalík.

Fig. 2. Brno – Křivánky, Horynova streets. Child burial in the fill of storage pit 561. Photo by J. Zubalík.

Obr. 3. Brno – ulice Křivánky, Horynova. Přeslen z výplně objektu 552. Foto J. Zubalík.

Fig. 3. Brno – Křivánky, Horynova streets. Spindle whorl from the fill of feature 552. Photo by J. Zubalík.

Brno (k. ú. Bosonohy, okr. Brno-město)

Ul. Křivánky, parc. č. 2227/141.

Horákovská skupina. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202504975.

Lokalizace: WGS-84: 49.1769283N, 16.5379683E

Na parcele těsně sousedící s výstavbou bytových domů „Rezidence Slunečná“ proběhla v prosinci skrývka pro rodinný dům. Záchranný archeologický výzkum zachytil pokračování sídliště horákovské skupiny zkoumané v létě téhož roku (viz zpráva výše). Bylo zjištěno devět objektů, především část zemnice a dvě zásobní jámy.

Literatura

AMČR: Záznam M-202504975 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504975>.

Summary

In 2025, a rescue archaeological excavation was carried out in Křivánky Street (Bosonohy cadastral area, Brno-City District) during the construction of a new family house. The excavation revealed another part of the Early Iron Age settlement investigated on the neighbouring plot in the summer of 2025.

Jiří Zubalík

Brno (k. ú. Holásky, okr. Brno-město)

Ul. Výmlatiště; „Na Křížích“, parc. č. 2366.

Horákovská skupina. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202405137.

Lokalizace: WGS-84: 49.1466714N, 16.6464369E

Během stavební akce „Rodinné bydlení Brno-Tuřany-Holásky“ byly v letech 2024–2025 zachyceny objekty rozsáhlého halštatského sídliště. Horákovskou komponentu tvořily základy sloupových staveb (obr. 4), zemnice, zásobní jámy a palisádové žlaby. Ze zemnice pochází nález jehlice se svinutou hlavicí a z povrchových vrstev bronzová loďkovitá spona, analogická moravským exemplářům z Horákova a Olbramovic (srov. Říhovský 1993, Taf. 15: 153–154). Keramika datuje lokalitu předběžně do rozmezí fází Ha C1–D1.

Literatura

AMČR: Záznam M-202405137 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405137>.
Říhovský, J. 1993: *Die Fibeln in Mähren. Prähistorische Bronzefunde XIV(9)*. Stuttgart: Steiner.

Summary

Several features belonging to an extensive Hallstatt settlement were recorded during the ‘Family Housing Brno-Tuřany-Holásky’ construction project (Holásky cadastral area, Brno-City District) in 2024–2025. The Horákov group comprised the remains of post-built structures (Fig. 4), sunken huts, storage pits, and palisade trenches. The pottery preliminarily dates the site to the Ha C1–D1 phases.

Petr Kos

Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město)

Ul. Polní, parc. č. 456/3, 433/1.

Horákovská skupina. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202400967.

Lokalizace: S-JTSK: S12: -599168.5086, -1161823.5937; S14: -599163.1495, -1161806.6503

V roce 2025 bylo dokončeno zpracování výzkumu při stavbě „Rekonstrukce horkovodu Staré Brno v úseku HJ2/02 – šachta HJ38 (oblast ulic Táborského nábřeží, Ludmily Konečné, Polní, Vojtova, Havlenova)“. Terénní část výzkumu probíhala s přestávkami od dubna do října 2024. Obecně k výzkumu viz Přehled výzkumů 67/2 oddíl Středověk a novověk (Sedláčková et al. 2025).

V sondách S12 a S14 při ulici Polní byly výzkumem zachyceny dvě sídlištní jámy, které můžeme na základě materiálu získaného z jejich výplní zařadit k horákovské skupině (obr. 5). Tyto nálezy zcela zapadají do dosud známého obrazu osídlení tohoto prostoru – v nejbližším okolí byly doklady osídlení lidem horákovské skupiny zjištěny například v areálu dnešní Nemocnice Milosrdných bratří nebo v okolí dnešních domů Vídeňská 18. Rozsáhlé sídliště čítající několik desítek objektů typu zásobních jam, ale třeba i sklípků známe z prostoru křižovatky ulic Vojtovy a Grmelovy (Grünseisen et al. 2021, 262–265).

Obr. 4. Brno – ulice Výmlatiště. Halštatské ohniště s akumulačními kameny se základy nadzemní konstrukce. Foto P. Kos.

Fig. 4. Brno – Výmlatiště Street. Hallstatt fire pit with heat-retaining stones and the foundations of an above-ground structure. Photo by P. Kos.

Obr. 5. Brno – ulice Polní. Nálezy horákovské skupiny ze sondy S14. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 5. Brno – Polní Street. Finds of the Horákov group from trench S14. Photo by Archaia Brno.

Literatura

AMČR: Záznam M-202400967 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202400967>.

Sedláčková, L., Kuklová, K., Nerudová, Z., Zůbek, A. 2025: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Rekonstrukce horkovoďu Staré Brno v úseku HJ2/02 – šachta HJ38 (oblast ulic Tábořského nábreží, Ludmily Konečné, Polní, Vojtova, Havlenova)“*. Rkp. nálezové zprávy M-TX-202600014 [cit. 2026-01-19]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-TX-202600014. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://doi.org/10.60585/M-TX-202600014>.

Grünseisen, J., Kolařík, V., Sedláčková, L. 2021: Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 62(1), 262–265.

Summary

As part of the reconstruction of the heating network in Polní Street (Štýřice cadastral area, Brno-City District), two settlement pits of the Horákov group were recorded (Fig. 5).

Lenka Sedláčková

Dambořice (okr. Hodonín)

„Padělky“, severně od místní části „Pod Starým“, parc. č. 3446/1, 3447/1.

Doba laténská. Izolovaný pohřeb. Sonda. Záchranný výzkum. AMČR: M-9002591A, M-202500026-N00527, M-202500026-N00538, M-202500026-N00539.

Lokalizace: S-JTSK: -576471.264, -1182951.559

Dne 1. září 2025 ohlásili občanskí spolupracovníci Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i., (M. Kobylka, L. Kotásek a M. Hanzalík) nález kovového předmětu a fragmentů dlouhých

kostí, které byly objeveny během preventivního detektorového průzkumu. Následná revize prokázala přítomnost silně narušeného kostrového pohřbu na úrovni geologického podloží (hl. 40 cm). Za účelem exkavace nálezu byla vytyčena zjišťovací sonda o rozměrech 2 × 2,55 m, orientovaná na střed nálezové situace. Skryvka byla provedena na úroveň horní hrany geologického podloží (hl. 40 cm). Na této niveletě nebyla identifikována hranice hrobové jámy ani jiné zahluobené struktury; patrně byly pouze negativy recentní orby, probíhající v ose orientace skeletu (obr. 6: C).

Velmi špatně dochované kosterní pozůstatky (<25 %) adultního jedince ve věku 20–25 let byly umístěny ve směru SZ–JV, v natažené poloze, s horními končetinami podél těla, lebkou na levé straně a obličejem směřujícím k východu (obr. 6: B, D). Z neurocrania se zachovaly zlomky levé temenní, spánkové, lícni a čelní kosti a několik indiferentních fragmentů. Dochovala se levá dolní čelist a následující zuby: 24 (horní PM1 sin), 26 (horní M1 sin), 27 (horní M2 sin), 32 (dolní I2 sin), 33 (dolní C sin), 34 (dolní PM1 sin), 35 (dolní PM2 sin), 36 (dolní M1 sin), 37 (dolní M2 sin), 38 (dolní M3 sin), 45 (dolní PM2 dx). Z levé horní končetiny se zachovaly zlomky klíční kosti a diafýzy pažní, vřetenní a loketní kosti a jedné záprstní kosti; z pravé horní končetiny diafýza pažní kosti a zlomky vřetenní a loketní kosti. Z dolních končetin se zachovala proximální část diafýzy pravé a levé stehenní kosti a zlomky levé holenní kosti. Nalezen byl také menší počet fragmentů kostí, které se nepodařilo blíže specifikovat. Na základě rozměrů minimálního a maximálního průměru diafýzy pravé pažní kosti se pravděpodobně jedná o jedince ženského pohlaví.

V rámci pohřební výbavy byly *in situ* zdokumentovány tři artefakty (obr. 6: A, B):

1. Kovový náramek (AMČR 2): jednoduchý, uzavřený náramek kruhového průřezu ze slitiny mědi. Nález byl situován v oblasti levého lokte (obr. 6: A1, B1). Rozměry: vnější průměr 85,18 mm, vnitřní průměr 74,96 mm, tloušťka 3,79 mm, hmotnost 6,67 g. Prvkové složení v %: Cu 77,7, Sn 5,9, Pb 14,9, Sb 0,05, Zr 0,02, Ni 0,02, Fe 1,2, Ti 0,14.
2. Keramická nádoba (AMČR 3): fragmentárně dochovaná nádoba se nacházela cca 15 cm vně od pravého lokte (obr. 6: A2, B2). Rozměry: tloušťka stěny 9,07 mm, tloušťka dna 6,16 mm, předpokládaný průměr dna 140–150 mm.
3. Keramický korálek (AMČR 4): válcovitý korálek objevený během preparace hrudního koše (obr. 6: A3, B3). Rozměry: délka 12,55 mm, tloušťka 4,49 mm, hmotnost 0,39 g.

Poloha nálezu se nachází na mírně svahovitém (do 10°) jižním výběžku (orientace V–J/JZ), přibližně 192 m n. m., na pravém břehu vodního toku Spálený potok. Na základě nálezové situace, polohy a orientace jedince, stejně jako typu a prvkového složení náramku, lze pohřeb datovat do doby laténské. V širším okolí pohřbu nebyly nalezeny žádné další nálezy z doby laténské, pouze fragmenty kovových artefaktů (tři fragmenty obloukovitého srpu se zesíleným hřbetem, fragment menšího dláta, litý kuloovitý korálek a hrot šípů s tulejkou), které zde dokládají aktivity i v mladší a pozdní době bronzové. Obecně z katastrálního území Dambořice nepochází žádný další hrobový nález z doby laténské, pouze v prostoru polohy „Spálený“ byly objeveny pozůstatky sídelního charakteru (Lečbých 2018; 2019; 2020).

Průzkum a činnost občanských spolupracovníků je součástí dlouhodobého programu Společnými silami za poznáním společného archeologického dědictví (projekt Integrovaný model občanské vědy v archeologii: odborná spolupráce, aplikace a transfer poznatků v Jihomoravském kraji, který byl podpořen v programu Regionální spolupráce Akademie věd ČR v roce 2025).

Obr. 6. Dambořice. Nálezová situace a pohřební výbava. Foto a kresba D. Cibulka.

Fig. 6. Dambořice. Find context and grave goods. Photo and drawing by D. Cibulka.

Literatura

- AMČR 1: Záznam M-9002591A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002591A>.
- AMČR 2: Záznam M-202500026-N00527 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202500026-N00527>.
- AMČR 3: Záznam M-202500026-N00538 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202500026-N00538>.
- AMČR 4: Záznam M-202500026-N00539 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202500026-N00539>.
- Lečbych, M. 2018: Dambořice (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 59(1), 188–189.
- Lečbych, M. 2019: Dambořice (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 60(1), 234.
- Lečbych, M. 2020: Dambořice (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 61(1), 195.

Summary

An inhumation burial from the La Tène period, containing a metal bracelet, a ceramic vessel, and a ceramic bead (Fig. 6), was discovered and subsequently excavated during a preventive metal detector survey in the Dambořice cadastral area (Hodonín District).

David Cibulka, Alina Szabová, Jaroslav Bartík, Balázs Komoróczy, Katarína Liščáková, Matěj Kmošek

Drahanovice (k. ú. Luděřov, okr. Olomouc)

Intravilán obce, dům č. p. 14, parc. č. 28/3.

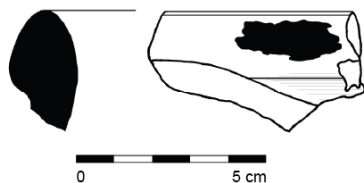
Doba laténská. Místo sběru. Povrchový nález. Průzkum.

AMČR: M-9002582A.

Lokalizace: WGS-84: 49.5787950N, 17.0464067E

Majitel domu č. p. 14 v Luděřově daroval Vlastivědnému muzeu v Olomouci rozsáhlou kolekci archeologických nálezů, kterou získal v průběhu 90. let 20. století při opravě své nemovitosti. V předaném souboru převládá středověký a raně novověký materiál (viz oddíl Středověk a raný novověk). V konvolutu je jedním kusem zastoupen zlomek situlovité nádoby, který můžeme klást do mladší doby železné. Jde o typicky ovalený okraj, v jehož hmotě se nachází značná příměs grafitu. Na vnější straně registrujeme černý (smolný) nátěr (obr. 7). Tato povrchová úprava se na Moravě objevuje ojediněle v oppidálním období (srov. Hlava, Vích 2007, 36). Popsaný fragment keramiky představuje vůbec první nález z mladší doby železné z intravilánu Luděřova (srov. Kalábková 2022, 24–25).

Za konzultaci fragmentu keramiky děkuji touto cestou I. Čížmárovi z Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Obr. 7. Drahanovice. Zlomek okraje nádoby. Kresba L. Hlubek.

Fig. 7. Drahanovice. Rim sherd of a vessel. Drawing by L. Hlubek.

Literatura

- AMČR: Záznam M-9002582A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002582A>.
- Hlava, M., Vích, D. 2007: Laténské osídlení Boskovicka. *Pravěk. Supplementum* 17, 11–86.
- Kalábková, P. 2022: Nejstarší doklady osídlení Drahanovic. In: R. Paulo (ed.): *Dějiny obce Drahanovice*. Drahanovice: Obec Drahanovice, 11–26.

Summary

The owner of house No. 14 in Drahanovice (Luděřov cadastral area, Olomouc District) donated a larger collection of archaeological finds to the Regional Museum in Olomouc, acquired during renovation works on his property in the 1990s. The collection also includes a single rim sherd (Fig. 7) dating to the Late Iron Age.

Lukáš Hlubek

Habrůvka (okr. Blansko)

Býčí skála

Doba halštatská. Hrob. Náhodný zásah/nález. Záchraný výzkum.

AMČR: M-9002621A.

Lokalizace: WGS-84: 49.3074614N, 16.6947844E

Dne 13. 12. 2024 speleologové ze skupiny ZO ČSS 6-01 Býčí skála V. Fejtová a V. Štrajt při obhlídce jeskyně Býčí skála v oblasti Severní odbočky našli obnažené kosti a dvě kovové náušnice. Situace vznikla nejspíše po náhodném porušení vodní linky. Prasklá hadice stříkáním rozplavila sediment na plochém skalním výstupku opodál. Dne 14. 12. 2024 se nad nálezem sešli M. Golec, A. Plichta, V. Fejtová, V. Štrajt a I. Pavlík k záchraně obnažené archeologické situace. Hrozilo zde poškození situace, kontaminace a ztráta dat kvůli umístění na exponovaném místě s čilým speleologickým pohybem.

Antropologické určení nálezu Z. Tvrdým prokázalo jedince ve věku 7–9 měsíců. Železné náušnice, které jsou u takto malého dítěte zcela výjimečné, poukazují pravděpodobně na holčičku. Všechny nálezy se nacházejí mělce uložené na skalním pultě v sedimentu o síle max. 5–10 cm (obr. 8). Uložený skelet neležel přímo na skalním povrchu, ale těsně nad ním. Vzácný nález otevírá otázku mělkého uložení halštatských pohřbů v jeskyni Býčí skála bez budování pohřební konstrukce.

Radiouhlíkové datování provedené I. Světlíkem prokázalo halštatské stáří (762–511 calBC a 549–411 cal BC). Typologický rozsah halštatských nálezů této známé lokality je 575–450 př. Kr. (Ha D1b–D3; Parzinger et al. 1995, Abb. 1; Golec, Mírová 2020, Fig. 8, 9). Datování lidských kostí patrně leží na spodní hranici halštatského plató, které končí po polovině 6. století př. Kr. Jedno měření jej ještě prokazuje a druhé již nikoliv. Stáří nálezu by tak mohlo spadat nejpravděpodobněji do rozmezí 549–511 př. Kr. = fáze Ha D2 = BS1/2 (podle Golec, Mírová 2020, Fig. 8, 9). Toto datování potvrzují železné šperky šířky 22 a 18 mm, které nemají v ČR analogie (obr. 9).

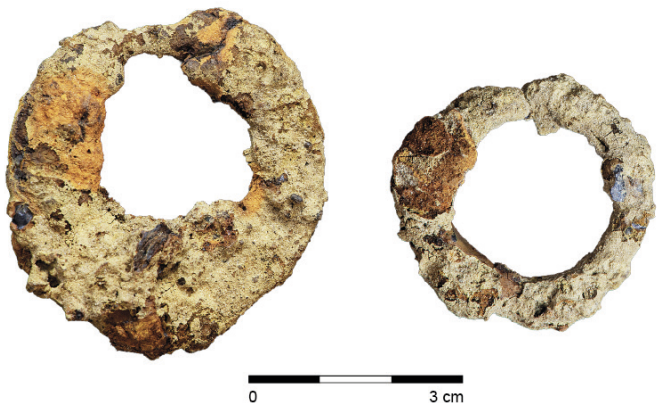
Od výzkumů H. Wankla jde teprve o první halštatský zdo-kumentovaný nález v oblasti Severní/Jižní odbočky. Heinrich Wankel v době jeho počátků v Býčí skále zachytil starší informaci o zničeném rozsáhlém kostrovém pohřebišti 1800 (1850) před jeho příchodem v roce 1868 a sám vyzvedl rozrušený nedatovaný pohřeb při levém okraji Severní odbočky (Wankel 1973, 160–166, obr. na s. 165). O rozsáhlejší ničení halštatských nálezů na tomto místě svědčí i izolovaný nález lidské kosti určený pomocí 14C do 822–766 cal BC M. Olivou (Oliva et al. 2015, 11).

Na místě nálezů byla provedena fotografická (M. Golec a J. Šanda, P. Zajíček) a krešbná dokumentace (M. Golec) a byla odebrána data: antropologie a paleopatologie (Z. Tvrdý, L. Vargová, K. Vymazalová), DNA (Z. Hofmanová, P. Ingrová), palynologie (E. Jamrichová), makrozbytky a parazitologie (M. Ptáková, V. Komárková), mikrobiologie (I. Pavlík), 14C (I. Světlík), traseologie (M. Kamarád), dále experiment (Z. Čermák) a oděv (T. Mrázek). Nálezy budou uloženy a vystaveny v Muzeu Blanskenska v Blansku (M. Novák, P. Komínková).

Obr. 8. Habrůvka. Nález dětské kostry z doby halštatské na skalní lavici v Severní odbočce jeskyně Býčí skála. Foto J. Šanda.

Fig. 8. Habrůvka. Child's skeleton from the Hallstatt period found on a rock ledge in the Northern Branch of the Býčí skála Cave. Photo by J. Šanda.

Obr. 9. Habrůvka. Železné šperky z dětské kostry. Foto P. Zajíček.

Fig. 9. Habrůvka. Iron jewellery from the child's skeleton. Photo by P. Zajíček.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002621A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002621A>.

Golec, M., Mírová, Z. 2020: Hallstatt Period in Moravia. Elites, centralization and social model in Ha D1–D3. In: O. Chvojka et al. (eds.): *Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen/Oberösterreich*. 29. Treffen, 5. bis 8. Juni 2019 in Žumberk. Fines Transire 29. Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf, 107–127.

Oliva, M., Golec, M., Kratochvíl, R., Kostrhun, P. 2015: *Jeskyně Býčí skála ve svých dějích a pradějích*. Anthropos. Studies in Anthropology, Palaeoethnology, Palaeontology and Quaternary Geology 39, N. S. 31. Brno: Moravské zemské muzeum.

Parzinger, H., Nekvasil, J., Barth, F. E. 1995: *Die Býčí skála-Höhle. Ein hallstattzeitlicher Höhlenopferplatz in Mähren*. Römisch-Germanische Forschungen 54. Mainz am Rhein: Zabern.

Wankel, J. 1973: Praveké starožitnosti v moravských jeskyních. *Sborník Okresního vlastivědného musea v Blansku* 5, 147–172.

Summary

A rescue excavation was carried out in the Northern Branch of the Býčí skála Cave (Habrůvka cadastral area, Blansko District) on 14 December 2024. As a result of a broken hose during speleological work, the skeleton of a 7–9-month-old child (identified by the anthropologist Z. Tvrdý) was uncovered. The remains were found on a flat rock ledge within a 5–10 cm thick layer of soil (Fig. 8). Two earrings suggest that the child was most likely a girl. Radiocarbon dating (I. Světlík) placed the find between 549 and 511 BC, corresponding to the Ha D2 phase = BS1/2 (according to Golec and Mírová 2020, Fig. 8, 9). This dating is further supported by iron jewellery measuring 22 and 18 mm in diameter, for which no parallels have yet been identified in the Czech Republic (Fig. 9).

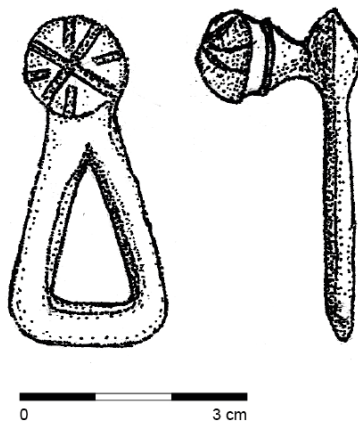
Martin Golec, Aleš Plichta, Ivo Pavlík, Věra Fejtová, Vojtěch Štrajt, Zdeněk Tvrdý, Ivo Světlík, Zuzana Golec Mírová

Hukvaldy (k. ú. Sklenov, okr. Frýdek-Místek) „Podboří“.

Mladší a pozdní doba laténská (LT C2–D). Ojedinelý artefakt. Povrchový nález. Badatelský výzkum. AMČR: M-9002595A.

Lokalizace: WGS-84: 49.6213433N, 18.2250356E

Na jaře v roce 2025 prováděl autor příspěvku povrchové sběry na západní straně kopce asi 100 m od hradní zříceniny Hukvaldy. V prudké stráni vyzvednul bronzovou opaskovou záponu (obr. 10). Předmět je pokryt zelenou patinou. Na základě specifické výzdoby na hlavici zápony je možné artefakt obecně kulturně zařadit do mladší a pozdní doby laténské (LT C2–D). Nález uvedené laténské zápony může souviset s osídlením púchovské kultury v areálu hradní zříceniny Hukvaldy (Čižmářová 2004, 186). Nález byl odevzdán archeologickému oddělení Muzea Novojičínska.

Obr. 10. Hukvaldy. Laténská zápona. Kresba D. Fryč.

Fig. 10. Hukvaldy. La Tène belt hook. Drawing by D. Fryč.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002595A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002595A>.
 Čížmářová, J. 2004: *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri.

Summary

In 2025, a bronze belt hook (Fig. 10) was discovered near the ruins of Hukvaldy Castle (Sklenov cadastral area, Frýdek-Místek District), dated to the Middle to Late La Tène period (LT C2–D).

Daniel Fryč

Hustopeče (k. ú. Hustopeče u Brna, okr. Břeclav)

Ul. Obšilova; „Na Šibenkách“, parc. č. 982/142–982/151.

Mladší doba halštatská. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.

AMČR: M-202503315.

Lokalizace: S-JTSK: -592854, -1189180; -592792, -1189237; -592753, -1189207; -592817, -1189142

V průběhu léta a podzimu 2025 probíhal archeologický výzkum při stavbě rodinných domů na okraji města Hustopeče. Zkoumaná lokalita se nachází při západním okraji intravilánu obce v trati „Na Šibenkách“. Jde o mírný jižní svah zvedající se nad původní vodoteč (dnes zaniklou). V geologickém podloží se střídají různě hluboko uložené terciérní písky a jíly karpatského flyše. Směrem k jihu a jihozápadu (dno mělkého údolí) nadložní vrstvy znatelně přibývá. Zde stavba na geologický podklad nedosáhla. Nadmořská výška se pohybuje okolo 200 m.

Lokalita je známá a vzhledem k postupující výstavbě v posledních letech několikrát zkoumaná. Přímou v prostoru byl prováděn v roce 2022 záchranný archeologický výzkum při stavbě infrastruktury (Parma 2023). Na opačné straně údolí potom v roce 2023 (Bíško 2024) a v roce 2024 (Bíško 2025). Evidováno je sídliště využívané v od mladší doby bronzové po dobu laténskou. I v tomto případě se podařilo zachytit pouze sídlištní objekty. Zhruba polovina z nich byla s ohledem na stavbu dokumentována pouze v profilu (včetně jedné zahloubené chaty; obr. 11). V severní části stavby proběhl plošný výzkum dvou zásobních jam, jedné zahloubené chaty a zhruba deseti kůlových jam. Zatímco

skromný keramický materiál získaný ze zásobních jam odpovídá mladší době bronzové, chatu (5 × 4 m; zahloubení do podloží 0,5 m) lze celkem přesně zařadit do období mladší doby halštatské. Chata má náznaky nosné konstrukce, ale kůlové jámy jsou rozmístěny značně nepravidelně a mají různou hloubku. Materiál získaný výzkumem je v tuto chvíli ve fázi zpracování. Během výzkumu se podařilo především zachytit intenzitu osídlení severní části mělkého údolí v průběhu doby bronzové a halštatské (laténské nálezy zjištěné na jižní straně zde zatím chybějí).

Literatura

AMČR: Záznam M-202503315 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503315>.

Bíško, R. 2024: Hustopeče (k. ú. Hustopeče u Brna, okr. Břeclav).

Přehled výzkumů 65(1), 225–226.

Bíško, R. 2025: Hustopeče (k. ú. Hustopeče u Brna, okr. Břeclav).

Přehled výzkumů 66(1), 271–272.

Parma, D. 2023: Hustopeče (k. ú. Hustopeče u Brna, okr. Břeclav).

Přehled výzkumů 64(1), 253.

Summary

During a rescue archaeological excavation in the ‘Na Šibenkách’ field (Hustopeče u Brna cadastral area, Břeclav District), a part of a settlement dating to the Late Bronze Age and Middle/Late Hallstatt period was investigated (Fig. 11).

Richard Bíško

Kojetín (okr. Přerov)

„U Křenovické lávky“.

Doba halštatská – laténská. Sídliště, depot. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202600105.

Lokalizace: WGS-84: 49.3409903N, 17.2904142E; 49.3411581N, 17.2917017E; 49.3391239N, 17.2916478E; 49.3393336N, 17.2927853E

Mezi zářím a prosincem roku 2025 probíhal záchranný archeologický výzkum na katastru Kojetína, vyvolaný modernizací železniční tratě mezi Brnem a Přerovem, konkrétně 5. stavbou v úseku Kojetín–Přerov. Součástí stavby byl jihozápadní obchvat Kojetína, v rámci kterého došlo k narušení plochy lokality

Obr. 11. Hustopeče. Zahloubená chata z období mladšího doby halštatské. Foto R. Bíško.

Fig. 11. Hustopeče. Sunken hut from the Middle/Late Hallstatt period. Photo by R. Bíško.

polykulturního sídliště v trati „U Křenovické lávky“, známého z povrchových nálezů (Drechsler 2009; Schenk 2022). Archeologickým výzkumem bylo prozkoumáno 1250 archeologických objektů, zachycujících průřez osídlením lokality od eneolitu po raný středověk (viz oddíly Eneolit, Doba bronzová, Doba římská a doba stěhování národů, Středověk a novověk). Převážná část objektů byly kůlové a sloupové jamky.

Vlastní jádro osídlení lokality pravděpodobně spadá do průběhu doby halštatské až doby laténské, s potenciálním počátkem již v závěru pozdní doby bronzové. Kromě zásobních jam je toto osídlení nejlépe doloženo půdorysy minimálně deseti zemnic (obr. 12), roztroušených po celé zkoumané ploše. Půdorys těchto objektů ani jejich konstrukce nejsou jednotné, převážně ale jde o obdélné jámy menších až středních rozměrů, převážně bez stop vnitřní konstrukce. U větších zemnic sestávala vnitřní konstrukce ze dvou kůlových jamek v protilehlých kratších stěnách. Archeologické nálezy z lokality čekají na zpracování, proto zatím není možné jejich bližší datování.

Zřejmě do časně doby laténské lze ale datovat depot železných artefaktů, nalezený v jedné z jam. Sestával z držadla vědra, kosy, snad pily, kolíku s kruhovým okem a tří dlouhých klíčů.

Obr. 12. Kojetín. Superpozice dvou zemnic. Foto V. Záhorák.

Fig. 12. Kojetín. Superposition of two sunken huts. Photo by V. Záhorák.

Obr. 13. Kojetín. Dřevěná studna po odebrání výplně. Foto V. Záhorák.

Fig. 13. Kojetín. Wooden well after removal of the infill. Photo by V. Záhorák.

Stranou od ostatních objektů byly nalezeny i dvě dřevěné studny (obr. 13). Studna 1 byla tvořena čtveřicí vzájemně zaklesnutých prken, studna 2 sestávala z vydlabaného kmene jilmu. Obě studny jsou nyní předmětem dalších analýz za účelem přesnější datace.

Literatura

AMČR: Záznam M-202600105 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202600105>.

Drechsler, A. 2009: Osídlení katastru města Kojetína v prehistorii a raném středověku. In: F. Řezáč, H. Svačinová, J. Šírek (eds.): *Kojetín v proměnách času. 1233–2008*. Kojetín: Městské kulturní středisko Kojetín, 19–36.

Schenk, Z. 2022: Kojetín (okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 63(1), 200–201.

Summary

During the reconstruction of the railway between Brno and Přerov, earthworks disturbed a known multi-period site in the cadastral area of Kojetín (Přerov District). Between September and December, a total of 1,250 features were excavated, documenting settlement activity from the Eneolithic to the Early Middle Ages. Ten sunken huts (Fig. 12) and numerous settlement pits dating from the Hallstatt to the La Tène periods were investigated. A hoard of iron artefacts was also discovered in one of the features. Two wooden wells (Fig. 13) were identified within the settlement area as well.

Vít Záhorák, Eva Pospíšilová, Lenka Nedomová, Josef Janča

Kralice na Hané (okr. Prostějov)

Ul. Zákostelní č. p. 63, parc. č. 859/5.

Platěnická kultura. Sídliště. Skupina/síť sond. Záchraný výzkum.

AMČR: M-202405341.

Lokalizace: S-JTSK: -553819.36, -1135248.71

Ve dnech 5. až 18. března 2025 byl proveden drobný záchraný archeologický výzkum při stavbě „Kralice n. H., Nerudova, rozš. DS NN, Janča (č. stavby 1030082274)“. Jeho výsledkem bylo zejména objevení doposud neznámého sídliště platěnické skupiny východohalštatské kultury rozloženého severně od kralického kostela Nanebevzetí Panny Marie, tj. v místech dnešní ulice Zákostelní a ulice Nerudova.

Literatura

AMČR: Záznam M-202405341 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405341>.

Summary

A rescue archaeological excavation carried out during the installation of underground low-voltage distribution cables in Kralice na Hané (Prostějov District) yielded traces of a previously unknown Hallstatt period settlement in the area north of the Church of the Assumption of the Virgin Mary.

Pavel Fojtík

Kuřim (okr. Brno-venkov)

„Záhoří“, parc. č. 3062/70.

Střední doba laténská (LT B–C1). Pohřební areál, hrob. Náhodný zásah/nález. Záchraný výzkum. AMČR: M-202503731.

Lokalizace: WGS-84: 49.3054522N, 16.5467278E

Během výstavby obytného souboru Kuřim-Záhoří byl odkryt ojedinělý kostrový hrob ženy z doby laténské, vybavený početnými šperky (obr. 14). Hrobová jáma měla v rozích dochovány pozůstatky nadzemní dřevěné konstrukce. I když byl hrob nalezen na skryté ploše izolovaně, nelze vyloučit jeho příslušnost k sídlišti a pohřebišti prozkoumaném v přilehlých plochách v letech 2021–2022 (Přichystal 2021; Parma 2022).

Obr. 14. Kuřim. Hrob ženy z doby laténské. Foto P. Kos.

Fig. 14. Kuřim. Female grave from the La Tène period. Photo by P. Kos.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503731 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503731>.

Přichystal, M. 2021: Kuřim (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 62(1), 273.

Parma, D. 2022: Kuřim (okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 62(1), 189.

Summary

During the construction of the Kuřim-Záhoří residential complex, an isolated richly furnished La Tène inhumation grave of a woman was uncovered (Fig. 14). Its association with the settlement and cemetery investigated in adjacent areas in 2021–2022 cannot be excluded.

Petr Kos

Kvasice (okr. Kroměříž)

„Padělky“.

Doba halštatská. Sídliště. Průzkum detektorem kovu. AMČR: M-9002598A.

Lokalizace: Nepublikováno z důvodu ochrany lokality

Dne 11. února 2025 student archeologie na Univerzitě Palackého v Olomouci A. Vybíralík v rámci preventivní archeologie našel při detektorové prospekci hadovitou náušnici z doby halštatské a předal ji Muzeu Kroměřížska, p. o. Maximální délka náušnice je 19 mm a max. \varnothing tyčinky 6 mm (obr. 15). Jedná se o typ šperku, který náleží k okruhu kultur východního typu (nazývaný též nepřesně jako skytský), který se na Moravu šířil v období Ha D1 – LT A (625–370 př. Kr.), nejpravděpodobněji však v pozdní době halštatské (Ha D2–D3). Nález byl učiněn na katastru obce Kvasice, v poloze „Padělky“. Na identické lokalitě se nacházejí keramické nálezy z doby bronzové, laténské i z doby halštatské. Hadovité náušnice byly na území ČR sumarizovány nedávno (Niessner et al. 2025, 274). Nyní je na Moravě známo 21 kusů z 18 lokalit: 1. Čechy pod Kosířem – „Na Hrádkách“, 2. Diváky – „Nedánov“, 3. Držovice – „Horka“, 4. Hovorany – „Konopiska na Pískách“, 5. Hrubčice – „Ostrov“, 6. Ivančice – „Panovského cihelna“, 7. Kostelec na Hané – „Dolní smoluce“, 8. Kostelec na Hané – „Trněnka“, 9. Kvasice – „Padělky“, 10. Měřovice nad Hanou – „Babiny“ (4 ks), 11. Ostrožská Nová Ves – „Padělky“, 12. Plumlov – „Nad Brániskem“, 13. Práche – „U Prosiměřic“, 14. Pustiměř – „Farské“, 15. Rymice – „Újezdy“, 16. Suchohrdly – „Nad Přehradou II“, 17. Ústín – „Trávníky“, 18. Vranovice – „Háj“. Tyto výrobky ukazují novou módu a technologii pozdní doby halštatské po roce 550 př. Kr. V doznívající horákovské skupině evidujeme šest lokalit a v platěnické skupině dvanáct lokalit. Jádrem výskytu hadovitých náušnic se nachází na území vekerzuské kultury v Karpatské kotlině. Nedávno byly na Moravě rozděleny na dvě skupiny: předměty s původními východními analogiemi (sem patří hlavně jednoduché plasticky nezdobené kusy, též exemplář z Kvasic – „Padělků“) a již moravské invenční modifikace s inovativním výzdobným spektrem (Kozubová, Golec 2020a, Abb. 2; 2020b, 211–214). U nového kusu z Kvasic bylo provedeno na různých místech na povrchu měření pomocí XRF, vždy 4 × a hodnoty byly zprůměrovány, je uvedena též směrodatná odchylka (SO): Cu (59,49 %; SO 5,01 %), Si (15,37 %; SO 2,59 %), Sn (10,63 %; SO 1,49 %), Al (4,88 %; SO 0,96 %), P (4,74 %; SO 0,76 %), Pb (1,65 %; SO 0,41 %), Sb (0,57 %; SO 0,14 %), Fe (0,50 %; SO 0,37 %), Ag (0,37 %; SO 0,04 %), Ti (0,32 %; SO 0,10 %), Bi (0,16 %; SO 0,07 %), Ni (0,18 %; SO 0,02 %), Zn (0,08 %; SO 0,03 %), Au (0,08 %; SO 0,01 %), Sr (0,04 %; SO 0,01 %). Výsledkem je konstatování, že náušnice je vyrobena z bronzu a vyskytující se potažení elektronem nebylo zjištěno.

Obr. 15. Kvasice. Hadovitá náušnice. Foto a kresba A. Vybíralík.

Fig. 15. Kvasice. Snake-shaped earring. Photo and drawing by A. Vybíralík.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002598A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002598A>.

Kozubová, A., Golec, M. 2020a: Aus der Nähe oder aus der Ferne? Zu den hallstattzeitlichen Funden vom östlichen Typ aus Mähren. In: A. Kozubová, E. Makarová, M. Neumann (eds.): *Ultra velum temporis. Venované Jozefovi Bátorovi k 70. narodeninám*. Slovenská archeológia – Supplementum 1. Nitra: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, 349–360. Dostupné také z: doi.org/10.31577/slovarch.2020.suppl.1.29.

Kozubová, A., Golec, M. 2020b: Předměty vekezugské kultury a předměty východního typu na Moravě. In: M. Golec, P. Fojtík (eds.): *Centrum východohalštatské kultury na střední Moravě*. Archaeologica Olomucensia – Tomus V. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 210–218.

Niessner, R., Golec, M., Kučera, L., Kalábek, M. 2025: Ústín (okr. Olomouc). *Přehled výzkumů* 66(1), 274–275.

Summary

On 11 February 2025, a snake-shaped earring (Fig. 15) was discovered during a metal detector survey at the Kvasice – ‘Padělky’ site (Kroměříž District) and subsequently donated to the Museum of the Kroměříž Region. This represents the 21st find of this earring type in Moravia. XRF analysis revealed that the earring was made of bronze without an electrum surface coating.

Adam Vybíralík, Martin Golec, Lukáš Kučera

Kyjovice (okr. Znojmo)

„Sutny“.

Horákovská skupina. Hrob. Skupina/síť sond. Badatelský výzkum.

AMČR: M-202502965.

Lokalizace: WGS-84: 48.89893933N, 16.13752335E

V roce 2025 pokračoval systematický výzkum domu č. 33 kultury s lineární keramikou na lokalitě Kyjovice v poloze „Sutny V“

(viz oddíl Neolit). Kromě situací z neolitu byl na zkoumané ploše objeven také kostrový hrob H31 (obr. 16) z doby halštatské. Hrobová komora měla rozměry přibližně 2 × 2,5 m a na jejím dně, v jižní polovině, spočívaly špatně zachované kosterní pozůstatky, pravděpodobně původně uložené v dřevěné rakvi. Kostra patřila dítěti ve věku 11–12 let; pohlaví u takto mladého jedince nelze určit kvůli nedostatečně vyvinutým pohlavním dimorfním znakům. Dítě pravděpodobně trpělo stresovým obdobím v mladším věku, o čemž svědčí výskyt *cribra orbitalia* a hypoplazie zubní skloviny. Osobní výbavu zemřelého tvořily tři štěrčátka, několik korálek a opracovaný kámen. V severní části hrobové jámy se nacházelo deset keramických nádob (šálky, misky, amfora). Během výzkumu hrobu H31 byly odebrány vzorky na analýzu aDNA, parazitů, archeobotanickou analýzu a chemickou analýzu půdy.

Výzkumné aktivity jsou realizovány s podporou grantového projektu Masarykovy univerzity „Archeologické terénní prospekce, exkavace a dokumentace V a VI (MUNI/A/1481/2024; MUNI/A/1582/2025)“, „Připravení na budoucnost: porozumění dlouhodobé odolnosti lidské kultury (RES-HUM)“ a TKLit.

Literatura

AMČR: Záznam M-202502965 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202502965>.

Summary

In 2025, the systematic archaeological excavation of House No. 33 of the Linear Pottery culture at the Kyjovice – ‘Sutny V’ site (Znojmo District) continued. In addition to Neolithic contexts, an inhumation grave H31 from the Hallstatt period was also uncovered within the excavation area (Fig. 16). The grave chamber contained poorly preserved skeletal remains of a child aged 11–12 years in its southern half. The sex of the individual could not be determined. The grave inventory consisted of three rattles, several beads, and a worked stone, while ten ceramic vessels were found in the northern part of the grave.

Peter Tóth, Zdeněk Tvrđý, Johana Malíšková, Klára Šabatová

Obr. 16. Kyjovice. Komorový hrob H31 horákovské skupiny. Foto P. Tomek.

Fig. 16. Kyjovice. Chamber grave H31 of the Horákov group. Photo by P. Tomek.

Lešany (k. ú. Lešany u Prostějova, okr. Prostějov)

Náves (před domem s č. p. 11), parc. č. 1341.

Doba laténská. Sídliště. Skupina/síť sond. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202401798.

Lokalizace: S-JTSK: - 564590.56, -1130218.07

Ve dnech 23. dubna až 22. srpna 2025 byl prováděn záchraný archeologický výzkum při stavbě „Lešany, kabel NN, směr Ptení (č. stavby 1040023580)“. Během pokládky zemních kabelů distribuční sítě nízkého napětí byla v severní části dnešní návsi (před domem s č. p. 11) výkopem protnuta archeologická situace, kterou můžeme s vysokou mírou pravděpodobnosti ztotožnit s laténskou polozemnicí částečně prozkoumanou již v roce 1996 při plynofikaci obce a pokládce vodovodu (viz např. Šmíd 1996; Čížmář et al. 2000, 180, lokalita č. 174; Fojtík 2002, 65–66, obr. na str. 78).

Literatura

AMČR: Záznam M-202401798 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202401798>.

Čížmář, M., Geislerová, K., Unger, J. (eds.) 2000: *Výzkumy – Ausgrabungen 1993–1998*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno.

Fojtík, P. 2002: Pravěké a raně středověké osídlení katastru obce Lešany (okr. Prostějov). *Střední Morava* 15, 55–84.

Šmíd, M. 1996: *Závěrečná zpráva o provedení archeologického výzkumu v Lešanech, okr. Prostějov, „plynifikace a výstavba vodovodu“ 1996, č. akce 18/96*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. 82/96. [cit. 2026-10-02]. Uloženo: Archiv Ústavu archeologické památkové péče Brno. DOI: 10.60585/M-TX-201701630. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://doi.org/10.60585/M-TX-201701630>.

Summary

A rescue archaeological excavation carried out during the installation of underground low-voltage distribution cables in Lešany (Prostějov District) once again identified traces of La Tène occupation in the area north of the present-day village green, where such activity had already been recorded previously.

Pavel Fojtík

Měrovice nad Hanou (okr. Přerov)

„Hliník pod nádražím“.

Doba laténská. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202505399.

Lokalizace: WGS-84: 49.34332N, 17.24919E

Mimo starší (viz oddíl Doba bronzová) a mladší (viz oddíl Středověk a novověk) situace byla v lokalitě „Hliník pod nádražím“ na katastru Měrovice nad Hanou při rekonstrukci železniční trati prozkoumána také jedna částečně zahloubená chata (obr. 17), která však poskytla pouze malé množství datovatelného keramického materiálu, mezi kterým vystupuje jen jeden výrazně ovalený okraj rozměrnější nádoby a v ruce lepená zatažená mísa. S půdorysem obdélného tvaru se zaoblenými rohy a orientací s minimální odchylkou ve směru V–Z by měl tento objekt spadat do mladší doby železné. Pozoruhodná je však jeho vnitřní konstrukce, která je oproti standardním zemnicím doby laténské poněkud odlišná – šestikúlová, doplněná dalšími menšími jamkami v hlavních osách a podél stěn, které je možné považovat za doklad opravy konstrukce nadzemní části.

Literatura

AMČR: Záznam M-202505399 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505399>.

Summary

A semi-sunken hut from the La Tène period with a remarkable internal structure (Fig. 17) was investigated during the reconstruction of the railway in the ‘Hliník pod nádražím’ field in Měrovice nad Hanou (Přerov District).

Miroslav Popelka, Martin Paulus

Obr. 17. Měrovice nad Hanou – „Hliník pod nádražím“. Kolmý snímek částečně zahloubené chaty s negativy vnitřní konstrukce. Foto M. Popelka.

Fig. 17. Měrovice nad Hanou – ‘Hliník pod nádražím’. Vertical photograph of a semi-sunken hut with negatives of the internal structure. Photo by M. Popelka.

Měrovice nad Hanou (okr. Přerov)

„Podlučí“.

Střední doba laténská (LT B–C1), mladší a pozdní doba laténská (LT C2–D). Sídliště, areál nezemědělské výroby. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202600455.

Lokalizace: WGS-84: 49.3394144N, 17.2602081E

V roce 2025 byla zahájena velkoryse pojatá modernizace železniční trati Brno–Přerov, 4. stavba Nezamyslice–Kojetín. V rámci tohoto úseku bylo v ploše budoucí trasy (vedené z velké části v dosud nedotčené krajině) dřívějšími povrchovými prospekciemi identifikováno celkem 12 lokalit, které byly následně v předstihu zkoumány. Lokalita č. 11 mezi Měrovicemi a Kojetínem je položena v trati „Podlučí“, na dvou terénních vlnách nad Tvorovickým potokem vlévajícím se do říčky Hané a mezi jeho dvěma levobřežními bezejmennými přítoky. Celkově byla odkryta plocha o délce přesahující 700 m a šířce cca 40–50 m. Na obou terénních vlnách bylo zjištěno intenzivní osídlení od pravěku až po raný středověk. Výrazná komponenta zde náleží mladší a pozdní době laténské.

Laténské osídlení se koncentrovalo především na první (západní) terénní vlně, kde tvořilo (vyjma dvou exploatačních jam kultury s lineární keramikou) jedinou zjištěnou komponentu. Prozkoumáno bylo množství rozměrných objektů, většinou obdélného či oválného půdorysu. V některých případech šlo o zahluobené chaty s klasickou konstrukcí se dvěma kúly na středové ose, u některých se však ukázalo, že jde o hliníky nebo objekty související s výrobou, s množstvím keramiky a dalšího sídlištního materiálu doplněného početnými nálezy strusky.

Zajímavý je zvýšený počet pyrotechnologických zařízení v tomto prostoru. Objeveny byly celkem čtyři hrnčířské pece. První z nich byla dvoukomorová s neporušeným roštem (obr. 18). Dva topné kanály ústily do předpecní jámy čtvercového půdorysu. Materiál je možné datovat do období LT B2–C1. Unikátní situaci poskytly dvě kruhové pece umístěné při okrajích rozměrné exploatační jámy (obr. 19), které je možné na základě materiálu datovat do období LT C1b–C2. Obě tyto situace (průměr cca 1,6 m) se vymykaly standardním rozměrům běžných hrnčířských pecí. První z nich byla výjimečná třemi kanály, které ústily do tří komor překrytých jen částečně zachovalým roštem. Rozměry druhé pece byly téměř totožné s tou první. Na rozdíl od výše

Obr. 18. Měrovice nad Hanou – „Podlučí“. Pec se zachovalým roštem a dvěma topnými kanály. Foto I. Čížmář.

Fig. 18. Měrovice nad Hanou – ‘Podlučí’. Kiln with a preserved grate and two flues. Photo by I. Čížmář.

Obr. 19. Měrovice nad Hanou – „Podlučí“. Exploatační jáma se dvěma atypickými pecemi. Foto I. Čížmář.

Fig. 19. Měrovice nad Hanou – ‘Podlučí’. Extraction pit with two atypical kilns. Photo by I. Čížmář.

uvedené byla však vybavena dvěma topnými kanály. Jak se však ukázalo později při sundávání roštu, topeniště bylo rozděleno třemi přepážkami na celkem čtyři komory. Vzduch byl vháněn kanály do dvou středových komor, a aby se dostal i do ostatních částí pece, bylo na svrchní straně přepážek vytvořeno několik příčných průduchů.

Oba výše zmíněné způsoby konstrukce jsou v rámci střední Evropy unikátní a vymykají se z běžných standardů, které tvoří pro dobu laténskou zřetelně menší dvoukomorové hrnčířské pece. Na druhou stranu není výskyt těchto atypických zařízení překvapivý, jelikož vyšší počet přepážek byl důležitý pro stabilitu nasedajícího roštu, který by se jinak patrně propadl. Chronologický vývoj na lokalitě lze mimo jiné sledovat na jedné z chat, která poskytla početný materiál datovaný do stupně LT C1, přičemž až po jejím zániku byla ve vzniklé depresi vyhloubena předpecní jáma a vlastní (rozměrově již standardní) dvoukomorová hrnčířská pec, které zanikly později, ve fázi LT C2.

Dalším zajímavým objektem byla mělká laténská chata s dvěma kúly na středové ose, na jejímž dně byly zachyceny zbytky otopného/pyrotechnologického zařízení neznámého účelu (obr. 20). Vedle pak byly dokumentovány zbytky drobné pece určené k redukcí železné rudy. V jedné z prohlubní v rámci chaty byl umístěn sklad kusů železných hub, stěny dalších dvou zahluobenin byly vymazány vrstvou světle šedého jílu. Nálezová situace ukazuje na zpracování železné rudy a získaných hub přímo v rámci objektu.

Mezi dvěma terénními vlnami se nachází vkleslina, v níž se kumuluje spodní voda, a to i v letním období. Jde tak o přirozený zdroj vody pro přilehlý výrobní areál. Laténské objekty byly zkoumány v bezprostřední blízkosti tohoto zdroje, a je tedy možné, že mohl být dříve nějakým způsobem regulován. Výrobní objekty spolu s několika zásobními jámami se nacházely i na druhé (východní) terénní vlně, zde však již promísené se situacemi dalších pravěkých kultur.

Z geofyzikálního měření vyplývá, že výzkum protnul jižní část lokality, přičemž prozkoumána byla cca třetina celkového proměřeného prostoru sídliště. Zajímavá je kumulace příznaků indikujících dalších několik desítek pyrotechnologických zařízení severně od skryté plochy (v bezprostřední blízkosti) na ploše o rozloze pouhých cca 120 × 50 m.

Obr. 20. Měrovice nad Hanou – „Podlučí“. Zahloubená chata s pozůstatky hutnické výroby železa. Foto I. Čížmář.

Fig. 20. Měrovice nad Hanou – „Podlučí“. Sunken huts with remains of iron smelting production. Photo by I. Čížmář.

Mezi nálezy z celého sídliště dominuje keramika, z velké části hrubá a grafitová, v některých případech opatřená na podhrdlí pásy kolků ve tvaru obráceného „C“. Zajímavé jsou rovněž fragmenty několika uch pocházejících z tzv. kotlovitých mís, s jejichž nálezy se zpravidla setkáváme ve výrobních areálech mladší doby laténské. Jemná keramika se vyskytuje pouze sporadicky. V jedné z chat byly získány i zlomky keramiky malované červeno-bílým dekorem. Kromě mazanice a zvířecích kostí se ve většině objektů podařilo získat větší i menší množství strusky. Z množství drobných nálezů zaujme několik zlomků skleněných náramků a korálek, části bronzových spon a opasků (závěsky, články, zápona), bronzové dělené kolečko a dvě mince – stříbrný obol typu Roseldorf/Němčice a suberát 1/24 statéru Athény Alkidemos, které lze spojovat s obdobím rozkvětu centrální aglomerace Němčice nad Hanou. Ze železných předmětů lze zmínit množství fragmentů spon (i téměř celých exemplářů), sekeru, klíč či tulejovité dláto.

Počátek laténského osídlení na lokalitě lze klást do fáze LT B2–C1, přičemž největší rozkvět zaznamenáváme v LT C1b–C2. Ukazuje se však, že osídlení na lokalitě v menší míře pokračovalo i na počátku stupně LT D, jak dokládají nálezy malované keramiky zjištěné v jedné z chat a nálezy bronzových zrcátek a stříbrných obolů typu Staré Hradisko získaných během předcházejících povrchových prospekcií.

Literatura

AMČR: Záznam M-202600455 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202600455>.

Summary

During a rescue archaeological excavation at the ‘Podlučí’ site (Měrovice nad Hanou cadastral area, Přerov District), a settlement dating to the Middle and Late La Tène period was uncovered. Excavated features included sunken huts, clay pits, and features associated with specialised production activities (Fig. 18–20). Several kilns were identified during the excavation, two of which exceeded standard dimensions and were exceptional in their construction. Based on the geophysical survey results, approximately one third of the production area was investigated.

A sunken hut containing the remains of a furnace used for iron ore smelting was also uncovered, together with a storage with iron blooms. The site most likely does not represent an ordinary agricultural settlement, but rather an area focused on several forms of specialised production.

Ivan Čížmář

Morašice (okr. Znojmo)

Intravilán obce, parc. č. 1906.

Starší doba železná, horákovská skupina. Sídliště. Vertikální řez. Záchraný výzkum. AMČR: M-202502437.

Lokalizace: WGS-84: 48.9573075N, 16.2106547E

Záchraný archeologický výzkum byl iniciován výkopovými pracemi souvisejícími s výstavbou rodinného domu, a to v místech původní středověké zástavby obce Morašice (Rožnovský 2025). Během vizuální kontroly výkopů pro základové pasy bylo na profilech a v půdorysu zjištěno několik porušených zahloubených objektů (SJ 500–504). Stratigraficky nejstarší je rozsáhlý horákovský objekt (SJ 504), do kterého byla zahloubená stejně datovaná zásobní jáma (SJ 501). S objektem 504 byly v superpozici i zbývající zahloubené objekty, jež na základě keramického materiálu datujeme do středověku (viz oddíl Středověk a novověk).

Literatura

AMČR: Záznam M-202502437 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202502437>.

Rožnovský, D. 2025: *Novostavba rodinného domu na parc. č. 76, 1047/45, 1906, 39 a 36 v k. ú. Morašice*. Rkp. nálezné zprávy M-TX-202500995 [cit. 2026-02-15]. Uloženo: Archiv nálezných zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno. DOI: 10.60585/M-TX-202500995. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://doi.org/10.60585/M-TX-202500995>.

Summary

During the construction of a new family house in Morašice (Znojmo District), a multi-period settlement was damaged. Pits 501 and 504 may be identified as the earliest chronological component of the site and are dated to the Early Iron Age, while the remaining features date to the Middle Ages (see the section Middle Ages and Modern Times).

David Rožnovský, Jana Bauerová

Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)

„Nadloučí“.

Doba halštatská. Hrob. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.

AMČR: M-202501911.

Lokalizace: WGS-84: 49.3474167N, 17.2113333E; 49.3468056N, 17.2114167E; 49.3467222N, 17.2125833E; 49.3469444N, 17.2129167E; 49.3465833N, 17.2158889E; 49.3466389N, 17.2178333E; 49.3465000N, 17.2228056E; 49.3464444N, 17.2279722E; 49.3471944N, 17.2301944E; 49.3476111N, 17.2143056E; 49.3473333N, 17.2140278E

V roce 2025 proběhl na katastru města Němčice nad Hanou v trati „Nadloučí“ záchraný archeologický výzkum související s modernizací trati Brno–Přerov, 4. stavba Nezamyslice–Kojetín, označená jako lokalita č. 6, žel. km 65,100–66,450. Lokalita je situovaná severovýchodním směrem od centra města v mírně zvlněném terénu, severním a východním směrem ji obtéká Hraniční potok, jižně říčka Haná a bezejmenná zdrojnice. Nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 200–230 m.

Díky záchranému archeologickému výzkumu byla prozkoumána polykulturní lokalita s 528 sídlištními objekty, které můžeme datovat do období kultury s moravskou malovanou keramikou, kulovitých amfor a únětické kultury, a také hroby patřící kultuře se zvoncovitými poháry, únětické kultuře, platěnické skupině a ranému středověku (viz oddíly Neolit, Eneolit, Doba bronzová a Středověk a novověk).

Obr. 21. Němčice nad Hanou. Halštatský hrob H28. Foto E. Pospíšilová.

Fig. 21. Němčice nad Hanou. Hallstatt period grave H28. Photo by E. Pospíšilová.

Halštatský hrob H28 se nacházel v západní části zkoumané lokality na mírném návrší, měl pravidelný čtvercový půdorys s rozměry cca 2,8 m × 2,8 m (obr. 21). Kosterní ostatky byly objeveny až dodatečně během laboratorních prací ve výplních keramických nádob a jen ve velmi malém množství. V jámě bylo nalezeno 2 × železné kopí a 12 keramických nádob, bohužel ve značně fragmentárním stavu, některé keramické nádoby byly zdobeny malováním. Hrob lze předběžně zařadit do platěnické skupiny.

Literatura

AMČR: Záznam M-202501911 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501911>.

Summary

In 2025, a rescue archaeological excavation was carried out in the ‘Nadloučí’ field near Němčice nad Hanou (Prostějov District) in connection with the modernisation of the Brno–Přerov railway. Excavated site No. 6 represents a multi-period settlement and burial ground comprising of 528 features dated from the Neolithic to the Early Middle Ages. In the western part of the site, a Hallstatt period grave (Fig. 21) of the Platěnice group was uncovered on a slight elevation. The grave H28 had a regular square shape pit and contained two iron spears together with a set of 12 ceramic vessels, preserved mostly in a fragmentary state and carried painted decoration.

Eva Pospíšilová

Němčice nad Hanou (okr. Prostějov)

„Padělky u Dolního trávníku“.

Doba halštatská. Sídliště, pohřebiště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202505143.

Lokalizace: WGS-84: 49.3446986N, 17.1943253E

V rámci stavby modernizace trati Brno–Přerov, 4. stavba Nezamyslice–Kojetín, byly provedeny rozsáhlé plošné skrývky v lokalitě 4 severozápadně od intravilánu Němčice nad Hanou v trati „Padělky u Dolního trávníku“. Na rozsáhlé polykulturní lokalitě bylo celkem prozkoumáno přes 1350 sídlištních objektů a přibližně 100 hrobů.

Na mírném východním svahu na pravém břehu Žlebůvky byla prozkoumána část sídliště z doby halštatské zahrnující stovky zahloubených objektů. Vedle početných zásobních jam byly dokumentovány zahloubené chaty a stopy nadzemní zástavby včetně lehkého ohrazení nebo oplocení. Na nejvyšším bodě návrší (235 m n. m.) nad původním hliníkem se podařilo odkryt uzavřenou skupinu přibližně 18 rámcově současných hrobů včetně několika rozměrných komorových (obr. 22). Obsah jednoho z nich byl ve starší době laténské kompletně vybrán a nahrazen masivní kamennou skříňkou, datovanou sponou. Nejméně šest hrobů bylo již v minulosti zkoumáno, což odpovídá zprávám o výzkumech A. Teličky v roce 1901 v poloze „Nad Hliníkem“ (Fojtík, Veselá 2013). Jeden z nich lze zcela jednoznačně ztotožnit, neboť z něj byla získána velká část známé „sluneční mísy“ platěnické skupiny (obr. 23), jejíž zbývající rekonstruovaný fragment získaný Teličkou je dnes součástí expozice Muzea Komenského v Přerově, p. o.

Obr. 22. Němčice nad Hanou. Komerový hrob z doby halštatské. Foto M. Popelka.
Fig. 22. Němčice nad Hanou. Hallstatt period chamber grave. Photo by M. Popelka.

Obr. 23. Němčice nad Hanou. Nově nalezená část „sluneční mísy“. Foto D. Parma.
Fig. 23. Němčice nad Hanou. Newly discovered part of the ‘sun bowl’. Photo by D. Parma.

Literatura

AMČR: Záznam M-202505143 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505143>.
 Fojtík, P., Veselá, B. 2013: Pravěké a raně středověké osídlení katastru města Němčice nad Hanou (okr. Prostějov). *Střední Morava* 35, 63–88.

Summary

In the ‘Padělky u Dolního trávníku’ field (Němčice nad Hanou cadastral area, Prostějov District), part of a Hallstatt period settlement comprising hundreds of subsurface features was investigated. Recorded features included storage pits, sunken huts, and traces of above-ground structures, including light fencing

or enclosures. At the highest point of the hill, a closed group of 18 broadly contemporary graves was uncovered, including several large chamber graves (Fig. 22). The content of one of these graves had been completely removed during the Early La Tène period. At least six graves had already been investigated in the past by A. Telička (Fojtík, Veselá 2013), and one of them yielded a large part of the well-known ‘sun bowl’ of Platěnice group (Fig. 23).

David Parma, Petr Kos

Ořechov (okr. Brno-venkov)

Ul. Kout, parc. č. 945/2.

Doba laténská. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.
 AMČR: M-202501918.

Lokalizace: S-JTSK: -605458.18, -1169464.15; -605431.18, -1169497.99; -605488.23, -1169530.41; -605465.66, -1169549.39

Od května do listopadu roku 2025 provedli pracovníci Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., záchraný výzkum v jihozápadním cípu ulice Kout v souvislosti s úpravou zdejšího veřejného prostranství. Ulice Kout kopíruje severozápadní stranu nevýrazné terénní sníženiny, v níž vzniká zdrojnice Tikovického potoka. Současně tato ulice představuje západní okraj historického jádra původního Ořechova.

Jihovýchodní část dotčeného prostoru pokrývaly vrstvy středověkých až novověkých navážek a splachů, které vyrovnávaly pravou stranu původně mnohem hlubšího zářezu zdrojnice Tikovického potoka. V místě retenční nádrže bylo zjištěno, že jejich mocnost přesahuje 2 m. Pod těmito vrstvami, respektive ve sprašovém podloží vystupujícím v severozápadní třetině plochy se podařilo zdokumentovat šest zahloubených objektů sídlištního charakteru. Jeden z nich bylo možné spolehlivě datovat do doby laténské.

Literatura

AMČR: Záznam M-202501918 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501918>.

Summary

In 2025, a rescue archaeological excavation was carried out at the south-western end of Kout Street in Ořechov (Brno-Country District), prompted by the redevelopment of the local public space. In addition to medieval and modern backfill and colluvial deposits, six sunken huts were documented, one of which was dated to the La Tène period.

Michal Přichystal

Racková (okr. Zlín)

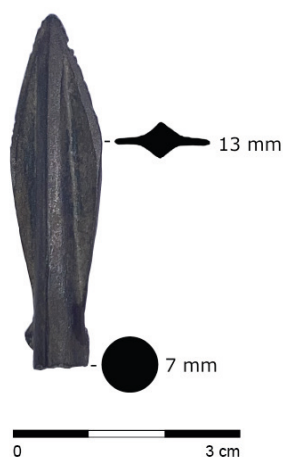
„Nad Bukovcem“.

Doba halštatská. Ojedinelý artefakt. Průzkum detektorem kovu.
 AMČR: M-9002597A.

Lokalizace: Nepublikováno z důvodu ochrany lokality

Dne 8. března 2023 student archeologie na Univerzitě Palackého v Olomouci, A. Vybíralík v rámci preventivní archeologie při detektorové prospekci našel na katastru obce Racková v trati „Nad Bukovcem“ dvojbřitou šipku východního typu s vnější tulejkou. Maximální délka šipky je 36 mm, maximální šířka listu 13 mm a maximální \varnothing tulejky 7 mm (obr. 24). Jedná se o typ Zabotin, který náleží k okruhu kultur východního typu. V pojetí

např. ukrajinské archeologie jde o skytská militaria. Na Moravě patří k nejstarším typům, ve zdejší kontextu je můžeme datovat nejdříve do Ha D1, tj. do 2. čtvrtiny 6. století př. Kr. (skupina 4 podle Kozubová, Golec 2020, 355, Abb. 1, 2; Grechko 2020). Nález nejspíše souvisí s předpokládaným směrem velkého východního nájezdu po ose Dédestapolcsány – „Verebce-bérc“ (HU) – Smolenice – „Molpír“ (SVK) – Provodov – „Rysov“ – Racková – „Nad Bukovcem“ – Křenovice – „Hradisko“ – (západně od vrchu Kosíře) – směr Wicina (PL) / Čechy. Na různých místech šipky z Rackové bylo na povrchu provedeno měření pomocí XRF. Provedena byla tři měření a hodnoty byly zprůměrovány, je uvedena též směrodatná odchylka (SO): Cu (57,16 %; SO 17,86 %), Sn (17,44 %; SO 3,39 %), Fe (16 %; SO 11,61 %), Si (7,87 %; SO 3,39 %), Pb (0,53 %; SO 0,06 %), Sb (0,39 %; SO 0,06 %), Ag (0,18 %; SO 0,02 %), Au (0,14 %; SO 0,02 %), Ti (0,13 %; SO 0,05 %), Zn (0,07 %; SO 0,03 %), Ni (0,03 %; SO 0,02 %), Sr (0,02 %; SO 0,01 %). Výsledkem je konstatování, že šipka je vyrobena z bronzu s vysokým obsahem železa.

Obr. 24. Racková. Šipka východního typu. Foto a kresba A. Vybíralík.

Fig. 24. Racková. Eastern-type arrowhead. Photo and drawing by A. Vybíralík.

Literatura

- AMČR: Záznam M-9002597A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002597A>.
- Grechko, D. S. 2020: About the dating of the Scythian type arrowheads of the Late Hallstatt period from Central Europe. *Arheologia* 2020(4), 12–27. DOI: <https://doi.org/10.15407/archaeologyua2020.04.012>. Dostupné také z: <https://arheologia.com.ua/index.php/arheologia/article/view/230/217>.
- Kozubová, A., Golec, M. 2020: Aus der Nähe oder aus der Ferne? Zu den hallstattzeitlichen Funden vom östlichen Typ aus Mähren. In: A. Kozubová, E. Makarová, M. Neumann (eds.): *Ultra velum temporis*. Venované Jozefovi Bátorovi k 70. narodeninám. Slovenská archeológia – Supplementum 1. Nitra: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, 349–360. DOI: 10.31577/slovarch.2020.suppl.1.29. DOI: 10.31577/slovarch.2020.suppl.1.29. Dostupné také z: doi.org/10.31577/slovarch.2020.suppl.1.29.

Summary

On 8 March 2023, an Eastern-type arrowhead (Fig. 24) was discovered during a metal detector survey at the Racková – ‘Nad Bukovcem’ site (Zlín District) and subsequently donated to the Museum of South-East Moravia in Zlín. In the Moravian context, this artefact type is dated to the first half of the 6th century BC.

Adam Vybíralík, Martin Golec, Lukáš Kučera

Rataje (k. ú. Rataje u Kroměříže, okr. Kroměříž) „Hatě“, parc. č. 1555.

Doba halštatská. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202500963.

Lokalizace: WGS-84: 49.27058N, 17.32906E

V termínu 18. 3. až 2. 5. 2025 byl proveden záchraný archeologický výzkum v katastrálním území Rataje u Kroměříže vyvolaný stavbou nového areálu kompostárny a sběrného dvora v bezprostředním sousedství areálu zemědělského družstva (severovýchodní cíp polní trati s pomístním názvem „Hatě“; parcela č. 1555).

V průběhu záchraného archeologického výzkumu bylo prozkoumáno přes tři desítky archeologických objektů (obr. 25), z nichž většina tvoří součást sídliště ze starší doby železné (platěnická skupina). Objekty je možné rozdělit v zásadě do dvou skupin, a to jak funkčně, tak prostorově. V severozápadní části plochy, výše po svahu se nacházelo několik hospodářských objektů zásobního charakteru – kruhových jam s primární skladovací funkcí (převážně využívané jako podzemní sila/obilnice). Tyto objekty reprezentují zemědělskou orientaci obyvatel tohoto sídliště doby železné, kteří využili výhodného sklonu přilehlého svahu k založení polí. V jihovýchodní části plochy sklánějící se k Ratajskému potoku se pak nacházely objekty residenční (obr. 26). Některé z nich měly suterény zapuštěné pod úroveň terénu (zemnice/polozemnice), další byly stavby nadzemní s kúlovou konstrukcí, po nichž zůstaly v terénu stopy ve formě základových jam pro kúly / dřevěné sloupy nesoucí střechu a tvořící obvodové stěny.

Největší objem archeologického materiálu získaného při výzkumu byl tvořen právě pozůstatky po existenci nadzemních částí domů. Stěny nadzemních struktur byly tvořeny košatinou omítnutou mazanicí (směs hlíny, jílu, trávy, plev a případně dalších organických příměsí), která se při zániku sídliště (s velkou pravděpodobností požárem) vypálila do cihlově červené barvy a získala značnou trvanlivost. Na stovkách zlomků mazanice jsou velice dobře doloženy původní stavební techniky – otisky prutů ze stěn, štípaných desek, kúlů a vnějších stěn domu se zachovanými otisky prstů (paleodermatoglyfy), ze kterých je možné po podrobnějším studiu určit pohlaví, věk a teoreticky i počet jedinců, kteří se na stavbě podíleli.

Další cenné nálezy tvoří užitková a domácí keramika, jejíž spektrum naplňuje tvarosloví staršího stupně halštatské vývoje v oblasti výskytu platěnické skupiny (v Reineckeho periodizaci Ha C). Mezi keramickými nálezy se objevují pravidelně hrubší soudkovité hrnce opatřené lištami, rozměrné zásobnice zdobené hlubokými žlábkami s potuhovaným vnějším povrchem, amfory a osudí s bohatou rytou výzdobou a misky a šálky s vtuhovanými/vleštovanými geometrickými vzory. Ke keramickým nálezům lze připočítat také další předměty dokládající textilní výrobu v rámci sídliště: setrvačnický vřeten – přesleny a závaží z tkalcovského stavu. Získáno bylo také velké množství zvířecích kostí. Mezi drobnými nálezy se pak objevila bronzová jehlice. Mimo nálezy přímo související se sídlištěm starší doby železné byly v ploše stavby registrovány také starší (viz oddíl Neolit) i mladší (viz oddíl Středověk a novověk) komponenty.

Provedeným výzkumem se podařilo rozšířit poměrně skromnou pramennou základnu sídlištního materiálu starší doby železné, zachycené doposud na Kroměřížsku jen velice sporadicky (Chybová 1998, 73–77). Současně je pravděpodobné, že sledujeme další vývojový stupeň související s existencí starších hrobů, zachycených při stavbě váhy v areálu družstva v roce 1960 (Meduna 1961, 5). Je velice pravděpodobné, že při stavbě a následném rozšiřování zemědělského areálu však obrovské

Obr. 25. Rataje. Celkový pohled na plochu výzkumu. Foto M. Popelka.

Fig. 25. Rataje. General view of the excavation area. Photo by M. Popelka.

Obr. 26. Rataje. Pohled na residenční objekty v severovýchodní části plochy výzkumu. Foto M. Popelka.

Fig. 26. Rataje. View of residential structures in the north-eastern part of the excavation area. Photo by M. Popelka.

množství nálezů bylo nenávratně zničeno a bez náležitých informací o archeologických situacích z tohoto klíčového prostoru je velice těžké až nemožné vytvořit skutečný obraz původní struktury osídlení, ze které zůstalo nedotčeno pravděpodobně jen torzo rozprostírající se východně od areálu družstva.

Literatura

AMČR: Záznam M-202500963 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202500963>.

Chybová, H. 1998: *Pravěké a slovanské osídlení Kroměřížska. Průvodce archeologickou expozicí a sbírkami Muzea Kroměřížska*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska v Kroměříži.

Meduna, J. 1961: Hrob kultury lidu popelnicových polí v Ratajích. *Přehled výzkumů 1960*, 70.

Summary

A rescue archaeological excavation carried out on plot No. 1555 in the cadastral area of Rataje u Kroměříže (Kroměříž District) revealed more than 30 archaeological features (Fig. 25, 26), belonging predominantly to an Early Iron Age settlement (Ha C). The investigated features included storage pits and residential buildings, some with a sunken component, as well as above-ground structures with foundation posts. The most numerous finds consisted of fragments of daub from the above-ground walls of houses, preserving a large number of impressions of construction elements and fingerprints (paleodermatoglyphs). Other finds represent the standard range of settlement material, including pottery, animal bones, and small finds.

Miroslav Popelka, Martin Paulus

Rokytnice (k. ú. Rokytnice u Přerova, okr. Přerov) „Za Oborou“.

Doba laténská. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202504628.

Lokalizace: S-JTSK: -538558.38, -1135776.65; -538501.37, -1135839.66;
-538561.38, -1135867.66; -538537.37, 1135921.67; -538465.36, -1135818.66;
-538322.35, -1136013.68; -538284.34, -1135981.68; -538455.36, -1135818.66

V září až prosinci 2025 prováděli pracovníci Archeologického centra Olomouc záchrané výzkumy v trase dálnice D55. Celkem bylo prozkoumáno 267 objektů ze sídlišť datovaných do neolitu (kultura s lineární keramikou; viz oddíl Neolit), doby železné (doba laténská) a časného středověku (hradištní doba; viz oddíl Středověk a novověk) a tři kostrové hroby ze starší doby bronzové (viz oddíl Doba bronzová). Lokalita se nachází severně od obce na mírném svahu obráceném k východu a jihovýchodu v nadmořské výšce 220 m.

Nejčastěji zkoumané objekty jsou kulturně zařazeny do laténské doby. Byly prozkoumány pozůstatky zahloubených chat (4 × zemnice), jsou zde ale i doklady o přítomnosti nadzemních staveb (půdorys pravidelně rozmístěných sloupových jamek). Mezi dalšími objekty byly identifikovány zásobní jamy a rozsáhlý hliník. Na podlaže chaty 215 byly zachyceny pozůstatky metalurgické pucky, jedná se tedy o doklad unikátní řemeslnické dílny. Z prozkoumaných objektů pochází hojná kolekce keramiky, zvířecí kosti, kovové artefakty ze železa a mazanice. Při detektorovém průzkumu byly v místě tohoto sídliště nalezeny bronzové a železné artefakty (spony). Lokalita souvisí s již známým nalezištěm (Šmíd 2004).

Literatura

AMČR: Záznam M-202504628 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504628>.
Šmíd, M. 2004: Rokytnice (okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 45, 179.

Summary

An archaeological excavation conducted during the construction of the D55 motorway in the ‘Za Oborou’ field (Rokytnice u Přerova cadastral area, Přerov District) uncovered part of a La Tène settlement. Sunken huts, above-ground structures, storage pits, and a large clay pit were investigated within the excavated area.

Marek Kalábek, Jakub Vrána, Kristína Majorošová, Šimon Polínek

Seloutky (okr. Prostějov) „Padělky“, parc. č. 1714/13.

Platěnická skupina. Pohřebiště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202505052.

Lokalizace: S-JTSK: -562113.552, -1136653.849

V měsíci září 2025 byla zahájena výstavba cyklostezky spojující město Prostějov (místní část Čechovice) s obcí Seloutky. Téměř na samotném jejím konci, v jihozápadním cípu polní tratě „Padělky“ (těsně za zahradou selouteckého domu s č. p. 137), zemní práce narušily komorový hrob platěnické skupiny východo-halštatské kultury (obr. 27). Ten souvisí s významným pohřebištěm starší doby železné, známým již od roku 1923 a intenzivně zkoumaným v letech 2012 až 2021 díky postupné výstavbě rodinných domů od severu lemujících silnicí vedoucí do obce z nedalekých Domamyslic (poloha s pomístním názvem „Na Šťastných“,

viz Golec, Fojtík 2020, 268–307, Tab. 25–110; Fojtík et al. 2020, obr. 20; Fojtík et al. 2022, obr. 18, 19). Místo aktuálního nálezů je od předpokládaného jádra nekropole vzdáleno asi 90 m směrem k východu a leží tak patrně při jeho vlastním okraji. Čtvercová hrobová jáma o rozměrech cca 2 × 2 m byla vyplněna pro tuto lokalitu příznačným kamenným závalem – na jejím dně však spočíval nezvykle chudý inventář tvořený tentokrát pouze čtyřmi keramickými nádobami, přeslenem a zvířecími kostmi (tj. dokladem masitého milodaru zemřelému na jeho cestu do záhrobí). V drobném osudí (sloužícím jako urna) byla, vedle spíše symbolického množství spálených lidských kostí, uložena též vlasová ozdoba/náušnice z tenkého bronzového drátu. Výbava hrobu tak odpovídala spíše standardům prostších hrobů urnových, což může souviset buďto se sociálním statutem zemřelé (díky keramickému přeslenu a bronzovému šperku objektivně uvažujeme o ženském pohlaví pohřbené osoby) nebo s jejím věkem (kremační pozůstatky mohou náležet novorozenci/kojenci nebo mladšímu dítěti, čemuž by nakonec napovídalo nejen jejich množství, ale především celkový charakter). Odkrytý hrob, časově náležející snad někam mezi léta 675 až 550 př. Kr. (těžiště užívání pohřebiště spadá do období Ha C2 až Ha D1; cf. Golec Mírová et al. 2024, 308–309, Table 5), je tak dalším cenným pramenem k poznání doby halštatské na střední Moravě.

Obr. 27. Seloutky. Halštatský komorový hrob s kamennou konstrukcí. Foto P. Fojtík.
Fig. 27. Seloutky. Hallstatt period chamber grave with a stone construction. Photo by P. Fojtík.

Literatura

AMČR: Záznam M-202505052 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505052>.

Fojtík, P., Golec, M., Golec Mírová, Z. 2022: Seloutky (okr. Prostějov). *Přehled výzkumů* 63(1), 195.

Fojtík, P., Golec, M., Mírová, Z., Staecck, J., Dietz, M. 2020: Seloutky (okr. Prostějov). *Přehled výzkumů* 61(1), 203–204.

Golec, M., Fojtík, P. 2020: *Centrum východohalštatské kultury na střední Moravě*. Archaeologica Olomucensia – Tomus V. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Golec Mírová, Z., Golec, M., Fojtík, P. 2024: The Chronology of the Hallstatt Period in Moravia. Impact of the Wagon Graves for Synchronisation of East and West Hallstatt Cultures. *Študijné zvesti Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied* 71(2), 307–332. DOI: 10.31577/szausav.2024.71.16. Dostupné také z: https://archeol.sav.sk/files/SZ-71-2-2024_na-web.pdf.

Summary

A rescue archaeological excavation in the ‘Padělky’ field (Seloutky cadastral area, Prostějov District) uncovered an isolated chamber grave with a stone construction (Fig. 27) in the south-western corner of the field. The grave is associated with an important Platěnice Early Iron Age cemetery. The discovery not only refines the overall extent of the necropolis, but probably also defines its eastern boundary.

Pavel Fojtík

Slatinice (k. ú. Slatinice na Hané, okr. Olomouc) „Na Stráží“.

Doba halštatská. Sídliště. Povrchový sběr. Průzkum. AMČR: M-9002583A.

Lokalizace: WGS-84: 49.5689328N, 17.0910867E

Více než dvacet let prováděl T. Přidal terénní prospekci na katastru Náměstě na Hané a blízkého okolí. Při svých aktivitách se také zaměřil na polohu „Na Stráží“, která se nachází severně od Slatinic. Lokalita je zapsána ve Státním archeologickém seznamu pod ID 24 311. První nálezy odtud zaznamenáváme v 50. letech

20. století a díky následným povrchovým sběrům můžeme konstatovat, že tato poloha byla opakovaně osídlena ve starší a pozdní době kamenné, době bronzové, starší době železné, časné době laténské a raném novověku (srov. Hlubek 2025, 3–4). V roce 2025 náleze předal veškerý materiál získaný v této poloze do Vlastivědného muzea v Olomouci.

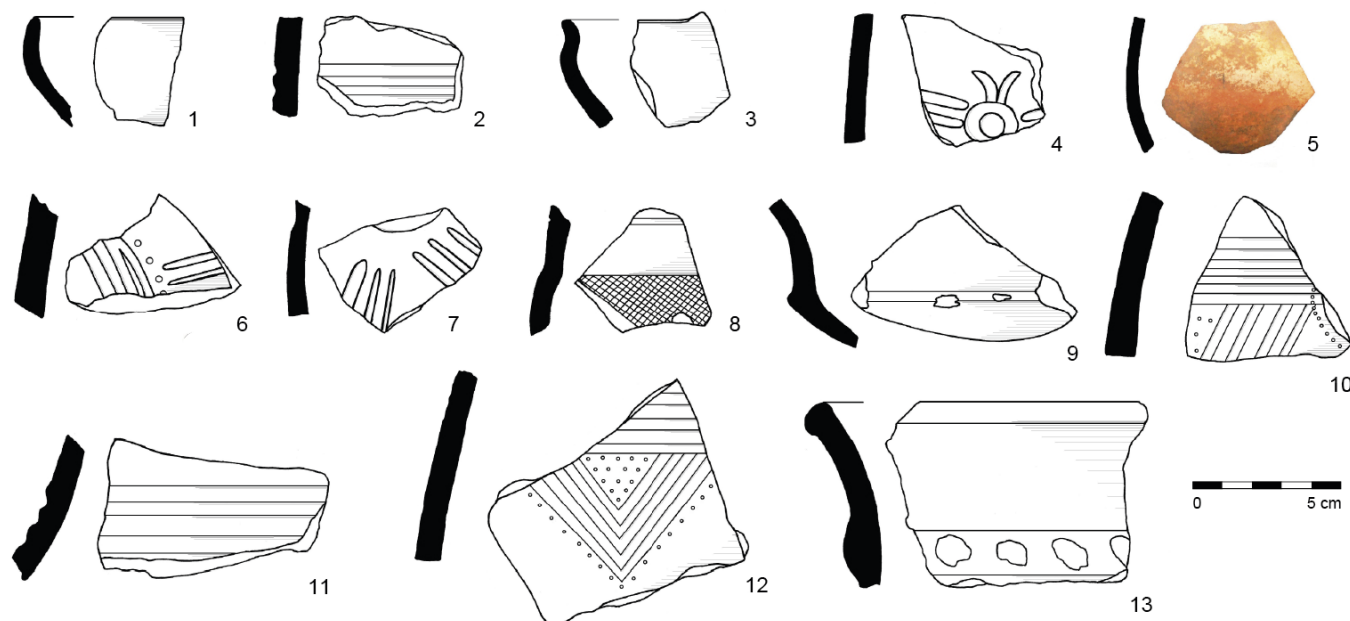
Do starší doby železné můžeme zařadit tři desítky zlomků fragmentů různých velikostí (obr. 28). V daném konvolutu se vyskytují jak silnostěnné zlomky amforovitých zásobnic, tak jemnější materiál s leštěným a tuhováním povrchem. Charakteristická je výzdoba v podobě horizontálních žlábků (obr. 28: 2, 11), rytých trojúhelníků (obr. 28: 12), jemného rýhování (obr. 28: 8) a užití plastických lišt (obr. 28: 13). Na jednom zlomku zaznamenáváme stopy malby (obr. 28: 5). Typologicky se podařilo rozlišit pouze mísy se zataženým okrajem (obr. 28: 1), šálky (obr. 28: 3), nádobu typu Knickwandschale/schüssel (obr. 28: 9) a amfory či amforovité zásobnice (obr. 28: 2, 4, 6, 7, 10–12). Na základě prezentovaného materiálu lze předpokládat, že nejspíše půjde o sídlištní lokalitu.

Nálezy ze starší doby železné z této trati se nedávno zabýval ve své diplomové práci P. Donth (2022, 226–227, tab. 62: 4–6; foto 15: 18), který odtud popsal dva bronzové trojkřídle hroty šípů, celistvou mušli mořského plže s otvorem v zadní stěně a jeden zlomek keramiky zdobený na vnější straně malbou. Podle rozboru těchto nálezů kladl zdejší osídlení do stupňů Ha C2–D / LT A. S tímto datováním koresponduje také získaný zlomek nádoby typu Knickwand (obr. 28: 9), která je typická pro stupeň Ha D (např. Novák 2023, 192–195, zde další literatura). Výše popsaná kolekce keramických fragmentů ze sběrů T. Přidala rozšiřuje naše poznatky o této zajímavé polykulturní lokalitě na katastru Slatinic.

Literatura

AMČR: Záznam M-9002583A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002583A>.

Donth, P. 2022: *Platěnická skupina východohalštatské kultury SZ města Olomouce*. Rkp. diplomové práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Katedra historie. Uloženo: Knihovna Univerzity Palackého v Olomouci.

Obr. 28. Slatinice. Výběr nálezů ze starší doby železné. Kresba a foto L. Hlubek.

Fig. 28. Slatinice. Selection of Early Iron Age finds. Drawing and Photo by L. Hlubek.

Hlubek, L. 2025: *Slatinice (okr. Olomouc)*. Rkp. náleзовé zprávy M-TX-202500914. [cit. 2026-04-07]. Uloženo: Archiv náleзовých zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://doi.org/10.60585/M-TX-202500914>.

Novák, M. 2023: *Výšinné lokality starší doby železné na Moravě a v Českém Slezsku* [online]. Rkp. disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie. Uloženo: Archiv závěrečných prací Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. [cit. 2026-01-15]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/vbojg/>.

Summary

In 2022 and 2025, T. Přidal donated a collection of archaeological finds from the 'Na Stráži' field north of Slatinice (Olomouc District) to the Regional Museum in Olomouc. This is a well-known multi-period site occupied during the Paleolithic, Eneolithic, Bronze Age, Early Iron Age, Early La Tène period, and Early Modern period. The donated assemblage includes 30 pottery sherds (Fig. 28) dated to the Early Iron Age.

Lukáš Hlubek, Tomáš Přidal

Sušice (k. ú. Sušice u Přerova, okr. Přerov)

„Díly za uličkou“, parc. č. 1863/1.

Střední doba laténská (LT B–C1). Ojedinělý artefakt. Náhodný zásah/nález. Průzkum. AMČR: M-202504991-N00005.

Lokalizace: WGS-84: 49.481023236N, 17.541988573E

Dne 17. 8. 2024 nalezl B. Gibala, dlouholetý spolupracovník Muzea Komenského v Přerově, p. o., během povrchového sběru v trati „Díly za uličkou“, na parcele č. 1863/1, v jižní části katastru obce Sušice u Přerova torzo bronzového kruhového šperku. Jde o dochovanou téměř polovinu otevřeného tyčinkovitého náramku či nápažníku (obr. 29). Šperk je zdobený příčnými

rýhami s jedním kopýtkovitě rozšířeným dochovaným koncem. Průměr kruhového šperku původně činil 74 mm. Průměr bronzové tyčinky se pohybuje okolo 4 mm, v místě rozšířeného konce je 6 mm. Maximální dochovaná délka torza předmětu činí 110 mm. Nález váží 8,46 g. Dochovaná část kruhového šperku je mírně esovitě prohnutá. Povrch předmětu je pokryt světle zelenou oxidační patinou.

V rámci relativní chronologie doby laténské lze exemplář torza náramku/nápažníku ze Sušic datovat rámcově do subfáze LT B1b, a to na základě použitého výzdobného motivu, se kterým se setkáváme u kruhových šperků pocházejících z plochých keltských pohřebišť na Moravě (Čižmářová 2017, 301; Salayová 2024, 148). Nalezený artefakt nepochybně souvisí s laténským osídlením, které bylo doloženo povrchovými sběry v sousední trati „V Krouhách“ (Schenk 2021). Nálezová poloha se nachází poblíž okraje tzv. Radvlčické terasy pleistocenního stáří, na pravobřeží potoka Libuše, který představuje levostranný přítok řeky Bečvy. Nadmořská výška polohy je 237 m (Schenk 2019, 26).

Literatura

AMČR: Záznam M-202504991-N00005 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504991-N00005>.

Čižmářová, J. 2017: *Keltská pohřebiště na Moravě. Okresy Hodonín, Kroměříž, Olomouc, Opava, Prostějov, Přerov, Uherské Hradiště a Zlín*. Brno: Moravské zemské muzeum.

Salayová, I. 2024: *Kovové náramky/nápažníky na Moravě v 8.–3. století př. n. l.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Schenk, Z. 2019: Nejstarší osídlení katastru obce Sušice u Přerova ve světle archeologických pramenů. In: F. Janda, Z. Schenk, S. Šromota: *Kroniky vyprávějí. Sušice u Přerova*. Sušice: obec Sušice, 4–32.

Schenk, Z. 2021: Sušice (k. ú. Sušice u Přerova, okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 62(1), 282.

Summary

In 2024, a fragment of a bronze La Tène bracelet or armband decorated with grooves across its entire surface was discovered during a surface survey in the 'Díly za uličkou' field (Sušice u Přerova cadastral area, Přerov District; Fig. 29). The artefact can be dated to the LT B1b sub-phase.

Zdeněk Schenk, Bohumil Gibala

Těšetice (k. ú. Těšetice u Znojma, okr. Znojmo)

Intravilán“, parc. č. 3344/1, 3343.

Doba halštatská. Hrob, sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202503350.

Lokalizace: WGS-84: 48.885332N, 16.158813E

V období od července do listopadu 2025 proběhl v intravilánu Těšetic záchraný výzkum v souvislosti s výstavbou depozitáře na nové výzkumné základně Ústavu archeologie a muzeologie FF MU (viz oddíl Doba bronzová). Archeologickým výzkumem byla prozkoumána část zásobní jámy kuželovitého tvaru (obr. 30), která měla v místě zachycení průměr 137 cm (maximální průměr 163 cm) a hloubku 45 cm. Její výplň tvořilo velké množství tuhové keramiky.

Kromě toho byl prozkoumán žárový hrob (H3; obr. 31). Obrysy hrobové jámy byly obtížně čitelné, předpokládá se oválný půdorys s orientací J–SZ a rozměry 2 × 2 m. Bylo odkryto celkem

Obr. 29. Sušice. Torzo bronzového laténského náramku/nápažníku. Foto a kresba Z. Schenk.

Fig. 29. Sušice. Fragment of a bronze La Tène bracelet/armlet. Photo and drawing by Z. Schenk.

dvanáct nádob, které se koncentrovaly ve dvou shlucích. U nádoby 2 byla odhalena první kumulace přepálených kostí. Druhá kumulace přepálených kostí byla umístěna mezi nádobami 1 a 11. Obě kumulace byly odebrány na plavení. V severní části hrobu byly rozptýleny pravděpodobně zvířecí kosti.

Lokalita prozkoumaná v intravilánu Těšetice souvisí s lokalitou na Ruské ulici, kterou v roce 1957 prozkoumala archeologická expedice Prehistorického ústavu brněnské univerzity pod vedením F. Kalouska (Podborský 1958).

Výzkumné aktivity jsou realizovány s podporou grantového projektu Masarykovy univerzity „Archeologické terénní prospekce, exkavace a dokumentace V a VI (MUNI/A/1481/2024; MUNI/A/1582/2025)“, „Připravení na budoucnost: porozumění dlouhodobé odolnosti lidské kultury (RES-HUM)“ a TKLit.

Obr. 30. Těšetice. Řez zásobní jámou. Foto P. Tóth.

Fig. 30. Těšetice. Cross-section of a storage pit. Photo by P. Tóth.

Obr. 31. Těšetice. Žárový hrob H3. Foto P. Tomek.

Fig. 31. Těšetice. Cremation grave H3. Photo by P. Tomek.

Literatura

- AMČR: Záznam M-202503350 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503350>.
 Podborský, V. 1958: Halštatské žárové hroby z Těšetice – Ruské ulice (okr. Znojmo). (Příspěvek k problematice velaticko-podolské skupiny). *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E* 3, 27–49.

Summary

Between July and November 2025, a rescue excavation was carried out within the built-up area of Těšetice (Znojmo District) in connection with the construction of a repository at the new research base of the Department of Archaeology and Museology, Faculty of Arts, Masaryk University (see the Bronze Age section). Archaeological investigation examined part of a conical storage pit (Fig. 30). In addition, a cremation grave (H3; Fig. 31) was excavated. A total of 12 vessels were uncovered, concentrated in two clusters. The first concentration of cremated bones was identified near vessel 2 and second near vessels 1 and 11. Probable animal bones were scattered in the northern part of the grave.

Peter Tóth, Johana Malíšková, Klára Šabatová

Třebětice (okr. Kroměříž)

Severní část trati Koleno, parc. č. 1508, 1426.

Platěnická skupina, doba laténská. Sídliště, ojedinělé artefakty.

Povrchový sběr. Záchranný výzkum. AMČR: M-202403122.

Lokalizace: WGS-84: 49.3189296N, 17.5464320E

Druhou polohou (první je myšlena poloha „U Větráku“, Holešov, viz oddíl Doba bronzová) v rámci „Stavby 11, technická a dopravní infrastruktura uvnitř SPZ Holešov – západ a střed“ v areálu holešovské průmyslové zóny je nejzápadnější část areálu v prostoru vjezdu do zóny z komunikace II/438 (zde již k. ú. Třebětice). V tomto místě, západně od rozvodny Holešov, byl posbírán soubor keramických fragmentů, které je možné datovat obecně do pravěkého období, případně přesněji snad některé z fragmentů do platěnické skupiny. Mimo to byl vyzvednut také jeden tuhový střep, který by mohl indikovat přítomnost lokality mladší doby železné, tomu by odpovídal i drobný bronzový kroužek z řetězového opasku, nalezený pomocí detektoru kovů při procházení skryté plochy. Skrytka v tomto prostoru nedosáhla podloží a nebylo možné tak identifikovat potenciální archeologické objekty, které by nejspíše měly podobný charakter jako ty, které byly v tomto prostoru (komunikace západ) prozkoumány již v roce 2009 (Šmíd 2010).

Literatura

- AMČR: Záznam M-202403122 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202403122>.
 Šmíd, M. 2010: Holešov (okr. Kroměříž). *Přehled výzkumů* 51, 367.

Summary

During the watching brief of earthworks connected with construction activities in the Holešov industrial zone, a small assemblage of finds was collected in the ‘Koleno’ field within the cadastral area of Třebětice (Kroměříž District). The assemblage includes material dated to the Platěnice group as well as to the La Tène period.

Miroslav Popelka, Martin Paulus

Uničov (k. ú. Dolní Sukolom, okr. Olomouc)

„V Lukách“.

Doba laténská. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.
AMČR: M-202405676.

Lokalizace: S-JTSK: -553153.1, -1098562.68; -553155.86, -1098561.67; -553142.85, -1098402.65; -553138.1, -1098402.9

V dubnu 2025 prozkoumali pracovníci Archeologického centra v Olomouci na stavbě cyklostezky šestnáct sídlištních objektů (kultura s lineární keramikou, doba laténská) a dva žárové hroby (kultura lužických popelnicových polí) (viz oddíly Neolit a Doba bronzová). Cyklostezka se nachází na severním okraji obce, podél západní strany silnice Uničov – Dlouhá Loučka. Mezi neolitickými objekty byla rozpoznána zásobní jáma a část chaty s laténskou keramikou.

Literatura

AMČR: Záznam M-202405676 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202405676>.

Summary

Archaeological excavation carried out during the construction of a cycle path in the 'V Lukách' field in Uničov (Dolní Soukolom cadastral area, Olomouc District) identified, among Neolithic features, two graves of Lusatian culture and a storage pit and part of a hut containing La Tène pottery.

Marek Kalábek

Velký Týnec (okr. Olomouc)

Ul. Zámecká; u mateřské školy, parc. č. 204/3, 204/4, 203, 205.

Doba laténská. Místo sběru. Povrchový sběr. Průzkum.
AMČR: M-9002603A.

Lokalizace: S-JTSK: -541744.20, -1126788.25; -541718.19, -1126789.25; -541714.19, -1126741.24; -541763.70, -1126720.74

V dubnu roku 2018 a březnu roku 2019 provedli pracovníci Národního památkového ústavu, územní odborné pracoviště Olomouc, P. Šlézar, K. Faltýnek a J. Novák opakovanou povrchovou prospekci na lokalitě v intravilánu obce Velký Týnec. Prospekce proběhla v partnerské spolupráci v rámci projektu NAKI II „Moravské křižovatky“ a byla zaměřena na průzkum vytipovaných výšinných poloh ve vztahu k historickým komunikacím.

Lokalita se nachází na menší ostrožně uprostřed obce, kterou ze severní a východní strany obtéká potok Týnečka, do něhož se přímo pod severním svahem ostrožny vlevo potok Beroňka. Nadmořská výška se v místě nálezů pohybuje v rozmezí 225–233 m.

V severní části ostrožny byl nalezen typický sídlištní materiál pro popelnicová pole (viz oddíl Doba bronzová) a zlomky laténské keramiky s příměsí grafitu ve hmotě, které představují nově objevenou komponentu osídlení této lokality (Vránová 2003, 46).

Literatura

AMČR: Záznam M-9002603A [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-9002603A>.

Vránová, V. 2003: Archeologické nálezy a lokality na katastru Velkého Týnce, Čechovic a Vsiska. *Střední Morava* 16, 41–56.

Summary

In 2018 and 2019, a surface survey was conducted on the spur in the centre of Velký Týnec (Olomouc District), in the area surrounding the kindergarten, as part of the NAKI II project 'Moravian Crossroads'. The survey yielded pottery sherds, daub, and metallurgical slag. The pottery dates mainly to the Urnfield period of the Bronze Age and the La Tène period, with a smaller proportion dating to the High Middle Ages.

Vendula Vránová, Pavel Šlézar, Jakub Novák, Karel Faltýnek

Víceměřice (okr. Prostějov)

„Podíly“.

Střední doba laténská (LT B–C1). Pohřební areál. Plošný odkryv. Záchraný výzkum. AMČR: M-202505397.

Lokalizace: WGS-84: 49.3425786N, 17.1786843E

V lokalitě „Podíly“ na katastru obce Víceměřice (okr. Prostějov) bylo při rekonstrukci železniční trati prozkoumáno přes dvacet archeologických objektů. Dvanáct objektů lze interpretovat jako součást pohřebiště z mladší doby železné. Pohřebiště má birituální charakter, v jednom případě byl zjištěn samostatný žárový hrob. Druhý žárový pohřeb byl atypický a byl rozptýlen nad kostrovým pohřbem. Ostatní hroby byly standardní kostrové – zemřelí jedinci byli ukládáni do jam obdélného či oválného půdorysu ve směru S–J s hlavou k severu (pohledem k jihu). Jeden hrob lze označit jako bojovnícký (obr. 32), obsahoval tradiční bojovníckou výbavu – meč, kopí a štít (zachována středová puklice). Další význačný hrob obsahoval kompletně dochovaný bimetalický řetězový opasek (železné řetězy, spojené bronzovými kroužky s koncovou záponou a závěsky; obr. 33), dva železné náramky, dvě železné rozměrnější spony

Obr. 32. Víceměřice. Bojovnícký hrob s mečem, kopím (botka) a štítovou puklicí. Foto I. Čížmář.

Fig. 32. Víceměřice. Warrior grave with a sword, spear (spear butt), and shield boss. Photo by I. Čížmář.

Obr. 33. Věcměřice. Detail řetězového bimetallického opasku. Foto M. Popelka.

Fig. 33. Věcměřice. Detail of a bimetalllic chain belt. Photo by M. Popelka.

a jednu drobnější bronzovou sponu. V jednom hrobě byl nalezen švartnový náramek a v dalších většinou tradiční hrobová výbava tvořená keramickými nádobami a drobnými součástmi oděvu (spony). Pokud jde o pohřební zvyklosti, lze zmínit, že v jenom případě byl prozkoumán hrob jedince s dolními končetinami překříženými v místě kotníků (obr. 34). Pohřebiště je předběžně datováno svým birituálním charakterem i nálezy z hrobů do stupňů LT B2/C1. Právě tento přechodový stupeň

je charakteristický pronikáním žárového ritu a zvyšováním podílu kremací mezi dosud běžně se vyskytujícími kostrovými hroby. Datace bude upřesněna na základě (především) drobných nálezů (spon), ale i zbraní, které jsou chronologicky velice citlivé. Pohřebiště bylo umístěno na návrší, v současném terénu jen nepatrném, ve volně nivní krajině s plochým reliéfem na levém břehu Brodečky (Drahanský potok) s nadmořskou výškou oscilující okolo 206 m. Hrobové jámy byly velice špatně čitelné, stejně tak stav dochovaných kosterních pozůstatků byl více než špatný. Mimo výše zmíněné pohřebiště byla doložena také sídlištní komponenta doby římské (viz oddíl Doba římská a doba stěhování národů).

Literatura

AMČR: Záznam M-202505397 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505397>.

Summary

At the ‘Podíly’ site in the cadastral area of Věcměřice (Prostějov District), part of a biritual La Tène cemetery (LT B2/C1) was excavated during the reconstruction of the railway line. Among the investigated graves were a warrior grave containing a sword, spear, and shield (Fig. 32), a richly furnished female grave with a chain belt, bracelets, and brooches (Fig. 33), and a grave of a woman with a sapropelite bracelet and crossed lower limbs (Fig. 34).

Ivan Čížmář, Miroslav Popelka, Martin Paulus, Michael Hanšut, Simora Frömelová

Obr. 34. Věcměřice. Kostrový hrob ženy se švartnovým náramkem a překříženými dolními končetinami. Foto I. Čížmář.

Fig. 34. Věcměřice. Inhumation female grave with a sapropelite bracelet and crossed lower limbs. Photo by I. Čížmář.

Doba římská a doba stěhování národů

Roman Age and Migration Period

Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město)
Ul. Štefánikova, Staňkova; areál bývalých Jaselských kasáren,
parc. č. 456/40, 456/41.

Mladší doba římská. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.
AMČR: M-202502241.

Lokalizace: S-JTSK: -598436, -1158659; -598353, -1158636; -598322,
-1158750; -598358, -1158756; -598375, -1158694; -598422, -1158703

Na začátku podzimu 2025 začal v Brně odkryv pro budoucí výstavbu v prostoru bývalých Jaselských kasáren mezi ulicemi Štefánikova a Staňkova. Stavba několika komplexů bytových domů začala v severní části plochy a postupně se posouvá směrem k jihu.

Zkoumaná lokalita se nachází uprostřed zastavěného území na mírném východním svahu, který spadá směrem k říčce Ponávka. Samotný prostor nebyl do konce 19. století zastavěn a pozemky byly využívány k zemědělské činnosti, o čemž svědčí stopy orby a zbytky po výsadbě ovocných stromů. Od konce 19. století docházelo k postupnému zastavění prostoru vojenskými objekty, které však byly v roce 2007 zbourány. Mezi lety 2007–2025 se jednalo o jeden z brněnských „brownfieldů“ s nevyjasněným stavebním záměrem.

Strojně kopané sondy ukázaly, že se ve východní části nachází až 2 m mocná vrstva novodobých navážek, zatímco v západní části zcela chybí půdní horizont a navážky zde nasedají přímo na geologický podklad (všude spraš), který byl v minulosti také pravděpodobně snížen.

Vzhledem k povaze stavby nebyla novověkým navážkám a konstrukcím věnována zásadní pozornost. Zbytky základových zdí (pokud existovaly a nebyly porušeny už v roce 2007) nedosahovaly z valné většiny geologického podkladu (především ve východní části). Celý prostor byl značně narušen inženýrskými sítěmi. V konečném důsledku se zájem archeologů soustředil především na zachovalé pravěké a protohistorické struktury, které se v lokalitě nacházejí (Kolařík et al. 2021a; Kolařík et al. 2021b; Matějíčková 2025; Zubalík 2022). Zjištěno bylo několik sídlištních objektů z období kultury nálevkovitých pohárů. Šlo především o zásobní jámy nebo nespécifikovatelné sídlištní jámy (viz oddíl Eneolit).

Stěžejní část zjištěných sídlištních struktur patří do období mladší doby římské (datace dle přítomnosti tzv. jiříkovické keramiky). Kromě několika nespécifikovaných sídlištních jam se na lokalitě nacházely také tři chaty se stopami po nosné konstrukci. Byly bohaté na materiál (především keramické zlomky, ale také kostěný hřeben nebo část náramku z černého skla). Chaty měly obdélný půdorys s rozměry: chata č. 541 – 5 × 4 m, hloubka 20 cm; chata č. 550 – 5 × 4 m, hloubka 1 m, obr. 1; chata č. 549 – 4 × 3 m, hloubka 10 cm). Většina objektů se koncentrovala do

severovýchodní části skryté plochy, kde se podařilo identifikovat několik desítek kůlových jam. Jejich datace je však značně problematická. Kůlové jámy nevytváří žádné vyšší struktury.

Odkryv v areálu stavby bude pokračovat i v roce 2026. Materiál získaný výzkumem je v tuto chvíli ve fázi zpracování.

Obr. 1. Brno – ulice Štefánikova, Staňkova. Chata z doby římské narušená novodobou strukturou. Foto R. Bíško.

Fig. 1. Brno – Štefánikova, Staňkova streets. A Roman-period dwelling disturbed by a modern structure. Photo by R. Bíško.

Literatura

AMČR: Záznam M-202502241 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202502241>.

Kolařík, V., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2021a: Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 62(1), 208.

Kolařík, V., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2021b: Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 62(1), 229.

Matějíčková, A. 2025: Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 66(1), 217.

Zubalík, J. 2022: Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 63(1), 164.

Summary

Part of the settlement from the Late Roman period (Fig. 1) was investigated during the rescue archaeological excavation in Štefánikova and Staňkova streets (Ponava cadastral area, Brno-City District).

Richard Bíško

Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město)

Ul. Havlenova, parc. č. 620/1.

Doba římská a doba stěhování národů. Vojenský tábor. Sonda. Záchraný výzkum. AMČR: M-202400967.

Lokalizace: S-JTSK: -599150.8609, -1162123.9633

V roce 2025 bylo dokončeno zpracování výzkumu při stavbě „Rekonstrukce horkovodu Staré Brno v úseku HJ2/02 – šachta HJ38 (oblast ulic Táborského nábřeží, Ludmily Konečné, Polní, Vojtova, Havlenova)“. Terénní část výzkumu probíhala s přestávkami od dubna do října 2024 (Sedláčková et al. 2025). Obecně k výzkumu viz oddíl Středověk a novověk (Sedláčková et al. 2025).

V prostoru původní trasy horkovodu v ulici Havlenově byl v sondě S1B zachycen hrotitý příkop s. j. 515 (s. s. j. 001; obr. 2), který interpretujeme jako pozůstatek příkopu krátkodobého pochodového tábora římské armády z období markomanských válek. Dokumentovaná šířka výkopu byla 2,2 m a hloubka 1,2 m. Jeho rekonstruovanou šířku lze odhadnout na 2,8–3 m, hloubku 1,5 m. Orientován byl pravděpodobně Z–V s možnými odchylkami jak k severu, tak k jihu.

V blízkém okolí byly v posledních letech zachyceny příkopy minimálně dvou pochodových táborů (2017 – Grünseisen et al. 2021; 2020 – Sedláčková, Šimík 2021; 2021 – Bučo et al. 2024, 30–33, obr. 33; obr. 3), přičemž ani v jednom případě nastolené hypotézy o jejich předpokládaném průběhu nekorelují s polohou a předpokládaným průběhem nyní objeveného příkopu. Hypoteticky bychom mohli uvažovat o pokračování příkopu objeveného v letech 2020 a 2021, svým charakterem a rozměry se nynější objev blíží spíše příkopu z roku 2017. Apriori nelze vyloučit možnost, že se jedná o relikt třetího pochodového tábora římské armády.

Literatura

AMČR: Záznam M-202400967 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202400967>.

Bučo, M., Kolařík, V., Sedláčková, L. 2024: *Brno, Urbandepo (areál Vojtova – Grmelova)*. Rkp. náleзовé zprávy, č. akce A027/2021.

Uloženo: Archiv náleзовých zpráv Archaia Brno z. ú.

Grünseisen, J., Kolařík, V., Sedláčková, L. 2021: Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů 62(1)*, 287–290.

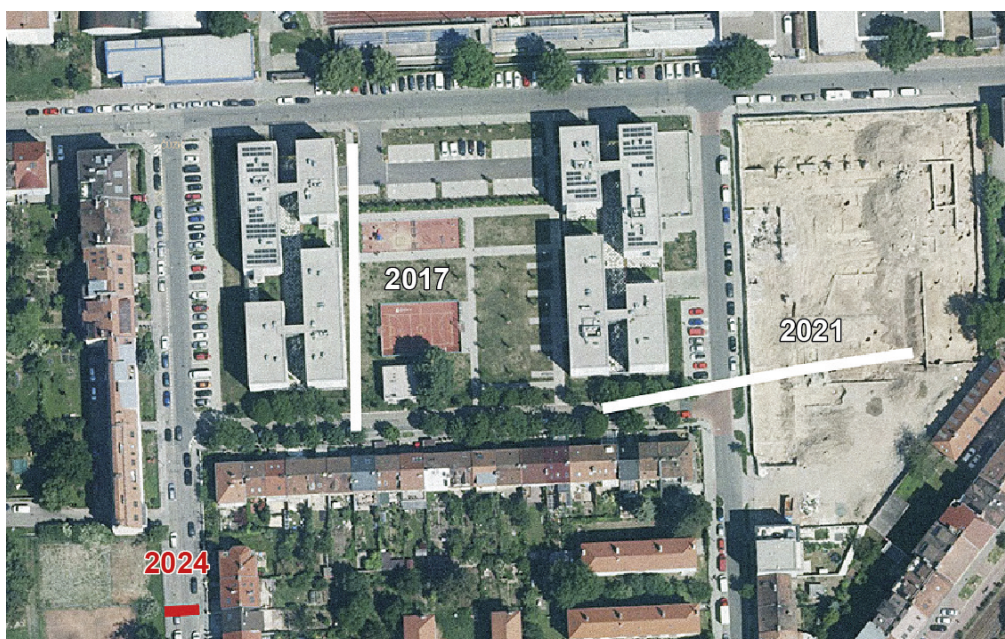
Obr. 2. Brno – Havlenova ulice. Příkop s. j. 515 zachycený v západní stěně původního výkopu teplovodu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 2. Brno – Havlenova Street. Ditch 515 recorded in the western section of the original trench for heating network. Photo by Archaia Brno.

Sedláčková, L. 2024: *Rekonstrukce horkovodu Staré Brno v úseku HJ2/02 – šachta HJ38*. Rkp. náleзовé zprávy, č. akce 038/2024. Uloženo: Archiv náleзовých zpráv Archaia Brno z. ú. DOI: 10.60585/M-TX-202600014. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://doi.org/10.60585/M-TX-202600014>.

Sedláčková, L., Šimík, J. 2021: Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů 62(1)*, 187–188.

Sedláčková, L., Kuklová, K., Nerudová, Z., Zúbek, A. 2025: *Náleзовá zpráva o provedení záchraného archeologického výzkumu při stavbě „Rekonstrukce horkovodu Staré Brno v úseku HJ2/02 – šachta HJ38 (oblast ulic Táborského nábřeží, Ludmily Konečné, Polní, Vojtova, Havlenova)“*. Rkp. náleзовé zprávy, č. akce 038/2024. Uloženo: Archiv náleзовých zpráv Archaia Brno z. ú. DOI: 10.60585/M-TX-202600014. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://doi.org/10.60585/M-TX-202600014>.

Obr. 3. Brno – Havlenova ulice. Příkopy římských pochodových táborů zjištěné archeologicky v letech 2017, 2020, 2021 (bílé) a výzkumem v roce 2024 (červené). Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 3. Brno – Havlenova Street. Ditches of Roman marching camps identified through archaeological investigations in 2017, 2020, and 2021 (white), and in 2024 (red). Photo by Archaia Brno.

Summary

During the heating network reconstruction, a V-shaped ditch (Fig. 2, 3) was recorded in Havlenova Street (Štýřice cadastral area, Brno–City District). It can be tentatively interpreted as part of a ditch belonging to a temporary Roman marching camp dating to the period of the Marcomannic Wars.

Lenka Sedláčková

Břeclav (okr. Břeclav)

„Přední čtvrtky“.

Doba římská. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.

AMČR: M-202503619.

Lokalizace: WGS-84: 48.7761453N, 16.9173100E; 48.7719111N, 16.9181775E

V červenci 2025 byla zahájena 1. etapa záchraného archeologického výzkumu vyvolaného stavbou obchvatu Břeclavi. Plocha zahrnutá do první etapy zaujímá zhruba dvě třetiny plochy plánovaného obchvatu a pro potřeby záchraného archeologického výzkumu byla rozdělena do deseti úseků.

Celá plocha byla postupně skryta za pomoci mechanizace a za stálého archeologického dohledu na úroveň geologického podloží (v závislosti na části trasy písčité, štěrkové, či jílovité), kde byly identifikovány zahloubené archeologické situace.

Nejvíce objektů bylo prozatím zjištěno v poloze „Přední čtvrtky“, kde mechanizovaná skrývka odhalila okrajovou část sídliště z doby římské. Jednalo se celkem o 324 zahloubených archeologických situací, většinou pozůstatků obytných a výrobních staveb, zásobních jam, sil a dvou studní. U dvou větších objektů byl v zásepu zaznamenán pohřeb psa. Keramický materiál byl v terénu předběžně datován do poloviny 2. století n. l. a obsahoval četné nálezy luxusního zboží importovaného z římského impéria, včetně nálezů *terry sigillat*.

Literatura

AMČR: Záznam M-202503619 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503619>.

Summary

A peripheral part of a settlement dating to the Early Roman period was excavated in the ‘Přední čtvrtky’ field (Břeclav cadastral area, Břeclav District).

Matěj Forst, Petr Juřina, Jan Vizner

Kojetín (okr. Přerov)

Kojetín 1; „U Křenovické lávky“, parc. č. 7330/54–7330/67.

Doba římská. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.

AMČR: M-202501912.

Lokalizace: WGS-84: 49.3379167N, 17.2721667E; 49.3379722N, 17.2742778E

Archeologická lokalita Kojetín 1 v trati „U Křenovické lávky“ byla zkoumána v rámci záchraného archeologického výzkumu vyvolaného výstavbou nové železniční trati. Výzkum byl realizován v souvislosti s projektem „Modernizace trati Brno – Přerov, 4. stavba Nezamyslice – Kojetín“ (viz oddíl Doba bronzová).

Lokalita se nachází na jihovýchodním okraji Prostějovské pahorkatiny, při úpatí mírného, jižně orientovaného svahu klesajícího k údolí řeky Hané. Geologické podloží je zde tvořeno

sprašovými hlínami a písčito-hlinitými sedimenty. Na zkoumaném úseku bylo identifikováno celkem 419 archeologických objektů sídlištního charakteru. Datování většiny z nich spadá do pozdní doby bronzové, konkrétně k nositelům slezské skupiny kultury lužických popelnicových polí.

Z doby římské pochází nález germánské polozemnice objevené na východním okraji lokality. Poloha objektu je vymezena souřadnicemi WGS-84: 49.3379167N, 17.2743056E.

Mělký objekt o hloubce přibližně 0,2 m měl pravidelný obdélný půdorys o rozměrech 4,6 × 3,9 m a byl orientován ve směru V–Z. Podél stěn i v centrální části objektu byly dokumentovány převážně zdvojené výkopy sloupových jamek, interpretované jako pozůstatky nadzemní dřevěné konstrukce stěn a střechy. Z objektu bylo vyzvednuto větší množství keramických střepů a zvířecích kostí. Mezi další nálezy, které lze datovat do doby římské a které byly získány sběrem po skrývce orniční vrstvy, patří fragment jednostranného třívrstvého hřebene s polokruhovitým držadlem, jehož jednotlivé části jsou spojeny železnými nýty. Výzdobu představují rytá očka a modře zbarvený polyedrický korálek. Z prostoru „bažiny“ pochází nález nekompletní spony s obdélným zachycovačem. Tyto artefakty lze pravděpodobně spojovat s germánským osídlením lokality.

Literatura

AMČR: Záznam M-202501912 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501912>.

Summary

The Kojetín 1 site (Kojetín cadastral area, Přerov District) was investigated as part of a rescue excavation associated with the modernisation of the Brno–Přerov railway line (Part 4: Nezamyslice–Kojetín). A total of 419 archaeological features were identified within the excavated area, the majority of which date to the Final Bronze Age (see section Bronze Age). Evidence of Roman-period occupation is indicated by a Germanic semi-sunken hut uncovered at the eastern edge of the site. Additional finds that can be associated with Germanic occupation include isolated artefacts recovered across the excavated area, namely a fragment of a bone comb and a polyhedral bead, as well as a brooch with a rectangular catchplate found in the area referred to as the ‘marsh’.

Arkadiusz Tajer

Kojetín (okr. Přerov)

„U Křenovické lávky“.

Doba římská. Sídliště. Plošný odkryv. Záchraný výzkum.

AMČR: M-202600105.

Lokalizace: WGS-84: 49.3409903N, 17.2904142E; 49.3411581N, 17.2917017E; 49.3391239N, 17.2916478E; 49.3393336N, 17.2927853E

Mezi zářím a prosincem roku 2025 probíhal záchraný archeologický výzkum na katastru Kojetína, vyvolaný modernizací železniční tratě mezi Brnem a Přerovem, konkrétně 5. stavbou v úseku Kojetín–Přerov. Součástí stavby byl jihozápadní obchvat Kojetína, v rámci kterého došlo k narušení plochy lokality polykulturního sídliště v trati „U Křenovické lávky“, známého z povrchových nálezů (Drechsler 2009; Schenk 2022). Archeologickým výzkumem bylo prozkoumáno 1250 archeologických objektů, zachycujících průřez osídlením lokality od eneolitu po

raný středověk. Převážná část objektů byly kúlové a sloupové jamky (viz oddíly Eneolit, Doba bronzová, Doba železná, Středověk a novověk).

Ze starších povrchových sběrů byla známa přítomnost sídliště z doby římské, mimo jiné i na základě nálezů zlomku *terra sigillata* (Droberjar 1991). Výzkumem bylo odhaleno celkem pět zemnic s typickou konstrukcí sestávající ze šesti kúlů vymezujících přibližně pravidelný půdorys. Ve dvou případech šlo o stavby o délce strany kolem 4,5 m, u jedné i s vchodovým výklenkem v jižní stěně (obr. 4, 5). Kromě běžné sídlištní germánské keramiky byly nalezeny i zlomky importovaných nádob římské provenience. Vzhledem k množství prozkoumaných objektů a získaných nálezů bude možné bližší vztahy k ostatním objektům na lokalitě s jistotou určit až po laboratorním zpracování.

Obr. 4. Kojetín. Jedna z prozkoumaných germánských zemnic. Foto V. Záhorák.
Fig. 4. Kojetín. One of the excavated Germanic semi-sunken huts. Photo by V. Záhorák.

Literatura

- AMČR:** Záznam M-202600105 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202600105>.
- Droberjar, E. 1991:** *Terra Sigillata in Mähren. Funde aus germanischen Lokalitäten*. Brno: Petr Dvořák Verlag.
- Drechsler, A. 2009:** Osídlení katastru města Kojetína v prehistorii a raném středověku. In: F. Řezáč, H. Svačinová, J. Šírek (eds.): *Kojetín v proměnách času. 1233–2008*. Kojetín: Městské kulturní středisko Kojetín, 19–36.
- Schenk, Z. 2022:** Kojetín (okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 63(1), 200–201.

Summary

During the reconstruction of the railway line between Brno and Přerov, a known multi-period site in the Kojetín cadastral area (Přerov District) was disturbed by groundworks. Between October and December, a total of 1,250 features were excavated, attesting to occupation from the Eneolithic to the Early Middle Ages. Part of a Roman-period settlement was recorded, comprising at least five sunken huts and other features (Fig. 4, 5).

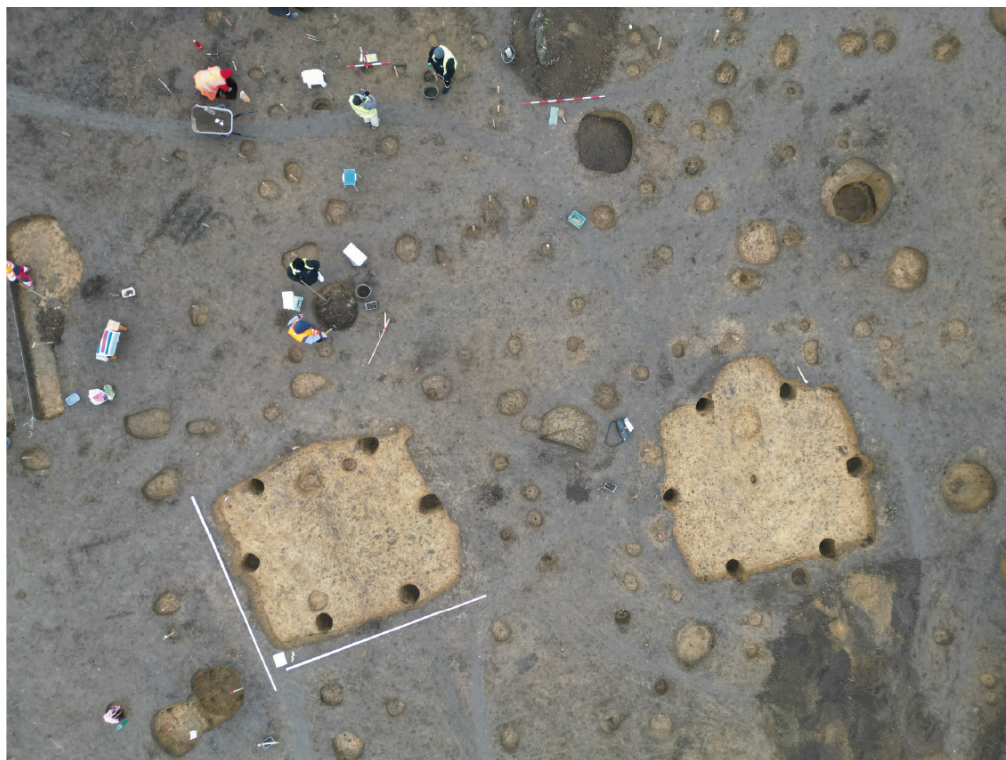
Vít Záhorák, Eva Pospíšilová, Lenka Nedomová, Josef Janča

Kojetín (okr. Přerov)

Kojetín 2; „U Křenovické lávky“, parc. č. 7330/147–7330/201.
 Doba římská. Sídliště, areál nezemědělské výroby. Plošný odkryv.
 Záchraný výzkum. AMČR: M-202501912.

Lokalizace: WGS-84: 49.3388714N, 17.2813019E; 49.3385708N, 17.2813128E; 49.3400431N, 17.2875675E; 49.3401353N, 17.2875589E

Od června do listopadu 2025 probíhal archeologický výzkum na stavbě rychlostní trati Nezamyslice–Kojetín. V lokalitě označené jako Kojetín 2 bylo odkryto více než tři sta objektů od velikosti hliníků až po kúlové jamky. Těžiště tvořilo osídlení

Obr. 5. Kojetín. Letecký pohled na dvě zemnice a přilehlé objekty. Foto V. Záhorák.

Fig. 5. Kojetín. Aerial view of two semi-sunken huts and adjacent features. Photo by V. Záhorák.

věteřovské kultury (viz oddíl Doba bronzová). K němu lze s největší pravděpodobností přiřít jak tři pohřby v sídlištních jámách, tak dvojhrob ve vrstvě splachu, která se projevovala po téměř celé délce zkoumané plochy. Jedna ze zkoumaných jam obsahovala materiál kultury s moravskou malovanou keramikou (viz oddíl Eneolit).

K nejzajímavějším nálezům patří bezpochyby dva pyrotechnologické objekty náležející době římské. Jedním z nich byla vápenická pec s předpecní jámou. Druhý objekt, sloužící původně pravděpodobně jako hliník, obsahoval ve výplni ohniště ohraničené mazanícovým valem s několika vrstvami dusaného jílu při jeho čelní straně. Mimo ohniště, v zásypu objektu, byla nalezena železná kalibrační deska na výrobu drátu. Tento předmět má z území Evropy pouze nečetné analogie, v našem prostředí patří k ojedinělým nálezům.

Literatura

AMČR: Záznám M-202501912 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202501912>.

Summary

During a rescue archaeological excavation in the area of the planned high-speed railway line between Nezamyslice and Kojetín (Přerov District), several features yielding Roman-period material were identified. One of these was probably a lime kiln. A wire-drawing tool was recovered from a second pyrotechnical structure.

Pavel Moř

Malešovice (okr. Brno-venkov)

Východní okraj intravilánu, parc. č. 41/1, 41/4.

Doba římská. Sídliště. Vertikální řez. Záchranný výzkum.

AMČR: M-202503967.

Lokalizace: S-JTSK: -607740.37, -1178913.91; -607715.48, -1178981.60

Ve druhé polovině roku 2025 uskutečnili pracovníci Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., záchranný archeologický výzkum při novostavbě rodinného domu na východním okraji intravilánu obce Malešovice. Místo je situováno na nízké terase nad pravým břehem vodního toku Potůček, respektive nádrže Husinec. V přípojce vodovodu vedené od domu č. p. 64 bylo zjištěno narušení 17 zahloubených objektů. Část z nich bylo možné na základě vyzvednutého materiálu datovat do doby římské.

Literatura

AMČR: Záznám M-202503967 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202503967>.

Summary

In the second half of 2025, a rescue excavation was carried out in connection with the construction of a new family house on the eastern edge of the built-up area of Malešovice (Brno-Country District). Seventeen subsurface features were found to have been disturbed within the water-supply connection trench from house No. 64. Based on the recovered material, some of these features can be dated to the Roman period.

Michal Přichystal

Měrovice nad Hanou (okr. Přerov)

„Za Hřbitovem“, „Před Hřbitovem“.

Doba římská a doba stěhování národů. Areál nezemědělské výroby, sídliště, areál těžby. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202505402.

Lokalizace: WGS-84: 49.3456258N, 17.2411703E

Mezi více než pěti sty zahloubenými archeologickými objekty (viz oddíly Neolit, Eneolit a Doba bronzová), byla poměrně výrazně zastoupena komponenta výrobních a sídlištních aktivit závěru doby římské (předběžná datace do 4. století n. l.). Z výplní objektů datovaných do tohoto období pochází velmi početné keramické soubory, jak místní ručně vyrobené keramiky, tak specifické na kruhu točené keramiky „jiříkovického“ typu (obr. 6), ale dále i zlomků keramiky dokládajících kontakt s oblastí římských provincií. Doloženy byly také zlomky nádob indikující projevy vlivů z prostředí przeworské kultury (atypické pyramidální výčnělky na jemné, na kruhu točené keramice), několik bronzových a železných spon a kostěný hřeben (obr. 7).

Výrazným prvkem výrobního areálu jsou dvě výjimečně dobře zachovalé vertikální dvoukomorové keramické pece typu B, v jednom případě s neporušeným roštem (obr. 8). Ve výplních pecí byl doložen početný soubor „jiříkovické“ keramiky. K jedné z pecí přiléhá patrně výrobní zázemí v podobě polozahloubené chaty

Obr. 6. Měrovice nad Hanou. Keramika z výplně pece č. 1, včetně zlomku s atypickým pyramidálním výčnělkem. Foto M. Popelka.

Fig. 6. Měrovice nad Hanou. Ceramic material from the kiln filling No. 1, including a fragment with an atypical pyramidal protrusion. Photo by M. Popelka.

0 3 cm

Obr. 7. Měrovice nad Hanou. Zlomek hřebenu z vrstvy v západní části plochy. Foto M. Popelka.

Fig. 7. Měrovice nad Hanou. A comb fragment from a layer in the western part of the area. Photo by M. Popelka.

Obr. 8. Měřovice nad Hanou. Keramická pec č. 1 s dochovaným zázemím obsluhy – zahluobenou chatou. Foto M. Popelka.

Fig. 8. Měřovice nad Hanou. Pottery kiln No. 1 with its preserved service area – a sunken hut. Photo by M. Popelka.

Obr. 9. Měřovice nad Hanou. Půdorys drobné zemnice s typickou šestikůlovou konstrukcí. Foto M. Hanšut.

Fig. 9. Měřovice nad Hanou. Small sunken hut with a typical six-post construction. Photo by M. Hanšut.

Obr. 10. Měřovice nad Hanou. Pohled na rozměrné exploatační objekty ze závěru doby římské. Foto M. Popelka.

Fig. 10. Měřovice nad Hanou. View of large extraction pits from the final phase of the Roman period. Photo by M. Popelka.

se šestikůlovou konstrukcí (obr. 9). Další obdobná chata byla zachycena samostatně v západní části zkoumané plochy, ale sídlištní aktivity evidentně pokračují také jižním směrem do trati „Před Hřbitovem“, kde byla částečně prozkoumána další zahluobená chata. K areálu pecí lze přiřadit také větší množství rozsáhlých a pozoruhodných exploatačních objektů (obr. 10) s analogickou keramikou, včetně zlomků římsko-provinciální keramiky.

Literatura

AMČR: Záznam M-202505402 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505402>.

Summary

Site 7 in Měřovice nad Hanou (Přerov District) provided evidence of production and settlement activities from the 4th century AD (end of the Roman period; Fig. 9), dominated by two exceptionally well-preserved pottery kilns (in one case including associated service area, Fig. 8) and clay extraction pits (Fig. 10). The finds include numerous ceramics of the ‘Jiříkovice’ type (Fig. 6),

influences of the Przeworsk culture, and imports from the Roman provinces. Small objects include bronze and iron buckles and a bone comb (Fig. 7).

Michael Hanšut, Miroslav Popelka, Martin Paulus

Opava (k. ú. Kateřinky u Opavy, okr. Opava) Ul. Josefa Veselého, parc. č. 1598/7.

Starší doba římská. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. AMČR: M-202500512.

Lokalizace: WGS-84: 49.9518781N, 17.9034978E

Od března do srpna roku 2025 byl v rámci výstavby rodinného domu na ulici Josefa Veselého v Opavě-Kateřinkách prováděn výzkum části sídliště ze starší doby římské (obr. 11). Objevy zde byly dvě zahluobené chaty a část výrobního areálu, pravděpodobně spojeného s produkcí železa a možná i skla (?).

Obr. 11. Opava. Pohled na zkoumanou plochu z dronu. Foto J. Juchelka.

Fig. 11. Opava. View of the excavated area from a drone. Photo by J. Juchelka.

Literatura

AMČR: Záznam M-202500512 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202500512>.

Summary

In 2025, part of the settlement from the Early Roman period (Fig. 11) was uncovered in Josef Veselý Street (Kateřinky u Opavy cadastral area, Opava District).

Jiří Juchelka, Ondřej Klápa, Monika Kokešová, Marek Pietoň, David Galia, Tomáš Petr

Přerov (k. ú. Kozlovice u Přerova, okr. Přerov) „Nad Lukami“, parc. č. 807.

Starší doba římská. Sídliště. Průzkum detektorem kovu.

AMČR: M-202504991-N00009.

Lokalizace: Nepublikováno z důvodu ochrany lokality

V roce 2010 byla nalezena během preventivní detektorové prospekce na polykulturní lokalitě „Nad Lukami“, při severovýchodním okraji katastru místní přerovské části Kozlovice u Přerova ztrátová stříbrná mince z doby římské (obr. 12).

Lokalita se nachází na zarovnaném povrchu tzv. Radslavické říční terasy pleistocénního stáří, na levém břehu potoka Lučnice, který je levostranným přítokem řeky Bečvy. Průměrná nadmořská výška zarovnaného povrchu terasy činí 220 m. Na lokalitě objevené v roce 2001 je dlouhodobě prováděn povrchový průzkum na sídlišti z doby římské (Schenk 2002). Starší horizont osídlení je zastoupen pouze sporadickými nálezy z mladší a pozdní doby kamenné, doby bronzové, starší i mladší doby železné (Schenk, Kulíšek 2023; 2025).

Nalezená stříbrná římská mince náleží mezi pozdně republikánské, takzvané legionářské denáry Marca Antonia typu RRC č. 544/14–39 ražené v neznámé mobilní vojenské mincovně v letech 32–31 př. n. l. Tyto mince byly raženy v obrovském množství

a byly určeny především na zaplacení výdajů armády. Dnes patří obecně mezi nejčastěji nacházené mince z období republiky.

Na aversu denáru je umístěna galéra orientovaná doprava. Nad lodí je umístěn nápis ANT·AVG, který je zkratkou jména Antonius spolu s jedním z jeho titulů „augur“. Dole pod kýlem lodi se nachází zkratka jeho dalšího titulu III·VIR·R·P·C.

Na reversní straně ražby je umístěn legionářský orel mezi dvěma standartami a nápis LEG doplněný číslem XIII, které označuje jednu z Antoniových legií (BMC RR II, 529, č. 205; RRC, 541, č. 544/27; Militký, Vacinová 2018, 310–311, č. 1806).

Průměr denáru činí 17–17,2 mm. Hmotnost mince je 3,065 g. V případě exempláře z Kozlovice se jedná o poměrně kvalitní stříbrnou ražbu, na které jsou reliéfy na rubu a líci relativně dobře zachovalé a čitelné. Nález představuje první exemplář svého druhu nalezený v prostoru germánského sídliště při jihozápadním ústí přírodního koridoru bečevské části Moravské brány.

Pozdně republikánské denáry typu RRC č. 544/14–39 jsou nacházeny jak jednotlivě, tak coby součást hromadných nálezů v Čechách i na Moravě. Na Přerovsku pochází dva exempláře denáru typu RRC č. 544/13–39 z depotu Dřevohostice, který byl do země ukryt po roce 4 n. l. (Militký, Jarůšková 2024, 13).

Obr. 12. Přerov. Stříbrný denár Marca Antonia. Foto Z. Schenk.

Fig. 12. Přerov. Silver denarius of Marcus Antonia. Photo by Z. Schenk.

Literatura

AMČR: Záznam M-202504991-N00009 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202504991-N00009>.

BMC RR II: Grueber, H. A. 1910–1970: *Coins of the Roman Republic in the British Museum. Volume II*. London: Trustees of the British Museum.

Militký, J., Jarůšková, Z. 2024: Hromadný nález římských mincí ze Sudic u Boskovic (okr. Blansko). *Numismatické listy* 79(1–4), 5–23. DOI: 10.37520/nl.2024.001. Dostupné také z: <https://publikace.nm.cz/periodicke-publikace/numismaticke-listy/79-1-4/hromadny-nalez-rimskych-minci-ze-sudic-u-boskovic-okr-blansko>.

Militký, J., Vacinová, L. 2018: *Coins of the Roman Republic. The National Museum. Prague. The Systematic Collection and the Gulyantsi Hoard (Bulgaria)*. Prague: National Museum.

RRC: Crawford, M. H. 1974: *Roman Republican Coinage I–II*. Cambridge: Cambridge University Press.

Schenk, Z. 2002: Přerov (k. ú. Kozlovice, okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 43, 243.

Schenk, Z., Kulíšek, T. 2023: Přerov (k. ú. Kozlovice u Přerova, okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 64(1), 269–270.

Schenk, Z., Kulíšek, T. 2025: Přerov (k. ú. Kozlovice u Přerova, okr. Přerov). *Přehled výzkumů* 66(1), 284–285.

Summary

In 2010, a single silver Roman coin – the legionary denarius of Marcus Antonius of the RRC No. 544/14–39 type (Fig. 12) – was found during a surface survey in the ‘Nad Lukami’ field in the cadastral area of Kozlovice u Přerova (Přerov District).

Zdeněk Schenk

Víceměřice (okr. Prostějov)

„Podíly“.

Starší doba římská. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.

AMČR: M-202505397.

Lokalizace: WGS-84: 49.3425786N, 17.1786843E

V lokalitě „Podíly“ na katastru obce Víceměřice (okr. Prostějov) byla při rekonstrukci železniční trati (mimo birituální pohřebiště – viz oddíl Doba železná) prozkoumána část sídliště

doby římské (obr. 13), reprezentovaná dvěma půdorysy částečně zahloubených chat. Obě prozkoumané chaty měly téměř čtvercový půdorys s klasickou šestikůlovou konstrukcí. Vstup byl orientován k jihu. Sídliště je díky nálezům spony (výrazně členěná římsko-provinciální spona s lichoběžníkovitou nožkou zdobenou tremolem) v jedné z chat datováno do starší doby římské. Mezi keramickým materiálem se objevilo také poměrně početné zastoupení provinciální keramiky.

Literatura

AMČR: Záznam M-202505397 [cit. 2026-03-24]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202505397>.

Summary

The remains of two semi-sunken huts from the Early Roman period were investigated during the reconstruction of the railway line (Fig. 13) in the ‘Podíly’ field (Víceměřice cadastral area, Prostějov District).

Miroslav Popelka, Martin Paulus, Michael Hanšut, Simona Frömelová

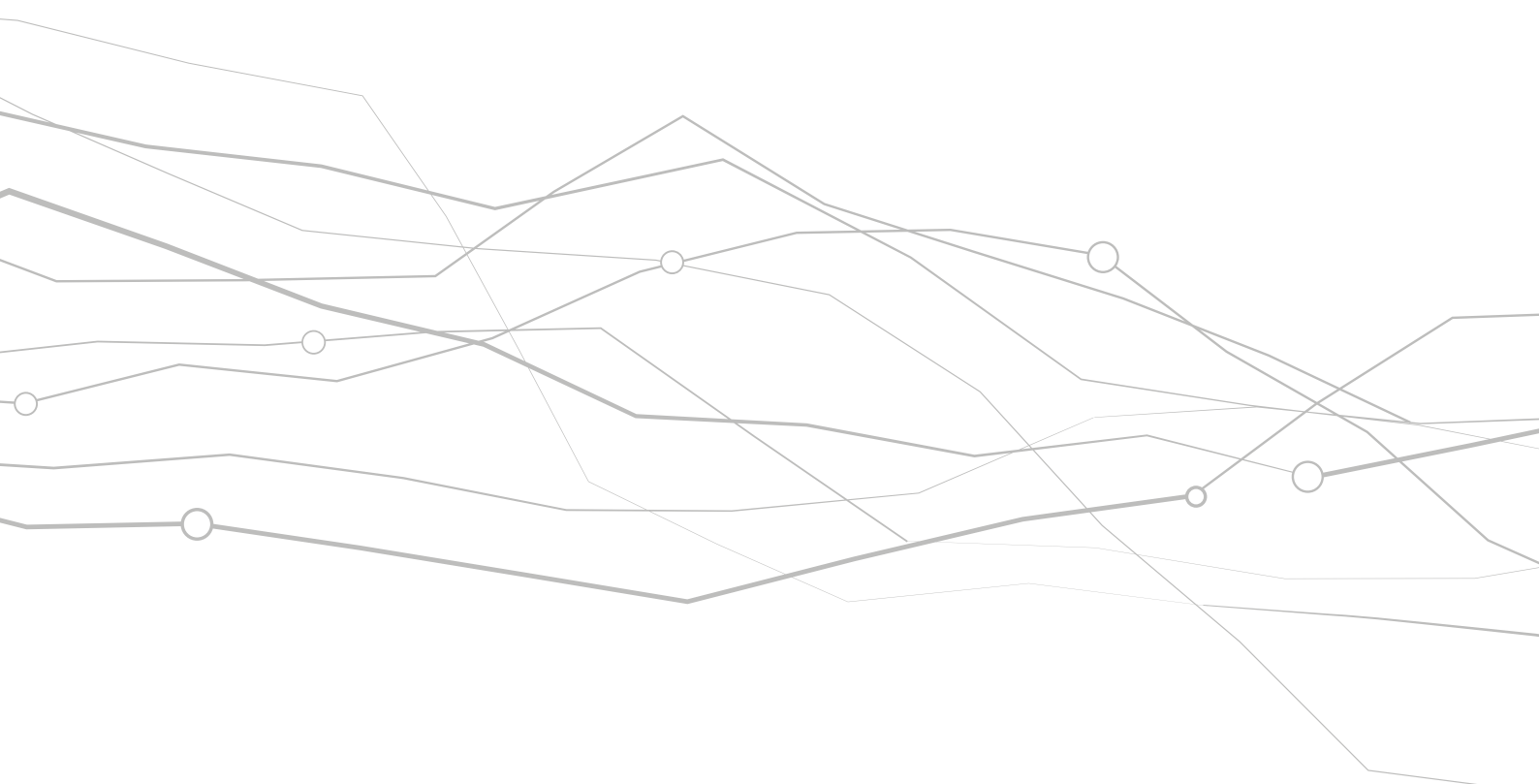
Obr 13. Víceměřice. Pracovní snímek z průběhu výzkumu. Foto M. Popelka.

Fig. 13. Víceměřice. Snapshot from the excavation. Photo by M. Popelka.

Přehled výzkumů na Moravě a ve Slezsku 2025 – seznam autorů

Overview of excavations in Moravia and Silesia 2025 – list of authors

Adameková Katarína	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.	Moš Pavel	Archeologické centrum Olomouc, p. o.
Antonik Sławomir	Archeologické centrum Olomouc, p. o.	Motěšický Jiří	Archaia Brno z. ú.
Bartík Jaroslav	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.	Nedomová Lenka	Samostatný archeolog
Bauerová Jana	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.	Novák Jakub	Národní památkový ústav – ÚOP v Olomouci
Bíško Richard	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.	Novák Martin	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Boriová Soňa	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.	Oliva Martin	Moravské zemské muzeum – Ústav Anthropos
Bučo Michal	Archaia Brno z. ú.	Ondráček Ivo	Neprofesionální archeolog
Cibulka David	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.	Parma David	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
Čižmář Ivan	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.	Paulus Martin	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
Diviš Jan	Neprofesionální archeolog	Petr Tomáš	Slezské zemské muzeum
Dokoupil Josef	Nálezce/dárce	Pietoň Marek	Slezské zemské muzeum
Faltýnek Karel	Národní památkový ústav – ÚOP v Olomouci	Plichta Aleš	Moravské zemské muzeum – Ústav Anthropos
Fojtík Pavel	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.	Polínek Šimon	Archeologické centrum Olomouc, p. o.
Frömlová Simona	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.	Popelka Miroslav	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
Fryč Daniel	Neprofesionální archeolog	Pospíšilová Eva	Archeologické centrum Olomouc, p. o.
Gadas Petr	Ústav geologických věd PŘF MU	Přichystal Antonín	Ústav geologických věd PŘF MU
Galia David	Slezské zemské muzeum	Přichystal Michal	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
Gibala Bohumil	Muzeum Komenského v Přerově, p. o.	Přidal Tomáš	Nálezce/dárce
Golec Martin	Katedra historie FF UP	Rataj Petr	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Hájek Zdeněk	Samostatný archeolog	Rožnovský David	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
Halama Jakub	Vlastivědné muzeum v Šumperku, p. o.	Rybářová Klára	Muzeum Vyškovska, p. o.
Hanšut Michael	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.	Rychtaříková Tereza	Archaia Praha z. ú.
Herčík Ondřej	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.	Sedláčková Lenka	Archaia Brno z. ú.
Hlubek Lukáš	Vlastivědné muzeum v Olomouci	Schenk Zdeněk	Muzeum Komenského v Přerově, p. o.
Hoch Aleš	Muzeum Vysočiny Jihlava, p. o.	Szabová Alina	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Humpola David	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.	Šabatová Klára	Ústav archeologie a muzeologie FF MU
Janča Josef	Neprofesionální archeolog	Šebela Lubomír	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Johančík Radek	Archeologické centrum Olomouc, p. o.	Škrdla Petr	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Juchelka Jiří	Slezské zemské muzeum	Šlézar Pavel	Národní památkový ústav – ÚOP v Olomouci
Juřina Petr	Archaia Praha z. ú.	Španihel Samuel	Muzeum regionu Valašsko, p. o.
Kalábek Marek	Archeologické centrum Olomouc, p. o.	Tajer Arkadiusz	Archeologické centrum Olomouc, p. o.
Klápa Ondřej	Slezské zemské muzeum	Tencer Tomáš	Ústav archeologie a muzeologie FF MU
Kmošek Matěj	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.	Tichá Krasnokutská Tereza	Národní památkový ústav – ÚOP v Ostravě
Kokešová Monika	Slezské zemské muzeum	Tóth Peter	Ústav archeologie a muzeologie FF MU
Komoróczy Balázs	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.	Trampota František	Regionální muzeum v Mikulově, p. o.
Kos Petr	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.	Tvrký Zdeněk	Moravské zemské muzeum – Ústav Anthropos
Kovárník Jaromír	Samostatný archeolog	Urban Eliáš	Neprofesionální archeolog
Kuča Martin	Samostatný archeolog	Vokáč Milan	Muzeum Vysočiny Jihlava, p. o.
Kučera Lukáš	–	Vondroušová Iva	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Kučař Zdeněk	Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, p. o.	Vízner Jan	Archaia Praha z. ú.
Lečbych Marek	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.	Vrána Jakub	Archeologické centrum Olomouc, p. o.
Liščáková Katarína	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.	Vránová Vendula	Národní památkový ústav – ÚOP v Olomouci
Macků Martin	Nálezce/dárce	Vybíralík Adam	Katedra historie FF UP
Majorošová Kristína	Archeologické centrum Olomouc, p. o.	Záhorák Vít	Archeologické centrum Olomouc, p. o.
Malířková Johana	Ústav archeologie a muzeologie FF MU	Zubalík Jiří	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
Martínek Jan	–	Zúbek Antonín	Archaia Brno z. ú.
Mikulková Blanka	Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.		
Milo Peter	Ústav archeologie a muzeologie FF MU		

Varia

Návštěvnícké centrum Mušov – Brána do Římské říše v roce 2025

Návštěvnícké centrum Mušov – Brána do Římské říše Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i., (ARÚB) bylo v roce 2025 otevřeno v pravidelném sezonním provozu od 4. dubna do 30. listopadu. Expozici a doprovodné programy v tomto období navštívilo celkem 7702 osob. Nejvyšší návštěvnost byla tradičně zaznamenána v letních měsících, zejména v červenci a srpnu, zvýšený zájem však provázal i jarní část sezóny. Návštěvníci přicházeli především z Jihomoravského kraje, zastoupeny byly ale i další regiony České republiky (graf 1) a zájemci ze zahraničí. Sezóna 2025 tak potvrdila stabilní postavení centra jako místa prezentace římského archeologického dědictví na jižní Moravě a transferu znalostí ze strany archeologické vědy, propojujícího stálou expozici, edukační programy, tematické akce a popularizaci aktuálních výzkumných výsledků.

Významnou součástí činnosti centra zůstaly vzdělávací programy pro školy. V roce 2025 je absolvovalo 38 školních skupin, celkem 1089 žáků, studentů a pedagogických doprovodů. Největší zájem byl zaznamenán na jaře, zejména v dubnu. Programy využívaly především školy z Jihomoravského kraje, opakovaně však přijížděly i skupiny z dalších regionů. Edukační nabídka centra – sestávající ze tří tematicky odlišných programů „Nepřítel před branami“, „Z deníku archeologa“ a „V římském světě“ – tak nadále sloužila jako doplnění výuky dějepisu, regionálních dějin, latiny i humanitně zaměřeného vzdělávání.

Vedle standardních školních programů pokračoval také přednáškový cyklus pro veřejnost „In medias res: K jádru věci“, zaměřený na popularizaci konkrétních výzkumných otázek archeologie a humanitních věd vůbec. V roce 2025 v jeho rámci zazněly přednášky J. Petrželky (Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně), *K čemu římský císař potřebuje filosofii?*, Z. Porubčanové (ARÚB), *Sůl nad zlato – pohádka či realita?* a M. Hlavy (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci), *Velkolepé plány a střizlivá realita – výzkumy římských památek v meziválečném Československu*.

V průběhu jara se uskutečnil také další program multidisciplinárního vzdělávacího cyklu „Věda vševěda“, připravený tentokrát ve spolupráci s Centrem prehistorické archeologie ARÚB. Program *Jak ulovit mamuta* přiblížil školním skupinám život paleolitických lovců a sběračů, jejich dovednosti, strategie obživy i vztah k okolní krajině (obr. 1).

Obr. 1. Žáci během programu *Jak ulovit mamuta* z edukačního cyklu „Věda vševěda“. Foto Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. (ARÚB).

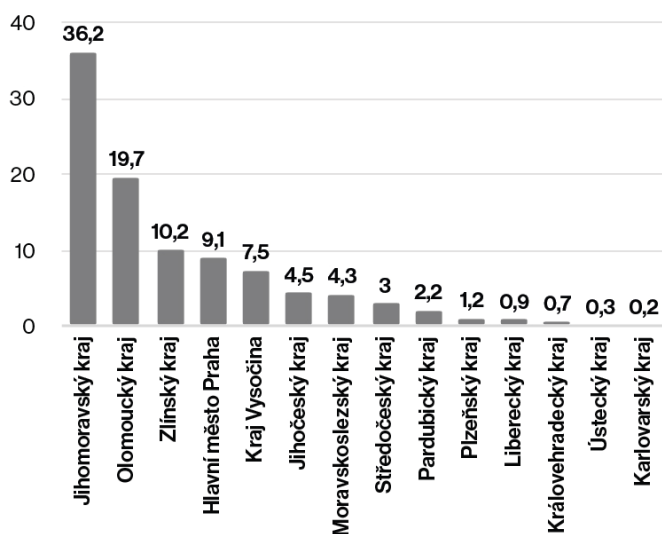
Fig. 1. Pupils during the programme *How to Hunt a Mammoth* from the educational series ‘Věda vševěda’. Photo by the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, Brno (ARÚB).

Sezónu Návštěvníckého centra otevřel 5. dubna program *Zahájení sezóny s Římany*, pojatý jako celodenní setkání se světem starověkého Říma. Návštěvníci se mohli seznámit s ukázkami dobových řemesel, zúčastnit se komentovaných prohlídek římského tábora a absolvovat interaktivní i tvořivé aktivity pro děti. V květnu se centrum zapojilo do Festivalu muzejních nocí programem *Olympijské hry*, který hravou formou přiblížil vybrané prvky římských slavností a sportovních soutěží.

Červnová akce *Peníze nesmrdí, aneb Pecunia non olet* byla věnována představení unikátního nálezu římské náramkové peněženky z prostoru římské pevnosti Hradisko u Mušova (obr. 2). Nález, objevený v lednu 2025, představuje první doklad svého druhu na našem území a významný příspěvek k poznání římské vojenské přítomnosti severně od dunajské hranice impéria. Program zároveň přiblížil širší souvislosti římského peněžního systému, užívání mincí a každodenního života vojáků v době markomanských válek. Akce byla výstupem projektu regionální spolupráce *Integrovaný model občanské vědy v archeologii: odborná spolupráce, aplikace a transfer poznatků v Jihomoravském kraji*; studium a prezentace nálezu probíhaly v rámci programu Strategie AV21 *Moc předmětů: Materialita mezi minulostí a budoucností*.

Červnovou nabídku doplnil program *Dětský den s Římany – Cestujeme po Římské říši*, během něhož se děti prostřednictvím her a zážitkových aktivit seznamovaly s římskými provinciemi, řemesly a technologiemi starověkého světa (obr. 3).

V červenci se uskutečnil program *Markomani: život a řemesla*, připravený ve spolupráci se skupinou reenactorů Projektů *Marobudum*. Návštěvníkům představil germánskou osadu, ukázky každodenního života Markomanů, řemeslnou výrobu i vybrané předměty užívané Germány doby římské pocházející z prostředí Římské říše. Srpnová akce *Cestou necestou – římské vojsko v markomanských válkách* se zaměřila na přesuny římského vojska na našem území v období markomanských válek, stejně jako na jeho výstroj, výzbroj a život v táboře (obr. 4). Součástí programu byly též komentované prohlídky probíhajícího archeologického výzkumu na Mušově, populárně naučná přednáška i společný pochod vojáků a návštěvníků na vrchol Hradiska. Akce byla realizována jako jeden z výstupů projektu *Roman Trails – On the Trail of the Romans in the Weinviertel Region and in South Moravia*, spolufinancovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj prostřednictvím programu Interreg Rakousko – Česko 2021–2027.

Graf 1. Podíl návštěvníků v roce 2025 podle krajů České republiky.

Graph 1. Visitor distribution in 2025 by Czech regions.

PENÍZE NESMRDÍ PECUNIA NON OLET

„Pecunia non olet“ neboli peníze nesmrdí je výrok připisovaný římskému císaři Vespasianovi (vládl v letech 69–79 n. l.), který tímto obhajoval daň, kterou uvalil na veřejné záchody.

PŘEDSTAVENÍ UNIKÁTNÍHO NÁLEZU 20. 6. 2025, 17:00

Návštěvnícké centrum Mušov - Brána do Římské říše

BALÁZS KOMORÓCZY

Římská peněženka a její cesta na jih Moravy

JIŘÍ MILITKÝ

Peníze doby císaře Marca Aurelia

MUŠOV
BRÁNA DO ŘÍMSKÉ ŘÍŠE
ARCHEOLOGICKÉ NÁVŠTĚVNICKÉ CENTRUM

Průzkum detektory kovů, při němž byly peněženka a zde vystavené římské mince nalezeny, je součástí projektu regionální spolupráce „Integrovaný model občanské vědy v archeologii: odborná spolupráce, aplikace a transfer poznatků v Jihomoravském kraji“. Studium a prezentace nálezu římské peněženky se koná v programu Strategie AV21 “Moc předmětů: Materialita mezi minulostí a budoucností” jako výstup aktivity “Materiální luxus jako výraz sociálního statusu v protohistorických kulturách střední Evropy” podpořené dotací Akademie věd ČR, jejíž příjemcem je Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Akademie věd České republiky STRATEGIE AV21 Společný výzkum na veřejném zájmu ARÚB Archeologický ústav AV ČR, Brno jihomoravský kraj TAJEMNÁ MÍSTA

Obr. 2. Program události *Peníze nesmrdí aneb Pecunia non olet*. Layout P. Růžičková.

Fig. 2. Programme of the event *Money doesn't stink, or Pecunia non olet*. Layout by P. Růžičková.

Obr. 3. Výcvik malých legionářů během Dětského dne s Římany. Foto ARÚB.

Fig. 3. Training of little legionaries during the Children's Day with Romans. Photo by ARÚB.

Letní sezóna vyvrcholila šestým ročníkem Římsko-barbarského festivalu *Germania subacta*, který se uskutečnil ve dnech 29.–30. srpna (obr. 5, 6). Tématem byly kov, řemesla a každodennost starověku. Festival nabídl ukázky starověké řemeslné výroby, experimentální tavbu mědi a hutnění železa, prezentace římských legionářů a barbarských válečníků, gladiátorské hry, jezdecké vystoupení skupiny Štvanci, přednášky, hry pro děti, tradiční dětskou bitvu i závěrečnou bitvu. Během posledního prázdninového víkendu se tak Návštěvnícké centrum a samotné Hradisko znovu proměnily v atraktivní kulisy pro synergickou prezentaci popularizace výzkumu, experimentální archeologie a oživené historie. Festival pořádal ARÚB za podpory Jihomoravského kraje a obce Pasohlávky; zároveň byl jedním z výstupů projektu *Roman Trails – On the Trail of the Romans in the Weinviertel Region and in South Moravia*, spolufinancovaného Evropskou unií v rámci programu Interreg Rakousko – Česko.

Obr. 4. Římsí vojáci z historických skupin Legio X GPF a Pannonia během akce Cestou necestou – římské vojsko v markomanských válkách. Foto ARÚB.

Fig. 4. Roman soldiers from the historical groups Legio X GPF and Pannonia during the event On and off the beaten track – The Roman Army in the Marcomannic Wars. Photo by ARÚB.

Obr. 5. Římsko-barbarský festival *Germania subacta* 2025. Experimentální hutnění železa. Foto ARÚB.

Fig. 5. Roman-Barbarian festival *Germania subacta* 2025. Experimental iron smelting. Photo by ARÚB.

Obr. 6. Scéna ze 6. ročníku festivalu *Germania subacta*. Foto ARÚB.

Fig. 6. Scene from the 6th edition of the *Germania subacta* festival. Photo by ARÚB.

Provoz Návštěvníckého centra a jeho programová nabídka pokračovaly i během podzimních měsíců. Říjnový Mezinárodní den archeologie nesl název *Po stopách římských legií* a byl věnován římskému vojenství. Opět nabídl komentované prohlídky, prezentaci originálních nálezů římských mečů a dalších součástí výzbroje a jejich replik. Atraktivní součástí programu byl také dětský program *Já, legionář*. Symbolickou tečku za rokem

Obr. 7. Pavel Titz během přednášky „Vánoční čas“ v pohanském starověku. Foto ARÚB.

Fig. 7. Pavel Titz during the lecture ‘Christmas Time’ in Pagan Antiquity. Photo by ARÚB.

představovaly prosincové *Saturnálie na Mušově – světlo uprostřed zimy*. Program uvedl návštěvníky do atmosféry antických zimních svátků a zahrnoval vystoupení historické skupiny Pannonia, komentovanou prohlídku a přednášku P. Titze (Národní muzeum) o Saturnáliích a starověkých slunečních kultech (obr. 7). Ve snaze o zprostředkování antiky pro všechny smysly byly do programu zařazeny také ochutnávky starověkých římských jídel.

Sezóna 2025 navázala na dosavadní směřování Návštěvníckého centra Mušov – Brána do Římské říše jako místa, kde se propojují výsledky archeologického výzkumu s edukací, popularizací a zážitkovou formou poznávání minulosti. Vedle stabilního zájmu školních skupin a individuálních návštěvníků potvrdila význam tematických akcí, které umožňují představovat nejen samotnou archeologickou lokalitu Hradisko u Mušova, ale i širší kulturně-historický kontext našeho archeologického dědictví, a to v pestré skladbě programů zaměřených na různé skupiny veřejnosti. Důležitou roli přitom opět sehrála spolupráce s odbornými pracovišti ARÚB, prezentace a popularizace jejich aktuálních výzkumných programů a projektů, a též široká kooperace s historickými skupinami, regionálními partnery a dalšími institucemi.

Summary

Visitor Centre Mušov – Gateway to the Roman Empire in 2025

The 2025 season at the Mušov Visitor Centre – Gateway to the Roman Empire further strengthened the centre’s role as a place where archaeological research, education, and public outreach converge. The centre was open from 4 April to 30 November and welcomed 7,702 visitors. Educational programmes for schools were attended by 38 groups, comprising 1,089 pupils, students, and teachers. The programme offered included guided tours, school activities, lectures from the *In medias res* series, Museum Night, the presentation of the unique Roman purse discovered at Hradisko near Mušov, and several events focused on the Roman military presence and everyday life in the Roman period. The main highlight of the season was the sixth edition of the *Germania subacta* festival, dedicated to metalworking, crafts, and everyday life in antiquity. The season confirmed the importance of the Visitor Centre as a vibrant venue for presenting Roman-period archaeology to schools, the public, and visitors interested in the ancient past.

Balázs Komoróczy, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Johana Malíšková, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Pavla Růžičková, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Výroční setkání EAC v Altamiře

Ve dnech 19.–21. března 2026 se uskutečnilo 27. výroční setkání Evropské archeologické rady (EAC – *Europae Archaeologiae Consilium*) v návštěvnickém centru u jeskyně Altamira (obr. 1) ve španělské Kantábrii. Hlavním tématem letošní konference bylo *Bridging Borders in Heritage Protection: Best practice against archaeological crime*. Vedle samotné konference jsou pravidelnou součástí setkání také workshopy pracovních skupin při EAC. Česká republika byla aktivně zastoupena Národním památkovým ústavem, Archeologickým ústavem AV ČR, Praha, v. v. i. (ARÚ), a Archeologickým ústavem AV ČR, Brno, v. v. i. (ARÚB).

Co je to EAC?

Evropská archeologická rada sdružuje instituce z členských států, které mají ze zákona odpovědnost za správu archeologického dědictví. Českou republiku, jako jednoho ze zakládajících členů, zastupuje Národní památkový ústav jako řádný člen a Archeologický ústav AV ČR, Praha jako člen přidružený. Naše země má dlouhodobě své zástupce také ve vedení této organizace.

Posláním EAC je podporovat spolupráci a výměnu informací mezi těmito institucemi, přispívat prostřednictvím pracovních skupin k formulaci společných přístupů v archeologické

památkové péči a působit jako poradní orgán ve vztahu k Radě Evropy a Evropské unii (EAC 1999, 1). Současně podporuje ochranu, odborné poznávání, publikování, prezentaci a zpřístupňování archeologického dědictví veřejnosti a napomáhá k lepšímu porozumění, jak s ním nakládat.

Vznik EAC v roce 1999 (Willems ed. 2000, 5) navázal na setkání a „kulaté stoly“ správců archeologického dědictví, které se odehrávaly v rámci každoročních konferencí Evropské archeologické asociace (EAA – *European Association of Archaeologists*). U zrodu nové organizace stáli členové expertního výboru, který připravil znění Maltské úmluvy (Willems 2007, 67). V kontrastu k organizacím založeným na individuálním členství, jakou je právě EAA, bylo základní myšlenkou vytvořit platformu sdružující instituce s přímou zákonnou odpovědností, která dokáže efektivněji převádět odborná doporučení do praxe (Willems 1999, 8). Vazby mezi EAC a EAA však zůstávají silné a projevují se ve společných aktivitách a výstupech, mezi něž patří například Pracovní skupina pro zemědělství, lesnictví a správu venkovské krajiny (*Working Group on Farming, Forestry and Rural Land Management*) nebo čtvrtletník *European Affairs Update* (Affairs_online).

Činnost EAC se dlouhodobě opírá o principy a cíle stanovené Maltskou úmluvou¹ (Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy z roku 1992) nebo Úmluvou z Faro² (Úmluva o hodnotě kulturního dědictví pro společnost z roku 2007). Další strategické směřování bylo vytyčeno v roce 2015 dokumentem *Amersfoort Agenda* (EAC 2015, 15), na který navázala iniciativa *Making Choices*. Ta vedla k ustavení několika pracovních skupin zaměřených na klíčové otázky archeologické památkové péče. Výsledkem jejich činnosti byla řada metodických příruček a doporučení zaměřených například na přínosy záchranné archeologie, na téma selekce při tvorbě archeologických fondů nebo definování národních výzkumných rámců. Tyto materiály jsou volně dostupné online a představují jeden z praktických výstupů EAC (Guidance_online).

Na základě průzkumu mezi zástupci členských zemí byly v roce 2024 formulovány aktuální priority EAC, které odrážejí současné výzvy oboru (Butterworth 2026):

- Potenciál občanské vědy
- Památková kriminalita
- Role archeologického dědictví při správě krajiny a územním plánování
- Dopady změny klimatu a potřeba udržitelnosti oboru

Příspěvky z každoroční tematicky zaměřené konference jsou pravidelně zveřejňovány ve zkrácené verzi ve sborníku *EAC Occasional Papers* (Symposium_online) a v plné verzi v online časopise *Internet Archaeology* (IA_online).

Setkání v roce 2026

Odborná, konferenční část výročního setkání (obr. 2) byla zaměřena na problematiku archeologické kriminality, zejména na nelegální obchod s archeologickými nálezy a vykrádání archeologických lokalit. Tomu odpovídaly i tři sekce, které cílily na dílčí aspekty problému (EAC Programme 2026):

- Spravedlnost pro dědictví: Právní reformy v boji proti drancování archeologického dědictví (*Justice for Heritage: Legal improvements against looting of archaeological heritage*)
- Kolaborativní přístupy (*Collaborative approaches*)
- Inovativní přístupy ke snižování kriminality (*Innovative approaches to reducing crime*)

Obr. 1. Návštěva kopie jeskyně Altamira, známé jako „Neocueva“. © Ministerio de Cultura. Museo Nacional y Centro de Investigación de Altamira.

Fig. 1. Visit to the replica of Altamira Cave, known as the Neocueva, during the EAC Annual Meeting. © Ministerio de Cultura. Museo Nacional y Centro de Investigación de Altamira.

Obr. 2. Účastníci a účastnice výročního setkání EAC. © Ministerio de Cultura. Museo Nacional y Centro de Investigación de Altamira.

Fig. 2. Participants in the EAC Annual Meeting. © Ministerio de Cultura. Museo Nacional y Centro de Investigación de Altamira.

První sekce měla pojmenovat odlišné potřeby států, a tedy i jejich rozdílné přístupy k řešení problémů. Přednášející věnovali pozornost zpřísnování trestů, nedostatkům mezinárodního práva, způsobu posuzování škody, tvorbě metodik či vzdělávání. V poslední uvedené oblasti stojí za zmínku úvodní příspěvek konference, který přednesl Leonard de Witt z holandského památkového úřadu (*Cultural Heritage Agency of the Netherlands*). Výbornou glosou přirovnal fungování nelegálního obchodu s archeologickými nálezy k obchodu s drogami (společensky akceptované, velké úsilí proto přináší pouze malý úspěch) a, trochu nečekaně, s exotickými zvířaty. Pointu příspěvku vystihl ve výroku jednoho z prodejců plazů: „My reptiles have gone out of fashion, they are outdated.“ Právní nástroje totiž mohou fungovat pouze za předpokladu, že se společnost ztotožňuje s nastavenými pravidly. V opačném případě bude zákony porušovat. Proto je nutné pracovat s veřejností a vzděláváním, aby společnost pochopila, že archeologické dědictví není artiklem. Když se to podaří, obchod s archeologickými nálezy vyjde z módy stejně jako obchod s exotickými plazy.

V druhé sekci byly představeny různé formy a druhy spolupráce – jak mezi odborníky a laiky, tak mezi odborníky různých států. Do první kategorie lze zařadit příspěvek od kolegů z Lucemburska (Mei Duong a David Weis, *National Institute of Archaeological Research, Luxembourg*) či Saska (Josefine Falkenberg, *Archaeological Heritage Office of Saxony, Germany*), kteří postupně vytváří koncepční řešení spolupráce mezi archeology a amatéry. K tomu patří také vývoj evidenčních systémů, které ale prozatím nedosahují úrovně nastavené nizozemským PAN-em (Portable Antiquities NL), britským PAS-em (Finds UK), či českou AMČR-PAS. Mezinárodní spolupráci představila Eva Steigbergerová z Rakouska (*Federal Monuments Authority, Austria*), která demonstrovala mimo jiné úspěšnou spolupráci se Slovenskem při navrácení římské masky.

V sekci zaměřené na inovativní přístupy zaznělo několik příspěvků, které se opět týkaly spolupráce mezi archeology a detektoráři. Ve společném příspěvku zde Archeologické ústavy AV ČR (Jan Mařík za ARÚ, a Róbert Antal za ARÚB) představili právní rámec využití AMČR-PAS při formalizaci a kultivaci spolupráce s amatéry, a také roli tohoto informačního systému při edukaci a prezentaci archeologického dědictví. Příspěvky s podobným zaměřením přednesli také kolegyně ze Slovinska (Judita Lux a Mihela Kajzer, *Institute for the Protection of Cultural Heritage of Slovenia*, Ursula Belaj, *Criminal Police Directorate, Slovenia*) a Estonska (Ulla Kadakas, *Estonian History Museum*, Nele Knagert, *National Heritage Board*, Tuuli Kurisoo, *Talinn University, Estonia*). Z tohoto rámce vybočovaly dva příspěvky, které stojí za samostatnou zmínku:

- Barney Sloane, zastupující Marka Harrisona (oba z *Historic England, UK*) prezentoval intenzivní práci s různými společenskými a profesními skupinami – tréninkové programy pro policii či iniciativa na zapojení mládeže slaví úspěchy, protože v praxi pomáhají předcházet protiprávní činnosti a zároveň budovat pozitivní vztah ke kulturnímu dědictví.
- Dante Abate (*ERATOSTHENES Centre of Excellence, Limassol, Cyprus*) ve svém technologicky zaměřeném příspěvku představil nástroj na monitorování online prodeje kulturního dědictví, který zahrnuje využití umělé inteligence.

Dokladem dobře zvoleného tématu konference a zájmu účastníků byla čilá diskuze, a to jak v jednotlivých sekcích, tak i mimo ně. Setkání tak bylo vhodným místem pro networking a budování základů pro budoucí mezinárodní spolupráci. Snad tedy můžeme věřit, že se ochrana archeologického dědictví bude nadále zlepšovat.

Poznámky

- 1 Česká republika Maltskou úmluvu ratifikovala 22. března 2000.
- 2 Česká republika Úmluvu z Faro nepodepsala ani neratifikovala.

Literatura

- Affairs_online:** European Affairs Update [online]. *European Archaeological Council. Resources*. ©2025. [cit. 2026-05-29]. Dostupné z: <https://www.europae-archaeologiae-consilium.org/european-affairs-update>.
- Butterworth, J. 2026:** The EAC at 25: Looking Forward [online]. *Internet Archaeology* 72. DOI: 10.11141/ia.72.3. [cit. 2026-05-29]. Dostupné z: <https://intarch.ac.uk/journal/issue72/3/index.html>.
- EAC 1999:** Statutes [online]. *European Archaeological Council. About EAC*. ©2025. [cit. 2026-05-29]. Dostupné z: <https://www.europae-archaeologiae-consilium.org/statutesstrategiespolicies>.
- EAC 2015:** Amersfoort Agenda – Setting the Agenda for the Future of Archaeological Heritage Management in Europe. In: P. A. C. Schut, D. Scharff, L. C. de Wit (eds.): *Setting the Agenda: Giving New Meaning to the European Archaeological Heritage. Proceedings of the International Conference Amersfoort, The Netherlands, 20–22 March 2014*. EAC Occasional Paper 10. Namur: European Archaeological Council, 15–23. DOI: 10.5281/zenodo.10686954. Dostupné také z: https://www.europae-archaeologiae-consilium.org/_files/ugd/881a59_fc0a7cd8644e4e1892ba50e1b6ae74ce.pdf.
- EAC Programme 2026:** *Bridging Borders in Heritage Protection. Best practice against archaeological crime. Indicative programme* [online]. *European Archaeological Council. Annual meeting 2026*. ©2025. [cit. 2026-05-29]. Dostupné z: <https://www.europae-archaeologiae-consilium.org/annual-meeting-2026>.

- Finds UK:** The Portable Antiquities Scheme [online]. *The British Museum*. © MMIII - MMXXVI [cit. 2026-05-29]. Dostupné z: <https://finds.org.uk/>.
- Guidance_online:** Guidance, advice and research [online]. *European Archaeological Council. Publications. Guidance* ©2025. [cit. 2026-05-29]. Dostupné z: <https://www.europae-archaeologiae-consilium.org/guidance>.
- IA_online:** *Internet archaeology* [online]. 1996-. [cit. 2026-06-11]. Dostupné z: <https://intarch.ac.uk/issues/index.html>.
- Portable Antiquities NL:** *Portable Antiquities of the Netherlands* [online]. © 2026-05-26T11:35:12 [cit. 2026-05-29]. Dostupné z: <https://portable-antiquities.nl/pan/#/public>.
- Symposium_online:** Proceedings of the Heritage Symposia [online]. *European Archaeological Council. Publications. Symposium Proceedings* ©2025. [cit. 2026-05-29]. Dostupné z: <https://www.europae-archaeologiae-consilium.org/symposiumproceedings>.
- Willems, W. J. H. 1999:** *Europae Archaeologiae Consilium. The European Archaeologist* 11, 7–8. Dostupné také z: https://www.jstor.org/content/pdf/oa_chapter_monograph/jj.15135988.14?refreqid=fastly-default%3Aa798a7d86fd8f15ad6c8cf64412dca1c&ab_segments=&initiator=&acceptTC=1.
- Willems, W. J. H. 2007:** The Work of Making Malta: The Council of Europe's Archaeology and Planning Committee 1988–1996. *European Journal of Archaeology* 10(1), 57–71. DOI: 10.1177/1461957108091482.
- Willems, W. J. H. (ed.) 2000:** *Challenges for European Archaeology. Report on the Inaugural Meeting of the Europae Archaeologiae Consilium at the Council of Europe in Strasbourg, France, on 25 and 26 November 1999* [online]. Zoetermeer: Europae Archaeologiae Consilium [cit. 2026-04-02]. Dostupné z: https://www.europae-archaeologiae-consilium.org/_files/ugd/881a59_1f8ca39c0fa1401d94b0445175980169.pdf.

Summary

EAC Annual Meeting in Altamira

The 27th Annual Meeting of the European Archaeological Council (EAC) was held in Altamira, Spain, from 19–21 March 2026 (Fig. 1). The conference focused on Bridging Borders in Heritage Protection: Best Practice against Archaeological Crime and brought together heritage managers, archaeologists and policymakers from across Europe.

EAC is a network of institutions legally responsible for archaeological heritage management (Fig. 2). It promotes cooperation, develops common approaches to heritage protection, and advises the Council of Europe and the European Union. Current priorities include citizen science, archaeological crime, landscape management and climate change.

The 2026 conference addressed legal measures against looting, cooperation between professionals and the public, and innovative approaches to reducing heritage crime. Particular attention was paid to collaboration with responsible detector users, public education, international cooperation, and the use of digital tools, including artificial intelligence, for monitoring the online trade in cultural objects. The meeting provided an important forum for discussion, networking and the development of future international cooperation in archaeological heritage protection.

Tomáš Pavloň, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Róbert Antal, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Archeologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku v roce 2025

Hrad Špilberk se stal v půlce dubna 2026 opět místem každoročního setkání archeologů pod názvem Archeologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku, tentokrát za rok 2025 (obr. 1). Cílem této letité akce je stručný přehled těch nejzajímavějších terénních výzkumů a souvisejících aktivit realizovaných v uplynulém roce na území Moravy a Slezska. Z původního zaměření na záchranné výzkumy se již před lety záběr rozšířil na všechny typy výzkumů a nabízí tak pestrou směs informací z činnosti jak univerzitních a muzejních, tak čistě terénních pracovišť. Nejinak tomu bylo i v letošním roce, kdy v 19 referátech zazněly různorodé zprávy o výsledcích záchranných, předstihových i systematických terénních výzkumů, nedestruktivních průzkumů včetně spolupráce s dalšími obory.

Začátek dopoledního bloku byl tradičně věnován nedestruktivním průzkumům a badatelským a systematickým výzkumům. V úvodu vystoupili Anna Mária Reková a Michal Vágnér (Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty MU – ÚAM FF MU) se shrnutím archeogeofyzikálních průzkumů tohoto pracoviště za rok 2025. Na ně navázali David Parma (Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i. – ÚAPP Brno) a Eliáš Urban s výsledky prospekce výšinných lokalit v roce 2025 a představili nově objevená neolitická a eneolitická hradiska na jih od Brna. Jaroslav Bartík (Archeologický ústav AV ČR, v. v. i. – ARÚB) poté v příspěvku *Výzkum sídelních a subsistenčních strategií pravěkých populací ve*

středním Pohjhlaví informoval o průzkumu několika paleolitických a neolitických lokalit v okolí Mohelna. Následně nás Peter Tóth seznámil s ložskými výzkumy ÚAM FF MU v rámci činnosti archeologické výzkumné stanice v Těšeticích-Kyjovicích a Aleš Plichta (Moravské zemské muzeum) představil velmi zajímavý nález kosterních pozůstatků malého dítěte v jižní odbočce jeskyně Býčí skála datovaných do doby halštatské. Další dva příspěvky nás posunuly do raného středověku. Petr Dresler a Renáta Přichystalová (ÚAM FF MU) referovali o revizním výzkumu prvního kostela na Pohansku u Břeclavi a Antonín Přichystal upozornil na nález zlomků žernovů z netypické vápencové suroviny, jenž svědčí o kontaktech hradiště Staré Zámky v Brně-Líšni s velkomoravskými centry na jižní Moravě. Blok dopoledních příspěvků uzavřeli David Parma a Miroslav Popelka obsáhlou prezentací výzkumů ÚAPP Brno realizovaných v rámci modernizace železniční trati Brno–Přerov, stavba č. 4 (úsek Nezamyslice–Kojetín), kterým jsme se zároveň přesunuli do sekce záchranných výzkumů.

Po obědové pauze program pokračoval vystoupením Dany Menouškové a Zdeňka Kuchaře, kteří představili výběr z archeologických výzkumů Slováckého muzea v Uherském Hradišti v roce 2025. Následně zástupci Národního památkového ústavu, územní pracoviště Ostrava – Tereza Tichá Krasnokutská, František Kolář a Michal Zezula – referovali postupně o vybraných archeologických výzkumech v Opavě, Hlučíně a Karvině.

Obr. 1. Archeologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku v roce 2025: pohled do publika při jedné z přednášek. Foto P. Odehnal.

Fig. 1. Archaeological excavations in Moravia and Silesia in 2025: audience view during one of the lectures. Photo by P. Odehnal.

Marek Peška a Aneta Krejčířová prezentovali za kolektiv Archaia Brno z. ú. dva rozsáhlé brněnské výzkumy, a to mediálně značně propíraný výzkum při stavbě Janáčkova kulturního centra na Veselé ulici, a dále výzkum na ploše bývalého Priorsu (Tesca) při ulici Úzká. Zdeněk Omelka a František Trampota poté shrnuli záchranné archeologické výzkumy Regionálního muzea v Mikulově a Šimon Kochan představil výzkum jihlavské pobočky společnosti Archaia Brno z. ú. v centru Velkého Meziříčí se širokým spektrem nálezů od paleolitických ústěpů po novověké hroby. Libor Kalčík a Marian Mazuch informovali o aktivitách ARÚB, pracoviště Mikulčice, konkrétně na lokalitách Podivín, Nový Poddvorov, Bukovany a Nikolčice. David Zimola (Muzeum Vysočiny Jihlava) představil tzv. dolnočepské poklady, tedy nálezy mincovních depotů z okolí Dolního Čepí na Žďársku, a Jiří Kala (ÚAPP Brno) se věnoval válečným hrobům zkoumaným v roce 2025 na několika lokalitách (Sobůlky, Přisnotice, Uherčice, Pístovice). V závěru zazněly různorodé příspěvky netýkající se konkrétních archeologických výzkumů a prospekci. Miroslav Patrik (Děti Země) tradičně shrnul udělené pokuty za porušení zákona o památkové péči v loňském roce, Róbert Antal a Eva

Buchtová (ARÚB) se zabývali problematikou evidence v systému AMČR-PAS a jejími úskalími v praxi, zatímco Tomáš Pavloň a David Spáčil z téže instituce představili příklady propojení dat AMČR s dalšími nástroji a systémy.

Po skončení programu pokračovalo setkání u drobného pohostění v příjemném prostředí koníren a přilehlého dvora, kde byla příležitost prodiskutovat vyslechnuté příspěvky a sdílet další informace. Všem autorům i účastníkům patří velký dík za vynaloženou energii a podporu.

Summary

Archaeological excavations in Moravia and Silesia in 2025

On 15 April 2026, the conference *Archaeological excavations in Moravia and Silesia in 2025* was held at the Brno City Museum. Participants presented an overview of the most significant archaeological excavations carried out in the previous year, along with related information. A total of 19 papers were delivered, reporting on rescue, systematic, and research excavations, covering periods from prehistory to the Second World War.

Zuzana Holubová, Muzeum města Brna, p. o.

Nová koncepce soutěže Zlatý mamut a výsledky sedmého ročníku

Sedmý ročník Ceny Karla Absolona za popularizaci archeologie – Zlatý mamut přinesl řadu změn. První příšly již závěrem roku 2025, kdy došlo k avizované úpravě stanov Ceny (viz Filipová 2025, 303). Hodnotící komise již v průběhu předešlých ročníků narážela na velkou různorodost přihlášených projektů, jež nebylo možné jednoduše kategorizovat (viz Kosarová et al. 2020; Kosarová 2022; 2023; Filipová 2024; 2025). I samotní autoři, resp. přihlašovatelé, projektů tak mnohdy neměli jasno, do které z kategorií svůj projekt zařadit a docházelo k dodatečnému přerazování projektů mezi kategoriemi. Zástupci tří zakládajících institucí – Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. (ARÚB), Moravského zemského muzea a Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity – tedy přistoupili ke zrušení kategorií. Počínaje sedmým ročníkem byly projekty přihlašované do jedné nespécifikované kategorie, v níž poté hodnotící komise posuzovala jednotlivé projekty na základě jejich individuálních kvalit.

Za rok 2025 bylo do soutěže Zlatý mamut přihlášeno 17 projektů, z nichž 16 posuzovala hodnotící komise. Více než třetinu přihlášených aktivit tvořily různorodé výstavní projekty,

zastoupeny byly ale také workshopy a práce s dětmi či archeologické zprávy a dokumenty ve veřejnoprávních médiích. Každý z přihlášených projektů tvoří důležitý dílek v komunikaci s veřejností a přispívá k pozitivnímu obrazu našeho oboru v jejich očích, proto měla hodnotící komise opět nelehký úkol. Ač by si ocenění zasloužilo projektů mnohem více, nakonec si mimořádnou pozornost komise vysloužily tři z nich.

Dlouhodobou a systematickou roli ve zprostředkování vědeckých poznatků veřejnosti hrají veřejnoprávní média, v tomto případě zastoupená redaktorem Tomášem Karlíkem a *Vědeckou redakcí ČT24* (obr. 1). Práce T. Karlíka v popularizaci archeologie je pravidelná a důsledná. Za rok 2025 vydal v rubrice *Věda na webu zpravodajství ČT24* celkem 94 článků na téma archeologie (Web *Věda24*). Pokud by se dal tento rok pokládat za průměrný, pak za osm let, co archeologii na ČT24 popularizuje, dostal k české veřejnosti přes sedm stovek článků – archeologické téma se zde tedy objeví přibližně každý třetí až čtvrtý den. Kombinuje široký rozsah zpracování: od krátkých agenturních článků, přes prepisy a autorské adaptace televizních reportáží, až po dlouhé analytické rozhovory, informace o zásadních domácích

Obr. 1. Hned dvě ocenění získal Tomáš Karlík z Vědecké redakce ČT24 – cenu poroty i cenu veřejnosti. Foto M. Hlaváčová.

Fig. 1. Tomáš Karlík and the ČT24 Science Desk received both the Jury Award and the Public Choice Award. Photo by M. Hlaváčová.

i zahraničních studiích. Kromě pečlivé a nápadité práce s jazykem také rád a často vylepšuje T. Karlík své texty s pomocí multimediálního oddělení o interaktivní grafiky, které pomáhají laické veřejnosti s pochopením obsahu, zejména se zařazením tématu do dobového a geografického kontextu. Měl také zásadní dramaturgickou roli při vzniku televizních reportáží na téma archeologie, které se objevily v hlavních zpravodajských relacích České televize. S obsahem pro sociální síť (FB Věda24) pracuje cíleně tak, aby skrze toto médium co nejlépe zaujal specifickou cílovou skupinu, která se tam vyskytuje, současně se ale snaží nebýt příliš „bulvární“. Ohodnocením práce T. Karlíka ocenila porota současně i dlouhodobou a výraznou roli redakce ČT24 ve zprostředkování vědeckých, ve velké míře právě také archeologických, témat široké veřejnosti. Témata jsou prezentována v různorodých a dostupných formátech a oslovují početnou část české populace. Veřejnoprávní televize se nevyhýbá ani hlubšímu zpracování detailnějších výsledků archeologických výzkumů, například v podobě filmových dokumentů, což odborná veřejnost hodnotí také velmi kladně.

Dalším oceněným projektem je výstava *Posvátná krajina doby bronzové*, která vznikla v Muzeu regionu Boskovicka. Pod výstavou je podepsán autorský tandem Zuzana Jarůšková (autorka textů, námět a scénář) a Barbora Tesařová (architektonická koncepce, design a grafické řešení výstavy), ačkoliv na vzniku výstavy se podílel širší tým pracovníků – jmenovitě například autorka kreseb a rekonstrukcí Jana Bayerová nebo autor technického řešení Jan Sauer. Jedná se o vůdčí výstavní projekt z výstavního cyklu Jihomoravského kraje s názvem *Tajemná místa*. Cyklus s podtitulem „když jsou věci víc než poklady“ se zaměřuje na prezentaci unikátních archeologických nálezů ze sbírek sedmi muzeí Jihomoravského kraje: Jihomoravského muzea ve Znojmě, Masarykova muzea v Hodoníně, Muzea Blanenska, Muzea Brněnska, Muzea regionu Boskovicka, Muzea Vyškovska a Regionálního muzea v Mikulově. *Posvátná krajina doby bronzové* představila fenomén ukládání bronzových depotů v období lužických popelnicových polí mladší a pozdní doby bronzové z oblasti Malé Hané. Tyto předměty byly cíleně ukládány v prostředí přírodních svatyní – na vrcholcích kopců, na slunečných svazích, v blízkosti skal a vodních zdrojů. Krajina hrála zásadní roli nejen v každodenním, ale především v rituálním světě pravěkých lidí a autorky si daly za cíl zprostředkovat atmosféru posvátných míst a rituálů, proto je výstava koncipována jako silně pohlcující zážitek, který návštěvníka přenesou do autentického prostředí

Obr. 2. Organické tvary vitrín i množství přírodnin ve výstavě *Posvátná krajina doby bronzové* propojují předměty s krajinou, do které byly ukládány. Foto B. Tesařová.

Fig. 2. The organic shapes of the display cases and the abundance of natural materials in the *Sacred Bronze Age Landscape* exhibition connect the artefacts with the landscape in which they were deposited. Photo by B. Tesařová.

evokujícího dobovou realitu působící na všechny jeho smysly (obr. 2), a ten se tak stává přímou součástí vyprávěného příběhu. Odborná komise ocenila obsahově i architektonicky atraktivní expozici menšího regionálního muzea, jež nabízí vhléd do krajiny i myšlení člověka doby bronzové. Kromě neobvyklého počtu prezentovaných bronzových depotů obsahuje působivé vizuální prvky, jako je například mlha nad vodním tokem, živá mechária, vysoce realistické ohniště a množství přírodnin, které návštěvníka přenesou do světa, ve kterém přinášení obětí bohům hrálo důležitou roli v každodenním životě člověka. Vystaveny jsou výhradně předměty získané spoluprací s občanskými spolupracovníky muzea a výstava tak zúročuje dlouhodobou součinnost s amatérskými nadšenci, kteří svými nálezy výrazně přispěli k poznání minulosti regionu Boskovicka. Výstavu, která je přístupná ještě v průběhu celého roku 2026, doprovází také graficky atraktivní stejnojmenný katalog (Jarůšková 2026).

Třetím oceněným projektem se stala výstava *Příběh dolu Sauersack: Krajina, stroje, lidé*, jako součást výstavního projektu *Příběh dolu Sauersack | Die Geschichte der Grube Sauersack* realizovaného v Muzeu Cheb ve spolupráci s Archeologickým ústavem AV ČR, Praha, v. v. i., a kreativní zónou DEPO2015. Výstava představila zaniklý cínový důl Rolava jako mimořádně dochovaný relikv industriální a válečné krajiny 20. století. Projekt vycházel z aktuálních archeologických a historických výzkumů a usiloval o komplexní interpretaci lokality v širších souvislostech technologického rozvoje, nucené práce i proměn horského prostředí. Důraz byl kladen na propojení vědeckého poznání se srozumitelnou a zážitkovou prezentací a na kritické zhodnocení místa, jež je dodnes opředené řadou legend. Výstava tak ukázala význam archeologie modernity pro poznání nedávné minulosti i pro reflexi zaniklých výrobních krajín jako specifického kulturního dědictví. Odborná komise ocenila dosud takřka živé téma prezentované výstavním projektem. Vizuálně působivá výstava, která pracovala se silným příběhem autentického místa pracovního a zajateckého tábora i regionální paměti (obr. 3), nabídl neobvyklý pohled na archeologii v podmínkách, které si veřejnost obvykle s archeologií nespojuje. Důležitou součástí prezentovaného tématu byl doprovodný program, zejména práce se školními skupinami, a atraktivně zpracovaný výstavní katalog (Hasil et al. 2025).

Počtvrté byla také vyhlášována Cena veřejnosti, ve které můžou ocenit nejzajímavější projekt sami zájemci o archeologii z řad široké veřejnosti. Všechny přihlášené projekty byly

Obr. 3. Diorama baráku nuceně pracujících, silně sdělení rozdílného přístupu k zajatcům v expozici *Příběh dolu Saueršack: Krajina, stroje, lidé*. Foto M. Plevný.

Fig. 3. Diorama of a forced labour barracks, a powerful statement on the differing treatment of prisoners in the exhibition *The Story of the Saueršack Mine: Landscape, Machines, People*. Photo by M. Plevný.

postupně představeny na sociálních sítích ARÚB (FB ARÚB, IG ARÚB) a také uveřejněny na webových stránkách Ceny Zlatý mamut (Web CZM). Poté bylo po dobu dvou týdnů spuštěno hlasování prostřednictvím Google formuláře, kde bylo možné udělit právě jeden hlas kterémukoliv z přihlášených projektů. Celkem bylo přijato 2075 hlasů, z nichž 797 získala *Vědecká redakce ČT24* s redaktorem Tomášem Karlíkem a umístila se tak na nejvyšší příčce. Na druhém místě pak skončila *Archeologická soutěž* (AS ARÚB) autorů Petra Rataje (ARÚB), Adama Wiltsche a Ondřeje Škrabala (Mendelovo gymnázium v Opavě) s 455 hlasy. Třetí příčku obsadil Youtube kanál *Archeologie Moravy* autora Eliáše Urbana a Davida Martínka s 335 hlasy (Urban 2025).

Přehledné shrnutí všech dosud přihlášených projektů, včetně těch oceněných, můžete nalézt na webových stránkách Ceny Zlatý mamut (Web CZM). Děkujeme všem, kteří věnují svůj čas, energii a velké nadšení popularizaci archeologie a těšíme se na nové projekty za rok 2026.

Literatura

- AS ARÚB:** Nová archeologická soutěž pro studenty [online]. In: *Archeologický ústav AV ČR, Brno. Novinky*. ©Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. 2026. [cit. 2026-06-10]. Dostupné z: <https://www.arub.cz/nova-archeologicka-soutez-pro-studenty/>.
- FB ARÚB:** Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. [online]. In: *Facebook* [cit. 2026-05-27]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/Archeologicky.ustav.Brno/>.
- FB Věda24:** Věda 24 [online]. In: *Facebook* [cit. 2026-05-27]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/vedaCT24>.
- Filipová, Z. 2024:** Které projekty získaly Cenu Zlatý mamut za rok 2023? *Přehled výzkumů* 65(1), 264–267. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/PV-65_1_16.pdf.
- Filipová, Z. 2025:** Nejlepší projekty na poli popularizace archeologie za rok 2024. *Přehled výzkumů* 66(1), 303–306. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/PV-66_1_18.pdf.
- Hasil, J. et al. 2025:** *Příběh dolu Saueršack. Die Geschichte der Grube Saueršack. Katalog výstavy – Ausstellungskatalog*. Cheb: Muzeum Cheb.
- IG ARÚB:** Archeologický ústav AV ČR, Brno [online]. In: *Instagram* [cit. 2026-05-27]. Dostupné z: <https://www.instagram.com/arub.brno/>.
- Jarůšková, Z. 2026:** *Posvátná krajina doby bronzové. Katalog výstavy*. Boskovice: Muzeum regionu Boskovicka.
- Kosarová, Z. 2022:** Cena Zlatý mamut – výsledky 3. ročníku soutěže. *Přehled výzkumů* 63(1), 220–222. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/PV-63_1_12_x.pdf.

- Kosarová, Z. 2023:** Známe vítěze 4. ročníku Ceny Zlatý mamut! *Přehled výzkumů* 64(1), 283–286. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/PV-64_1_18_final.pdf.
- Kosarová, Z., Kostrhun, P., Macháček, J. 2020:** Druhý ročník Ceny Karla Absolona za popularizaci archeologie – Zlatý mamut. *Přehled výzkumů* 61(2), 199–202. Dostupné také z: <https://www.arub.cz/wp-content/uploads/Varia-1.pdf>.
- Urban, E. 2025:** Archeologie Moravy [@ArcheologieMoravy] [online]. In: *YouTube*. [cit. 2026-06-10]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/@ArcheologieMoravy>.
- Web CZM:** *Zlatý mamut. Cena Karla Absolona za popularizaci archeologie* [online]. © 2025 Masarykova univerzita [cit. 2026-05-27]. Dostupné z: <https://cenazlatymamut.cz/rocniky/rocnik-2024>.
- Web Věda24:** *Česká televize. ČT24. Věda* [online]. © 2026 Česká televize [cit. 2026-05-27]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelivize.cz/rubrika/veda-25>.

Summary

A new concept for the Golden Mammoth Award and the results of its seventh edition

The seventh Karel Absolon Award for the popularisation of archaeology – the *Golden Mammoth* – was marked by organisational changes. Due to the diversity of submitted projects, the previous category system was abandoned, and all projects were assessed within a single group based on their individual quality and contribution. The evaluation committee awarded three outstanding popularisation initiatives.

The ČT24 Science Desk (Vědecká redakce ČT24), represented by journalist Tomáš Karlík, received an award for its systematic and regular coverage of science-related topics, many of which focus on archaeology (Fig. 1). On the Věda24 website and its associated social media channels, to which Tomáš Karlík regularly contributes, archaeological topics appear roughly every third or fourth day and reach a very wide audience.

The exhibition *Sacred Bronze Age Landscape* from the series *Mysterious Places* was the result of collaboration between Zuzana Jarůšková of the Museum of the Boskovice Region (now the Museum of the Blansko Region) and Barbora Tesařová. The exhibition explored the deposition of bronze hoards during the Lusatian Urnfield culture of the Late and Final Bronze Age, set within natural sanctuaries – hilltops, sun-exposed slopes, rock formations, and areas near water sources. The curators aimed to bring visitors to an authentic environment evoking the lived reality of the period and to engage all their senses (Fig. 2). All exhibited artefacts were obtained through cooperation with the museum’s network of citizen collaborators.

The third awarded project was the exhibition *The Story of the Saueršack Mine: Landscape, Machines, People*, part of the broader exhibition project *The Story of the Saueršack Mine / Die Geschichte der Grube Saueršack*, presented at the Cheb Museum in cooperation with the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences, Prague, and the DEPO2015 creative zone. The exhibition featured the abandoned tin mine at Rolava as an exceptionally well-preserved relic of the 20th-century industrial and wartime landscape. The project drew on current archaeological and historical research and aimed at a comprehensive interpretation of the site within the broader context of technological development, forced labour, and transformations of the mountain landscape (Fig. 3).

In the public vote, Tomáš Karlík and the ČT24 Science Desk received the highest number of votes and won the Public Choice Award.

Zdenka Filipová, *Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.*

Ze vzpomínek na otce

V jednom z prvních únorových dnů roku 2000 měla za slunečného a mrazivého počasí pouze malá procházka po neposypané cestě parkem tragický důsledek. Nešťastné uklouznutí a následný nepříjemný pád způsobil pohmožděniny a stal se po několika málo dnech vlastně příčinou embolie, která náhle a nečekaně zastavila srdce nejen vynikajícího, světově proslulého vědce, jehož jméno je a bude navždy spjato především se slavnými výzkumy tábořišť lovců mamutů pod Pálavou, ale hlavně dobrého, laskavého člověka, milujícího a milovaného otce.

Pan docent Bohuslav Klíma (obr. 1) se narodil v Drahotuších u Hranic jako syn někdejšího legionáře od Zborova, tehdy důstojníka hranické Vojenské akademie. Mládí neměl lehké, neboť již ve svých 9 letech ztratil matku. Studia na gymnáziu zahájil v Moravské Třebové a následně pokračoval v Brně, kde je v závěru války dokončil. Od útlého mládí inklinoval k výtvarnému umění, k němuž měl obrovský talent. Jako středoškolák si vážně pohrával s myšlenkou studovat malbu na pražské Akademii výtvarných umění. Proto také již v průběhu středoškolského studia využil náhodné příležitosti k výdělku a reagoval na výzvu prof. K. Absolona, který hledal dobré kresliče kamenných a kostěných paleolitických nástrojů. Pro K. Absolona zhotovil dokonalou technickou kresbu množství archeologických artefaktů a připravil pro publikační účely desítky tabulek. Takto vlastně mohl dobře využít svého kresličského nadání. Současně se ale také dostal do prvního přímého kontaktu s archeologií, konkrétně paleolitem, jenž vzbudil jeho trvalý zájem a stal se mu nakonec profesně jeho vědním oborem a současně i celoživotním koníčkem a láskou. Po maturitě proto Bohuslav Klíma nastoupil do Moravského zemského muzea a současně se zapsal ke studiu geologie na Přírodovědecké fakultě MU (PřF MU). Zde posléze dosáhl titulu doktora přírodních věd. Během svého vysokoškolského studia poprvé dlouhodoběji navštívil Francii, pobýval v Les Eyzies, seznámil a spřátelil se s předními badateli a dobře poznal všechny významné paleolitické lokality. Získal tak nejen větší přehled o paleolitu než kdokoliv z tuzemských archeologů, ale i pevný základ pro svoji další vědeckou práci. Zaměstnání v Moravském zemském muzeu (MZM) jej záhy přivedlo na světoznámé tábořiště lovců mamutů do Dolních Věstonic, kde od roku 1947, ve svých 22 letech, navázal na výzkumy K. Absolona

Obr. 1. Doc. RNDr. Bohuslav Klíma, DrSc. (26. 3. 1925 – 6. 2. 2000).

Fig. 1. Assoc. Prof. Bohuslav Klíma, RNDr., DrSc. (26 March 1925 - 6 February 2000).

Memories of my father

On one of the first days of February 2000, in sunny but freezing weather, a simple walk along an unploughed path through the park had tragic consequences. An unfortunate slip and the subsequent painful fall caused bruises and, after just a few days, actually led to an embolism that suddenly and unexpectedly stopped the heart of not only an outstanding, world-renowned scientist – whose name is and will forever be associated primarily with the famous research on mammoth hunter encampments near Pálava – but above all a good, kind-hearted man, a loving and beloved father.

Associate Professor Bohuslav Klíma (Fig. 1) was born in Drahotuše near Hranice, the son of a former legionnaire from Zborov, then an officer at the Hranice Military Academy. His youth was not easy, as he lost his mother at the age of 9. He began his high school studies in Moravská Třebová and subsequently in Brno, where he completed them at the end of the war. From an early age, he was drawn to the visual arts, for which he had tremendous talent. As a high school student, he seriously toyed with the idea of studying painting at the Academy of Fine Arts in Prague. That is why, even during his high school studies, he took advantage of a chance opportunity to earn money and responded to a call from Prof. K. Absolon, who was looking for a skilled draughtsman of Palaeolithic stone and bone tools. For K. Absolon, he produced technically perfect drawings of numerous archaeological artefacts and prepared dozens of tables for publication. In this way, he was able to put his talent for drawing to good use.

At the same time, however, he also came into his first direct contact with archaeology, specifically the Palaeolithic, which sparked his lasting interest and eventually became both his professional field of study and his lifelong hobby and passion. After graduating from high school, Bohuslav Klíma therefore joined the Moravian Museum and simultaneously enrolled in the geology programme at the Faculty of Science, Masaryk University. There, he eventually earned a Ph.D. in natural sciences. During his university studies, he visited France for the first time for an extended period, staying in Les Eyzies, where he met and befriended leading researchers and became thoroughly familiar with all the major Palaeolithic sites. In doing so, he gained not only a broader understanding of the Palaeolithic than any other domestic archaeologist, but also a solid foundation for his future scientific work. His employment at the Moravian Museum soon led him to the world-famous mammoth hunters' campsite in Dolní Věstonice, where, starting in 1947 at the age of 22, he continued the research of K. Absolon and directed it for many years. It was no easy task, as most of the artefacts from the Věstonice settlement, stored at the castle in Mikulov, had been destroyed by fire at the end of the war. The newly launched research was thus intended to gradually make up for the enormous losses caused by the war. Bohuslav Klíma fully achieved this demanding goal. For many decades, on the slopes below Pálava, with great enthusiasm, dedication, and his legendary 'researcher's luck' – renowned among archaeologists – he conducted extensive research, made spectacular discoveries, and unearthed unique artefacts that often surprised and dazzled the world. As early as 1949, he discovered a ritual grave of a woman, covered with mammoth shoulder blades. Similar major discoveries were repeated many times throughout his career.

In 1952, he left his position as head of the Diluvial Department at the Moravian Museum in Brno to join the Archaeological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences, where he served as deputy director for many years and headed the Palaeolithic and Mesolithic Department until his retirement.

a dlouhá léta je řídil. Úkol to byl nelehký, protože většina památek z věstonického sídliště, uložená na zámku v Mikulově, byla na konci války zničena požárem. Nově zahájené výzkumy měly tedy postupně nahradit obrovské ztráty způsobené válečnými událostmi. Tento náročný cíl B. Klíma dokonale naplnil. Na svazích pod Pálavou dlouhá desetiletí s velkým entuziasmem, pracovním nasazením a také se svým, mezi archeology uznávaným, pověstným badatelským štěstím konal rozsáhlé výzkumy, přinášel velkolepé objevy a získával jedinečné památky, jimiž často překvapoval a oslňoval svět. Již v roce 1949 to byl objev rituálního hrobu ženy, překrytý mamutími lopatkami. Podobné velké objevy se v jeho kariéře ještě mnohokrát opakovaly.

Z funkce vedoucího diluviálního oddělení MZM v Brně odešel roku 1952 do Archeologického ústavu ČSAV, kde po řadu let zastával funkci zástupce ředitele a až do svého odchodu do důchodu vedl oddělení paleolitu a mezolitu. Vědeckovýzkumné aktivity, pečlivá teoretická a badatelská práce a rozsáhlá publikační činnost B. Klímy se však neomezovaly jen na Dolní Věstonice. V letech 1952–1972 objevil a prozkoumal sídliště v Pavlově, které se stalo, vedle sousedních Dolních Věstonic, pojmem světového významu. Termínem pavlovián, který zavedl, se dnes běžně ve světové literatuře označuje starší fáze mladopaleolitického gravettienu. V sezoně roku 1962 zde mezi řadou ostatních hodnotných nálezů objevil nejstarší známou mapu na světě, znázorňující rytinou na části mamutího klu oblast Pavlovských kopců s řekou Dyjí a s přesně vyznačeným místem tábořiště lovců. Bohuslav Klíma věnoval ale pozornost také dalším lokalitám. V Petřkovicích u Ostravy objevil sošku ženy vyřezanou z krevle – tzv. Petřkovicovou (Landeckou) venuši. Za zmínku stojí rovněž jeho výzkumy v Předmostí u Přerova, kde osvětlil stratigrafickou pozici a umožnil datování tohoto klasického moravského tábořiště lovců mamutů. Předmětem odborného zájmu se B. Klímovi staly i jeskyně Moravského krasu. Lze jmenovat např. Švédův stůl, Křížovu jeskyni, Novou Drátenickou, ale především jeskyni Pekárnu. Mimořádně úspěšný byl právě výzkum plošiny před poslední jmenovanou jeskyní, kde se mu podařilo nalézt krásnou rytinu čtyř pasoucích se koní, jež také patří mezi světové unikáty.

V druhé polovině 80. let překvapily Dolní Věstonice znovu svým bohatstvím paleolitických památek. Při velkých záchranných výzkumech v prostoru nad bývalou cihelnou (Dolní Věstonice II), vyvolaných těžbou spraše pro stavbu bočních hrází pálavských jezer, objevil B. Klíma na okraji rozsáhlého sídlištního areálu zcela jedinečný, dnes již legendární trojhrob, v němž byly rituálně uloženy ostatky tří jedinců z populace lovců mamutů. Objev sám dodnes přitahuje pozornost a badatelský zájem vědců z celého světa. Je jedinečný po stránce antropologické, ale i hlediska významu a výkladu. Ze zvláštních nálezů jej doprovázel např. lunární kalendář, rytý na kamenné tyčince aj.

Se jménem docenta B. Klímy budou však trvale spojovány také první spolehlivě prokázané pozůstatky lidských obydlí včetně světoznámé chaty dolnověstonického „šamana“ s dílnou na hliněné plastiky, předměty nejstaršího umění, keramické i kostěné lidské a zvířecí figurky, odkryvy rozsáhlých skládek mamutích kostí, početné nálezy kostěných a parohových artefaktů i statisícové soubory štípané kamenné industrie. Všechny svoje výzkumy doc. B. Klíma vedl moderními metodami a díky svému kresličskému umění pořizoval dokonalou dokumentaci. Rozsáhlými plošnými odkryvy se pokoušel zachytit vzájemné vztahy a souvislosti. Na takovém základě mohl vytvořit vůbec prvou rekonstrukci věstonického sídliště. V rámci komplexního výzkumu pleistocénu dokázal získat ke spolupráci domácí i zahraniční odborníky. Geologické znalosti mu dovolily pojímat výzkum paleolitu v těsné vazbě na přírodní podmínky pleistocénu.

However, B. Klíma's scientific research activities, meticulous theoretical and investigative work, and extensive publishing were not limited to Dolní Věstonice. Between 1952 and 1972, he discovered and excavated the site at Pavlov, which, alongside the neighbouring Dolní Věstonice, became a site of global significance. The term 'Pavlovian', which he introduced, is now commonly used in international literature to denote the earlier phase of the Early Palaeolithic Gravettian. During the 1962 season, among a number of other valuable finds, he discovered the world's oldest known map, an engraving on a piece of mammoth tusk depicting the Pavlov Hills area, with the Dyje River and the hunters' location precisely marked. B. Klíma also devoted attention to other sites. In Petřkovicice near Ostrava, he discovered a female figurine carved from a mammoth tusk – the so-called Petřkovicice (Landeck) Venus. Also worth mentioning are his investigations in Předmostí near Přerov, where he clarified the stratigraphic position and enabled the dating of this classic Moravian mammoth-hunter encampment. The caves of the Moravian Karst also became a subject of professional interest for B. Klíma. Examples include Švédův stůl, Křížova Cave, Nová Drátenická, but above all Pekárna Cave. His research on the plateau in front of the latter cave was particularly successful,

In the second half of the 1980s, Dolní Věstonice once again surprised everyone with its wealth of Palaeolithic artefacts. During extensive rescue excavations in the area above the former brickworks (Dolní Věstonice II), prompted by loess mining for the construction of the side dams of the Pálava Lakes, B. Klíma discovered, on the edge of an extensive settlement complex, a completely unique, now legendary triple grave in which the remains of three individuals from a population of mammoth hunters had been ritually interred. The discovery itself continues to attract attention and scholarly interest from researchers around the world. It is unique not only from an anthropological perspective but also in terms of its significance and interpretation. Among the unusual finds accompanying it was, for example, a lunar calendar engraved on a small stone rod, etc.

However, the name of Associate Professor B. Klíma will also be permanently associated with the first reliably proven remains of human dwellings, including the world-famous Dolní Věstonice 'shaman's' hut with a workshop for clay sculptures, objects of the oldest art, ceramic and bone figurines of humans and animals, the excavation of extensive mammoth bone deposits, numerous finds of bone and antler artefacts, and collections of hundreds of thousands of flaked stone tools. Associate Professor B. Klíma conducted all his research using modern methods and, thanks to his skill as a draughtsman, produced perfect documentation. Through extensive area-wide excavations, he sought to capture the interrelationships and connections. On this basis, he was able to create the very first reconstruction of the Věstonice settlement. As part of his comprehensive research on the Pleistocene, he succeeded in enlisting the cooperation of both domestic and foreign experts. His geological knowledge allowed him to approach Palaeolithic research in close connection with the natural conditions of the Pleistocene. The analysis and evaluation of the loess profile from the Dolní Věstonice brickworks enabled him to make a significant contribution to the classification of the Central European Quaternary. It was here that, for the first time in our country, archaeology, along with the natural sciences and radiometric dating, presented the results of a joint study.

Bohuslav Klíma's extensive scientific oeuvre, in which he permanently preserved and bequeathed to the global scientific community the most valuable results of his research, comprises 10 monographs and nearly 500 studies and articles published in leading Czech and international journals. His scientific work

Zpracování a zhodnocení sprašového profilu z dolnověstonické cihelny mu umožnilo účinně zasáhnout do členění středoevropského kvartéru. Právě zde poprvé u nás archeologie spolu s přírodovědnými obory a radiometrickým datováním prezentovaly výsledky společného studia.

Rozsáhlé vědecké dílo B. Klímy, v němž trvale uložil a světoval vědě odkázal nejcennější výsledky svých výzkumů, čítá 10 monografií a téměř 500 studií a článků, otištěných v předních českých a světových časopisech. Jeho vědecké práci se po zásluze dostalo četných ocenění doma i v zahraničí. Byl členem řady zahraničních učených společností.

Své bohaté vědomosti a zkušenosti předával B. Klíma studentům archeologie na Filozofické fakultě MU (pozn. red.: v letech 1960–1990 *Universita Jana Evangelisty Purkyně v Brně*), kde v letech 1965–1989 přednášel, ale také posluchačům historie na Pedagogické fakultě MU. Počátkem 70. let se na PŘF MU habilitoval a v roce 1985 mu byl udělen titul DrSc. Jeho práce byla v roce 1999 oceněna Medailí Masarykovy univerzity. I když na jeho domácí profesuru v devadesátých letech „nezbyl čas“, především jeho zahraniční kolegové jej považovali již velmi dlouho za vynikajícího profesora. Bohuslav Klíma totiž dlouhodoběji pracoval na univerzitách v zahraničí. Několik semestrů v letech 1964–1969 přednášel jako hostující profesor na univerzitě v Erlangen a hostoval rovněž na univerzitě ve Vídni. Na základě tohoto působení, ale i díky vynikajícím výsledkům své vědeckovýzkumné práce byl v roce 1969 skupinou německých profesorů vyzván, aby se ucházel o řádnou profesuru v Německu, a dokonce o vedení katedry archeologie na univerzitě v Kielu. Změněná politická situace ale jeho další dlouhodobější působení v zahraničí již neumožňovala. Odborné kontakty se zahraničím však udržoval dále. Pravidelně v zahraničí publikoval a zúčastňoval se četných mezinárodních kongresů a konferencí. Na nich zasedal v předsednictvech a přednášel o výsledcích svých výzkumů na Moravě. Odborníky byly jeho poznatky vždy přijímány jako významné novinky posouvající výrazně dopředu vědomosti o evropském pleistocénu.

Velkou zásluhou docenta B. Klímy byla rovněž jeho práce s učiteli a profesory dějepisu z celé Československé republiky. Ti se každoročně v hojném počtu zúčastňovali prázdninové archeologické základny Exodu (v rámci ROH). V Dolních Věstonicích pro ně organizoval odborná školení, exkurze a zařazoval je také do procesů výzkumných prací. Odezva ze strany pedagogů byla velká, příznivá a dodnes mnozí z nich vzpomínají na chvíle prožité v archeologickém prostředí vědeckovýzkumné základny. Při veškeré vysilující terénní a teoretické vědecké práci si B. Klíma nacházel čas i na popularizaci vědy, na posezení s novináři, na televizní reportáže, dokumentární a naučné televizní filmy a rozhlasové relace. Nebyl jen vědcem, ale i milovníkem přírody. Přilnul k úrodnému kraji pod Pálavou a ve chvílích oddechu se zde věnoval své další vášni – vinařství. Také v tomto oboru dosáhl nejen cenných zkušeností, ale i jistého věhlasu jako odborník a znalec, který byl zván do různých porot a komisí. Však také jeho sklep s dobrými víny byl znám nejen v archeologických kruzích domácích i zahraničních, ale především velkému okruhu přátel, se kterými si vždy rád s pohárkem v ruce popovídal a také zazpíval. Byl příjemný společník, přátelský kolega, pilný badatel, vlídný pedagog, ochotný poradit i pomoci, ale především dobrý člověk.

Závěrem lze říci, že bohaté životní dílo doc. RNDr. Bohuslava Klímy, CSc., se stalo trvalou součástí úspěchů celé československé archeologie. K jeho poznatkům, publikacím i hypotézám se budou stále vracet další generace domácích i zahraničních paleolitiků. Na jeho milý úsměv a laskavá slova si však vzpomenou i mnozí další, se kterými se setkával.

Bohuslav Klíma jr., Pedagogická fakulta MU

has deservedly received numerous awards both at home and abroad. He was a member of numerous foreign learned societies.

Bohuslav Klíma shared his wealth of knowledge and experience with archaeology students at the Faculty of Arts, Masaryk University, where he lectured from 1965 to 1989, as well as with history students at the Faculty of Education, Masaryk University (editor's note: Between 1960 and 1990, as Jan Evangelista Purkyně University in Brno). In the early 1970s, he completed his habilitation at the Faculty of Science, Masaryk University, and in 1985 he was awarded the title of DrSc. His work was honoured with the Masaryk University Medal in 1999. Although there was 'no time left' for his domestic professorship in the 1990s, his foreign colleagues in particular had long regarded him as an outstanding professor. Bohuslav Klíma had, in fact, worked for extended periods at universities abroad. For several semesters between 1964 and 1969, he lectured as a visiting professor at the University of Erlangen and also served as a visiting professor at the University of Vienna. Based on this work, but also thanks to the outstanding results of his scientific research, he was invited in 1969 by a group of German professors to apply for a full professorship in Germany, and even to head the Department of Archaeology at the University of Kiel. However, the changed political situation no longer allowed for his continued long-term work abroad. He continued to maintain professional contacts abroad, however. He published regularly abroad and participated in numerous international congresses and conferences. At these events, he served on organising committees and presented the results of his research in Moravia. His findings were always received by experts as significant breakthroughs that significantly advanced knowledge of the European Pleistocene.

Another significant contribution by Associate Professor B. Klíma was his work with history teachers and professors from across Czechoslovakia. Every year, large numbers of them participated in the Exodus summer archaeological camp (organised by the ROH). In Dolní Věstonice, he organised professional training sessions and field trips for them and also involved them in research projects. The response from educators was enthusiastic and positive, and to this day, many of them fondly recall the time spent in the archaeological setting of the research base. Despite all the exhausting fieldwork and theoretical scientific work, B. Klíma found time to popularise science, meet with journalists, and participate in television reports, documentary and educational TV films, and radio programmes. He was not only a scientist but also a nature lover. He grew attached to the fertile region below Pálava, and in his moments of leisure, he devoted himself here to his other passion – winemaking. In this field as well, he gained not only valuable experience but also a certain renown as an expert and connoisseur, who was invited to serve on various juries and committees. Indeed, his cellar of fine wines was known not only in domestic and international archaeological circles but above all to a large circle of friends with whom he always enjoyed chatting and singing, a glass in hand. He was a pleasant companion, a friendly colleague, a diligent researcher, a kind teacher, always willing to offer advice and help, but above all, a good person.

In conclusion, it can be said that the rich body of work of Assoc. Prof. Bohuslav Klíma, RNDr., DrSc., has become an enduring part of the achievements of Czechoslovak archaeology as a whole. Future generations of Palaeolithic researchers, both domestic and international, will continue to draw upon his findings, publications, and hypotheses. However, his kind smile and gentle words will also be remembered by the many others he encountered.

Bohuslav Klíma Jr., Faculty of Education MU

Za PhDr. Zorou Trňáčkovou, CSc. (1931–2026)

Dne 12. června 2026 zemřela ve věku nedožitých 95 let PhDr. Zora Trňáčková, CSc. Své profesní působení zasvětila především archeologické vědě, a později výuce jazyků a překladatelství.

Rodačka ze Slavkova u Brna, narozená 14. července 1931, nastoupila po absolvování studia archeologie v roce 1954 do Archeologického

ústavu Československé akademie věd v Brně. V letech 1959–1969 působila ve Vlastivědném ústavu v Olomouci, odkud se následně vrátila do Archeologického ústavu ČSAV, kde setrvala až do odchodu na odpočinek v roce 1991.

Po řadu let stála v čele knihovny brněnského Archeologického ústavu Akademie věd. Díky jejímu systematickému a obětavému úsilí se knihovna významně rozšířila jak po stránce kvalitativní, tak kvantitativní a vybudovala si postavení zásadního fondu archeologické literatury pro Moravu a Slezsko. Její práce přispěla k vytvoření odborného zázemí, z něhož čerpaly – a dodnes čerpají – generace archeologů a archeoložek.

Odchod PhDr. Zory Trňáčkové, CSc., znamená ztrátu osobnosti, která svou dlouholetou a svědomitou prací významně přispěla k rozvoji moravské archeologie. Její jméno zůstane trvale spojeno s budováním jedné z nejvýznamnějších archeologických knihoven na Moravě, stejně jako s poznáním starších dějin Moravy.

Hedvika Bříňková, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Jiří Doležel, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Studie, Articles

Lubomíra Kaminská

Sites with multiple settlement in the Stone Age near the Zemplín Hills

Marc Händel

Reflections on the spatial organisation of a Gravettian occupation layer at Krems-Wachtberg

Philip R. Nigst, Walpurga Antl-Weiser, Samuel Kasemann, Maximilian Piniel, Stéphane Pirson, Anna Wagner, T. Bence Viola, Marjolein D. Bosch

New research on the Gravettian site cluster of Grub-Kranawetberg, Austria: Research history, key findings and first results of fieldwork between 2021 and 2025

Zdeňka Nerudová

Sledges and harnesses in the Upper Palaeolithic: On an unfound type of artefacts

Jan Eigner, Antonín Přichystal, Karel Žák

Mladopaleolitické osídlení před Krápníkovou jeskyní u Hostimi poblíž Berouna (střední Čechy, Česká republika)

Katarína Kapustka, Nikola Košťová, Karolína Pauknerová, František Adámek

The Na Skalici site near Měňany in the Bohemian Karst: Hunter-gatherer occupation during the Pleistocene/Holocene transition

